

ST. MICHAEL'S
COLLEGE,
TORONTO

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

DIE GRIECHISCHEN
CHRISTLICHEN SCHRIFTSTELLER

DER
ERSTEN DREI JAHRHUNDERTE

HERAUSGEGEBEN VON DER KIRCHENVÄTER-COMMISSION
DER KÖNIGL. PREUSSISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

GELASIUS KIRCHENGESCHICHTE

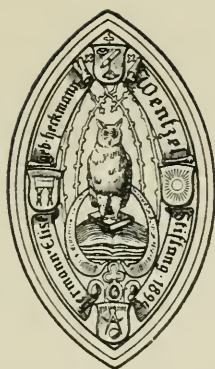
LEIPZIG
J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1918

IN DER REIHENFOLGE DES ERSCHEINENS BAND 28

Druck von August Pries in Leipzig.

Germany

HERMANN UND ELISE GEB. HECKMANN
WENTZEL-STIFTUNG

GELASIUS KIRCHENGESCHICHTE

HERAUSGEGEBEN

IM AUFTRAGE DER KIRCHENVÄTER-COMMISSION

DER KÖNIGL. PREUSSISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

AUF GRUND DER NACHGELASSENEN PAPIERE VON

PROF. LIC. GERHARD LOESCHCKE

DURCH

DR. MARGRET HEINEMANN

LEIPZIG

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1918

THE INSTITUTE OF ETHNOLOGY STUDIES
10 ELMHURST PLACE
TORONTO 6, CANADA.

DEC - 9 1931

2357

INHALT VON GELASIUS KIRCHENGESCHICHTE

	Seite
Vorwort	IX
Einleitung	
I. Handschriften	XI
II. Gruppierung der Handschriften	XVI
III. Capitelindices	XXV
IV. Ausgaben	XXVI
V. Gelasius, sein Werk und seine Quellen	XXVIII
VI. Quellenübersicht	XXX
Text	1—202
Register	
I. Biblischer Index	203
1. Altes Testament	203
2. Neues Testament	204
II. Quellen- und Parallelschriftsteller	206
III. Namenregister	208
IV. Wortregister	222—262

Vorwort.

Länger als es in menschlicher Berechnung lag, hat die Ausgabe des Gelasius von Cyzicus auf sich warten lassen. Durch die täglichen Aufgaben des Lehrberufes in Anspruch genommen, durch seine geschwächte Gesundheit gehemmt, hat Gerhard Loescheke sie, obwohl die Arbeit nie völlig geruht hat, nicht selbst vollenden können. Als sein Vermächtnis habe ich sie im Jahre 1912 übernommen, nachdem ich ihn schon seit 1908 bei den Vorarbeiten hatte unterstützen dürfen.

Wenn ich seinen letzten Wunsch, daß ich das gemeinsame Werk zu Ende führen möchte, erfüllen konnte, so habe ich es vornehmlich der selbstlosen Mitarbeit seines treuen Freundes Hans Lietzmann zu danken. Ihm haben Manuscript und Correcturbogen in jeder Phase vorgelegen; durch Rat und Tat hat er mehr geholfen, als aus den Anmerkungen abzulesen ist; ohne seine Ermutigung hätte ich nicht gewagt, die Verantwortung für die Ausgabe zu übernehmen.

Neben ihm danke ich K. Holl für unschätzbare Unterstützung und reiche Förderung bei Durchsicht der Correcturen.

C. Schmidt und E. Klostermann haben die zweite Correctur ganz, A. Brinkmann und P. Friedländer sowie G. Pasquali, ehe sie durch Kriegsdienst verhindert wurden, einige Bogen gelesen und manche Verbesserung vorgeschlagen. Noch in den letzten Wochen hat Professor Stroux die Mühe auf sich genommen, die Collationen für einen größeren Abschnitt in einer Baseler Handschrift nachzuprüfen und zu ergänzen. Ihnen allen sei herzlicher Dank gesagt.

Ferner habe ich in G. Loeschekes Namen alte Dankesschuld an alle abzutragen, die vordem die Arbeit gefördert haben: die Göttinger Gesellschaft der Wissenschaften hat auf Fürsprache ihres einstigen Sekretärs Ed. Schwartz die Mittel zur Beschaffung von Handschriftenphotographien bewilligt, G. Mercati hat die Handschriften der Vaticana, Ratti den Ambrosianus, G. Dalman den Hierosolymitanus nachgeschlagen

Gelasius.

B

BQ,
605
.G764

und photographieren lassen, P. Glaue die Klassifizierung der Codices von Madrid, F. C. Burkitt die der Codices von Cambridge ermöglicht, Parmentier seinerzeit die Aushängebogen von Theodoret zur Verfügung gestellt.

Die Herausgabe des Bandes übernahm auf Empfehlung P. Wendlands die Berliner Kirchenväter-Commission. Der Krieg hat das Arbeitstempo zu meinem Bedauern verlangsamt.

Cassel, im August 1917.

M. HEINEMANN

I. Handschriften.

A $\left\{ \begin{array}{l} A^1 = \text{Codex Ambrosianus 534 (M 8S sup.), \text{ \u00e4ltere Hand s. XII} \\ \text{oder XIII.} \\ A^2 = \text{Codex Ambrosianus 534, j\u00fcngere Hand s. XIII.} \end{array} \right.$

Da wir die Handschrift im Original nie gesehen haben und bei der Collation allein auf Photographien angewiesen waren, gebe ich die Beschreibung nach dem Katalog von Martini e Bassi: »cod. chartac. cm. 29,5 $\times$ 19,4; ff. II + 297 (paene omnia margg. a tineis corrosa, nunc nova charta refecta; complura humiditate foedata; partim vacua 36^v, 197^v, 250^r; quaedam lacera; ff. exciderunt post 117 et 297, alia fortasse aliis locis etc.) s. XIII.«¹

Der Schreiber erster Hand ist zufolge seiner Unterschrift fol. 274^r ein gewisser Johannes.² Der Codex geh\u00f6rte urspr\u00fcnglich Manuели Sophianus und kam im Jahre 1606 von der Insel Chios nach Mailand.

Er enth\u00e4lt fol. 1—72 die Kirchengeschichte des Gelasius von Cyzicus, jedoch in gest\u00f6rter Reihenfolge, indem fol. 1—23^r einen Nachtrag von A² darstellen: 1—19^r Buch III, das aber nur achtzehn der in dem vorausgehenden Pinax aufgez\u00e4hlten Capitel umfa\u00dft, w\u00e4hrend die letzten vier fehlen. Eins davon, Cap. 19, folgt im Codex mit zwei weiteren Constantinbriefen zusammen (s. Anhang I. II S. 192 ff) nach Schlu\u00df des zweiten Buches, und es findet sich daneben fol. 67^v ein Zeichen, das auf das dritte Buch zur\u00fcckverweist, mit der Randbemerkung: $\zeta\eta\tau\epsilon\langle\tau\alpha\upsilon\tau\alpha\rangle$ (die Schrift ist hier zerst\u00f6rt) $\tau\omicron\upsilon\bar{\nu}$ $\tau\rho\iota\tau\omicron\upsilon$ $\lambda\omicron\gamma\omicron\nu$ $\epsilon\nu$ $\tau\eta\bar{\nu}$ $\acute{\alpha}\rho\chi\eta\bar{\nu}$ $\lambda\epsilon\iota\pi\epsilon\tau\alpha\iota$ $\gamma\acute{\alpha}\rho$ $\acute{\alpha}\pi\prime$ $\acute{\alpha}\rho\chi\eta\bar{\nu}$ $\mu\acute{\epsilon}\chi\rho\upsilon$ $\tau\omicron\omega\bar{\nu}$ $\acute{\omicron}\delta\epsilon$ (so) $\sigma\eta\mu\epsilon\iota\omicron\nu$ $\tau\acute{\omicron}\delta\epsilon$. Im Druck ist der Brief an seinen Ort ger\u00fcckt (vgl. S. 153 ff). 19^r (am Ende) — 22^v ist sodann die Rede Constantins nachgetragen. Ein Randzeichen und die Capitelzahl $\iota\theta$ leiten auf die Stelle, wo sie einzuf\u00fcgen ist, d. h. auf fol. 38^r. Dort findet sich denn auch eine Notiz von sp\u00e4terer

1) Ob wirklich die HS durchgehends auf Papier geschrieben ist, erscheint nach der Photographie zweifelhaft. Man glaubt bisweilen — zum mindesten wo es sich um A¹ handelt — die Structur des Pergaments zu erkennen.

2) Die Unterschrift lautet:

$\gamma\rho\alpha\phi\eta\varsigma$ $\tau\acute{\omicron}$ $\tau\acute{\epsilon}\rho\mu\alpha$ $\tau\omicron\upsilon$ $\pi\alpha\rho\acute{\omicron}\nu\tau\omicron\varsigma$ $\beta\iota\beta\lambda\iota\omicron\nu$ $\varphi\theta\acute{\alpha}\sigma\alpha\varsigma$ $\acute{\omicron}$ $\gamma\rho\acute{\alpha}\psi\alpha\varsigma$, $\tau\bar{\omega}$ $\theta\epsilon\bar{\omega}$ $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma$ $\lambda\acute{\epsilon}\gamma\omega$ $\omicron\iota\kappa\tau\omicron\rho\acute{\omicron}\varsigma$ $\mu\omicron\nu\alpha\chi\acute{\omicron}\rho\acute{\omicron}\varsigma$ $\epsilon\upsilon\tau\epsilon\lambda\eta\varsigma$ $\iota\omega\acute{\alpha}\nu\eta\eta\varsigma$

Hand: *ζήτει ἐν τῇ ἀρχῇ μετὰ β' τετραδία εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τρίτου, κεφ. ιθ' σημειον τόδε.* Doch nicht genug damit, folgt Ende 22^v noch einmal und zwar von derselben Hand A² in vierzehn Zeilen der Anfang derselben Rede mit der ausführlich motivierenden Überschrift: *ἐλλειμμα ἐκ τῆς πρωτ^{ῆς} πραγματείας τῆς παρούσης ἐκκλησιαστικῆς εἴτε ἱστορίας* ^{δεντέο-} *χορῆ εἰπεῖν εἴτε πρακτικῆς εἰδήσεως κεφάλαιον ιθ'¹* und am Rand außerdem *καὶ τοῦτο εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς ἐλλείψεως.* Nachträglich ist die Wiederholung durch kreuzweis hindurchgezogene Striche ungültig gemacht. Daraus ergibt sich für A folgendes Bild:

A ² fol. 1—19 ^r :	Buch III 1—18	S. 138—182
„ „ 19 ^r —22 ^v :	Buch II 7, 1—44 (Oratio Constantini)	S. 46, 5—54, 24
„ „ 22 ^v (am Ende):	Buch II 7, 1—3 (Or. Const. Anfang wiederholt und getilgt)	S. 46, 5—46, 20
A ² „ 23:	Buch I Prooem. 1—13	S. 1, 23—4, 10
A ¹ „ 24 ^r —32 ^v :	Buch I Prooem. 13—II 1, 1	S. 4, 10—31, 7
A ² „ 33 ^r —36 ^v :	Buch II 1, 1—4, 5	S. 31, 7—42, 9
A ¹ „ 37 ^r —67 ^v :	Buch II 4, 5—38 mit zwei Lücken (II 7, 1— 44 = S. 46, 5—54, 24 und II 8, 8—12, 5 = S. 56, 17— 60, 12 fehlt)	S. 42, 9—137
A ¹ „ 67 ^v —72 ^v :	Buch III 19 und An- hang I. II	S. 183—200.

Oder wenn wir den Druck zugrunde legen, ist der Text folgendermaßen auf die beiden Schreiber zu verteilen:

S. 1, 23—4, 10 = A ²	S. 4, 10—31, 7 = A ¹
31, 7—42, 9 = A ²	42, 9—46, 4 = A ¹
46, 5—54, 24 = A ²	54, 25—137, 7 = A ¹ (56, 17—60, 12 >)
138—182, 36 = A ²	183—200, 19 = A ¹

Da A² enger (ca. 42 Zeilen) schreibt als A¹ (ca. 37 Zeilen), so ist fol. 36^v (nach S. 42, 9) fast leer geblieben. Aus dem Verhältnis von A² zu A¹ ergibt sich jedenfalls der Schluß, daß A² imstande war, die in A¹ vorhandenen Lücken aus einem vollständigeren Exemplar des Gelasius-textes auszufüllen. Bei der Sorgfalt, mit welcher der Corrector gear-

1) vgl. Photius Bibl.: *ἀνεγνώσθη καὶ πρακτικὸν τῆς πρώτης συνόδου ἐν τρισὶ τόμοις. Γελασίου δὲ ἔφερε τὸ βιβλίον ἐπιγραφῆν· οὐ μᾶλλον ὑπάρχον πρακτικὸν ἢ ἱστορικόν.*

beitet hat, wäre ihm schwerlich die Lücke 56, 17—60, 12 entgangen: daher erscheint es wohl möglich, sie erst in späterer Zeit entstanden zu denken. Was es mit der fol. 35^r in der Randnotiz erwähnten Quaternionenzählung auf sich hat, ist weder aus dem Katalog der Ambrosiana noch aus den Photographien ersichtlich; Ceriani¹ gibt an, daß sich fol. 18^v die Quaternionenzahl β' finde. Genaueres ließe sich, wenn es bei der Zerstörung der Ränder überhaupt möglich sein sollte, nur an dem Originalcodex feststellen. Von Capitelzählung sind wenige Spuren vorhanden, und zwar nur von der Hand A²; fol. 33^v steht $\iota\delta$, 34^r $\iota\epsilon$, 37^v $\iota\zeta$, 38^r $\iota\eta$, 19^r $\iota\theta$, innerhalb des 3. Buches fol. 3^v ζ , 5^r η , 8^v $\iota\alpha$, 12^r $\iota\beta$ und $\iota\epsilon$.

In dem sehr umfangreichen Codex folgt auf Gelasius zunächst von fol. 72^v an Athanasii Alexandrini de Dionysio episc. Alexandr.

Die Handschrift ist für Gelasius von grundlegender Bedeutung, da nur in ihr der größte Teil des dritten Buches enthalten ist; aber sie ist nicht Archetypus für die späteren HSS.

R = Codex Vaticanus graecus 1142, s. XIII, nachgewiesen von G. Mercati, collationiert nach Photographie. Die Handschrift enthält fol. 58^r—66^v ein Fragment des Buches II, beginnt mitten im Zusammenhang S. 58, 29, umfaßt den Philosophendialog und bricht nach den auf das Glaubensbekenntnis folgenden Sätzen S. 104, 19 ab unter Hinzufügung der Worte: $\tau\acute{\epsilon}\lambda\omicron\varsigma\ \tau\tilde{\omega}\nu\ \delta\iota\alpha\lambda\acute{\epsilon}\xi\epsilon\omicron\nu\ \tau\eta\varsigma\ \pi\rho\acute{\omega}\tau\eta\varsigma\ \sigma\upsilon\nu\delta\omicron\delta\omicron\nu$. Capitelzählung fehlt. Die Überlieferung ist der des Ambrosianus nächstverwandt, wofür der Apparat hinreichend zeugt.

H = Codex Hierosolymitanus 111, chart., a. 1588—1591, $\gamma\rho\alpha\phi\acute{\epsilon}\nu\ \delta\upsilon\pi\omicron\ \iota\epsilon\rho\sigma\theta\acute{\epsilon}\omicron\nu\ \mu\eta\tau\rho\omicron\pi\omicron\lambda\iota\tau\omicron\nu\ \mu\omicron\nu\epsilon\mu\beta\alpha\sigma\acute{\iota}\alpha\varsigma$. fol. 9—42 enthalten den Text des Balforeus, d. h. Buch I und II, dazu die drei Briefe Constantins S. 183 ff. Collationiert nach Photographie, die der gütigen Vermittlung G. Dalmaus verdankt wird. Capitelzählung fehlt. Nur im Philosophendialog treten unvermittelt Zahlzeichen am Rande auf, die von ζ' — $\xi\gamma'$ reichen. An mehreren Stellen finden sich Randbemerkungen dogmatischen Inhalts; vgl. Apparat zu 32, 21—74, 10. Hinzuzufügen ist S. 184, 15 eine schwer zu entziffernde Bemerkung, die etwa lautet: $\zeta\alpha\zeta\omicron\sigma\acute{\omicron}\nu\tau\alpha\zeta\tau\omicron\nu\ \kappa\alpha\iota\ \xi\tilde{\nu}\nu\omicron\iota\alpha\nu\ \mu\eta\ \xi\mu\phi\alpha\acute{\iota}\nu\omicron\nu\ \omicron\lambda\omicron\nu\ \tau\omicron\ \zeta\omega\omicron\rho\acute{\iota}\omicron\nu$ und zu 127, 16 ein langer Erguß, der sich über die Hälfte des seitlichen und einen Teil des unteren Randes erstreckt, dessen Entzifferung — die Buchstaben sind in der Photographie winzig klein — mir aber die Mühe nicht zu lohnen schien; der Anfang lautet: $\zeta\alpha\iota\nu\omicron\nu$

1) Ceriani in Monumenta sacra et profana t. I fasc. II p. VII.

μοι δοκεῖ εἶναι τὸ λεγόμενον μὴ ἐνεργεῖα γεγεννηθῆναι ποτε τὸν υἱόν, ἀλλὰ δυνάμει εἶναι ἐν τῷ πατρὶ ἀγεννήτως. εἰ γὰρ τοῦτο, πῶς συναΐδιος καὶ συνάνεργος τῷ γεννήτορι, εἴπερ δυνάμει ἀνυπόστατός ἐστιν κτλ.

V¹ = Codex Vaticanus graecus S30 a. 1446; fol. 105^v steht der Vermerk: ἀπὸ βιβλίου μεμβράνου τοῦ μοναστηρίου τῆς χώρας. Nachgewiesen von G. Mercati, collationiert nach Photographie. Fol. 1^v—S9 enthalten den Text des Balforeus.

P³ = Codex Parisinus Suppl. gr. 516 a. 1572 enthält den Text des Balforeus. Auf Gelasius folgt zunächst Athanasius de sententia Dionysii, was in Omonts Beschreibung übersehen ist. Vorn finden sich ausführliche Ausleihevermerke, um deren Lesung sich W. Levison in Bonn freundlich bemüht hat. Der eine lautet: »Ce p(ré)sent livre a esté consigné a Monsieur de Montaignac Conseiller du Roy en sa court de parlement de Bordeaulx à . . . po(ur) le service de sa Maj^{te} en court, pour estre mis entre les mains de Monsieur du ferrier du Conseil privé du Roy et son Ambassadeur a Venize lequel le jouira s'il luy plaist et le gardera jusques au retour de Monsieur de Noailles evesque d'Aqs a qui le d(it) livre appartient faist au Port de Gravoza l(e)z Raguze ce jourduy xxe jo(ur) de novembre 1572.

Die Zeilen der HS sind von je fünf zu fünf am Rande gezählt. Alles ist von einer Hand geschrieben, doch haben verschiedene Hände gelegentlich Correcturen vorgenommen. Sinnlose Lesarten sind, wohl schon von erster Hand, durch . . . ausgezeichnet worden. Die nahe Verwandtschaft mit V¹ ist handgreiflich. Collationiert ist die HS in Bonn von G. Loescheke allein.

M² = Codex Monacensis graecus 43, chart., s. XVI. Der Codex ist aus 2 HSS zusammengesetzt. Die erste umfaßt die Acten der nicaenischen und ephesinischen Synode (bis fol. 429^v), die zweite enthält Schriften des Georgius Scholarius, einsetzend mit der *πρὸς τὴν ἀνατολικὴν σύνοδον*, ferner (fol. 484^r) einen Brief Papst Nikolaus' V. in der Übersetzung des Theodorus von Gaza und (fol. 488) einen Brief des Bessarion von Nicaea und bietet am Schluß den Vermerk: *κάλλιον μετεγράφη ἢ εἶχε τὸ πρωτότυπον*. Die Capitelzählung ist, wie im Apparat vermerkt, in weitem Umfang durchgeführt. Collationiert ist die HS von G. Loescheke und mir gemeinsam in Bonn.

P¹ = Codex Parisinus graecus 413, chart., s. XVI. Die HS trägt vorn den Vermerk: transcriptum ex vetusto exemplari Bibliothecae Grimanae, Venetiis anno 1561. Recognoverunt Joh. et Andreas Huraultii fratres. Sie ist sehr sorgfältig und peinlich von einem offenbar geübten Schreiber geschrieben. P¹ ist mit M² auf das allernächste verwandt:

auch M² wird aus dem Grimmanischen Codex abgeschrieben sein. Was die Güte der beiden Abschriften angeht, so ist P¹ vorzuziehen, da er kaum einen Fehler enthält. Beachtenswert ist, daß in der Vorlage von P¹, wenn M² auch aus ihr stammt, eine Blattversetzung stattgefunden haben muß, nachdem M² abgeschrieben war (vgl. S. 117, 24). Die Capiteileinteilung stimmt im allgemeinen mit der von M² überein. Collationiert ist die HS von G. Loeschke und mir gemeinsam in Bonn.

P² = Codex Parisinus graecus 414, s. XVI nach Omont von Nicolas Sophianos¹ geschrieben, was heute aber nicht mehr aus der HS zu entnehmen ist. Von Eusebs Kg I enthält sie den Anfang bis 46, 12, ferner die Vita Constantini (vgl. Heikel p. XVII) und Oratio ad sanctum coetum. Der Gelasius-Text hat drei Lücken: a) es fehlt der Anfang bis 9, 32. Diese Lücke ist nachträglich entstanden; die Quaternionen-zählung erweist, daß der ganze erste Quaternio verloren gegangen ist. — b) Es fehlt 132, 6—133, 20 und c) 137, 4—7 sowie 183, 1—184, 22. Die beiden letzten Lücken sind in der Vorlage begründet, was das beigeschriebene *λείπει* beweist. Es fehlt jedesmal eine Seite. Die Capitelzählung ist die gleiche wie in M² P¹. Die HS gehört eng zu der Grimani-Klasse. Sie ist collationiert von G. Loeschke in Bonn.

Außer diesen für die Textconstitution benutzten HSS sind eine größere Reihe nachgewiesen und die meisten entweder collationiert oder zum mindesten durch Stichproben klassifiziert, aber als wertlos außer acht gelassen worden. An der Spitze stehe Codex Vindobonensis ms. histor. Graec. nr. 127 olim 56, pergam., s. XIII oder XIV. Größe des Codex 12, 8 × 19, des Schriftraumes 8, 5 × 13, 5. Der erste Quaternio ist verloren. Die HS enthält auf den ersten Blättern ein Stück des Philosophendialoges von 68, 6—99, 13. Trotz ihres Alters erwies sie sich leider als wertlos, da der Text durch atticistische Correcturen, durch willkürliche Kürzungen und Veränderungen sowie durch Emendationsversuche verfälscht ist. Ich bezeichne die Lesarten in den Beispielen mit W: 68, 22 *ἐκδόσαντος*] *ἐκδεδοκότος* W — 68, 25 *ἐκθρησάντων*] *ἀποφρηναμένων* W — 70, 25 *ἵνα . . . γνώσῃ*] *ἵνα . . . γνῶς* W — 71, 16 *φῆσον*] *δειξον* W — 71, 25 *διατιρώσκεις*] *διαδιδρώσκεις* W — 83, 1 *βλέμματι*] *ὄμματι* W — 89, 24 *πᾶν γὰρ* — 90, 1 *ἀθάνατος*] *καὶ μετ' ὀλίγα* W — 93, 15 *ἀλλὰ* — 94, 7 *τὸ ἄγιον*] *καὶ τὰ ἐξῆς* W. Dies möge zur Charakteristik genügen. Die übrigen HSS sollen nur kurz aufgezählt werden:

Codex Berolinensis 1498 Phil. = 177 Meerm., s. XVI.

1) Ein Manuelis Sophianos war der Besitzer von A (vgl. S. XI).

Codex der Bibliothek von Bordeaux = Omont Inventaire sommaire D 23. s. XVI (blieb uns unbekannt).

Codex B 3. 18. 305 des Trinity College zu Cambridge, s. XV/XVI.

Codex B 9. 5. 315 des Trinity College zu Cambridge, s. XVI. Probephotographien sind der gütigen Vermittelung von F. C. Burkitt zu danken.

Codex der bischöflichen Bibliothek von Évreux, s. XVI = Omont Inventaire sommaire D 48 (nähere Angaben waren nicht zu erhalten).

Vier Codices Matritenses, und zwar National Bibl. Ms. gr. 4672, 4791, 4807, Königl. Bibl. VII. B. 1, alle s. XVI, hat P. Glaue die Güte gehabt an den entscheidenden Stellen zu vergleichen oder zu photographieren.

Codex Monacensis graecus 40, Apographon von M².

Codex von Utrecht 7 (Gr. 3 antea 279d), saec. XVI, Apographon von V¹.

Codex X von Turin (Pasinus p. 75) blieb unzugänglich.

Vaticanus graecus 1163, s. XVI, nachgewiesen von G. Mercati.

Vaticanus Reg. gr. 73, s. XVI.

Vaticanus Ottob. gr. 261, s. XVI, nachgewiesen von G. Mercati.

Codex Vallicellianus 3. 192 enthält fol. 130—134 den Brief Constantins an Arius und die Arianer (S. 183 ff), ist aber ebenfalls Apographon von V¹, s. XVI.

Eine lateinische Übersetzung des landläufigen Textes im British Museum Nero DX, s. XVII ist angeblich nach einer vaticanischen HS von H. Cuffins angefertigt, ist aber wertlos.

II. Gruppierung der Handschriften.

A¹ In der Reihenfolge der Handschriften nimmt der Ambrosianus A
A² unstreitig die erste Stelle ein. Trotzdem geht es nicht an, den Text auf ihm allein aufzubauen; denn A enthält Lücken, willkürliche Änderungen und Interpolationen. Wie wertvoll die Kontrolle durch die übrigen HSS ist, läßt sich aus der Überlieferung des dritten Buches lernen. Wo wir auf A allein angewiesen sind, müssen wir häufig die Parallelüberlieferung heranziehen oder zur Conjectur greifen, um Mißverständnisse oder Fehler der HS zu beseitigen. Die Fälle hingegen, wo A allein das Richtige im Widerspruch zu den übrigen Zeugen bietet, sind selten. Bei der Gestaltung des Textes wurde deshalb eklektisch verfahren. Wir unterscheiden drei Klassen von Handschriften:

AHR

V¹P³

M²P¹P²

AHR

AHR

Zunächst mögen A und H einzeln charakterisiert werden. R gehört so eng zu A, daß sich eine eigene Behandlung erübrigt; es teilt mit ihm Lücken und eine auffallende Neigung zur Umstellung von Wörtern.

A

A

Lücken finden sich z. B. an folgenden Stellen: S. 3, 19 *ἐκκλησίας* > A² — 4, 14 *τοῦ* > A¹ — 15, 15 *τὸ πανύστατον* > A¹ — 32, 17 *πληρώσας δὲ εἰς τοῦσδε τοὺς χρόνους, οὐκ ἀπόνως* > A² — 34, 14 *ἀπὸ* — 16 *καθὼν* > A² — 36, 14 f *τραπήναι* > A² — 52, 7 *ταύτης* — 8 *ἡμετέρας* > A² — 56, 17 — 60, 12 > A¹, also eine Lücke von vier Druckseiten — 84, 10 *ἐπισκόπου* > A¹R — 94, 29 *ἅπαντες* > A¹R — 102, 2 *γὰρ* > A¹R — 115, 17 *καὶ* — 18 *στρατεύεσθαι* > A¹ — 119, 12 *ψήφῳ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως* > A¹ — 183, 7 *τρόπον* > A¹ — 192, 5 *σαντῶ πιστεύεις καὶ* > A¹.

Zusätze, besonders des Artikels, enthalten u. a. folgende Stellen: 22, 28 *τῆς + τοῦ* A¹ — 31, 8 *ἡ + τῶν* A² — 34, 8 *θεότητος + καὶ* A² — 38, 13 *ὁ καιρὸς + μου* A² — 42, 22 *μὲν + οὖν* A¹ — 46, 28 *κριακοῦ + οἴκῳ* A² — 55, 19 *τούτῳ + καὶ* A¹ — 82, 24 *βονλήσει + τοῦ* A¹R — 87, 22 *ἀποστόλων + ὁ* A¹R — 92, 29 *καὶ + τὰ* A¹R — 95, 10 *σοὶ + ἡ* A¹R — 98, 9 *προσλήψεως + τε* A¹ u. ä. oft.

Fehler sind beobachtet 3, 11 *ἐξείνῃ] ἐξείσε* A² — 5, 10 *τῆς] τὰς* A¹ — 15, 20 *ἀναπέφηνεν] ἐναπέφηνεν* A¹ — 142, 5 *γραμμάτων Thdt.] πραγμάτων* A² — 142, 11 *καταφαίνεσθαι Thdt.] καταφαίνεται* A² — 147, 4 *καὶ* > A² — 150, 2 *(ἐνῆ)] εἶνα* A² | *ἔργον θεῶν] ἔργον θεόν* A² — 156, 33 *ὁμολογῶν Thdt.] ὁμολογῶ* A² — 160, 22 *ἡδῆ Socr.] ἔδει* A² — 170, 21 *Πρωτογένους] ἔρμογένους* A² — 155, 7 *Ἀφάσις Socr.] ἀφάσις* A² u. a., doch kommen gewöhnliche Schreibfehler sehr selten vor.

Umstellung der Worte ist eine bemerkenswerte Eigentümlichkeit von A. Sie scheint nicht selten rein willkürlich vorgenommen zu sein, während sie bisweilen aus dem Wunsch des Schreibers, den Hiatus zu vermeiden, zu erklären ist. Rhythmischer Zwang ist nicht sicher zu erweisen. Aus der im Apparat verzeichneten Menge der Umstellungen seien folgende angeführt: 2, 9 *(πατρός) διάγων οἰκία* (zur Vermeidung des Hiats) ∼ A² — 10, 29 *διὰ φωνῆς δαιμόνιον* ∼ A¹ — 15, 16 *ταῦτα ἐνδύως* (trotz Hiatus) ∼ A¹ — 16, 7 *τὴν σύνταξιν ἐγκατάτω* (cursus Byzantinus?) ∼ A¹ — 16, 30 f *ὁ λόγος ἀποδείξει* (zur Vermeidung des Hiats) ∼ A¹ — 115, 5 f *προζῶνει τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι* (mit attributiver, statt praedicatorischer Wortstellung) ∼ A¹ — 115, 22 f *τὸν ὀρισμὸν χρόνον* (attributive Wortstellung) ∼ A¹ — 116, 24

ειδότες κατόνα (Vermeidung des Hiats) $\sim A^1$ — 117,6 *ἔσται τοῦ κατόνος* (ohne ersichtlichen Grund) $\sim A^1$ — 195,15f *εὐζομία συνέστηζεν* (mit besserem Rhythmus) $\sim A^1$.

Willkürliche Änderungen, Vertauschung von sinnverwandten Worten, Kürzungen und dgl. lassen darauf schließen, daß der Schreiber von A bzw. dessen Vorlage nicht mechanisch gearbeitet, sondern der Lust, Eigenes hinzuzutun, nicht immer widerstanden hat. So findet sich z. B. 2,7 *ἐναρέτω] ἀρίστη* A^2 — 3,20 *ἀποστολικῆς* (sc. *πίστεως*) *ἐλιχρνωῦς* A^2 — 7,22 *οἷδε]* *οὔτοι* A^1 — 13,6 *θεοφιλοῦς] θεοφιλεστάτου* (sc. *βασιλέως*) A^1 — 14,28 *τὰ τῆς καταστροφῆς] ἡ καταστροφή* A^1 — 15,13 *λήξεως]* *ἔδρας* (geg. Eus.) A^1 — 51,7 *ἄσομῆτον] αὐτομάτου* A^1R — 42,15 *διχονοίε]* *διανοία* A^1 — 92,30 *ἄττιστον] ἄστειτον* (sc. *τοῦ θεοῦ οὐσίαν*) A^1RP^3 — 108,16f *ἐν ταπεινοφροσύνῃ] μετὰ ταπεινοφροσύνῃς* A^1 — 128,16 *συνταγῆν] συντεταγμένον* A^1 — 3,14f *ἐν τοῖς ἐκεῖ ἀναγεγραμμένοις περὶ τῆς ἀσπίλου καὶ ἀσομῆτου, ὀρθοδόξου καὶ ἀποστολικῆς πίστεως]* *τὰ ἐκεῖσε περὶ πίστεως ἀναγεγραμμένα* A^2 — 15.S scheint ein durch Conjectur gewonnener Text zu sein in A^1 .

Das Richtige steht allein in A z. B. an folgenden Stellen: 3,16 *ἐν* A^2 > d. übr. HSS — 9,28 *τε* nur A^1 , ebenso 22,3 — 11,3 *με* nur A^1 — 46,21 *ὁ τεχνίτης* (statt des sinnlosen *οὐ τεχνῆ τις* d. übr. HSS) A^2 — 68,13 ff scheint der Urtext gegeben bei A^1 — 83,3 *τοίνυν* in Übereinstimmung mit dem Sprachgebrauch (statt *οὖν* d. übr. HSS) A^1R — 114,28 statt *χωρεπισκοπῆς* richtig *χωρεπισκόπου* A^1 .

Interpolationen: Neben solchen Fällen, in denen das Richtige entweder in der Vorlage von A erhalten war oder der philologischen Tüchtigkeit seines Schreibers zu danken ist, stehen andere, bei denen Interpolation aus Parallelschriftstellern, wenn nicht zu erweisen, so doch zu erwägen ist. Abgesehen sei hier von den Stellen, die bei Besprechung der Gruppe AH zu behandeln sind. In Betracht kommen für A allein beispielsweise 17,27, wo *εἰδὸς* dem Sinne der Worte Eusebs entspricht, 22,27, wo *δὲ* sich auch bei Thdt. findet, 35,16, wo *μὴ* aus Soer. übernommen sein kann, 45,21, wo *οἱ* wie bei Soer. hinzugefügt ist. Doch handelt es sich hierbei stets um so geringfügige Änderungen, daß sie leicht auch auf Conjectur beruhen können.

H

H

Der Wert des Hierosolymitanus H ist nicht leicht zu bestimmen. Man trifft mehrmals in ihm auf einzigartige, aber so überzeugende Lesarten, daß man schwankt, ob man sie aus einer besonders guten Vorlage ableiten oder als glänzende Conjecturen eines tüchtigen Philo-

logen buchen soll. Da die Handschrift im übrigen ebensowenig wie A frei ist von willkürlichen Eingriffen in das Gefüge des Urtextes, da auch Interpolationen einwandfrei nachzuweisen sind, so werden wohl auch die Stellen, die anscheinend allein Richtiges bieten, als Conjecturen anzusprechen sein. Es kommen vor allem die fünf folgenden Stellen in Betracht: 5,12 wäre ohne die allein von H eingesetzten Worte *παρὰφθεῖραι σπονδάζων* unverständlich — 9,3 befriedigt erst nach Einfügung des Relativums *οὗς* aus H — 11,3 liefert nur H das Verbum finitum des Nebensatzes *ἐξιστόρησαν* — 50,29 ist *παντοίων* nach H in den Text einzufügen und 98,17 tritt wiederum nur in H das notwendige Verbum des Nebensatzes *ἀνασώση* auf. Während in diesen Fällen die Güte der Conjecturen die Aufnahme der Lesarten von H in den Text gerechtfertigt erscheinen ließ, wurden als willkürliche Änderungen in den Apparat verwiesen 3,18 *ἀνταρσίας*] *ἀντιλογίας* H — 4,27 *λέγων* > H — 4,32 *ἐμοῦ*] *τοῦ υἱοῦ* H — 6,22 *εὐσεβεστάτω*] *εὐλαβεστάτω* H — 13,15 *προθυμία*] *προμηθεία* H — 15,15 *εὐφροαινομένης* (Eus. *εὐφρομένης*)] *εὐθνομένης* H — 45,18 *διεξήλθεν*] *φησὶν* H — 46,28 *τετιμημένη*] *πεποιτισμένη* H — 129,6 *θεοῦ*] *κυρίου* H u. a.

Zusätze kleiner Wörter, des Artikels, einer Partikel u. ä., sind nicht selten; vgl. z. B. 3,14f *ἀρωμήτου* + *καὶ* H — 48,22 *ἀλλὰ* + *καὶ* H — 4,16 *θεατὸς* + *ἦν* H — 9,10 *τῆν* + *τῶν* H — 11,23 *τῆν* + *τοῦ* H — 14,19 *ἔργοις* + *οὖν* H — 42,15 *ἀποστῶμεν* + *οὖν* H — 24,12 *βλέπειν* + *ἐν* H — 34,7 *ἐπιχειρήσας* + *γὰρ* H — 42,7 *εἰ* + *δὲ* H — 43,21 *συγχωρήσατε* + *μοι* H — 71,2 *βουλῆς* + *τῆς τοῦ πατρὸς* H — 122,4 *τιμώτατον* + *ἡμῶν* H.

Lücken sind gleichfalls häufig festzustellen. Wenn es sich auch um verhältnismäßig kurze Auslassungen handelt, so sind sie um so auffälliger, da sie meist in Urkunden vorkommen. Vgl. unter anderm 17,13 *ὁ μεγαλονργὸς* und ebd. 17—19 ein weiteres Stück des Bibelcitates > H — 22,12 *ὁδὲ* — 13 *ἔστιν* (Überleitung zu e. Brief Constantins) > H — 35,25 *οὐκ ἀεὶ ἦν* (in e. Urkunde) > H — 74,23 *ὄντος* — 25 *ἐνθυμήσει* (Homoioteleuton) > H — 50,29 *ἢ μεταγεννημένος* > H — 82,9 *πολλάκις* > H — 84,18 *ἐπὶ* — *συνανεστράφη* (Schluß d. Bibelcitates) > H — 86,2 *Ἐλιὸν* — 3 *Ἰωβ* (Homoioteleuton) > H — 115,3—6 Canon X > H — 115,19 *προσῆκει* > H — 132,26 *συμφώνῳ* (in e. Brief Constantins) > H — 135,6 *ἀναγκαῖον* > H — 154,17 *δὲ* (in e. Brief Constantins) > H — 190,27 *κακοῦ* (ebd.) > H.

Interpolationen sind mit größerer Sicherheit nachzuweisen, als es bei A möglich war. Aus Euseb stammt 6,24 *ἔτι* H — 7,1 *τετι-*

μημένου H — 15,21 τοῦ > H — 19,11 θεοφιλεῖ + βασιλεῖ H — 19,21 συναγάγοιτο H — 21,3 πρόεισιw H u. a., aus Socrates 37,29 ἀντετρέψαμεν H — 126,26 αὐτῶ H u. a., aus Theodoret 22,18 γὰρ + περὶ H — 125,22 ἢ πιστόν > H. Anderes wird bei Behandlung der Handschriftengruppen zur Sprache kommen.

Umstellung der Worte hingegen ist viel seltener als in A; sie kommt vor 17,21 νῖόν μονογενῆ ~ H — 32,18 ἀναδεξάμενον τοσαύτην ~ H — 48,19 πᾶσι λαβεῖν ~ H u. ö., doch ist es zwecklos, die Beispiele zu häufen.

Schreib- oder Lesefehler mögen z. T. auf falsche Auflösung von Abkürzungen der Vorlage zurückzuführen sein; vgl. z. B. 3,24 παρὰ für περὶ — 31,1 τῆς für καὶ — 91,14 δὴ für διὰ. Schwerwiegender sind wohl 49,4 διαχέων] διὰ βραχέων H — 51,26 ἀρχεῖν] ἔχειν H — 188,5 οἴστρος] ἴστρος H; i. ü. ist alles Auffällige im Apparat notiert.

AHR

AHR

Die Zusammengehörigkeit von AHR erweisen gemeinsame Lücken und Fehler, von denen ich einige charakteristische herausgreife. So 2,8 καὶ διατυπωθέντα > A²H — 2,17 ἄν > A²H — 3,10 ἐν] καὶ A²H — 4,33 τριᾶς² > A¹H — 11,12 ἐν οὐρανῶ > A¹H — 17,9 καὶ (im Bibelcit.) > A¹H — 21,8 διελθόντες (geg. Ens: διελόντες) A¹H — 35,1 εἴτε²] ἢ A²H — 38,23 τε > A²H — 76,12 εἰς ἔργα αὐτοῦ (Homoioteleuton in e. Bibelcit.) > A¹HR — 88,26 συμφύεσθαι (falsch) A¹HR — 109,16 ἀνίεναι > A¹H — 113,30 καὶ > A¹H — 200,2 ἢ ἰσχὺς (in e. Brief Constantins) > A¹H. Besonders lehrreich ist 99,11. Hier haben die II. und III. Klasse den vollen Text: ταῦτα ἴσμεν· ὁ δὲ τρόπος, πῶς ταῦτα γηγένηται, [πίσης λογικῆς φύσεως ὑπερβαίνει διάνουαν], während im Archetypus von AHR die eingeklammerten Worte fehlten. Jede der drei Handschriften bietet einen Versuch, die störende Lücke auszufüllen, und zwar findet sich in A¹ von späterer Hand am Rande ἀκατάληπτος, in H innerhalb des Textes ἀγνοεῖται, in R, wo auch noch die Worte ταῦτα γηγένηται fehlen, im Texte ἀκατάληπτος. Auch 120,9 verdient Beachtung: Klasse II und III überliefern übereinstimmend mit Socr. und Thdt. ἔστερξε, dafür ἔστεξε A¹, ἐδέξατο H. Die Erklärung liegt nahe, daß der Archetypus von AH die Corruptel ἔστεξε enthielt, woran A keinen Anstoß nahm, während H das seltenere Wort στέγειν durch das gebräuchlichere δέχεσθαι ersetzte.¹

1) 3,5 θεοῦ > A²HP³ — 36,4 γενόμενος — 5 σοφία > A²HV¹, d. h. die Lücken des Archetypus von AH sind von P³ bzw. V¹ selbständig geschaffen.

Als Eigentümlichkeit in der Wortbildung fallen auf: 6,25 *ζηλωτόν* A¹H statt *ζηλωτήν* d. übr. HSS und Ens. — 33,18 *μικρομέγεθος* A²H statt *μικρομέγεθης* und 19,21 statt *μισόθειον*] *θειομισή* A¹ *θεόμισον* H.

Was die Interpolationen angeht, so können sie für die Gruppe AHR, also ihren Archetypus, so sicher angenommen werden, wie es zweifelhaft bleibt, ob A für sich allein aus der Parallelüberlieferung ergänzt ist. Aus Euseb geflossen ist 7,3 *πολέμω* — *παρταξαμένον* A¹H — 12,20 *μηδὲ* — *ἐπαίνοις* A¹H — 14,16 *δυσγενῶς* A¹H statt *δυσμενῶς* d. übr. HSS — 14,24 *τοὺς φοβουμένους* A¹H für den Dativ d. übr. — 19,10 *ἀντῶ* A¹H > d. übr. — 133,16 *διατάττειν* A¹H für *διαπράττειν* d. übr. u. a. m., auf Socrates gehen zurück 38,13 *ὅτι* > A²H — 41,20 *προστίθῃσω* A²H — 42,8 *συμπνέουσιν* A²H — 127,5, wo die Überlieferung in zwei Zweige gespalten ist und A¹H durch V¹P³ gestützt wird.

Innerhalb der Urkunden ist die Überlieferung besonders compliciert, sie sind daher mit größter Vorsicht zu behandeln. Doch ist zunächst die Besprechung der beiden übrigen Handschriftengruppen erforderlich.

V¹P³V¹P³

Der Vaticanus V¹ und der Parisinus P³ sind auf Grund analoger Erwägungen, wie sie für AH gelten, als verwandt anzusprechen. Eine Menge gemeinsamer Lücken und Fehler lassen sich ohne weiteres aus dem kritischen Apparat zusammenstellen; vgl. z. B. 97,14 — 102,10 — 106,12f — 117,29 — 121,3. 25 u. v. a. Selbständiger Wert kommt der Gruppe nicht zu, doch ist sie herangezogen worden 1) weil dem Drucke Balfores P³ zugrunde zu liegen scheint (s. u. S. XXVII) und sich der Benutzer der neuen Ausgabe bei Beachtung des für P³ bzw. V¹P³ Angemerkten eine Vorstellung machen kann, wie wenig der alte Text der tatsächlichen Überlieferung entspricht, 2) weil V¹P³ in der Regel an den Stellen den Ausschlag geben, wo A und H auseinandergehen. und 3) weil durch die Gegenüberstellung von AH mit der Gesamtheit der übrigen Zeugen die Annahme, daß die Gruppe AH dem Urtext im allgemeinen am nächsten kommt, erhärtet wird.

M²P¹P²M²P¹P²

Auch die Verwandtschaft von M²P¹P² braucht nicht eingehend bewiesen zu werden. Es genügt ein Hinweis auf gemeinsame Lücken und Fehler wie 111,8 — 115,26 — 117,7 — 137,2f — 190,9 — 194,12 — 200,4 u. a. m. Sehr stark tritt in dieser Gruppe die Neigung zur

Interpolation aus der Parallelüberlieferung hervor, wofür sich S. 130ff charakteristische Proben finden; vgl. bes. 132, 2. 7. 8. 18. Vorlage für $M^2P^1P^2$ ist das S. XIV bei der Beschreibung von P^1 erwähnte Exemplar der Bibliothek Grimani; die Gruppe ist am weitesten von dem Originaltext des Gelasius entfernt.

Bisweilen leistet jedoch die Verbindung $V^1P^3 + M^2P^1P^2$ nützliche Dienste, so 88,26, wo P^3 wohl nur durch einen Schreibfehler entsteht ist, ferner 99,11 (vgl. S. XX), wo AHR versagen, und an den übrigen Stellen, wo AH Lücken aufweisen, oder 101,11, wo zum mindesten ein Schreibfehler von AHR corrigiert wird; auch 184,20 scheint $\mu\eta$ richtig, desgleichen 192,12 $\sigma\nu\nu\eta\sigma\theta\eta\acute{\iota}\sigma\omicron\mu\alpha\iota$, doch können die beiden letztgenannten Stellen interpoliert sein.

Als fehlerhaft erweist sich die Gruppe $V^1P^3M^2P^1P^2$ 2,10. 13 — 3,26 — 36,10 — 120,18 — 121,4. 20 u. ö., eine Anzählung, die hier nicht verlängert zu werden braucht, da sie genügt, um die Nachprüfung des Urteils über den Wert von AH zu ermöglichen.

A (bzw. H) V^1P^3 gegen H (bzw. A) $M^2P^1P^2$

Wie aussichtslos der Versuch ist, die Handschriften in einen Stammbaum einzuordnen, geht daraus hervor, daß sowohl AV^1P^3 wie $AM^2P^1P^2$ verbunden sein und den richtigen Text bieten können. Obwohl in der Regel die Stellung von V^1P^3 bei einem Auseinandergehen von A und H die Auswahl der Lesart bestimmt, so lassen sich doch die Fälle, wo $AM^2P^1P^2$ das Richtige haben, nicht aus der Welt schaffen. Die tabellarisch geordnete Nebeneinanderstellung der wesentlichen Erscheinungen möge dies erläutern:

	AV ¹ P ³ = Urtext	gegen	HM ² P ¹ P ²
*32,2	ὑμῶν (Überlieferung) ¹		ὑμοῖς (Conjectur; vgl. Euseb)
48,27	ῥάβδω		ῥήσει
49,29	ἐθνῶν		ἐχθρῶν
52,15	βεβούληται		βούλεται
53,11	ἐαντῶ		ῥᾶσταHἐαντῶ + ῥᾶσταM ² P ¹ P ²
82,27	δεικνύς (besser)		δείκνυσι
90,10	οὐδὲ		οὔτε
93,6	ἀπλήν (sc. θεότητα)		ἀπλοῦν
94,5	ἐν πνεύματι (wohl besser)		ἐν + τῶ
94,26	βοῶν A ¹ R βοᾶ V ¹ P ³		βοῶν >
106,18	ὀρθῆς (sc. πίστεως)		ὀρθοδόξου

1) Der Stern bezeichnet, daß Interpolation bei einer oder bei beiden Gruppen im Spiel sein kann. Bei den übrigen Stellen fehlt uns die Parallelüberlieferung.

(AV ¹ P ³)	(HM ² P ¹ P ²)
*106,26 δῆτα (= Thdt.) ¹	δὲ τῶν (vgl. δὴ τῶν Socr.)
*107,6 γλυκερός (= Thdt. Eus.) ¹ . . .	γλυκύτερος (= Socr.) ¹
111,2S συγγραφή	γραφή
*113,2 ἀξίαν (= Canon 3)	ἕξουσίαν
*113,6 τρεῖς (= vulg. Text d. Canons 4)	τριῶν (Urtext d. Gel.?)
*113,28 λιβύαις (= Canon 6)	λιβύη
118,10 ἐγράψαντο	ἐγράψατο
*125,6 προσήκειν (= Socr.)	προσῆκει (= Thdt. codd. AHN)
*126,6 συνεντιθέμεθα	συνεντιθέμεθα (= Socr.)
*186,16 οὐδέπωποτε (= Athan.)	οὐδέποτε
*187,14 εἶναι νῦν (= Athan.)	νῦν >

Die Sammlung der Stellen ließe sich mit leichter Mühe speciell aus den Urkunden vermehren; doch ist ein klares Bild der Überlieferungsverhältnisse erst zu gewinnen, wenn die kritische Ausgabe des Socrates fertig ist; für unsere Zwecke genügt es, zu dem oben Angeführten eine ergänzende Übersicht der weiteren Möglichkeiten der Gruppierung hinzuzufügen:

HV ¹ P ³ = Urtext	gegen	AM ² P ¹ P ²
53,9 ἀνάσχησθε		ἀνάχοισθε
*63,7 εἴποις (= Georg. Mon.)		εἴπηξ
*61,23 πολὺν ἦν αὐτῷ ὁ ἀγὼν		ὁ >
93,24f τὰ αὐτοῦ φρονοῦντας (sc. Ἀρείου)		τὰ αὐτὰ
119,17 τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ		τῶν ὁμοφρόνων αὐτῶν
*189,18f συννάρχειν (= Athan.)		σννάρχειν

An wenigen Stellen wurde die Entscheidung aus inneren Gründen anders getroffen:

AM ² P ¹ P ² = Urtext	gegen	HV ¹ P ³
*3S,2S ὅς (Urkunde)		ὄς
52,19 ἀθλίαις (sc. ψυχαῖς)		ἀθλίως
*115,21f ἐπιστροφήν (= Canon 12)		ἐπιστρέφειαν
*116,6 οὕτως οὖν (= Canon 13)		οὖν > [βάνομεν P ³
*125,27 κατελιμπάνομεν (n. Thdt.)		καταλιμπάνομεν HV ¹ καταλαμ-
*189,29 ἦγον A ¹ ἦτον M ² P ¹ P ² (= Athan. R)		εἴτον (= Athan. B)
*194,11 διδασκαλίαν καὶ (= Athan.)		καὶ >

1) Da Socrates an dieser Stelle als Vorlage des Gelasius zu gelten hat, ist anzunehmen, daß AV¹P³ nach Thdt. Eus. corrigiert sind.

Um das Maß der Verwirrung voll zu machen, erscheint vereinzelt auch in

	HM ² P ¹ P ² das Richtige	gegen	AV ¹ P ³
* 41, 20	<i>εἰ δὲ καὶ</i> (= Socr.)		<i>δὲ</i> >
* 42, S	<i>δόγματος</i> (= Socr.)		<i>σώματος</i> (= Socr. FM)
49, 30	<i>εἰσάγουσιν</i>		<i>εἰσάγει</i>
134, 26	<i>ἕκαστος</i>		<i>ἕκαστον</i>

Hiernach darf die Annahme begründet erscheinen, daß keine der erhaltenen Handschriften bzw. deren Vorlage frei ist von Versuchen, die verderbte Überlieferung zu bessern, sei es durch eigene Conjecturen, die oft ihren Urhebern alle Ehre machen, sei es durch Correcturen aus einer Parallelüberlieferung. Wenn trotzdem zahlreiche Fehler stehen geblieben sind¹, so darf man daraus schließen, daß der unserer gesamten Überlieferung zugrunde liegende Text bereits vielfach entstellt und unverständlich war. Dies gilt in gleichem Maße für die erzählenden Abschnitte wie für die Urkunden. Die Aufgabe des Herausgebers kann nur sein, diesen Urtext des Gelasius, soweit er für uns erreichbar, zu reconstituieren. Es handelt sich in dieser Ausgabe also auch nicht darum, den Urtext der eingelegten Aktenstücke herzustellen. Deshalb und weil es außerdem unangebracht erschien, die für heutige Bedürfnisse nicht mehr ausreichenden textkritischen Angaben etwa des Husseyschen Socrates oder Sozomenus heranzuziehen, sind die Citate aus den Quellen bzw. der Parallelüberlieferung im kritischen Apparat auf das für die Feststellung des von Gelasius gelesenen Textes erforderliche Mindestmaß beschränkt worden. Die an sich vortreffliche Theodorettausgabe Parmentiers zeigt deutlich, wie wenig zurzeit noch stetige Hinweise auf Parallelschriftsteller fördern. Wer sich die Mühe machen will, die Gelasiusnotate im kritischen Apparat Parmentiers zu dem Briefe des Euseb an seine Gemeinde (Thdt. I 12) mit der tatsächlichen Gelasiusüberlieferung zu vergleichen, wird sich leicht davon überzeugen können. Erst wenn kritische Ausgaben aller Kirchenhistoriker und sonstigen Einzelquellen vorliegen, wird eine Ausgabe der Urkunden möglich sein, die deren Urtext festlegt und im Apparat zuverlässige Angaben über alle Sonderzeugen bucht.

1) Vgl. 7, 17 — 9, 30 — 15, 5 (wo eine Correctur nach Euseb nahegelegen hätte!) — 32, 6 — 46, 27 — 47, 20 — 50, 9 — 52, 13 — 53, 14 — 97, 28 — 191, 4 u. a. m. Auffälligerweise sind die Fehler häufig an solchen Stellen zu finden, wo sie leicht aus der Parallelüberlieferung hätten verbessert werden können.

III. Capitelindices.

Erhalten ist nur der Capitelindex zum dritten Buche ohne beigeschriebene Zahlzeichen. Daß ihn der Schreiber von A² in seiner Vorlage vorgefunden habe, hindert nichts anzunehmen. Da das erste und zweite Buch augenscheinlich als Einheit aufgefaßt worden sind — in ihnen ist τὰ κατὰ τὴν ἐν Νικαίαις ἁγίαν σύνοδον πραχθέντα (S. 1, 25), im dritten Buch aber τὰ μετὰ τὴν μεγάλην σύνοδον behandelt — und ihre Capitel, wie die Überreste der Zählung in den HSS beweisen (vgl. S. 26, 2), ohne Unterbrechung durchgezählt wurden, so ist nicht verwunderlich, daß ein Index vor dem zweiten Buch fehlt. Er fehlt allerdings in den uns vorliegenden HSS auch vor dem ersten; doch da A¹ im Anfang verstümmelt ist, so bleibt die Annahme, daß er nur nachträglich verlorengegangen ist, als Möglichkeit bestehen. Daß ein unvollständiger Gelasius-Text im Umlauf gewesen ist, eben der von Balforeus gedruckte, beweist der Inhalt aller jüngeren HSS.

Von der Wiederholung der Capitelüberschriften innerhalb des Textes durfte nicht abgesehen werden, so störend sie sein mag, da sie durch das einheitliche Zeugnis der HSS geboten erschien. Ob sie auf Gelasius selbst zurückgehen, vermag ich weder zu erweisen noch zu bestreiten. Die kleinen Verschiedenheiten zwischen der Fassung des Index im Buch III Cap. δ' ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ περὶ κτλ. gegenüber S. 142, 6 ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου περὶ κτλ. und ε' ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ πρὸς Μακάριον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων κτλ. gegenüber S. 143, 14 f. ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τῷ <ἐπισκόπῳ> Ἱεροσολύμων κτλ. erscheinen nicht ausreichend, um auf verschiedene Herkunft resp. Echtheit oder Unechtheit der einen oder der andern Fassung schließen zu lassen.

Es mag bemerkt werden, daß sich z. B. die Überschrift S. 108, 12 περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων λόγος διδασκαλικός in der Form stützen läßt durch den Ausdruck 165, 34 ἡβούλετο λόγον αὐτοῖς διδασκαλικὸν προσενεγκεῖν.

Das erste Buch ist in unserer Ausgabe im Vergleich zu Balforeus um ein Capitel vermehrt. Den HSS, P³ ausgenommen, zufolge mußte nämlich Cap. 2 S. 7 selbständig gezählt werden; nur so wird im ersten Buche die Gesamtzahl 12 erreicht, die in den erhaltenen Randziffern des zweiten vorausgesetzt ist. Innerhalb des zweiten Buches stimmt die Capitelzählung mit der bisherigen von 1—14 überein, von 15—18 bleibt sie um 1 hinter ihr zurück, 19 ist kürzer angesetzt, 20 eingeschoben, weshalb von 21 an die neue Zählung um 1 voraus ist. Die Paragraphenzählung ist neu hinzugefügt.

IV. Ausgaben.¹

Die beiden ersten Bücher des Gelasius wurden zugleich mit drei Briefen Constantins (S. 183ff) zum erstenmal von R. Balforeus bei F. Morellus in Paris 1599 gedruckt. Ein Nachdruck dieser Ausgabe erschien 1604 bei Commelin. Der Text ging sodann in die Concilien-sammlungen über und findet sich bei Mansi im zweiten Bande p. 760ff, bisher am bequemsten zugänglich bei Migne, *Patrol. Graec.* LXXXV, 1179ff. Eine Separatausgabe von Constantins Brief an Arius und die Arianer (B. III Cap. 19) war bereits 1595, ebenfalls bei Morelli, erfolgt zusammen mit einer lateinischen Übersetzung des P. Morinus aus Baroniuss *Annales* zum Jahre 319.

Weitere Fragmente des dritten Buches publicierte nach dem Codex Ambrosianus 534(A) zunächst A. Mai in seinem *Spicilegium Romanum* VI, 603ff, über den Inhalt des Buches berichtete 1861 Fr. Oehler in der *Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie*. Gedruckt wurde der Text in demselben Jahre von Ceriani in den *Monumenta sacra et profana* t. I fasc. II p. 129sqq. zugleich mit einer Auswahl der Lesarten von A zu den ersten Büchern. Seine Ausgabe hat sich der Nachprüfung als zuverlässig erwiesen, kleine Versehen sind stillschweigend verbessert. Den Satz, den Ceriani an das Ende seiner Vorrede setzt: „Ceterum manum medicam alicubi desiderat adhuc noster liber linguam quod attinet, et magis etiam in iis quae narrationis veritatem tangunt“, möchten wir auch heute der ersten Gesamtausgabe mit auf den Weg geben.

Seit im Jahre 1906 Gerhard Loeschke den verachteten Gelasius einer eindringenden Untersuchung gewürdigt hatte, die unter dem Titel: 'Das Syntagma des Gelasius Cyzicenus' im Rheinischen Museum LX und LXI erschien, ist der Wunsch nach einer vollständigen Neuausgabe laut geworden². Er hat die Vorarbeiten dazu bald nach Erscheinen seiner Studie in Angriff genommen und den philologischen Teil der Aufgabe insoweit zu einem gewissen Abschluß gebracht, als

1) Die Angaben G. Loeschkes im Rhein. Mus. LX, 594ff und LXI, 34ff werden, soweit sie zur Orientierung des Lesers notwendig sind, wiederholt resp. aus Notizen, die sich im Handexemplar des Verfassers nachgetragen finden, ergänzt, ohne daß jedesmal auf diese Arbeit verwiesen oder der Zusatz bezeichnet wird.

2) Vgl. Ad. Jülicher in seiner Recension *Theol. Lit.-Ztg.* 1906, Nr. 24, S. 654ff, C. Weymann in *Berl. Phil. Wochenschr.* 1907, Nr. 2, S. 33ff und in *Byz. Zeitschr.* 1906, S. 676f. — Recensionen finden sich ferner von J. Sickenberger in *D. Lit.-Ztg.* 1906, Nr. 28, S. 1754ff, von S. Rogala in *Theol. Revue* 1906, Nr. 15, S. 451ff, von P. Lejay in *Revue d'hist. et de lit. rel.* 1906, S. 279f.

er die Collationen beendet und die recensio in der Hauptsache durchgeführt hatte. Der gebotene Text ruht durchaus auf der von ihm gewollten Grundlage; wenn ich in Einzelfällen von seiner im Manuscript der Collationen angedeuteten Entscheidung abgewichen bin, so durfte ich es in der Gewißheit tun, daß er seine Entscheidung keineswegs als endgültig ansah. Bis in die letzten Tage seines Lebens haben ihn die textkritischen Probleme des Gelasius beschäftigt.

Um zu ermesen, wie stark der Text unserer Ausgabe sich von dem bisher allein maßgebenden des Balforeus unterscheidet, braucht man, wie erwähnt, nur auf das Vorkommen von P³ im Apparat zu achten. Laut Vorrede hat Balforeus zunächst auf Wunsch des älteren Herrn de Noailles eine lateinische Übersetzung des Gelasius angefertigt. In dem Begleitschreiben sagt er: 'In parato et ad manum unicum illud exemplar tuum fuit, quod in Chio Aegeici maris insula¹, a Graecis Monachis, in quorum monasterio iam diu magna cura asservabatur, Franciscus frater tuus, volente et favente Patriarcha Constantinopolitano, ingenti pretio redemit et Byzantium ad se perferri iussit.' Von Konstantinopel ist die HS nach Frankreich gekommen, und nach dem Tode des älteren Herrn de Noailles hat sein Neffe den Balforeus mit der Herausgabe des griechischen Textes betraut. Der einleitende Geleitbrief des Balforeus beginnt: 'Patruus tuus Aegidius Noalius Episcopus Aquensis . . . nihil . . . tam enixe voluit . . . quam acta concilii Nicaeni, quae ipsius iussu Latina feci, in aspectum lucemque proferri'. Es handelt sich also zweifellos um P³, dessen Eigentümer ja zufolge dem erhaltenen Ausleihermerk (vgl. S. XIV) M. de Noailles, evesque d'Aqs, war. Von Morellus erfahren wir noch, daß er einen Codex des Petrus Stella verglichen habe. Auch dieser scheint nachweisbar; wahrscheinlich ist es, worauf Randlesarten im Druck des Balforeus schließen lassen, der Utrechter Codex, der wieder nichts anderes ist als ein Apographon von V¹.

Um ein schlagendes Beispiel anzuführen, wieviel durch Ausnützung der Überlieferung zu gewinnen ist, verweise ich auf 73,9: τὰς δύο φύσεις προθήσαντες erregte so starken Anstoß, daß G. Loeschke² die Stelle für interpoliert hielt. Tatsächlich ist φύσεις überliefert, φύσεις steht nur in P³.

Wäre es G. Loeschke vergönnt gewesen, diese Ausgabe selbst zu vollenden, so hätte er zweifellos auch den historischen Gehalt des Werkes und seine eigene Studie einer erneuten Prüfung unterworfen.

1) Auch A stammt aus Chios (vgl. S. XI).

2) Rhein. Mus. LXI, 73 Anm.

Da ein Wiederabdruck seiner Erstlingsarbeit nicht in seinem Sinne wäre, möge nur das für die Benutzung des Buches unerlässlich Notwendige aus ihr angeführt werden.

V. Gelasius, sein Werk und seine Quellen.¹

Der Name der Gelasius ist allein durch Photius (cod. 15 und 88) überliefert², über seine Persönlichkeit wissen wir nach wie vor mit Sicherheit nur das, was er in der Vorrede zu seinem Buch (S. 2 ff) erzählt. Er sei der Sohn eines Presbyters von Cyzicus, weile jetzt in Bithynien und schreibe zur Zeit des Aufstandes des Basiliscus gegen Zenon, also etwa 475, um die Behauptung der Eutychianer, die nicäischen Väter hätten monophysitisch gelehrt, zu widerlegen.

Der Titel seines Buches lautet in der landläufigen Citierung 'Synagma'. Daß er zum mindesten als Bezeichnung des Ganzen nicht ursprünglich ist, läßt sich mit Sicherheit beweisen. Die Unterschrift des ersten (vgl. S. 25 zu 12), die Überschrift und Unterschrift des zweiten (vgl. S. 26 zu 1; 137 zu 7) sowie die Überschrift des dritten Buches (vgl. S. 138,1; 139,23) sichern den Titel 'Kirchengeschichte'. Beweiskräftiger noch sind die innerhalb des Textes vorkommenden Bezeichnungen. Das dritte Buch beginnt (S. 140) mit den Worten: *τὸν μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον λόγον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καθ' ἑξῆς ὁ λόγος ἡμῖν ἐποίησατο*, S. 155,11 ff leitet Gelasius einen neuen Abschnitt der Erzählung mit den Worten ein: *παραθήσω δὲ καὶ ἕτερον τεκμήριον τῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας*, und an einer späteren Stelle (S. 168,5) entschuldigt er sich: *ἀλλ' ἐμοὶ μηδεὶς . . . διαμέμψεται ὡς τὴν ὅλην ἐπιστολὴν τῷ τῆσδε τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγῳ μὴ συνάψαντι*³. Dagegen erscheint *σύνταγμα* als Untertitel S. 1,23 und als Bezeichnung nur des dritten Buches, also eines Abschnittes des Ganzen, S. 135,4f in den Worten: *ἐνταῦθα καταπαύσω τὸν λόγον, τὰ λοιπὰ . . . ἐν τρίτῳ κατατάξαι συνιδὼν συντάγματι . . .*

Daß uns auch in A die Kirchengeschichte nicht vollständig erhalten ist, wurde bereits (S. XI f) bemerkt. Der Text bricht in der Schilderung der Synode von Tyrus ab. Über den ursprünglichen Umfang des dritten Buches berichtet Photius (cod. 88), es schließe mit einer Darstellung vom Ende des Kaisers Constantin und seiner Taufe; Gelasius

1) Vgl. S. XXVI Anm. 1.

2) Die Angabe Loeschkes S. 594 über die Überschrift des 3. Buches beruht auf dem hier irreführenden Druck Cerianis.

3) Vgl. auch 147,21 ff *καὶ ταῦτα . . . τῷ ἱστορικῷ παρατέθεικα γράμματι*.

erzähle, daß Constantin orthodox und nicht, wie einige behaupten, von einem Häretiker getauft sei.

Das Verhältnis des Gelasius zu seinen Quellen wird neu untersucht werden müssen. Das letzte Urteil G. Loeschkes¹ über das Werk des Gelasius lautet: „Sein Werk ist durchaus Compilation; Eusebius, Socrates, Theodoret, Rufin werden abwechselnd ungefähr wörtlich ausgeschrieben. Aber daneben werden andere uns verlorene Quellen benutzt: die Kirchengeschichte eines gewissen Johannes und ein Urkundenbuch zur nicaenischen Synode, das wir nach dem einstigen Besitzer des von Gelasius benutzten Exemplars, dem Bischof Dalmatius von Cyzicus, nennen müssen; aus ihm stammt vor allem eine Rede, mit der Constantin die nicaenische Synode begrüßt haben soll, und Protokollstücke eines Dialogs zwischen den nicaenischen Vätern und einem arianischen Philosophen Phaidon. Besonders der Protokolle Echtheit ist oft und bestimmt bestritten; mir ist sie nach wie vor wahrscheinlich.“

Unter die verlorenen Quellen des Gelasius ist, wie A. Glas in seiner Abhandlung Die Kirchengeschichte des Gelasios von Kaisareia² einleuchtend erwiesen hat, auch Gelasius von Caesarea zu zählen, und man darf wohl annehmen, daß dies nicht nur an den Stellen der Fall ist, wo das Zusammengehen des Gelasius mit Rufin oder Georgius Monachus die Vermutung zur Sicherheit erhebt. Die Capitel I 3—7, die sich schon durch den Stil der Erzählung von den umgebenden Stücken abheben, werden gleichfalls auf Gelasius von Caesarea zurückgehen und dessen Name statt Rufin³ zu stehen haben. Damit findet auch die chronologische Notiz S. 10,15 ihre Erklärung: Gelasius von Caesarea hat die Sonnenfinsternis von 360 wirklich erlebt; nur so wird im Zusammenhang der Ausdruck *ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς* verständlich. Daß Gelasius von Cyzicus die Quellenangabe seiner Vorlage kritiklos übernimmt, ist nicht selten⁴.

Somit lichtet sich das Dunkel, das über den unbenannten Quellen des Gelasius von Cyzicus waltete. Wenn er S. 134,24 von *παλαιὰ διηγήματα* redet und sich 104,15 auf seine Gewährsmänner mit den Worten beruft: *καθὰ Εὐστάθιος τε ὁ τῆς Ἀντιοχείων καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλων Ἀθανάσιος τε ὁ μέγας καὶ πάντες οἱ τὰ τῆς συνόδου συγγραψάμενοι δηγοῦνται*, so dürfen wir als einen der Ungenannten Gelasius von Caesarea einsetzen. Nicht geklärt aber ist noch immer die Frage nach dem von ihm genannten⁵, im übrigen aber unbekanntem

1) Zwei kirchengeschichtliche Entwürfe S. 33f.

2) Byz. Arch. 1914 Heft 5. 3) S. 8 Anm.

4) Vgl. S. 150,20—154,14 und die Bemerkungen von Glas S. 74f.

5) S. 5,20.

Johannes. Solange nicht erwiesen ist, daß dieser Name fingiert ist, mag er sozusagen als Deckblatt für den oder die Verfasser derjenigen Stücke dienen, die Gelasius aus andern als den uns bekannt gewordenen oder durch die Quellenforschung erschlossenen Vorlagen entnommen hat. In diesem Sinne sind die folgenden Angaben zu verstehen.

VI. Quellenübersicht.¹

Buch I.

	S. 2,2—6,7	Vorrede.
1.	S. 6,11—26	= Eus. H. E. VIII 13 p. 776,3—778,2.
	6,27—7,12	= Eus. H. E. IX 9 p. 826,20—828,8.
2.	S. 7,15 ff	Rufin citiert (vgl. Apparat). vgl. Eus. H. E. Bd. III p. CCLVIII Anm. 1. Socr. I 2 p. 3.
	S. 3	= Eus. H. E. IX 9, 12 p. 832, 20.
3—7,3.	S. 8,5—12,5	= Gelasius von Caesarea.
	12,5—13,2	= Eus. H. E. IX 9 p. 830,17—832,14.
8.	S. 13,5—19	Mit den Worten <i>Ῥουφίνος ἤγουν Γελάσιος</i> : (13,5) scheint die Kirchengeschichte des Gelasius von Caesarea citiert zu sein ² . Socr. I 2, 8. 9; 3. 1.
9. 10.	S. 13,22—14,26	= Eus. H. E. IX 10 p. 838,16—840,19.
	14,26—16,3	= Eus. H. E. IX 10 p. 846,11—848,15.
	16,4—31	Eigenes Fabrikat. Nur Gerede! Die Rückkehr zu Euseb ³ bezeichnet 17,1: <i>ἀλλ' ἐπὶ τὴν προκειμένην ἡμῶν τῆς ἐκκλ. ἰστ. ὑπόθεσιν ἐπανέλθωμεν</i> . Auch das Verlassen der Quelle war 16.4 deutlich bezeichnet: <i>ταῦτα συντέταχεν ὁ Παμφίλων Εὐσέβιος</i> .
	17,6—18,2	= Eus. H. E. X 4 p. 865—866,7.

1) Die tabellarische Übersicht ist ein Nachdruck aus Rhein. Mus. LX, 604 ff. Die Citate sind mit den Neuausgaben der angeführten Schriftsteller in Einklang gebracht. Es ist stillschweigend hinzugefügt oder geändert, was handschriftliche Notizen G. Loeschkes oder die neue Fassung des Apparates forderten.

2) Vgl. A. Glas: Die Kirchengeschichte des Gelasius von Kaisareia S. 2, 11, 14, 18.

3) Ähnlich ist die Rückkehr zur Quelle betont S. 168,11—170,4 u. ö. Zur Bezeichnung von Kürzungen dienen folgende Ausdrücke: *μικρὰ* (oder *σμικρὰ*) *ἐκ πολλῶν*: 111,28—147,22 u. ö.; *ἐν ἐκ πολλῶν* 57,20; *εἰ καὶ μὴ πάσα; . . . ἀλλ' οὖν τὰς σαφεστέρας* (*ἐπαναλαμβάνειν*) 95,23 — eine Kürzung wird ausdrücklich motiviert 166,23.

11. S. 18, 11—26 = Eus. H. E. X 8 p. 892, 1—16.
 18, 26—19, 2 = Eus. H. E. X 8 p. 892, 20—23.
 19, 3—16 = Eus. H. E. X 8 p. 892, 25—894, 10.
 19, 16—20, 2 = Eus. H. E. X 8 p. 896, 31— 898, 9.
 20, 2—10 = Eus. H. E. X 8 p. 898, 12—19.
 20, 12—21, 11 = Eus. H. E. X 8 p. 898, 22—900, 16.
 21, 12 = Soer. I 3, 1. 2 p. 7 f und I 4, 1 p. 9; aber
 Gel. citiert ausdrücklich Rufin.
 21, 24 ff Es werden inhaltlich als mit Euseb gegen
 Rufin gehend citiert *οἱ λοιποί*. Die Inhalts-
 angabe paßt nicht auf Soer. und Thdt. Ob
 Johannes gemeint ist?
 22, 13—24, 15 Fragment eines Constantinbriefes. Die Ab-
 trennung wie bei Theodoret H. E. I 20 ff p. 66 ff.
 Die Textgestaltung anders und z. T. ursprüng-
 licher.
 24, 19—24 Abschluß des vorhergehenden Abschnittes.
12. S. 24, 26—25, 12 Von 25, 2 an bei Soer. I 4, 2—4 p. 9.

Buch II.

1. S. 31, 3—8 = Soer. I 4, 5 p. 9 f.
 31, 11—32, 11 = Eus. H. E. X 9 p. 900, 22—902, 20.
 32, 12—33, 2 Lob des Euseb. Seine Rechtgläubigkeit.
 33, 4—27 = Rufin X 1 p. 960. Soer. I 4, 5 p. 9 f, aber
 reichhaltiger. Thdt. I 28.
 33, 24 = Thdt. I 1, 5 p. 5.
2. S. 34, 2—13 = Rufin X 1 p. 960¹.
 34, 13—17 Z. T. wörtlich Soer. I 5, 6 p. 11 f.
3. S. 34, 24—40, 15 Alexandrinisches Synodalschreiben von 324
 wie bei Soer. anschließend, aber mit den dort
 fehlenden Unterschriften. Johannes? Oder
 sollte die Namenliste auch bei Soer. ur-
 sprünglich gestanden und erst in unserer
 Überlieferung ausgefallen sein? Vgl. zu einem
 ähnlichen Fall Rhein. Mus. LIX, 453 f und
 Ed. Schwartz in den Göttinger Nachrichten
 1904, 395 ff.
 40, 19—41, 2 Abschluß wie bei Soer. I 6, 31 p. 22 und
 I 7, 1 p. 26.

---

1) Vgl. Glas a. a. O. S. 20.

4. S. 41,3—43,24 Fragment eines Constantinbriefes (gekürzt). Umgebung und Abtrennung beweist, daß Soer. I 7 Quelle ist. Der vollständige Brief bei Eus. V. C. II c. 64 ff.
43,25—27 = Soer. I 8, 1 p. 35.
5. S. 44,3—45,18 = Soer. I 8 p. 36 ff abgesehen von einem eingeschobenen Satz aus Johannes: ἦν δὲ αὐτῶ ἑξαιδέκατον ἔτος καὶ μῆνες ἕξ τῆς βασιλείας, ὅτε ταῦτα αὐτῶ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἐσπούδαστο. Gel. schöpft, wie Abtrennung und Einkleidung zeigt, aus Soer., nicht aus dem von ihm (S. 44,9) citierten Originalbericht des Eus. V. C. III c. 7. S.
= Soer. I 8, 12 p. 39 und I 8, 17 p. 40.
Überleitung zu der Rede.
6. S. 45,19—46,1
46,1—4
7. S. 46,6—53,29 Eröffnungsrede Constantins. Nach ausdrücklicher Angabe der Vorrede (S. 3,9 ff) aus dem Buch des Dalmatius¹. Die Schlußsätze z. T. in directer, z. T. in indirecter Rede auch bei Thdt. I 7, 11. 12 p. 32.
53,21—29 = Thdt. I 7, 13. 14 p. 32 f z. T. wörtlich, aber vermischt mit Elementen aus Soer. I 8, 31 p. 46 und Rufin X 5 p. 964.
54,1—24 = Rufin X 2 p. 961. Soer. I, 8, 18 ff p. 41.
Vgl. für den Ausdruck Soer. I 8, 18 p. 41 und Sozom. I 17, 3—5.
55,19—56,8 = Thdt. I 11, 4—6 p. 47.
56,9—18 = Rufin X 2 am Ende p. 961.
9. S. 56,20—57,7 = Rufin X 4 p. 963. Zum Schluß im griechischen Ausdruck mit Soer. I 11 p. 88 zusammentreffend. Vgl. auch Philostorgius III 12 p. 43 (Bidez), Georgios Monachos II p. 517, 15 ff (de Boor). Quelle ist Gelasius von Caesarea².
10—11, 10 ff. S. 57,9—59,2 = Rufin X 5 p. 963 f kürzend. Vgl. auch Soer. I 12 p. 90 ff. Soz. I 11, 1—5. Quelle ist Gelasius von Caesarea³.

1) An die Echtheit der von Gelasius überlieferten Actenstücke glaubt J. A. Heikel und benutzt sie in seiner Schrift Kritische Beiträge zu den Constantin-Schriften des Eusebius (= Texte und Untersuchungen 36. Bd. Heft 4), um die Unechtheit der Oratio ad sanctum coetum nachzuweisen.

2) Vgl. Glas a. a. O. S. 42 u. 80.

3) Vgl. Glas a. a. O. S. 43.

- 11, 11 ff. 12. S. 59, 3—61, 11 Unbekannte Quelle. Buch des Dalmatius?
60, 30 ff Vgl. zur Sache Soer. I S, 13 p. 39. Sozom. I 17, 3.
13. S. 61, 14—64, 5 Vgl. Rufin X 3 p. 961—963. Im Anfang und
am Schluß frei erweitert. Vgl. auch Soz.
I 18, 1—7 und Georgios Mon. Chron. II 505,
18—507, 15 (de Boor). Quelle ist Gelasius
von Caesarea¹.
- 14—24. S. 64, 11—101, 23 Philosophendialog. Buch des Dalmatius?
25. S. 101, 24—102, 2 Abschluß des vorigen Abschnittes. Buch des
Dalmatius?
102, 3—17 = Rufin X 5 p. 965 erweitert. Vgl. auch
Georg. Mon. II p. 507, 21—508, 3. Quelle ist
Gelasius von Caesarea².
- 102, 19—103, 4 Quelle? Wahrscheinlich von Gelasius selbst
compioniert. Nichts Neues.
27. S. 103, 9—104, 3 Nicaenisches Symbol. Quelle?
104, 4—14 = Rufin X 5 p. 965.
- 104, 14—19 Zusatz des Gelasius.
28. S. 104, 21—106, 7 Unterschriften der Bischöfe. Nach Johannes?
Oder ist der Abschnitt hier überhaupt inter-
poliert? Vgl. S. 135 ff. Die Überschrift des
Abschnittes paßt nicht zu seinem Schlußsatz³.
- 106, 9—26 Quelle unsicher. Johannes?
29. S. 106, 26—107, 17 Eus. V. C. III, 13, 14 ausdrücklich citiert.
Wie Citat und Abtrennung beweisen, aus
Soer. I S, 21 geschöpft, aber zum Schluß
interpoliert. Der letzte Satz scheint von Ge-
lasius im Hinblick auf Cap. 31 f zugesetzt; aber
vgl. Rufin X 5 am Schluß und Thdt. I 13, 2.

1) Vgl. Glas a. a. O. S. 19 u. 36 ff.

2) Vgl. Glas a. a. O. S. 19 u. 44 f.

3) Die Zusätze 105, 7 *Λεόντιος Καισαρείας τὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ κρητίου καλλώπισμα* und 105, 20 *Πρωτογένης ὁ θαναμάσιος πόλεως Σαρδισῆς* beweisen ebenso wie 105, 13 *σὺν Εὐσεβίῳ τῷ Παμφίλῳ ἐπισκόπῳ Καισαρείας*, 105, 1 *Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας σὺν Ἀθανασίῳ τότε ἀρχιεπισκόπῳ ὄντι* und 105, 27 *Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος ἔτι ὄν*, daß die Liste nicht in einer officiellen Synodalpublication gestanden hat. Sie ist daher bis auf weiteres Johannes zuzuweisen und kann der Trennung der Macedonien entsprechend (vgl. 105, 16) ruhig in der ersten Hälfte des 5. Jahrhunderts redigiert gelten. Die Frage ist dann nur, ob der Redactor damals eine alte zuverlässige Liste benutzt hat. Dafür spricht, daß die in der Liste vorausgesetzten Rechtsverhältnisse auf die erste Hälfte des 5. Jahrhunderts kaum zutreffen. Sie scheinen älter und die Liste derart entstanden zu sein, daß eine alte Liste notdürftig zugestutzt ist. G. L.

30. S. 107,19—108,9 = Socr. I 10 p. 86 ff. Socr. versichert, die Geschichte sei nirgends überliefert; er habe sie persönlich von einem glaubwürdigen alten Manne gehört.
31. S. 108,13—111,30 Diatyposeis. Buch des Dalmatius?
32. S. 112,1—118,7 Canoneshandschriften? Johannes?
118,8—13 Abschluß und Überleitung.
33. S. 118,13—119,6 = Socr. I 11 p. 88 ff; vgl. Sozom. I, 23,3f.
119,7—120,4 Selbständige Zusammenfassung von Bekanntem unter Verweis auf Thdt. I 20, 11 p. 69 und Überleitung zum Folgenden.
34. S. 120,6—123,13 Socr. I 9, 1—14 p. 57 ff oder Thdt. I 9. Das Synodalschreiben 120,15 ff findet sich auch in den Athanas.-HSS (vgl. G. Loeschke im Rh. Mus. LIX, 461 ff und Parmentiers Theodorettausgabe S. 38) und bis 122,27 lateinisch S. Leonis opera III 587 f. Es schließt ebenso unmittelbar an wie bei Thdt.¹
35. S. 123,14—128,2 Brief des Euseb an seine Gemeinde in der bei Thdt. I 12 p. 48 ff gegen Socr. I 8, 35—54 p. 48 ff erhaltenen ursprünglichen Gestalt; vgl. Parmentier p. LVIII.
36. S. 128,3—19 = Socr. I 9, 30 f p. 69. Brief des Constantin inc. *τοὺς πονηροὺς*. Auch im Veronensis 60, f. 113^v.
128,20—22 = Socr. I 9, 64 p. 85. Abschlußformel.
37. S. 128,25—130,6 = Socr. I 9, 17—25 p. 64. Brief des Constantin inc. *τελείαν παρά*; auch in den Athanas.-HSS überliefert (vgl. Rh. Mus. LIX, 459) und im Veronensis 60, f. 112^v. Die lateinische Übersetzung des cod. Paris. lat. 1682 ist von Ed. Schwartz Acta conciliorum IV 2 p. 101 ediert.
130,9—133,24 = Thdt. I 10 p. 42 ff. Brief des Constantin inc. *πετρον λαβών*. Vgl. auch Eus. V. C. III 17—20. Socr. I 9,32—46 p. 70 ff.
133,25—134,12 = Thdt. I 11,1—2 p. 46 f, d. h. der unmittelbar anschließende Abschnitt.

1) Beachtenswert erscheint, daß in Cap. 34—37 die Urkunden ohne verbindenden Text aneinandergereiht sind.

- 134,12 Gelasius citiert Eus.V.C.III 21 (am Ende), 22, benutzt aber 15—23 Thdt. I 13,3 f p. 55 als Vorlage. Im Anfang interpoliert.
 134,23 f Datierung wie 44,5 (vgl.S.XXXII). Johannes?
 134,27—135,16 Eigene das Buch abschließende Bemerkungen.
 135,20—137,7 Bischofsliste = 104,21—106,6 (Gel.).

Buch III.

- 138,1—139,24 Handschriftlich überlieferter Pinax.
 1. S. 140,1—27 Einleitung.
 2—6. S. 141,1—145,7 = Thdt. I 14,12 p. 58,17 — I 18,1 p. 64,3. Ein Satz vorausgeschoben.
 141,13—142,5 Brief des Constantin inc. *ἔως τοῦ παρόντος*.
 142,8—28 Brief des Constantin inc. *κατὰ τὴν ἐπόνημον*.
 143,16—144,29 Brief des Constantin inc. *τοσαύτη τοῦ σωτηῆρος*.
 6. S. 144,30—145,7 = Thdt. I 18,1 p. 63. Rufin X 6. Quelle ist Gelasius von Caesarea¹.
 7. S. 145,12—26 = Thdt. I 18,2—4 p. 64,3—17.
 145,26—146,21 = Rufin X 7 a. E. und S p. 970,7 ff, etwas erweitert. Quelle ist Gelasius von Caesarea².
 146,22—147,19 = Thdt. I 18,5—9 p. 64 f. Auch hier ist Gelasius von Caesarea als Quelle wahrscheinlich.
 147,19 f Zunächst die Notiz: *Θυγατέρα δὲ καταλέλοιπεν* (scil. Helena), *ὀνόματι Κωνσταντίαν, τὴν τοῦ ἄσεβοῦς Αἰλιανίου γενομένην γυναικα*, wozu zu vergleichen Ruf. X 12 p. 976. Socr. I 25 p. 136. Thdt. II 3 p. 96⁴. Dann ein abschließender Satz.
 8. S. 147,29—34 = Socr. I 17, S p. 106 f; vgl. auch S. 12,18 ff. Die Überleitung zu der Socratesstelle stammt von Gelasius selbst.
 9. S. 148,2—7 = Ruf. X S p. 971,5 ff⁵.
 148,8—150,22 = Ruf. X 9 f p. 971 ff; aber nicht unbedeutend erweitert. Quelle ist wieder Gelasius von Caesarea⁶. Die Notiz des Rufin, daß er die Geschichte persönlich von Aidesios gehört habe, ist von Gelasius unverändert übernommen.

1) Vgl. Glas a. a. O. S. 45 f.

2) Vgl. Glas a. a. O. S. 47 f.

3) Vgl. ebd.

4) Vgl. Glas a. a. O. S. 48.

5) Vgl. ebd.

6) Vgl. Glas a. a. O. S. 50 ff.

10. S. 150,24—154,19 == Ruf. X 11 p. 973 ff, erweitert¹. Die Quellenangabe des Rufin (er hat die Geschichte von Bakkurios gehört) ist wieder übernommen.
 154,20—155,11 == Socr. I 18,5 ff p. 110. Etwas umgearbeitet.
 155,11—21 Johannes?
 155,22—25 == Thdt. I 24,12 f p. 76.
11. S. 155,31—157,11 == Thdt. I 25,1—13 p. 76 ff. Brief des Constantin inc. *τὴν θείαν πίστιν*.
 156,9 Interpolation des Gelasius.
12. S. 158,15—160,7 Johannes² Gelasius bietet mehr als die Parallelrecensionen Socr. I 25, Thdt. II 3,2, Ruf. X 12; vor allem kennt er den dort nicht genannten Namen des Presbyters, der Constantia für Arius einnahm: Eutocius (158,24 f).
 159,12—17 == Thdt. II 3,2 f p. 96.
 160,4—6 == Thdt. II 3,6 p. 97.
 160,8—20 == Socr. I 14,1 p. 97, obwohl wortreicher. Vgl. auch Philostorg. I 9 p. 10,2 ff (Bidez).
13. S. 160,22—161,26 == Socr. I 14,2 ff p. 97 ff. Schrift des Euseb. v. Nicomedien und Theognis v. Nicaea.
 161,26—162,20 Ohne wirkliche Parallele bei Socr. Thdt. Ruf. Quelle Johannes?
 162,21—163,26 Teilweise bei Socr. I 25,5 f. 9—11 p. 137 ff. Wahrscheinlich mit Stücken aus Johannes durchsetzt. Oder sollte alles aus Johannes stammen und Johannes zu den Quellen des Socr. zählen?
 163,23—164,12 vgl. Vita Athan. 2 p. CXXXVIII^b Montf.
 163,26—164,10 == Socr. I 27,1—4 p. 143 f.
14. S. 164,5—12 == Socr. I 27,4 p. 143. Fragment eines Constantinbriefes inc. *ἔχων τοίνυν*.
15. S. 164,15—165,6 Brief des Constantin inc. *καὶ νῦν ἄρα*. Johannes?
 165,7—17 vgl. Vita Athan. 2 p. CXXXVIII^d Montf.
 165,7—9 == Socr. I 27,5 p. 144.

1) Vgl. Glas a. a. O. S. 53.

2) Auch Glas a. a. O. S. 54 hebt die Verschiedenheiten zwischen Gelasius und den Parallelrecensionen hervor und scheint hier Gelas. Caes. als Vorlage auszuschießen.

- 165,10—22 Datierung der nicaenischen Synode und des Lebens des Alexander von Alex. abweichend von Soer. Thdt. und Ruf., aber übereinstimmend mit Buch II S. 44,5 und 134,24. Quelle Johannes?
- 165,23—166,29 = Ruf. X 15 p. 980 ff, jedoch ziemlich frei. Ob wieder Johannes benutzt ist?¹ Vgl. auch Vita Athan. 1 p. CXXXVII^b Montf.
- 166,28—167,32 vgl. Vita Athan. III 2 p. CXXXVIII^e Montf.
- 166,30—167,25 = Soer. I 27,6 ff p. 145 ff, aber zeitweilig ziemlich stark umgearbeitet, gekürzt, auch wohl etwas erweitert. Ob immer noch Johannes benutzt ist?
- 167,25—32 Johannes?
- 167,32—168,3 = Thdt. I 26,5 p. 81.
- 168,4—11 Zwischenbemerkung des Autors².
16. S. 168,16—29 = Thdt. I 27 p. 82. Fragment eines Constantinbriefes. Zum Schluß ist ein Segenswunsch angehängt, fälschlich, wie Athan. Apol. c. Ar. 62 Montf. I 180 E beweist.
- 168,30—169,14 Johannes?
- 169,15—33 Thdt. 21,1 f p. 70 ausdrücklich zitiert.
- 169,33—170,3 Zwischenbemerkung des Autors.
- 170,4—11 Thdt. I 21,3 erweitert.
- 170,13—27 Polemik gegen Thdt. I 21,4 p. 70.
- 170,27—171,34 = Thdt. I 21,4 ff p. 70 ff, wenn nicht aus dessen Quelle: die stilistischen Abweichungen sind ziemlich stark. Sollte Johannes hier benutzt sein und zu den Quellen des Thdt. zählen?
- 171,35—172,4 Johannes?
- 172,4—21 = Thdt. I 22,1 ff p. 72.
- 172,22—173,15 = Thdt. I 28,1 ff p. 82 f. Aber als Ort der Synode wird nicht *Καισάρεια τῆς Παλαιστίνης*, sondern *Ἀντιόχεια τῆς Συρίας* (172,33) genannt. Ob nach Johannes?

1) Glas a. a. O. S. 57 nimmt auch hier Gelas. Caes. als Quelle an und führt die Unterschiede zwischen Gel. Cyz. und Rufin auf individuelle stilistische Redactionen beider zurück.

2) Vgl. G. Loeschke Rhein. Mus. LX, 613 und Parmentier in der Vorrede zu Theodoret p. LXIV f.

17. S. 173,20—174,23 = Thdt. I 29 p. S3 ff. Brief des Constantin inc. *ἦν μὲν ἰσως.*
 174,24—175,19 Johannes? Vgl. Vita Athan. 3 p. CXXXIX^c Montf.
 175,19—23 = Thdt. I 29,7 p. S5.
 175,23—34 Johannes? Vgl. Ruf. X 1S p. 9S3.
 175,34—179,10 = Thdt. I 30—31,3 p. S5 ff. Zeitweilig etwas erweitert und scheinbar nach anderer Quelle ergänzt; beachte bes. 176,7ff (vgl. o. S. XXXVII).
 178,27—179,2 Johannes?
 179,3—10 = Thdt. I 31,3 p. SS.
18. S. 179,29—181,34 Brief des Constantin inc. *ἐγὼ μὲν ἀγνοῶ.* Ausführlicher als Athan. apol. ad Ar. S6, der Quelle ist für Socr. I 34 p. 15S ff. Soz. II 2S. Johannes?¹
 182,1f = Socr. I 35,1 p. 163.
 182,3—35 Johannes?
19. S. 183,1—192,12 Brief des Constantin an Arius und die Arianer inc. *κατὸς ἐρμηνεύς.* Johannes? Als Fragment des 3. Buches gedruckt von Balforeus. Der Brief ist vollständig außer bei Gelasius nur in der Urkundensammlung der Athanas.-HSS überliefert².

Anhang.

- I 192,1S—199,16 Brief des Constantin an die Gemeinde zu Nicomedien inc. *τὸν δεσπότην θεόν.* Erhalten in der Urkundensammlung der Athanas.-HSS und von S. 196,4 an bereits S. 22 ff nach Thdt. I 20 citiert.
- II 200,1—19 Brief des Constantin an Theodot von Laodicea inc. *ὅση τῆς θείας ὀργῆς,* gleichfalls in den Athanas.-HSS. Im Pinax werden noch erwähnt:
*Προσευχὴ τοῦ νικηφόρου καὶ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου περὶ τῆς αἰσχί-
 στης τελευτῆς Ἀρείου.
 Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου βασιλέως πρὸς
 Πίστον ἐπίσκοπον Μαρκιανουπόλεως.
 Ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον.*

1) Vgl. G. Loeschke Rhein. Mus. LXI, 34ff.

2) Vgl. G. Loeschke ebd.

GELASIUS KIRCHENGESCHICHTE

Verzeichnis der Handschriften

- A¹ = Codex Ambrosianus 534 ältere Hand, s. XII XIII
A² = Codex Ambrosianus 534 jüngere Hand, s. XIII
H = Codex Hierosolymitanus 111, a. 1588—1591
R = Codex Vat. graec. 1142, s. XIII
V¹ = Codex Vat. graec. 830, a. 1146
P³ = Codex Paris. Suppl. graec. 516, a. 1572
M² = Codex Monacensis graec. 43, s. XVI
P¹ = Codex Paris. graec. 413, s. XVI
P² = Codex Paris. graec. 418, s. XVI

Erläuterung der Zeichen und Abkürzungen

> = läßt aus	[ ] = zu beseitigender Einschub
+ = fügt hinzu	* = vermutete Lücke
∩ = stellt um	† = nicht sicher zu heilende Textver-
>) = auf Conjectur beruhender Zusatz	derbnis

G.L. = Gerhard Loeschke

Hei = Heinemann

Ltz. = Lietzmann

ΓΕΛΑΣΙΟΥ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΛΟΓΟΣ Α

- α' *Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου.*
 5 β' *Περὶ τῶν ὁμοχρόνων βασιλέων Κωνσταντίνου Μαξεντίου καὶ Μαξιμίνου.*
 γ' *Περὶ τῆς τυραννίδος Μαξεντίου.*
 δ' *Περὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅπως κατὰ τοῦ τυράννου Μαξεντίου ἐστρατοπεδεύσατο.*
 10 ε' *Περὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ ὀφθέντος ἐν οὐρανῷ τῷ βασιλεὶ Κωνσταντίνῳ.*
 ζ' *Περὶ τοῦ σίγνου οὗ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος ἀντίτυπον τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ σταυροῦ ἐν οὐρανῷ.*
 ζ' *Περὶ τῆς κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς Μαξεντίου νίκης τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου.*
 15 η' *Περὶ Αικιννίου πεμπομένου παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς Κωνσταντίνου κατὰ τοῦ ἐπ' ἀνατολῆς τυράννου.*
 θ' *Περὶ τῆς τοῦ κατὰ ἀνατολὴν τυράννου Μαξιμίνου ἀπονοίας.*
 ι' *Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως.*
 20 ια' *Περὶ τῆς Αικιννίου κακοτροπίας.*
 ιβ' *Περὶ τῆς κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς Αικιννίου νίκης τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου.)*
σύνταγμα τῆς ἐν Νικαίᾳ ἀγίας συνόδου περὶ ὧν διημφισβήτησαν πρὸς τοὺς ἀγίους πατέρας οἱ αἵρετικοὶ καὶ ἐκφώνησις τοῦ κρατήσαντος ὀρθοδόξου δόγματος. προοίμιον περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ ἀγίαν
 25 *σύνοδον παραθέντων.*

1—22 Der Name des Verfassers ist nicht direkt überliefert, der Buchtitel aus der Subscription zu Buch I und den Überschriften zu II und III erschlossen, der Capitelindex nach den Capitelüberschriften innerhalb des Textes zusammengestellt.

23 σύνταγμα — 26 παραθέντων A² 23—26 σύνταγμα τῶν κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ ἀγίαν σύνοδον παραθέντων M²P¹P²V¹P³. Am Rand von anderer Hand Γελασίον τοῦ Κυζικηνοῦ V¹. Am Kopf der Seite von späterer Hand ἡ ἀρχὴ τοῦ βιβλίου ἔσθιν A² 25 περὶ τῶν] εἰς τὰ H | ἀγίαν > H 26 παραθέντα H
 Gelasius. 1

Τὰ κατὰ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην καὶ οἰκουμηνικὴν τῶν ἐπισκόπων Prooem. 1
 συναθροισθείσαν σύνοδον ἐν τῇ Νικαίῳ ἐκ πασῶν, ὡς ἔπος εἶπεῖν,
 τῶν τοῦ Ῥωμαίων κόσμου ἐπαρχιῶν καὶ Περσίδος, ἕκ τε τῆς τοῦ θεοῦ
 χάριτος καὶ θεοπίσματος τοῦ θεοφιλοῦς καὶ εὐσεβοῦς βασιλέως Κων-
 5 σταντίνου τοῦ ἡμετέρου ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως
 κατὰ τῶν μοχθηρῶν καὶ ἀσεβῶν δογμάτων τοῦ θεομάχου Ἀρείου·
 πάντα τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐναρέτῳ καὶ ἁγίᾳ συνόδῳ λεχθέντα τε καὶ 2
 πραχθέντα καὶ διατυπωθέντα πάσαι τε καὶ πρόπαλαι ἀναγνοὺς ἔτι
 ἐν τῇ πατρῷᾳ οἰκίᾳ διάγων, εὐρηκῶς αὐτὰ ἐν βίβλῳ ἀρχαιοτάτῃ
 10 ἐγγεγραμμένα ἐν μεμβράναις ἅπαντα ἀπαρλείπτως ἐχούσαις, γενο-
 μέναις μὲν τοῦ θείου καὶ αἰοδίμου Δαλματίου τοῦ ἀρχιεπισκόπου
 γενομένου τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς τῶν Κυζικηνῶν
 λαμπρᾶς μητροπόλεως, περιελθούσαις δὲ εἰς τὸν τοῦ ποτε ἡμετέρου
 οἴκου δεσπότην, λέγω δὴ τὸν κατὰ σάρκα πατέρα ἐμόν, τῆς αὐτῆς
 15 ἀγιωτάτης ἐκκλησίας πρεσβυτερίου ἡξιωμένον· ἦτινι ἱερῶ βίβλῳ ἐν- 3
 τυχῶν καὶ σχολῆν πολλὴν ἐν αὐτῇ ποιησάμενος ἐπὶ μνήμης μὲν
 φέρειν πάντα οὐχ οἷός τε ἦμην (οὐδὲ γὰρ ἂν τις ἀνθρώπων τὸ
 ἄφατον ἐκείνο πέλαγος τῶν ἐν αὐτῇ ἐγχεμένων ἐπὶ μνήμης (ἦ) διὰ
 στόματος φέρειν δυνήθει) πλείστα δὲ ὅσα ἐπεσημνήμαην, τὰ τε 4
 20 τῶν ἡμετέρου ἁγίου πατέρου καὶ ἐπισκόπου τῆς τοῦ ὑγαίνοντος
 λόγου διδασκαλίας αὐτῶν δόγματα τὰς τε πρὸς τοὺς Ἀρειομανίτας
 αὐτῶν ἀντιθέσεις καὶ τοὺς κατὰ τῆς ἐκείνων βλασφημίας ἐγγράφους
 ἐλέγχους, ἧς ἐβλασφήμησαν οἱ μισοὶ Ἀρειομανῖται κατὰ τοῦ υἱοῦ
 τοῦ θεοῦ, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος· τὰς 5
 25 τε τῶν μισθωτῶν Ἀρείου τῶν φιλοσόφων πρὸς τοὺς ἐπισκόπους

23 vgl. Luk. 12, 10

A²H V¹P³ M²P¹

2 ἐν τῇ] τῆς H 3 Ῥωμαίον V¹P³M²P¹ 6 καὶ > M² 7 ἐναρέτῳ] ἀρίστη A²
 8 καὶ διατυπωθέντα > A²H 9 διάγων οἰκία ~ A² 10 βεμβράναις A²HP³ βε-
 βράναις V¹ 10 f γενομένης M²P¹V¹P³ 11 f γενομένου ἀρχιεπισκόπου ~ M²P¹
 13 περιελθούσης M²P¹V¹P³ 15 ἡξιωμένου P³ 17 ἂν > A²H | τις] εἰς H
 19 δυνήσεται A² | δέ] τε HSS 21 ἀρειομανίτας H (aber am Rand γρ. ἀρειο-
 μανίτας), M² 23 ἀρειομανῖται M² 24 γὰρ A²V¹ > HM²P¹P³

ἀντιρρήσεις, τὰς τε τῶν ἡμετέρων πρὸς ἐκείνους διὰ γραφικῶν δι-
 δαγμάτων κατὰ τῶν αὐτῶν σοφισμάτων ἐναργεῖς ἐπιλύσεις, περὶ τε 6
 τῆς ἀνάρχου καὶ αἰὲ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ συναρχούσης τοῦ υἱοῦ αὐ-
 τοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος προαιωνίου μιᾶς θεότητος, περὶ τε τῆς
 5 αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, θεοῦ λόγον, ἐπ' ἐσχάτων τῆς ἡμετέρας ἕνεκα
 σωτηρίας ἐκ τῆς θεοτόκου παρθένου Μαρίας ἀπορρήτου σαρκώσεως
 καὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἀποστολικῶν διατυπώσεων πᾶσαν ἀπλῶς τὴν
 ἐκείσε γεγενημένην πραγματείαν ἐνιστορήσας ἐν τῇ προορηθείσῃ ἱερᾷ
 βίβλῳ, πρὸ γε πάντων τὰς τοῦ πιστοτάτου βασιλέως Κωνσταντίνου 7
 10 τοῦ ἐν τῇ συνόδῳ συνεδρεύσαντος θείας καὶ ἀληθῶς ἀποστολικᾶς
 ἐννοίας, ἥσθη ἐἰς τοσοῦτον τοῖς τῇ βίβλῳ ἐκείνῃ τῇ ἱερᾷ περιεχο-
 μένοις, ὥστε εἰπεῖν με πρὸς τὸν κύριον· ὡς γλυκεία τῷ λάρυγγί
 μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου· οὕτως ὑπερ- 8
 15 μῆτον, ὀρθοδόξου καὶ ἀποστολικῆς πίστεως.

Μετὰ δὲ καιροῦς τινὰς φθάσας ἐνταῦθα, ἐν τῇ τῶν Βιθυνῶν ἐπαρ- 9
 χία λέγω, κατ' εὐδοκίαν τοῦ θεοῦ, κινήσεώς τε καὶ συζητήσεως πλείστης
 ὄσης γεγενημένης ἐπὶ τῆς ἀνταρσίας τοῦ ἀνοσίου Βασιλίσκου κατὰ
 τῆς ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῇ
 20 πολιτενομένης ἀποστολικῆς πίστεως, ὑπεκκαίοντων μάλιστα καὶ κι- 10
 νούντων τὰ βασίλεια τῆς τῶν τοῦ αἰρετικοῦ Εὐτυχοῦς ὁμοφρόνων
 συμμορίας, προβαλλομένων ἡμῖν ὑπόβλως τὴν * ἐν Νικαίᾳ φημί ὑπὸ
 τῶν πατέρων * κρατεῖν πίστιν· οἱ διελέγοντο πρὸς ἡμῶν πολέμιοι 11
 ἐκείνης ὑπάρχοντες· οὐ γὰρ ἤθειςαν τί λέγουσιν, ἢ περὶ τίνων δια-
 25 βεβαιοῦνται· προφέροντος γάρ μου τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἁγίᾳ χορεία
 τῶν ὀρθοδόξων τοῦ θεοῦ ἱερέων ἐν πνεύματι ἁγίῳ παρὰ τοῦ

12 Psal. 118, 103 — 24 vgl. 1 Tim. 1, 7

A²H V¹P³ M²P¹

4 τοῦ > M² 5 θεοῦ > A²HP³ (aber vgl. S. 6, 2) 8 ἐκεῖθε H | γε-
 νομένην A² | ἱστορήσας H 10 ἐν καὶ A²H | ἀληθεῖς A² 11 ἐκείνῃ ἐκείσε A² |
 τοῖς τῇ ἱερᾷ βίβλῳ ἐκείνῃ ~ V¹ 11 f περιεφομένης P¹ 14 ἐν τοῖς — 15 πί-
 στεως) τὰ ἐκείσε περὶ πίστεως ἀναγεγραμμένα A² 14 f ἀνωμῆτον + καὶ H
 16 ἐν A² > d. übr. HSS 18 ὄσης aber ὁ aus ου corr. H οὔσης d. übr. HSS | ἀνταρ-
 σίας) ἀντιλογίας H 19 ἐκκλησίας > A² 20 ἀποστολικῆς) εἰλικρινοῦς A² 21 f βα-
 σίλεια τῆς συμμορίας τῶν τοῦ αἰρετικοῦ εὐτυχοῦς ὁμοφρόνων A² 21 τῶν > M²P¹
 | ὁμοφρόνος M² (aber am Rand von 2. Hd. ὁμοφρόνων), im Text ὁμοφρόνος, am
 Rand von einem der Correctoren γρ. ὁμοφρόνων⁵⁵ P¹ 22 <ὀρθόδοξον, τὴν>
 Holl | φησὶν M²P¹V¹P³ 23 scheint ein Participium ausgefallen, etwa ὀρισθεῖσαν
 (s. S. 4, 2) | διελέγονται H 24 περὶ παρὰ H 26 παρὰ A²H, τὰ M²P¹V¹P³
 1*

κυρίου δι' αὐτῶν ἐκφωνηθέντα, ἀπεπήδων ἀφ' ἡμῶν, χείρονα τῶν
 Ἀρείου βλασφημιῶν κατὰ τῶν ἐκείσε ὀρισθέντων διὰ γλώττης προ-
 φέροντες καὶ ἀναθεματισμὸν ὀλιπόντες κατὰ τῶν ταῦτα οὕτως
 φρονούντων. οἱ ἄθλιοι διὰ ταῦτα καὶ δι' ἄλλα πολλὰ κινήθεντα **12**
5 κατὰ τῆς ἁγίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως ἡμῶν τῆς ἀνέκαθεν ἐκ τε
 τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν προορηθέντων ἁγίων ἡμῶν πατέρων
 τῶν ἐν τῇ Νικαέων συνειλεγμένων ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ τῇ μητρὶ
 ἡμῶν πολιτευομένης, πλείστην ὄσπην ἔρευναν ἐποιησάμην πάντῃ τε
 καὶ πανταχοῦ, τὸ δὴ λεγόμενον πάντα κάλων κινήσας, ἀνερευνηῆσαι **13**
10 τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ πεπραγμένα ὑπὲρ τοῦ τῆς αὐτῆς ἁγίας
 καὶ ἀποστολικῆς πίστεως ὅρου, ἣν οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων οὔτε δι'
 ἀνθρώπων ἢ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία παρείληφεν, ἀλλ' ἢ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ
 πάντων ἡμῶν σωτήρος καὶ θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
 τοῦ ζῶντος· ὃς μετὰ τὴν τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας οἰκονομίαν, **14**
15 τὸ μέγα ἀληθῶς τῆς εὐσεβείας μυστήριον, καθὼς γέγραπται, φανερω-
 θείς τε σαρκὶ καὶ ἀγγέλοις ὄφθεις (οὔτε γὰρ ἀγγέλοις θεατός ὁ μο- **15**
 νογενῆς κατὰ τὴν τῆς θεότητος οὐσίαν, εἰ μὴ ἐσαρκώθη) τὰ πάντα
 πληρώσας τὰ κατὰ τὴν οἰκονομίαν τό τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐκούσιον πάθος
 καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν τῇ ἁγίᾳ ἐκείνῃ καὶ ἀναμαρτήτῳ
20 σαρκὶ αὐτοῦ παραχωρήσας, δι' ἧς τὸ ἡμέτερον ἀπεθανάτισε γένος,
 ἀναβαίνων εἰς τοὺς οὐρανοὺς ταύτης τῆς ἁγίας καὶ ἀμωμήτου πίστεως
 τὸν θεῖον καὶ προσκυνητὸν ὅρον δι' ἑαυτοῦ ἔπηξε, καὶ μέγα βρον-
 τήσας κατὰ τὸ γεγραμμένον »κύριος ἀνέβη εἰς οὐρανοὺς καὶ
 ἐβρόντησε« καὶ ἐν ἑτέρῳ »ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ κύριος, **16**
25 καὶ ὁ ὑψιστος ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ«. καὶ τί ἐβρόντησε; ποίαν
 δὲ φωνὴν ἔδωκεν ὁ ὑψιστος; »πορευθέντες, φησὶ πρὸς τοὺς ἀπο-
 στόλους λέγων, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐ-
 τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου
 πνεύματος. εἰ γὰρ καὶ διὰ φιλανθρωπίαν τὴν ἡμῶν σάρκα ἐμ- **17**
30 ψυχον καὶ ἔννον ἐκ τῆς πανσέμνον καὶ ἁγίας παρθένου Μαρίας
 προσείληφα, ἀλλ' ἢ τῆς σαρκὸς πρόσληψις προσθήκην τῇ τοῦ πατρὸς
 καὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τριάδι οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ μένει ἢ
 τριάς τριάς. »πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη,

7 vgl. Gal. 4, 26 — 11 Gal. 1, 1 — 15 vgl. I Tim. 3, 16 — 23 I Kön.
 2, 10 — 24 Psal. 17, 14 — 26 Matth. 28, 19. 20

A² (A¹ von Z. 10 ὑπὲρ an) H V¹P³ M²P¹

1 τῶν + τοῦ A² 5 ἁγίας — ἡμῶν > P³ 14 τοῦ > A¹ 16 ἀγγέ-
 λαις² + ἦν (viell. von 2. Hd.) A¹ | θεατός + ἦν H 21 ἁγίας] ὀρθῆς M²P¹
 27 λέγων > H 29 ἡμῶν] ἡμῶν HM²P³ 31 προσείληφεν H (aber corr. aus
 προσείληφα), P³ 32 ἐμοῦ] τοῦ υἱοῦ H 33 τριάς² > A¹H

βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ
καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Τοῦτον τὸν ἅγιον καὶ προσκνητὸν ὄρον τῆς ὀρθῆς καὶ ἀνωμότητος 18
πίστεως παρὰ τοῦ κυρίου λαβόντες οἱ ἱεροὶ ἀπόστολοι πάσῃ τῇ ὑπὸ
5 τὸν οὐρανὸν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαι ἐκήρυσαν, ὡς πληρωθῆναι ἐπ' αὐτοῦ
τὸ προφητικὸν λόγιον τὸ φάσκον· »εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ
φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥή-
ματα αὐτῶν«. ὄντινα ὄρον καὶ τὴν προσκνητὴν ταύτην δωρεάν, 19
τὴν εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν θείων ἀποστόλων παρὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
10 δεδομένην, μετὰ πλείστον ὅσους καιροὺς πανσαμένου τοῦ κατὰ τῆς
ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ διωγμοῦ διὰ Ἀρείου πάλιν ὁ ἐχθρὸς τῆς ἡμε-
τέρας σωτηρίας παραφθεῖραι σπουδάζων κατὰ τῆς αὐτῆς ἀγίας καὶ
ἀνωμότητος ὀπλίζεται πίστεως, ξένα τινὰ παρεισφέρον κατὰ τοῦ σω-
τήρος βλάσφημα ῥήματα, δι' ὧν τὴν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκ-
15 κλησίαν τοῦ κυρίου ἐτάραξεν.

Ὁ δὲ χάριν καὶ τὴν πολυάνθρωπον ἐκείνην ἐπὶ τὴν τῶν Νικαίων 20
πόλιν ὁ πιστότατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος συνήγαγε σύνοδον, ἣς
τὰ πεπραγμένα πάντα προεγνωκώς, ὡς ἀνωτέρω ἔφη, καὶ διερευνη-
σάμενος μόλις ἐδυνήθη ἐν εὐρεῖν φανερὰ τῶν ἐκεῖσε ἐσκεμμένων καὶ
20 ἐγγραφέντων παρὰ τισι διαφόροις φιλομαθέσιν ἀνδράσιν, Ἰωάννην 21
μὲν τιμι προεβυτέρω ἀνδρὶ παλαιῷ, ἄγαν γραφικῷ, ἐν τετραδίοις
παλαιοῖς λίαν, οὐ μὴν ὅλα· καὶ ἐξ ἄλλων δὲ συγγραφέων διαφόρων,
Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου ἐπισκόπου Καισαρείας καὶ Ρουφίνου προεβυ- 22
τέρου Ρώμης τῶν καὶ τῇ ἀγίᾳ ἐκείνῃ κοινωνησάντων συνόδῳ καὶ
25 ἄλλων πλείστον ὄσων. οὐ μὴν τὴν ἀκολουθίαν τῆς ὄλης ἀρμονίας 23
εὖρον κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκείνην βίβλον, ἣ προενέτυχον, ὡς ἀνωτέρω
μοι εἴρηται. μόνος γὰρ Εὐσέβιος ὁ θαυμασίος ὁ Παμφίλου ἀτρεπτι
τῇ λεωφόρῳ τῆς ἀληθείας ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας ἕως τῶν
τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου χρόνων διώδευσεν.

30 Ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὅλα εὐρεῖν ἠδυνήθη, πλὴν ὅσα γνώριμά μοι καὶ τῆς 24
ἀληθείας ἴδια κατὰ τὴν προαναγνωσθεῖσάν μοι βίβλον εὖρον. καὶ ἐξ ἑκα-
τέρων ἀναλεξάμενος ἀναγκαῖον φήθη ἐγγράφαι τῷδε τῷ βιβλίῳ πρὸς
ὀφέλειαν κοινὴν καὶ στήριγμα τῶν ἐντευξομένων τῷδε τῷ γράμματι.

6 Psal. 18, 5

A¹H V¹P³ M²P¹

2 τοῦ > M² 5 τοῦ θεοῦ > M²P¹ 10 τῆς] τὰς A¹ 12 παραφθεῖραι σπου-
δάζων sinngemäß H > d. übr. HSS | αὐτῆς] αὐτοῦ H 13f σωτήρος + ἡμῶν M²P¹
15 ἐτάραξεν V¹P³ 18f διερευνησάμην H 19ff Gel. sucht hist. Erläuterung des bei
Dalmatius (ἐκεῖσε) Berichteten: nur Euseb gibt e. vollständ. geschichtliche Einführung
21 ἄγαν γραφικῷ ἄγαν H 31f ἐκατέρων: Dalmatius und die andern Quellen

Ἄρξεται δὴ μοι λοιπὸν ὁ λόγος προσδοποιοῦντός μοι καὶ ποδη- 25
 γοῦντος τοῦ ἀεὶ ζῶντος θεοῦ λόγον ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας
 τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ χριστοφόρου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ καὶ
 τὴν σύνοδον τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ Νικαίῳ συναθροισθῆναι προσ-
 5 τάζαντος πόλει ἐν ἑτέρῳ γάρ, εἰ τῷ θεῷ φίλον, τὰ τῆς γενέ- 26
 σεως αὐτοῦ καὶ τῶν χρόνων τῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Κωνσταντίου
 τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλείας τὴν διαγωγὴν ἐντάξω συγγράμματι.

Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου.

Μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῆς βασιλικῆς ἀλουργίδος τῆς τῶν τυράννων 11
 10 Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, τὸν ιδιωτικὸν ἀπειληφότον αὐτῶν
 βίον, καθά φησιν ὁ Εὐσέβιος, χρόνου οὐ πλείστου μεταξὺ γενομένου
 βασιλεὺς Κωνσταντίος, τὸν πάντα βίον πραότατος καὶ τοῖς ὑπηκόοις
 εὐνοϊκώτατος τῷ τε θεῷ λόγῳ προσφιλέστατον ἑαυτὸν διαθέμενος,
 παῖδα γνήσιον Κωνσταντίνον αὐτοκράτορα καὶ Σεβαστὸν ἀνθ' ἑαυτοῦ
 15 καταλιπὼν, κοινῶ φύσεως νόμῳ τελευτῆ τὸν βίον, ἀπάσης μετὰ θά-
 νατον, ὅση βασιλεῖ τις ἂν ὀφείλετο. τιμῆς ἡξιωμένος, χρηστότατος
 καὶ ἠπιώτατος βασιλεὺς γεγονώς· ὅς δὴ καὶ μόνος τῶν καθ' ἡμᾶς 2
 ἐπαξίως τῆς ἡγεμονίας τὸν πάντα τῆς ἀρχῆς διατελέσας χρόνον καὶ
 τὰ ἄλλα τοῖς πᾶσι δεξιώτατον καὶ ἐνεργητικώτατον παρασχὼν ἑαυτὸν,
 20 τέλος εὐδόκιμον καὶ τρισμακάριον ἀπέλιψε τοῦ βίου, μόνος ἐπὶ τῆς
 αὐτοῦ βασιλείας εὐμενῶς καὶ ἐπιδόξως ἐπὶ διαδόχῳ γνησίῳ παιδί τὰ
 πάντα σώφρονι καὶ εὐσεβεστάτῳ τελευτήσας. τούτου παῖς Κων- 3
 σταντίνος εὐθὺς ἀρχόμενος βασιλεὺς τελειώτατος καὶ Σεβαστὸς πρὸς
 τῶν στρατοπέδων καὶ ἐπὶ πολὺν τούτων πρότερον παρ' αὐτοῦ τοῦ
 25 παμβασιλέως θεοῦ ἀναγορευθεὶς, ζηλωτὴν ἑαυτὸν τῆς πατρικῆς περὶ
 τὸν ἡμέτερον λόγον εὐσεβείας κατεστήσατο.

Καὶ μεθ' ἕτερα· οὕτω δὴ Κωνσταντίνου, ὃν βασιλέα ἐκ βασιλέως 4
 εὐσεβῆ τε ἕξ εὐσεβεστάτου καὶ τὰ πάντα σωφρονεστάτου γεγονέναι

11—26 vgl. Eus. H. E. VIII 13 p. 776, 3—778, 2 — 27—S. 7, 12 vgl. Eus.
 H. E. IX 9 p. 826, 20—828, 8

A¹H V¹P³ M²P¹

6 Κωνσταντίνου P³ κωνσταντίνου V¹ 7 βασιλείας + καὶ H 8 Die Über-
 schrift findet sich in A¹HM²V¹, in P³ ist eine Zeile für sie freigelassen, sie fehlt
 in P¹ 11 ὁ > P³ 12 τὸν πάντα βίον πραότατος > P³ | πραότατα A¹ Eus.
 πραότα H 13 ἐνοϊκώτατα A¹ Eus. ἐνοϊκώ H 15 μετὰ] μὲν P³ 20 τρισμα-
 κάριστον M²P¹V¹P³ | εὐδόκιμον wie Eus. AT E^{1m} εὐδαμον d. übrig. Eus.-HSS
 22 σώφρονι] σωφρονεστάτῳ Eus. nach σώφρονι + τε V¹ Eus. ABDM | εὐσε-
 βεστάτῳ] ἐλαβεστάτῳ H 24 ἐπὶ A¹M²P¹V¹P³ wie Eus. T¹, ἔτι H Eus. 25 ἀνη-
 γορευθεὶς P³ | ζηλωτὸν A¹H 27 δὴ wie Eus. A¹FER δῆτα Eus. BD δῆτα M

εἰρήκαμεν, συνέσει τε καὶ εὐσεβείᾳ τετιμημένον, παρὰ τοῦ παμβασιλέως θεοῦ τῶν ὄλων καὶ σωτῆρος κατὰ τῶν δυσσεβεστάτων τυράνων ἀνεγηγερόμενον πολέμῳ τε ἐννόμῳ παραταξαμένον θεοῦ συμμαχοῦντος αὐτῷ παραδοξότατα, πίπτει μὲν ἐπὶ Ῥώμῃς ὑπὸ Κωνσταντίνου Μαξέντιος, ὁ δ' ἐπ' ἀνατολῆς οὐ πολὺν ἐπιζήσας ἐκεῖνῳ χρόνον ἀσχίστῳ καὶ αὐτὸς θανάτῳ ὑπὸ Λικιννίου οὐπω τότε μανέντος πεμφθέντος κατ' αὐτοῦ ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως, καταστρέφει τὸν βίον. πρότερός γε μὴν ὁ τῇ τιμῇ καὶ 5 τάξει τῆς βασιλείας πρῶτος Κωνσταντίνος τῶν ἐπὶ Ῥώμῃς κατατυραννομένων φειδῶ λαβῶν, θεὸν τὸν οὐράνιον τὸν τε τούτου λόγον, αὐτὸν δὴ τὸν πάντων σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστόν, σύμμαχον δι' εὐχῶν ἐπικαλεσάμενος, πρόεισι πανστρατιᾷ τὰ τῆς ἐκ προγόνων ἐλευθερίας Ῥωμαίους προμνόμενος. ταῦτα ὁ Εὐσέβιος.

Περὶ τῶν ὁμοχρόνων βασιλέων Κωνσταντίνου Μαξεντίου καὶ Μαξιμίνου.

15 Ὁ δὲ Ρουφίνος — εἰ καὶ μὴ κατὰ τάξιν τὴν ἀκολουθίαν καὶ 21 τὴν τῆς ἀληθείας ἀρμονίαν Εὐσέβιον τοῦ πάντῳ τοῦ Παμφίλου τῇ ἱστορίᾳ ἐνέθηγεν, ἀλλ' ὅμως ὅσα συγγενῇ τῆς Εὐσέβιου πραγματείας εὔροιμι ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ρουφίνου καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων ἀναλεξάμενος ἐνθήσω, καθὰ ἀνωτέρω εἶρηκα, τῷδε τῷ βιβλίῳ — λέγει δὲ καὶ οὗτος· μετὰ γοῦν τὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ 20 Μαξιμιανοῦ ἀπόθῃσιν καὶ τὴν τελευταίην Κωνσταντίου ὑπολείπονται τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ὁμόχρονοι βασιλεῖς οἶδε· Κωνσταντίνος μὲν τὴν τοῦ πατρὸς μοῖραν εἰληφώς· αὐτὴ δὲ ἦν ἀπὸ τε τῆς καλουμένης Εὐρώπης ἀρχομένη ἐπὶ τε τὸν Ἰστρον διήκουσα Σκυθίαν τε ἑκατέραν 25 καὶ Κελτοὺς ἅπαντας Ἰλλυριοὺς τε καὶ Σαυρομάτας καὶ τὴν ἐπὶ τὸν Ῥῆνον ποταμὸν καθήκουσαν τῶν βαρβάρων γῆν τὴν τε Μακεδονίαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν θάλασσαν Θεσσαλίαν τε καὶ Ἀχαιίαν καὶ ὅσα

19 vgl. S. 5, 23 — 20 ff das Citat im lat. Text nicht zu identificieren. Vgl. Eus. H. E. Bd. III S. CCLVIII Anm. 1. Socr. I 2 p. 3 (Hussey)

A¹H V¹P³ M²P¹

1 *τετιμημένον* H vgl. d. krit. Apparat zu Euseb an dieser Stelle 3 *πολέμῳ* — *παραταξαμένον* > V¹P³M²P¹ 4f *Κωνσταντίνου* wie Eus. ATER *κωνσταντίνου* Eus. BDM 5 *ὁ* | *εἰ* P³ | *ἐπιζήσας* P³ | *χρόνῳ* H 6 hier und sonst *λικιννίου* A¹ Eus. *λικινίου* d. übr. HSS | *λικιννίου* — *μανέντος* wie Eus. ATRe *λικίνιον* — *μανέντα* Eus. T¹ER¹BDM 7 *πεμφθέντος* HM²P¹ *πεμφθησομένου* A¹V¹P³ 8 *τῇ* > H καὶ Eus. 12 *ἐζῆς* corr. aus *ἐζήν* H | *πανστρατι* A¹ Eus. R 14 Capitelüberschrift > P³ 13 *ὁ* > HP³ 17 *τὴν ἱστορίαν* HSS 18 *τοῦ* τῶν M²P¹ 19f *βιβλίδῳ* M²P¹ 20 *τὴν* > M²P¹V¹P³ 21 *ὑπολείποντας* P³ 22 *οἶδε* | οἷτοι A¹

πρὸς ἥλιον δυόμενον ἐπιστρέφοντα τὸ Ἴόνιον ὀρίζει πέλαγος· καὶ 3
Μαξιμῖνος δὲ ὁ Διοκλητιανοῦ παῖς ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν ἀνατολὴν
ἔθνη, καθὰ φησιν ὁ Εὐσέβιος, Μαξεντίος τε τὴν Ῥώμην καὶ τὰ ἀπὸ
τῆς Ἰταλίας εἰς αὐτὸν καθήκοντα τὸν ὠκεανὸν διεῖπον.

5

Περὶ τῆς τυραννίδος Μαξεντίου.

Κωνσταντῖνος οὖν μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἔννομον κηδεῖαν καὶ 3 1
τὰς νομιζομένας τιμὰς ζημίαν ἠγήσατο τῆς Ῥωμαίων συμφορᾶς τὴν
ἡσυχίαν. ἤκουε γὰρ τὴν Ῥωμαίων πόλιν κάμνουσαν τοῖς Μαξεντίου 2
κακοῖς· εἰς γὰρ ὁμότητα τυραννίδος ὁ τῆς βασιλείας αὐτῷ μετεβάλ-
10 λητο τρόπος. πολλοὺς τε γὰρ ἀκρίτως τῶν ἐν τέλει θανάτῳ παρα-
διδούς, ζημίας τε καὶ φυγὰς καὶ τῆς γῆς ἀναδασμὸν καὶ προτιμήσεις
ἀνεξετάστως ἐπέβαλλεν, ἥδη δὲ καὶ γυναικῶν ἀλλοτρίων ἐρῶν ἢ
κακία διέφθειρεν ἢ τοῖς ἐπιτάγμασιν ἐβιάζετο· καὶ λοιπὸν ἀνασφαλῆς
ἦν γυναικα ἔχειν εὐπρεπῆ καὶ διὰ σωφροσύνης φυλακὴν πολλή τις
15 ἦν κατὰ τὴν πόλιν μαιφονία. ταῦτα καὶ πλείστα ἕτερα ἀκούων 3
ὁ θεοφιλέστατος Κωνσταντῖνος, ἃ μὴ τῆς παρουσίας ἐστὶ συντάξεως,
παρωξύνετο· ποιεῖ γὰρ οἰκείαν λύπην τοῖς φιλοθέοις ἀνδράσιν ἢ
τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀδικία.

20

Περὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅπως κατὰ τοῦ τυράννου Μαξεντίου
ἔστρατοπεδεύσατο.

Ἐδόκει δὴ αὐτῷ λοιπὸν τῶν ὅπλων ἀπτεσθαι καὶ τοῖς τοιαῦτα 4 1
πάσχειν Ῥωμαίους ἐπαμῦναι· τὸ γὰρ ἐκείνους τῶν κακῶν ἐξελέσθαι
ἴσον ἦν εἰπεῖν καὶ πάντας ἀνθρώπους διασῶσαι. βουλὴν δὲ λαμ- 2
βάνει πρότερον τὰς ἀποστατούσας πόλεις τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας
25 ἀνακαλέσασθαι, τὰς μὲν τοῖς λόγοις τὰς δὲ τοῖς ὅπλοις τὰς δὲ τῇ
τῆς φιλανθρωπίας εὐποία. τοὺς τε γὰρ φόρους αὐτοῖς κουφοτέρους
ἀπέφηνε καὶ τὴν τῆς ἀκροάσεως ἰσότητα παρεῖχε, τὰς δὲ νεωτεροποιίας
καὶ ἀπονοίας συντεῶς διέλυε, σιωπῶν μᾶλλον ἢ φοβῶν, εἰδὼς τὰ
Σαύρων καὶ τὰ Φράγγων καὶ τὰ Γερμανῶν ἔθνη φιλόκαινά τε εἶναι
30 καὶ πρὸς τὰς τῶν βασιλέων ἐπαναστάσεις εὐρίπιστον ἔχειν ὄρμην

3 Vgl. Eus. H. E. IX 9, 12 p. 832, 20 — Capp. 3—7, 4 gehen vermutlich auf
den oben (S. 7, 14) genannten Rufin zurück

A¹H V¹P³ M²P¹

5 Capitelüberschrift fehlt, doch ist wieder eine Zeile für sie freigelassen P³
11 κα² > M² | προστιμήσεις H 12 ἐπέβαλεν HP¹M² 13 ἀνασφαλῆς] οὐκ
ἀσφαλῆς, aber οὐκ auf Rasur A¹ 14 σωφροσύνην P³ 20 ἔστρατεύσατο M²P¹
24 τῆς + τῶν H 25 ἀνακαλέσασθαι V¹ | beidemale τὰς δὲ corr. aus
τὰ δὲ H 27 δὲ Brinkmann τε Wendland, Pasquali: γε HSS

καὶ νόμον πολλάκις τὴν γνώμην ποιῆσθαι. ὑπηγάγετο δὲ καὶ Σπά- 3
 ρους καὶ Βρεττανούς καὶ τὰς αὐτόθι νήσους καὶ τὰ λοιπὰ γένη καὶ
 ἅπαντας τοὺς τῶν τοῦ ἡλίου δυσμῶν γινομένους μάρτυρας, οὓς
 εἶδέναι φασίν, εἴτε ἀληθῶς τῷ ὠκεανῷ καταδύεται εἴτε καὶ περὶ τὸ
 5 ὕδωρ φθάσας πάλιν δι' ἑτέρας ὁδοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀνακάμπτει· εἶλε δὲ
 καὶ τῷ κράτει τῶν ὄπλων τὰ αὐτόθι βάρβαρα φύλα, παρέργω τῆς
 μάχης πρὸς τὸ ἔργον συγχρησάμενος. τοὺς μὲν γὰρ ὑποτάξας, τοὺς 4
 δὲ μισθοδοτήσας, τοὺς δὲ φίλους ἀντὶ πολεμίων καὶ συνήθεις ἀντὶ
 παλαιῶν ἐχθρῶν καταστήσας, ἐπανήγαγε πάντας συμμάχους, οὐδένα
 10 λυπήσας οὐδὲ πολιορκήσας καὶ ἐπὶ τὴν ἑτέραν σωτηρίαν ἐπι-
 χθείς. ὅπου γὰρ ὁ θεὸς συμμαχεῖ, πάντα κατευθύνεται καὶ τὸν 5
 ἀνθρώπινον λόγον ὑπεραίρει.

Μετὰ τοιαύτης φιλοθέου γνώμης ὁ πάντα πιστότατος Κωνσταν-
 τῖνος τὸν Ῥῆμον ἐπὶ δεξιὰ διαβάς καὶ πολλὰ μὲν ὄρη πολλοὺς δὲ
 15 ποταμοὺς ἀνωνόμους ὀλίγω στρατῷ περαιωθεὶς, πολλὰ τε βάρβαρα
 ἔθνη χειρωσάμενος Γάλλων τε καὶ Φράγγων καὶ Σπάνων δέκα
 ἔθνη προσ(αγ)αγόμενος, προσῆγε λοιπὸν τοῖς Ἰταλίαις ὄρεσι τὸ στρα-
 τευμα. ταῦτα ἀκούσαντι τῷ Μαξιεντίῳ ταραχὴ τις ἦν ἀδόκητος· οὐ 6
 γὰρ ἂν ποτε τοσαύτην χώραν διαβῆναι προσεδόκα ὄρεσι καὶ ποτα-
 20 μοῖς καὶ ποικίλοις βαρβάροις πεφραγμένην καὶ ταῖς αὐτοφνέσι τῆς
 ἐρημίας δυσχερεῖαις· μέγιστον γὰρ γίνεται πολλάκις ἐπιτελιεσμα βα-
 σιλείας ἢ τῶν τόπων ἐρημία. καὶ δὴ ἐδόκει σὺν πολλῷ τάχει τῆς 7
 Ῥώμης ὑπεξελθόντα τὸν στρατὸν ἀνθυπεξάγειν καὶ τῆς Ἰταλίας πον
 προανακρούσασθαι. ὡς δὲ ἀντεπαρετάττοντο καὶ τὰ σημεῖα εἶδον
 25 ἀλλήλων, ἐνταῦθα ἢ μάχη λοιπὸν ἀνίσσον εἶχε τὴν ἐλπίδα. οἱ μὲν
 γὰρ ἀπὸ Ῥώμης προεκτεθέντες καὶ κατὰ φάλαγγας ἐκχεόμενοι καὶ ἐκ
 πολλῆς ἐκχειρίας καὶ διαναπαύσεως ὄντες ἐδόκουν ἀξιόμαχοι κατα-
 φαίνεσθαι φρόνημά τε φέρειν ἄξιον τῆς πόλεως ἐφάμιλλον. οἱ 8
 δὲ μετὰ Κωνσταντίνου παραταττόμενοι πολλήν μὲν κατειλήφεσαν
 30 γῆν, πολλὰ δὲ λάφυρα καὶ σκῦλα τοῦ πολέμου συνήγοντο πόθῳ·
 δρόμῳ δὲ μᾶλλον τῆς νίκης ἢ ἀπολαύσει τῶν εἰλημμένων χρησάμενοι
 ἤδη λοιπὸν ἦσαν πρὸς τὸν κάματον ἀπαγορευόντες καὶ πρὸς τὴν
 πυκνότητα τῶν πόνων ἐνδιδόντες.

A¹H V¹P³ M²P¹

1f Σπάνους καὶ > V¹ 2 Βρεττανούς A¹ Βρετανούς d. übr. HSS 3 οὓς
 H > i. d. übr. HSS 10 οὐδὲ πολιορκήσας > P³ | τὴν + τῶν H | ἑτέραν M²
 12 λόγον| λογισμὸν P³ 17 corr. Wendland, Friedländer 21 δυσχερεῖαις aber
 am Rand von 1. Hd. δυσχωρίαις P¹ 24 ἀντιπαρετάττοντο A¹ 26 προεκθίοντες H
 27 ἐκχειρίας A¹HV¹P³ 28 τε nur A¹ > i. d. übr. HSS 30 πόθῳ [δρόμῳ]
 δὲ Holl 32 ἤδη + δὲ M²P¹V¹P³

Περὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ ὀφθέντος ἐν οὐρανῷ τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ.

Οὕτω δὲ κεκοιμένης τῆς μάχης καὶ τῆς παρατάξεως ἰσορροποῦ 5 1
οὔσης οὐρανόθεν ὁ θεὸς Κωνσταντίνον ὀπλίξει, δειξάς αὐτῷ τὸ σω-
τήριον τοῦ σταυροῦ σύμβολον φωτοειδῶς ἐν οὐρανῷ· γράμματα δὲ
5 ἐμήνυε τῆς ὄψεως τὴν δύναμιν λέγοντα· τούτῳ νίκα.

Τοῦτο τὸ διήγημα τοῖς μὲν ἀπίστοις μῦθος εἶναι δοκεῖ καὶ πλάσμα 2
τοῖς [δὲ] ἡμετέροις δόγμασι κεχαρισμένον, τοῖς δὲ ἀληθῆ πιστεῦν
συνειθισμένοις ἐναργῆς τοῦ πράγματος ἢ ἀπόδειξις. ὁ γὰρ τούτου τοῦ
συμβόλου ζωγράφος θεὸς ἔδειξεν ἔργῳ μετὰ ταῦτα τὴν ἀληθεύσασαν
10 τοῦ γράμματος χάριν.

Εἰ δὲ μήπω πειθόμεν ἂ γράφομεν· πρότερον γὰρ ἱστορίας γρά- 3
φομεν διὰ τὸ μικρὸν ἄνωθεν ἡμᾶς τὰ χρήσιμα συλλέγειν τῶν ἐκείνων
βεβιωμένων· ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀπιστεῖν δεῖ, ἂ καὶ ἐπὶ τῆς
ἡμετέρας γενεᾶς οἱ Κωνσταντίῳ τῷ Κωνσταντίνου παιδὶ συμπαρα-
15 ταξάμενοι καὶ αὐτοπιθήσαντες τὴν παλαιὰν ἀπιστίαν νεαραῖς ὄψεσιν
ἐθεράπευσαν. εἴτε γὰρ Ἑβραῖοι εἶεν οἱ τούτοις ἀντιλέγοντες, πολλῶ 4
τούτων ἀπιθανώτερα τὰ ἐν ταῖς ἐκείνων βίβλοις πιστευόμενα· θά-
λασσα πεζοπομένη καὶ ὕδωρ τειχίζον καὶ πέλαγος ὁδοιπορούμενον καὶ
θεὸς ἐν βᾶτῳ φθεγγόμενος καὶ φλόξ νομοθετοῦσα καὶ σάλπιγξ ἄνευ
20 ὀργάνου τὴν ἔρημον συννηοῦσα καὶ ἄγγελοι παραταττόμενοι καὶ
ἀρχιστράτηγοι δυνάμειος κυρίου τῆς γάλαγγος ὑπερμαχοῦντες καὶ
λίθοι χαλάζης καὶ βέλη πυρὸς ἀντὶ τῶν συνήθων δοράτων βαλλό-
μενα· καὶ ἕως ἀνεξετάστως πάντες οἱ εὖ φρονοῦντες συντιθέμεθα.
θεοῦ γὰρ βουλομένου οὐδὲν ἀνήνυτον. εἴτε Ἕλληνες εἶεν οἱ τὸ 5
25 θαῦμα μὴ παραδεχόμενοι, πολλὰ ἔχομεν εἰπεῖν, ἂ μὴ βουλόμεθα λέγειν.
πόσα Ἀλεξάνδρῳ μέλλοντι περαιοῦσθαι τὸν ἐπὶ Γρανικῷ πόλεμον
καὶ τὴν ἐπὶ Δαρείου παράταξιν ἐπεθείασαν οἱ χρησμολόγοι; καίτοι τὰ
ἐκείνων πλάσματα τὴν φαινομένην ἀπόδειξιν οὐκ ἔχει. πῶς τε Σω-
κράτει τῷ φιλοσόφῳ δαιμόνιον διὰ φωνῆς προεμήνυε τῶν μὴ πρα-
30 κτέων τὴν ἔκβασιν καὶ τὰ περὶ Πυθαγόρου τοῦ Σαμίου ὑπὸ τῶν
ἐκείνων μαθητῶν συνταχθέντα;

15 νεαρᾶς ὄψεσι: wohl die Sonnenfinsternis vom 28. Aug. 360 vgl. Ammian.
Marc. XX, 3 — 18 vgl. Exod. 14, 29 — 19 vgl. Exod. 3, 4. 19, 16 — 21 Jos. 5, 14
— 22 Jos. 10, 11 — 26 vgl. Plutarch Alexand. c. 16 — 28 vgl. Plutarch de genio
Socr. — 30 vgl. Diog. Laërt. VIII 3ff

A¹H V¹P³ M²P¹P² (von Z. 1 περι au)

2 οὕτω M²P¹ οὕτω d. übr. HSS 4 φωτοειδῆς M²P¹P² 7 δὲ tilgen Brinkm.
Friedl. 9 ἔργον V¹ | ἀληθείουσαν M²P¹P², ἀληθείασαν corr. aus ἀληθείου-
σαν H 11 εἰ — γράφομεν > P³ | lies πιστότερον? Lietzmann 14 κωνσταντίνω
A¹H 18 καὶ³ + ὁ P¹ 20 συμπαρταττόμενοι V¹P³M²P¹P² 29 διὰ φωνῆς
δαιμόνιον ~ A¹ | μὴ > H 30 περι + τοῦ M²P¹P²

Ἐὼ λέγειν καὶ τὰ τῶν ποιητῶν πλάσματα, καὶ ὅπως τινες τῶν 6
 παρ' αὐτοῖς εὐδοκίμων καὶ συμπολεμεῖν αὐτοῖς τινας τῶν παρ' αὐ-
 τοῖς νομισθέντων θεῶν ἐξιστόρησαν, ἵνα μὴ τις με τὰ μυθώδη
 τοῖς ἀληθεῖσι καὶ τὰ μηδαμῶς πραχθέντα τοῖς πραχθεῖσιν ἀντεξε-
 5 τάξειν νομίση. τὴν γὰρ πολυδύναμον τοῦ Χριστοῦ χάριν, ἀφ' οὗ 7
 περ εἰς ἀνθρώπους ἦνθησε, καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς καὶ ἐν θα-
 λάσσῃ καὶ ἐν φυτοῖς καὶ ἐν ξύλοις καὶ ἐν ἱματίοις καὶ ἐν νόσῳ καὶ
 ἐν υἰείᾳ καὶ ἐν βρωτοῖς καὶ ἐν ποτοῖς ἀλεξιφάρμακόν τε γενομένην
 καὶ γινομένην καὶ ἐσομένην θεραπείαν καὶ οἱ πειραθέντες μὲν ἴσασι,
 10 καὶ ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν προοιούσης τῆς ἱστορίας ἐκθησόμεθα.

Περὶ τοῦ σίγνου οὗ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀντίτυπον τοῦ ὀφθέντος
 αὐτῷ σταυροῦ ἐν οὐρανῷ.

Ὁ δ' οὖν Κωνσταντῖνος τὴν τοῦ θαύματος ὄψιν εἰς τροπαίον 6 1
 σχῆμα μεταβαλὼν καὶ χρυσοκολλήτοις λίθοις συναρμόσας εἰς δόρατός
 15 τε ἀπαρτίσας ὑψηλοτάτου ὄψιν, ἐδίδου φέρεσθαι τοῖς προῖππευσι, τὴν
 τῶν γραμμάτων ὑπόσχεσιν διὰ τῶν ἔργων λοιπὸν ἐπιζητῶν. καὶ 2
 τῆς ἐλπίδος οὗ διήμαρτε, θάπτον μὲν οἷς τεθέαται πιστεύσας, ταχυ-
 τέραν δὲ τῆς ὄψεως τὴν νίκην ὑποδεξάμενος.

Περὶ τῆς κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς Μαξεντίου νίκης τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως
 20 Κωνσταντίνου.

Ὁ μὲν οὖν Κωνσταντῖνος τὸν πολὺν τοῦ πολέμου κάματον τῇ 7 1
 πίστει ὑποτεμνόμενος καὶ τὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης στρατὸν οὐχ ὑφορώμενος
 γενναίως ἀντιπαρετάττετο. Μαξέντιος δὲ τὴν Κωνσταντίνου ἀλήνην
 δεῖσας ἔτι τε καὶ τὸ μῖσος Ῥωμαίων ὑφορώμενος (πρὸς γὰρ τοὺς
 25 πλείστοις διὰ τὴν ἀσωτίαν αὐτοῦ διεβέβλητο) ἐσκέψατο δόλῳ τὴν
 ἐπιβουλὴν μετελθεῖν. ὁ δὲ δόλος γέφυρα ἦν εἰς μηχανῆς εἶδος ἢ ὑπὸ
 τῶν τοιούτων συμπαγεῖσα. τὸ μὲν γὰρ φαινόμενον ἄνωθεν διὰ 2
 βασίς ἦν τὸν Κωνσταντίνου ὑποδεξιμένη, τὸ δὲ λανθάνον παγίς
 ἦν πλάνης τοῖς ἐκείνου βήμασι συντεθεῖσα. διαβῆναι γὰρ μικρὸν
 30 ἔδει, καὶ τὸ μηχανῆμα λέλυτο καὶ ὁ πολέμιος εἴληπτο τάφον ἀδόκητον
 τῆς ἀπωλείας τὸν τόπον λαβῶν. ἀλλ' ὁ μὲν οὕτως ἐσκεύασε τῆς 3
 ἐπιβάσεως τὰ θήρατρα· θεία δὲ χάρις τοῖς οἰκείοις σοφίσμασι τὸν
 τῶν κακῶν τεχνίτην περιβάλλει. πρὶν γὰρ Κωνσταντίνου ἀλῶναι,

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ὅπως A¹H πῶς d. übr. HSS 3 ἐξιστόρησαν H > i. d. übr. HSS | με nur
 A¹ > d. übr. HSS 9 θεραπείαν tilgt Holl 12 ἐν οὐρανῷ > A¹H 15 ἀναρ-
 τήσας H | φέρειν V¹P³M²P¹P² 16 λοιπὸν > H 18 τὴν > A¹ 23 ἀντε-
 παρετάττετο V¹P³ | τὴν + τοῦ H 25 αὐτοῦ > M²P¹P² 26f τρόπον τόν
 τοιοῦτον Wendland 28 ὑποδεξιμένη (auf Rasur corr. in ὑποδεξιμένη) M²P²

φθάσας αὐτὸς ὑποπίπτει ταῖς οὐκείαις τέχναις ὁ τύραννος, κάκει
 τυραννοκτόνος ἑαυτοῦ γεγονὼς καὶ χρηστὴν ἐπιβουλὴν καθ' ἑαυτοῦ
 σκευάσας, πρὸ τῆς Ῥώμης περὶ τὴν καλουμένην Μουλβίαν γέφυραν
 ὁ προρρηθὲς Μαξέντιος αὐτὸς καταδὺς εἰς τὸν ποταμόν, ἀποπνιγὲς
 5 ὄλετο· ὥστε τὸν δῆμον ὄλον Ῥωμαίων βοῆσαι λέγοντα· ἄσωμεν 4
 τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, καθά φησιν Εὐσέβιος ὁ
 Παμφίλου, ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν.
 βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν. καὶ τίς
 ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, κύριε, τίς ὁμοίός σοι; δεδοξασμένος ἐν
 10 ἀγίοις, θανμαστὸς ἐν δόξῃ, ποιῶν τέρατα.

Οἷς ἐπιλέγει ὁ αὐτὸς· ταῦτα καὶ ὅσα τούτοις ἀδελφά τε καὶ 5
 ἐμπερῆ Κωνσταντίνος [δὲ] τὸν πανηγεμόνα καὶ τῆς νίκης αἴτιον
 θεὸν καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν Ἰησοῦν Χριστὸν αὐτοῖς ἔργοις
 ἀνυμνήσας, ἐπὶ Ῥώμην μετ' ἐπινικίων εἰσήλανε, πάντων ἀθρόως
 15 αὐτὸν ἅμα κομιδῇ νηπίοις καὶ γυναιξὶ τῶν τε ἀπὸ τῆς συγκλήτου
 βουλῆς καὶ τῶν ἄλλως διασημοτάτων σὺν παντὶ δήμῳ Ῥωμαίων
 φαιδροῖς ὄμμασιν αὐταῖς ψυχαῖς οἷα λυτρωτὴν σωτήρά τε καὶ
 εὐεργέτην μετ' εὐφημιῶν καὶ ἀπλήστου χαρᾶς ὑποδεχομένων· ὁ 6
 δὲ ἔμφυτον τὴν εἰς τὸν θεὸν εὐσέβειαν κεκτημένος, μὴδ' ὅλως ἐπὶ
 20 ταῖς βοαῖς ὑποσαλευόμενος μὴδὲ ἐπαιρόμενος ταῖς ἐπαίνοις εὐ μάλα
 τῆς ἐκ θεοῦ συναισθόμενος βοηθείας, αὐτίκα τὸ τοῦ σωτηρίου πά-
 θους τρόπαιον ὑπὸ χεῖρα ἰδίας εἰκόνοιο ἀνατεθῆναι προστάττει. καὶ
 δὴ σταυροῦ σημεῖον ἐν τῇ δεξιᾷ κατέχοντα αὐτὸν ἐν τῷ μάλιστα τῶν
 ἐπὶ Ῥώμης δεδημοσιευμένων τόπων στήσαντες, αὐτὴν δὴ ταύτην
 25 προγραφὴν ἐνταχθῆναι ῥήμασιν αὐτοῖς ἐγγελεύεται τῇ Ῥωμαίων φωνῇ·
 «τούτῳ τῷ σωτηριώδει σημεῖῳ, τῷ ἀληθινῷ ἐλέγχῳ τῆς ἀνδρείας, 7
 τὴν πόλιν ὑμῶν ἀπὸ ζυγοῦ τοῦ τυράννου διασώσας ἡλευθέρωσα, ἔτι

5—S. 13, 2 vgl. Eus. H. E. IX 9 p. 830, 17—832, 14 — 5—8 Exod. 15, 1. 2
 — 8—10 Exod. 15, 11

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 *μουλίβιαν* A¹ *βουλβίαν* H *μουλαίαν* d. übr. HSS. In M² ist das Wort am
 Rand von 1. Hd. rot wiederholt 4 ὁ — ἀποπνιγὲς > V¹ 10 ἐν δόξαις od. ἐνδό-
 ξως Eus. 12 δὲ tilgt Klostermann 12 τῷ — 13 θεῶ Eus. 19 εἰς + τὴν M²
 20 *παρασαλευόμενος*, aber *μὴδὲ* — *ἐπαίνοις* > V¹P³M²P¹P² 21f *πάθος* P³ 22 *ἰδία*
 P³ 24 *τόπων* H | *στήσαντες* corr. aus *στήσαντας* A¹ (die Eusebüberlieferung
 gespalten: *στήσαντας* BDM, *Vita Const.* 26, 21 *στήσαντες* ATER, aber alle *ἐντάξαι*)
 27 *τῶν τυράννων* V¹P³M²P¹P²

μὴν καὶ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν δῆμον Ῥωμαίων τῇ ἀρχαίᾳ ἐπιφανείᾳ
καὶ λαμπρότητι ἐλευθερώσας ἀποκατέστησα. τοσαῦτα Εὐσέβιος.

Περὶ Λικιννίου πεμπομένου παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς Κωνσταντίνου κατὰ τοῦ ἐπ'
ἀνατολῆς τυράννου.

5 Ὁ γε μὴν Ῥουφίνος ἤγουν Γελάσιος ταῦτα ὧδε λέγει· μετὰ 81
ταῦτα Λικίννιον γαμβρὸν τυγχάνοντα τοῦ θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου
ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ Κωνσταντία συμβασιλεύειν τῷ Κωνσταντίνῳ ἢ
Ῥωμαίων ἡτήσατο σύγκλητος· ὄντινα αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἐφάν ἐξέπεμψε
κατὰ τοῦ ἐκείσε τυράννου, τὴν σωτηρίαν τῶν ἐκείσε Χριστιανῶν
10 προμηθεύμενος. ἀπολαύσας γὰρ τῶν τηλικούτων εὐεργεσιῶν τοῦ
θεοῦ ὁ εὐσεβὴς Κωνσταντίνος εὐχαριστήρια τῷ εὐεργέτῃ προσφέρειν
ἐσπούδαξε. ταῦτα δὲ ἦν τὸ ἀνεῖναι τοὺς Χριστιανούς τοῦ διώκε- 2
σθαι καὶ τοὺς ἐν ἐξορίᾳ ὄντας ἀνακαλεῖσθαι καὶ τοὺς ἐν δεσμοτηριοῖς
ἀφίεσθαι καὶ τοῖς δημυνθεῖσι τὰς οὐσίας αὐτῶν ἀποκαθίστασθαι
15 τὰς τε ἐκκλησίας ἀνορθοῦσθαι· καὶ πάντα ἐποίει σὺν προθυμίᾳ
πολλῇ τὰ τοῦ Χριστοῦ φρονῶν. τὰ πάντα Χριστιανὸς ὢν ὡς
Χριστιανὸς πάντα ἐπρατεν ἀνεγείρων τὰς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ καὶ
πολυτελέσει τιμῶν ἀναθήμασιν, ἔτι δὲ καὶ τοὺς Ἑλλήνων ναοὺς
καθαριεῖσθαι καὶ πυρὶ διαφθεῖρεσθαι προστάτων.

20 Περὶ τῆς τοῦ κατὰ ἀνατολὴν τυράννου Μαξιμίνου ἀπονοίας.

Ὁ μόντοι κατὰ τὴν ἀνατολὴν τύραννος τὰς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας 9 1
ἐπόρθει. ἐκπεριήλθε δὲ αὐτὸν τοιαύτη τις αἰτία· τὸ μέγεθος τῆς
οὐ κατ' ἀξίαν αὐτῷ ἐπιτραπέισης ἡγεμονίας μήτε οἷός τε φέρειν ὄν,
ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν σώφρονος καὶ βασιλικοῦ λογισμοῦ ἀπειροκόλως
25 τοῖς πράγμασιν ἐγχειρῶν, ἐπὶ πᾶσι δὲ ὑπερηφανίας μεγαλαυχία τὴν
ψυχὴν ἀλόγως ἀρθεῖς, ἤδη καὶ κατὰ τῶν τῆς βασιλείας κοινωνῶν
καὶ τοῦ πάντα αὐτοῦ μάλιστα Κωνσταντίνου διαφέροντος, γένει τε

5—19 vgl. Soer. I 2, S. 9 (s. o. S. 7, 20); 3, 1 — 22—S. 14, 26 vgl. Eus.
H. E. IX 10 p. 838, 16—840, 19

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 ἐλευθέρω A¹ ἐλευθέρων H | ἀπεκατέστησα M²P¹P²V¹P³ 3 πεμ-
πομένου > H | τοῦ] τοῖς P¹ 4 τυράννον M² 5 λέγει ὧδε ~ V¹P³M²P¹P² |
μετὰ + δὲ P² 6 θεοφιλεστάτου A¹ 8 ἦντινα H 12 δὲ > V¹ 13 ἐξω-
ρία H | καὶ] > P³ 15 προθυμίᾳ] προμηθείᾳ H 16 [τὰ πάντα] (μήπω δὲ)
Χριστιανὸς Friedl. 19 καθαιρεῖσθάντως aber ~τως von späterer Hd. A¹ 20 τοῦ
> A¹ | κατὰ ἀνατολὴν τοῦ H | Μαξιμιανοῦ M²P¹P² μαξιμινοῦ P³ 23 ἐπι-
τραπέισης αὐτῷ ~ M²P¹P² 27 f am Rand von späterer Hd. ἐπερ A¹

καὶ τροφῇ καὶ παιδείᾳ ἀξιώματί τε καὶ συνέσει καὶ τό γε πάντων
 κορυφαϊότατον σωφροσύνη καὶ τῇ περὶ τὸν ἀληθῆ θεὸν εὐσεβείᾳ
 διαλάμποντος, τολμᾶν ὄρητο Μαξιμῖνος θρασύνεσθαι καὶ πρῶτον
 ἐαντὸν ταῖς τιμαῖς ὑπαγορεύειν. ἐπιτείνας δὲ εἰς ἀπόνοϊαν μανίας 2
 5 τὰς τε συνθήκας, ἃς πρὸς Λικίννιον πεποιήτο, παρασπονδήσας,
 πόλεμον ἄσπονδον αἶρεται. εἶτα ἐν βραχεὶ τὰ πάντα κυήσας πᾶσάν
 τε πόλιν ἐκταράξας καὶ πᾶν στρατόπεδον μυριάνδρον τὸ πλήθος
 συναγαγών. ἔξιεισι εἰς μάχην πρὸς Λικίννιον, κατὰ τε αὐτοῦ καὶ τοῦ
 10 αὐτὸν στείλαντος Κωνσταντίνου. καὶ δὴ συμβαλὼν εἰς χεῖρας, ἔρημος
 τῆς ἐκ θεοῦ καθίσταται ἐπισκοπῆς, ἐξ αὐτοῦ τῆς νίκης τοῦ πάντων
 μόνου θεοῦ πρωτανευθείσης τῷ τότε κρατοῦντι Κωνσταντίνῳ. ἀπ-
 ὀλλυσι μὲν πρῶτον τὸ ἐφ' ᾧ ἐπεποιθεὶ ὀλιτικὸν πλήθος ὁ 3
 ἀλιτήριος, τῶν τε ἄμφ' αὐτὸν δορυφόρων γυμνωθεὶς καὶ πάντων
 ἔρημον αὐτὸν καταλελοιπότην τῷ τε κρατοῦντι προσπεφρυγόντων,
 15 ὑπεκδὺς ὁ δέιλαιος ὡς τάχιστα τὸν οὐ πρόποντα αὐτῷ βασιλικὸν
 κόσμον, δειλῶς καὶ δυσγενῶς καὶ ἑνανδρῶς ἀποδύς, ὑποδύει τὸ
 πλήθος, καὶ ἔπειτα διαδιδράσκει κρυπταζόμενος τε ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς
 καὶ τὰς κώμας μόλις τῶν πολεμιστῶν τὰς χεῖρας διέξιεισι, τὰ τῆς
 σωτηρίας αὐτῷ προμώμενος. ἔργοις αὐτοῖς εὖ μάλα πιστοὺς καὶ 4
 20 ἀληθεῖς τοὺς θεῖους ἀποφῆναι ἔνεστιν ὧδε χρησμούς, ἐν οἷς εἴρηται
 »οὐ σφύζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ γίγας οὐ
 σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ. ψευδῆς ἵππος εἰς
 σωτηρίαν, ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται.
 ἰδοὺ οἱ ὄφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν, τοὺς
 25 ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ἴσασθαι ἐκ θανάτου τὰς
 ψυχὰς αὐτῶν.« ὁ δὲ δυσσεβῆς ἀθρόα θεοῦ πληγῆς μάλιστα ἐν
 δευτέρῳ πολέμῳ συμβολῇ καταστρέφει τὸν βίον.

Γίνεται δὲ αὐτῷ τὰ τῆς καταστροφῆς, οὐχ οἷα στρατηγῶς 5
 πολεμάρχαις ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ γνωρίμων πολλάκις ἀνδριζόμενοις

21 Psal. 32, 16—19 — 26—S. 16, 3 vgl. Eus. H. E. IX 10 p. 846, 11—848, 15

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 f τῷ γε πάντων κορυφαϊοτάτῳ Eus. 4 ἀναγορεύειν Eus. 6 αἶρεται Eus.]
 αἶρει A¹H αἰρεῖται d. übr. HSS | τὰ > M² | κυήσας] συνήσας M² 6 f πᾶσάν
 τε] καὶ πᾶσαν A¹ (gegen Eus.) 12 ᾧ περ V¹ 13 ἄμφ' αὐτόν] ὑπ oder ὑφ
 αὐτοῦ H 14 τε > P² | προσπεφρυγόντων M² 16 δυσγενῶς A¹H (Eus.) δυσμε-
 νῶς d. übr. HSS 17 διαδράσκει HA¹ (aber von späterer Hd. corr. in διαδιδρά-
 σκει A¹) 19 αὐτῷ von späterer Hd. corr. in ἐαυτῷ A¹ | ἔργοις + οὖν H 24 τοὺς
 φοβουμένους (aber corr. aus τοῖς φοβουμένοις) A¹H Eus. τοῖς φοβουμένοις M²P¹P²
 V¹P³ 27 πολέμῳ > V¹ 28 τὰ > A¹H | ἡ καταστροφή A¹ 29 πολεμάρχαις H

ἐν πολέμῳ τὴν εὐκλεῆ τελευταίην εὐθαρσῶς ὑπομῆναι, ἀλλὰ γὰρ ἅπασι
 ὧν δυσσεβῆς καὶ θεομάχος, τῆς παρατάξεως ἐν ταύτῳ πρὸ τοῦ πεδίου
 συνεστῶσης οἴκοι μένων αὐτὸς καὶ κρυπταζόμενος τὴν προσήκουσαν
 τιμωρίαν ὑπέχει, ἀθρόως θεοῦ πληγῆς μάλιστα, ὡς ἀλγηδῶσι δεινῶς
 5 καὶ περιωδυνίαις ἐλαννόμενον προηῆ καταπεσεῖν λιμῶ τε δια-
 φθείρεσθαι τὰς τε σάρκας αὐτοῦ ὅλας ἀοράτῳ καὶ θεηλάτῳ πυρὶ
 κατατῆκεσθαι ὡς διαρρέυσαντα τὸ μὲν πᾶν εἶδος τῆς παλαιᾶς
 μορφῆς ἀφανισθῆναι, ξηρῶν δ' αὐτὸ μόνον ὄστέων οἶόν τι μακρῶ
 χρόνῳ κατεσκελετευμένον εἰδωλον ὑπολειφθῆναι ὡς μηδὲν ἄλλο τι
 10 νομίζειν τοὺς παρόντας ἢ τάφον αὐτῶ τῆς ψυχῆς γεγονέναι τὸ σῶμα
 ἐν εἴδει νεκρῶ καὶ παντελῶς ἀπορρεῦσαντι κατορωρυγμένης· σφο- 6
 δρότερον δὲ ἔτι μᾶλλον τῆς θέρμης αὐτὸν ἐκ βάθους μετελὼν
 καταφλεγούσης, προσηθῶσί τε αὐτοῦ τὰ ὄμματα καὶ τῆς ἰδίας λήξεως
 ἀποπεσόντα πηρὸν αὐτὸν ἀφιάσιν. ὃ δὲ ἐπὶ τούτοις ἀναπνέων
 15 ἀνθρομολογούμενος τῷ κυρίῳ θάνατον ἐπεκαλεῖτο· καὶ τὸ πανύστατον
 ἐνδίκως ταῦτα τῆς κατὰ τοῦ Χριστοῦ παροινίας ἕνεκα πεπονθέναι
 ὁμολογήσας ἀφήσιν τὴν ψυχὴν.

Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως

Οὕτω δῆτα Μαξιμίμου ἐκποδῶν γενομένου, ὃς μόνος ἔτι λείπων 10 1
 20 τῶν τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν, ἀπάντων χεῖριστος ἀναπέφηνεν, τὰ μὲν
 τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως ἐκ θεμελίων αὐτῶν χάριτι τοῦ

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ἐν πολέμῳ > M²P¹P² πολέμοις corr. mit roter Tinte in πολέμῳ V¹
 4 ἀθρόῳ Brinkm. ἀθρόα Eus. | πληγῆς θεοῦ ~ H | δεινῶς A¹H δειναῖς d. übr. HSS
 Eus. 5 περιωδυνίαις P²V¹P³ | ἐλαννόμενον A¹ ἐλαννόμενος d. übr. HSS | προηῆ A¹
 Eus. A¹T¹RBD^r προηῆς H προῖν ἢ M² (wo corr. in προῖν) P¹P²V¹P³ Eus. T² 8 ξηρῶν
 — ὄστέων nach Text des Euseb (vgl. d. complicierten Apparat dort). Alle Gelasiuslss.
 corrupt: ξηρῶν δ' αὐτὸν μόνον ὄστέων γεγονέναι M²P¹P²V¹P³ ebenso + καὶ H (Eus. A)
 | ξηρῶν δ' αὐτῶν ὄστέων τοῦ σαρκίου ὑπολειμμένων εἰδωλον οἷά τι ὑπολειφθῆναι A¹
 8f μακρῶ χρόνῳ Eus. νόσω μακρᾶ H μακρῶ ohne χρόνῳ M²P¹P²V¹P³ 9 κατεσκηλι-
 τευμένον HM²P¹P²V¹P³ (Eus. ATcEM) 11 κατορωρυγμένης M²P¹ (aber P¹ von 1. Hd.
 corr. aus κατορωρυγμένους) die meisten Eus. HSS, κατορωρυγμένης HV¹P³ Eus. T¹BD
 κατωρρυγμένης A¹ (die Correctur von späterer Hd.) 13 τε] δὲ P²V¹P³ (Eus. μὲν)
 | λήξεως] ἔθρας A¹ 15 τὸ πανύστατον > A¹ 16 ταῦτα ἐνδίκως ~ A¹ | τοῦ
 > H 18 Die Capitellüberschrift fehlt in sämtlichen HSS an dieser Stelle und ist
 erst Z. 20 irrtümlich nach ἀναπέφηνεν eingeschoben, aber ἀνέσεως statt ἀνανεώ-
 σεως (Eus.) 19 μαξιμιανοῦ H | ἔτι λείπων Eus. ABDM ἐπιλείπων A¹HV¹P³ Eus.
 TeER ἐπιλείπων M²P¹P² 20 ἀναπέφηνεν A¹ 21 ἀνανεώσεως Eus. ἀνέσεως
 HSS | τοῦ > H Eus. (mit Ausnahme von M)

θεοῦ τοῦ παντοκράτορος ἡγείρετο· ὁ τε τοῦ Χριστοῦ λόγος εἰς
δόξαν τοῦ τῶν ὄλων θεοῦ διαλάμπων, μερίζονα τῆς ἔμπροσθεν ἀπε-
λάμβανε παρρησίαν.

Ταῦτα ἐν ἐνάτῳ τόμῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ὁ πάντα **2**
5 ἄριστος συντέταχεν ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος· τῶν γὰρ αὐτοῦ πόνων,
ὡς ἀνωτέρω μοι εἴρηται, καὶ τῶν ἄλλων τὴν ἀνάλεξιν ποιούμενος
τοῦ βιβλιδίου τούτου διὰ βραχείων ἐγχαράττω τὴν σύνταξιν, πλείστη
ὄση σπουδῇ τὴν πορείαν τοῦ λόγου ποιούμενος ἐπὶ τὸ ὑψηλὸν καὶ
10 λαμπροφανὲς ἅγιον καὶ θεῖον ὄρος τῆς κατὰ Νίκαιαν ἀποστολικῆς
καὶ ἐναρέτου τῶν τοῦ θεοῦ ἱερέων συνόδου· ὄρων μάλιστα τὸν
προφήτην κρατοῦντά με τῆς χειρὸς καὶ προτρέποντα· »δεῦρο, **3**
φησὶν, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον
τοῦ θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ
πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ. ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος καὶ
15 λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ«. ἀληθῶς γὰρ Σιών καὶ Ἱερου- **4**
σαλήμ καὶ ὄρος κυρίου ὑψηλότατον καὶ οἶκος τοῦ θεοῦ Ἰακώβ ὁ
θεῖος ἐκείνος τῶν τοῦ θεοῦ ὀρθοδόξων ἱερέων ὄμιλος, πνεύματι
ἀγίῳ διασκεψαμένον καὶ παραστησάντων διὰ τε γραφῶν προφητικῶν
καὶ εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν »περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς«
20 τοῦτ' ἔστι τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὡς ἀληθῶς ἄκτιστος τῆ τῆς θεότητος
φύσει καὶ οὐ κτίσμα, καθὼς ὁ θεομάχος καὶ ἀσεβέστατος κατ' αὐτοῦ
ἐβλασφήμησεν Ἄρειος, καὶ ὅτι τῆς αὐτῆς οὐσίας, ἥς καὶ ὁ γεννήσας
αὐτὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἀπάντων ὑπάρχει πατήρ καὶ τοῦ αὐτοῦ
χρήματος· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς αὐτῆς θεότητος
25 καὶ οὐσίας, ἥς ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱός, σαφέστατα ἔδειξαν. καὶ ἀληθῶς **5**
ὑψηλὸν ὄρος θεοῦ ἄνωθεν ἡμῖν, καθὰ προεδήλωσεν ὁ λόγος παρ'
αὐτοῦ τοῦ κυρίου διὰ τῶν ἀποστόλων δοθεὶς καὶ νῦν διὰ τῶν αὐτοῦ
ἱερέων κατὰ τὴν Νικαίαν γραφικαῖς μαρτυρίαις τρανωθεὶς ὁ προσ-
κνητὸς οὗτος καὶ ἅγιος τῆς ἀμωμήτου πίστεως ὄρος· περὶ οὗ
30 σαφέστερον ἡμῖν συνεργεῖα τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος προϊὼν ἀποδείξει ὁ
λόγος.

11 vgl. Psal. 72, 23. Jes. 2, 3 — 19 I Joh. 1, 1

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 μερίζονα H **3** παρῶν οὐσίας H παρρησίας Eus. D **5** συντεταχώς P³
7 τὴν σύνταξιν ἐγχαράττω ∼ A¹ **8** ποιῶμαι H **9** καὶ θεῖον am Rand nach
ὄρος eingefügt H **10** συνόδων P³ **11** με] μετὰ M²P¹P²P³ **14** πορευσόμεθα
P²P³ **15** κυρίου] καὶ P³ > M² **25** καὶ ὁ υἱός > V¹ | ὁ² > M² **26** καθὰ]
καθὼς H **30f** ὁ λόγος ἀποδείξει ∼ A¹

Ἄλλ' ἐπὶ τὴν προκειμένην ἡμῖν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας 6
 ὑπόθεσιν ἐπανέλθωμεν, ἐπαναλαμβάνοντες τὰ περὶ τῆς τοῦ βασιλέως
 θεοῦ εἰς τὸν αὐτοῦ λαὸν ἀντιλήψεως καὶ τῆς τῶν τυράννων
 καταστροφῆς διὰ τοῦ θεράποντος αὐτοῦ τοῦ θεοφιλοῦς Κωνσταν-
 5 τίνου τοῦ βασιλέως, ἦν δι' αὐτοῦ εἰρήνην ἐπρυτάνευσε ταῖς κατὰ
 τὴν οἰκουμένην αὐτοῦ ἐκκλησίαις ὁ μόνος »μέγας κύριος ὁ ποιῶν 7
 θαυμάσια μεγάλα μόνος καὶ ἀνεξιχνίαστα, ὧν οὐκ ἔστιν
 ἀριθμὸς· ὁ ἀλλοιωῶν καιροὺς καὶ χρόνους, μεθιστῶν βασι-
 λεῖς τε καὶ καθιστῶν, ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχὸν καὶ ἀπὸ
 10 κοπρίας ἀννυῶν πένητα. καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων,
 καὶ ὕψωσε ταπεινούς· πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ
 πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς, καὶ βραχίονας ὑπερηφάν-
 ων συνέτριπεν· ὁ θαυματουργός, ὁ μεγαλοργός, ὁ τῶν ὅλων
 δεσπότης, ὁ τοῦ σύμπαντος κόσμου δημιουργός, ὁ παντοκράτωρ, ὁ
 15 πανάγαθος, ὁ εἰς καὶ μόνος θεός, ᾧ τὸ καινὸν ῥῆμα ἀναπέμπομεν
 προσυπακούοντες »τῷ ποιῶντι θαυμάσια μεγάλα μόνω, ὅτι εἰς
 τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· τῷ πατάξαντι βασιλεῖς μεγά-
 λους καὶ ἀποκτείναντι βασιλεῖς κραταιούς, ὅτι εἰς τὸν
 αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη
 20 ἡμῶν ὁ κύριος». ἐφ' οἷς ἅπασιν ἀννυοῦντες μὴ διαλείψωμεν τὸν 8
 τῶν ὅλων θεόν, καὶ τὸν τούτου μονογενῆ υἱὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν
 κύριον ἡμῶν, τὸν σὺν τῷ πατρὶ πάντων ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν αἴτιον,
 τὸν τῆς θεογνωσίας αὐτοῦ εἰσηγητὴν ἡμῶν, τὸν τῆς εἰς αὐτὸν
 εὐσεβείας διδάσκαλον, τὸν τῶν ἀσεβῶν ὀλετήρα, τὸν τυραννοκτόνον,
 25 τὸν τοῦ βίου διορθωτὴν, τὸν τῶν ἀπεγνωσμένων σοτήρα Ἰησοῦν
 ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ πάντες δοξάζωμεν, ὅτι δὴ μόνος, οἷα 9
 παραγάθου πατρὸς * * * βουλῇ τῆς πατρικῆς καὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ
 ἁγίου πνεύματος φιλανθρωπίας τῶν κάτω που κειμένων ἐν φθορᾷ

6—S. 18, 2 vgl. Eus. H. E. X 4 p. 865, 5—866, 7 — 6 Psal. 47, 2. 71, 18 —
 7 Hiob 5, 9. 9, 10 — 8 Dan. 2, 21 — 9 Psal. 112, 7 — 10—12 Luk. 1, 52—53 —
 12 Hiob 38, 15 — 15 Psal. 97, 1 — 16—20 Psal. 135, 4. 17. 18. 23

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1—3 nicht alles mehr von 1. Hd. A¹ 3 αὐτὸν V¹P³ 6 μέγας nachträgl.
 eingefügt H 9 καὶ > A¹H 10 ἀννυῶν] ἀνιστῶν M²P¹P² (Eus. ἀνιστῶν ATFRMΣ
 ἀννυῶν BD) | πένητας + ὅς A¹ 13 ὁ μεγαλοργός > H 17 τῷ — 19 αὐ-
 τοῦ > H 20 ἡμῶν > H 21 υἱὸν μονογενῆ ~ H 22 τῷ > H 26 ἐν > V¹
 | δοξάζοντες H 27 In den HSS eine Lücke anzunehmen; bei Eus. steht πατρὸς
 + μονώτατος ὑπάρχων πανάγαθος παῖς. In A¹ von später Hd. interpoliert υἱὸς
 βουλῆς P²

Gelasius.

τὴν σωτηρίαν ἡμῶν προμηθεύμενος, εὖ μάλα τὴν ἡμετέραν ὑποδὺς φύσιν, καθάπερ τις ἄριστος ἰατρὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀναλαβὼν καὶ τὰς νόσους φέρων, καὶ τότε καὶ ἄει σωτηρίαν καὶ ζωὴν τῷ τῶν ἀνθρώπων κατειργάσατο γενέει. ὃς δὴ βασιλεὺς βασιλέων καὶ τοῦ 10
5 ἰδίου λαοῦ ἄει προμηθεύμενος τὸν αὐτῷ φίλον καὶ θεράποντα ἴδιον Κωνσταντῖνον τοῖς τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας καὶ πίστεως ὅπλοις φράξας κατὰ τῶν ἀσεβῶν τυράννων, τοῦ τε κατὰ Ρώμην Μαξιμτίου καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἀνατολὴν Μαξιμίμου, ἀνεγῆγερχεν· οὓς δι' αὐτοῦ ἀνελῶν φαιδρὰν καὶ βαθείαν εἰρήνην τῷ οἰκείῳ λαῷ ἀποδέδωκεν.

10

Περὶ τῆς Λικιννίου κακοτροπίας.

Οὐκ ἦν δὲ ἄρα, φησὶν ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος, τῷ μισοκάλῳ φθόνῳ 11 1
τῷ τε φιλοπονήρῳ δαίμονι φορητὸς ἢ τῶν ὀρωμένων θεία, ὥσπερ οὐδὲ οὐδὲ Λικιννίῳ μετατραπέντι [ὥσπερ] ἐτύγχανεν ἀντάρξη πρὸς σόφρονα λογισμὸν τὰ τοῖς ἔμπροσθεν δεδηλωμένοις τυράννοις συμβεβηκότα,
15 ὃς εὐφραينوμένης αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, τῆς βασιλείως τοῦ μεγάλου Κωνσταντῖνου δευτερεύων τιμῆς ἐπιγαμβρίας τε καὶ συγγενείας ἠξιωμένος, μιμήσεως μὲν τῆς τῶν καλῶν ἀπελιμπάνετο, τῆς δὲ τῶν ἀσεβῶν τυράννων μοχθηρίας ἐξήλον τὴν κακοτροπίαν καὶ ὧν τοῦ βίου τὴν καταστροφὴν ἐπίειδεν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς, τούτων ἔπεσθαι
20 τῇ γνώμῃ μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ κρείττονος φιλίᾳ τε καὶ διαθέσει ἠβούλετο. διαφθορηθεὶς τοιγαροῦν τῷ παρενεργέτῃ, πόλεμον δυσαγῆ 2 καὶ δεινότατον πρὸς αὐτὸν ἐκφέρει, οὐ φύσεως νόμων φειδόμενος, οὐχ ὀρκωμοσιῶν οὐχ αἵματος οὐ συνθηκῶν μνήμην ἐν διανοίᾳ λαβῶν. ὁ 3 μὲν γὰρ αὐτῷ οἶα πανάγαθος βασιλεὺς εὐνοίας παρέχων ἀληθοῦς
25 σύμβολα, συγγενείας τῆς πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐφθόνησε γάμων τε λαμπρῶν ἀδελφῆς μετοουσίαν οὐκ ἀπρηγήσατο. καὶ μεθ' ἕτερα· ἀλλὰ 4 τούτοις τάναντία Λικίννιος διεπράττετο, παντοίας ὀσημέραι κατὰ

2 vgl. Jes. 53, 4 — 11—26 vgl. Eus. H. E. X 8 p. 892, 1—16 — 26—S. 19, 2 vgl. Eus. a. a. O. 20—23

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 μάλα + προθύμως Eus. 6 εὐσεβείας καὶ am Rand nachträglich eingefügt H | πίστεως καὶ εὐσεβείας ~ V¹ 7 vgl. S. 19, 7. 22, 7 12 φορητὴ H wie Eus. R [Vita Const. 30, 23] 13 μετατραπέντι ὥσπερ > Eus. 15 εὐφραينوμένης A¹M²P¹P²V¹P³ εὐφρονομένης H (Eus. εὖ φερομένης) 20 τὴν γνώμην V¹P³ 22 νόμον H νόμον P³ 23 ὀρκωμοσιῶν M²P¹P²V¹P³ | οὐ] οὐχὶ H 25 σύμβολον H | αὐτὸν von 1. Hd. corr. aus αὐτὸ P² | τε] τὰς P³ 27 τάναντία > P² | ὀσημέραι] ὡς ἡμέραι V¹

τοῦ κρείττονος μηχανὰς ἐπιτεχνώμενος ὁ μισόθεος, πάντας ἐπινοῶν ἐπιβουλῆς τρόπους, ὡς ἂν κακοῖς τὸν εὐεργέτην ἀμείψῃται.

- Οἷς ἐπιλέγει· τῷ δὲ ἄρα ἦν ὁ θεὸς φίλος κηδεμὼν καὶ φύλαξ, 5
τῷ Κωνσταντίνῳ λέγω, ὃς αὐτῷ τὰς ἐν ἀποροῇ τῶν καὶ σκοτεινῶν
5 μηχανομενάς ὑπὸ τοῦ τυράννου συμβουλίας εἰς φῶς ἄγων διήλεγε.
τοσοῦτον ἀρετῆ, τὸ μέγα τῆς θεοσεβείας ὄπλον, πρὸς ἄμυναν μὲν
ἐχθρῶν, οἰκείας δὲ φυλακῆν σωτηρίας ἰσχύει. ὢν δὲ πεφραγμένος ὁ
θεοφιλέστατος ἡμῶν βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τῇ ἐκ τοῦ θεοῦ βοηθείᾳ
τὰς τοῦ δυσωνύμου πολυπλόκου ἐπιβουλὰς διεδίδρασκεν. ὁ δὲ 6
10 τυράννος τὴν λαθροαἰαν συσκευὴν ὡς οὐδαμῶς ἑώρα κατὰ γνώμην αὐτῷ
χωροῦσαν, τοῦ θεοῦ πάντα δόλον τε καὶ ῥηδιουργίαν τῷ θεοφιλεῖ κατὰ-
φωρα ποιοῦντος, οὐκ ἔτι οἷός τε ὢν ἐπικρύπτεσθαι, προφανῆ λοιπὸν
πόλεμον αἰρεῖται. ὁμοίε δὲ κατὰ Κωνσταντίνου πολεμεῖν διαγνούς, 7
ἤδη καὶ κατὰ τοῦ θεοῦ τῶν ὄλων ὡς φρουροῦ Κωνσταντίνου, ὃν
15 ἠπίστατο σέβειν αὐτόν, παρατάττεσθαι ὄρηται· καὶ ἔπειτα τοὺς ὑπ'
αὐτῷ θεοσεβεῖς ἤλαυνε. καὶ μεθ' ἕτερα· καὶ ὁ τρόπος δὲ τοῦ κατ' 8
αὐτῶν φθόρου ξένος τις ἦν καὶ οἷος οὐδεπώποτε ἠκούσθη. τὰς γοῦν
ἀμφὶ τὴν Ἀμάσειαν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ Πόντου πόλεις ὅσοις κακοῖς
πιέζεσθαι προσέταξε, πᾶσαν ὑπερβολὴν ὠμότητος ὑπερηκόντισεν.
20 ἔνθα τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἕδαφος αὐθις
κατερρίπτοντο, τὰς δὲ ἀποκλείεσθαι ἐκέλευσεν, ὡς ἂν μὴ συνάγοιτό
τις τῶν εἰωθότων μηδὲ τῷ θεῷ τὰς ὀφειλομένας εὐχὰς καὶ λατρείας
ἀποδίδωσι. συντελεῖσθαι γὰρ οὐχ ἠγγέιτο ὑπὲρ αὐτοῦ ταύτας — πῶς 9
25 λογιζόμενος, ὑπὲρ δὲ Κωνσταντίνου τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως πράττειν

3—16 vgl. Eus. a. a. O. p. 892, 25—894, 10 — 16—S. 20, 2 vgl. Eus. a. a. O. p. 896, 31—898, 9

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 ἄρα ἦν ὁ θεὸς A¹H ἄρα ὁ θεὸς ἦν Eus. ἦν ἄρα ὁ θεὸς d. übr. HSS 4 λέγω, aber durch Rasur corr. aus λέγων A¹ λέγω H λέγων d. übr. HSS 6 ἀρετῆ, τὸ wie Eus. T^c ἀρετῆς τὸ die meisten Eus. HSS | θεοσεβείας] εὐσεβείας M²P¹P² | μὲν > P² 7 ὢν δὲ wie Eus. B, nur H hat φ̄ δὴ wie Eus. AM τῶν δὲ P³ 8 τοῦ > V¹ 10 αὐτῷ A¹H Eus. > die übr. HSS 11 θεοφιλεῖ + βασιλεῖ H Eus. 12 κατάφωρα P³ Eus. BDM | λοιπὸν > V¹P³M²P¹P² Eus. 13 αἰρεῖται] αἰρεται Eus. | ὁμοίε ἔδει κατὰ A¹ (wo aber erst im Text und dann auch am Rand von späterer Hd. corr. in ὁμοίε δὲ κατὰ), M²P¹P²V¹P³ ὁμοίε ἤδη κατὰ H ὁμοίε δὴτα Eus. | Κωνσταντίνῳ V¹ Eus. Κωνσταντίνου d. übr. HSS 17 αὐτόν M²P¹P²V¹ (aber viell. in Correctur), P³ Eus. TER Mc | φθόρον HSS geg. Eus. φόνον 20 τοῦ θεοῦ > V¹ 21 συναγάγοιτο H Eus. BD 23 ἀποδίδωσι HSS (ἀποδιδῶσι A¹) ἀποδιδῶ Eus. 24 θεομισῆ A¹ θεόμισον H 25 λογιζόμενος corr. in λογιζόμενον A¹

ἡμᾶς καὶ τὸν θεὸν ἰλεοῦσθαι ἐπέπειστο. ὄθεν, ἐκ τούτου παρορ-
μηθεῖς, τὸν θυμὸν καθ' ἡμῶν ἐπισκῆπτει. καὶ μετὰ βραχέα καὶ 10
δὴ ἀπήγοντο πολλοὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐκολάζοντο ἀπροφασίστως
ὁμοίως τοῖς μαιφόνοις οἱ μηδὲν ἡδικηκότες, καινότεραν ὑπομένοντες
5 τελευτήν, ξίφει τὸ σῶμα εἰς πολλὰ τμήματα κατακρουρούμενοι καὶ
μετὰ τὴν ἀπηνῆ ταύτην καὶ φοικτοτάτην θείαν τοῖς τῆς θαλάσσης
βυθοῖς τοῖς ἰχθύσιν εἰς βορᾶν ἐρρίπτοντο. φυγαὶ δὲ αὐθις ἐπὶ 11
τούτοις τῶν θεοσεβῶν ἀπάντων ὁμόσε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν σὺν
κομιδῇ νηπιοῖς ἐγίνοντο, καὶ πάλιν ἀγροὶ καὶ πάλιν ἐρημίαι νάπαι
10 τε καὶ ὄρη τοὺς τοῦ Χριστοῦ θεράποντας ὑπεδέχοντο, κατὰ πάντων
ἀνακινήσαντος τοῦ δυσσεβοῦς τὸν πόλεμον.

Καὶ μετὰ βραχέα· εἰ μὴ τάριστα τὸ μέλλον ἔσεσθαι προλαβὼν ὁ 12
τῶν ψυχῶν ὑπεράγαθος θεὸς ὡς ἐν βαθεῖ σκότῳ καὶ νυκτὶ ζοφωδε-
στάτῃ φωστῆρα μέγαν ἀθρόως καὶ σωτῆρα τοῖς πᾶσιν ἐξέλαμψε, τὸν
15 αὐτοῦ θεράποντα Κωνσταντῖνον ὑψηλῶ βραχίονι γενναιοτάτῃ δὲ
χειρὶ χειραγωγήσας.

Τούτῳ μὲν οὖν ἄνωθεν ἐξ οὐρανῶν καρπὸν εὐσεβείας ἐπάξιον 13
τρόπαια κατὰ τῶν ἀσεβῶν παρείχε νίκης, τὸν δὲ ἀλιτήριον αὐτοῖς
συμβούλοις ἅπασι καὶ φίλοις ὑπὸ τοῖς Κωνσταντῖνον ποδὶ πρηνῆ
20 κατέβαλεν ὁ Κωνσταντῖνον καὶ πάντων ἡμῶν θεός. ὡς γὰρ εἰς 14
ἔσχατα μανίας τὰ κατ' αὐτὸν ἤλανευσεν, οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι λογισά-
μενος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ τῷ θεῷ φίλος τὸν ἔμφυτον σόφρονα
καὶ εὐσεβῆ συναγαγὼν λογισμὸν καὶ τὸ στερεὸν τοῦ δικαίου τρόπαιον
φιλανθρωπία κερασάμενος, ἐπαμῦναι κρῖνει τοῖς ὑπὸ τῷ τυράννῳ
25 ταλαιπωρομένοις, καὶ τό γε πλειστον ἀνθρώπων γένος, βραχεῖς
λυμεῶνας ἐκποδῶν ποιησάμενος, ἀνασώσασθαι ὀρμηᾶται. μόνη γὰρ 15
αὐτῷ χρωμένον φιλανθρωπία τῷ δυσσεβεῖ τοῦ φιλανθρωποτάτου
βασιλείως Κωνσταντῖνον τὸν πρὸ τούτου χρόνον καὶ τὸν οὐ συμ-
παθείας ἄξιον ἔλεοῦντος, τῷ μὲν ἐγίνετο πλέον οὐδέν, τῆς κακίας οὐκ
30 ἀπαλλαττομένη, αὖξοντι δὲ μᾶλλον τὴν κατὰ τῶν ὑποχειρίων ἐθνῶν

2—10 vgl. Eus. a. a. O. p. 898, 12—19 — 12—S. 21, 11 vgl. Eus. a. a. O.
p. 898, 22—900, 16

A⁴H V¹P³ M²P¹P²

5 κρουρούμενοι M²P¹P² 6 φοικτοτάτην HP² 9 πάλιν² > M²P¹P²
11 δυσσεβοῦς M² δυσσεβοῦς corr. von 1. Hd. in δυσσεβοῦς P² 13 τῶν + οἰκείων
Eus. | ὑπεράγαθος HSS (viell. durch Lesefehler aus) ὑπέρομαχος Eus. 15 δέ]
δὴ H 17 οὖν > P² 19 πρηνῆ] πρηνῆ V¹ Eus. T¹BD corr. T^o πρὶν ἦν P³
23 τὸν στερεὸν τοῦ δικ. τρόπον Eus. 26 ὀρμηται M²P¹P² 27 χρωμένῳ Eus.
| τῷ — 28 Κωνσταντῖνον > Eus. 29 ἔλεοῦντι Eus. | οὐκ > V¹

λύτταν, τοῖς δὲ κακουμένοις οὐδεμία ἦν σωτηρίας ἐλπίς, ὑπὸ δεινοῦ
 θηρίου καταπονουμένοις. διὸ δὴ τῷ φιλανθρωπῷ μίξας τὸ μισο- 16
 πόνηρον ὁ τῶν ἀγαθῶν χορηγὸς πρόεισιν ἅμα παιδί Κρίστω βασιλεῖ
 φιλανθρωποτάτῳ ἀπὸ τῆς ἐσπερίων [τῆς] μεγίστης Ρώμης ἐπὶ τὴν
 5 ἔσαν κατὰ τοῦ τυράννου, σωτηρίας δεξιᾶν ἅπασιν τοῖς ἀπολλυμένοις
 ἐκτείνας· παμβασιλεῖ θεῷ καὶ παιδί Χριστῷ σωτῆρι ποδηγῷ καὶ
 συμμάχῳ χρώμενοι, πατὴρ Κωνσταντῖνος βασιλεὺς ἅμα νιῷ βασιλεῖ
 Κρίστω ἄμφω κύκλω διελόντες τὴν κατὰ τῶν θεομισῶν παράταξιν,
 ὁσδῖαν τὴν νίκην ἀποφέρονται, τῶν κατὰ τὴν συμβολὴν πάντων
 10 ἐξενυμαρισθέντων αὐτοῖς καὶ κατὰ γνώμην τοῦ παμβασιλέως θεοῦ,
 καθὰ φησιν ὁ φιλαληθέστατος Εὐσέβιος ὁ τοῦ παρεμφήμου Παμφίλου.

Ρουφῖνος δὲ φησὶν — εἰ καὶ μηδεμίαν μοῖραν τῶν γεγεννημένων ἐπὶ 17
 Αικινίου πραγμάτων ἐμνημόνευσεν, ὅμως καὶ αὐτὰ τὰ λεξίδια τοῦ
 προορηθέντος ἀναλεξάμενος ἐνθήσω τῇ συγγραφῇ — φησὶ δὲ οὗτος·
 15 Αικίνιος μὲν οὖν ὁ συμβασιλεύων αὐτῷ, δηλονότι τῷ θεοφιλεῖ Κων-
 σταντῖνῳ, τὰς Ἑλληνικὰς ἔχων δόξας ἐμίσει Χριστιανούς· καὶ διωγμὸν
 μὲν προφανῆ κατ' αὐτῶν φόβῳ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου κινεῖν
 ὑπεστέλλετο, λεληθότως δὲ πολλοὺς ἐσκευραεῖτο. προῖων δὲ φανε- 18
 ρῶς τὸν κατὰ πάντων διωγμὸν ἀνεκίνει ἐν τοῖς τῆς ἀνατολῆς τόποις,
 20 ὡς καὶ πολλοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας ἀναδειχθῆναι ἐν διαφόροις
 τόποις· ἐκ δὴ τούτου εἰς ἀπέχθειαν τὴν πρὸς αὐτὸν μεγίστην τὸν
 βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐκίνησεν. ἦσαν δὲ πρὸς ἀλλήλους πολέμιοι.
 ταῦτα μὲν οὗτος.

Οἱ δὲ λοιποί, ὅσοι τῆς Εὐσέβιου τοῦ Παμφίλου ἀληθείας συν- 19
 25 ἡγοροῖ, διελόντες, φασίν, ἄμφω τὴν στρατιὰν πατὴρ Κωνσταντῖνος
 βασιλεὺς καὶ υἱὸς Κρίσπος βασιλεὺς κατὰ τοῦ ἄσεβοῦς τυράννου
 ὤρμηστο, ὁ μὲν οὖν υἱὸς Κρίσπος ἐπὶ τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν μέρη τῇ
 σὺν αὐτῷ στρατιᾷ τὴν πορείαν ποιούμενος, ὁ δὲ πατὴρ Κωνσταν-
 τῖνος κατὰ τῆς Εὐρώπης τοῖς ἄμφ' αὐτὸν δορυφόροις τὴν ὁδὸν
 30 διήνυεν. ὁ δὲ μισόθεος καὶ πάσης ἀσεβείας καὶ μαιφονίας ἐμπλεως 20

12 vgl. Soer. I 3, 1. 2 p. 7f und I 4, 1 p. 9; s. o. S. 7, 20 — 30 Über das
 Verhältnis von Licinius und Euseb vgl. auch die Vita Constantini des Cod. Ang-
 elic. A in Philostorgius ed. Bidez p. 180 und XCVI

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 πρόεισιν H Eus. πρόσεισιν die übr. HSS 5 σωτηρίαν P² 6 Χριστῷ] χορηστῷ
 P² κυρίῳ M² 8 διελόντες A¹H geg. Eus. 10 καὶ tilgt Pasquali 11 παρεμφήμου
 > P² 12 φησὶν > H 15 οὖν > P² | θεοφιλεῖ A¹ β^βασιλεῖ θε^εοφιλεῖ H βασιλεῖ d.
 übrigen HSS 17 κινεῖν] κοινῇ P² 18 λεληθότως M²P¹ 19 τὸν] τῶν M²
 25 φασίν] κατὰ A¹ (Ceriani: φασίν — sic per compendium 1. m., 2. m. κατὰ), φησὶν
 HM²P¹P²V¹P³ | στρατείαν A¹ 27 υἱὸς > P² 27 f σὺν τῇ αὐτῷ ∼ M²P¹P²V¹P³

- ἐξ ἀνατολῶν μετὰ πλείστου ὅσου στρατοῦ κατ' αὐτῶν παρατατιόμενος καὶ μεγαλαυχῶν ἤρχετο· ἠθάσας δὲ ἐν τῇ Νικομηδέων, ἐγνωκός τε καὶ εἰδὼς τὴν τοῦ Θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου ψυχὴν σέβουσαν τοὺς τοῦ Θεοῦ ἱερεῖς καὶ ὅτι διὰ πάσης ἄγχι τιμῆς, μισθοδοτεῖ τὸν τῆς
- 5 Νικομηδέων ἐπίσκοπον Εὐσέβιον πάλαι πρόσφυγα αὐτοῦ ὄντα κατὰ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου, οἰόμενος δι' αὐτοῦ καὶ τῶν ἄμφ' αὐτὸν ἀνελεῖν τὸν τοῖς τοῦ Θεοῦ πεφραγμένον ἀκαταμαχῆτοις ὀπλοῖς Κωνσταντίνου. συντίθεται οὖν αὐτῷ ὁ θαυμάσιος Εὐσέ- 21 βιος, ἐπαγγελίας λιπαρηθεὶς παρὰ τοῦ συνασεβοῦς αὐτοῦ Λικιννίου.
- 10 Καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, ἐξ αὐτῆς τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως ἐπιστολῆς ἔνεστι πληροφορηθῆναι, ἧς τοῖς Νικομηθεῦσιν ἐπέστειλεν, ὡδέ πως λέγων πρὸς τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς·
- Ἦτις ἐστὶν ὁ ταῦτα διδάξας οὕτως ἕκαστον πληθὸς; Εὐσέβιος 22
- δηλαδὴ ὁ τῆς τυραννικῆς ὀμότητος συμμύστης. ὅτι γὰρ πανταχοῦ 23
- 15 τοῦ τυράννου γεγένηται προσφύλαξ, πολλαχόθεν ἔστι συννορᾶν. τοῦτο μὲν αἱ τῶν ἐπισκόπων σφαγαὶ διαμαρτύρονται, ἀλλὰ τῶν ἀληθῶς ἐπισκόπων, τοῦτο δὲ ἡ χαλεπωτάτη τῶν Χριστιανῶν ἐκδιώξις διαρρήδη βωῖ. οὐδὲν γὰρ τῶν εἰς ἐμὲ γεγενημένων παρ' αὐτοῦ νῦν 23
- 20 ἔρῳ, δι' ὧν, ὅτε μάλιστα αἱ τῶν ἐναντίων μερῶν καθ' ἡμῶν ἐπραγματεύοντο συνδρομαί, οὗτος καὶ ὀφθαλμοῦς κατασκόπους ἔπεμπε κατ' ἐμοῦ καὶ μόνον οὐκ ἐνόλους τῷ τυράννῳ συνεισέφερεν ὑπουργίας αὐτῷ χάριν. μηδ' ἐμὲ τις οἰέσθω εἶναι πρὸς τὴν τούτων 24
- 25 ἀπόδειξιν ἀπαράσκευον· ἔλεγχος γάρ ἐστὶν ἀκριβής, ὅτι τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς διακόνους τοὺς Εὐσεβίου παραπεμπομένους φανερώς οὐκ ἔμοῦ συνειληῖσθαι συνέστηξεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρ' ἡμῶν νῦν οὐκ ἀγανακτήσεως ἔνεκεν, ἀλλ' εἰς αἰσχρὴν ἐκείνων προσηνέκται. ἐκεῖνο μόνον δέδρα. ἐκεῖνο διαλογίζομαι, ὅτι ὑμᾶς ὁρῶ πρὸς τὴν τοῦ ἐγκλήματος καλεῖσθαι κοινωνίαν· διὰ γὰρ τῆς Εὐσεβίου

13—S. 24, 18 vgl. unten Anhang Nr. I (= Gel.²) und Theodoret H. E. I 20 ff p. 66 ff

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 τε A¹ > die übr. HSS 4 f τῶν — ἐπισκόπων A¹ 6 τῶν] τὸν P² 8 θαυμάσιος A¹H θαυμασιός d. übr. HSS 9 ἐπαγγελίας M² | αὐτοῦ] αὐτῷ M²P¹P² 11 ἧς] ἦν corr. in ἦν M² ἦν P¹ | ἐπέστειλεν P³ 12 ὡδέ — 13 ἐστὶν > H aber am Rand ξ (viell. ζῆται Holl) 14 ὁ Thdt. Gel.² > HSS 15 πρόσφυγξ Thdt. 16 αἱ τῶν] αὐτῶν H 18 οὐδὲ H | γὰρ + περὶ H Thdt. 20 συνδρομέναι P³ | οὔτος corr. aus οὔτως A¹ 22 αὐτῷ χάριν > Thdt. Gel.² 24 εὐσεβίου A¹ | παραπεμπομένους HSS, παρεπομένους Thdt. Gel.² 25 παρέστηξεν V¹ | ἀλλὰ — 26 ἔνεκεν > M²P¹P² 25f μὲν παρήμι ἢ νῦν Thdt. Gel.² 27 ἐκεῖνο¹ + δὲ A¹ Thdt. T 28 τῆς + τοῦ A¹

>διαγωγῆς τε καὶ διαστροφῆς συνείδησιν κερχωρισμένην τῆς ἀληθείας
 >εὐλόγηται. ἀλλ' ἔστιν οὐ βραδεία θεραπεία, εἶγε ἐπίσκοπον πιστόν 25
 >τε καὶ ἀκέραιον νῦν γοῦν λαβόντες πρὸς θεὸν ἀπίδητε. ὅπερ ἐπὶ
 >τοῦ παρόντος ἐν ὑμῖν ἔστιν, ὃ καὶ πάλαι ἐχοῦν τῆς ὑμετέρας κρίσεως
 5 >ἠρτηῆσθαι, εἰ μὴ ὁ προειρημένος Εὐσεβίος δεινῇ τῶν τότε συλλα-
 >βομένων αὐτῷ προαιρέσει ἐνταῦθα ἐληλύθει καὶ τὴν τῆς τάξεως
 >ὀρθότητα ἀνασχύντως † συνεπεπράξει.
 >Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ τοῦ αὐτοῦ Εὐσεβίου πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην 26
 >ὀλίγα προσῆκε φράσαι, μακροθύμως ἀκούσατε. μέμνηται ἡ ὑμετέρα
 10 >ἀνεξικακία ἐπὶ τῆς Νικαέων πόλεως γεγενηῆσθαι σύνοδον ἐπισκόπων,
 >ἣ καὶ αὐτὸς ἐγὼ προπόντως τῇ τῆς ἐμῆς συνειδήσεως λατρεία
 >παρήμην, οὐδὲν ἕτερον βουλόμενος ἢ ὁμόνοιαν ἅπασιν ἐργάσασθαι,
 >καὶ πρὸ πάντων ἐλέγξαι καὶ ἀποσείσασθαι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὃ τὴν
 >μὲν ἀρχὴν εὐλόγηται διὰ τῆς Ἀρείου τοῦ Ἀλεξανδρέως ἀπονοίας,
 15 >ἀσχυροποιεῖτο δὲ παραχρῆμα διὰ τῆς Εὐσεβίου ἀτόπου τε καὶ ὀλεθρίας
 >σπουδῆς. ἀλλ' αὐτὸς οὗτος Εὐσεβίος, προσφιλέστατος καὶ τιμιότα- 27
 >τος, μεθ' ὅσης νομίζετε συνδρομῆς ἅτε δὴ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως
 >αὐτῆς ἠττώμενος, μεθ' ὅσης δὲ ἀσχύνης τῇ πανταχόθεν ἐλληλεγμένη
 >ψευδολογία αὐτοῦ συνίσταται, ὑποπέμπων μὲν μοι διαφόρους τοὺς
 20 >ὑπὲρ αὐτοῦ ἀξιούοντας, ἑξαιτούμενος δὲ παρ' ἐμοῦ συμμαχίαν τινά,
 >ὅπως μὴ ἐπὶ τοσοῦτῳ ἐλεγχθεῖς πλημμελήματι τῆς ὑπαρχούσης αὐτῷ
 >ἐκπέσοι τιμῆς; μάρτυς ἐστὶ μοι τούτων αὐτὸς ὁ θεός, ὃς ἐμοὶ τε 28
 >καὶ ὑμῖν φιλαγάθως ἐπιμένει, ὅτι καὶ ἐμὲ αὐτὸς ἐκεῖνος Εὐσεβίος
 >περιέτρψε καὶ ἀπρεπῶς ὑφῆρπασεν· ἀλλ' ἡ θεία με πρόνοια ἐπὶ τὴν
 25 >ἀληθεστάτην αὐτῆς ὁδὸν ἐπανήγαγεν· ὃ καὶ ὑμεῖς ἐπέγνωτε καὶ ἐπι-
 >γνώσεσθε. πάντα μὲν γὰρ ἐπράχθη παρ' αὐτοῦ τότε, Εὐσεβίου τοῦ
 >ἀνοσίου λέγω, καθὼς αὐτὸς ἐπόθει πᾶν ὀτιοῦν κακὸν ἐπὶ τῆς αὐτοῦ
 >διανοίας ἀποκρουπτόμενος.

A¹H V¹P³ M²P¹P²

4 ἡμῖν P²V¹ | ἡμετέρας M²P¹P²P³ 5 ἠρτηῆσαι H | τότε] τε A¹H τότε V¹
 6 αὐτῷ > M²P¹P² vgl. die Thdt.-Überlieferung 7 συνεπεπράξει die Corruptel
 der Thdt.-Überlieferung von Gel. übernommen; vgl. Parmentier zu der Stelle.
 Balforeus emendiert συνετεπράξει 8 αὐτοῦ > M² (αὐτοῦ τοῦ Gel.² Thdt. nszΩ
 αὐτοῦ τοῦτου AT) | ἡμετέραν HP² 11 am Rand ὕρα ζῆλον ἀνδρὸς εὐσεβοῦς H
 12 ἅπασιν > P¹ | ἐργάζεσθαι P² 17 νομίζεται P³ 18 τῇ] ἡ und das
 folgende ἐλληλεγμένη ψευδολογία ohne iota subscr. P² 19 μὲν μοι] μέντοι H Thdt. T
 23 φιλαγάθως H 24 ἀλλ' — 25 ἐπανήγαγεν > Thdt. Gel.² 26 ἐπράχθη τότε
 παρὰ εὐσεβίου H 27 ἐπεπόθει H | ὀτιοῦν M²P¹

Ὡς ἀλλὰ πρῶτον, ἵνα τὰ λοιπὰ τῆς τούτου σκαιότητος παρῶ, τί 29
 ἡμῶν μετὰ Θεοργίου, ὃν τῆς ἀνοσίας αὐτοῦ προαιρέσεως ἔχει
 5 ἡμῶν, διεπράξατο, ἀκούσατε, παρακαλῶ. Ἀλεξανδρέας τινὰς τῆς
 ἡμετέρας πίστεως ἀναχωρήσαντας ἐν ταῦθα κεκελεύειν ἀποστα-
 λῆναι, ἐπειδὴ διὰ τῆς τούτων ὑψηροῦς διχονοίας ἡγείρετο πυρ-
 σός. ἀλλ' οὗτοι οἱ καλοὶ τε καὶ ἀγαθοὶ ἐπίσκοποι, οὓς ἀπαξ ἢ τῆς 30
 συνόδου ἀλήθεια πρὸς μετάνοιαν τετηρήκει, οὐ μόνον ἐδέξαντο ἐκεί-
 νους καὶ παρ' ἑαυτοῖς ἡσφαλίσαντο, ἀλλὰ καὶ ἐκοινώνησαν αὐτοῖς τῆς
 τῶν τρόπων κακοθηρίας. διὸ τοῦτο περὶ τοὺς ἀχαρίστους τούτους
 10 ἔχοντα πρᾶξι. ἀρπαγέντας γὰρ αὐτοὺς ἐκέλευσα ὡς πορρωτάτω
 ἐξορισθῆναι. νῦν ὑμέτερόν ἐστι πρὸς τὸν θεὸν ἐκείνη τῇ πίστι 31
 βλέπειν ἢ πάντοτε καὶ γαγενῆσθαι ὑμᾶς καὶ εἶναι πρέπει, καὶ δια-
 πράξασθαι οὕτως. ἵνα ἐπισκόπους ἀγνοῦς τε καὶ ὀρθοδόξους καὶ
 φιλανθρωποὺς ἔχοντες χαίρωμεν. εἴ τις δὲ πρὸς μνήμην τῶν
 15 λυμειῶν ἐκείνων ἢ πρὸς ἔπαινον ἀπρονοήτως ἐξαφθῆναι τολμήσει,
 παραρηγῆμα τῆς ἰδίας τόλμης διὰ τῆς τοῦ θεράποντος τοῦ θεοῦ,
 τοῦτ' ἐστὶν ἑμοῦ, ἐνεργείας ἀνασταλήσεται. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει
 ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἢ τοῦ Θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου 32
 20 ἐπιστολῇ σαφέστατα ἔδειξε περὶ τοῦ ἀσεβοῦς Εὐσεβίου τοῦ Νικο-
 μηδείας, ὃς προσφύλαξ οὐ μόνον γέγονε τοῦ θεομισοῦς Δικιννίου
 ἀλλὰ καὶ συμμύστης καὶ ὑπουργὸς τῆς ἐκείνου τυραννίδος καὶ ἀσεβείας.
 βασιῶ δὲ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν προκειμένην τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας
 ὑπόθεσιν.

25 Περὶ τῆς κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς Δικιννίου νίκης τοῦ Θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου.

Δικιννίου τοίνυν σὺν στρατιῇ τῇ σὺν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Νικομηδέων 12 1
 ἐξορηγῆσαντος ἐπὶ τὸ Βυζάντιον κατὰ τοῦ Θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου
 τοῦ βασιλέως ἐκείσε τότε παρόντος, τῶν δὲ θατέρων στρατιωτικῶν
 φραλάγγων τὸν χριστοφόρον βασιλέα ἐν κύκλῳ αὐτῶν ἐχόντων, ἰδὼν
 30 ὁ ἀλιτῆριος καὶ τῶν οἰκείων δὲ στρατῶν ἔρημον ἑαυτὸν θεασάμενος

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 τοῖτον] αὐτοῦ A¹ Thdt. n 2 ἀνοσίον H 3 ἀλεξανδρείας P³ 4 κε-
 κελεύει P² καὶ κελείζειν P³ 6 ἀγαθοὶ τε καὶ καλοὶ ∞ H 7 ἐδέξατο P³ 8 καὶ
 · παρ' αὐτοῖς im Text · καὶ παρ' ἑαυτοῖς am Rand V¹ | ἡσφαλίσατο P³ 9 τῶν
 > P² 11 ἡμῶν M²P¹P²V¹P³ 12 βλέπειν + ἐν H | ἡμᾶς P²P³ 13 ἀγνοῦς]
 ἐγνοῦς P³ 16 τοῦτ' > P² 17 διαφυλάξει M²P¹P² 20 ἀσεβοῦς] εὐσεβοῦς,
 aber von späterer Hand corr. V¹ 28 δὲ θατέρων A¹H δ' ἐκατέρων d. übr. HSS
 29 αὐτὸν HP² | ἐχόντων A¹H (vgl. Index s. v. partic.) ἐχονσῶν d. übr. HSS

ἐπὶ τὴν τῶν κρειπτόνων ἀσπίδα προσπεφενγότων, τὰ μὲν πρῶτα
 κρουπτάζεσθαι ἐσπούδαξεν ἐν Χρυσοπόλει τῆς Βιθυνῶν (ἐπίνειον δὲ
 τοῦτο τῆς Χαλκηδόνης ἐστὶ) μὴ δυνηθεὶς δέ, ἰδὼν ἑαυτὸν ἤδη
 5 πρηγῆ κείμενον ὑπὸ τοῖς Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ποσίν, ἐξέδωκεν
 βασιλεὺς φιλανθρωπεύεται καὶ κτείνει μὲν οὐδαμῶς, οἰκεῖν δὲ τὴν
 Θεσσαλονίκην προσέταξεν ἡσυχάζοντα. ὁ δὲ πρὸς ὀλίγον χρόνον 3
 ἡσυχάζειν ἐδόκει· μετὰ δὲ ταῦτα βαρβάρους τινὰς προσκαλούμενος
 καὶ σὺν αὐτοῖς διασκεπτόμενος, ἀναμάχεσθαι τὴν ἦτταν ἐσπού-
 10 दाζε. τοῦτο γνοὺς βασιλεὺς ὁ πιστότατος, ἀναιρεθῆναι τὸν θεο- 4
 μιῶν ἐκέλευσε· καὶ ἀνηρέθη ὁ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ θερά-
 ποντος † τύραννος.

2 vgl. Soer. I 4, 2—4 p. 9

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 ἐσπούδαξεν P² 3 χαλκηδόνης A¹V¹ (wo aber κ mit roter Tinte in χ corr.)
 P³, am Rand von späterer Hd. χαλκιδῶν M² 4 τοῖς] τῆς V¹, τοῖς, aber corr.
 aus τῆς von 1. Hd. P³ | τοῦ > P² 5 συλλαβῶν] λαβῶν M²P¹P² 8 προσ-
 καλεσάμενος H, προσκαλεσάμενος mit roter Tinte corr. in προσκαλούμενος V¹
 11 ὁ (κατὰ) τοῦ Χρ. Friedl. (ἐπὶ) τοῦ Χρ. Balf. oder 12 (ἐχθιστος) τύραννος Ltz.
 Nach 12 τέλος τοῦ πρώτου λόγου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας H ἐπληρώθη λόγος
 πρώτος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας V¹P³

ΛΟΓΟΣ Β̄

- ιγ' Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ ἄσεβοῦς Λικυνίου καὶ αὐτο-
 κρατορίας τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ εἰρήνης τῶν τοῦ
 θεοῦ ἐκκλησιῶν.
- 5 ιδ' Περὶ τῆς ἐφευρεθείσης αἰρέσεως ὑπὸ τοῦ θεομάχου Ἀρείου.
 ιε' Καθαιρετικὸν Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ διαπεμφθὲν παρὰ Ἀλε-
 ξάνδρου ἐπισκόπου τοῖς ἀπανταχοῦ ἐπισκόποις.
 ις' Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου βασιλέως πρὸς Ἀλέξανδρον καὶ Ἀρειοῦ
 διαπεμφθεῖσα διὰ Ὀσίου ἐπισκόπου Κουρδοῦβης.
- 10 ις' Ὅπου ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος σύνοδον ἐπισκό-
 πων ἐπὶ τῆς Νικαίων κελεύει γενέσθαι.
 ιη' Ὅπου ὁ βασιλεὺς συνεδρεύει τοῖς ἐπισκόποις.
 ιθ' Λόγος Κωνσταντίνου Σεβαστοῦ προσφωνητικὸς πρὸς τὴν ἁγίαν
 σύνοδον.
- 15 ς' Ὅπου τοὺς λιβέλλους τῶν ἐπισκόπων ὁ βασιλεὺς δέχεται.
 κα' Περὶ τοῦ ἁγίου Παρνουτίου.
 κβ' Περὶ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος.
 κγ' Ὅπου τὴν θυγατέρα αὐτοῦ τεθνεῶσαν ἐγείρει διὰ τὸν ἔμπορον.
 κδ' Περὶ τοῦ δεῖν τρεῖς ὑποστάσεις νοεῖν καὶ πιστεύειν ἀχωρίστως
- 20 ἐπὶ τῆς ἀρρήτου τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύ-
 ματος μιᾶς θεότητος.
 κε' Ὅπου εἷς τῶν φιλοσόφων ὑπὲρ Ἀρείου κατὰ τῆς ἁγίας ἐκείνης
 τῶν ἀποστολικῶν τοῦ θεοῦ ἱερέων συνόδου πλεῖστα ὅσα ἀπο-
 φθέγγεται.
- 25 ςζ' Ἀντίρρησις ἐτέρου φιλοσόφου τοῦνομα Φαίδωνος ποιουμένου
 καὶ αὐτοῦ τοὺς λόγους ὑπὲρ τοῦ θεομάχου Ἀρείου καὶ τῆς

1 λόγος β⁻ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας A¹ M² P¹ P² V¹ P³ (nur daß in all diesen Zeugen außer A¹ δεῖτερος statt β⁻ ausgeschrieben ist), λόγος β⁰⁰⁵ am Rand H. Die Capitel sind ohne Berücksichtigung der Bucheinteilung weiter gezählt und beginnen mit ιγ'. Im übrigen vgl. das zu S. 1, 1 Bemerkte.

ἐφενεθεύσης ὑπ' αὐτοῦ βλασφημίας. πρότασις τοῦ φιλοσόφου
πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον εἰς τὸ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον».

- κζ' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀντι-
οχείας.
- 5 κη' Ἐπι ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου
Εὐσταθίου.
- κθ' Ἀπόκρισις σύμφωνος τῶν ἁγίων πατέρων.
λ' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου ὑπὲρ Ἀρείου.
- λα' Οἱ ἅγιοι ἐπίσκοποι διὰ Ὁσίου ἐπισκόπου πόλεως Κουρδούβης
10 ἐρμηνεύοντες αὐτὸν ἐτέρου εἶπον.
- λβ' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου.
- λγ' Ἀπόκρισις τῆς ἁγίας συνόδου διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Ὁσίου
πόλεως Κουρδούβης.
- λδ' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου.
- 15 λε' Ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ Λεοντίου ἐπισκόπου
Καισαρείας Καππαδοκίας καὶ Εὐψυχίου ἐπισκόπου Τυάνων.
- λς' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου.
- λς' Ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τῶν αὐτῶν ἐπισκόπων
Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου.
- 20 λη' Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου.
- λθ' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τῶν αὐτῶν ὁσιωτάτων ἐπι-
σκόπων Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου.
- μ' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου περὶ τοῦ «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν
ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ» ἐκ τῶν παροιμιῶν Σολομῶντος.
- 25 μα' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐπισκόπων διὰ Εὐσεβίου τοῦ
Παμφίλου ἐπισκόπου Καισαρείας Παλαιστίνης.
- μβ' Ὁ φιλόσοφος.
- μγ' Οἱ ἅγιοι ἐπίσκοποι οἱ ἡμέτεροι διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Εὐσε-
βίου τοῦ Παμφίλου εἶπον.
- 30 μδ' Ἐτέρα ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου.
- με' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἐπισκόπων πρὸς τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ
ἐπισκόπου Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου.
- μς' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου.
- μς' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἐπισκόπων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Εὐ-
35 σεβίου τοῦ Παμφίλου.
- μη' Ἀντεπερώτησις τοῦ φιλοσόφου.
- μθ' Οἱ ἅγιοι ἐπίσκοποι διὰ τοῦ αὐτοῦ Εὐσεβίου Παμφίλου εἶπον.
ν' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου.
- να' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἐπισκόπων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Εὐ-
40 σεβίου τοῦ Παμφίλου.
- νβ' Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

- νγ' Ἀνταπόκρισις τῶν πατέρων διὰ Πρωτογένους ἐπισκόπου Σαρδικῆς.
 νδ' Ὁ φιλόσοφος.
 νε' Ἔτι οἱ ἅγιοι πατέρες εἶπον διὰ Λεοντίου ἐπισκόπου Καισαρείας
 5 Καππαδοζίας.
 ςζ' Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου πρὸς τοὺς ἁγίους ἡμῶν πατέρας.
 νς' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου
 Λεοντίου πρὸς τὸν φιλόσοφον.
 νη' Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου πρὸς τὸ κοινὸν τῶν ἁγίων ἐπισκόπων.
 10 νθ' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων πρὸς τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ
 αὐτοῦ Λεοντίου ἐπισκόπου.
 ξ' Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου.
 ξα' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων ὑποθετικῆ πρὸς τὸν φιλόσοφον
 περὶ πυρὸς καὶ ἀπαντάσματος καὶ φωτὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ Λεοντίου
 15 ἐπισκόπου.
 ξβ' Ὅπου πιστεύει ὁ φιλόσοφος εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα.
 ξγ' Προσθέντες οἱ ἅγιοι πατέρες εἶπον πρὸς τὸν φιλόσοφον περὶ
 πηγῆς καὶ ποταμοῦ καὶ ὕδατος διὰ τοῦ ἐπισκόπου Λεοντίου.
 ξδ' Καὶ ὁ φιλόσοφος.
 20 ξε' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Λεοντίου.
 ξς' Εὐχαριστία τοῦ φιλοσόφου καὶ ἐπερώτησις περὶ τῆς τοῦ κυρίου
 ἐνανθρωπήσεως.
 ξς' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων πρὸς τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ
 ἐπισκόπου Λεοντίου.
 25 ξη' Ἐπερώτησις τοῦ φιλοσόφου περὶ τοῦ αὐτοῦ.
 ξθ' Ἀπόκρισις παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων διὰ Μακαρίου ἐπισκόπου
 Ἱεροσολύμων.
 ο' Ὁ φιλόσοφος.
 οα' Ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ Μακαρίου ἐπισκό-
 30 πον Ἱεροσολύμων.
 οβ' Περὶ τῆς τῶν πάντων ὁμοφωνίας τῆς εἰς τὸ ὁμοούσιον.
 ογ' Ὅπου ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς συνόδου ἐκκηρύττεται ὁ ἀσεβὴς Ἄρειος
 καὶ οἱ σὺν αὐτῷ.
 οδ' Ἐκθεσις τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστεως ἐκτεθείσης ὑπὸ
 35 τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐπὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κων-
 σταντίνου ἐν ὑπατείᾳ Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ τῶν λαμπρῶν
 ἔτους ἀπὸ Ἀλεξάνδρου γλς' ἐν μηνὶ Δεσίου ἰθ' τῆ πρὸ δεκατριῶν
 Καλανδῶν Ἰουλίον ἰνδ' εγ' ἐν Νικαίᾳ μητροπόλει τῆς Βιθυνίας.
 οε' Αἰ περὶ τῆς πίστεως ὑπογραφαὶ τῶν ἐπισκόπων.
 40 ος' Ὅπου ὁ βασιλεὺς ἀναστὰς ἐκ τοῦ θρόνου εὐχαριστηρίους φωνὰς
 ἀναπέμπει τῷ θεῷ.

- οζ' Περὶ Ἀκροῦ ἐπισκόπου τῶν Νανάτων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
 οη' Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων λόγος διδασκαλικός.
 οθ' Περὶ τῶν λεγόντων μὴ δεῖν Χριστιανοὺς ἐργάζεσθαι.
 π' Περὶ τῶν ἱερωμένων.
 5 πα' Περὶ τοῦ μὴ δεῖν λαϊκούς ἀνιέναι ἐν τῷ ἄμβωνι.
 πβ' Περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.
 πγ' Περὶ τῆς θείας τραπέζης καὶ τοῦ ἐπ' αὐτὴν μυστηρίου τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ.
 πδ' Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως.
 10 πε' Ὅτι μία ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ.
 πς' Περὶ τῆς τοῦ θεοῦ προορώσεως καὶ τοῦ κόσμου.
 πζ' Ὅροι ἐκκλησιαστικοὶ συναχθείσης τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου ἐν Νικαίᾳ. Περὶ εὐνούχων ἀποκοψάντων ἑαυτοῦς.
 πη' Περὶ τῶν ἀπὸ ἐθνικῶν εἰς χειροτονίαν προαχθέντων.
 15 πθ' Περὶ τῶν τὰς συνεισάχτους ἔχόντων.
 ς' Περὶ καταστάσεως ἐπισκόπων.
 ςα' Περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γινομένων.
 ςβ' Περὶ τῶν ἐξαίρετων τιμῶν, αἱ τοῖς μείζονας κυβερνώσιν ἐπισκοπὰς ἐκκλησιαστικῶς ἐκανονίσθησαν.
 20 ςγ' Περὶ τοῦ ἐν Αἰλλίᾳ ἐπισκόπου.
 ςδ' Περὶ τῶν ὀνομαζομένων Καθαρῶν.
 ςε' Περὶ χειροτονίας πρεσβυτέρων.
 ςς' Περὶ τῶν πταιόντων καὶ προχειρισθέντων κατὰ ἄγνοιαν.
 ςζ' Περὶ παραβάντων χωρὶς ἀνάγκης.
 25 ςη' Περὶ τῶν ἀποταξαμένων καὶ πάλιν εἰς κόσμον ἀναδραμόντων.
 ςθ' Περὶ τῶν ἐν τῷ ἀποθνήσκειν κοινωνίαν ἐπιζητούντων.
 ς' Περὶ τῶν κατηγορουμένων παραπεσόντων δέ.
 ςα' Περὶ τοῦ μὴ δεῖν μετατίθεσθαι ἀπὸ ἐτέρας πόλεως εἰς ἑτέραν.
 ςβ' Περὶ τῶν ἐν αἷς προεβλήθησαν ἐκκλησίας οὐκ ἐμμενόντων.
 30 ςγ' Περὶ κληρικῶν τοκιζόντων.
 ςδ' Περὶ πρεσβυτέρων λαμβανόντων παρὰ διακόνων τὴν εὐχαριστίαν.
 ςε' Περὶ τῶν ἐκ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως προσελθόντων ἢ προσιόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.
 35 ςς' Περὶ τῶν ἐν κυριακῇ γόνυ κλινόντων.
 ςζ' Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς ἱερωμένους ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν ἐκβάλλειν.
 ςη' Περὶ τοῦ ἀροσίου Μελιτίου.
 ςθ' Συνοδικὴ ἐπιστολὴ γραφεῖσα τοῖς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν καὶ Αἴγυπτον καὶ Πεντάπολιν καὶ Αἰβύην καὶ ταῖς κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις κλήροις τε καὶ λαοῖς τῆς

ὀρθοδόξου πίστεως παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ ἁγίας συνόδου τῶν ἐπισκόπων.

ρι' Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ γραφεῖσα παρὰ Εὐσεβίου ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς ἐν Παλαιστίνῃ.

5 ρια' Ἡ ἐν τῇ συνόδῳ ὑπαγορευθεῖσα πίστις.

ριβ' Νικητῆς Κωνσταντίνου μέγιστος Σεβαστὸς ἐπισκόποις καὶ λαοῖς.

ριγ' Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Ἀλεξανδρεῖς κατὰ Ἀρείου καὶ πρὸς πάντας ὀρθοδόξους.

ριδ' Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἣν ἀπὸ τῆς Νικαίῶν ἀπέστειλε τοῖς ἀπολειφθεῖσι τῆς συνόδου ἐπισκόποις.

10

ριε' Κατάλογος τῶν ἁγίων ἐπισκόπων, δι' ὧν ἢ σὺν αὐτοῖς ἐν Νικαίᾳ ἁγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ταῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ διεπέμψατο τὰ ἐν αὐτῇ δι' αὐτῶν κεκριμένα ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος.)

Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ ἄσεβοῦς Λικιννίου καὶ αὐτοκρατορίας τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ εἰρήνης τῶν τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν.

Κωνσταντῖνος τοίνυν πάντων γενόμενος ἐγκρατῆς διὰ τῆς ἐκ 11
 θεοῦ δοθείσης αὐτῷ συνάρσεως αὐτοκράτωρ βασιλεὺς ἀγαθει-
 5 χθείς, τὰ Χριστιανῶν ἀΐξειν εἰσέτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐσπούδα-
 ξεν. ἐποίει τε τοῦτο διαφόροις τοῖς τρόποις, ἔμπυρον ἔχων πίστιν
 καὶ ἔμφυτον τὴν εἰς τὸν τῶν ὄλων θεὸν πιστοτάτην εὐσέβειαν, καὶ
 ἦν πᾶσα ἡ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκκλησία ἐν βαθεῖα εἰρήνῃ. ἀκού- 2
 σωμεν δὴ, τί ἐνταῦθα λέγει καὶ ὁ ἀροτῆρ ὁ κάλλιστος τῆς ἐκκλη-
 10 σιαστικῆς γεωργίας ὁ φιλαληθέστατος Εὐσέβιος ὁ τοῦ παμφήμου
 Παμφίλου. ὁ μὲν οὖν Λικίννιος, φησί, τὴν ὁμοίαν τοῖς ἀθέοις τυραν- 3
 νοῖς τῆς ἀσεβείας μετελθὼν ὁδόν, ἐπὶ τὸν ἴσον αὐτοῖς ἐνδίκως περι-
 ηρέχθη κρημνόν. ἀλλ' οὗτος μὲν ταύτην πη βεβλημένος ἔκειτο· ὁ δὲ 4
 ἀρετῇ πάσῃ τῆς θεοσεβείας ἐκπρέπων μέγιστος νικητῆς Αὐγουστος
 15 Κωνσταντῖνος σὺν παιδί Κρίσπῳ, βασιλεῖ θεοφιλεστάτῳ κατὰ πάντα
 τῷ πατρὶ ὁμοιοτάτῳ, τὴν οἰκείαν ἐφ' ἃν ἀπελάμβανε, καὶ μίαν ἠρωμέ-
 νην τὴν Ῥωμαίων κατὰ τὸ παλαιὸν παρεῖχον ἀρχήν, τὴν ἐπ' ἀνίσχον-
 τος ἡλίου πᾶσαν ἐγκύκλιον καθ' ἐκάτερα τῆς οἰκουμένης ἄρκτον
 τε ὁμοῦ καὶ μεσημβριαν εἰς ἔσχατα δινομένης ἡμέρας ὑπὸ τὴν
 20 αὐτὴν ἄγοντες εἰρήνην. ἀφηγεῖτο δ' οὖν ἐξ ἀνθρώπων πᾶν δέος 5
 τῶν αὐτοὺς πιεζόντων, λαμπρὰς δὲ ἐτέλουν καὶ πανηγυρικὰς ἐορτῶν
 ἡμέρας, ἦν δὲ φωτὸς ἔμπλεα τὰ πάντα, καὶ μειδιῶσι προσώποις ὄμμασι

3—8 vgl. Socr. I 4, 5 p. 9f — 11—S. 32, 11 vgl. Eus. H. E. X 9 p. 900, 22—902, 20

A¹ A² (von Z. 7 πιστοτάτην an) H V¹P³ M²P¹P²

1 καὶ] τῆς H 6 τε] δὲ P² | ἔμπειρον P² 8 ἡ + τῶν A² | τὸν
 corr. aus τῶν A² | ἐκκλησιῶν A² | εἰρήνη + ἐκ τοῦ δεκάτου τόμου εὐσεβίου
 τοῦ παμφίλου A²HM²P¹P²V¹ 10 παμφήμου] πανευφήμου M²P¹P² > V¹ 12 εὐ-
 σεβείας H 13 πη βεβλημένος] περιβεβλημένος P³ 18 ἐν κίκλῳ Eus. 20 αὐ-
 τὴν A²H αὐτῶν d. übr. HSS 21 τῶν πρὶν αὐτοὺς πιεζόντων Eus.

τε φαιδροῖς οἱ πρὶν κατηφείς ἀλλήλους ἔβλεπον, παρῆσαν δὲ αὐτοῖς
καὶ ὕμνοι κατὰ πόλιν ὁμοῦ καὶ ἀγρούς, τὸν βασιλέα θεὸν καὶ τὸν
τούτου γνήσιον παῖδα Χριστὸν πρῶτιστα πάντων, ὅτι δὴ τοῦτο ἐδι-
δάχθησαν, ἐγέραιρον, καὶ ἔπειτα τὸν εὐσεβῆ βασιλέα ἅμα παισὶ θεο-
5 φιλέσιν εὐφῆμουν, κακῶν δὲ ἀμνηστία παλαιῶν ἦν καὶ λήθη πάσης 6
δυσσεβείας, τῶν δὲ ἀγαθῶν (παρόντων) ἀπόλαυσις καὶ προσέτι μελ-
λόντων προσδοκία. ἤπλωντο οὖν κατὰ πάντα τόπον τῆς τοῦ νικη-
τοῦ βασιλέως φιλανθρωπίας ἔμπλεοι διατάξεις νόμοι τε μεγαλοδορεᾶς
καὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας γνωρίσματα ἔχοντες. οὕτω δὴ τα πάσης τυ- 7
9 ραννίδος ἐκκαθαρθείσης, μόνοις ἐφυλάττετο τὰ τῆς προσηκούσης
βασιλείας βεβηαῖα τε καὶ ἀνεπίφθονα Κωνσταντίνῳ καὶ τοῖς τούτου παισὶ.

Τοσαῦτα οὖν ὁ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀξιο- 8
πιστότατος Εὐσέβιος ὁ τοῦ Παμφίλου πλείστους ὄσους ἀγῶνας θέμε-
νος καὶ διερευνησάμενος ἐκ (τε) τῶν ἀπλῶς ἐχόντων τὴν ἀναλογὴν
15 ποιησάμενος, ἐν δέκα τόμοις ὅλοις τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῖν ἱστο-
ρίας ἀκριβῶς καταλείπειν, ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου παρ- 9
ουσίας, πληρώσας δὲ εἰς τοῦσδε τοὺς χρόνους, οὐκ ἀπόνως — πῶς γὰρ
οἶόν τε ἦν τοσαύτην ἀναδεξάμενον φροντίδα τοῦ διασώσασθαι τῆς
τοιᾶσδε συλλογῆς τὴν ἀρμονίαν — ἀλλ', ὡς ἀρτίως ἔφην, πολλὴν
20 εἰσενεγκάμενος τὴν σπουδὴν καὶ πλοῦτον ἄφατον πόνον· ἀλλὰ 10
μηδεὶς οἰέσθω τὸν ἄνδρα ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ ἐπιπεφημισμένων, ὡς
τῆς Ἀρείου βλασφημίου μοχθηρίας ποτέ τι πεφρονῆκει, ἀλλὰ πεπεισθῶ,
ὡς εἰ καὶ τινα ἢ ἐλάλησεν ἢ ἔγραψε μικρὸν τι τῶν Ἀρείου ὑπονοού-
μενα, οὐ μὴν κατὰ τὴν ἀσεβῆ ἐκείνου ἔννοιαν ἀλλ' ἐξ ἀπειρέργου
25 ἀπλότητος, καθὼς καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ἀπολογητικῷ αὐτοῦ λόγῳ, ᾧ
διεπέμψατο πρὸς τὸ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων κοινόν, μαρτυράμενος
ταῦτα ἐπληροφόρησε. καὶ ἀληθεύειν τὸν ἄνδρα ὑπολάβοι πᾶς τις 11
εὖ φρονῶν ὁπότε σύνεστι καὶ ἐξ ἐκείνου πεισθῆναι μήπω τότε πού
ποτε τὰ Ἀρείου ἀκουσθησόμενα. δείξει δὲ τὰ ἐν τῇ συνόδῳ τῇ κατὰ

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 παρῆσαν A², παρὸν aber am Rand Ϡ παρῆν H, παρὸν M²P¹P² παρῆν V¹P³
> Eus. 2 ὕμνοι A²V¹P³ ὕμνοις HM²P¹P² Eus. 6 παρόντων nach Euseb zugesetzt
> HSS 12 οὖν > V¹P³ 14 corr. Ltz. 15 ἡμῖν > M² 17 πληρώσας — ἀπόνως
> A² 18 ἀναδεξ. τοσαύτην ∞ H 21 περὶ > P² | ἐπιπεφημισμένων A², ἐπι-
φημισμένων H, ἐπιπεφημισμένον P² | Randnotiz: οὕτως μὲν φησι τὸν παμφίλον
μὴ ἀρειογνώμονα εἶναι, ἐν πολλοῖς δὲ τοῖς αὐτοῦ λόγοις φρονῶν φαίνεται τὰ τοῦ
ἀρείου H 22 βλασφημίου μοχθηρίας] βλασφημίας V¹P³ βλασφημίου corr. aus
βλασφημίας A² 23 τινα ἢ] τιν' ἢν V¹P³ | τῶν] τοῦ H 27 ἀληθεύει P³
29 ποτε nachträgl. eingefügt A²

τὴν Νικαίωον αὐτῶ ἡγωνισμένα κατὰ τῆς ἀσεβείας Ἀρείου ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως.

Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολοθητὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐπανίσταται. 12 τῆς οὖν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίας Χριστοῦ τοῦ σωτήρος ἡμῶν 5 εἰρήνην βαθεῖαν ἐχούσης, πρυτανευθείσης αὐτῇ ταύτης παρὰ τοῦ παμβασιλείως θεοῦ διὰ τοῦ θεράποντος αὐτοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων, μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ θεσπεσίου Πέτρου τοῦ τῆς 13 Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας ἐπισκόπου γενομένου, τελειωθέντος αὐτοῦ ἐν αὐτῶ τῶ μαρτυρίῳ καὶ τὸν τῆς ἀθλήσεως ἄφθαρτον στέφανον 10 ἀναδησαμένον, χηρέει ἢ ἐκεῖσε ἐκκλησία ἐνιαυτὸν ἕνα· μετὰ δὲ 14 τὸν ἐνιαυτὸν χειροτονεῖται εἰς τὸν θρόνον τοῦ αὐτοῦ ἀγίου μάρτυρος Πέτρου Ἀχιλλᾶς, ἀνὴρ στιβαρὸς καὶ μεγαλοφυῆς ἀγίῳφρων εὐλαβείᾳ ὁμοῦ καὶ σοφίᾳ πλείστη ὅση διαπρέπων, καθὼς ἡμῖν τὰ παλαιὰ καὶ ἀπλανῶς ἔχοντα διηγοῦνται συγγράμματα, ὃς πολλὰ παρακληθεὶς 15 ὑπέδεξατο τὸν Ἀρείον εἰς τὴν διακονίαν. τούτου δὲ ἐπιβιώσαντος 15 μῆνας πέντε μόνον ὑποδέχεται τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀρχὴν τῆς αὐτόθι τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας Ἀλέξανδρος, ἀνὴρ τίμιος ἐν πᾶσι παντὶ τῶ τῆς ἐκκλησίας κλήρω καὶ λαῶ, μικρομεγέθης εὐμετάδοτος εὐλαβὸς ἐπιεικῆς φιλόθεος φιλόανθρωπος φιλόπτωχος χρηστὸς προσήνης πρὸς 20 πάντα· εἶπερ τις ἄλλος, ὃς καὶ αὐτὸς κατέστησε τὸν Ἀρείον πρεσβύτερον ἔγγιστα ἑαυτοῦ. ἐπὶ τούτου τῆς εἰρήνης τῶν ἐκκλησιῶν 16 ὁσημέραι ὡς ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον λαμπρυνομένης καὶ εἰς μίαν ὁμόνοιαν συνεστώσης καὶ τοῖς ἐπάθλοις τῶν ἀγίων μαρτύρων πανταχοῦ γῆς σεμνυνομένης, οὐκ ἐνεγκὼν ὁ διάβολος τὴν τοσαύτην τοῦ 25 πιστοτάτου τῆς ἐκκλησίας λαοῦ ἐπὶ τῇ ἐν αὐτῇ πρὸς τὸν θεὸν οὐρανίῳ θρησκείᾳ ἀΐξῃσιν πάλιν ἐκ τινος φιλονεικίας τῶν ἐν αὐτῇ ταρχῆν ὑφίσταται.

4—27 vgl. Rufin X 1 p. 960. Soer. a. a. O. — 24 vgl. Thdt. I 1, 5 p. 5

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 τὴν] τῶν H 5 πρυτανευθείσης A² 6 βασιλείως H 7 παίδων] πάντων P³ 10 ἀναδησαμένον corr. aus ἀναδυσσαμένον A² ἀναδυσσαμένον P² | ἢ > P³ | ἐκεῖσε am Rand und wohl von anderer Hd. eingefügt A² 11 τοῦ αὐτοῦ HM²P¹P² τοῦ ἑαυτοῦ A² αὐτοῦ τοῦ V¹P³ 12 ἀχιλλᾶς A² ἀχιλλᾶς HM²P¹V¹P³ ἀχιλλᾶς aber wohl corr. P² | εὐλαβείᾳ durch Corr. H εὐσεβείᾳ M² 14 γράμματα V¹ 15 τὸν > V¹ 16 ἀρχιερωσύνης A²H ἱερωσύνης d. übr. HSS 18 μικρομέγεθος A²H 19 φιλόθεος > M²P¹P² 21 τούτου] τοῦτο A² 25 πληρώματος H | ἐν nachträgl., aber von 1. Hd. eingefügt P³ 27 ἐφίσταται Text, aber am Rand (wohl von anderer Hd.) ὑφίστησαν A²

Gelasius.

Περὶ τῆς ἐφευρεθείσης αἰρέσεως ἐπὶ τοῦ θεομάχου Ἀρείου.

Ὁ γὰρ πρεσβύτερος ἐκεῖνος, ὃν ἔφαμεν τῆς τοιαύσδε ἡξιῶσθαι τιμῆς **2 1**
 ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Ἄρειος τοῦνομα, ἀνὴρ
 προσχήματι μᾶλλον εὐσεβῆς τὰ δὲ ἄλλα δόξης καὶ κενότητος θεομὸς
 5 ἔραστῆς, ἠρξάτο προσφέρειν τιτὰ ξένα περὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως,
 ἃ τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις οὐδεὶς πώποτε ἐζήτησεν ἢ παρεισήνεγκεν
 ἐπιχειρήσας τὸν μονογενῆ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διελεῖν **2**
 τῆς τοῦ πατρὸς ἀρρήτου καὶ ἀδίου θεότητος, πολλῆς κατὰ τὴν
 ἐκκλησίαν παραίτιος ταραχῆς γέγονεν. ἀλλὰ δὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου **3**
 10 πραότητι φύσεως τὸν Ἄρειον ἐπὶ τὸ ἄμεινον θέλοντος μεταβαλεῖν
 πρεπούσας παραινέσεις, μηδέπω δὲ κρίνοντος ἀποφάσει χρῆσασθαι
 τέως, ἐπιπέμειναι διὰ τοῦτο πολλοὺς τὴν λοιμικὴν περίστασιν τῆς
 αἰρέσεως γέγονεν, ἔπειτα ὡς ἀπὸ μικροῦ σπινθῆρος μέγα πῦρ ἐξαφθῆ-
 ναι. ἀρξάμενον δὲ τὸ κακὸν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας **4**
 15 καὶ κατὰ πόλεις ἄλλας καὶ ἐπαρχίας διέτρεχε. τέλος ὡς ἐνείδεν **5**
 ἐπὶ τὸ χεῖρον τὸ κακὸν προτέναι, σύνοδον τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων
 συστησάμενος καὶ καθελὼν τὸν Ἄρειον, δίδωσιν εἰς τοὺς συλλειτουργοὺς
 τὴν ἐπόθεσιν ὃ Ἀλέξανδρος, πλατύτερόν τε τὰ κατὰ τὸν Ἄρειον
 ἐκτεθεικὸς σπονδήν τε ἐπιείς πρὸς ἀναίρεσιν τῆς αἰρέσεως, εἰς παρα-
 20 σκευὴν τῆς διαγνώσεως αὐτοὺς ἐτοιμάζεσθαι παρακελεύεται, γράφας
 πρὸς αὐτοὺς τοιαύδε·

Καθαιρετικὸν Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ διαπεμφθὲν παρὰ Ἀλεξάνδρου ἐπισκόπου
 τοῖς ἅπανταχοῦ ἐπισκόποις·

»Τοῖς ἀγαπητοῖς καὶ τιμωτάτοις συλλειτουργοῖς τοῖς ἅπανταχοῦ **3 1**
 25 »τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Ἀλέξανδρος ἐν κυρίῳ χαίρειν.
 »Ἐνὸς σώματος ὄντος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐντολῆς τε οὔσης **2**
 »ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς τηρεῖν τὸν σύνδεσμον τῆς ὁμοιοῦς καὶ εἰρή-
 »νης ἀκόλουθόν ἐστι γράφειν ἡμᾶς καὶ σημαίνειν ἀλλήλοις τὰ παρ'

2—13 vgl. Rufin a. a. O. — 13—17 vgl. Soer. I 5, 6 p. 11f — 22 Das Schreiben ist erhalten in den Athanasius-HSS (vgl. G. Loeschke Rhein. Mus. LIX, 458ff u. E. Schwartz Gött. Nachr. 1904, 291f) und bei Soer. I 6 p. 12ff, aber bei diesem fehlen die Unterschriften — 26 vgl. Ephes. 4, 4, 3

A²H V¹P³ M²P¹P²

2 ἡξιῶσθαι V¹P³ 5 προσφέρειν H 7 ἐπιχειρήσας + γὰρ H
 8 θεότητος + καὶ A² 9 ταραχῆς παραίτιος ∼ H 14 δέ] τε HSS > P² |
 ἀπὸ — 16 κακὸν > A² 16 αὐτὸν corr. aus αὐτῶν A² 18 ὁ > M²
 21 τοιαύδε πρὸς αὐτοὺς ∼ A²

>ἐκάστοις γίνομενα, ἵνα εἴτε πάσχει εἴτε χαίρει ἐν μέλοσ, ἢ συμπάσχω-
 >μεν ἢ συγχαίρωμεν ἀλλήλοις. ἐν τῇ ἡμετέρῳ τοίνυν παροιμία ἐξῆλ- 3
 >θον νῦν ἄνδρες παράνομοι καὶ χριστομάχοι, διδάσκοντες ἀποστασίαν,
 >ἣν εἰκότως ἂν τις πρόδρομον τοῦ ἀντιχρίστου ὑπονόησειε καὶ κα-
 5 >λέσειε. καὶ ἐβουλόμην μὲν σιωπῇ παραδοῦναι τὸ τοιοῦτον, ὅπως 4
 >ἐν τοῖς ἀποστάταις μόνοις ἀναλωθῇ τὸ κακὸν καὶ μὴ εἰς ἐτέροισ
 >τόπους διαβὰν τὸ τοιοῦτον ὑπώσῃ τινῶν ἀκεραίων τὰς ἀκοάς.
 >ἐπειδὴ δὲ Εὐσέβιος <ὁ> νῦν ἐν τῇ Νιζομηδείᾳ, νομίσας ἐπ' αὐτῷ κείσθαι
 >τὰ τῆς ἐκκλησίας, ὅτι καταλείψας τὴν Βηρυτόν καὶ ἐποφθαλμίσας
 10 >τῇ ἐκκλησίᾳ Νιζομηδέων οὐκ ἐκδεδίχεται τὰ κατ' αὐτόν, προϊστάται
 >καὶ τούτων τῶν ἀποστατῶν καὶ γράφειν ἐπεχείρησε πανταχοῦ συν-
 >ιστῶν αὐτούς, ὅπως ὑποσύρῃ τινὰς ἀγροοῦντας εἰς τὴν ἐσχάτην
 >ταύτην καὶ χριστομάχον αἴρεσιν, ἀνάγκην ἔσχον, εἰδὼς τὸ ἐν τῷ
 >νόμῳ γεγραμμένον μηκέτι μὲν σιωπῆσαι, ἀναγγεῖλαι δὲ λοιπὸν πᾶσιν
 15 >ὑμῖν, ἵνα γινώσκητε τοὺς τε ἀποστάτας γενομένους καὶ τὰ τῆς αἰρέ-
 >σεως αὐτῶν δύστηνα ῥημάτια καί, ἐὰν γράφῃ Εὐσέβιος, μὴ προσέ-
 >χητε. παλαιὰν γὰρ αὐτοῦ κακόνοιαν τὴν χρόνῳ σιωπηθεῖσαν νῦν 5
 >διὰ τούτων ἀνανεῶσαι βουλόμενος, σχηματίζεται μὲν ὡς ὑπὲρ τούτων
 >γράφειν, ἔργῳ δὲ δείκνυσιν ὅτι ὑπὲρ αὐτοῦ σπουδάζων τοῦτο ποιεῖ.
 20 >Οἱ μὲν οὖν ἀποστάται γενόμενοι εἰσὶν Ἄρειος καὶ Ἀχιλλεὺς καὶ 6
 >Θαλῆς καὶ Καρπώνης καὶ ἕτερος Ἄρειος καὶ Σαρμάτης καὶ Εὐζώιος
 >καὶ Λούκιος καὶ Ἰούλιος καὶ Μηῆς καὶ Ἑλλάδιος καὶ Γάϊος καὶ σὺν
 >αὐτοῖς Σεκουῦνδος καὶ Θεωνᾶς οἱ ποτὲ λεχθέντες ἐπίσκοποι. ποῖα 7
 >δὲ παρὰ τὰς γραφὰς ἐφειρόντες λαλοῦσιν, ἔστι ταῦτα. οὐκ αἰεὶ ὁ
 25 >θεὸς πατὴρ ἦν, ἀλλ' ἦν ὅτε ὁ θεὸς πατὴρ οὐκ ἦν. οὐκ αἰεὶ ἦν ὁ
 >τοῦ θεοῦ λόγος, ἀλλ' ἐξ οὐκ ὄντων γέγονεν. ὁ γὰρ ὢν θεὸς τὸν
 >μὴ ὄντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πεποίηκεν. διὸ καὶ ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν.

1 vgl. I Kor. 12, 26 — 14 vgl. Matth. 18, 17. Röm. 16, 17 — 20—24 vgl. Thdt. I 4, 61 (dazu G. Loescheke in Zeitschr. f. Kirchengesch. XXXI (1910), S. 584)

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 εἴτε¹] τε P² | εἴτε²] ἢ A²H 4 ἦν] ἢ corr. in ἦ und überdies am Rand von
 anderer Hd. ἦν M² | ὑπονόησει H 7 ἀκεραίων > A² ἀκαιράϊων P² 8 νῦν] μὲν P²
 11 τῶν nachträgl. eingefügt A² 13 ταύτην nachträgl. eingefügt P² 14 λοιπὸν
 > P² 15 γινώσκητε, aber τε corr. aus ται A², γινώσκητ^ε P² | γινώσκητε τοί-
 >τους γενομένους und am Rand τοῖς τε ἀποστάτας H 16 μὴ A² > d. übr. HSS
 17 αὐτοῦ] ἐαυτοῦ H 18 διὰ τούτων] τοῦτον A² | ἀνανεώσας P² 20 ἀχιλλεὺς A²
 ἀχιλλεύς H 21 σαρμάτος V¹ 22 ἐλλάδιος A²H ἐλάδιος d. übr. HSS 23 Θεο-
 νᾶς V¹ 24 ταῦτα + δόγμα Ἄρειον rot geschrieben V¹, am Rand von 1. Hd. M²P¹
 25 οὐκ αἰεὶ ἦν > H 26 τὸν] τὰ H

>κτίσμα γάρ ἐστι καὶ ποίημα ὁ υἱός· οὔτε δὲ ὅμοιος κατ' οὐσίαν τῷ
 >πατρὶ ἐστὶν οὔτε ἀληθινός καὶ φύσει τοῦ πατρὸς λόγος ἐστὶν οὔτε
 >ἀληθινῆ σοφία αὐτοῦ ἐστίν, ἀλλὰ εἰς μὲν τῶν ποιημάτων καὶ γεννη-
 >τῶν ἐστι, καταχρηστικῶς δὲ λέγεται λόγος καὶ σοφία, γενόμενος 8
 5 >καὶ αὐτὸς τῷ ἰδίῳ τοῦ θεοῦ λόγῳ καὶ τῇ ἐν τῷ θεῷ σοφίᾳ. ἐν ἣ
 >καὶ τὰ πάντα καὶ αὐτὸν πεποίηκεν ὁ θεός. διὸ καὶ τρεπτός ἐστι
 >καὶ ἀλλοιωτός τὴν φύσιν ὡς καὶ πάντα τὰ λογικά. ξένος τε καὶ 9
 >ἀλλότριος καὶ ἀπεχθονισμένος ἐστὶν ὁ λόγος τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας
 >καὶ ἄρρητός ἐστιν ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ. οὔτε γὰρ τελείως καὶ ἀκριβῶς
 10 >γινώσκει ὁ λόγος τὸν πατέρα οὔτε τελείως ὄραῖν αὐτὸν δύναται.
 >καὶ γὰρ καὶ ἑαυτοῦ τὴν οὐσίαν οὐκ οἶδεν ὁ υἱός ὡς ἐστι. δι' ἡμᾶς
 >γὰρ πεποιήται, ἵνα ἡμᾶς δι' αὐτοῦ ὡς δι' ὄργανον κτίσῃ ὁ θεός. καὶ
 >οὐκ ἂν ἔπεσθη. εἰ μὴ ἡμᾶς ὁ θεὸς ἤθελε ποιῆσαι.

>Ἠρώτησε γοῦν τις αὐτούς, εἰ δύναται ὁ τοῦ θεοῦ λόγος τρα- 10
 15 >πῆραι, ὡς ὁ διάβολος ἐτράπη. καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν εἰπεῖν ὅτι >ναὶ
 >δύναται, τρεπτῆς γὰρ φύσεώς ἐστι. γενητός καὶ κτιστός ἐπάρ-
 >χων. ταῦτα λέγοντας τοὺς περὶ Ἄρειον καὶ ἐπὶ τούτοις ἀναι-
 >σχυντοῦντας αὐτούς τε καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας αὐτοῖς ἡμεῖς
 >μὲν μετὰ τῶν κατ' Αἴγυπτον καὶ τὰς Λιβύας ἐπισκόπων ἐγγὺς
 20 >ἐκατὸν ὄντων συνελθόντες ἀνεθεματίσαμεν. οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον 11
 >προσεδέξαντο, σπονδάζοντες ἐγκαταμίξαι τὸ ψεῦδος τῇ ἀληθείᾳ καὶ
 >τῇ εὐσεβείᾳ τὴν ἀσεβειαν, ἀλλ' οὐκ ἰσχύσουσι, νικᾷ γὰρ ἡ ἀλήθεια.
 >καὶ οὐδεμία ἐστὶ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος· οὐδὲ >συμφώ-
 >νησις Χριστοῦ πρὸς Βελίαν. τίς γὰρ ἤκουσε πόποτε τοιαῦτα; 12
 25 >ἢ τίς νῦν ἀκούων οὐ ξενίζεται καὶ τὰς ἀκοὰς βύει ὑπὲρ τοῦ μὴ τὸν
 >τύπον τούτων τῶν ὁμημάτων ψαῦσαι τῆς ἀκοῆς; τίς γὰρ ἀκούων
 >Ἰωάννου λέγοντος >ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· οὐ καταγινώσκει τούτων
 >λεγοντων >ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν, ἢ τίς ἀκούων ἐν τῷ εὐαγγελίῳ
 >μονογενῆς υἱός. καὶ δι' αὐτοῦ ἐγένετο πάντα· οὐ μισήσει

22 I Esra 3, 12 — 23f II Kor. 6, 14, 15 — 25 vgl. Ignatius Ephes. 9, 1 —
 27 Joh. 1, 1 — 29 Joh. 3, 18, 1, 3

A²H V¹P³ M²P¹P²

2 καὶ nachträgl. eingefügt H 2f οὔτε ἀληθινῆ σοφία αὐτοῦ ἐστίν > M²
 P¹P²V¹P³ 4 γενόμενος — 5 σοφία > A²HV¹ 6 καὶ¹ > M²P¹P² 7 καὶ²
 + τὰ aber wohl erst verschrieben A² 9 καὶ ἀκριβῶς — 10 τελείως > M²P¹P²
 V¹P³ 10 λόγος] υἱός M²P¹P²V¹P³ 11 ἑαυτοῦ A² (Soer.) αὐτοῦ d. übr. HSS |
 οἶδεν corr. aus εἶδεν A² 12 γὰρ > P² 14 τις corr. aus τι P² 14f τρα-
 πῆραι > A² 20 δέ] δή V¹ 27 Ἰωάννου — 28 ἀκούων > V¹ 28 εὐαγγελίῳ
 + ὁ M²P¹P²

>τούτους φθειρομένους ὅτι »εἷς ἐστι τῶν ποιημάτων; πῶς γὰρ
 >δύναται εἷς εἶναι τῶν δι' αὐτοῦ γενομένων, ἢ πῶς μονογενῆς ὁ τοῖς
 >παῖσι κατ' ἐκείνους συναριθμούμενος; πῶς δὲ ἐξ οὐκ ὄντων ἂν εἴη
 >τοῦ πατρὸς λέγοντος »ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν»
 5 >καὶ »ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε; ἢ πῶς ἀν- 13
 >όμοιος τῇ οὐσίᾳ τοῦ πατρὸς ὁ ὢν εἰκὼν τελεία καὶ ἀπαύγασμα τοῦ
 >πατρὸς καὶ λέγων »ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς ἑώρακε τὸν πατέρα»; πῶς
 >δέ, εἰ λόγος καὶ σοφία ἐστὶν ὁ νῖός τοῦ θεοῦ, »ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν»;
 »ἴσον γὰρ ἐστὶν αὐτοὺς λέγειν ἄλογον καὶ ἄσοφόν ποτε τὸν θεόν. πῶς 14
 10 >δὲ τρεπτός καὶ ἀλλοιωτός ὁ λέγων δι' ἑαυτοῦ μὲν »ἐγὼ ἐν τῷ
 >πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί» καὶ »ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἑσμένε»
 >διὰ δὲ τοῦ προσφύτου »Ἰδέτέ με ὅτι ἐγὼ εἰμι καὶ οὐκ ἠλλοιω-
 >μαι»; εἰ γὰρ καὶ ἐπ' αὐτόν τις τὸν πατέρα δύναται τὸ δητὸν ἀνα-
 >σφῆρῃν, ἀλλὰ ἄρμοδιώτερον ἂν εἴη περὶ τοῦ λόγου νῦν λεγόμενον
 15 >ὅτι καὶ γενόμενος ἄνθρωπος οὐκ ἠλλοίωται, ἀλλ' ὡς εἶπεν ὁ ἀπό-
 >στολος »Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς
 >τοὺς αἰῶνας». τί δὲ ἄρα εἶπεν αὐτοὺς ἔπεισεν ὅτι δι' ἡμᾶς γέγονε,
 >καίτοι τοῦ Παύλου λέγοντος »δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ
 >πάντα»; περὶ γὰρ τοῦ βλασφημεῖν αὐτοὺς ὅτι οὐκ οἶδε τελείως 15
 20 >ὁ νῖός τὸν πατέρα, οὐ δεῖ θαυμάζειν. ἅπαξ γὰρ προθέμενοι χριστο-
 >μαχεῖν, παρακρούονται καὶ τὰς φωνὰς αὐτοῦ λέγοντος »καθὼς
 >γινώσκει με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν πατέρα». εἰ μὲν
 >οὖν ἐκ μέρους ὁ πατήρ γινώσκει τὸν νῖόν, δῆλον ὅτι καὶ ὁ νῖός οὐ
 >τελείως γινώσκει τὸν πατέρα· εἰ δὲ τοῦτο λέγειν οὐ θέμις, οἶδε δὲ
 25 >τελείως ὁ πατήρ τὸν νῖόν, δῆλον ὅτι καθὼς γινώσκει ὁ πατήρ τὸν
 >ἑαυτοῦ λόγον, οὕτως καὶ ὁ λόγος γινώσκει τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, οὐ
 >καὶ ἔστι λόγος.

>Ταῦτα λέγοντες καὶ ἀναπτύσσοντες τὰς θείας γραφὰς πολλακίς 16
 >ἐνετρέψαμεν αὐτούς, καὶ πάλιν ὡς χαμαιλέοντες μετεβάλλοντο,
 30 >φιλονεικοῦντες εἰς ἑαυτοὺς ἐφελκῦσαι τὸ γεγραμμένον »ὅταν ἔλθῃ
 >ἀσεβῆς εἰς βᾶθος κακῶν, καταφρονεῖ». πολλὰ γοῦν ἀρέσεις

4 Psal. 44, 1 — 5 Psal. 109, 3 — 6 vgl. Weish. Sal. 7, 26 — 7 Joh. 14, 9
 — 8 vgl. Joh. 1, 1. I Kor. 1, 24 — 10 Joh. 14, 11 — 11 Joh. 10, 30 — 12 Mal.
 3, 6 — 16 Hebr. 13, 8 — 18 Hebr. 2, 10 — 21 Joh. 10, 15 — 30 Prov. 18, 3

A²H V¹P³ M²P¹P²

S ἐστὶ τοῦ θεοῦ ὁ νῖός ~ V¹P³M²P¹P² 14 νῦν > H 23 οὐ] μὴ V¹P³
 24 τοῦτον P³ | οἶδε] εἶδε V¹ 29 ἀνετρέψαμεν H (Soer.) 30f ἀσεβῆς
 ἔλθῃ ~ V¹

>πρὸ αὐτῶν γεγόνασιν, αἵτινες πλέον τοῦ δέοντος τολμήσασι πεπλώ-
 >κασιν εἰς ἀφροσύνην, οὗτοι δὲ διὰ πάντων ἑαυτῶν τῶν ῥημάτων
 >ἐπιχειρήσαντες τὰ εἰς ἀναίρεσιν τῆς τοῦ λόγου θεότητος, ἐδικαίω-
 >σαν ἐξ ἑαυτῶν ἐκείνας ὡς ἐγγύτεροι τοῦ ἀντιχρίστου γενόμενοι. διὸ
 5 >καὶ ἀπεκηρύχθησαν καὶ ἀνεθεματίσθησαν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. λυ- 17
 >πούμεθα μὲν οὖν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τούτων καὶ μάλιστα ὅτι μαθόν-
 >τες ποτὲ καὶ αὐτοὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας νῦν ἀπεπήδησαν, οὐ ξενιζό-
 >μεθα δέ. τοῦτο γὰρ καὶ Ὑμέναιος καὶ Φιλητὸς πεπόνθασιν καὶ πρὸ
 >αὐτῶν Ἰούδας ὁ(ς) ἀκολοθήσας τῷ σωτῆρι ὑστερον προδότης καὶ
 10 >ἀποστάτης γέγονε. καὶ περὶ τούτων δὲ αὐτῶν οὐκ ἀδίδακτοι 18
 >μεμενήκαμεν, ἀλλ' ὁ μὲν κύριος προείρηκε >βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς
 >πλανήσῃ. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέ-
 >γοντες ὅτι ἐγὼ εἰμι καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε, καὶ πολλοὺς
 >πλανήσουσι. μὴ πορευθῆτε οὖν ὀπίσω αὐτῶν, ὁ δὲ Παῦλος
 15 >μαθὼν ταῦτα παρὰ τοῦ σωτῆρος ἔγραψεν ὅτι ἐν ὑστέροις και-
 >ροῖς ἀποστήσονται τινες ἀπὸ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως,
 >προσέχοντες πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων
 >ἀποστρεφόμενων τὴν ἀλήθειαν. τοῦ τοίνυν κυρίου καὶ σωτῆ- 19
 >ρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τε ἑαυτοῦ παραγγείλαντος καὶ διὰ τοῦ
 20 >ἀποστόλου σημάναντος περὶ τῶν τοιούτων ἀκολούθως ἡμεῖς ἀτή-
 >κοι τῆς ἀσεβείας αὐτῶν γενόμενοι ἀνεθεματίσαμεν, καθὰ προείπομεν,
 >τοὺς τοιούτους, ἀποδείξαντες αὐτοὺς ἄλλοτρίους τῆς καθολικῆς
 >ἐκκλησίας τε καὶ πίστεως. ἐδηλώσαμεν οὖν καὶ τῇ ὑμετέρα θεο- 20
 >σεβείᾳ, ἀγαπητοὶ καὶ τιμιώτατοι συλλειτουργοί, ἵνα μήτε τις ἐξ
 25 >αὐτῶν, εἰ προπετεύσαιντο καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν, προσδέξησθε μήτε
 >εὐσεβεῖν ἢ ἐτέρῳ τινὶ γράφοντι περὶ αὐτῶν πεισθῆτε. πρέπει γὰρ
 >ἡμᾶς Χριστιανούς ὄντας πάντας τοὺς κατὰ Χριστοῦ λέγοντάς τε
 >καὶ φρονοῦντας ὡς θεομάχους καὶ φθορέας τῶν ψυχῶν ἀποστρέ-
 >φεσθαι, καὶ μηδὲ κἂν χαίρειν τοῖς τοιούτοις λέγειν, ἵνα μήποτε καὶ
 30 >ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν κοινωνοὶ γενόμεθα, ὡς παρήγγειλεν ὁ μακά-

8 vgl. II Timoth. 2, 17 — 11 Matth. 24, 4. 5. Luk. 21, 8 — 15 I Timoth. 4, 1 —
 18 Tit. 1, 14 — 29 vgl. II Joh. 10

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 τολμήσαι A² 4 ἐγγύτεροι P³ 5 ἀπεκηρύχθησαν H 6 μὲν > P²
 8 γὰρ] δέ V¹P³ γὰρ δὲ P¹ | καὶ³ > V¹ 9 αὐτοῦ A² | ὁ(ς) corr. Holl 10 περὶ]
 ἐπὶ P² 13 ὅτι > A²H (Soer.) | ὁ καιρὸς + μου A² 14 οὖν > V¹P³ (Soer.
 Athanas.) 18 ἀποστρεφόμενοι H 19 αὐτοῦ H 22 ἀποδείξαντες + τε A²M²P¹P²
 | αὐτοὺς > H 23 τε > A²H | ἡμετέρα P³ 25 ἡμᾶς P³ | προσδέξησθε,
 aber η aus α corr. A² 28 φρονοῦντας ὡς > A² | ὡς] ὁς HV¹P³

ῥιος Ἰωάννης. προσείπατε τοὺς παρ' ὑμῖν ἀδελφούς, ὑμᾶς οἱ σὺν
ἔμοι προσαγορεύουσιν.

᾽Αλεξανδρείας πρεσβύτεροι

- ᾽Κόλλουθος πρεσβύτερος σύμψηγός εἰμι τοῖς γεγραμμένοις καὶ 21
5 ᾽τῆ καθαιρέσει Ἀρείον καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀσεβησάντων.
᾽Αλέξανδρος πρεσβύτερος ὁμοίως	Διόσκορος πρεσβύτερος ὁμοίως
᾽Διονύσιος πρεσβύτερος ὁμοίως	Εὐσέβιος πρεσβύτερος ὁμοίως
᾽Αλέξανδρος πρεσβύτερος ὁμοίως	Σίλας πρεσβύτερος ὁμοίως
᾽Αρποκρατίων πρεσβύτερος ὁμοίως	Ἀγάθων πρεσβύτερος ὁμοίως
10 ᾽Νεμέσιος πρεσβύτερος ὁμοίως	Λόγγος πρεσβύτερος ὁμοίως
᾽Σιλβανὸς πρεσβύτερος ὁμοίως	Πιρωοὺς πρεσβύτερος ὁμοίως
᾽Απίς πρεσβύτερος ὁμοίως	Προτέριος πρεσβύτερος ὁμοίως
᾽Παῦλος πρεσβύτερος ὁμοίως	Κῦρος πρεσβύτερος ὁμοίως
- ᾽διάκονοι
15 ᾽Αμμώνιος διάκονος ὁμοίως	Μακάριος διάκονος ὁμοίως
᾽Πιστὸς διάκονος ὁμοίως	Ἀθανάσιος διάκονος ὁμοίως
᾽Εὐμενῆς διάκονος ὁμοίως	Ἀπολλώνιος διάκονος ὁμοίως
᾽Ολύμπιος διάκονος ὁμοίως	Ἀφρόνιος διάκονος ὁμοίως
᾽Αθανάσιος διάκονος ὁμοίως	Μακάριος διάκονος ὁμοίως
20 ᾽Παῦλος διάκονος ὁμοίως	Πέτρος διάκονος ὁμοίως
᾽Ἀμντιανὸς διάκονος ὁμοίως	Γάιος διάκονος ὁμοίως

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 ἰῶ A²HP³ 4 Κόλουθος M²P¹P², ἔλλουθος d. h. es ist wie öfter K rot vorzusetzen vergessen P³ 6 πρεσβ.² > (aus Raummangel) A² 6—8 ἀλέξανδρος πρεσβύτερος ὁμοίως, εὐσέβιος πρεσβύτερος ὁμοίως, ἀλέξανδρος πρεσβύτερος ὁμοίως, διονύσιος πρεσβύτερος ὁμοίως, διόσκορος πρεσβύτερος ὁμοίως, σίλας πρεσβύτερος ὁμοίως ∼ H 6f διοτίσιος πρεσβύτερος ὁμοίως, διόσκορος πρεσβύτερος ὁμοίως ∼ M²P² (von den Athanas.-HSS hat R Διόσκορος Διονύσιος, B erst umgekehrt, dann aber umgeordnet) 7 εὐσέβειος A² 8 ὁμοίως¹ > (am Zeilenende) A² 9 ἀγαθὸς V¹P³ (Athanas.) | πρεσβ.² > A² 10 λογγίνος H 11 πιρωοῦς corr. aus πιρωοῦς A² 12 πρεσβ.² > A² 15—21 In der Vorlage von A² waren die Columnen offenbar vertauscht. Daher erscheinen die Namen in A² paarweise umgeordnet; also: μακάριος διακ. ὁμ. ἀμμώνιος διακ. ὁμ. ἀθανάσιος διακ. ὁμ. πιστός usf. 17 Die Namen ∼ P³ 19 Ἀθανάσιος > P³ 21 ἀμντιανὸς H ἀμντιανὸς P² > M² | hier fügt P² Ἀπολλῶς ein und läßt ihn S. 40, 2 aus

>Μαρεώτου πρεσβύτεροι

>Απολλῶς πρεσβύτερος ὁμοίως	Ἰγγίνιος πρεσβύτερος ὁμοίως
>Αμμωνᾶς πρεσβύτερος ὁμοίως	Διόσκορος πρεσβύτερος ὁμοίως
>Σωστράς πρεσβύτερος ὁμοίως	Θέων πρεσβύτερος ὁμοίως
5 >Τύραννος πρεσβύτερος ὁμοίως	Κόπρης πρεσβύτερος ὁμοίως
>Αμμωνᾶς πρεσβύτερος ὁμοίως	Ῥοίων πρεσβύτερος ὁμοίως
>Σερῆνος πρεσβύτερος ὁμοίως	Δίδυμος πρεσβύτερος ὁμοίως
>Πρακλῆς πρεσβύτερος ὁμοίως	Βόκκων πρεσβύτερος ὁμοίως
>Αγάθων πρεσβύτερος ὁμοίως	Ἀχιλλᾶς πρεσβύτερος ὁμοίως
10	>διάκονοι
>Σαραπίων διάκονος ὁμοίως	Ἰουῆστος διάκονος ὁμοίως
>Δίδυμος διάκονος ὁμοίως	Δημήτριος διάκονος ὁμοίως
>Μαῦρος διάκονος ὁμοίως	Μάρκος διάκονος ὁμοίως
>Κομῶν διάκονος ὁμοίως	Ἀλέξανδρος διάκονος ὁμοίως
15 >Τρύφων διάκονος ὁμοίως	Ἀμμώνιος διάκονος ὁμοίως
>Δίδυμος διάκονος ὁμοίως	Πτολαρίων διάκονος ὁμοίως
>Σέρας διάκονος ὁμοίως	Γάιος διάκονος ὁμοίως
>Ἰέραξ διάκονος ὁμοίως	Μάρκος διάκονος ὁμοίως.

Τοιαῦτα τοῖς ἀπαρταχοῦ κατὰ πόλιν Ἀλεξάνδρον γράφοντος 22
 20 χεῖρον ἐγένετο τὸ κακόν. ταῦτα γνοὺς ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος,
 καὶ τὴν ψυχὴν ὑπεραλγῆσας συμφορὰν τε οἰκείαν τὸ πρᾶγμα ἠγού-
 μενος. παραχοῆμα τὸ ἀναφθὲν κακὸν κατασβέσαι σπονδάζων, γράμ-
 ματα πρὸς Ἀλέξανδρον καὶ Ἄρειον διαπέμπεται δι' ἀνδρὸς ἀξιοπίστου,

19—S. 41, 2 vgl. Socr. I 6, 31 p. 22 und I 7, 1 p. 26

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 πρεσβύτερος und am Rand von dem Corrector Γ^{f} πρεσβύτεροι P¹
 2 ἀπολλῶς A² ἀπολλῶς H | ἰγγίνιος HP²P³ πρεσβύτερος² > A² 4. 6. 8 πρεσβ.¹
 > A² 7 σερίνος A²H 8 βοκῶν HP² κόκκων V¹ 9 ἀγάθωνος aber der Cor-
 rector am Rand Γ^{f} ἀγαθός P¹ ἀγαθός V¹ Athan. | ἀχιλλᾶς H | nach ἀχιλλᾶς
 eingefügt σαρραπίων (so!) πρεσβ. ὁμ., dafür fehlt d. Name Z. 11 unter den Dia-
 konen P² 10 διάκονοι > H 11 σαρραπίων A²HM²P¹P² 11 u. 12 Die Namen
 ∞ M² 13 μαῦρος διακ. ὁμ. > P³ 14 κομῶν V¹P³ 14—18 κομῶν διάκονος
 ὁμοίως τρύφων διακ. ὁμ. δίδυμος διακ. ὁμ. σέρας διακ. ὁμ. ἔρξ διακ. ὁμ. μάρκος
 διακ. ὁμ. ἀλέξανδρος διακ. ὁμ. ἀμμώνιος διακ. ὁμ. πτολαρίων διακ. ὁμ. γάιος διακ.
 ὁμ. μάρκος διακ. ὁμ. P² (d. h. der Schreiber hat von κομῶν an vertikal gelesen)
 14 διακ.² > A² 15 Die Namen ∞ V¹ | τράφων A²H 16 πτολαρίων V¹P³
 18 σέραξ A² σέβαξ H ἔρξ M² ἔρξ P¹ (P²) ἰέραξ V¹P³ (Athan.)

ἐπισκόπου πόλεως μᾶς τῶν Σαριῶν Κορδούβης, ἐπεὶ αὐτὸν ἡγάπα
καὶ διὰ τιμῆς ἤγεν ὁ βασιλεύς.

Ἐπιστολὴ Κοσταντίνου βασιλέως πρὸς Ἀλέξανδρον καὶ Ἀρειον διαπεμφθεῖσα
διὰ Ὁσίου ἐπισκόπου Κορδούβης.

- 5 » Νικητῆς Κοσταντίνος μέγιστος Σεβαστὸς Ἀλέξανδρον καὶ Ἀρειῶ. 4 1
 » Μανθάνω ἐκείθεν ὑπῆρχθαι τοῦ παρόντος ζητήματος τὴν κατα-
 » βολήν, ὅτε σὺ αὐτός, ὦ πάτερ Ἀλέξανδρε, παρὰ τῶν πρεσβυτέρων
 » ἐξήτεις, τί δὴ ποτε αὐτῶν ἕκαστος φρονεῖ ὑπὲρ τινος τόπου τῶν
 » ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένων, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ ματαίου τινὸς ζητήματος
 10 » μέρους πυνθάνοιτο, σὺ τε, ὦ Ἀρειε, ὅπερ ἢ μήτε τὴν ἀρχὴν ἐνθυ-
 » μιθῆναι σε ἴδει ἢ ἐνθυμηθέντα σιωπῇ παραδοῦναι προσῆκον ἦν,
 » ἀπροόπτως ἀντέθηκας. ὅθεν τῆς ἐν ὑμῖν διχονοίας ἐγεροθείσης 2
 » ἢ μὲν σύνοδος ἠρνήθη, ὁ δὲ ἀγιώτατος λαὸς εἰς ἀμφοτέρους
 » σχισθεὶς ἐκ τῆς τοῦ κοινῆ σώματος ἀρμονίας ἐχωρίσθη. οὐκοῦν
 15 » ἐκάτερος ὑμῶν ἐξ ἴσου τὴν γνώμην παρασχών, ὅπερ ἂν ὑμῖν ὁ συν-
 » θεράπων ὑμῶν δικαίως παραινεί, δεξιᾶσθω. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; 3
 » οὔτε ἐρωτᾶν ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐξ ἀρχῆς προσῆκον ἦν οὔτε ἐπε-
 » ρωτώμενον ἀποκρίνασθαι. τὰς γὰρ τοιαύτας ζητήσεις πάσας οὐ
 » νόμου τινὸς ἀνάγκη προστάττει, ἀλλὰ ἀνωφελοῦς ἀργίας ἐρεσχελία
 20 » προτίθῃσιν· εἰ δὲ καὶ φυσικῆς τινος γυμνασίας ἕνεκα γίνοιτο,
 » ὅμως ὀφείλομεν εἶσω τῆς διανοίας ἐγκλείειν καὶ μὴ προχείρως εἰς
 » δημοσίας συνόδους ἐκφέρειν, μηδὲ ταῖς πάντων ἀκοαῖς ἀπρονοήτως
 » πιστεύειν. πόσος γάρ ἐστιν ἕκαστος, ὡς πραγμάτων οὕτω μεγάλων
 » καὶ λίαν δυσχερῶν δύναμιν ἢ πρὸς τὸ ἀκριβὲς συνιδεῖν ἢ κατ' ἀξίαν
 25 » ἐξημεῦσαι; καὶ μετὰ βραχέα· οὐκοῦν φρονεῖτεον ἐν τοῖς τοιούτοις 4
 » τὴν πολυλογίαν, ἵνα μήπως, ἡμῶν ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως τὸ προ-
 » τεθὲν ἐξημεῦσαι μὴ δυνηθέντων, ἢ τῶν διδασκομένων ἀκρατῶν
 » βραδυτέρα σύνεσις πρὸς ἀκριβῆ τοῦ ἠιθέντος κατάληψιν ἐλθεῖν μὴ

3 Das Brieffragment nach Socr. I, 7 (Gelasius kürzt), der vollständige Brief
bei Eus. V. C. II e. 64ff

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 κορδούβης am Rand von anderer Hand A²Socr. κορδούβης M² κορδοῦ-
βης corr. in κορδοῦβης P³ 4 κορδοῦβης M² κορδοῦβα (so!) von späterer Hd.
corr. in κορδοῦβα P³ 10 τε] δὲ M² | ὕπερ] ὁ P² 11 σε > M²P¹P² 12 προ-
όπτως P³ 13 ἢ μὲν σύνοδος ἠρνήθη > P³ 16 τι] ὅτι M² 20 προστίθῃσιν
A²H Socr. | δὲ > A²V¹P³ 23 πιστεύσειν V¹ | ἕκαστον P¹ 24 συνειδέειν M²P¹
25 ff Der Text der Vorlage geändert; ἢ σύνεσις... χωρήσασα ist nom. absol. 26 μή-
πως + ἢ Eus. Socr. 27 ἢ] ἢ Eus. Socr. > P³ 28 βραδυτέρα συνείσει Eus. Socr.

>χωρήσασα, αὐτίς ἐξ ἑκατέρου τούτων ἢ βλασφημίας ἢ σχίσματος
>εἰς ἀνάγκην ὁ δῆμος περιστάη. καὶ μεθ' ἕτερα· τὸ γὰρ διχοροεῖν
>οὔτε πρότερον οὔτε ὅλως θεμιτὸν εἶναι πιστεύεται.

Ἵνα δὲ μικρῷ παραδείγματι τὴν ὑμετέραν σύνεσιν ὑπομνήσασαι, 5
5 ἴστε δῆπου καὶ τοὺς φιλοσόφους αὐτούς, ὡς ἐν ἐνὶ μὲν ἅπαντες
>δόγματι συντίθενται, πολλάκις δὲ ἐπειδὴν ἐν τινι τῶν ἀποφάσεων
>μέρει διαφωνῶσιν, εἰ καὶ τῇ τῆς ἐπιστήμης ἀρετῇ χωρίζονται, τῇ
>μέντοι τοῦ δόγματος ἐνώσει πάλιν εἰς ἀλλήλους ἐμπνέουσιν. εἰ
>δὲ τοῦτό ἐστι, πῶς οὐ πολλῶ δικαιότερον ὑμᾶς τοὺς τοῦ μεγά-
10 λου θεοῦ θεράποντας καθεστῶτας, ἐν τοιαύτῃ προαιρέσει θρη-
>σκείας ὁμοψήφους ἀλλήλοις εἶναι; ἐπισκεψόμεθα δὴ λογισμῶ 6
>μείζονι, καὶ πλείονι συνέσει τὸ δηθὲν ἐνθρυμηθῶμεν, εἴπερ ὀρθῶς
>ἔχει δι' ὀλίγας καὶ ματαίων δημάτων ἐν ὑμῖν φιλονεικίας ἀδελφούς
>ἀδελφοῖς ἀντικείμεθα καὶ τέκνα πατράσι καὶ τὸ τῆς συνόδου τίμιον
15 ἀσβεβῆ διχοροία χωρίζεσθαι δι' ὑμῶν. ἀποστῶμεν ἐκόντες τῶν 7
>διαβολικῶν πειρασμῶν. ὁ μέγας ἡμῶν θεός, ὁ σωτήρ πάντων, κοινὸν
>ἅπασι τὸ φῶς ἐξέτεινεν. ὑφ' οὗ τῇ προνοίᾳ ταύτην ἔμοι τῷ θερα-
>πευτῇ τοῦ κρείττονος τὴν σπουδὴν εἰς τέλος ἐνεργεῖν συγχωρήσατε,
>ὅπως ὑμᾶς τοὺς ἐκείνου δῆμον ἐμῇ προσφωνήσει καὶ ὑπηρεσία καὶ
20 >νουθεσία ἐνστάσει πρὸς τὴν τῆς συνόδου ἀγίαν κοινωνίαν ἐπαγά-
>γοίμι.

Καὶ μεθ' ἕτερα· περὶ μὲν τῆς θείας προνοίας μία τις ἐν ὑμῖν 8
>ἔστω πίστις, μία σύνεσις, μία συνθήκη τοῦ κρείττονος, ἃ δὲ ὑπὸ τῶν
>ἐλαχίστων τούτων ζητήσεων ἐν ἀλλήλοις ἀκριβολογείσθε, καὶ μὴ
25 >πρὸς μίαν γνώμην συμφέρετε, μένειν εἶσω λογισμοῦ προσήκει τῷ
>τῆς διανοίας ἀπορρήτῳ τηροῦμενα. τὸ μέντοι τῆς κοινῆς φιλίας
>ἐξαιρέτον καὶ ἢ τῆς ἀληθείας πίστις ἢ τε περὶ τὸν θεὸν καὶ τοῦ

A² A¹ (von Z. 9 τὸς an = fol. 37^r) H V¹P³ M²P¹P²

1 χωρησάντων Eus. Socr. 2 ἀνάγκην] die Endung -κην heute nicht mehr
zu sehen A² 4 ὑμετέραν M²P¹ 5 τοῖς φιλοσόφοις P² | ἐν > H 6 ἐν] ἄν P³
7 εἰ + δὲ H 8 δόγματος] σώματος A²V¹P³ Socr. FM | συμπνέουσιν A²H
Socr. Eus. 9 ὑμᾶς ||| τοὺς Seitenwechsel A², gleichzeitig setzt wieder A¹ ein
10f ἐν τῇ τῆς τοιαύτῃ προαιρέσει θρησκείας HM²P¹ ἐν τῇ ταύτης προαιρέσει θρη-
σκείας P² 11 ὁμοψήφους] ὁμοψήχους P³ Socr. Eus. | ἀλλήλους V¹ 13 ὀλί-
γων P² | ματαίων > P² | ὑμῖν aus ἡμῖν corr. P² 15 διχοροία] διανοία A¹ |
ἀποστῶμεν + οὖν H 17 ὑφ'] ἐφ' A¹HP³ (ἐφ' Socr. ὑφ' Eus.) 19 ὑμᾶς]
ἡμᾶς P³ | προσφωνήσει P³ Socr. Eus. προσφωνήσει HSS 22 μὲν + οὖν A¹
24 καὶ] καὶ P³ 25 λογισμῶν A¹ λογισμῶ P³ 27f τὸν νόμον P²

>νόμου θρησκεία καὶ τιμὴ μενέτω παρ' ὑμῖν ἀσάλευτος. ἐπανέλ- 9
 >θετε δὴ πρὸς τὴν ἀλλήλων φιλίαν τε καὶ χάριν, ἀπόδοτε τῷ σύμ-
 >παντι λαῶ τὰς οἰκείας περιπλοκάς, ὑμεῖς τε αὐτοὶ καθάπερ τὰς
 >ἐαντιῶν ψυχὰς ἐκκαθάραντες αὐθις ἀλλήλους ἐπίγνωτε· ἡδεῖα γὰρ
 5 >πολλάκις γίνεται φιλία μετὰ τὴν τῆς ἔχθρας ἀπόθεσιν αὐθις εἰς
 >καταλλαγὴν ἐπανελθοῦσα. ἀπόδοτε οὖν μοι γαληνὰς μὲν ἡμέρας 10
 >νύκτας δὲ ἀμερίμους, ἵνα καί μοι τις ἡδονὴ καθαροῦ φωτός καὶ βίου
 >λοιπὸν ἡσυχου εὐφροσύνη σῶξῃται. εἰ δὲ μή, στένειν ἀνάγκη καὶ 11
 >δακρυοῖς δι' ὅλου συνέχεσθαι καὶ μηδὲ τὸν τοῦ ζῆν αἰῶνα πρῶως
 10 >ὑφίστασθαι. τῶν γὰρ τοι τοῦ θεοῦ λαῶν, τῶν συνθεραπόντων
 >λέγω τῶν ἱμῶν, οὕτως ἀδίκῳ καὶ βλαβερῶ πρὸς ἀλλήλους φιλονεικία
 >κεχωρισμένων ἕμῃ πῶς ἐγγωρεῖ τῷ λογισμῷ συνεστάναι λοιπόν; ἵνα 12
 >δὲ τῆς ἐπὶ τούτῳ λύπης τὴν ὑπερβολὴν αἰσθήσεσθε, ἀκούσατε.
 >πρώην ἐπιστὰς τῇ Νικομηθεῶν πόλει παραχοῆμα εἰς τὴν ἐφῶν
 15 >ἡπειρόμην τῇ γνώμῃ. σπεύδοντι δὲ μοι πρὸς ὑμᾶς ἤδη καὶ τῷ
 >πλείονι μέρει σὺν ὑμῖν ὄντι ἢ τοῦδε τοῦ πράγματος ἀγγελία πρὸς
 >τὸ ἔμπαλιν τὸν λογισμὸν ἀνεχαιτίσειν, ἵνα μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὄρῶν
 >ἀναγκασθῆιν, ἃ μηδὲ ταῖς ἀκοαῖς προσέσθαι δυνατὸν ἡγούμην. ἀνοί- 13
 >ξατε δὴ μοι λοιπὸν ἐν τῇ καθ' ὑμᾶς ὁμοιοῖα τῆς ἐφῶς τὴν ὁδόν,
 20 >ἣν ταῖς πρὸς ἀλλήλους φιλονεικίαις ἀπεκλείσατέ μοι, καὶ συγχωρή-
 >σατε θάπτον ὑμᾶς τε ὁμοῦ καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας δήμους ἐπιδιδεν
 >χαίροντα καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀπάντων ὁμοιοῖας τε καὶ ἐλευ-
 >θερίας ὀφειλομένην χάριν ὑπ' εὐφῆμοις λόγων συνθήμασιν ὁμολογή-
 >σαι τῷ κρείττονι«.

25 Τοιαῦτα μὲν θαυμαστὰ καὶ σοφίας μεστὰ παρήνει ἡ τοῦ βασιλέως 14
 ἐπιστολή. τὸ δὲ κακὸν ἐπικρατέστερον ἦν καὶ τῆς βασιλείως σπουδῆς
 καὶ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ διακονησαμένου τοῖς γραμμασιν.

25—27 = Socr. I 8, 1 p. 35

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 καὶ > V¹P³ | ἡμῖν P³ 4 εἰσκαθάραντες A¹M²P¹P²V¹P³ | am Rand
 γνώμη A¹HP² 5 ἀπόθεσιν M²P¹P²V¹ ἐπόθεσιν A¹P³Eus. ἀπόθεσιν H 10 τῶν¹]
 τὸν P² 13 τούτου P² | αἰσθήσθησθε H αἰσθησθε Socr. 15 ἡμᾶς P³
 ἡμῖν P³ 18 προσέσθαι Socr. M²P¹P² προσεῖσθαι HV¹P³. Das Wort am Zeilen-
 anfang zerstört, aber unter der Zeile von spät. Hd. προσεῖσθαι A¹ 19 ἡμᾶς HP³
 20 μοι > V¹ 21 συγχωρήσατέ + μοι H 23 f ὁμολογεῖσθαι H 25 καὶ
 σοφίας μεστὰ > P³

Ὅπου ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος σύνοδον ἐπισκόπων ἐπὶ τῆς
Νιζαίων κελεῖναι γενέσθαι.

Ὅρων τοίνυν ὁ βασιλεὺς ταρατομένην τὴν ἐκκλησίαν σύνοδον 5 1
οἰζουμεικτὴν συγκροτεῖ, τοὺς πανταχόθεν ἐπισκόπους διὰ γραμμάτων
5 εἰς Νιζαίαν τῆς Βιθυνίας ἀπαντῆσαι παρακαλῶν. ἦν δὲ αὐτῷ ἐξ-
καιδέκατον ἔτος καὶ μῆρες ἐξ τῆς βασιλείας, ὅτε ταῦτα αὐτῷ ὑπὲρ
τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἐσπούδαστο. παρήσαν τε ἐκ πολλῶν 2
ἐπαρχιῶν τε καὶ πόλεων οἱ ἐπίσκοποι, περὶ ὧν ὁ Παμφίλον Εὐσέβιος
ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῶν εἰς τὸν Κωνσταντίνου βίον τάδε κατὰ
10 λέξιν φησὶν· τῶν γοῦν ἐκκλησιῶν ἀπασῶν, αἱ τὴν Εὐρώπην ἀπασαν,
Λιβὴν τε καὶ τὴν Ἀσίαν ἐπλήρουν, ὁμοῦ συνῆκτο τῶν τοῦ θεοῦ 3
λειτονηγῶν τὰ ἀροθίνια· εἰς τε οἶκος εὐκλήριος, ὥσπερ ἐκ θεοῦ 3
πλατυνόμενος, ἔνδον ἐχώρει κατὰ τὸ αὐτὸ Σύρον τε ἅμα καὶ Κίλι-
15 αῖνας Φοινίκας τε καὶ Ἀραβας καὶ Παλαιστινοὺς καὶ ἐπὶ τούτοις
15 Αἰγυπτίους Θηβαίους Αἰθνας τοὺς τε ἐκ Μέσης τῶν ποταμῶν ὁρω-
μένους. ἦδη δὲ καὶ Πέρσης ἐπίσκοπος τῇ συνόδῳ παρήν, οὐδὲ Σκί-
θης ἀπελιμπάνετο τῆς χορείας· Πόντος τε καὶ Ἀσία Φρυγία τε καὶ
Παμφυλία τοὺς παρ' αὐτοῖς παρείχον ἐκκλήριους. ἀλλὰ καὶ Θρᾷκες
20 καὶ ἀπὴντων, αὐτὸς τε Σπάνων ὁ πᾶν βοώμενος Ὅσιος, ἐπέχον
καὶ τὸν τόπον τοῦ τῆς μεγίστης Ῥώμης ἐπισκόπου Σιλβέστρου σὺν
πρεσβυτέροις Ῥώμης Βίτωνι καὶ Βικεντίῳ τοῖς πολλοῖς ἅμα συνε-
δρεύον. τῆς δὲ νῦν βασιλευούσης πόλεως ὁ μὲν προεστὼς Μητρο- 4
φάνης τοῦνομα διὰ γῆρας ὑστέρει, πρεσβύτεροι δὲ αὐτοῦ παρόντες
25 τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐτέλουν, ὧν ὁ εἰς Ἀλέξανδρος ἦν, ὁ μετ' αὐτὸν
ἐπίσκοπος τῆς αὐτῆς γεγονὼς πόλεως. τοιοῦτον μόνος ἐξ αἰῶνος 5

3—S. 45, 18 vgl. Soer. I S p. 36ff. Aus ihm schöpft Gelasius, nicht aus dem von ihm zitierten Originalbericht des Euseb V. C. III e. 7. S — 5 Die Zeitangabe, die bei Soer. fehlt, unter Rückverweisung wiederholt S. 134, 24, wo als Quelle τὰ παλαιὰ διγγήματα (s. a. S. 33, 13) angeführt werden. Etwa der S. 5, 20 genannte Johannes?

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 Eine von späterer Hd. geschriebene verstümmelte Randlesart scheint die Capitellüberschrift in anderer Form zu enthalten (fol. 37^v) A¹ | θεοφιλέστατος > M²P¹P² | τῆς] τῆ H 4 πανταχόθεν aus πανταχοῦ corr. M² 7 ἐκκλησιαστικῆς + ἰσὶθόιάς A¹ 10 ἀπασῶν] πασῶν V¹ ἐκπασῶν P³ 13 τε καὶ ἅμα ∼ M² 14 ἄραβας A¹ 14f Αἰγυπτίους ἐπὶ τούτοις ∼ HM²P¹P² 18 ἐκκλήριους Soer. ἐγκλήριους HSS 19 ἠπειρώται] οἱ πειρώται P³ 20 ἀπὴντων] ἀπάντων H | σπάνων] πάντων H | βοώμενος + ὁ V¹P³ 23 δὲ Soer.] τε HSS 24 ὑστέρει] ἠσθένει A¹ 25 Ἀλέξανδρος — S. 45, 1 εἰς am Rand nachgetragen H 26 πόλεως γεγονώς ∼ P²

εἰς βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Χριστῶ στέφανον δεσμῶ συνάψας εἰρή-
νης, τῷ αὐτοῦ σωτήρι τῆς κατ' ἐχθρῶν πολεμίων νίκης θεοπραπέξ
ἀνετίθει χαριστήριον, εἰκόνα χορείας ἀποστολικῆς ταύτην καθ' ἡμᾶς
συστησάμενος. ἐπεὶ καὶ κατ' ἐκείνους συνήχθαι λόγος ἀπὸ παντὸς 6
5 ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνδρας εὐλαβεῖς, καθὼς ἐν ταῖς
πράξεσι τῶν ἀποστόλων, ἐν οἷς ἐτύχωνον »Πάρθοι καὶ Μηδοὶ
καὶ Ἑλαμίται«, πλὴν ὅσον ἐκείνοις μὲν ὑστέρει τὸ μὴ ἐκ θεοῦ λει-
τουργῶν συνεστάναι τοὺς πάντας, ἐπὶ δὲ τῆς παρουσίας χορείας ἐπι-
σκόπων μὲν πληθὺς ἦν τριακοσίων ἀριθμὸν ὑπερακοντίζουσα, ἐπο-
10 μένων δὲ τούτοις πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἀκολούθων τε πλείστων
ὅσον ἑτέρων οὐδ' ἦν ἀριθμὸς εἰς κατάληψιν. τῶν δὲ τοῦ θεοῦ 7
λειτουργῶν οἱ μὲν διέπρεπον σοφίας λόγῳ, οἱ δὲ βίου στερεότητι καὶ
καρτερίας ὑπομονῆ, οἱ δὲ τῷ μέσῳ τρόπῳ κατεκοσμοῦντο. ἦσαν δὲ
τούτων οἱ μὲν χρόνων μήκει τετιμημένοι, οἱ δὲ νεότητι καὶ ψυχῆς
15 ἀκμῇ διαλάμποντες, οἱ δὲ ἄρτι παρελθόντες ἐπὶ τὸν τῆς λειτουργίας
δρόμον. οἷς δὴ πᾶσιν ὁ βασιλεὺς ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας τὰ σιτηρέσια 8
δαψιλῶς χορηγεῖσθαι προσέτατε. τοιαῦτα μὲν περὶ τῶν ἐκεῖ συνελ-
θόντων ὁ Παμφίλου διεξῆλθεν Εὐσέβιος.

Ὅσον ὁ βασιλεὺς συνεδρεῖει τοῖς ἐπισκόποις.

20 Ἐπιτελέσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπινίκιον κατὰ Λικιννίου ἐορτήν, 6 1
ἀπήντα καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Νικαίαν. τῇ δὲ ἐξῆς πάντες ἅμα οἱ ἐπί-
σκοποι εἰς ἓνα τόπον συνήρχοντο, παρήει δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς μετ'
αὐτούς, καὶ ἐπεὶ παρήλθεν, εἰς μέσον ἔσθη καὶ οὐ πρότερον καθίζειν
ἠρεῖτο, πρὶν ἂν οἱ ἐπίσκοποι ἐπινεύσειαν· τοσαύτη τις εὐλάβεια καὶ

4 Act. 2, 5 — 6 Act. 2, 9 — 19—S. 46, 1 vgl. Soer. I S, 12 p. 39 u. I S, 17 p. 40

A¹H V¹P³ M²P¹P²

4 Die Zeilenanfänge in A¹ oft nicht mehr zu lesen. Das Unleserliche wird
im Folgenden durch [ ] markiert | [λόγος] A¹ 5 τὸν τῶν V¹P³ | [ἐν ταῖς] A¹
6 πράξεσι + δηλοῦται HM²P¹P² | ἐν οἷς > M², aber am Rand von 2. Hd. ein-
gefügt 7 ὑστέρει τὸ M²P¹P² ὑστερεῖτο HV¹P³ ὑστερεῖται A¹ 8 [συν]εστάναι A¹
8f ἐπι[σκό]πων A¹ 9 ὑπερακοντίζῶν ἑπομένων P³ [ἐπομ]ένων A¹ 10 πλεί-
[στων] A¹ 11 [θε]σῶ A¹ 12 [καὶ] A¹ 13 [ῆ]σαν A¹ | δὲ A¹ τε HM²P¹P²V¹
τε corr. aus δὲ P³ 14 νεότητος HM²P¹P² | [ψυ]χῆς A¹ 15 [λει]τουργίας A¹
16 [τὰ] A¹ 17 [μ]ὲν A¹ > M²P¹P² | ἐκεῖσε HM²P¹P² 17f συνελθόντων
συναχθέντων V¹ 18 διεξῆλθεν] φησὶν H 19 [ὁ]πον A¹ 20 [ἐπι]τελέσας A¹ |
ἐπινίκια H 21 ἅμα πάντες ~ M²P¹P² | οἱ A¹ (Soer.) > in den übr. HSS
24 πρὶν] πλὴν A¹ | ἐπινεύσειεν P³

αὐδῶς τῶν ἀνδρῶν τὸν βασιλέα κατεῖχε. πρὸς οὓς ὁ βασιλεὺς ὁ 2
 πανεύφημος παρανετιζὸν καὶ διδασκαλικὸν προσενήνοχε λόγον εἰς
 ἕννησιν καὶ δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν τοῦ τῶν πάντων θεοῦ τοῦ
 τῶσαῦτα αὐτῷ χαρισμένου, ὡδὲ πως λέγων·

5 Λόγος Κωνσταντίνου Σεβαστοῦ προσφωνητικὸς πρὸς τὴν ἑγίαν σύνοδον.

» Πολλὰς μὲν πρὸς εὐποίαν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει ἐπιφανε- 7 1
 >σάτας ὁδοὺς ἢ τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ τρόφιμος δικαιοσύνη ὑπέ-
 >στρωσεν, οὐχ ἡκιστα δὲ ἐκείνην τὴν ἐπισήμοτέραν καὶ μάλιστα
 >ἀστράπτουσαν, ἣν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἀγιωτάτου νόμου τῆς καθο-
 10 >λικῆς ἐκκλησίας πᾶσιν ἡμῖν παντὸς θαύματος μείζον ἠθροῖσε, τῆς
 >πίστεως τὸ κυριακὸν οἰκητήριον. τούτου δὲ τὴν μὲν κορυφὴν 2
 >μέχρι τοῦ γέγγους τῶν ἀστρῶν ἐληλυθῆναι ὀρώμεν, τοὺς δὲ θεμε-
 >λίους ἔτι ἀρχομένου τοῦ ἔργου οὕτως βαθέως καὶ πιστῶς ἐριζῶ-
 >σθαι θείῳ νεύματι γινώσκωμεν, ὡς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην αἰσθησιν
 15 >τούτου λαβείναι. ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοίνυν τῆς προειρημένης ἀπα- 3
 >σῶν τῶν λοιπῶν ὄλων ὑπερκειμένης ἄχρι τοῦ τέλους τῆς ἐξόδου
 >φαίνεται ὀμαλὴ καὶ ἰσόπεδος πορεία τῇ λαμπρότητι τοῦ φωτὸς χρω-
 >μένη, ἣς καὶ τὸ μέτωπον ἀστροειδεῖ σφραγίδι κεκοσμημένον δυοκαί-
 >δεκα τὸν ἀριθμὸν κίονες χιόνος λαμπρότεροι, ἀκίνητοι τῇ θήσει τῆς
 20 >πίστεως αἰδίως τῇ τῆς θεότητος τοῦ ἡμετέρου σωτήρος δυνάμει 4
 >βαστάζουσι. τούτου τοίνυν τοῦ τηλικούτου ἔργου ὁ τεχνίτης 4
 >προσλαμβάνουσιν ἡμῖν καὶ τὴν ἀπὸ ψυχῆς δικαίαν πίστιν τοῦ ἀθανάτου
 >αὐτοῦ νόμου εἰς νοῦν ἔδωκεν ἡμῖν τὴν σεμνότητα· οὐπερ πρὸς τοὺς
 >πυλῶνας οὐδὲν ἕτερον εἰ μὴ ἀγνῆς καὶ εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας ἐπειγού-
 25 >σης, μόνη καθαρᾶς διανοίας πεποιθῆσει πρόσσεισιν ὁ βουλόμε- 5
 >νος. τούτῳ δὲ αὐτῷ θαυμαστήν τινα κόσμον λαμπρότητα σωτή- 5
 >ριος προσήγαγε λογισμὸς· λέγω δέ, ἔνδοθεν πίστις ἀνθρώπων διὰ
 >παντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ κυριακοῦ ἀνθοῦσι στεφάνοις τετιμημένη

6 ff aus dem Buch des Dalmatios; vgl. oben S. 2, 11 — 11 ff vgl. die Schilderung
 der Grabeskirche Eus. V. C. III c. 34 ff — 27 vgl. Constantins Rede a. d. heil.
 Versammlung (= Or) p. 187, 19 (Heikel)

A¹ A² (von Z. 5 λόγος an) H V¹P³ M²P¹P²

1 f ὁ πανεύφημος βασιλεὺς A¹ 4 ὡδὲ — S. 54, 24 > A¹ ist aber von A²
 nach Schluß von Buch III nachgetragen (vgl. für die näheren Angaben die Be-
 schreibung der HS) 5 ἑγίαν > H 6 ἀποίαν P³ | εὐποίαν τῶν ἀνθρώπων
 τῷ γένει P² 11 τὸ > V¹P³ | τούτου] τοῦτο P³ 13 ἀρχομένους M²P¹P²
 17 πορείας M² 18 f δύο καὶ δέκατον P¹ δύο καὶ δέκα τὸν M² 21 ὁ τεχνίτης A²
 οὐ τέχνη τις d. übr. HSS 22 πίστιν] κρίσιν M²P¹P² 24 ἀγνοῦς H 26 τούτῳ V¹
 τοῦτο d. übr. HSS | αὐτῷ HM²P¹P² 26 f σωτηρίον H 27 λέγω Balf.] λόγῳ
 HSS 28 κυριακοῦ + οἶζον A² | τετιμημένη] πεποικιμένη H

>ἀθανασίας καρπὸν ἀθροίζουσα ἄγνους τόνους τῆς ζωῆς τῆς
 >ἀνθρωπείας εἰς φανερόν ἄγουσα ἐπιφανεῖς καθίστησιν. αὐθις
 >ἐντεῦθεν ἢ ἔξωθεν οὐράνιος δόξα ἐστεμμένη τοῦ αἰῶνος ἀεὶ τικτο-
 >μένον μᾶλλον δὲ φρομένον βραβεῖα ὑπογράφει, καὶ τραφέντα μετὰ
 5 >τοῦ προσήκοντος ἐπαίνου ἄπασαν τοῦ αὐτοῦ ἔργου τὴν τελεσιουργίαν
 >κοσμεῖ. ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος ὁ κυριακὸς οἶκος ὑπὸ δύο μόνων
 >φυλάκων φρουρεῖται· καὶ φόβος μὲν θεῖος πρόσσεισι τῇ ἐνίων ἐννοίᾳ
 >σωφρονιστήριον, πάρεστι δὲ ἀεὶ καὶ τοῖς εὐφρονοῦσιν ὁ πρὸς τὸ
 >θεῖον ἔπαινος τῆς συνέσεως βραβεῖον· τούτων γὰρ ἐκατέρων ἐπικει-
 10 >μένων τοῖς προθέροις τοῦ ἀγιωτάτου τόπου δικαιοσύνην μὲν αἰθύραι
 >ἀναπεπταμένα δέχονται, αὐτῇ τε εἴσω οἰκισθεῖσα μένει ἀκήρατος, τῇ
 >δὲ ἀδικίᾳ οὐδὲ θέμις ταῖς θύραις προσελθεῖν, ἀλλὰ ἐξόριστος τούτου
 >τοῦ τόπου ἐκκλείεται. ταῦτά με, ὦ τιμιώτατοι καὶ παντὸς ἐπαίνου
 15 >γιάντου φωτὸς λαμπρότητα ἤγαγεν, ἵνα μὴ πόρρω με ἐστῶτα ἀμφίβολος
 >τις ἴσως τῆς ψυχῆς πίστις ἀπεργάσῃται τῆς ἀληθείας ἀνάρμοστον.
 >Ἀλλὰ τί πρῶτον διαβεβαιώσομαι; πότερον τῆς εὐδαιμονίας τὸν
 >τύπον, ἣτις εἴσω τοῦ στήθους τοῦ ἑμοῦ συνελημμένη λανθάνει, ἢ
 >τὰς θείας εὐεργεσίας τὰς περὶ ἐμὲ ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ, ἐξ
 20 >ᾧ τὸν ἀριθμὸν πολλῶν ἔργων ἱκανὸν γοῦν λέγειν ἢ φανεῖν ἢ δῆ,
 >ὡς τὴν ἐμὴν μετριότητα ὁ αὐτὸς ἡμέτερος θεὸς καὶ πάντων πραγ-
 >μάτων πατήρ εἰκότως ἐαυτῷ καταδουλώσατο. πιστεύετε, ὦ τι-
 25 >μιώτατοι ἀδελφοί, προσλαμβάνοντες ἀκέραιον πίστιν τοῖς λεγομένοις,
 >εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἢ ἐμὴ διάνοια τῶν θεῶν εὐεργετημάτων χορη-
 >σθεῖσα εὐδαιμονεῖν δοκεῖ καὶ ἀπὸ τ(οι)οῦτου πράγματος ἐξόχους ἐπαί-
 >νονους πληρῶσαι δύνασθαι φαίνεται. ὅμως, ὅπερ τῆς ἀληθείας ἢ πίστις
 >ἐναργῶς δείκνυσιν, οὔτε φωνὴ οὔτε γλῶττα τῷ προστάγματι τῆς
 >διανοίας ὑπονογῆσαι ἀρκοῦσι καὶ μάλα εἰκότως. ἀμέτρον γὰρ 10

17 vgl. Or p. 187, 28. 192, 7 — 28 vgl. Or p. 169, 10

A²H V¹P³ M²P¹P²

2 φανερόν] φῶς M²P¹P² | ἄγουσαν M² 4 τραφέντα Subjekt von κοσμεῖ
 8 καὶ > V¹ 9 ἔπαινος aus ἐπαινον corr. A²M² | συνείσεως V¹P³ 12 τούτου] τούτοις P³
 13 ἐγκλείεται H | με] μὲν H 16 ἴσως > P² | ἀπεργάσῃτε P³ 17 διαβεβαιώσο-
 μεν P² 18 ἣτις] εἴτις A² | συνελημμένον A² (wo aber corr. in σνηλημμένη), M²P¹
 19 ἐπὶ > V¹ 20 πολλῶν + ὄντων M²P¹P² | ἱκανὸν γοῦν A² ἱκανὸν ὄν HV¹P³
 εἰ γὰρ ἐν ᾧ M² εἰ γὰρ ἐ ᾧ P² εἰ γὰρ, ἐν ᾧ P¹ | λέγομεν HSS. Die Stelle scheint
 schwer verderben. Viell. ἱκανὸν γοῦν λέγομεν (ἐν, ἵνα ἢ εὐσπλαγχνος δύναμις αὐτοῦ)
 φανεῖν ἢ δῆ καὶ . . . καταδουλώσατο G. L. θεοῦ ἐξ(ερε)θεισας, ὡν τὸν ἀριθμὸν πολ-
 λῶν (οὐδῶν) ἔργον ἱκανὸν γοῦν λέγειν φανεῖν ἢ δῆ, (δι' ᾧν) κτέ. Holl λέγειν ἐν
 ᾧ φανεῖν ἢ δῆ, ὡς τὴν Pasquali 21 ὡς Pasq.] καὶ HSS 24 εἰ] ἢ P³ | εἰ + γὰρ
 HM²P¹P² | τὰ > M²P¹V¹P³ 26 ὅμως > P² ὁ μὲν P³ 28 ἀρκοῦσαι P³

- >ὄντος τοῦ μεγέθους τῶν ἐνεργειῶν ἢ μὲν διάνοια ὑψηλή τις οὐσα
 >τοὺς ἀνωτέρω τοῦ σώματος τόπους καταλαμβάνει, ἢ δὲ τῆς γλώττης
 >πορεία εἰς στερὸν κομιδῆ τόπον συγλεισθεῖσα, ἀδόκιμος σχεδὸν (τοῦ) λέ-
 >γειν) οὐσα, παντάπασι σιωπῇ. τίς γὰρ ἡμῶν οὕτω προπετιῆς λογιμῶ,
 5 >ἵνα τοιαύτης πεποιδήσεως ἀπορρίψῃ λόγον, δι' οὗ φάναι ἂν τοιμή-
 >σειε πάνν εὐκόλως τῷ τὰ πάντα δυναμένῳ θεῷ ἢ καὶ πάντων τῶν
 >καλλίστων δημοιοργῶ ἐνδόξους ἐπαίνους καὶ ἐπαξιούς ἐντελῶς εἰ-
 >πεῖν; ὅποτε εἴ τις μόνην τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ αὐτὸν τετέχθαι 11
 >νομοθετήσαντος λογίσαιτο, εἰδὼς ἂν σκοπήσειε μηδὲν δύνασθαι ἐρε-
 10 >θῆναι, ὅπερ ἄξιον θεοῦ λεχθῆναι δυνήσεται. τί τοίνυν τῆς ἐμῆς 12
 >μετριότητος τὴν καθοσίωσιν λέγειν ἐχοῖν, εἰ μὴ τοῦτο, ὅπερ ὁ θεὸς
 >λόγος τῆς ἀληθείας δείκνυσιν; οὐ τὸ μέγεθος ἡτις μεγίστη προσ-
 >κύνησις σκοπησάτω σαφῶς, εἰ καταντῆσαι δυνήσεται ἐν αὐτοῖς τοῖς
 >περὶ αὐτοῦ λεγομένοις καὶ οὐδεμία πλάνη αὐτὸν ὀλισθήσει.
 15 >Καὶ εἶθε μοι τῷ ὑμετέρῳ συνδιακόνῳ δαφυλῆς εὐπορία τοῦ λέγειν 13
 >ἀρχέσειεν, ἵνα ἐκεῖνα ἄξια ὄντα τοῦ κηρύττεσθαι ἐγκωμιάσω, ἄπερ ὁ
 >θεὸς σωτὴρ ὁ ἡμέτερος πάντων τε πραγμάτων φύλαξ τοῖς προσι-
 >μοῖσι τῆς αὐτοῦ παρουσίας, ὅποτε τῆς ἡμετέρας λυσιτελείας ἕνεκα
 >ἀγνοῦ σώματος οἰκητήριον κατηξίωσεν ἐκ παρθένου λαβεῖν, πᾶσιν
 20 >ἀνθρώποις δίδαγμα τοῦ παρ' αὐτοῦ οἴκτου δηλῶν, γαλιρῶ νέυματι
 >τῆς αὐτοῦ θεότητος ἔδειξε. τίνας ἄρξομαι ἄρα; ἀπὸ τῆς αὐτοῦ 14
 >διδασκαλίας καὶ σεμνότητος; ἀλλὰ ἀπὸ θείων διδασκαλιῶν, ὧν αὐτὸς δι'
 >ἑαυτοῦ μηδενὸς διδάσκοντος μόνος διδάσκαλος πέφηεν; ἀλλ' ὅπως
 >ἀπέπνευσαν διὰ τῆς αὐτοῦ προνοίας τοσοῦτοι δῆμοι, ὅσους οὐδὲ
 25 >ἀριθμῶ περιλαβεῖν οἶόν τε, μικρῶ τινι τροφῇ καὶ ἐλαχίστοις σιτίοις
 >καὶ μόνοις δύο ἰχθύσι τῇ τούτου θείᾳ προνοίᾳ, καὶ Λαζάρου μετὰ 15
 >τὴν τελευτὴν βραχείᾳ τινὶ ῥάβδῳ ἀνάστασιν πεποίηκε καὶ εἰς τὴν
 >τοῦ φωτὸς λαμπρότητα αὐτῆς ἀνήγαγε; πῶς δ' ἂν εἴποιμι τὴν 16
 >ἀγνὴν αὐτοῦ θεότητα, δι' ἧς γυναῖκά τινα ἀπορητοτέρως (νοσοῦσαν)
 30 >θεασάμενος καὶ τῆς ἑαυτοῦ ὁμιλίας μόνης καταξιώσας, ὑγῖα τε αὐτῆς
 >καὶ παντὸς νοσήματος ἐλευθέραν ἔδειξε; τίς δ' ἂν κατ' ἄξιαν εἴποι 17

21 vgl. Luk. 2, 47. Or a. a. O. — 23 vgl. Joh. 6, 9 — 26 vgl. Joh. 11, 43 —
 28 vgl. Mark. 5, 25

A²H V¹P³ M²P¹P²

3 ἀδόκιμος mit M²P¹P² δόκιμος d. übr. HSS 3 f λέγονσι H λέγουσα d. übr. HSS
 corr. Holl 4 σιωπᾶν A² S μόνην > P² 9 νομοθετήσαι HM²P¹P² | μηδέν] μὴ
 δὲ M² μὴ V¹ 10 ὅπερ] ἄξπερ A² | δυνήσεται 13 ebenso A² 14 αὐτὸν (sc. τὸν
 προσκυνῶντα) dem Sinne nach statt αὐτὴν (sc. τὴν προσκύνησιν) 15 ἡμετέρῳ
 A²M²P²V¹P³ 19 πᾶσι λαβεῖν ~ H 22 ἀλλὰ + καὶ H 26 τῇ τοῦ θείου προ-
 νοίᾳ H 27 ῥάβδῳ] ῥήσει HM²P¹P² 29 corr. Holl 30 τε > M² 31 καὶ > P²

>αὐτοῦ τὸ ἀθάνατον ἔργον, δι' οὗ τις συνεχεῖ καὶ μακροῦ νόσου τηκε-
 >δόνι ἀναλωθεὶς καὶ τῶν μελῶν αὐτοῦ χυθέντων καὶ διασπασθέντων
 >ὄλων κείμενος ἄφνω θείῳ λάματι ῥωσθεὶς αὐτὸ τὸ σκιμπόδιον, ἐφ'
 >ῶ ἔκειτο, τοῖς ὅμοις ἐπέθηκε καὶ εὐχαριστίας ἐπαίνους διαχέων διὰ
 5 >τε τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐνορίας διέδραμεν; ἀλλὰ τὸ θεῖον αὐτοῦ 18
 >καὶ σταθερὸν βάδισμα, ὡς ἐπιβαίνων τὴν ἀγρίαν θάλατταν κατα-
 >πατήσας ἐπέξενσε καὶ τοῖς θείοις ἔγχεσι τῆς βαθυτάτης θαλάττης
 >τὴν ὑγρότητα ἔπηξε καὶ διὰ μέσου πελάγους οὐδενὶ μέτρῳ βαθύτητος
 >περιοριζομένον ὥσπερ διὰ γῆς τὴν πορείαν ἐποιήσατο; ἀλλὰ τὴν 19
 10 >ἠπῖαν αὐτοῦ ἀνεξικακίαν, δι' ἧς νικητῆς ὢν ἐν πᾶσι τῶν ἀνοήτων
 >δήμων τὴν ἀνθάδειαν ἐδάμασε καὶ δαμασθεῖσαν πόρρω ἀπ' αὐτῶν
 >διαχωρίζων τὴν ἀγριότητα τῷ νόμῳ ὑπέταξεν; ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ 20
 >ὑπέρολαμπρα καὶ μέγιστα τῆς αὐτοῦ θεότητος, οἷς ζῶμεν, οἷς εὐδο-
 >κοῦμεν οἵτινες τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας τὴν ἐλπίδα οὐ μόνον
 15 >προσδοκῶμεν ἀλλ' ὥσπερ τινὶ τρόπῳ ἤδη κατέχομεν; τί πλέον 21
 >τολμῶ λέγειν καὶ μετ' αὐτῆς τῆς μικρᾶς τοῦ λόγου παρασκευῆς, εἰ
 >μὴ μόνον τοῦτο, ὅπερ τῆς ἐμῆς καθοσιωμένης ψυχῆς συνεῖναι χορή,
 >τὴν καθαρότητα, ὁποῖος τοίνυν ἐστὶν ὁ παντοδύναμος θεός, ὁ τὸν
 >οὐρανὸν οἰκῶν, καὶ περὶ πᾶν τὸ ἀνθρώπινον γένος, μάλιστα δὲ καὶ
 20 >ἐξαίρετως περὶ τὴν καλλίστην καὶ παντὸς ἐπαίνου μεῖζονα δικαιοσύ-
 >νην, ὅποτε καὶ τοῦ ἰδίου θεοῦ πνεύματος τὸ ἀγιώτατον κατ' ἀξίαν
 >σῶμα ἐνοικεῖν τε αὐτῷ καὶ οὕτω σωτηριῶδες τοῖς ἀνθρώποις
 >σώμασιν εἶναι κατηξίωσεν.

>Ἐπειδὴ οὖν περὶ τῆς οὕτω ἀγιωτάτης καὶ σωτηρίου τῆς πάντα 22
 25 >δυναμένης θεοῦ τάξεως ἄμετρος τῶν ἐχθρῶν μανία ὥσπερ ἀγλήϊ
 >τινὶ συγκεχυμένη ἐπολεθρίου σκαιότητος ἐρημρίαν ποιησθαι οὐκ
 >ἀμφιβάλλει, διὰ βραχέων, εἰς ὅσον ἢ πίστις καὶ ἢ καθοσιώσεις τῆς
 >ψυχῆς τῆς ἐμῆς τοῦ λέγειν εὐπορίαν δαφιλεύεται, διηγῆσασθαι πει-
 >ράσομαι. καὶ γὰρ αἱ τούτων τῶν ἐθνῶν κακόνοια τοιοῦτον γένος 23
 30 >εἰσάγουσιν ἀναισχυντίας, ὥστε ἀσεβεῖ στόματι μὴ φοβηθῆναι εἰπεῖν
 >τὸν θεὸν τὸν πάντα δυνάμενον πάντα τὰ τῷ θεῷ νόμῳ δηλούμενα

1 vgl. Joh. 5, 5ff — 5 vgl. Joh. 6, 16ff. Or p. 175, 9

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 μικροῦ P³ | νόσου corr. aus νόσω H 4 ἐπαίνου A² | διαχέων] διὰ
 βραχέων H 6f καταποντήσας V¹ 7 ἐπέξενξε conl. Heikel Krit. Beitr. S. 22
 10 ἠπῖαν] ὁποῖαν M²P¹P² 11 πόρρω αὐτῶν, aber am Rand ἀπ' αὐτῶν H
 13 οἷς] ὡς H 17 καθοσιωμένης HP² 19 περὶ > P³ 22 ἐνοικοῦν τε αὐτῷ
 HSS, corr. Friedl. 29 αἱ corr. in ἡ A² | ἐθνῶν A²V¹P³ ἐχθρῶν HM²P¹P²
 30 εἰσάγει A²V¹P³ 31 παντοδυνάμενον HV¹ | πάντα² > M²P¹P²
 Gelasius.

>μήτε πεποιηθέναι μήτε ποιῆσαι βεβουλήσθαι. ὃ τῆς τοιαύτης ἀσε- 24
 >βοῦς φωνῆς τῆς κατ' ἀξίαν ἅπασαν ὑπερβολὴν τιμωρίας καθ' ἑαυτῆς
 >ἀπαιτούσης· ὄντως ἐμμανῶς καὶ τολμηρῶς τῆς θείας ταύτης εὐ-
 >εργεσίας τὴν δόξαν τὴν μηδενὶ τῶν ἀνθρώπων περιληφθῆναι δυνα-
 5 >μένην ἄσπλην καταστήσαι ἐπιθυμεῖ. τί γὰρ μᾶλλον ἢ ἀγνότις ἄξιον 25
 >τοῦ θεοῦ; ἦτις ἐκ τῆς ἀριωτάτης ὀμιλίας μετὰ τῆς πηγῆς τῆς
 >δικαιοσύνης προελήλυθε καὶ διὰ πάσης τῆς περιόδου τῆς οἰκουμένης
 >ἐπλήμμυρε καὶ τὰς δυναμείας τῶν ἀριωτάτων ἀρετῶν τοῖς ἀνθρώ-
 >ποις ἐπέδειξεν, ἄσπερ ἑαυτοῖς πρῶτον ἐχθρὰς νομίσαντες (ἔπαθον τὰ)
 10 >τῶν Ἀσσυρίων· οἷς προηγουμένου τοῦ θαύλου παραδείγματος καὶ τὰ
 >λοιπὰ ἔθνη συνθέσθαι αὐτοῖς ἀνεπίσθη. ἐν οἷς, ὅσπερ ἡμεῖς 26
 >ἰδίᾳ θεωρία δοκιμάζομεν, τὸν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ θεῖον ὄρω-
 >μεν συνεργεῖν οἴκτον, ὅποτε καὶ καθ' ἡμέραν καὶ κατὰ χρόνους
 >πολλοὺς ἐξ αὐτῶν πυρόδους μανίας οἰστρο(φ ἑλαννομένους) ὁ αὐτὸς
 15 >εἰς τὴν τοῦ σωτηριώδους ἰμάτος ἀνεξικακίαν ἐκέλευσεν ἀνή-
 >κειν. καὶ οὐδὲ οὕτως τοῖς λοιποῖς τῆς τοιαύτης εὐεργεσίας τὸ
 >μέγεθος δύναται πρὸς χάριω ἐλθεῖν (διὰ) τὴν παρὰ ἀνθρώπων
 >ἄγνοιαν τὴν θείαν δυναστείαν δύνασθαι πάντα λόγον ὑψῶσαι καὶ εἰς
 >ὑψος ἀρθέντα βεβαιώσασθαι (καὶ) αὐτίς καθελεῖν καὶ διαλύσαι. ἀλλὰ 27
 20 >μᾶλλον τοῖς ἀνθρωπίνους πράγμασιν ἐναντίως ἂν ἀπέβη, εἰ (μὴ) ὁ θεὸς
 >ὁ τὰ πάντα δυνάμενος σιωπηρῶ τῆς αὐτοῦ θεότητος νεύματι πάντα
 >πράττειν προέθετο. μᾶλλον γὰρ ἂν ἢ τῶν ἀνθρώπων μανία ἐγένετο
 >συχνή, καὶ ἢ ἀνθρωπεία (ἀνθάδεια) οὐκ ἔχουσα πέρας πάσας ἂν τὰς
 >ψυχὰς ἐπόρηθσεν. οὐδὲ ἂν τὰ ἄλλα πλεῖστα ὄντα, ἄπερ ἐν τῇ τοῦ κόσμου
 25 >ἀναστροφῇ τὴν ἰδίαν λειτουργεῖ τάξιν, ἀναφανῆναι δεδύνηται· ἀλλ' 28
 >ὁμοῦ πάντα μετὰ τῆς ἀγνοίας τοῦ θεοῦ ταχέως ἂν ἀπωλώλει, τοῦ
 >δὲ φθόνου καὶ τῆς βασκανίας τὸ ἄδικον οὐχ ὡς ἐν ὀλίγοις μεμενή-
 >κει ἀλλ' οὐδεὶς ἂν ἠνρέθη ταύτης τῆς βασκανίας ἀλλότριος, τῶν θρη-
 >σκευῶν τὰ γένη παντοίων εἰς τοσοῦτον μεγάλως τε καὶ πλατέως εἰς
 30 >τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων διαχυθέντων, ὡς ἀξίως τῇ τούτων αἰσχρο-

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 τῆς > A² 3 ἑπαιτούσης P³ | ὄντως] ὄντως V¹ οὕτως P³ 4 δόξαν τὴν > P²
 5 ἦ] ἦν M² 7 πᾶσαν P³ 9 ἐπέδειξεν HM²V¹P² | ἐχθρὰς πρῶτον ~ A² | πρό-
 τερον H | πάθει HSS 10 ἀσσυρίων H 14 αἰστρομένης HSS (viell. οἰστρομένον A²
 zu der Änderung vgl. Eus. V. C. p. 134, 7) 15 ἀνεξικακία P³ 17 (διὰ) G. L. 18 δύνα-
 σθαι von ἀγνοίαν abhängig? Oder Lücke hinter ἀγνοίαν? 19 (καὶ) G. L. 20 (μὴ)
 Ltz. 21 σιωπηρῶ] vielleicht σωτηριῶ Ltz. 22 ἢ > P³ | ἐγένετο HP² 23 (ἀνθά-
 δεια) G. L. 25 δύναται A² 26 μετὰ] μεστὰ V¹ μὲν P³ | τῆς > H | ἀπωλώλει A²
 ἀπωλώλει d. übr. HSS 27 τὸ — 28 βασκανίας > aber am Rand nachgetragenes A² |
 ὄντως ἐν A²HM²P¹P² οὕτως ἐν V¹P³ οὐχ ὡς ἐν corr. Friedl 29 παντοίων H
 > d. übr. HSS 30 zu διαχυθέντων vgl. das zu 24, 29 Angemerkte

- >τητι τὸ φῶς ταύτης τῆς ἡμετέρας λαμπρότητος ἐπισκιασθῆναι
 >αὐτοῖς ἀεί τ' αὐτῆς αὐτοὺς στερίζεσθαι. οὐδεὶς οὖν λόγος δυνή- 29
 >σεται τῶν εἰρημένων τὴν ἐμὴν πίστιν ἀπὸ τῆς ἐμῆς ἐξέλειεν ψυχῆς.
 >ἔπεται γὰρ αὐτῇ μηδενὸς φάυλου ἐμποδὼν ἄντος δύναμις τελεία, ὁ
 5 >ζῶν τῆς ἀληθείας λόγος, εἰς πάντα δυνάμενος, φήλαξ πάντων πραγ-
 >μάτων, τῆς ἡμετέρας σωτηρίας κηδεμών. οὗτος οὖν δοκεῖ τι-
 >τρόπως τοῦ ἀγνωστάτου αὐτοῦ λόγου δαψιλεύεσθαι τὴν ὁμίλιαν * τοῦ
 >ἐλευθεροῦντος διαφυλάττειν καὶ τοῦ φωτὸς τὴν λαμπρότητα ἡμῖν
 >παρέχειν.
- 10 >Τίνος τοίνυν ἕνεκα καὶ νῦν πάντων τῶν ἐθνῶν οἱ δῆμοι τὸ 30
 >οὐράνιον μὴ καθορῶντες φῶς καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου ὁσίου ὑπερφρο-
 >νοῦντες, τὸ γῆϊνον ἐπιζητοῦσιν οὐδεμίαν ἔχον ὑπόστασιν ἀληθείας
 >οὐδὲ φαιδρότητα ἀγνῆς λαμπρότητος οὐδὲ δυναστείαν τῆς οὐρανό-
 >θεότητος; ὃ ἀναξίου δράματος· ἔτι καὶ νῦν μηδὲν ἐλλείποντες 31
 15 >τῆς ἀσεβείας μηδὲ πρὸς τὸ θεὸν ἀφορῶντες, ὑπὸ τῆς ἀθλίας πλάνης
 >καταπίπτοντες οὐχ ὀρθῶς· καὶ τοῖς ὄντοισι τούτοις ἔργοις τοῖς
 >τοῦ κόσμου τὴν λαμπρότητα οὐ παύονται μαιίνοντες, δηλαδὴ ξύλον
 >καὶ λίθον καὶ χαλκὸν καὶ ἄργυρον καὶ χρυσὸν καὶ ταύτας τὰς γῆϊνας
 >(ἕλας) εἰς τὸ προσκυνεῖν καθιδρύντες καὶ ἀπὸ τούτων ἐλπίδα τῆς
 20 >ζωῆς ἐπαγγελλόμενοι, ναοὺς αὐτοῖς μετὰ ἐπισήμου κόσμου οἰκοδο-
 >μοῦντες καὶ ἀπὸ τούτου οὕτως αὔξοντες αὐτῶν τῆς προσκυνήσεως
 >τὰς προσθήκας, ἐπειδήπερ τὸ μέγεθος τῶν οἰκοδομημάτων ἐπ' αὐτῶν
 >γενομένων ἄξιον τῆς ἑαυτῶν ὄψεως παρέχεται τὸ θαῦμα. ὁπότε 32
 >τοίνυν ταῦτα ποιεῖν δοκοῦσι, σαφῶς νοεῖται, εἰ καὶ τὰ μάλιστα αὐτοὶ
 25 >οὐχ αἰσθάνονται οὐδὲ ὀρθῶσιν ὑπερηφάνως, ὅτι τοῖς ἑαυτῶν ἔργοις
 >αὔχειν δοκοῦντες ἀλίεζονται. ἡλίεζος τοίνυν καὶ πόσος τε ὁ θεός
 >ἔστιν ὁ πάντων δυνάστης οὐχ † ὀρώμενος, τίς καὶ πάντων ἀνθέν-
 >της ἔστι καὶ κριτής, ὃν τινες αὐτῇ τῇ πεποιθήσει τῆς ἰδίας, ὡς
 >νομίζουσιν, ἀρετῆς (ὑβρίζοντες ἑαυτοὺς) λανθάνουσιν. αὐτοῦ γὰρ τῇ 33
 30 >διατυπώσει καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἡμετέρου σώματος ἔλαβε τὸν ὀφειλόμενον

A²H V¹P³ M²P¹P²

1 ἐπισκιασθῆν HSS   2 τ' αὐτῆς] ταύτης HSS   5 εἰς] εἰς H | δυνάμενα
 H | πάντων + τῶν H   6 οὕτως HSS   7 τρόπως τοῦ αὐτοῦ λόγου τοῦ ἀγνω-
 στάτου ∼ A² | etwa ὁμίλιαν, (τὴν γνῶσιν) τοῦ Ltz.   9 παρέχει P³   15 ἐπὶ]
 ἀπὸ P² | τῆς > V¹   18 καὶ ἄργυρον καὶ χαλκὸν ∼ A²   19 (ἕλας) G. L.
 20 ἀπαγγελλόμενοι A²P³   23 γενόμενον HSS | τὸ nachträglich eingefügt H
 24 αὐτοῖ] αὐτοῦ M²   26 αὔχειν] ἔχειν H   27 ἔστιν ὁ θεός ∼ P² | ὁ
 πάντα δυνάστης M²P¹P²V¹A² (wo aber corr. in ὁ πάντων δυνάστης), P³ ὁ τοῦ παν-
 τὸς δυνάστης und am Rand ὀπάντων H | † etwa οὐχ (ὀρθῶσιν οὐδὲ γινώσκουσιν)
 G. L. οὐχ ὀρθῶσιν, ὅστις καὶ Ltz.   29 corr. Ltz.

>τύπον, καὶ ἵνα σχῶμεν τῆς ἁρμονίας τὴν ἀκμὴν, ὁ αὐτὸς τῶν πάντων
 >μελῶν τὴν συζυγίαν ἰσχυροτάτοις νεύροις συνέδησεν, ἵνα ἐν πάσῃ πρά-
 >ξει τῆς ἡμετέρας σπουδῆς ἀκάματον ἔχοιμεν τὴν ἀκμὴν τῆς οἰκίας
 >ἁρμονίας. τούτων τοίνυν σωτηριώδει διατυπώσει τελειοσυρρηθέν-
 5 >των καὶ πνεῦμα ἡμῖν, ἵνα ταῦτα πάντα κινεῖσθαι δύναιτο καὶ ἀκμά-
 >ζειν, ἐνέπνευσε καὶ θεὸν τοῖς ἡμετέροις ὀφθαλμοῖς συνεχώρησε καὶ
 >πρὸς σένεσιν τῇ ἡμετέρᾳ κεφαλῇ δέδωκε καὶ εἶσω τῆς χώρας ταύτης
 >πάσης τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας τὸν λογισμὸν συνέκλεισε. τοι- 34
 >γαροῦν εἴ τις εὖ φρονῶν ταύτης τῆς διατυπώσεως τὸν λογισμὸν
 10 >σχοπήσειε, τὰ δὲ λοιπὰ παύσειεν, ἃ μῆτε λόγῳ μῆτε ἀριθμῷ περι-
 >ληφθῆναι δύναται, ταχεῖα ἐνθυμήσει καὶ ἰδεῖν καὶ συνίεναι δυνήσεται
 >τὴν αἰώνιον καὶ σωτηριώδη τοῦ ἀθανάτου θεοῦ ἔξουσίαν καὶ οὐ
 >δυνήσεται ἐκείνῳ πλάνης τινὸς χωρὶς ἢ ἄνθρωπος ἐνδῆσαι, ὅποτε
 >σαφῶς αὐτῷ ἔξεστι καὶ ἰδεῖν πάντα τὰ γεγονότα εἶναι δυνάμει τοῦ
 15 >θεοῦ, ὡς αὐτὸς πάντα ταῦτα εἶναι βεβούληται.

>Ἴνα δὲ εἴη ἰδεῖν, ὅτι τις ἀθέμιτος κόσμος πολιτεία τὴν τοῦ 35
 >θεοῦ ἀγνωσίαν τοῖς ἀνθρώποις ἀπειργάσατο, λογισμοῦ ἁμαρτήματος
 >προτέρου τεχθέντος ἐκ πλάνης τοῦ ἐχθροῦ ἐν ταῖς τῶν σκαιοῶν
 >ἀνθρώπων ἀθλίαις ψυχαῖς, ἐκ τοῦ θείου νόμου λαβεῖν ἡμᾶς ἔνεστι
 20 >σαφῆ τὴν περὶ τούτου ἀπόδειξιν. ἔξ ἐκείνου γὰρ καιροῦ, ἔξ οὗ 36
 >ὑπὸ τῶν δύο ἐκείνων τῶν ἐν ἀρχῇ κατασταθέντων τὸ θεῖον καὶ
 >ἅγιον πρόσταγμα μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας οὐκ ἐφυλάχθη,
 >ἐτέχθη μετὰ ταῦτα τῆς προσηγορίας ταύτης τὸ ἄνθος· γέγονε δὲ
 >συνεχῆς καὶ μᾶλλον ἐπηύξησεν, ἔξ οὗ καὶ οἱ προειρημένοι δύο θεῖοι
 25 >νεύματι ἀπεβλήθησαν· ἕως δὲ τοσούτου ἡ ὕλη αὐτὴ μετὰ τῆς σκαι- 37
 >ότητος τῶν ἀνθρώπων προήχθη, ὥστε τῆς τε ἐφῶς καὶ τῶν πρὸς
 >δύσιν κρηπίδων κατεψηφίσατο· αὐτὴ τε ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἐναντίας
 >δυνάμεως τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων κατέλαβε καὶ ἡμαύρωσεν.
 > * ἐν ᾧ μέντοι προστάγματι ἅγιος καὶ ἀθάνατός ἐστι τοῦ τὰ πάντα 38
 30 >δυναμένου θεοῦ ὁ ἀκάματος οἶκτος. πάσαις γὰρ ταῖς ἡμέραις καὶ
 >τοῖς χρόνοις τοῖς παρεληλυθόσιν ἀναριθμήτους τῶν δήμων πολυ-

A²H V¹P³ M²P¹P²

3 οἰκίας A²HV¹P³ 5 πάντα ταῦτα ~ H 5f καὶ ἀκμάζειν δύναιτο
 ~ M²P¹P²V¹P³ 7 πρὸς = Adv. dazu | ταύτης — 8 ἡμετέρας > A² 10 δέ]
 δὴ P³ 11 συνίεναι V¹ συνίεναι P³ | δύναται P³ δύνηται V¹ 12 σωτηριώδει A²
 13 χωρὶς] lies etwa σειραῖς oder σχοινοῖς Ltz. | ὅποτε] A²HM²P¹P² σέ ποτε V¹
 σέπεται P³ (σκέπτεσθαι Balf.) 15 ταῦτα πάντα ~ P² | βούλεται HM²P¹P²
 19 ἀθλίως HV¹P³ 23 ταῦτα > M²P¹P² | προσηγορίας nämlich ἁμαρτήματος;
 vgl. Z. 17 24 δύο nachträglich eingefügt A² 26 τε > HP² | τῶν] τῆς H

>πληθείας ἀπὸ τοῦ βάρους τούτου δι' ἑμοῦ τοῦ αὐτοῦ θεράποντος ὁ
>θεὸς δεδουλωμένας ἔλευθεροῖ, καὶ εἰς ἐντελῆ αἰωνίου φωτὸς ἐξάξει
>λαμπρότητα. ἀπὸ τούτων τοιγαροῦν ἐγώ, ἀδελφοὶ ποθεινότατοι,
>οἰκειότερα τινὶ προνοίᾳ καὶ ἐνδόξοις ἐνεργεσίαις τοῦ ἀθανάτου καὶ
5 >ἡμετέρου θεοῦ τὸ λοιπὸν ἐπισημότερος εἶναι τῇ πρὸς αὐτὸν καθα-
>ρωτάτη πίστει πέποιθα.

>Δεξάσθω τοιγαροῦν με ἡ ἀγνωτάτη σύνοδος τῆς ὑμετέρας ἀγίῳ- 39
>τητος, καὶ μὴ μοι τὴν σωφρονεστάτην ἐκκλησίαν καὶ τῆς ἀγνῆς
>κοινῆς τε πάντων ἡμῶν μητρὸς τὰς θύρας ἀντιτεθῆναι ἀνάσχησθε.
10 >εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ νῦν ὁ λογισμὸς τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἐντελῆ τὴν
>καθαρότητα τῆς καθολικῆς πίστεως ἐπιζητῶν, τοῦτο ἑαυτῷ γενέσθαι
>οὐκ οἶεται εἶναι ἄξιον, ὅμως προτρέπει καὶ ὑπομιμνήσκει, καὶ τὸ
>μέτωπον τῆς οἰκείας αἰδοῦς πασῶν τῶν καλλίστων ἀρετῶν ἐξενή-
>νοχε σφραγίδα, καὶ τῶν πυλῶν(ων) τῆς ἀθανασίας ἤρξατο ἄπτεσθαι
15 >καὶ τούτους κρούειν, ὅπως καὶ ὑμεῖς τῆς ὑμετέρας ἀδελφότητος εὐθὺς
>συγχωρῆσαι τὴν εὐνοίαν καταξιώσῃτε εἰς μίαν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην
>τῆς καθολικῆς πίστεως βλέψαντες. τοῦτο γὰρ τῷ θεῷ προεῴδες 40
>καὶ τῇ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πίστει ἀρόμόδιον καὶ τῷ κοινῷ τῶν
>πραγμάτων συμφέρον, ἵνα τῆς θεοῦ ἡμῖν παρασχεθείσης ἐντιμο-
20 >τάτης εἰρήνης ἀξίαν ἀμοιβὴν τῷ ταύτην ἡμῖν χαρισάμενῳ κοινῶς
>ἅπαντες προσενέγκωμεν. δεινὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἂν εἴη καὶ ἄγαν 41
>δεινὸν καταλυθέντων τῶν πολεμίων καὶ μηδενὸς ἀντιτείνειν ἔτι
>τολμῶντος, βάλλειν ἡμᾶς ἀλλήλους καὶ τοῖς δυσμενέσιν ἠδονὴν καὶ
>γέλωτα προξενεῖν, ἄλλως τε [δὲ] καὶ περὶ θείων διαλεγόμενους
25 >πραγμάτων καὶ τοῦ παναγίου πνεύματος τὴν διδασκαλίαν ἀνάγραπτον
>ἔχοντας. εὐαγγελικαὶ γὰρ βίβλοι καὶ ἀποστολικαὶ καὶ τῶν παλαιῶν
>προφητῶν τὰ θεσπίσματα σαφῶς ἡμᾶς, ἅπερ χρὴ περὶ τοῦ θείου
>φρονεῖν, ἐκπαιδεύουσι. τὴν πολεμοποιὸν οὖν ἀπελάσαντες ἔριμ, ἐκ
>τῶν θεοπνεύστον λόγων λάβωμεν τῶν ζητουμένων τὴν λύσιν.

9 vgl. Gal. 4, 26 — 21—29 vgl. Thdt. I 7, 11, 12 p. 32

A²H V¹P³ M²P¹P²

4 f ἡμετέρον καὶ ἀθανάτον ∞ V¹ 7 με > M² | ἀγνωτάτη P³ | ἡμετέρας H
9 κοινῆς > M²P¹P² | τε] καὶ A² | ἀνάσχοισθε A²M²P¹P² | wohl ἀντιτεθῆναι Ltz.
11 ἑαυτῷ] ῥᾶστα H | ἑαυτῷ + ῥᾶστα M²P¹P² 14 πυλῶνων wegen des folgenden
τούτους G. L.; πυλῶν HSS 15 ἡμεῖς A² | ἡμετέρας corr. in ἐμετέρας A² ἡμε-
τέρας P¹P²V¹ ἡμετέρας d. übr. HSS 16 ἄνοιαν P² | καταξιώσῃτε — ὁμόνοιαν > P³
22 μηδενὸς] μηδέν V¹ 24 διαλεγόμενον P³ 28 πολεμοποιὸν A²V¹ πολεμο-
ποιοῦν P³ | οὖν > P³

Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παραλήσια ὁ πάνσοφος βασιλεὺς, οἷα δὴ 42
 παῖς φιλοπύτῳ, τοῖς ἱερεῦσιν ὡς πατράσι προσέφερε, τῶν ἀποστο-
 λικῶν δογμάτων τὴν συμφωνίαν πραγματευόμενος. τῆς δὲ συνόδου
 τῶν συνελθόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπισκόπων — τριακῶσιοι δὲ ἦσαν δέκα
 5 καὶ ὀκτώ· ἀλλ' οἱ μὲν τριακῶσιοι καὶ πρὸς τοῖς λεγομένοις ἐπέθοντο
 καὶ τὴν τε πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν τὴν τε τῶν δογμάτων ὕγιαν
 ἠσπάζοντο· οἱ δὲ λοιποὶ, καθὼς καὶ πάλαι εἰρήκαμεν, τοῖς ἀποστο- 43
 λικοῖς ἀντεμάχοντο δόγμασιν, οἵτινες τὴν τοῦ Ἀρείου δόξαν μεγα-
 λοφυῶς συγκροτεῖν ἐσπουδάζον, δέκα καὶ ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν ὄντες.
 10 Εὐσέβιος τε ὁ Νιζομηδεύς, ὡς καὶ πρότερον εἴρηται, Θεόγνης ὁ τῆς
 Νιζαίας, Μάρης Χαλκηδόνος, Θεόδωρος Ἡρακλείας Θράκης, Μηνό-
 φαντος Ἐφέσου, Πατρόφιλος Σκυθοπόλεως, Νάρκισσος Νερωσιάδος
 Κιλικίας δευτέρως, ἦν νῦν Εἰρηνοπόλιν ὀνομάζομεν, Θεωνᾶς ὁ Μαγ-
 μαρίτης, Σεκοῦνδος Πτολεμαίδος Αἰγύπτου καὶ σὺν αὐτοῖς ἕτεροι
 15 ὀκτὼ οἵτινες ἑαυτοὺς τῷ τῶν τριακῶσιων ἀγίῳ χορῷ ἐπιμίξαντες
 ὡς δῆθεν ὀρθόδοξοι τοῖς ἀποστολικοῖς ἀντέπραττον δόγμασιν Ἀρείου
 συνηγοροῦντες· τούτοις δὲ γενναίως ἀντηγωνίζοντο οἱ ἐν ἀγίοις 44
 πατέρες ἡμῶν Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος
 ὢν καὶ Ἀθανάσιος ὁ ἀρχιδιάκονος τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας· διὸ
 20 καὶ φθόνος ὄπισθο κατ' αὐτῶν, ὡς ὕστερον λέξομεν. οἱ δὲ ἡμέ-
 τεροι ἀγιοὶ ἐπίσκοποι καλοῦσι τὸν Ἀρειὸν εἰς τὴν σύνοδον, ἐπιτρέ-
 ποντες αὐτῷ συστήναι τοῖς ἰδίοις δόγμασι νεύματι τοῦ τὰ πάντα
 νικηφόρου βασιλέως· ἐπέπερ, ὡς ἀτίως εἰρήκαμεν, καὶ αὐτὸς τῇ
 συνόδῳ συνήδρευεν.

25 Ὅπου τοῖς λιβέλλους τῶν ἐπισκόπων ὁ βασιλεὺς δέχεται.

Ἀλλὰ τὸ κατὰ τὴν σύνοδον γεγονός θαναστὸν παρὰ τοῦ τὰ 81
 πάντα νικηφόρου βασιλέως οὐκ ἄξιον σιωπῆ παραπέμψασθαι. καὶ
 γὰρ ἐπισυναχθέντων πάντων τῶν ἐπισκόπων καί, καθὼς ἔθος ἐστὶ,
 γενομένων ζητήσεών τε καὶ συγκρίσεων παρὰ τινῶν τῶν ἐπισκόπων
 30 ἑρεσχηλιῶν ἕνεκα ἄλλον πρὸς ἄλλον ἔχοντος, λιβέλλων τε ἐπιδιομέ-

1—24 vgl. Thdt. I 7, 13. 14 p. 32f. Soer. I 8, 31 p. 46. Rufin. X 5 p. 964
 — 25—S. 55, 18 vgl. Rufin. X 2 p. 961. Soer. I 8, 18ff p. 41

A²A¹ (von Z. 25 ὅπου an) H V¹P³ M²P¹P²

1 τὰ > H 2 προσέφερε] φέρων A² 4 δὲ > P² es ist ein Anakoluth. Pasquali.
 5 πρὸς — 6 τε > V¹ 7 πάλαι εἰρήκαμεν] προσεῖρηκαμεν M²P¹P² 8 ἀντεμάχοντο]
 ἀντέχον P³ 10 Θεόγνης A² Θεόγνης V¹P³ Θεόγνης HM²P¹P² 11 Μάρης χαλκηδό-
 νος A² 12 πατρόφιλος HM²P¹P² | νάρκισσος HM²P¹P²V¹P³ 16 ἀντεπράττοντο A²
 17 δὲ > V¹P³ 18 Ἀλέξ. + ὁ HM²P¹P² 28 ἐπισυναχθέντων M² | ἔστω ἔθος ∞ P²

νων ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐγκλημάτων συγκροτουμένων παρὰ τῶ εὐσεβεῖ
 βασιλεῖ, δεξιόμενος τοὺς λιβέλλους σφραγίσας τε τῶ δακτυλίῳ αὐτοῦ
 ἐκέλευσε φυλάττεσθαι ἐνορῶν τε τῶν τοιούτων ἐπισκόπων τὴν 2
 πρὸς ἀλλήλους ζυγομαχίαν, εἶπεν, ὅτι χρὴ πάντας ὁμοῦ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ
 5 συνελθόντας περὶ τούτων διαλαβεῖν. καὶ ἐνοστάσης τῆς προθεσμίας
 εἰς μέσον καθίσας ὁ βασιλεὺς καὶ ἡσυχίας γενομένης τῶ καιρῷ
 πρεπούσης πάντων τοὺς λιβέλλους προσέταξεν ἐνεχθῆναι· καὶ δὴ
 δεξιόμενος καὶ ἐν τῷ οἰκείῳ κόλπῳ θήμενος μήτε ἐγκύψαι τοῖς
 ἐμφορομένοις ἐθελήσας, λέγει· »τοῦ θεοῦ ὑμᾶς προχειρισμένου ἱερεῖς 3
 10 τε καὶ ἄρχοντας κρίνειν τε καὶ διακρίνειν τὰ πλήθη καὶ θεοὺς εἶναι
 ἅτε δὴ ἀνθρώπων ἀπάντων ὑπερέχοντας ὀρισσόμενον κατὰ τὸ εἰρη-
 μένον· >ἐγὼ εἶπα· θεοὶ ἐστέ καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· καὶ τό· >ὁ
 θεὸς ἐστὶ ἐν συναγωγῇ θεῶν·< χρὴ τῶν μὲν ζωνῶν ὀλιγορεῖν
 πραγμάτων, πᾶσαν δὲ τὴν σπονδὴν περὶ τὰ θεῖα ποιῆσθαι«. καὶ 4
 15 κελεύσας ἐνεχθῆναι πῦρ, ἐμπρησθῆναι τοὺς λιβέλλους προσέταξεν.
 ἔσπευδε γὰρ μηδένα τῶν ἔξω ἐπιγινῶναι τῶν τοιούτων ἐπισκόπων
 τὴν ἀνόμαλον ἐπιχειρήσιν· τοσαύτη ἢ τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς ἱερεῖς
 τοῦ θεοῦ εὐλάβεια, ἣν θαυμάσειαν ἀπαντες οἱ εὐ φρονοῦντες.

Κάκεινο δὲ ὁμοιότροπον τούτῳ ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένον οὐ δίκαιον 5
 20 ἡγοῦμαι παραδοῦναι σιγῇ. φιλαπεχθήμορες γὰρ ἄνδρες καὶ φιλολο-
 δοροὶ λαϊκοὶ ἐγράψαντο τῶν ἐπισκόπων τινὰς καὶ τῶ βασιλεῖ τὰς
 ἐγγράφους κατηγορίας ἐπέδωκαν καὶ ταῦτα πρὸ τῆς γεγενημένης
 ὁμοιοῦσας. ὁ δὲ καὶ ταύτας δεξιόμενος, εἶτα δεσμὸν ἐπιθείς καὶ τῶ 6
 δακτυλίῳ σημηνάμενος, φυλαχθῆναι καὶ ταύτας ἐκέλευσεν. εἶτα τὴν
 25 σύμβασιν τῆς ὁμοιοῦσας ἐργασάμενος, ταύτας κομισθῆναι προστά-

5f vgl. für den Ausdruck Soer. I 8, 18 p. 41 und Sozom. I 17, 3—5 —
 12f Psal. 81, 6. ebd. 1 — 19—S. 56, 8 vgl. Theod. I 11, 4—6 p. 47

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 σφραγίσας τε] σφραγίσασθαι P² 4 [πάν]τας A¹ 5 [δια]λαβεῖν
 A¹ | [καὶ ἐνοστά]σης A¹ | προθεσμίας A¹ 7 [καὶ] A¹ 8 θέ[μει]ος A¹ |
 am Rand ὕρα τοῦ ἁγίου βασιλέως περὶ τὰ θεῖα εὐλάβειαν H 10 διακρο[ίνειν]
 A¹ 11 ὑπερέχοντας ἀπάντων ∞ A¹ 12 [ὑψίστου] A¹ 13 κο[ινῶν] A¹
 14 [πο]ιεῖσθαι A¹ 15 ἀνεχθῆναι, am Rand von späterer Hd. ἐνεχθῆναι M²
 16 το[ιοῦτων] A¹ 17 β[ασι]λέως A¹ 18 εὐλάβειαν P² | θαυμάσειαν A¹
 HP³ | ἄ[παντες] A¹ | εὐ φρονοῦντες] εὐφημοῦντες H 19 τοῦτῳ + καὶ A¹ |
 αὐτ[οῦ] A¹ 21 ἐγράψαντ[ο] A¹ 22 κατ[ηγο]ρίας A¹ 23 εἶτα — 24 σημηνά-
 μενος > V¹ 24 δακτυ[λίῳ] A¹ 25 σύμβασιν unleserlich A¹ | ταύτας nach-
 träglich hinter κομισθῆναι eingeschoben H | προκομισθῆναι V¹ προσκομισθῆ-
 ναι P³ 25f προσ[τάξας] A¹

ξας, παρόντων ἀπάντων τῶν ἐπισκόπων περὶ καὶ ταύτας κατέκαν-
 σεν, ὁμομοχῶς μηδὲν τῶν ἐγγεγραμμένων ἀνεγνωκέναι. οὐ γὰρ ἔφη 7
 χορῆναι τῶν ἱερέων τὰ πλημμελήματα δῆλα τοῖς πολλοῖς γίνεσθαι,
 ἵνα μὴ σκαρδάλου πρόφασιν ἐντεῦθεν λαμβάνοντες ἀδεῶς ἀμαρτά-
 5 νωσι. φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ τοῦτο προσθεῖναι, ὡς εἰ αὐτόπτης ἐπισκό-
 που ἐγγόνει γέμον ἀλλότριον διορύττοντος, συγκαλύψαι ἂν τῇ πορ-
 φηρίδι τὸ παρανόμως γινόμενον, ὡς ἂν μὴ βλάψαι τοὺς θεωμένους
 τῶν δρωμένων ἢ ὄψις. τσαύτη ἢ τοῦ βασιλέως θεοφιλῆς καὶ
 ἀξιάστος συνεσις. ἐπὶ πολλὰς δὲ ἡμέρας οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ και- 8
 10 ροὺς ἐφεξῆς συνερχόμενος τοῖς ἐπισκόποις ὁ βασιλεὺς, ἅμα αὐτοῖς τὰ
 περὶ τῆς πίστεως διελάμβανε τὰς τε διαφόρους αὐτῶν γνώμας ἀνε-
 λέγετο. ἦσαν γάρ, καθὼς πολλάκις εἰρήκαμεν, ἐν αὐτοῖς τινες τοῖς
 ἀθεμίτοις Ἀρείου δόγμασι συμφερόμενοι καὶ τῷ πλήθει τῶν ἁγίων
 ἐπισκόπων, τῶν τῆς ἀληθείας ὑπερμαχούντων, ἀντιπράττοντες. ἀλλ'
 15 οἱ ἄριστοι καὶ τὰ πάντα ἱερώτατοι πατέρες ἡμῶν τῷ τῆς ἀληθείας
 ὅπλῳ ἠσφαλισμένοι τὴν λαμπρὰν καὶ ἀμόμητον πίστιν μετὰ παρη-
 σίας ἐκήρυττον· μεθ' ὧν ἦν καὶ ὁμολογητῶν πολὺς ἐριθμὸς, ἀνθιστα-
 μένων τοῖς ἐθέλουσι περιποιεῖσθαι τὰ μοχθηρὰ τοῦ Ἀρείου δόγματα.

Περὶ τοῦ ἁγίου Παφνούτιου.

20 Ἦν δὲ ἐν αὐτοῖς καὶ ὁ μέγας καὶ ἅγιος Παφνούτιος τὸν τῶν 9 1
 ὁμολογητῶν καὶ ἐπισκόπων κατακοσμηῶν χορόν, ἀνὴρ Αἰγύπτιος, θεοῦ
 δὲ ἀνθρώπος ἐκ τῆς ὀμηγύρεως ἐκείνης, οὗ Μαξιμιανὸς ὁ βασιλεὺς
 τὸν δεξιὸν ἐξώρυσεν ὀφθαλμὸν καὶ τὰς λαϊὰς ἐνενοχόπησεν ἀγκύλας
 παραδόνς τοῖς μετέλλοις συνέχεσθαι, ἐν ᾧ τσαύτη ἦν ἢ τοῦ θεοῦ 2
 25 χάρις, ὥστε σημεῖα αὐτὸν ποιεῖν μηδὲν ἐλάττω τῶν πάλαι ὑπὸ τῶν

9—18 vgl. Rufin. X 2 am Ende, p. 961 — 20—S. 57, 7 vgl. Rufin. X 4
 p. 963; s. auch Soer. I 11 p. 88. Philostorgius III 12 p. 43 Bidez. Georgios Mo-
 nachos II p. 597, 15 ff de Boor

A¹ (bis Z. 17 ἐκήρυττον) H V¹P³ M²P¹P²

1 τῶν > A¹P³ 2 ἔφην HP³, in A¹ ist nur noch ἔφ zu lesen, eine spätere
 Hd. fügt hinzu κέ(?) 4f ἀμαρτάνουσι HV¹P³ 5 προσθήναι V¹ 6 ἐγγό-
 νειν A¹HM²P¹ ἐγγόνειν P² ἐγγόνει V¹ γέρονει P³ 7 ἂν > P³ | βλάβη
 M²P¹P² (Thdt) 8 [ἡ²] A¹ 9 ἡ[μέρας] A¹ | δὲ² + ἡμέρας A¹H | καὶ > P³
 10 συνερχόμε[ος] A¹ 13 ἀρε[ῖου] A¹ 15 ἄ[ριστοι] A¹ 16 ἠσφαλισ[μένοι] A¹
 17 ἐκ[ήρυττον] A¹ (eine spätere Hd. hat ergänzt ῥήτ; damit endet fol. 38^v)
 17 μεθ' — S. 60, 12 μακαρίας > A¹ 18 θέλουσι M²P¹P² 20 και² > M²
 22 Μαξιμίνο; V¹P³ 23 ἐξώρυσεν V¹P³

ἀποστόλων γεγενημένων. λόγῳ γὰρ μόνῳ τοὺς δαίμονας ἐφηνγάδευε καὶ εὐχῇ διαφόρους ἀσθενούντας ἐθεράπευε τυφλοῖς τε τὸ βλέπειν τὸν θεὸν ἔξαιτούμενος παρείχeto καὶ παρεθέτας πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ἦγεν ἀκμὴν τὰ μέλη ἐνεργεῖν ποιῶν ὑγιῶς. ὃν ὁ βασιλεὺς 3
5 σφόδρα διὰ τιμῆς ἦγε συνεχῶς τε ἐπὶ τὰ βασίλεια μετεπέμπετο καὶ τὸν ἐξορρωγμένον ὀφθαλμὸν κατεφίλει· τοσαύτη προσῆν τῷ εὐσεβεί βασιλεὶ πρὸς τοὺς ἀγίους πίστις.

Περὶ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος.

Καὶ δὴ καὶ Σπυρίδων Κύπριός τις ἀνὴρ ἐπίσημος ἐν κυρίῳ καὶ 10 1
10 τὴν ἐκ παιδὸς ποιμενικὴν πεῖραν τῇ τοῦ Χριστοῦ ποιμνῆ καθιερω-
μένος, προφητικῶ βίῳ διαγινόμενος ἐγνωρίζετο, ὃς καὶ γε διέπειν τὴν
ἐπισκοπὴν τοῦ ποιμαίνειν τὰ ἴδια πρόβατα οὐκ ἐπαύετο. οὕτω δὲ 2
ἦν χρηστός καὶ ἀνεξίκακος, ὅτι ληστῶν ἐφόδον δόλῳ προσβαλλόντων
τῇ ποιμνῇ ἀοράτοις τε δεσμοῖς κρατουμένων κινηθῆναι τε μὴ δυνα-
15 μένων ἕως προῖ, ἐπιστάς ὁ μακάριος δι' εὐχῆς ἀνεθῆναι αὐτοὺς τῆς
συναγωγῆς ποιεῖ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν κριῶν τὸν κράτιστον ἀποιο-
20 μένοις δίδωσιν, εἰπὼν· ὀλίβετε, ὦ νεαρίσχοι, πρὸς ἀπόχρησιν τοῦτον,
μὴ ἄπρακτοι ἀπίοντες τῇ νυκτὶ ταύτῃ δι' ἐμὲ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπο-
ρίας καταμέμψησθε.· πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα θαυμαστά περὶ τοῦ 3
20 ἁγίου τούτου ἀκηκόαμεν, ἐν δὲ ἐκ πολλῶν παραθήσομεν.

Ἄποιν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ τεθνεῶσαν ἐγείρει διὰ τὸν ἔμπορον.

Θυγατέρα ἔσχεν ὁ θαυμάσιος καὶ αἰοιδίμος οὗτος τοῦ θεοῦ ἄνθρω- 11 1
πος, Εἰρήνην τοῦνομα, ἣ τῷ γέροντι προσφόρος διακονήσασα ἐν παρ-
θενία τὸν ἀνθρώπινον βίον ὑπεξέρχεται. ταύτης μετὰ θάνατον 2
25 ἐξ ἀποδημίας τις ἀναστάς ἔμπορος παρακαταθήκην ἀπήτει τὸν γέροντα,

9—S. 59, 2 vgl. Rufin. X 5 p. 963f s. a. Socr. I 12 p. 90ff. Soz. I 11, 1—5

H V¹P³ M²P¹P²

2 τε > H 3 παραθέτας M² 4 ποιεῖν (vielleicht von 1. Hd. unter-
strichen) P³ 5 σφόδρα nachträglich hinter τιμῆς eingefügt H 6 ἐξορρω-
μένον H, ἐξορρωγμένον V¹P³ | προσῆν] ἐξῆν P² 12 ποιμένειν + εἰς V¹
13 προσβαλλόντων HV¹P³ 16 τὸν κράτιστον τῶν κριῶν ∞ H 19 οὖν > V¹P²
| θαύματα V¹P³ 19f τοῦτον τοῦ ἁγίου ∞ V¹ 20 δὲ > P³ 22 θαυμάσιος]
μακάριος V¹P³ | οὗτος > H 24 διεξέρχεται P³ | μετὰ μὲν P³ 25 παρα-
θήκην V¹P³

ἦν τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ τῇ παρθένῳ ἦν παραθέμενος. ὁ δὲ μακάριος 3
 Σπυρίδων ἠγγνόησε παντελῶς τὴν ὑπόθεσιν· ὡς δὲ πολὺς ἦν ἐπιζέι-
 μενος αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος, πολλὰ ἄνω καὶ κάτω τὸν οἶκον διερευνήσας
 ὁ γέρον καὶ μὴ εἰδὼν ἠριᾶτο σφόδρα καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα ἔλεγε
 5 μῆτε εἰδέναι μῆτε εἶναι τι ἐν τῷ οἴκῳ. ὁ δὲ ἔμπορος ἐκβοῶν 4
 δάκρυοί τε συνεχόμενος καὶ ὀλοφνυρόμενος ἤτει τὴν παρακαταθήκην,
 λέγων αὐτὸν διαχειρίσεσθαι τῆς ἀπωλείας χάριν, εἰ μὴ λάβοι τὰ
 παρακατατεθέντα, φάσκων ἔνεκα γήρως αὐτῷ ταύτην τὴν παραμυθίαν
 περὺλάθαι παρ' αὐτῇ τῇ παρθένῳ παραθέμενος. ἀναγκάζεται 5
 10 τοίνυν ὁ γέρον ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ μνήμα τῆς θυγατρὸς ἅμα τῷ
 ἔμπορῳ ὁμῆσαι πρὸς πεῦσιν τοῦ πράγματος· ὁ δὲ ἐλθὼν καλεῖ τὴν
 θυγατέρα ἐξ ὀνόματος καὶ φησι πρὸς αὐτήν· «τέκνον μου Εἰρήνηε,
 ἡ δὲ ἀποκριθεῖσα ἀπὸ τοῦ τάφου λέγει πρὸς αὐτόν· «τί θέλεις, ὦ
 15 πάτερ; ὁ δὲ γέρον πρὸς αὐτήν· «ποῦ ἀπέθου τὴν τοῦδε τοῦ ἀνθρώ-
 που παραθήκην, ὦ θύγατερ;» κακείνη πρὸς αὐτὸν ἔφη· «ἐν τῷδε
 κεῖται τῷ τόπῳ, πάτερ; σαφῶς τὸν τόπον ἐπισημάνασα τῷ πατρί.
 ὁ δὲ πρὸς αὐτήν· «πορεῖόν ἐν εἰρήνῃ, τέκνον μου Εἰρήνηε. ὁ οὖν 6
 γέρον ἐπιστρέψας οἶκοι καὶ εὐρὼν οὐπερ εἶπεν ἡ παρθένος κείσθαι
 τὴν παραθήκην, ἀπέδωκε τῷ ἀνδρὶ.
 20 Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς ἄδονται θαύματα καὶ παρα- 7
 δοξοποιαίαι πολλαί, αἵ καὶ μέχρι δεῦρο πρὸς τῶν ἐγγχωρίων δε-
 κνυνται τοῖς ἐφισταμένοις πρὸς πληροφορίαν τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν
 εἰς Χριστὸν πίστεως, τοιούτοις τοιγαροῦν μέχρι τῶν καιρῶν
 ἐκείνων ἁγίοις ἀνδράσιν ἢ ἐκκλησίαι διέπρεπεν, ἐξ ὧν πολλοὶ
 25 παρῆσαν κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον. ἀλλὰ μὴν καὶ Ἀθανάσιος, 8
 περὶ οὗ καὶ πρώην εἰρήκαμεν, τηρικᾶδε διάκονος ὢν, οὐκ ἄμοιρος
 τοῦ τῶν ἁγίων ἐκείνων χοροῦ εἶναι ὑπὸ πάντων ὁμολόγητο·
 συνῆν δὲ τῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ τῆς Ἀλεξανδροῦσιν ἐκκλησίας ἐπισκόπῳ,
 βοηθὸς ἄριστος ὑπάρχων αὐτῷ. ἀνεκίνουν γοῦν ὁσημέραι οἱ ἡμέ- 9
 30 τεροὶ ἅγιοι ἐπίσκοποι ἐπὶ πλείστον ὅσον χρόνον πάμπολλα περὶ τῆς
 πίστεως, οἰόμενοι δεῖν μηδὲν εὐχερὲς ἢ τολμηρὸν περὶ τηλικαύτης
 ζητήσεως διαπράττεσθαι, συχνῶς τε τὸν Ἄρειον μετεπέμποντο καὶ 10
 πυκνῇ ἀνακρίσει τὰς προτάσεις αὐτοῦ ἀναπτύσσοντες διέλνον· πλείστη

HR (von Z. 29 -νον γοῦν an) V¹P³ M²P¹P²

4 ὁ — εἰρὼν am Rand nachgetragen, aber von 1. Hd. P² 7 διαχειρίσασθαι
 M²A¹ διαχειρίσασθαι die übr. HSS corr. Pasquali. *videt suae quoque inlaturum se*
esse exitium Rufin. | λάβοι V¹P³ 10 τοίνυν > P² 11 τοῦ — καλεῖ > P³
 13 ἀπὸ τοῦ τάφου > P² 15 παρακαταθήκην M²P¹P² 16 σαφῶς — πατρί > V¹
 19 παρακαταθήκην M²P¹P² 25 καὶ + ὁ H 27 ἐκείνον V¹P³ 29 αὐτῷ > P²
 | //νον γοῦν setzt ein R | γοῦν] οὖν HM²P¹P²

τε ὅση σπουδὴ καὶ φροντὶς ἦν αὐτοῖς, πῶς ἐχρῆν πρὸς τὴν ἀνατρο-
 πὴν τῶν ἀθέσμων αὐτοῦ δογμάτων ψηφισασθαι καὶ ἀνθορίσα-
 σθαι. μετὰ πολλῆς οὖν τῆς σκέψεως καὶ τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἐκείσας 11
 ταῦτα διελάμβανον. διὸ καὶ σφόδρα σοφῶς καὶ λίαν ἀρμοδίως τοὺς
 5 κατὰ τῶν ἀθεμίτων δογμάτων Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐλέγχους
 ἀντέθησαν, προόρριζον ἀνασπάσαντες τὰς κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
 μαρὰς αὐτῶν βλασφημίας καὶ ἐξαφανίσαντες. καὶ τῷ μὲν οὐκ ἐκ 12
 τοῦ θεοῦ λέγειν ἐκείνους τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀντέθησαν οἱ ἡμέτεροι τὸ
 »θεὸν ἐκ θεοῦ«, καὶ τῷ »μὴ ἀληθινὸν θεὸν« κατ' ἐκείνους ἀντέγραψαν
 10 οἱ ἡμέτεροι »θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ«, καὶ τῷ »κτίσμα«
 αὐτὸν λέγειν ἐκείνους ἀνθωρίσαντο οἱ ἡμέτεροι »γεννηθέντα οὐ
 ποιηθέντα«, καὶ τῷ »ἐτερουσίως ὑπ' ἐκείνων προβαλλομένῳ ἀντέθησαν
 οἱ ἡμέτεροι ἐπίσκοποι τὸ »ὁμοούσιον εἶναι τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ τοῦτ'
 15 ἔστι γεννηθέντα ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς· κτίστην τε αὐτὸν καὶ
 δημιουργὸν ὄρατων τε καὶ ἀοράτων« ἐκήρυξαν κατὰ τὴν ἀρέκαθεν
 παραδοθεῖσαν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἀποστολικὴν πίστιν, γραφικαῖς
 μαρτυρίαις τὰς ἀποδείξεις ἐκδῶσαντες, καθὼς προκίων ὁ λόγος ἀπο-
 20 δεΐξειε. ταύτῃ τῇ ἀντιδότῳ τὰ θανάσιμα φάρμακα ἀνατρέψαντες 13
 ἄρα τρανοτέρην ἐντεῦθεν ἤδη λοιπὸν τὴν ἀποστολικὴν συμφώνως
 20 ἐγγράφονται πίστιν.

Περὶ τοῦ δεῖν τοῖς ἐποστάσις νοεῖν καὶ πιστεῖν ἀχωρίτως ἐπὶ τῆς ἀρήτου
 τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μιᾶς θεότητος.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος τῶν ἐν Νικαίᾳ συν- 12 1
 αχθέντων ἁγίων πατέρων ἡμῶν διὰ τοῦ μακαρίου καὶ ἁγίου ἐπι-
 25 σκόπου Ὁσίου πόλεως Κουρδούβης τῆς τῶν Σπάνων ἐπαρχίας, ἐπέ-
 χοντος καὶ τὸν τόπον τοῦ τῆς Ῥωμαίων ἐπισκόπου σὺν τοῖς ἐκ τοῦ
 αὐτοῦ θρόνου προαναφωνηθεῖσι πρεσβυτέροις, ἐρμηνεύοντος αὐτὸν
 ἑτέρου εἶπεν· »ἡ θεότης οὐκ ἐν πρόσωπόν ἐστι κατὰ τὴν Ἰου- 2
 δαίων ὑπόληψιν, ἀλλὰ τρία πρόσωπα καθ' ὑπόστασιν ἀληθινῆν, οὐκ
 30 ὀνόματι ψιλῶ, καὶ τοῦτο μαρτυρίαις πολλαῖς ἀπὸ τε παλαιᾶς καὶ
 νέας διαθήκης κηρῦττεται. ἡ μὲν παλαιὰ κατὰ τὸν σωματικώτερον 3

HR. V¹P³ M²P¹P²

3 τὸν > HR 6 προόρριζους HM²P¹P² 9 τῷ τὸ V¹P³ | μὴ μὲν P³ | θεὸν²
 > V¹ | ἀντέγραψαν H ἐγράψαντο RV¹P³ 10 τῷ τὸ V¹P³ 12 ἐτερουσίως
 HP³ 13 τὸν υἱὸν > H 15 τε > M² 17 ἐκδῶσαντες M²P¹P²V¹ | ἐκδῶ-
 σαντες — 17f ἀποδείξειε > P³ 19 ἄρα > P³ | ἐνταῦθα P² 20 ἔγραψαν R
 22 μιᾶς θεότητος > H 23f συνεχθέντων M²P³ 25 Ὁσίου > R 26 τοῦ > P³

ἔτι τρόπον διαλεγομένη λόγον ὡς λαλούμενον παρέστηκεν, ἡ δὲ καινὴ
τὸν λόγον θεὸν ἀπέδειξε κατὰ τὸ »ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος
ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· καὶ πρόσωπον τέλειον
ἐκ τελείου· θεὸς γὰρ οὐ μέρος ὁ υἱός, ἀλλὰ τέλειος ὡςπερ ὁ πατήρ,
5 τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄν, ἧς καὶ ὁ γεννήσας αὐτὸν ἀφράστως πατήρ. συν- 4
υπάρχει δὲ ὡσαύτως τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα
τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ τοῦ αὐτοῦ χόρηματος ὄν, οὗπερ ὁ πατήρ καὶ ὁ
υἱός. μίαν τοίνυν βουλὴν μίαν βασιλείαν μίαν ἀνθεντίαν μίαν 5
δεσποτείαν ἐπὶ πάντων τῶν κτιστῶν φύσεων ὀρωμένων τε καὶ
10 ρουμένων, μίαν θεότητα καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν ὁμολογητέον πρὸς
ἡμῶν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐ σύγχυσιν
ἢ διαίρεσιν τῶν τῆς ἀρρητου ἐκείνης καὶ μακαρίας τριάδος ὑποστά-
σεων κληρυτόντων ἡμῶν, ἀλλὰ πατέρα αἰεὶ ἀληθῶς πατέρα ἀληθινοῦ 6
υἱοῦ αἰεὶ ὄντα καὶ ὑφεστῶτα, καὶ υἱὸν ἀληθῶς υἱὸν ἀληθινοῦ πατρὸς
15 αἰεὶ ὄντα καὶ ὑφεστῶτα, καὶ πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς πνεῦμα ἅγιον αἰεὶ
ὄν καὶ ὑφεστός, τριάδα ἀχώριστον ἀρρητον καὶ ἀληθῶς ἀπεριωρότητον
καὶ ἀνέκφραστον, μίαν θεότητα καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν ταύτης εἶναι
πιστεύοντες. καὶ ταύτην ὁμολογοῦμεν κατὰ τὴν ἀνάκαθεν παρὰ 7
τοῦ κυρίου διὰ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ ἀποστόλων καὶ τῶν τὴν ἐκείνων
20 ἁγίαν πίστιν φυλαξάντων ἀσπίλως ἀρχαίων ἁγίων ἡμῶν πατέρων
παραδοθείσαν ἡμῖν τῆς αὐτῆς πίστεως ἀληθῆς δογμάτων ἀκριβειαν,
ἑτοιμῶς ἐχόντων ἡμῶν σὺν εὐδοκίᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ πλεί-
στων ὄσων μαρτυριῶν τῶν ἐκ τῶν θείων γραφῶν δεῖξαι ταῦτα
οὕτως ἔχειν.»
25 Τούτων παρ' αὐτῶν μᾶλλον δὲ δι' αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἁγίου 8
πνεύματος ἐκφωνουμένων, οἱ τῆς ἀσεβείας Ἀρειοῦ ἀντιποιοῦμενοι
ἐπεγόγγυζον λίαν τρυχόμενοι ἦσαν δὲ οἱ περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικο-
μηθείας καὶ Θεόγνιν τὸν τῆς Νικαίας, οὓς ἔμπροσθεν ἤδη ἐδηλώ-
σαμεν· ἀπέβλεπον δὲ ὁμῶς εἰς τοὺς μισθωτοὺς Ἀρειοῦ φιλοσόφους
30 τινὰς λογίους ὑπεράγαν, οὓς συνηγόρους τῆς οἰκείας μοχθηρίας μισθω-

2 Joh. 1, 1 — 28 vgl. S. 54, 10 — 30ff zur Sache vgl. Socr. I 8, 13 p. 39.
Sozom. I 17, 3

A¹ (von Z. 12 τριάδος an) HR V¹P³ M²P¹P²

5 τῆς αὐτῆς — πατήρ > P² 9f ρουμένων τε καὶ ὀρωμένων ~ R
12 τριάδος > R 13 ἀληθῶς] ἀληθῆ R 14 καὶ υἱὸν — 15 ὑφεστῶτα
> R | υἱόν² nachträgl. eingefügt P² 16 ὑφεστός HRM²P¹P²P³ 19 τοῦ
> P³ | ἱερῶν] ἁγίων R 23 δεῖξαι > (aber am Rand von späterer Hd. ἀπο-
δεῖξαι) A¹ > R 25f ἐπὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος δι' αὐτῶν ~ R 27 ἐπεγόγγυζον
λίαν τρυχόμενοι > P³ | οἱ περὶ] ἐπὲρ P³ | τὸν > R 29 ὁμῶς] ὁμοίως HP³

σάμενος Ἄρειος σὺν αὐτοῖς ἦκεν εἰς τὴν ἀγίαν ἐκείνην καὶ οἰκουμένην
 σύνοδον. παρήσαν γὰρ πλείστοι ὅσοι φιλόσοφοι, εἰς οὓς 9
 ἠλπιζότες, ὡς ἀρτίως εἰρήκαμεν, οἱ τῆς ἀληθείας πολέμιοι εἰκότως
 ἐάλωντο μετὰ τοῦ καὶ τῆς βλασφημίας αὐτῶν διδασκάλου, πληρου-
 5 μένης ἐπ' αὐτοῦ καὶ αὐτῶν τῆς ἱερᾶς γραφῆς λεγουσῆς· «ἐπικατά-
 ρατος πᾶς ἄνθρωπος, ὃς ἔχει τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ ἐπ' ἄνθρω-
 πον καὶ ἀπὸ κυρίου ἀπέστη ἢ καρδία αὐτοῦ». ἀπέστη γὰρ 10
 ὄντως ἀπὸ κυρίου ἢ βλάσφημος καρδία τοῦ θεομάχου Ἄρειου καὶ
 τῶν κοινωνῶν τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ, κτίσμα καὶ ποίημα τολμησάντων
 10 λέγειν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν πάντων κτίστην καὶ δημιουργὸν ἀορά-
 των καὶ ὁρατῶν κτιστῶν φύσεων.

Ὅπου εἰς τῶν φιλοσόφων ὑπὲρ Ἄρειου κατὰ τῆς ἀγίας ἐκείνης τῶν ἀποστολικῶν
 τοῦ θεοῦ ἱερέων συνόδου πλείστα ὄσα ἀποφθίγγεται.

Εἷς δέ τις τῶν μισθωτῶν Ἄρειου φιλόσοφος, λίαν παρὰ πάντας 13 1
 15 τοὺς ἄλλους θαυμαζόμενος, πολλὰ καὶ πάμπολλα ὑπὲρ Ἄρειου πρὸς
 τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἡμετέρους διετείνετο ἐπὶ πλείστας ὄσας ἡμέρας,
 ὥστε γίνεσθαι ἐφ' ἐκάστης ἐκ τῆς διὰ τῶν λόγων συμβολῆς μεγάλης
 ἀκρόασις, τοῦ πλήθους τῶν συνερχομένων ἐπισυγγέοντος, τοῦ δὲ φιλο-
 σόφου κατὰ τῶν παρὰ τῆς ἀγίας συνόδου λεγομένων τὰς ἀσεβεῖς
 20 Ἄρειου βλασφημίας προβαλλομένου, λέγοντος περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
 τὸ «ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν καὶ ὅτι» κτίσμα καὶ ποίημα ἐξ οὐκ ὄντων
 καὶ ἐξ ἑτέρας οὐσίας καὶ ὑποστάσεως ἔστι· καὶ ὑπὲρ τούτων τῶν 2
 μισαρῶν δογμάτων Ἄρειου πολὺς ἦν αὐτῶ ὁ ἀγὼν καὶ αἱ τῶν λόγων
 νιφάδες, λυττῶντος αὐτοῦ κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ κατατρέχον-
 25 τος τοῦ τῶν ἀγίων ἱερέων ἐκείνων χοροῦ, λαλοῦντος ἐν αὐτῶ καὶ
 δι' αὐτοῦ τοῦ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἐχθροῦ· οἱ δὲ τῆς ἀλη- 3

5 Jerem. 17, 5 — 14ff vgl. Rufin. X 3 p. 961—963. Soz. I 18, 1—7 —
 14—S. 64, 8 vgl. Georgios Mon. Chron. II 505, 18—507, 15 de Boor

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 σύνοδον > P³ 4 ἐάλωντο A¹R ἐάλων H ἐαλώκασι M²P¹P² ἐάλονται V¹P³
 μετὰ τοῦ καὶ A¹V¹P³ μετὰ καὶ τοῦ HM²P¹P² καὶ μετὰ τοῦ P³ 5 αὐτοῖ] αὐτῶ
 A¹RV¹P³ 6f ὁ ἐλπίζων ἐπ' ἄνθρωπον R 8 ὄντος M² | ἀπὸ + τοῦ HV¹P³
 | τοῦ θεομάχου] καὶ θεομάχος R 10 τὸν²] τῶν M² 10f ὁρατῶν καὶ ἀοράτων
 ~ A¹R 12 εἷς > P³ | ὑπὲρ > V¹P³ 15f πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἐπισκόπους A¹R
 17 διὰ τῆς ἐκ τῶν ~ A¹R 18 ἐπισυντρέχοντος Georg. Mon. | τοῖδε HSS corr.
 Ltz. 19 [παρὰ] A¹ περὶ HM²P¹P² 20 βλα[σφη]μίας A¹ aber am Rand von
 späterer Hd. ergänzt φη] | προβαλλομένου > H 21 καὶ ποίημα > R | ὄν-
 τος A¹ 22 ὑποστάσεως καὶ οὐσίας ~ R 23 ὁ > A¹RM²P¹P² 26 τῶν > P²

θείας ὑπέρομαχοι, οἱ ἡμέτεροι ἐπίσκοποι, τὰς ὀφειλομένας καὶ προεπού-
 σας ἑπὲρ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ἀντιθέσεις ἀταράχως τῷ
 φιλοσόφῳ προσέφερον, τὸν μέγαν προσήτην ὁμοῦ καὶ βασιλεία Δαυὶδ
 μιμούμενοι λέγοντα· ἠήτοιμάσθην, καὶ οὐκ ἔταράχθην, πάσας
 5 γὰρ τὰς τοῦ φιλοσόφου πολυπλόκουσ προτάσεις ὡς περὶ τῷ θείῳ
 λόγῳ στυπταίου δίκην κατανήλισκον. ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ φιλόσο- 4
 γος τῇ τῶν λόγων διαβολικῇ εὐτεχνίᾳ θαρρῶν τὴν διὰ τῶν ἐπι-
 σκόπων ἀλήθειαν κηρυττομένην ἀντιτιξεύειν ἐνίστατο, εὖ μάλα ἤῤῥστα
 πᾶσι τοῖς ἐπαγομένοις αὐτῷ, ὡς ᾤετο, προσφερόμενος, ἐπιλύειν τε
 10 ἐβιάζετο τὰ κινούμενα δίκην ἐγγέλους· ἐν οἷς γὰρ ἐδόκει ἑαυτῷ
 συνίστασθαι, διολισθαίνων τῶν ἐπικρατεστέρων αὐτῷ προσφερομέ-
 νων νοημάτων ἐκ τῶν οἰκείων ῥημάτων ἀλισκόμενος συγκατέπι-
 πτεν. ἀλλὰ καὶ οὕτως κορυβαντιῶν ἀλαζονικῶς κατὰ τῆς εἰρηνι- 5
 κωτάτης συνόδου ἐφέρετο, ἐλπίζων νικᾶν τοῦ ἐν αὐτοῖς ἀητιήτου
 15 πνεύματος Χριστοῦ τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν· ἀλλ' ἵνα δεῖξη ὁ 6
 θεὸς ὅ ὀφρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, ὅτι οὐκ ἐν λόγῳ ἢ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἀλλ' ἐν δυνάμει συνίσταται,
 δι' ἐνὸς τῶν ἐκέισε δούλων αὐτοῦ τὸν ἐν τῷ φιλοσόφῳ λαλοῦντα
 20 πονηρὸν δαίμονα ἰσχυρῶς κατεσίγασεν οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐξέβα-
 λεν. ἀνὴρ γάρ τις ἐκ τῶν παρόντων τῇ συνόδῳ ἀγίων ὁμολογη- 7
 τῶν ἀπλοῦς τὴν φρεῖν εἶπερ τις ἄλλος τῶν ἀγίων καὶ μηδὲν ἕτερον
 εἰδὼς »εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἔσταυρωμένον» σαρκὶ
 κατὰ τὰς γραφάς, συνὼν τοῖς ἐπισκόποις καὶ ὄρων τὸν φιλόσοφον κατεπι-
 25 στυγνῆσαι καταλαξορευόμενον, αἰτεῖ παρὰ τῶν ἐπισκόπων τῶν τοῦ
 θεοῦ ἱερέων χώραν αὐτῷ συνομιλίας παρ' αὐτῶν πρὸς τὸν φιλό-

4 Psal. 118, 60 — 16 I Kor. 3, 19 — 17 I Kor. 4, 20 — 22 I Kor. 2, 2

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 ἀντιθέσεις] καὶ προεπούσας wiederholt R 3 ὁμοῦ καὶ βασιλεία > V¹ |
 Δαυὶδ > R 5 προφ' = προφάσεις R 6 οὕτως] οὕτος M²P¹P²V¹P³ 8 κηρυτ-
 τομένην ἀλήθειαν ∼ M²P¹P² 9 προσφερόμενος A¹ 10 κινούμενα + καὶ M²P¹P²
 | γὰρ > M²P¹P² 11 ἐπικρατεστέρον HM²P¹P² | αὐτοῦ V¹ 14 ἀητιήτου]
 ἀκτίστου P³ 14f νικᾶν τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν τοῦ ἐν αὐτοῖς (R αὐτῇ)
 ἀητιήτου πνεύματος ∼ A¹R 16 ὀφρασσόμενος P²V¹ 19 κατεσίγασεν A¹HR
 δαίμονον ἰσχυρῶς κατεσίγασεν ||||| ἀλλὰ (bei || wechselt die Zeile und ist am
 Rand zugefügt μονα οὐ, nach κατεσίγασεν etwa 6 Buchstaben wegradiert) A¹
 δαίμονα οὐ μόνον ἰσχυρῶς κατεσίγασεν ἀλλὰ καὶ ∼ R 20 γὰρ] δέ R 22 ἔσταυ-
 ρωμένων A¹HR 25 ζητήσαι P² | καταλαξορευόμενον V¹ 26 ὁμιλίας A¹R

σοφον δοθῆναι. τότε οἱ καθ' ἡμᾶς ἄγιοι ἐπίσκοποι θεωροῦντες 8
 τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀπλότητα καὶ τὸ ἄπειρον αὐτὸν εἶναι γραμμάτων
 ἔπειθον μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ μέσον, μὴ ποτε παρὰ τοῖς μοχθηροῖς
 καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθροῖς γέλως γένηται. ὁ δὲ μὴ ἀνασχόμενος 9
 5 πρόσεισι τῷ φιλοσόφῳ καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν· »ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ
 Χριστοῦ τοῦ ἀεὶ σὺν τῷ πατρὶ ὄντος θεοῦ λόγον ἄκουσον τὰ τῆς
 ἀληθείας δόγματα, ᾧ φιλόσοφε. ὁ δὲ πρὸς αὐτόν· »ἂν εἴποις.
 καὶ ὁ ἄγιος πρὸς αὐτόν· »εἷς ἐστὶν ὁ θεός, φησὶν, ὁ τὸν οὐρανὸν
 καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα δημιουργήσας,
 10 ὃς καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκ γῆς διαπλάσας ὑπεστήσατο τὰ πάντα τῷ
 λόγῳ αὐτοῦ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. τοῦτον τὸν λόγον, ᾧ φιλό- 10
 σοφε, θεοῦ υἱὸν ἡμεῖς εἰδότες προσκυνούμεν, πιστεύοντες διὰ τὴν
 ἡμετέραν ἀπολύτρωσιν ἐκ παρθένου αὐτὸν σεσαρκῶσθαι καὶ τετέχθαι
 καὶ ἐννηθρωπικῆναι καὶ διὰ τοῦ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ πάθους τοῦ ἐν
 15 τῷ σταυρῷ καὶ τοῦ θανάτου ἐλευθερωκῆναι αὐτὸν ἡμᾶς ἐκ τῆς
 αἰωνίου κατακρίσεως διὰ τε τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ζῶν ἡμῖν αὐτὸν
 αἰώνιον περιποιεῖσθαι· ὃν καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθόντα ἐλπίζομεν πάλιν
 ἐλεύσεσθαι κριτὴν τε ἔσεσθαι περὶ πάντων ὧν διεπραξάμεθα. πιστεύ-
 εις τούτοις, ᾧ φιλόσοφε; ὁ δὲ φιλόσοφος ὡς ἂν μηδεπώποτε 11
 20 πείραν λόγον εἰς ἀντίθεσιν ἐσχηκὼς ἀπηνεώθη, καὶ ὡς κωφὸς ἢ
 ἄλαλος οὕτως ἀπεσιώπησε· τοῦτο μόνον οἰκτρῶ λίαν τῇ φωνῇ πρὸς
 αὐτὸν εἰρηκὼς ὅτι »κάμοι ταῦτα οὕτως ἔχειν δοκεῖ καὶ μηδὲν ἕτερον
 εἶναι ἢ πάντα καθὼς προείρηκας. ὁ δὲ γέρον πρὸς αὐτόν ἔφη· 12
 »εἰ ταῦτα οὕτως ἔχειν πιστεύεις, ᾧ φιλόσοφε, ἀναστὰς ἀκολούθει μοι
 25 καὶ ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν σπουδάσωμεν, ἐν ἣ ἡγήσῃ τὸ σημεῖον ταύτης
 τῆς πίστεως. ὁ δὲ φιλόσοφος μεταβαλὼν ὄλον ἑαυτὸν πρὸς τὴν 13
 ἀληθῆ εἰς τὸν τῶν ὄλων θεὸν εὐσέβειαν, ἀναστὰς ἠκολούθει τῷ
 γέροντι καὶ ἐπιστραφεὶς λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς
 30 συνελθούσιν εἰς τὴν ἀκρόασιν »ἀκούσατε, φησὶν, ᾧ ἄνδρες, ἕως ὅτε
 λόγων ἐποιούμην σπουδῆν, λόγους λόγοις ἀντετίθουν καὶ τὰ προσ-

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

4 τῆς] τοῖς P²V¹ 7 ἀλ[ηθείας] A¹ | εἴπο.ς HRV¹P³ (Georg. Mon.?) εἴρης
 A¹M²P¹P² 9 θάλατταν H | αὐτοῖς] τοῖς H 10 ὃς] ὁ A¹HM²P¹P² | ἐκ + τῆς H
 | διαπλάσας + οὕτως A¹R | ὑπεστήσατο + τε V¹ 11 καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι
 > V¹ 12 ἡμεῖς > H 14 ἐπανθρωπικῆναι R 16f αἰώνιον αὐτὸν ∞ R
 18 κριτὴν τε περὶ || περὶ πάντων (ἔσεσθαι >) V¹ 20 ἦ] καὶ Georg. Mon. 22 καὶ
 > V¹P³ 23 πάντα καθὼς] ὡς M²P¹P² 25 σπουδάσωμεν] βαθισομεν R
 26 αὐτόν M² 27 ἀληθῆ — εὐσέβειαν] ἀλήθειαν R | ἠκολούθησε R 29 ἀκρόασιν
 + αὐτοῦ P² 30 λόγοις λόγους ∞ A¹R λόγους > P³

φερόμενα τέχνη τοῦ λέγειν ἀνέτρεπον· ὅτε δὲ ἀντὶ λόγων δύναιμις **14**
 τις θεία ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ζητοῦντος προελήλυθεν, οὐκ ἴσχυσαν
 οἱ λόγοι λοιπὸν τῇ δυνάμει ἀντιτάξασθαι — οὔτε γὰρ ἄνθρωπος
 θεῶ οἴος τέ ἐστιν ἀντιστήσεσθαι. διὰ τοι τοῦτο εἶ τις ὕμων δύναται
5 συνίνα, ὡς ἐγὼ νερόμικτα, πιστεύσει εἰς Χριστὸν καὶ ἀκολουθησάτω
 τούτω τῷ γέροντι, ἐν ᾧ ἐλάλησεν ὁ θεός. τούτον τὸν τρόπον **15**
 ἀναλαβὸν ὁ φιλόσοφος φωτισθεῖς τε καὶ γενόμενος Χριστιανὸς ἔχαιρεν
 ἠττηθεῖς ὑπὸ τοῦ γέροντος· τούτου δὲ τοῦ φιλοσόφου βαπτισθέντος
 καὶ τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ συναφθέντος καὶ διαναπανομένου καὶ
10 ἀγαλλιῶντος ἐπὶ τοῖς μεγαλείοις τοῦ θεοῦ, ἡ σύνοδος ἔχαιρεν.

Ἀντίρρησης ἑτέρου φιλοσόφου τοῦνομα Φαίδωνος ποιούμενον καὶ αὐτοῦ τοὺς λόγους
 ἔπερ τοῦ θεομάχου Ἀρείου καὶ τῆς ἐγενεθεύσεως ὑπ' αὐτοῦ βλασφημίας.

Πρότασις τοῦ φιλοσόφου πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον εἰς τὸ **14 1**
 »ποιήσωμεν ἄνθρωπον«· »καὶ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄν-
15θρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν«. εἰ οὖν,
 ὡς ἡ φωνὴ δηλοῖ, ἢ καὶ ὁ νοῦς ἕξαπαχθεῖς, ἀνθρωπόμορφον ἂν τις
 λέξοι τὸν θεόν. τὸν δὲ θεὸν ἴσμεν ἄπλοῦν καὶ ἀσχημάτιστον. τί
 οὖν βούλονται αἱ σημασίαι τῶν προσηγοριῶν τούτων; φασί, μὴ ἄρα
 ἀνθρωπόμορφον τὸ θεῖον; ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ **κς'**
20 Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀρτιοχείας· οὐκ οὕτως, ὁ φιλόσοφος, ἀλλ' ἢ **2**
 τὸ εἰπεῖν τὸν θεόν· ἀρχέτωσαν πάσης τῆς γῆς καὶ τὸ κατα-
 κυριευσάτωσαν αὐτῆς καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ· τοῦτο τὸ
 κύριόν ἐστι τοῦ ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ ἄρχειν
 αὐτὸν πάσης τῆς γῆς. εἰπέτω, ὡς ἄρχει ὁ θεὸς ἀπάσης τῆς γῆς **3**
25 καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πάντων, οὕτω καὶ τὸν ἄνθρωπον δεύτερον ἄρχοντα
 πάσης τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατέστησε, τοῦτο εἶναι τὸ »κατ'
 εἰκόνα θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν« γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον
 φημι. εἴ τι ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ **κη'**

14 Gen. 1, 26 — **17** vgl. S. 15, 22; Theodoret quaest. in Genes. 20 t. I p. 25, 30
 Schulze | **21** Theodoret ebd. p. 26. Gen. 1, 26. 28 — **26** Gen. 1, 26

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 τοῖ¹ > HV¹P³ **3** οὐδὲ Georg. Mon. | οὔτε — **4** ἀντιστήσεσθαι > M²P¹P²
5 ἔγωγε HM²P¹P² | γὰρ νερόμικτα Georg. Mon. **7** τε A¹R > d. übr. HSS **9** ἐκκλησία
 τοῦ θεοῦ ∞ R **12** εὐρεθείσης A¹R **13** ἡ πρότασις A¹R | φιλόσοφον] λόγον H
16 ἐπαχθεῖς H | ἂν τις ἀνθρωπόμορφον ∞ A¹R **17** λέξει A¹ λέξει R | ἴμεν, aber am
 Rand von späterer Hd. ἴσμεν M² **21** τὸν θεόν > R, nachträglich eingefügt V¹ | τὸ²
 > M² **23** εἰκόνα + τοῦ H | καὶ > H **24** εἰπέτω — **26** γῆς > M²P¹P² **24** ἀπάσης]
 πάσης R

ἐπισκόπου Εὐσταθίου εἰς αὐτό· »καὶ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσω- 4
 μεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν«.
 ἀλλὰ πρὸς τίνα ἔφη, ζητήσωμεν, φιλόσοφε. ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν »καὶ
 εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν
 5 καὶ καθ' ὁμοίωσιν« ζήτημα ἐνέβαλε νοῆσαι ἡμᾶς, πρὸς τίνα ἔλεγε
 τὸ ποιήσωμεν· εἰπὼν γὰρ »καὶ εἶπεν ὁ θεός ποιήσωμεν ἄν-
 θρωπον« ἐπήγαγε λέγων »καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον,
 κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν
 αὐτούς«. ἡ οὖν τοῦ ποιήσωμεν σημασία τὸ εἶναι πρόσωπον 5
 10 συνδημιουργὸν σημαίνει καὶ συνισοπροσῆγορον εἰσάγει. ὡς γὰρ
 θεὸς ὁ πατὴρ ἐστὶν ὁ εἰπὼν »ποιήσωμεν ἄνθρωπον«, οὕτω
 θεὸς ἐστὶ καὶ πρὸς ὃν τὸ ποιήσωμεν εἰρηκε, μιᾶς οὐσίας τῆς τῶν
 ἁμφοτέρων προσώπων θεότητος, τοῦ τε εἰπόντος »ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν« καὶ τοῦ
 15 ποιήσαντος τὸν ἄνθρωπον. τὸ γὰρ ποιήσωμεν τὸ πανάγιον καὶ 6
 ἀπαράλλακτον τῆς τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ θεότητος παρίστησιν ἢ φωνή.
 ἢ γὰρ τοῦ θεοῦ εἰκὼν ἀπλή καὶ ἀσύνθετος ἐστὶ πῶρ οὐσα τῇ φύσει.
 ἀπόκρισις σύμφωνος τῶν ἁγίων πατέρων· φῶς ἀπρόσιτον καὶ κθ' 7
 ἄστεκτός ἐστι φύσις ἢ τῆς ἁγίας τριάδος οὐσία. αὕτη ἐστὶν ἡ διάνοια
 20 τοῦ ποιήσωμεν.

Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου ὑπὲρ Ἀρείου· πάλιν ἐρῶ τὸ τὸν λ' 15 1
 θεὸν ἄπλοῦν εἶναι καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἀσύνθετον. πῶς οὖν ἄρα
 νοητέον τὸ »κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν« καὶ
 τὸ μὴ προϋλάχειν τὸν εἰπόντα τοῦ πρὸς ὃν ἔλεγε »ποιήσωμεν
 25 ἄνθρωπον« καὶ τὰ ἐξῆς, φατὲ ἡμῖν σαφῆ τὴν περὶ τούτων ἀπό-
 δεξιῶν, εἰ δύνασθε. οἱ ἅγιοι ἐπίσκοποι διὰ Ὁσίου ἐπισκόπου λα'
 πόλεως Κουρδούβης ἐρμηνεύοντες αὐτὸν ἑτέρου εἶπον· εἰ προϋτ- 2
 ῆρχεν, ὡς σὺ φῆς, τοῦ υἱοῦ ὁ πατὴρ καὶ μεταγενέστερος ὁ υἱὸς μετὰ

1, 3 Gen. 1, 26 — 7 Gen. 1, 27 — 18 I Tim. 6, 16 — 19 Ode 8 (Gebet
 Manasses), 5

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 Εὐσταθίου ἐπισκόπου ~ R | εἰς τὸ αὐτὸ H > P²P³ 3 καὶ — 4 θεός
 > R 4 κατ' εἰκόνα — 6 f ἄνθρωπον > V¹P³ (Balfor.) 8 ἄρρεν] ἄρρεν R 9 ἢ]
 εἰ P² | ποιήσωμεν + ἐν P² 15 τὸ¹] = quod ad illud attinet vgl. 6S, 1. 3
 19 ἄκιστός aber am Rand ff ἄστεκτος H 21 ἐρῶ τὸ] ἐρωτῶ HM²P¹ ἐρῶ
 τῷ P² 24 [μὴ] A¹ | ἔλεγε] ὁ λόγος R 25 τὰ > M² | σαφῆ > R | τουτου H
 26 δύνασθε corr. aus δύνασθαι R, δύνασθαι P² 27 πόλεως > H | κουρδούβης
 im Text, κορδούβης am Rand von anderer Hd. A¹, κορδούβης R | εἶπον ἐρμη-
 νεύοντες αὐτὸν ἑτέρου ~ R | εἶπεν HP³ εἶπαν M²P¹P²V¹ 28 μετὰ] μὲν P³
 Gelasius. 5

χρόνους τινὰς κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ εἰς νῖδον αὐτοῦ μετὰ ταῦτα
 ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἀναγορευθεὶς, καθὰ φατε ἀσεβῶς βλασφη-
 μούντες εἰς ποιήσιν τῶν κτιστῶν φύσεων προεκτίσθαι αὐτὸν ὑπ'
 5 αὐτοῦ, εἶπεν ἂν κατὰ τὴν ὑμετέραν ἀσέβειαν ὁ ἄκτιστος θεὸς πρὸς
 τὸν κτιστὸν θεὸν καθ' ὑμᾶς· »ποιήσόν μοι ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα
 ἐμὴν καὶ ὁμοίωσιν«. ἀλλ' ἐπέπερ ἀεὶ πατὴρ ὁ θεός, ὡς προαπε- 3
 δείξαμεν, καὶ ἀεὶ συνπαύρχει τῷ πατρὶ ὁ υἱός, οὐ μεταγενέστερος
 χρόνοις, οὐκ ἐλάσσων δυνάμει, οὐ περιγραπτὸς τόπῳ, ἀλλ' ἀεὶ καὶ
 10 ὡσαύτως ἀδίδως συνπαύρχων τῷ πατρὶ, γεγεννημένος ἐξ αὐτοῦ ἀπε-
 ρινοήτως καὶ ἀνεκφράστως, καθὰ προειρήκαμεν, θεὸς ἀληθινὸς ὢν
 ἀεὶ ἐκ τοῦ ἀεὶ ὄντος ἀληθινοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, συνάναρχος τῷ
 πατρὶ, συναΐδιος τῷ πατρὶ, συμβασιλεύων ἀεὶ τῷ πατρὶ, ὁμοούσιος
 τῷ πατρὶ, ἰσοδύναμος τῷ πατρὶ, συνδημιουργὸς τῷ πατρὶ. εἰ γὰρ 4
 καὶ πάντα διὰ τοῦ υἱοῦ γεγενῆσθαι λέγει ἡ θεία τῶν εὐαγγελίων
 15 φωνὴ καὶ ὅτι »χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν«, ἀλλ'
 ὅμως οὐ δίχα τοῦ πατρὸς ἐδημιούργησεν, ἐπέπερ μία θεότης καὶ
 βουλή μία τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀχω-
 ρίστως ἀεὶ ὄντος τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν
 20 πατέρα, νοητέον οὖν, ὃ φιλόσοφε, ὅτι ἐν κατὰ τὴν τῆς θεότητος 5
 οὐσίαν ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, καθὰ καὶ ἐν εὐαγγελίοις ὁ αὐτὸς υἱὸς
 βοᾷ »ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἓν ἐσμεν· πρὸς ὃν ἔλεγε »ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν«,
 ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου· καὶ ἤδη ἐν ταῖς προτέροις ἐπερωτήσεσιν λβ' 6
 ἔφαμεν μὴ εἶναι τὸν θεὸν ἀνθρωπομόρφον· τίνα οὖν ἔχει τὴν σημα-
 25σίαν ἡ ῥῆσις αὕτη, τὸ »κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίω-
 σιν«, φατὲ ἡμῖν. οὐ γὰρ μικρὸν ἡμῖν ἡ λέξις παρέχει ἀγῶνα· τέως
 τοῦτο λεκτέον. ἀπόκρισις τῆς ἁγίας συνόδου διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπι- λγ'
 σκόπου Ὁσίου πόλεως Κουρσοῦβης· τὸ »κατ' εἰκόνα«, ὃ φιλό- 7

6f vgl. S. 60, 13 — 10 vgl. S. 60, 16f — 14f Joh. 1, 3 — 21 Joh. 10, 30 — Gen. 1, 26 — 25. 28 Gen. 1, 26

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 φύσεως M² | προεκτίσθαι HRP³ προεκτίσται V¹ προεκτίσθαι (aber aus προεκτίσθαι corr.) A¹, M²P¹P² 5 θεόν] υἱόν RM²P¹P²V¹P³ 7 ὑπάρχει M² 8 χρόνῳ M²P¹P² 9 συνπαύρχων] συνῶν R | γεγεννημένος P¹P³ 10 ὢν ἀληθινός ~ P² 11 ὄντος > R 12 συναΐδιος — 13 πατρὶ³ am Rand nachträglich zugefügt H 12 ὁμοούσιος aus ὁμοιοῦσιος corr. P³ 14f τῶν εὐαγγελίων φωνῇ] γραφῇ R 15 οὐδὲ ἓν] οὐδὲν M² 16 ἐδημιούργησεν + ἀλλ' M²P¹P² V¹P³ 19 ὃ > V¹P³ 20f ὁ αὐτὸς βοᾷ υἱός ~ H αὐτὸς βοᾷ ὁ υἱός ~ M²P¹P² 21 ἔλεγεν + ὅτι R 24 τὴν > R 28 ὁσίου ἐπισκόπου ~ A¹R | κορ-δοῖβης R

σοφει, νοητέον οὐ κατὰ τὴν τῶν σωμάτων σύνθεσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ νοερὸν ἐντετυπῶσθαι ὁ τῆς ἀληθείας παρίστησι λόγος. ἄκουε τοίνυν καὶ σύνες· ἀγαθὸς ὢν ὁ θεὸς τῇ φύσει ἐνέπηξε τῇ νοερῷ τοῦ 8 ἀνθρώπου οὐσία τὸ «κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν» οἷον τὴν 5 ἀγαθότητα τὴν ἀπλότητα τὴν ἀγιότητα τὴν καθαρότητα τὴν ἀφθονίαν τὴν χρησιμότητα τὴν μακαριότητα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· ἵν' ἄπερ ἔστιν ὁ θεὸς τῇ φύσει, ταῦτα κατὰ τὴν αὐτοῦ χάριν ἔχειν δυνηθῆ καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος, τοῦτ' ἔστι τὸ νοερὸν αὐτοῦ. καὶ ὡσπερ οἱ τῶν ζωγράφων ἐπιστήμονες γράφοντες ἐν 9 σαρίσι τὰς ὁμοιώσεις τῶν εἰκόνων, ἐκ διαφόρων καὶ οὐκ ἐξ ἑνὸς χρώματος τὰς εἰκόνας ἀπαρалаίπτως γράφουσιν, οὕτω δέδωκεν ὁ θεὸς καὶ τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι ἐν τῷ νοερῷ ταμίῳ τῆς ψυχῆς, τοῦτ' ἔστι τῷ νοῦ, ἔχειν διὰ τῶν ἀρετῶν τὸ «κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν», τῆς εἰκόνης ἀπαρалаίπτως εὐρι- 10 σκομένης ἐν τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τῶν προορηθέντων θείων πραγμάτων, ὧν ἐνέθηκεν αὐτῷ ὁ θεὸς εἰπὼν «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν».

Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου· ὑπερκείμεθω μοι ταῦτα ἐπὶ τοῦ 16 1 παρόντος καιροῦ· ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἐπερωτητέον περὶ τοῦ δι' οὗ 20 ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ πάντα τὰ τε ὀρώμενα τὰ τε μὴ ὀρώμενα. οὐ γὰρ μοι δοκεῖ εὖ ἔχειν, ἄπερ εἰρήκατε, ὅτι ἐν κατὰ τὸ αὐτὸ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς αἰδίως ἅμα καὶ ὅτι θεὸς αἰεὶ συμπροϋπάρχων τῷ πατρὶ ὁ υἱός. ἐγὼ δὲ φαίην ὑπονοεῖν ἐν τοῖς κτίσμασι γεγενῆ- 2 σθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ἐδεῖτο γὰρ ὁ θεὸς ὑπονοεῖν εἰς τὴν τοῦ 25 ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου κατασκευήν. διὸ μέλλων ὁ δημιουργὸς θεὸς κτίσειν τὰς κτιστὰς φύσεις ὑπεστήσατο ἑαυτῷ ἐργαλεῖον, δι' οὗ κτίσει πάσας τὰς φύσεις. ὡσπερ γὰρ ὁ τέκτων προϋφιστᾷ ἐργαλεῖα 3 εἰς τὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ μελλόντων γίνεσθαι κατασκευήν, οὕτως ἔστι νοῆσαι καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ, ὅτι ὑποστήσας ἑαυτῷ ὡς ἐργαλεῖον τὸν

4. 13. 16 Gen. 1, 26

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 τὴν — τὸ > P³ | τῶν > RV¹ | τὸ > V¹ 2 ἐτετυπῶσθαι
 HM²P¹P² 3 ἀνέπηξε P² 4 καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ κατ' εἰκόνα ∼ R 4ff τὴν
 ἀγαθότητα τὴν καθαρότητα τὴν ἀφθονίαν τὴν ἀπλότητα τὴν ἀγιότητα (so!) τὴν
 χρησιμότητα ∼ V¹ 10 τὰς τῶν εἰκόνων ὁμοιώσεις ∼ R 12 τῷ¹ — 13 ἔστι
 > R 14f ἐνδοσκομένης] σωζομένης R 15¹ προορημένον H | θείων] δύο
 A¹R > H 16 ἀνέθηκεν A¹RV¹P³ 17 ὁμοίωσιν] ὁμοίων P¹ 20f μὴ
 ὀρώμενα]^{μὴ} ὀρώμενα P² 21f τὸ αὐτὸ] ταυτὸ R 22 συμπάρχων aber am Rand
 ff συμπροϋπάρχων H συμπροϋπάρχει R 29 ὡς > H

νῖον ἔκτισε δι' αὐτοῦ τὸν κόσμον. τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων 4
 ῥηθὲν ὅτι »πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο«, ὡς δι' ἐργαλείου ἐκτί-
 σθησαν αἱ δι' αὐτοῦ φύσεις, καὶ τὸ »κατ' εἰκόνα δὲ ἡμετέραν
 5 καὶ καθ' ὁμοίωσιν« εἰπεῖν τὸν θεὸν κτισθῆναι τὸν ἄνθρωπον διὰ
 τοῦ ἐργαλείου, τοῦτ' ἔστι διὰ τοῦ νιῶ, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα καὶ
 ὁμοίωσιν εἶπεν ὁ θεός. ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ 1ε'
 Λεοντίου ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας καὶ Εὐψυχίου ἐπι-
 σκόπου Τυάτων· εἰ οὖν, ὡς σὺ φῆς, ἐργαλείον ὁ νιὸς εἰς ποίησιν 5
 τῶν κτιστῶν φύσεων ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐκτίσθη, ἐκ τῶν σεαυτοῦ
 10 καταπίπτεις λόγων, ᾧ φιλόσοφε. λέγει γὰρ ἡ τοῦ εὐαγγελίου φωνή,
 ὡς καὶ αὐτὸς ἀρτίως ἐμνήσθης »πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο«, καὶ
 ἐπάγει »καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν«. εἰ οὖν 6
 πᾶν τὸ κτιστὸν δι' αὐτοῦ γέγονε καὶ χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲ ἓν,
 ὁ κόσμος δὲ κτίσμα καὶ ὁ νιός, ὡς αὐτὸς φῆς, ἑαυτὸν ἄρα ἔκτισεν
 15 καὶ οὐχ ὁ πατήρ. ἀντίρροησις τοῦ φιλοσόφου· ἅπαξ εἶπον, ὅτι ὡς 1ε'
 δι' ἐργαλείου πάντα δι' αὐτοῦ ἐποίησεν ὁ θεὸς εἰς αὐτὸ τοῦτο ποιήσας
 αὐτὸν πρὸ πάσης κτίσεως, πρὸς ποίησιν τῶν κτιστῶν φύσεων ἐργα-
 λείον εὐτρεπίσας αὐτόν. ἀνταπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ 1ε'
 τῶν αὐτῶν ἐπισκόπων Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου· εἰπέ, ᾧ βέλτιστε, 8
 20 ποῦ σοὶ τις ἐργαλεῖα ἀνεβόησε τὸν νῖον τοῦ θεοῦ ἢ τὸ ἅγιον αὐτοῦ
 πνεῦμα; παράσχου ἡμῖν τὰς μαρτυρίας τῶν ὑποθέσεων. τίνας πνευ-
 ματοφόρου ἔχεις τὰς ὑπογραφὰς ἐκδόσαντος ἐργαλείου τὸν νῖον τοῦ
 θεοῦ, τὸν κτίστην πάντων τῶν αἰῶνων καὶ πασῶν στρατιῶν ἐπουρα-
 νίου καὶ πάντων ἐπιγείων; ἐπάκουσον τοίνυν, ᾧ φιλόσοφε, τῶν 9
 25 μαρτυριῶν τῶν ἐκ τῶν θείων γραφῶν τῶν ἐκθησάντων θεὸν συνα-
 ἴδιον τῷ πατρὶ τὸν νῖον αὐτοῦ, κτίστην τε καὶ δημιουργὸν πασῶν

2 Joh. 1, 3 — 3 Gen. 1, 26 — 11 Joh. 1, 3

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 δι' αὐτοῦ αἱ ~ R 5 διὰ > V¹ 11f καὶ ἐπάγει > R 12 ἐγένετο
 γέγονεν R 13 γέγονεν—15 πατήρ Text nach A¹ 13f γέγονεν οὐδὲ ὁ
 κόσμος· κτίσμα δὲ καὶ ὁ νιός κτλ. HM²P¹P² γέγονεν οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε κτίσμα δὲ ὁ
 κόσμος καὶ ὁ νιός R γέγονεν οὐδὲν ὃ γέγονε, κτίσμα δὲ καὶ ὁ νιός V¹P³ 14f ἔκ-
 τισεν + ὁ νιός R ἔκτισεν ἄρα ~ HV¹P³ 15 ὡς > V¹P³ 17 πρὸ > P³ |
 κτίσεως + καὶ HP³ 19 λέοντος R 20 ἐργαλείου R | ἢ] τί P³ 22 ἐκ-
 δόσαντος > R ἐκδόσαντος M²P¹P²V¹P³ | ἐργαλεῖα A¹ 23 τὸν] καὶ R | ἀπάν-
 των H | τῶν > V¹ 25 zu ἐκθησάντων vgl. 24, 29, 50, 30 25f συναἴδιον]
 ὡς αἰδιον P³ 26 πασῶν] πάντων R

τῶν κτιστῶν φύσεων. ἐν μὲν βίβλῳ κτίσεως ἔχεις Μωσῆν τὸν 10
 προφήτην, ὃς συνδημιουργὸν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τὸν υἱὸν ἐξέδωκε,
 λέγων καθὰ προειρηκάμεν σοι, ᾧ βέλτιστε, »εἶπεν ὁ θεός· ποιή-
 σωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν·
 5 πρόσωπον συνδημιουργὸν συγκαλεῖν πέφκεν ἀλλ' οὐχὶ ἐργαλεῖον. τὸ
 γὰρ εἰπεῖν »καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα
 θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς·
 ἀθθεντιαν προσώπων σημαίνει. ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν »ποιήσωμεν 11
 ἄνθρωπον· ἀναιρεῖ τὴν τῶν ἐργαλειῶν ἐπίνοιαν. τρανοτέραν (δὲ)
 10 δέχον μαρτυρίαν ἀθθεντικὴν εἰς μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ ἐκτε-
 θεῖσαν δεικνῦσαν αὐτὸν δημιουργὸν πασῶν τῶν γενητῶν φύσεων,
 ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ Βαροῦχ ἐκ στόματος Ἱερεμίου προφήτου
 λέγοντος »ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον 12
 ἐνέπλησεν αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων, ὁ ἀποστέλλων τὸ
 15 φῶς καὶ πορεύεται· ἐκάλεσεν αὐτό, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ
 τρόμφ. οἱ δὲ ἀστέρες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐτῶν
 καὶ ἠὺφράνθησαν. ἐκάλεσεν αὐτούς, καὶ εἶπαν· πάρεσμεν·
 ἔλαμψαν μετ' εὐφροσύνης τῷ ποιήσαντι αὐτούς. οὗτος ὁ
 θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξεῦρε
 20 πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί
 αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ
 τῆς γῆς ὄφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναεστράφη· καὶ ὁ 13
 Ἡσαίας λέγει τῷ Ἰσραὴλ »καὶ νῦν οὐκ ἔγνως, εἰ μὴ ἤκουσας;
 θεὸς αἰώνιος, θεὸς ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς· τίς
 25 οὖν οὗτος ὁ θεὸς ὁ αἰώνιος, ᾧ φιλόσοφοι, ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα
 τῆς γῆς, ὁ καὶ ἐπὶ γῆς ὄφθεις καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναεστραφεῖς;
 τὸν υἱὸν λέγεις συναεστράφθαι τοῖς ἀνθρώποις ἢ τὸν πατέρα;

3. 6 Gen. 1, 26f — 13 Baruch 3, 32ff — 23 Jes. 40, 23

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 μωσῆν R 2 συνδημιουργὸν τὸν υἱὸν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ ~ R 5 ἐργα-
 λεῖον A¹R ἐργαλεῖα die übr. HSS | τὸ] τῷ HM²P¹ 7 ἄρρεν R 8 προσώπων A¹
 προσώπους P² προσώπων d. übr. HSS | σημαίνει προσώπους ~ P² 9 τὴν > P³
 10 δέχου] δὲ ἔχω A¹R | ἀθθεντικὴν + εἰπεῖν R | μόνον τὸ > A¹R 11 δει-
 κνύουσαν A¹ | γενητῶν A¹HV¹ γεννητῶν d. übr. HSS 12 Ἱερεμίου + τοῦ A¹R
 13 χρόνον > R 17 εἶπ' = εἶπον A¹R 20f τῷ παιδί αὐτοῦ Ἰακώβ ~ R
 21 τῷ ἡγαπημένῳ + ἐπ' P³ 22 τῆς > HM²P¹P²P³ 23 εἶ] ἢ RM²P¹ 24 θεός·
 + ὁ M² 24f τίς οὖν > R 25 ὁ· > M² 27 λέγει R

ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου· ὁ υἱός, φησί, συνανέστραπται, καθὼς ἡ 14
 εἶρηξαν αἱ θείαι γραφαὶ γὰρὸ πιστωθεῖς ἐξ αὐτῶν ἀποδέδεγμαι.
 ἀλλ' ἔστι μοι ἔτι δυνατωτάτη καὶ ἀναντίρρητος ἀντίθεσις περὶ αὐτοῦ.
 ὅτι πρὸ πάσης κτίσεως ἔκτισεν αὐτὸν ὁ θεός, ἵνα δι' αὐτοῦ τὰ
 5 πάντα κτίσῃ. καὶ ταῦτα ἀποδείξω ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τῶν ἀγώνων.
 ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τῶν αὐτῶν ὁσιωτάτων ἐπι- 15
 σκόπων Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου· οὐχ οὕτως, φιλόσοφε, οὐχ ἔνεστι
 δεῖξαι σε ταῦτα ἄπερ φῆς. γέννημα γάρ ἐστι τοῦ θεοῦ καὶ οὐ ποίημα,
 καθάπερ διὰ πλειόνων ἀπεδείξαμεν. καὶ τίς γάρ, ὦ φιλόσοφε, τῶν
 10 ἐν εὐσεβείᾳ καὶ ἀγχινοῖα πλουτούντων ἀνδρῶν οὐκ ἐκπλήττεται ἐπὶ
 ταῖς τοσαύταις αὐτοῦ ἐνεργείαις τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθεῖσων
 φύσεων ὡς ὑπὸ θεοῦ, τοῦτ' ἔστιν ὑπ' αὐτοῦ, κτισθεισῶν, τῆς γραφῆς
 βοώσης· ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον· καὶ· εἶδεν ὁ θεὸς
 τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν·. Ἰωάννης δὲ ὁ 16
 15 εὐαγγελιστῆς σαφέστατα δείκνυσιν αὐτὸν αἰεὶ συνπάροχον τῷ πατρὶ
 συναίδιον τε καὶ συνάναρχον τῷ πατρὶ,· ἐν ἀρχῇ γάρ φησιν ἦν ὁ
 λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος·
 οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο
 καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν·. Ἰδοὺ σαφέστατα 17
 20 δέδεικται, ὦ φιλόσοφε, ὅτι πάσης γεννητῆς φύσεως δημιουργός ὁ υἱός·
 εἰ οὖν δημιουργός τῶν ὅλων κτισμάτων ἐστίν, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν,
 ὀρωμένων τε καὶ νοουμένων, δῆλον ὅτι θεὸς ἀληθῶς φύσει καὶ οὐκ
 ἐργαλείον, ὡς φῆς, οὐδὲ κτίσμα οὔτε ποίημα οὔτε μεταγενέστερος
 τοῦ πατρὸς. τὸ γὰρ ἦν τετράκις λεχθὲν ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ 18
 25 τὸ προὔπαρχον οὐκ ἔχει. ἵνα δὲ τελειότατα γνώσῃ ὅτι οὐκ ὑπεξουσίως
 ἀλλ' αὐτεξουσίως ὡς καὶ ὁ πατήρ, δέχου καὶ ἄλλην ἐναργεστάτην
 μαρτυρίαν. ἄκουε τοίνυν τοῦ θεοπεσίου Ἰσαΐου βοῶντος· καὶ 19
 θελήσουσι, φησίν, εἰ ἐγεννήθησαν πυρίκαυστοι· τοὺς Ἰουδαίους
 προσαναφωνῶν· ὅτι παιδίον ἐγεννήθη υἱός καὶ ἐδόθη ἡμῖν.

13 Gen. 1, 27. 31 — 17 Joh. 1, 1—3 — 27 ff Jes. 9, 5. 6

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 *συνανεστράφθαι* A¹V¹P³ *συνανέστηται* R *συνανεστράφη* H (wo aber η wohl auf Rasur) M²P¹P² | *καθὰ* H 2 *ἀποδέδειγμα* R 3 *ἔτι* > R | *ἀναντίρρητος* (sol) + *ἔτι* R 4 *δι' αὐτῶν τῶν* P² 6 *ὁσιωτάτων* H 8 *ἔφη* V¹P³ 13 *βοώσης* + *καὶ* M²P¹P² 14 *τὰ* > P² 18 *nach ἦν* Rasur A¹ 19 *ἐγένετο* οὐ γέγονεν H 19 *σαφέστατα* > R 20 *γεννητῆς*, aber *ν* corrig. A¹, R *γενετῆς* durch Rasur aus *γεννητῆς* P² *γεννητῆς* P³ | *υἱός* θεός R 25 *γνώσ* R 26 *καὶ*² > R 28 *φησίν* > P² | *ἐγεννήθησαν* P¹ 29 *προσαναφωνῶν* H *προσαναφωνῶν* d. übr. HSS, aber corr. aus *προσαναφωνῶν* in A¹

οὐ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 μεγάλης βουλῆς ἄγγελος θαυμαστὸς σύμβουλος θεὸς ἰσχυ-
 ρὸς ἐξουσιαστής. ἄκουε, φιλόσοφε, ἐξουσιαστὴν αὐτὸν προκη-
 5 ρυττόμενον καὶ οὐχ ὑπεξούσιον. καθὼς ὑμεῖς φατε. ἀλλὰ πάλιν 20
 ἐπαναληπτέον τὴν λέξιν· »θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστής, ἄρχων
 εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος«. ἐν δὲ μῦ τῶν αὐτοῦ
 ἐνεργειῶν παρίστησιν ἑαυτὸν ὁ αὐτὸς μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ
 ἀντεξούσιόν τε καὶ κτίστην τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τῇ τοῦ ἐκ γενετῆς
 10 τυφλοῦ ἀναπληρώσει ὑπ' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γεγεννη-
 μένη. ἀπαύγασμα γάρ ἐστι τοῦ πατρὸς συναιδίων καὶ χαρακτῆρ 21
 ἀπαράλλακτος τῆς ὄλης αὐτοῦ ὑποστάσεως, καθὰ φησι Παῦλος ὁ
 ἀπόστολος, τὸ »σκευὸς τῆς ἐκλογῆς«. ἰδοὺ, φιλόσοφε, τοσοῦτοι 22
 ἄναρχον, ἐπίπερο καὶ συνάκτιστον τῷ πατρὶ κτίστην τε πασῶν τῶν
 κτιστῶν φύσεων, καθὰ πλειστάκις εἰρήκαμεν, τῶν τε ὀρωμένων τῶν
 15 τε ρουμένων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἀπέδειξαν. ποῦ δὲ καὶ οἱ μάρτυρες 23
 τῶν ἐργαλείων, φῆσον εἰ ἔχεις· τάχα οὐ καὶ εἰς ἐργαλεῖα πιστεύσας
 ἐβαπτίσθης, ἔπερο, ὡς φῆς, πιστὸς ὑπάρχεις τῷ θεῷ.

Ἀντίρρησις τοῦ φιλοσόφου περὶ τοῦ »κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν μ' 17 1
 ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· ἐκ τῶν παροιμιῶν Σολομῶντος·
 20 ἐπεὶ, φησί, τοσοῦτον βιάζεσθε ὑμεῖς τὴν ἀλήθειαν, τί εἴπωμεν
 περὶ ταύτης τῆς φανερᾶς λέξεως τῆς »κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν
 ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ·; ἀπόκρισις τῶν ἀγίων πατέρων μα'
 τῶν ἐπισκόπων διὰ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου ἐπισκόπου Καισα-
 25 ρείας Παλαιστίνης· τί πιθανῶς καὶ ῥαδίως ὡς οἴεσθαι τοὺς βυθοὺς 2
 διατιτρώσκεῖς; μὴ σαυτῷ, ὦ φιλόσοφε, ἀφορμὰς ἀνάνδρους ἐπισώρρευε,
 ὅρα μὴ πως δυσεπιβύτοις κρημνοῖς ἀπαραφυλάκτως ἐπιβὰς κρημ-

S vgl. Joh. 9, 1 — 10 vgl. Hebr. 1, 3 — 12 Act. 9, 15 — 18. 21 u. ὁ. Prov. S, 22 — 24 Über das Verhältniß dieser Rede zu Eusebs Schriften vgl. G. Loeschke im Rhein. Mus. LXI 68ff

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 βουλῆς + τῆς τοῦ πατρὸς H 3 ἐξουσιαστής + ἄρχων εἰρήνης¹, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος V¹P³ (Balf.) 4 ἀλλὰ — 6 αἰῶνος > V¹P³ ἰσχυρὸς, ἄρχων εἰρήνης, ἐξουσιαστής ~ R 8 γενετῆς RM²P¹P² γεννητοῖς A¹ γεννητῆς HV¹P³ 9f γεγεννημένη M² 11f φησι ὁ ἀπόστολος Παῦλος ~ A¹ (wo aber ὁ fehlt) R 13f τῶν κτιστῶν πασῶν φύσεων ~ A¹R 15 ἀπέδειξαν corr. aus ἀπεδείξαμεν A¹ ἀπεδείξαμεν R 19 Σολομῶντος > M²P¹P² 20—24 am Rand nachgetragen, aber 20 εἴπωμεν 23 τῶν ἐπισκόπων und ἐπισκόπον Καισαρείας Παλαιστίνης > H 20 ὑμεῖς > R 23f καισαρείας + τῆς R 24 οἴεσθαι A¹HR οἷη die übr. HSS · 25 ὦ > A¹R 26f κρημνισθήση R

μισθῆς. ἀλλ' εἰς τὸ «κύριος ἔκτισέ με» νῦν φήσομεν· οἱ πρὸ 3
 ἡμῶν ἐξέδωκαν περὶ τῆς λέξεως ταύτης, τῆς ὅτι «κύριος ἔκτισέ
 με» πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα καὶ εἰς τὴν κατὰ σάρκα δὲ οἰκονομίαν τῆς
 ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὅπως διείληφεν,
 5 πάντως ὅτε τὰς ἐκδόσεις. ἡμεῖς δὲ καὶ ἐπ' ἄλλαις ἱστορίαις τὴν 4
 ἐκδοσιν νῦν ποιησόμεθα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ συνεργοῦντος,
 καὶ εἰ θέλεις, φιλόσοφε, αὐτὴν ὅλην τὴν λέξιν προτείνωμεν μετὰ
 καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς. λέγει γὰρ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς· «ἐὰν ἀναγγείλω 5
 ἔμιν τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα, μνημονεύσω τὰ ἐξ αἰῶνος
 10 ἀριθμῆσαι». εἶτα ἐπάγει λέγων «κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν
 αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθμελίωσέ με ἐν
 ἀρχῇ, πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, πρὸ τοῦ προελθεῖν τὰς
 πηγὰς τῶν ὑδάτων, πρὸ τοῦ ὄρη ἐδρασθῆναι, πρὸ δὲ
 15 ἔκτισέ με» ἐπιδυνάψας εἶπε «κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοική-
 τους». ζητῶμεν λοιπὸν κύριον τὸν κτίσαντα αὐτὸν τὸν καὶ 6
 ποιήσαντα χώρας καὶ ἀοικήτους· νυγματισθεὶς γὰρ ὁ Σολομῶν ἐκ
 τῶν τοῦ πρὸς Ἰώβ εἰπόντος «ποῦ ἦσθα ἐν τῷ θεμελιούν με τὴν
 γῆν»; εἶπε «κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοικήτους». ἐν δὲ 7
 20 βίβλῳ Βαρουὺχ ἐκ στόματος Ἱερεμίου τοῦ προφήτου, καθὼς προαπε-
 δέξαμεν, περὶ τοῦ ποιήσαντος χώρας καὶ ἀοικήτους λέγει· «ἄνθρωποι καὶ
 ἄγγελοι ἐκζητοῦντες τὴν σύνεσιν ἐπὶ τῆς γῆς οἱ ἔμποροι καὶ
 οἱ ἐκζητηταὶ τῆς συνέσεως· ὁδὸν δὲ σοφίας οὐκ ἔγνωσαν
 οὐδὲ ἐμνήσθησαν τὰς τρίβους αὐτῆς». καὶ μετ' ὀλίγα· «ἀλλ' 8
 25 ὁ εἰδὼς τὰ πάντα γινώσκει αὐτὴν, ἐξεῦρεν αὐτὴν τῇ συνέσει
 αὐτοῦ· ἐλπὼν περὶ τοῦ ἐξευρόντος τὴν σοφίαν τῇ συνέσει αὐτοῦ
 ἐπάγει αὐτοῦ καὶ τὰς ἐνεργείας, λέγων «ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν
 εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον ἐπέπλησεν αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων,
 30 γάρ, ὦ φιλόσοφε, τὰ αὐτὰ πάλιν διαγορευῶσαι πρὸς ἐναργῆ ἀπόδειξιν

8 Prov. 8, 21a — 10 Prov. 8, 22—25 — 14f Prov. 8, 22, 26 — 18 Hiob 38, 4 —
 21 Baruch 3, 23 (gekürzt) — 24 Baruch 3, 32 — 27 Baruch 3, 32f

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 φήσομεν HR φήσομεν + ὁ M²P¹P²V¹P³ 6 χριστοῦ > M²P¹P² 7 θέλεις + ὦ
 A¹RM²P¹P² 8 τῆς αὐτῆς ἀρχ[ῆς] ~ R 11 εἰς ἔργα αὐτοῦ > P² 13 ἐδρασθῆναι
 τὰ ὄρη ~ P² 14 κατασκευάζων — 15 με > V¹ 16 καὶ > HM²P¹P² 17 νυγ-
 ματισθεὶς] γυμνασθεὶς H 18 τῶν > RM²P¹P² | πρὸς] πατρός P²P³ 20 καθὰ
 HM²P¹P² 23 ὁδῶν M²P¹P² 26 αὐτοῦ² > H

τῆς προκειμένης ὑποθέσεως. »ὁ ἀποστέλλων, φησί, τὸ φῶς καὶ πορεύεται, ἐκάλεσεν αὐτό, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμφ· οἱ δὲ ἀστέρες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐτῶν καὶ ἠὺφθάνθησαν· ἐκάλεσεν αὐτούς, καὶ εἶπαν· πάρεσμεν· ἔλαμψαν
 5 μετ' εὐφροσύνης τῷ ποιήσαντι αὐτούς. οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἔξευρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. τὰς δύο φράσεις
 10 προδήσαντες κυρίως τοῦ ποιήσαντος χώρας καὶ ἀοικήτους, ἃς εἶπε Σολομὼν καὶ Βαροὺχ ἡτοι Ἱερεμίας — εἰπὼν γὰρ »ἐκτισέ με« ἐπήγαγεν αὐτοῦ καὶ τὰς ἐνεργείας λέγων »κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοικήτους« — συλλογισώμεθα, ὃ βέλτιστε, τὸ τίς κύριος ὁ ποιήσας
 15 κατασκευάσας τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον· ἐν τῷ γὰρ κατασκευάζειν τὴν γῆν »ποιεῖν ἐστὶ χώρας καὶ ἀοικήτους«· ὁ καὶ ἐμπλήσας αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων, ὁ καὶ καλέσας τὸ φῶς, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμφ καὶ τὰ ἔξῃς, περὶ οὗ λέγει, ὅτι »ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. νοητέον
 20 οὖν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κύριος ὁ κτίσας τὴν λογιστικὴν σοφίαν εἰς ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, ἣν ἠὺτρέπισέ τῷ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἀνθρώπῳ, ὁ ποιήσας χώρας καὶ ἀοικήτους, ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως ἴδωμεν »ἐὰν ἀναγγεῖλω
 25 ἐμῖν τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα«, ἀλλ' οὐκ εἶπε τὰ μέλλοντα, καὶ πάλιν λέγει »μνημονεύσω τὰ ἐξ αἰῶνος ἔξαριθμηθεῖσαι« ἀλλ' οὐ τὰ πρὸ αἰῶνος. ἔγνωσθη ἡμῖν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ καὶ
 14 τὴν λογιστικὴν σοφίαν κτίσας, ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, ὁ ποιήσας χώρας καὶ ἀοικήτους, ὁ κατ' Ἰωβ εἰπὼν
 30 »ὅτε ἐγενήθησαν ἄστρα, ἦνεσάν με πάντες ἄγγελοί μου«.

1 Baruch 3, 33ff — 10 vgl. Prov. 8, 26 — 11 Prov. 8, 22 — 12 Prov. 8, 26 — 18 Baruch 3, 38 — 24ff Prov. 8, 21a — 28 Baruch 3, 32 — 30 Hiob 38, 7

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 φησί > R 3f ἐνφθάνθησαν A¹R 4 αὐτούς > P³ | εἶπον R 8 ἡγαπημένῳ + ἐπ' HSS außer A¹ (vgl. 69, 21) | τῆς > M²P¹P³ 9 φράσεις] φήσεις P³ (Balf.) 10 προσθήσαντες H 11 γὰρ + κύριος A¹R 12 καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ~ R | λέγων > H 13 τὸ > HM²P¹P² 14 καὶ² > A¹RV¹P³ | νοήσωμεν A¹HRP²V¹P³ | ἄλλοι] ἄλλας P² 15 τὸν > M² | ἐν γὰρ τῷ ~ V¹P³ 15f κατασκευάσαι R 20 λογικὴν P² 27 ἐμῖν V¹P³ 28 λογικὴν P²

Μωσῆς δὲ λέγει περὶ τοῦ ποιήσαντος τὸ φῶς καὶ εἶπεν ὁ θεὸς·
γεννηθήτω φῶς· καὶ ἐπήγαγε λέγων καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς
τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς ἀστέρας· καὶ
τὰ ἕξῃς. ἵκανά εἶναι μοι δοκεῖ τὰ λεχθέντα, ἃ αἱ ἀποδείξεις παρέ- 15
5 στησαν, ὧ φιλόσοφε, ὅτι ὁ νόμος τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ καὶ τὴν ἐν Σολο-
μῶντι λογιστικὴν σοφίαν κτίσας καὶ πάντα τὰ κτιστά, καὶ οὐκ ἐργα-
λεῖον. ἵνα δέ σοι σαφεστέραν τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων ἀπόδειξιν 16
παραστήσωμεν καὶ τάχιον ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν νοῦν τοῦ πράγματος καὶ
τῆς θεωρίας αὐτοῦ, τὰ ἐκ τῆς γραφῆς λέξωμεν. μέλλων ὁ προ- 17
10 φήτης Μωσῆς ἐξιέναι τὸν βίον, ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ ἀναλήψεως
Μωσέως, προσκαλεσάμενος Ἰησοῦν υἱὸν Ναυῆ καὶ διαλεγόμενος πρὸς
αὐτὸν ἔφη· καὶ προσεθέασατό με ὁ θεὸς πρὸ καταβολῆς
κόσμου εἶναί με τῆς διαθήκης αὐτοῦ μεσίτην· καὶ ἐν βίβλῳ
15 Σολομῶντος. περὶ οὗ Σολομῶντος οὕτω προεῖπε καὶ διαδοχεύ- 18
σει (ἐπ') αὐτὸν ὁ θεὸς σοφίαν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἐπιστή-
μην πλήρη, αὐτὸς οἰκοδομήσει τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ· καὶ τὰ
ἕξῃς. ἵνα δὲ σαφέστερον εἴη ὁ φημι, οὕτως ἐξετάσωμεν τὸν νοῦν· ὁ 19
ἄνθρωπος διὰ τὸν κόσμον, ἢ ὁ κόσμος διὰ τὸν ἄνθρωπον; ὁ φιλό-
20 σοφος· πάντως ὁ κόσμος διὰ τὸν ἄνθρωπον. οἱ ἄγριοι ἐπίσκοποι μγ'
οἱ ἡμέτεροι διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου
εἶπον· καὶ εἰ ὁ κόσμος διὰ τὸν ἄνθρωπον πάντως ὡς προγενεστέρον 20
τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει ὄντος, ὁ δὲ κόσμος μετα-
γενεστέρος ἢ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς λογιστικῆς σοφίας ἐν τῇ τοῦ
25 θεοῦ ἐνθυμήσει, ὁ ἄνθρωπος οὖν προγενεστέρος ἐστὶ τοῦ κόσμου καὶ
ἢ σοφία· ὁ οὖν προγενεστέρος ὢν τοῦ κόσμου προϋπάρχει καὶ τῶν
τοῦ κόσμου φύσεων, οἷον οὐρανοῦ καὶ γῆς ἡμέρας νυκτὸς νεφῶν
ἀνέμων ἀβέσσων πηγῶν ὀρέων βουνῶν. τούτων πάντων προ- 21
γενεστέρα ἐστὶν ἡ σοφία καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει,
30 δι' ὃν ὁ κόσμος· προπροεσβύτερος οὖν τῶν τοῦ κόσμου φύσεων ὁ

1 Gen. 1, 3 — 2 Gen. 1, 16 — 11 vgl. Himmelfahrt d. Mose ed. Clemen I 6. 14
— 13f unbekannte Quelle

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 γεννηθήτω R | ὁ > RV¹ 4 ἄ] ἅ καὶ P² αἰ P³ 6 λογικὴν P² 9 τὰ > H
10 τοῦ βίου (corr. aus τὸν βίον) H | am Rand ἕρα βίβλον ἀναλήψεως Μωσέως· νῦν
μὴ ἐδρίσκομεν H 14 λόγῳ P³ | τοῦ > R 15 διαχεῖσει M²P¹ 16 (ἐπ') erg. nach
S. 76, 20 | ὁ¹ > R 19 vgl. S. 77, 22 21 τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου > H | ἐπισκόπων
> V¹ 22 εἶπον A¹RH εἶπαν d. übr. HSS 23 ὄντος — 25 ἐνθυμήσει > H 24 καὶ
τῆς] καί, aber i. Text corr. in κατὰ, am Rand in μετὰ M² καὶ P¹ καίτοι P² 25 καὶ
— 26 κόσμον > RV¹P³ 27 οἷον nicht mehr deutlich R | καὶ + τῆς P³ 28 τοί-
των > V¹ 30 δι' ὃν — S. 75, 1 ἐνθυμήσει > V¹P³, am Rand nachgetragen H

ἄνθρωπος καὶ ἡ σοφία ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει ἤδη προὔπαρχει
 τοῦ κόσμου. ἀλλ' οὗτος μὲν οὖν μεταγενέστερος κτίσθεις ἠνέχθη 22
 ἐν τῇ τῆς κτίσεως παρόδῳ, ὁ δὲ μεταγενέστερος τοῦ ἀνθρώπου ἐν
 τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει οὗτος προγενέστερος παρηνέχθη ἐν τῇ τῆς
 5 κτίσεως παρόδῳ. ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ σοφία, ἣν ἐξεῦρε τῇ συνέσει αὐτοῦ 23
 ὁ νόος τοῦ θεοῦ, ἣν δέδωκε τῷ κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ ἀνθρώπῳ, καὶ
 αὕτη προὔπηρξε τοῦ κόσμου καὶ τῶν φύσεων αὐτοῦ ἐν τῇ τοῦ θεοῦ
 ἐνθυμήσει — εἰδὼς οὖν ἐν ἑαυτῷ ὁ Σολομών, διδαχθεὶς ἐκ τῆς τοῦ 24
 θεοῦ δοθείσης αὐτῷ σοφίας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ σοφία προὔπηρξαν
 10 τοῦ κόσμου καὶ τῶν φύσεων αὐτοῦ ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει, βασι-
 νίσας * τὸ ἤδη προὔπαρχον τοῦ κόσμου ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει πρὸ
 καταβολῆς κόσμου, ὃ ἐξεῦρε τῇ συνέσει αὐτοῦ ὁ κύριος, τοῦτο ἤδη
 ἔκτισεν ὁ αὐτὸς κύριος μεταγενέστερον τοῦ κόσμου καὶ τῶν φύσεων
 αὐτοῦ· λέγει οὖν ὁ Σολομών ὡς ἐκ προσώπου τῆς ἐν ἀνθρώπῳ 25
 15 σοφίας τῆς προὔπαρξάσης τοῦ κόσμου ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει
 »κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· τῇ 26
 ἐν τῷ ἀνθρώπῳ σοφίᾳ ἀνήκεν ἐκφωνεῖν τῇ λογιστικῇ, τῇ εὐτρε-
 πισθείῃ τῷ ἀνθρώπῳ ταῦτα, τῷ κατ' εἰκόνα τοῦ θεοῦ γενομένῳ·
 τὸ οὖν »κύριος ἔκτισε«, τῷ προὔπαρξαντι τοῦ κόσμου ἐν τῇ τοῦ
 20 θεοῦ ἐνθυμήσει, τοῦτο τοῦτω προσέφη· τὸ δὲ »γεννᾷ με« συνεῖς
 πάλιν εἰς τὰς μετὰ ταῦτα ἐκ φύσεως παιδοποιίας ἐκδιδόμενον εἶπε·
 τὸ »γεννᾷ με« νόει τοίνυν, φιλόσοφε, τῆς αὐτῆς φύσεως παλαιουμέ-
 νης καὶ ἀνανεουμένης ἄχρι συντελείας. τὸ οὖν »κύριος ἔκτισέ 27
 25 με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ« εἰς τὴν τῷ ἀνθρώπῳ
 δοθείσαν λογιστικὴν σοφίαν διαληπτέον, τὸ δὲ »γεννᾷ με« (εἰς) τὸ
 κατὰ πρόγνωσιν τοῦ θεοῦ αὐτῆς τῆς φύσεως, τὸ ἐξ αὐτῆς, ἐξ εἰκότων, ὡς
 τροχὸν εἰλιπτόμενον ἐπ' αὐτὸν τὸν καμπτήρα, ἐπανιὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς

16 u. ὁ. Prov. 8, 22ff

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 ὁ δέ — 5 παρόδῳ > P² 4 προγενέστερος] μεταγενέστερος V¹P³ 5 τῇ
 > HP²V¹ | ἐξεῦρεν ἐν τῇ R 6 ἑαυτοῦ] αὐτοῦ A¹R 8 Anakoluth oder
 Lücke: (δῆλον). erg. Holl | εἰδὼς — 11 ἐνθυμήσει > P² 9 προὔπηρξε H
 11 erg. etwa (ἔγνω ὅτι) Ltz. | προὔπαρξαν A¹R | κόσμου + καὶ V¹P³ 13 ob
 μεταγενέστερον (ἄν)? Ltz. 14 ἐκ > P³ | ἀνθρώπῳ + προὔπαρξάσης R
 15 [τῆς προὔπαρξάσης A¹ | θεοῦ + σοφία R 18 τοῦ > R 19 οὖν + ἣν HP³
 21 παιδοποιή P³ (παιδοποιήσεις Balf.) | ἐκδιδόμενον HP³ ἐκδεδομένου V¹ 22 τῆς
 corr. aus τῇ P² | αὐτῆς] αὐτὸς R 24 τῶν ἀνθρώπων A¹P²P³ 25 corr. Holl
 | λογικὴν P² | διαληπτέον] νοητέον R 26 τὸ] τοῦ A¹R | ἐξ αὐτῆς] ἐξ αὐτοῦ R

τοῦ πρωτοκτίστου ἀνθρώπου τοῦ κατ' εἰκόνα θεοῦ κτισθέντος, ἐν
 ᾧ τὴν λογιστικὴν σοφίαν τὴν κτιστὴν ἐνέθηκεν, ἐν ᾧ τὴν εἰλικρινῆ
 αὐτοῦ ἀγάπην ἐνετύπωσε ὁ θεός. οὐπερ τὴν ἀνάγκισιν ἐν ἑαυτῷ 28
 ποιούμενος ὁ σωτὴρ ἔλεγε πρὸς τὸν πατέρα οἰκονομικῶς: »ὅτι
 5 ἡγάπησάς με, φησί, πρὸ καταβολῆς κόσμου«. τὸ δὲ »πρὸ τοῦ
 αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με ἐν ἀρχῇ« ἱστορήσας ὁ Σολομὼν, ὅτι οἱ
 αἰῶνες οἱ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ἐκ τῆς περιόδου τῆς ἡμέρας καὶ τῆς
 νυκτὸς τὴν σύστασιν ἔχουσι, τὸ δὲ προὔπαρξαι τῆς ἡμέρας καὶ τῆς
 νυκτὸς, προὔπαρξαι ἐστὶ τοῦ αἰῶνος τούτου — ταύταις ταῖς ἱστορίαις
 10 θεωρήσας ὁ Σολομὼν ἤρρωσεν εὐαριμότως τῷ τε ἀνθρώπῳ καὶ τῇ
 σοφίᾳ. διὸ ἐκ προσώπου αὐτῆς ἐκφωνήσας λέγει τὸ »κύριος 29
 ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος
 ἐθεμελίωσέ με ἐν ἀρχῇ«, συλλογισάμενος ἐν ἑαυτῷ πάλιν, ὅτι
 μέλλοντος τοῦ θεοῦ παράγειν ταύτας τὰς φύσεις τὰς ἐγκοσμίους
 15 προγενεστέρας τοῦ τε ἀνθρώπου καὶ τῆς σοφίας εἰς τὸ εἶναι, καὶ
 ὅτι δεῖ τοὺς προγενεστέρους παρεῖναι, παραγενομένων δὲ τῶν φύσεων
 ἱστορεῖν κατὰ τάξιν τὰς φύσεις παραγενομένας, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος
 καὶ ἡ σοφία ἡγεῖσθαι τῶν ἔργων ἐτάχθησαν, ἡ οὖν τῷ ἀνθρώπῳ 30
 δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ λογιστικὴ καὶ κριτικὴ σοφία, (ἡ διαδοχούσα
 20 ἐπὶ Σολομῶντα, καθὰ φησιν ὁ μέγας Μωσῆς) λέγει ἐν Σολομῶντι·
 »κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ« καὶ
 τὰ ἐξῆς. ἧς ἐκ προσώπου, τῆς προγενεστέρας οὖν τῷ ἀνθρώπῳ 31
 τοῦ κόσμου, διηγοῦμενος τὰς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ τὰς ἐν τῷ κόσμῳ
 παράγοντος τὰς φύσεις φησὶν <ὁ> αὐτός· »κύριος ἐποίησε χώρας
 25 καὶ αἰοικήτους, ἄκρα οἰκούμενα τῆς ὑπ' οὐρανόν. ἠνίκα
 ἠτοίμασε τὸν οὐρανόν, συμπαρήμην αὐτῷ· ὅτε ἀφώριξε τὸν
 ἑαυτοῦ θρόνον ἐπ' ἀνέμων, ἠνίκα ἰσχυρὰ ἐποίει τὰ ἄνω
 νέφη, καὶ ὡς ἀσφαλεῖς ἐτίθει πηγὰς τῆς ὑπ' οὐρανόν. ἐν

4 Joh. 17, 24 — 5. 11. 21. 24 Prov. 8, 22ff — 19 vgl. S. 74, 13

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 πρωτοκτίστου] ἀκτίστου (vgl. S. 83, 19 [a ist Zahl]) R 2 λογιστικὴν corr. aus
 λογικὴν P² | ἀνέθηκεν P² 3 ἐτίπωσε H | οὐπερ] ὑπερ HP³ 5 τὸ] τοῦ P²
 7 τῷ > RV¹ | καὶ > P² 10 ἡρῶ = ἤρωσεν R 11 ἀναφωνήσας P²
 12 εἰς ἔργα αὐτοῦ > A¹HR 15 καί² — 16 παρεῖναι > A¹R 16 δέ] τε V¹P³
 17 ἱστορεῖ durch Rasur aus ἱστορεῖν A¹ | παραγινομένας V¹P³ 18 ἐτάχθησαν
 A¹R ἐτέθησαν V¹P³ ἐσώθησαν d. übr. HSS 19 δοθεῖσα λογιστικὴ σοφία ὑπὸ τοῦ θεοῦ
 καὶ κριτικὴ ~ R 20 ἐν] ἐπὶ A¹HR 24 αὐτοῦ A¹H 25 καὶ nachträglich eingefügt H
 | αἰοικήτους + καὶ P³ | ἠνίκα — 26 οὐρανόν > P³ 27 θρόνον > R 28 τῆς]
 τῇ H, unleserlich am Zeilenanfang, darüber von anderer Hand γὰρ κατ' οὐρανόν A¹

τῷ τιθέναι τῇ θαλάσῃ ἀκριβασμὸν αὐτοῦ. καὶ ὕδατα οὐ
 παρελεύσονται λόγον στόματος αὐτοῦ, καὶ ἰσχυρὰ ἐποίει
 τὰ θεμέλια τῆς γῆς, ἣμην παρ' αὐτῷ ἀρμόζουσα, ἐγὼ ἣμην
 ἢ προσέχαιραε.

- 5 Ταῦτα ἐκ προσώπου τῆς σοφίας, καὶ δείκνυσιν ἀσφαλῶς, ὅτι ὁ 32
 προὑπάρξας τοῦ κόσμου ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει, δι' ὃν καὶ ὁ
 κόσμος ἐντρεπίσθη, δηλονότι καὶ τῶν τοῦ κόσμου φύσεων προὑ-
 πῆρξεν. Ἰστορῶ οὖν γενόμενος τῆς παρόδου τῶν φύσεων ὑπαριθμει 33
 τὴν τάξιν αὐτῶν ὁ προγενέστερος αὐτῶν, ἡ σοφία, ἣν ἐξεῦρε τῇ
 10 συνέσει αὐτοῦ, ἣν ἠτύρεπισε τῷ ἀνθρώπῳ. τίς οὖν ὁ ταύτην 34
 τὴν σοφίαν προεντρεπίσας καὶ δεδωκὼς τῷ ἀνθρώπῳ, ἡ ἐφηγήσατο
 αὐτοῦ τὰς ἐνεργείας; ὅτι οὐκ ἄλλος ἀλλ' ἢ πάντως ὁ κατασκευάσας
 τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, ὁ καὶ ἐμπλήσας αὐτὴν κτηνῶν
 τετραπόδων, ὁ καλέσας τὸ φῶς, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμφ·
 15 ὁ ἐπὶ γῆς ὄφθεις καὶ συναναστραφεῖς ἀνθρώποις. τοῦτο 35
 κεκλήρονται αἱ ἐνεργοὶ τῶν φύσεων πάροδοι· ὅτι δὲ εἰς τὸ πρόσω-
 πον εἴρηται τῆς σοφίας οὐχὶ τοῦ νόου τοῦ θεοῦ τὸ κύριος ἔκτισέ·
 με, ἀλλ' ἡ τῆς λογιστικῆς σοφίας, τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἐντρε-
 πιθείσης καὶ δοθείσης τῷ ἀνθρώπῳ. δι' ὃν ὁ κόσμος ἐγένετο, σα- 36
 20 φέστατα διὰ πάντων δέδεικται, ὅτι εἰς τὸ πρόσωπον εἴρηται τῆς
 λογιστικῆς σοφίας· βεβαίως δὲ τὰ προειρημένα ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγ-
 γελίῳ λέγων »τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ
 ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον«, προσωποποιήσας τὸν κόσμον εἰς
 πρόσωπον τοῦ σαββάτου ἀντὶ τοῦ· »ὁ κόσμος διὰ τὸν ἄνθρωπον,
 25 ἀλλ' οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸν κόσμον.

- Ἐτέρα ἀντίγραφαις τοῦ φιλοσόφου· ἀλλά, φησὶν, ἡ σοφία ἡ μὲν 181
 ἐν Σολομῶντι ὁ νόος τοῦ θεοῦ ἐστι. τοῦτ' ἐστὶν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ,
 ὁ εἰπὼν· »κύριος ἔκτισέ με« καὶ τὰ ἐξῆς. ἀπόκρισις τῶν ἀγίων με'
 ἐπισκόπων πρὸς τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου
 30 τοῦ Παμφίλου· εἰπέ, ὁ φιλόσοφε, ἡ σοφία ἡ ἐν Σολομῶντι. ὡς φῆς, 2

9. 12 Baruch 3, 32 — 15 Baruch 3, 38 — 22 Mark. 2, 27 — 24 vgl. S. 74, 19

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 ἣμην aber darüber von anderer Hand ἦν A¹ | ἀρμόζουσα + καὶ R
 4 παρέχαιραε V¹P³ 6 δι' ὃν] διὸ P³ 7 ἐντρεπίσε R 12 αὐτῷ R
 15 τοῦτο] τοῦτο R 16 αἱ — 17 εἴρηται > P³ (Balf.) 18 λογικῆς V¹P³
 | τῆς?] καὶ P² 19 καὶ δοθείσης > P² 20 πάντων A¹RV¹P³ τοῦτων d.
 übr. HSS 21 λογικῆς V¹ 23 προσωποποιήσας — εἰς > P³ 24 ἀντὶ + δὲ H
 25 ἀλλ' > R 29f διὰ εὐσεβίου τοῦ παμφίλου ἐπισκόπου καισαρείας παλαιστίν-
 ης H 30 παμφίλου R | ἡ ἐν Σολομῶντι σοφία ~ R | ὡς + σὺ M²P¹P²V¹P³

ἡ τοῦ θεοῦ ἐστὶ σοφία; ὁ φιλόσοφος· ναί φησιν, οὕτως ἔχει. ὁ
 ἐπίσκοπος· εἰπέ, ἡ σοφία τοῦ θεοῦ πρόγνωσιν ἔχει ἢ οὐ; ὁ φιλό-
 σοφος· ναί ἔχει. ὁ ἐπίσκοπος· ἡ σοφία τοῦ θεοῦ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ
 ἐστίν, ἢν φῆς ἐν Σολομῶντι; ὁ φιλόσοφος· ναί φησιν. ὁ ἐπίσκοπος·
 5 πῶς κρίνει ὁ κρίνων, κατὰ πρόγνωσιν ἢ οὐ; ὁ φιλόσοφος· ναί
 φησιν. ἀλλὰ πῶς; ὁ ἐπίσκοπος· ὁ οὖν κρίνων κατὰ πρόγνωσιν,
 κρίνει καὶ κατὰ τὰ ἔργα ὡς προγνωστικῆς; ὁ φιλόσοφος· ναί εἶπον.
 ὁ ἐπίσκοπος· πῶς οὖν ἡ σοφία ἢ ἐν Σολομῶντι λέγει· τρία ἐστὶν 3
 ἀδύνατά μοι νοῆσαι, καὶ τὸ τέταρτον οὐκ ἐπιγινώσκω; τὰ
 10 τρία εἰρηκεῖα ἢ ἐν Σολομῶντι σοφία ἀδυνατεῖν αὐτὴν νοῆσαι περὶ
 τοῦ τετάρτου εἶπε μὴ ἐπιγινώσκειν· καὶ ὁδοὺς ἀνδρῶς ἐν νεό-
 τητι. εἰ οὖν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ ἐστίν ἢ ἐν Σολομῶντι, πῶς 4
 κρίνει τὸν κόσμον μὴ εἰδὺία ἀνδρῶς ὁδοὺς ἐν νεότητι; καὶ πῶς
 τοῦτο ἀληθές, ὅτι ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ, τοῦτ'
 15 ἐστίν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καθὼς φησι Μωσῆς ὁ προφήτης· ἔτι δὲ καὶ
 Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς· πάντα δι' αὐτοῦ, φησίν, ἐγένετο· οὐκ
 ἐπίσταται ὁδοὺς ἀνδρῶς ἐν νεότητι;· ὁ πλάσας κατὰ μόνας 5
 τὰς καρδίας αὐτῶν, ὁ συνιεὶς εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν, ὁ
 ἐτάξων καρδίας καὶ νεφροὺς· κατὰ τὸν προφήτην τὸν εἰπόντα·
 20· σὺ ἔγνωσ τὴν καθέδραν μου καὶ τὴν ἑγερσίην μου· σὺ
 συνήκας πάντα τοὺς διαλογισμοὺς μου, φησίν, ἀπὸ μακρό-
 θεν· τὴν τρίβον μου καὶ τὴν σχοινόν μου σὺ ἐξιχνίασας
 καὶ πάσας τὰς ὁδοὺς μου προείδες. καὶ ἐν ἑτέρῳ πάλιν· ὁ 6
 παιδεύων ἔθνη οὐχὶ ἐλέγξει ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γινώσιν;
 25 κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰδὶ
 μάταιοι. ὁ οὖν ταῦτα ἐπιστάμενος καὶ πάντα προγινώσκων οὐκ 7
 ἐπίσταται ὁδοὺς ἀνδρῶς ἐν νεότητι; καὶ πολλὰ ἐστὶν εὐρεῖν ἐκ τῶν
 γραφῶν τὰ ἐλέγχοντα τὴν ἄνοιαν τῶν κακῶς ὑπειληφῶτων περὶ τοῦ
 ῥητοῦ τούτου. πῶς γὰρ ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γινώσιν αὐτὸς 8

8 Prov. 24, 53 (30, 18) — 11 Prov. 24, 54 — 13 Röm. 3, 6 — 16 Joh.
 1, 3 — 17 Psal. 32, 15, 7, 10 — 20 Psal. 138, 2ff — 23 Psal. 93, 10f

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 δ² > M²   3 δ¹ > M²   4 φῆς] φωνεῖ A¹R φησιν H   6 δ¹ > M²
 10 ἢ — σοφία > R | ἀδυνατεῖ P² ἀδύνατον A¹   11 εἶπε οὐ P³ | γινώσκειν
 RP³   14 θεοῦ] αὐτοῦ A¹R   15 δ¹ unleserlich in A¹ | καθὰ H | καὶ > P²
 16 φησίν > R   20 καθέδραν] καρδίαν M²P¹P² | μου¹ > A¹   21 πάντα
 > A¹R | φησίν > R   21f μακρόθεν + σὺ συνήκας πάντα τοὺς διαλογισμοὺς
 μου R   26 γινώσκων HM²P¹P²   27 εὐρεῖν + ἐν τῷ εὐαγγελίῳ καὶ P²

οὐκ ἐπίσταται ὁδοὺς ἀνδρῶς ἐν νεότητι; εὖ ἴσθι οὖν, ὦ φιλόσοφε, ὅτι Σολομὼν κριτικὴν ἔλαβε σοφίαν, ἣν ἐξέῤυρε τῇ συνέσει αὐτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἣν ἠτύρῃσε τῷ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἀνθρώπῳ συλλογιστικῇ. ἀμέλει δὲ ἐπιβεβαιοῖ τὰ ῥηθέντα ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις 9
 5 λέγων τὸ «καὶ ἰδοὺ πλείον Σολομῶντος ὧδε». ἀνέτρεψε τοὺς λέγοντας αὐτὸν εἶναι τὴν ἐν Σολομῶντι σοφίαν· εἰ γὰρ τῷ ψόφῳ τῆς γωνῆς ἰσοπροσῆγορός ἐστιν ὅτι σοφία, ἣ γὰρ τοῦ θεοῦ σοφία ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, θεὸς προγενώστης ἐστὶ καὶ κατὰ πρόγνωσιν κρίνει καὶ κατὰ τὰ ἔργα ὡς κτίστης καὶ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων, καθὼς 10
 10 φησι ὁ Παῦλος τὸ «σκευὸς τῆς ἐκλογῆς» Ἑβραίοις γράφων. ὧδέ πως λέγει περὶ αὐτοῦ «ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον καὶ διικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας· καὶ οὐκ ἔστι κτίσις 15
 15 ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος. καὶ πρὸς 11
 Ῥωμαίους δὲ ὁ αὐτὸς γράφει λέγων «ὧν οἱ πατέρες καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν». δείκνυσσι δὲ ὧδε, ὅτι ἡ τοῦ θεοῦ καὶ 12
 20 πατρὸς σοφία θεὸς ἐστὶν ἀληθῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, αἰδιος ἐξ αἰδίου καὶ ἀληθινὸς ἐξ ἀληθινοῦ, φύσει ὢν αἰεὶ υἱὸς τοῦ αἰεὶ ὄντος θεοῦ καὶ πατρὸς.

Ἀντίρρησης τοῦ φιλοσόφου· τί οὖν ἔστιν ὃ φῆς «ὁδὸν δὲ μζ' 19 1
 19 σοφίας οὐκ ἔγνωσαν οὐδὲ ἐμνήσθησαν τὰς τρίβους αὐτῆς»
 25 καὶ τὰ ἐξῆς; ἀπόκρισις τῶν ἀγίων ἐπισκόπων διὰ τοῦ αὐτοῦ μζ'
 ἐπισκόπου Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου· πολλάκις πρὸς τὰ ῥήματα 2
 2 τῆς σοφίας ἀπιδῶν, ὦ φιλόσοφε, ἐθαύμασας τῆς σοφίας τὴν δύναμιν, ὅτι δὴ μεγίστην νοημάτων ἀλήθειαν ἔστιν εὐρεῖν ἐν αὐτῇ βραχυτάταις ταῖς λέξεσι. καὶ τάχα δικαίως ἂν τις παρεικάσειε τὰ ῥήματα 3

5 Matth. 12, 42 — 10 Act. 9, 15 — 11 Hebr. 4, 12f — 17 Röm. 9, 5 — 23 Baruch 3, 23

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 κριτικῆν] κριτικῆν P³ | ἔλαβε] ἔλεγε M²P¹P² 5 καὶ > H | πλείονα A¹H πλείονα von späterer Hd. corr. in πλείων P³ 6 γὰρ A¹RV¹P³ καὶ d. übr. HSS 9 τὰ > P³ 10 ὁ A¹RV¹P³ καὶ d. übr. HSS | Ἑβραίοις + γὰρ M²P¹P² 11 λέγων R 20 ἀληθῆς R 24 αὐτοῦ RM²P¹P² 25 ἀγίων > H | τοῦ — 26 ἐπισκόπου > H 26 τοῦ > V¹ | παμφίλου R 28 αὐτῆ] αὐταῖς ταῖς R 29 ταῖς > V¹R | τὰ > P³

τῆς γραφῆς τῆ εὐαγγελικῆ παραβολῆ τῆ διαγορευούσης εἰκέναι τὴν βασι-
 λείαν τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὅπερ βραχύτερον μὲν ἐστὶ
 πάντων τῶν σπερμάτων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, φρὲν δὲ καὶ ἀναπληρωθὲν
 ἰκανὴν σκέπην τοῖς πετεινοῖς δίδωσιν. οὕτως ὀρθῶμεν τὴν τῶν 4
 5 θείων ῥημάτων δύναμιν ἐν βραχέσι σπειρομένην λέξεσιν, ἀναπλη-
 ρουμένων δὲ τῶν ρημάτων καὶ ὅσπερ κλάδων ἐπὶ τὴν διάνοιαν
 τῶν πετεινῶν ἐπεκτεινομένων, τοῦτ' ἐστὶ τῶν ἀνθρώπων, τοσαύτη
 τις εὐρίσκεται δύναμις, ὥστε μὴ μόνοις τοῖς γεωργοῖς ἀλλὰ καὶ τοῖς
 παρεστῶσι πετεινοῖς ἰκανὴν παρέχειν τὴν σκέπην. πόθεν οὖν 5
 10 ἐκινήθην πρὸς ταύτην τὴν ἔννοιαν ἢ ἐκ τοῦ λόγου τῆς ἱερᾶς γραφῆς
 τοῦ ἱεροψάλτου Δαβὶδ πρὸς ἀπόδειξιν καὶ σύστασιν οὐ τῆς λογιστι-
 κῆς σοφίας, ὡς αὐτὸς ὑπέληφας, ἀλλὰ τῆς καὶ ταύτην καὶ πάντα
 τὰ γεννητὰ δημιουργήσεως ἀκαταλήπτου σοφίας τῆς ἀκτίστου καὶ
 ἀνάρχου, τοῦτ' ἐστὶ Χριστοῦ· ἐπεὶπερ Χριστὸς θεοῦ δύναμις καὶ 6
 15 θεοῦ σοφία κατὰ τὸν τῆς ἀρρήτου καὶ ἀπερινοήτου θεότητος αὐτοῦ
 τρόπον, ὁ ἀληθὴς τοῦ θεοῦ θεὸς λόγος. ἔτῳ γὰρ λόγῳ κυρίου
 οἱ οὐρανοί, φησὶν, ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στό-
 ματος αὐτοῦ πάντα ἢ δύναμις αὐτῶν*. ἤκουσας λόγον κυρίου, 7
 ἤκουσας πνεῦμα τοῦ στόματος αὐτοῦ· ἄκουε τοίνυν καὶ πάλιν περὶ
 20 τῆς συστάσεως τῆς ἀληθοῦς πίστεως τῆς εὐσεβῶς ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν
 νοουμένης τε καὶ κηρυττομένης, ἐπεὶπερ, οἶμαι, οὐδὲν τῶν προανα-
 φωνηθέντων σοι παρὰ τοσαύτης ἀγίων ἀρχιερέων πνευματικῆς χο-
 ρείας τὴν αἴσθησιν δέδεξαι. ἄκουε τοίνυν εὐσεβῶς, καὶ μὴ 8
 25 τέλειος οὔτε μειοῦται οὔτε ἀΰξει. εἰς ἀγέννητος ὁ θεὸς
 καὶ πατὴρ. εἰς καὶ ὁ γεγεννημένος ἐξ αὐτοῦ μονογενὴς υἱὸς
 θεὸς λόγος· ὅσπερ οὖν οὐκ ἐστὶ συναγέννητος τῷ θεῷ 9
 καὶ πατρὶ θεὸς ἕτερος, οὕτως οὐδὲ συγγεγεννημένος ἢ
 προγεγεννημένος ἢ μεταγεγεννημένος υἱὸς ἕτερος τοῦ θεοῦ

1 ff vgl. Matth. 13, 32 — 14 vgl. I Kor. 1, 24 — 16 Psal. 32, 6 — 25 vgl. Apol-
 linaris I 188, 3f. 300, 11 ff Lietzmann

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 ὅπερ] ὅτι V¹P³ | μὲν > M² 3 τῆς > R 5 βραχέσι A¹RV¹P³
 βραχείαις HM²P¹P² vgl. 6S, 25 6 κλάδος R | τὴν > M²P¹P² 7 ἀπεκτει-
 νομένων M² 9 παρέχει HP² 10 ἐκ + τῆς V¹P³ 11 τοῦ > V¹P³
 11 f λογικῆς H λογικῆς P² 12 καὶ¹ > V¹ 13 γεννητὰ RP²P³ 16 θεὸς
 > P¹P² υἱὸς verm. Holl 16 f κυρίου φησὶν οἱ οὐρανοὶ ἐστεραιώθησαν P²
 17 φησὶν > V¹P³ 19 αὐτοῦ > P² 20 εὐσεβοῦς H 21 οὐδὲν > H
 22 παρὰ] περὶ R 25 ἀγέννητος A¹HR 26 γεγεννημένος M² 27 οὖν > A¹R
 27 f τῷ πατρὶ καὶ θεῷ ∞ R 29 ἢ μεταγεγεννημένος > H

>τῷ μονογενεὶ υἱῷ αὐτοῦ θεῷ λόγῳ. εἰς ὄντως θεὸς καὶ
 >πατὴρ, εἰς ὄντως καὶ ὁ γεγεννημένος ἐξ αὐτοῦ ἀφράστως
 >υἱὸς θεοῦ λόγος. Ὅσπερ οὖν οὐ λόγῳ μόνῳ πατὴρ ὁ θεός, 10
 >οὕτως οὐδὲ λόγῳ μόνῳ υἱὸς (ὁ υἱός,) ἀλλὰ ἀληθῶς υἱός· γνήσιος ὁ
 5 >πατὴρ, γνήσιος ὁ υἱός· θεὸς ὁ πατὴρ, θεὸς καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ
 >γεγεννημένος υἱός· τέλειος ὁ πατὴρ, τέλειος αὐτοῦ καὶ ὁ υἱός·
 >ἀσώματος ὁ πατὴρ, ἀσώματος καὶ ὁ υἱός, ἀσωμάτου γὰρ χα-
 >ρακτήρ καὶ εἰκὼν ἀσώματος δηλονότι. πιστεῦεις τοῦτο, ᾧ 11
 φιλόσοφε, ὅτι γεγέννηται ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς ὁ μονογενὴς
 10 υἱὸς αὐτοῦ, καθάπερ ἐξ ὑπαρχῆς τῶν λόγων διὰ πλείστον
 ὅσων γραφικῶν μαρτυριῶν ἀπεδείξαμεν, ἢ οὐ; ἀντεπερώτησις τοῦ μῆ
 φιλοσόφου· πῶς καὶ τίνι τρόπῳ, φράσον. οἱ ἄγιοι ἐπίσκοποι μθ'
 διὰ τοῦ αὐτοῦ Εὐσεβίου Παμφίλου εἶπον· μὴ ζῆτει πῶς, φιλό- 12
 σοφε· εἰ δὲ μὴ, καθὰ ἤδη διὰ πλειόνων εἰρηταί σοι καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς
 15 διαλέξεως διεμαρτυράμεθα, ὅτι κρημνίσαι σεαντὸν σπονδάξεις διερευ-
 νᾶν πειρώμενος τὰ ἀνεξερεύνητα. εἰ μὲν γὰρ ἐνδέχεται ζητεῖν 13
 πῶς ὁ ἀγέννητος, ἐνδέχεται ζητεῖν πῶς καὶ ὁ γεγεννημένος· εἰ δὲ
 οὐ καταλείπει ζήτησιν ὁ ἀγέννητος πῶς ἀγέννητος, οὕτως οὐδὲ ὁ
 γεγεννημένος καταλείπει ζήτησιν πῶς γεγέννηται· μὴ ζῆτει τὰ ἀνε-
 20 ρεύνητα, οὐ γὰρ εὐρίσκεις, τὰ εὐρισκόμενα ζῆτει, καὶ εὐρίσκεις. ἐὰν 14
 γὰρ ζητῆς, παρὰ τίνας ἔχεις μαθεῖν; παρὰ τῆς γῆς; οὐχ ὑφίστατο.
 παρὰ θαλάσσης; οὐδέπω ἐκέκτιστο ἡ ὑγρὰ. παρὰ οὐρανοῦ; οὐκ ἦν
 ποιηθείς. παρὰ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἀστρον; οὐδέπω δεδημιούρ-
 γηντο. παρὰ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων; οὐδέπω ἦσαν, ἐπεὶ περ καὶ
 25 αὐτῶν ποιητῆς ὁ υἱός. ἀλλὰ παρὰ αἰώνων; πρὸ αἰώνων ὁ μονο-
 γενής. μὴ ἐξέταζε τὰ μὴ αἰεὶ ὄντα περὶ τοῦ αἰεὶ ὄντος. ἄρρητος. 15
 (ἀρρήτως) ἀγέννητος ὁ πατὴρ· ἄρρητος, ἀρρήτως γεγεννημένος ἐξ
 αὐτοῦ ὁ υἱός. σιώπησον περὶ τοῦ πῶς, καὶ παραχώρει τοῦτο τῷ 16

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

4 corr. Holl   5 γνήσιος + καὶ (aber wohl nachträglich eingefügt) A¹, R
 5f γεγεννημένος ἐξ αὐτοῦ ~ R   6 καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ~ A¹R | υἱὸς + καὶ V¹
 7 ἀσωμάτου] αὐτομάτου A¹R | γὰρ > R   7f χαρακτήρος R   8 καὶ + ἡ
 V¹P³M²P¹P² ἢ durch Rasur getilgt A¹ | τοῦτο R   13 αὐτοῦ > R, nach τοῦ
 Rasur A¹ | Εὐσεβίου + τοῦ M²P¹ | παμφίλου R > HP² | εἶπον A¹ >
 HRP¹ εἶπαν d. übr. HSS   15 διεμαρτυράμεθα + σοι R   17 ἀγέννητος — καὶ
 ὁ > P³ | ἐνδέχεται + καὶ HV¹ | καὶ πῶς ~ A¹R | καὶ > P²   18 ὁ ἀγέν-
 νητος — 19 ζήτησιν > V¹P³   18f οὕτως οὐδ' ὁ γεγεννημένος πῶς γεγέννηται
 καταλείπει ζήτησιν ~ R   21 ὑφίσταται R   22 ἐκτιστο durch Rasur aus ἐκέκτιστο
 A¹ ἔκτιστο H κέκτιστο P³   27 corr. G. L.

Gelasius.

γεγεννηκότι καὶ τῷ γεγεννημένῳ. ὁ γὰρ πατὴρ μόνος γινώσκει τὸν
 υἱὸν τίς ἐστι καὶ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα καὶ ὃ ἂν βούληται ὁ υἱὸς
 ἀποκαλύψαι, καθὰ φησὶ αὐτοῦ τὸ εὐαγγέλιον. εἰ δὲ μὴ θέλεις 17
 παύσασθαι τὸ πῶς, ἀλλὰ φιλονεικεῖς διερευνᾶν τὰ ἀνεξερεύνητα,
 5 καταγελωμέν σου τὴν τόλμαν, μᾶλλον δὲ καὶ πενθοῦμέν σε, ὅτι οὐ
 πίστει θέλεις νοεῖν τὸν θεὸν αἰὶ πατέρα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τὸν
 μονογενῆ υἱὸν αὐτοῦ αἰὶ υἱὸν αὐτοῦ, συνυπάρχοντα αἰὶ τῷ πατρὶ
 καὶ οὐ μεταγενέστερον, καθὼς οὐ ἀσεβῶς φῆς. ἀλλὰ ρόει πίστει 18
 καὶ ὁμολόγει τέλειον ἐκ τελείου τὸν υἱόν, ὡς πολλάκις ἤκουσας,
 10 φῶς αἰθίου ἐκ φωτὸς αἰθίου, θεὸν ἀληθινὸν ἐξ ἀληθινοῦ
 θεοῦ καὶ πατρός, ἄκτιστον ἐξ ἀκτίστου, ἀσύνητον ἐξ ἀσύν-
 ητόν, αἰὶ ὄντα πρὸς τὸν πατέρα· ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ λόγος,
 καθὰ φησὶν Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν
 θεὸν καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. τὸ ἦν, φιλόσοφε, τὸ προὔπαρχον 19
 οὐκ ἔχει, τὸ ἦν, φιλόσοφε, περιγράφει τὸ οὐκ ἦν, καθὰ προαπεδεί-
 ξαμεν, καὶ τὸ θεὸς περιγράφει τὸ οὐ θεός. τοῖς γεγραμμένοις πίστενε,
 τὰ μὴ γεγραμμένα μὴ ἐννοεῖ μηδὲ ζῆτει. πίστενε ὅτι πάντα αὐτὸς 20
 ἐδημιούργησεν ὁ υἱὸς τὰ γεγεννημένα νεύματι πατρικῶ οὐκ ὀφθαλμῶν
 βλέμματι, ἀσύνητος γὰρ ὁ θεός, ὡς προειρήκαμεν, ἀλλὰ νεύματι,
 20 ὡς αὐτὸς οἶδε μόνος. ὕπερ ἡμεῖς πίστει νοοῦντες κηρύττομεν κατὰ
 τὴν διδασκαλίαν τῶν ἱερῶν γραφῶν, ὅτι βουλῇ τοῦ πατρὸς καὶ ἑαυ-
 τοῦ δεδημιούργηκε πᾶσαν τὴν κτίσιν τὴν τε ἐπουράνιον καὶ ἐπίγειον
 τὴν τε ὁρωμένην καὶ νοομένην οὐκ ὀργάνοις οὔτε μηχαναῖς οὐδὲ
 συνηγία τινὸς ἑτέρου, ἀλλὰ βουλήσει πατρός, καθὰ ἀρτίως εἰρήκαμεν,
 25 τοῦ εἰπόντος πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. οὐκ 21
 εἶπε ποιήσον ἢ ποιήσατε, ἀλλὰ ποιήσωμεν. δείκνυς τὸ ὁμοούσιον καὶ
 ὁμότιμον ἐπὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀφράστου τριάδος. μὴ ὑπο- 22
 γόγγυζε, ὃ φιλόσοφε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνακίνει, ἀλλὰ ὄρα τῷ τῆς

1 vgl. Matth. 11, 27 — 12 Job. 1, 1f — 25 Gen. 1, 26

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 θέλεις V¹P³ 4 τὸ A¹HV¹P³ τοῦ RM²P¹P² 5 καὶ > H | πενθοῦμέν
 σε V¹P³ 6 καὶ—7 αὐτοῦ² > aber συνυπάρχοντά τε αἰὶ τῷ πατρὶ + τοῦ
 τον τὸν μονογενῆ υἱὸν αὐτοῦ R 8 πίστει + νόει H 9 πολλάκις > H
 10f ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ RP³ (wo aber am Rand ἐξ ἀληθινοῦ κτλ.) 13 Ἰωάννης
 > H 14 προὔπαρχειν RV¹ 18 ὀφθαλμοῦ R 23 οἶδ[ε] οὔτε A¹R 24 β v-
 λήσει + τοῦ A¹R | καθὼς R 27 δείκνυσι HP¹P²M² (am Rand; im Text
 δείκνυσι) 28 τριάδος + καὶ P³

διανοίας βλέμματι τὴν τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ἀκριβειαν καὶ δέχον
 πιστῶς μὴ ἐπὶ πλείον γινόμενος ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός. ἄκουε 23
 τοίνυν καὶ σύρες· ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ πρὸ αἰώνων αὐτοῦ υἱός, πρὸς
 ὃν εἶπε ἔποιήσωμεν ἄνθρωπον καὶ τὰ ἑξῆς αὐτὸς πάλιν ἐπ'
 5 ἑσάτων τῶν ἡμερῶν βουλῇ πατρικῇ καὶ οἰκείᾳ ἄνθρωπος γέγονε.
 σαρκωθεὶς ἐκ παρθένου διὰ τὸν ἐκπεσόρτα ἄνθρωπον Ἀδάμ, ὁ ἀσώ- 24
 ματος ἐν σῶματι κενώσας ἑαυτὸν, ὡς εἶπεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος,
 διὰ τὸ σῶμα. ἔλαβε νέφος ὁ θεὸς λόγος τὸ σῶμα, ἵνα μὴ καταφλέξῃ
 τὰς κτιστὰς φύσεις τὰς ἐν τῷ κόσμῳ· θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἐώρακε
 10 πῶποτε. ἐκρατήθη σαρκί, ἵνα καὶ ἡ σὰρξ διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν 25
 ἀτρέπτου ἐνώσεως ἐλευθερωθῇ τοῦ θανάτου, ἀόρατος ἐν ὄρατῶ, ἵνα
 ὑπομείνῃ τὰ ὀρώμενα, ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ χρόνον, ἀλλ' ἀληθεῖα κατ'
 ἀμφοτέρα θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἄνθρωπος καὶ θεὸς ὁ αὐτός· εἷς γὰρ
 15 οὐσίῳν, τῆς τε θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σαρκός· θεὸς ἦν καὶ ἔστι,
 γέγονεν ἄνθρωπος δι' οἰκονομίαν. δι' αὐτὸν προσφῆται, δι' αὐτὸν 26
 ἀπόστολοι, δι' αὐτὸν μάρτυρες· προσφῆται διὰ τὸν προσητεθέντα,
 ἀπόστολοι διὰ τὸν ἀπεσταλμένον οἰκονομικῶς, μάρτυρες διὰ τὸν
 πρωτομάρτυρα. ἦλθε θεὸς ἐπὶ γῆς ὁ υἱός, σαρκὶ κρύψας, ὡς ἦβου-
 20 λήθη, τὸ τῆς αὐτοῦ θεότητος μέγεθος, οὐκ ἐρημώσας τὰ ἐν οὐρανοῖς
 (οὐδὲ γὰρ πρὸ τοῦ σαρκωθῆναι ἔρημος αὐτοῦ ὁ κόσμος). θεὸς ἦν καὶ 27
 ἔστι, γέγονε καὶ ἄνθρωπος δι' οἰκονομίαν, σαρκωθεὶς καὶ τεχθεὶς ἐκ
 παρθένου δι' οἰκείαν φιλανθρωπίαν. ἄξιον ἑαυτοῦ καὶ ἴσον υἱὸν 28
 ἐγέννησεν ὁ πατήρ. ὡς οἶδεν ὁ γεννήσας αὐτὸν θεὸς καὶ πατήρ καὶ
 25 ὁ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος υἱός, ὃ φιλόσοφε.

Ἄρτίρρησις τοῦ φιλοσόφου· μὴ ἐπὶ πλείστον ὅσον ἐπίμενε βια- r 20 1
 ζόμενος τὴν ἀλήθειαν καὶ τῇ τῶν λόγων εὐτεχνία ἐπισιχιάζειν ὡς
 νέφος πειρῶ τὸ τῆς γραφῆς ἀράμανρον φέγγος, ἀλλὰ εἰς τὸ προφανές

2 vgl. Joh. 20, 27 — 4 Gen. 1, 26 — 7 vgl. Phil. 2, 7 — 9 Joh. 1, 18 —

11 vgl. Ignatius Ephes. inser.

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 τοίνυν A¹R οὖν d. übr. HSS S καταφλέξας (oder -αι?) M²P¹P² 10 καὶ
 > H 11 ἐνώσεως > R | ἐλευθερωθῆ A¹HV¹P³ 12 ἐπομένη P²P³ 14 νοοί-
 μενος καὶ γνωριζόμενος V¹ 15 τε > M²P¹P² | ἔστι| ἔσται A¹R 16 f ἀ-
 του dreimal R 17 δι' αὐτὸν — 18 ἀπόστολοι erst ausgelassen, dann (von 1. Hd.?)
 nachgetragen M² 19 πρωτομάρτυρα] ἁμα¹⁹ R (vgl. S. 76, 1) 20 τὸ nach
 θεότητος M²P¹P² 25 ὁ > RM² 26 πλείον P³ 28 τὸ > V¹P³ | φθέγγος
 P³ | ἐμφανές R

τῆς γραφῆς ἐλθὲ τὸ προτεθέν σοι καὶ μὴ φεῦγε τὸ κύριος ἔκτισέ
 με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· καὶ τὸ κύριος ἐποίησε
 χώρας καὶ ἀοικήτους, ἄκρα οἰκούμενα τῆς ὑπ' οὐρανόν·
 μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχει ἔννοιαν περὶ τοῦ ἐνὸς κυρίου, ταῦτά ἐστι 2
 5 τοῦ θεοῦ τοῦ καὶ πρωτόκτιστον κτίσαντος εἰς ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ
 εἰς ἔργα αὐτοῦ, ὃν καὶ υἱὸν αὐτοῦ προσηγόρευσε τοῦ καὶ κτίσαντος
 δι' αὐτοῦ ὡς δι' ἐργαλείου χώρας καὶ ἀοικήτους. εἰ γὰρ καὶ ἡ 3
 κτιστὴ τοῦ θεοῦ σοφία, τοῦτ' ἐστὶν ὁ υἱός, ἐργάζεται, ἀλλ' ὁ θεὸς ἦν
 ὁ κτίζων δι' αὐτοῦ τὰ μὴ ὄντα ὡς δι' ἐργαλείου. ἀποκρίσις τῶν να'
 10 ἁγίων ἐπισκόπων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου τοῦ Παμ-
 φίλου· πολὺ διαστήκων τῆς βασιλικῆς λεωφόρου, τοῦτ' ἐστὶ τῆς 4
 ἀποστολικῆς πίστεως, ἔξω πον ταύτης φέρεσθαι ἀνέχῃ κρημνίσαι
 σεαυτὸν ἅπασι ἐλόμενος καὶ μικρὸν ἀνανεύσας ἐκ τοῦ περιέχοντός σε
 τῆς ἀσεβείας βυθοῦ, ὅταν ἤκουσας παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου ταύτης
 15 τὴν προφητείαν τοῦ μεγάλου Ἰερεμίου δακτυλοδεικτοῦντος, ὡς ἂν
 εἴποι τις, καὶ λέγοντος οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται
 ἕτερος πρὸς αὐτὸν· καὶ τὰ ἐξῆς. οἷς ἐπιλέγει μετὰ ταῦτα 5
 ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναεστράφη· καὶ
 οἶσθα, ὦ φιλόσοφε, ἐπερωτηθεὶς παρὰ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων· τίς ὁ
 20 ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθεις καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναεστραφεὶς, ὁ πατὴρ ἢ ὁ
 υἱός; καὶ ὁμολογήσας ὅτι ὁ υἱός, καθὼς αἱ θεῖαι γραφαὶ λέγου-
 σιν· οὐ ταῦτα εἶρηκας; πῶς ἄλλω ἐπὶ τὸν βυθὸν τῆς μοχθηρίας 6
 Ἀρείου ἑαυτὸν ἀκοντίζεις, μᾶλλον δὲ βυθίζεις; οὐ γὰρ ἀνέξενξας
 χωρισθεὶς ἐκείνου, ὡς ἑαυτὸν συνέξενξας. προκρίνεις, ὦ ἄθλιε, τῶν
 25 ἀποστολικῶν δογμάτων τὰ Ἀρείου βλάσφημα ῥήματα, κτίσμα καὶ
 ἐργαλεῖον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἀποκαλῶν. ἄκουε τοίνυν πρὸς ἡμῶν, 7
 ὦ φιλόσοφε, εἴπερ φιλόσοφος εἶ, καὶ πείθου μὴ αὐτὸν εἶναι τὸν
 υἱὸν τοῦ θεοῦ τὴν κτιστὴν σοφίαν τὴν λογιστικὴν τὴν τῷ ἀνθρώπῳ

1 Prov. 8, 22 — 2 Prov. 8, 26 — 14 vgl. S. 69, 18, 73, 5 — 16 Baruch
 3, 26 — 17 Baruch 3, 28

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 τῆς γραφῆς > P² 2 ἐποίησε] ἔκτισε H 6 προσηγόρευσε M² | καὶ²
 > H 7 δι' αὐτοῦ > H | δι'² > H | καὶ² > P² 8 θεοῦ] ἀνθρώπου V¹
 | ἐργάζετο A¹HP² 9 ὡς δι' ἐργαλείου > V¹ 10 ἐπισκόπων] πατέρων R |
 ἐπισκόπον > A¹R 10f παμφίλου R 12 ἔξω πον] ἔξω πρὸ A¹R ἔξω πῶς; P³
 πῶς ἔξω V¹ 17 ἐπιλέγει] ἐπάγει V¹ 18 ἐπὶ — συναεστράφη > H 19 οἶ-
 δας A¹R 20 τῆς > V¹ 21 ὁμολόγησας RHM²P¹ 24 ὡς] ᾧ aus ᾧ corr.
 M² ᾧ P¹V¹ 27 φιλόσοφε] φιλόσοφος; M²P¹P² 28 ουσίαν H | τὴν³ > P³

ἵπ' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ δοθεῖσαν τοῦ κτίσαντος χώρας καὶ
 ἀοικίητους. ἐπίστησόν σου τὸν νοῦν, μὴ πρὸς ἀπέχθειαν βλέπον, 8
 ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν καὶ ὀδηγήσει σε αὐτὴ ἢ ἀλήθεια, καὶ γνώσῃ
 ὅτι οὐ κτίσμα ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ αὐτὸς κτίστης καὶ
 5 δημιουργὸς πασῶν τῶν κτιστῶν φύσεων, καθὼς καὶ αὐτὸς μικρὸν
 διαβλέψας κενόηκας καὶ νοήσεις, ὡς γε ἐγὼ πεπίστευκα, εἶπερ σω-
 θῆναι ποθεῖς.

Ἀντίρρησης τοῦ φιλοσόφου κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἔστω, ρβ' 21 1
 φησί, πιστὰ περὶ τοῦ υἱοῦ καὶ ἀναμφίλεκτα, ὡς φατε, ὅτι ἔκτισεν
 10 ἢ ὅτι συνέκτισε τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, ὡς αἱ μαρτυρίαι δηλοῦσι, καὶ ὅτι
 οὐ ποίημα ἀλλὰ γέννημα τοῦ θεοῦ φύσει ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος καὶ
 ἰσοδὸς δεχόμεθα. μὴ καὶ περὶ τοῦ πνεύματος ἔχετε τι λέγειν; τίς 2
 γὰρ τολμήσειε φῆσαι τὸ ἅγιον πνεῦμα κτίστην τινῶν γενητῶν φύ-
 σεων; ποῦ δὲ καὶ μαρτυρίαι περὶ αὐτοῦ λέγουσι δεδημιουργηκεῖναι
 15 αὐτό τι τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων κτισμάτων; τίς δὲ ὅλως ἀνε-
 γράψατο περὶ αὐτοῦ ὡς περὶ τοῦ υἱοῦ; ἐκβοήσει τις ὑμῶν, εἰ ἔχοι.
 ἀνταπόκρισις τῶν πατέρων διὰ Πρωτογένους ἐπισκόπου Σαρ-
 δικίης· οὐκ ἔστι δυσχερὲς, ὃ φιλόσοφε, ἐπιδειξά σοι τὰς μαρτυρίας 3
 τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἅς οἱ πατέρες ἡμῶν ἐξέθεσαν
 20 περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἔκτισε. πάλιν φήσωμεν τὸ περὶ τῆς κτίσεως ἠρθῆν
 «καὶ εἶπεν ὁ θεός, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμε-
 τέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» καὶ ἐπήγαγε λέγων «καὶ ἐποίησεν ὁ
 θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν,
 ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». ὡς οὖν θεὸς ἐστὶν ὁ πα- 4
 25 τὴρ ὁ εἰπὼν τῷ υἱῷ «ποιήσωμεν», ὁ δὲ υἱὸς θεοῦ ὡν ἐποίησε τὸν
 ἄνθρωπον, εἰ οὖν θεὸν λέγομεν τὸν εἰπόντα καὶ τὸν ποιήσαντα τὸν
 Ἀδὰμ καὶ τὴν Ἐβάν, λοιπὸν ἀκουσον περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ

21 Gen. 1, 26. 27

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 ἵπ' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ δοθεῖσαν τοῦ θεοῦ ∼ A¹ δοθεῖσαν τοῦ υἱοῦ ∼ R 2 σου] μοι A¹R σου aus μοι corr. H (vgl. 87, 10) 4 αὐτὸς + ὁ H 6 γε > V¹ 9 περὶ τοῦ υἱοῦ πιστὰ ∼ M²P¹P² | ἀμφίλεκτα A¹ 11 γεγεννημένου R 13 τὸ ἅγιον πνεῦμα φῆσαι ∼ R | γεννητῶν P² 14 λέγονσι (danach Rasur) περὶ αὐτοῦ ∼ A¹ | μαρτυρία λέγει περὶ αὐτοῦ R 15 αὐτῷ V¹P³ | ὅλως] λόγος R 16 ἡμῶν > R | ἔχει R 17 ἀπόκρισις M²P¹P² | πρωτογένου A¹R 17 f σερδικίης V¹P³ 20 φήσωμεν RP²V¹ ἐρήσωμεν P³ 21 f ἡμετέρα A¹ 24 ἄρρεν R | αὐτοῦ] αὐτόν A¹R 25 ὁ εἰπὼν ποιήσωμεν τῷ υἱῷ (aber ὁ εἰπὼν nachträgl. eingefügt) R | ποιήσωμεν + ἄνθρωπον M²P¹P² 26 λέγει R

ποιήσας τὸν Ἀδὰμ θεὸς ἦν, ἢ οὐ; ὁ φιλόσοφος· ναὶ θεὸς ἐστίν. 18' 5
ὁ ἐπίσκοπος· ἐν τῇ βίβλῳ Ἰωβ Ἐλιοὺμ ὁ Βουζανίτης λέγει πρὸς
Ἰωβ· πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με. εἰ οὖν θεὸς ἐστίν ὁ ποιή-
σας τὸν Ἀδὰμ, τί εἶποις τὸν ποιήσαντα τὸν Ἐλιοῦμ; ἢ ἑτεροούσιος
5 δοκεῖ σοι εἶναι ὁ Ἐλιοῦμ τοῦ Ἀδὰμ; τῶν γὰρ δημιουργῶν ἐπὶ τῆς
Ἰσῆς ἐπιστήμης τὸ ἰσοσχέδιον τοῦ συμπεράσματος φανεροῦσθαι πέφυκεν
ἐπὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου πρόσωπον. τί οὖν λέξεις, φιλόσοφε, τὸν 6
ποιήσαντα τὸν Ἐλιοῦμ; ἄρα οὐχὶ θεὸν καὶ ποιητὴν ἀνθρώπου; ὡς
γὰρ ἔφη περὶ τοῦ ποιήσαντος τὸν Ἀδὰμ καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς
10 τὸν Ἀδὰμ, οὕτως εἶπεν ἡμᾶς δίκαιον καὶ περὶ τοῦ ποιήσαντος τὸν
Ἐλιοῦμ, ὅτι θεὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα· ὦν γὰρ ἴση τῆς δημιουργίας ἢ
πλάσις, ἴση καὶ ἡ τῶν δημιουργῶν προσηγορία, εἴπερ μία θεότης τῆς
ἀγίας τριάδος ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι τελείαις καὶ ἴσαις νοουμένη. ἐν 7
βίβλῳ δὲ ἀναλήψεως Μωσέως Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος διαλεγόμενος
15 τῷ διαβόλῳ λέγει· ἀπὸ γὰρ πνεύματος ἁγίου αὐτοῦ πάντες
ἐκτίσθημεν· καὶ πάλιν λέγει· ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ ἐξῆλθε
τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ὁ κόσμος ἐγένετο· ἴσον ἐστὶ τοῦτο τοῦ
«πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο». ἀχώριστος γὰρ αἰεὶ ἡ θεία καὶ ἄρρητος 8
τριάς, ὃ τε πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, δημιουργήσασα
20 ἅμα πᾶσαν τὴν κτίσιν τὴν τε νοητὴν καὶ αἰσθητὴν. λέγει γὰρ 9
καὶ ἐν τῷ λβ' ψαλμῷ· τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώ-
θησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις
αὐτῶν. ἄκουε δὴ τοῦ θεοῦ ἐν Ἠσαΐα λέγοντος· ἐγὼ κύριος ὁ
θεὸς σου, ἐπακούσομαί σου θεὸς Ἰσραὴλ. εἰπὼν δὲ περὶ τῶν 10
25 εὐεργεσιῶν τὰ πρὸς τὸν λαὸν ἐπάγει λέγων· εἴνα ἴδωσι καὶ νοή-
σωσι καὶ ἐπίστωνται ἅμα, ὅτι χεὶρ κυρίου ἐποίησε πάντα
ταῦτα, καὶ ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ κατέδειξεν αὐτά, χεῖρα φή-
σας τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῦ θεοῦ, ἅγιον δὲ τοῦ Ἰσραὴλ τὸν υἱὸν αὐτοῦ.

3 Hiob 33, 4 — 9 Gen. 1, 27 — 14 vgl. Lueken, Michael 120ff — 18 Joh.
1, 3 — 21 Psal. 32, 6 — 23 Jes. 61, 14 — 25 ebd. 20

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 Ἐλιοῦβ A¹R | Ἐλιοῦμ — 3 Ἰωβ > H 4 ἢ — 5 Ἐλιοῦμ > P³ | ἑτερο-
σιος P³ (Balf.) 5 τὸν γὰρ δημιουργόν P² 11 ὦν] ὄν V¹P³ | γὰρ M²P¹P² >
d. übr. HSS | ἴση — 13 τριάδος > R 13 νοουμένη + τὸ ὅτι «καὶ ἐποίησεν ὁ
θεὸς τὸν ἀνθρώπον» καὶ «τὸ θεῖον πνεῦμα τὸ ποιῆσαν τὸν Ἐλιοῦμ» V¹P³M²P¹P²
15 τῷ διαβόλῳ > R | ἔλεγεν R. 17 ἴσον — 18 ἐγένετο > P³ 19 καὶ
> A¹R 20 καὶ + τὴν V¹P³ 21 λβ'] τριακοστῷ δευτέρῳ M²P¹P² 24 δὲ + τὰ R
25 τὰ > R 26 ἐπίστανται H 26f ταῦτα πάντα ~ A¹M²P¹P² πάντα > R

καὶ πάλιν πρὸς Ἰακώβ εἶπεν ἡ χεὶρ μου ἐθμελίωσε τὴν γῆν 11
καὶ ἡ δεξιὰ μου ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν, καθὰ καὶ Ἰεζεκιὴλ
λέγει ἔγένετο χεὶρ κυρίου ἐπ' ἐμέ. εἶωθεν ἡ γραφή. ὦ φι- 12
λόσοφε, ἡ χεῖρα ἡ βραχίονα καλεῖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ,
5 δεξιὰν δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. ἔτι οἱ ἅγιοι πατέρες εἶπον διὰ Λεο- νε'
τίου ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας· ἰκανὰ μὲν τὰ λεχθέντα 13
περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἁγίου πνεύματος πείσαι σε, φιλόσοφε, ὅτι
συνδημιουργὸν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ πασῶν τῶν κτιστῶν φύσεων καὶ
τῆς αὐτῆς θεότητος καὶ οὐσίας, ἧς ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός. ἐπιστήσας 14
10 οὖν τὸν νοῦν σου ἐκ τῶν προλεχθέντων σοι ἄκουε καὶ τῶν σαφε-
στέρας ἀποδείξεις περὶ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἱερῶν γραφῶν. λέγει ὁ προ-
φήτης Δαβὶδ ἐν τῷ 5' ψαλμῷ ἄσατε τῷ κυρίῳ ἄσμα και-
νόν. διὰ τί; ὅτι θαυμάστὰ ἐποίησεν ὁ κύριος, ἔσωσεν
αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ — ἀπὸ τοῦ ὁ υἱὸς αὐτοῦ — καὶ ὁ
15 βραχίον ὁ ἅγιος αὐτοῦ — τὸ πνεῦμα λέγων τὸ ἅγιον. καὶ 15
ἐν καθολικαῖς δὲ Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς βοᾷ περὶ τοῦ πνεύματος
τοῦ ἁγίου θεολογῶν αὐτὸ καὶ αὐτὸς καθὰ καὶ πάντες ἡ πνεῦμά
ἐστι τὸ μαρτυροῦν, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια καὶ μετ'
ὀλίγα ὁ πιστεύων, φησὶν, εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἔχει τὴν
20 μαρτυρίαν τοῦ θεοῦ ἐν ξαντῷ — ἀπὸ τοῦ τὸ πνεῦμα τοῦ
θεοῦ — ὁ δὲ μὴ πιστεύων τῷ υἱῷ ψεύστην πεποιήκεν αὐ-
τόν. καὶ ὁ μέγας δὲ τῶν ἀποστόλων πρόβολος ὁ θεῖος Πέτρος 16
φησὶ πρὸς Ἀναβίαν εἰς τί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν
σου ψεύσασθαι σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; καὶ μετ' ὀλίγα οὐκ
25 ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ θεῷ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ πάλαι
τὸν οὐρανόν, φησὶ, καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει κύριος.
καὶ ὁ Σολομὼν δὲ δεικνύς, τίς ὁ πληρῶν, λέγει πνεῦμα κυρίου

1 Jes. 48, 12f — 3 Ezech. 3, 22 — 12ff Psal. 97, 1 — 17ff I Joh. 5, 6. 10 —
23f Act. 5, 3. 4 — 26 Jerem. 23, 24 — 27 Weish. Sal. 1, 7

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 εἶπὺ + γὰρ A¹R 4 ἦ¹ > A¹R 5 υἱὸν + τοῦ υἱοῦ P³ | ἔτι] ὅτι P³ |
εἶπον A¹HR εἶπεν d. übr. HSS 5f λέοντο (= Λέοντος) R 7 σε + ὦ HM²P¹P² 8 τῷ
+ τὸ ἅγιον πνεῦμα R 11 ἀποδείξεις > R 12 5' A¹H ἐνενηκοστῶ ἐβδόμῳ d. übr.
HSS 15 λέγει R 16 καθολικαῖς] καθαροῦ R 17 τοῦ + αὐτοῦ τὸ πνεῦμα λέγων
τὸ ἅγιον aber wieder gestrichen H | καὶ αὐτός > M²P¹P² 18 τὸ¹ > M²
τὸ¹ — ἐστιν² > V¹ 19 τοῦ θεοῦ > R 20 αὐτῷ M²P¹P² | τὸ > P² 22 δὲ >
H | ἀποστόλων + ὁ A¹R 23 εἰς > HM²P¹P² 26 φησὶ > R, nach γῆν V¹

πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην. πείθου τοίνυν καὶ περὶ τῆς τοῦ 17
 ἁγίου πνεύματος δεσποτείας καὶ δέχου καὶ τὰς περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας.
 πιστεύων ὅτι τῆς αὐτῆς θεότητος καὶ οὐσίας καὶ τοῦ αὐτοῦ χοήμα-
 τος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὗπερ ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱός, συνπαράρχον ἀπὸ
 5 τῶ πατρὸς καὶ τῶ υἱῶ. ἀκούεις, φιλόσοφε; ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου ἡ
 πρὸς τοὺς ἁγίους ἡμῶν πατέρας· οὐκοῦν, καθὼς φατε καὶ αἱ μαρτυρίαί 18
 δὲ τῶν γραφῶν ὧν παρηγάγετε δηλοῦσι, θεολογεῖν δεῖ καὶ τὸ πνεῦμα
 τὸ ἅγιον· καὶ μοι δοκεῖ βεβιασμένην εἶναι τὴν ἔννοιαν, εἰ μὴ τὰ
 τῶν γραφῶν ἕφ' ἑμῶν παρήχθη. πλὴν τὸ μὲν περὶ Ἐλιούμ τοῦ 19
 10 Βουζαρίτου σαφῆς ἢ ἀποδείξις, περὶ δὲ τῆς ῥηθείσης ἀναλήψεως
 Μωσέως περὶ ἧς ἀρτίως εἰρήκατε οὐδὲ ἀκηκόειν ποτὲ εἰ μὴ νῦν·
 ὅθεν αὐτῶ ὑμᾶς σαφεστέραν μοι τῶν λεχθέντων παραστήσει τὴν
 σύστασιν. οὐδὲ γὰρ μοι ἀντάρξη τὰ ἦδη παρ' ὑμῶν λεχθέντα πρὸς 20
 ἐντελεστάτην πληροφορίαν περὶ τοῦ πνεύματος, λευκοτέρας <δὲ> δεῖ-
 15 ται γρασεως καὶ γενναιοτέρας ἢ ὑπόθεσις. οὐ γὰρ περὶ τῶν τυχόν-
 των ἢ ζήτησις. ἀπόκρισις τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων διὰ τοῦ ἡ
 αὐτοῦ ἐπισκόπου Λεοντίου πρὸς τὸν φιλόσοφον· πολλῆς οὕσης 21
 τῆς τῶν εἰσηγηθέντων σοι ἀποδείξεως καὶ ἐναργεστάτων τῶν μαρ-
 τυριῶν τῶν ἐκ τῶν θείων γραφῶν πείσαι σε δυναμένων περὶ τῆς
 20 προκειμένης ὑποθέσεως, ᾧ φιλόσοφε, θαυμάζομεν, πῶς τοσαύτης
 συνέσεως δοκῶν ἔμπλεως εἶναι ἔτι ἀμφιβάλλεις. ἀλλ' ἐπειδὴ σε 22
 πρὸς τὴν ἀλήθειαν βλέπειν ἐθέλομεν καὶ τοῦτο εὐχόμεθα, παραινου-
 μέν σου τῇ συνέσει ἄρξασθαι πιστεῖ νοεῖν τὴν ἀκτιστον φύσιν ἐκείνην
 καὶ ἄτρεπτον, καὶ μὴ ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν,
 25 πολυπραγμονεῖν κατατόλμα τὰ ὑπὲρ νοῦν, μηδὲ ταῖς κακοδόξοις καὶ
 ἀσεβέσιν ἐννοίας Ἀρείου συμφέρεσθαι ἐπὶ πλείστον ὅσον ἀνέως
 φιλόσοφος ὢν, ὡς φῆς, φιλόσοφε, ἀλλὰ δέχου πιστῶς, ὡς ἀρτίως
 εἰρήκαμεν, τὰ τε νῦν ῥηθέντα σοι τὰ τε μέλλοντα ῥηθήσεσθαι. δέ- 23
 χον μίαν θεότητα τοῦ πατρὸς τοῦ γεννήσαντος τὸν υἱὸν ἀνεκφρά-
 30 στως καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ γεγεννημένου ἐξ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύ-
 ματος τοῦ ἐκπορευομένου ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς, ἰδίον δὲ ὄντος τοῦ

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1f τοῦ ἁγίου πνεύματος τῆς δεσποτείας ~ H 3f καὶ — χοήματος > P³
 4 συνπαράρχει R συνπαράρχων P² 6 ἡμῶν > R 7 καὶ > R 9 ἡμῶν
 RV¹P³ | τὸ corr. in τοῦ A¹ τοῦ R 11 ἠκηκόειν HRM²P¹P² 12 μοι nach
 λεχθέντων M²P¹P² 13—14 πρὸς ἐντελεστάτην γὰρ πληροφορίαν περὶ τοῦ πνεύ-
 ματος οὐκ ἀντάρξη τὰ—λεχθέντα ~ V¹P³ 14 λευκοτέρας | λεπτοτέρας R | λευ-
 ζοτέρας + γὰρ V¹P³ 16 ἡμῶν > P³ 17 λίοντος R 25 μηδέ | μὴ A¹RP³
 26 συμφέρεσθαι V¹M²P¹P² συμφέρεσθαι A¹HR συμφέρεσθαι P³ | ὕσον > M²P¹P²

υἱοῦ, καθά φησιν ὁ θεὸς ἀπόστολος Παῦλος »εἴ τις πνεῦμα Χρι- 24
 στοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ« καὶ ἀλλαγοῦ ὁ αὐτὸς
 »ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστι« καὶ πάλιν »διαιρέσεις δὲ χα-
 ρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν
 5 εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσίν.
 ὁ δὲ αὐτὸς θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι καὶ μετ' οὐ
 πολλὰ »πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα.
 διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω καθὼς βούλεται«. Ἰδοῦ, ὃ φιλόσοφε. 25
 σαφεστάτη καὶ τραυτέρη ἀπόδειξις θεολογοῦσα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 10 δεικνύουσα αὐτοῦ τὴν ἀτεξουσιότητα. ὅρα πῶς ὅδε λέγει »διαιρέ-
 σεις δὲ ἐνεργημάτων εἰσίν, ὁ δὲ αὐτὸς θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ
 πάντα ἐν πᾶσι καὶ τὸ »πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ
 τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω καθὼς βούλε-
 ται«. καὶ ὁ κύριος δὲ ἐν εὐαγγελίῳ, ὡς οἶσθα, σαφῶς διαλεγό- 26
 15 μενος πρὸς τὴν Σαμαρείτιδα, τί φησι; »πνεῦμα ὁ θεός«. εἰ οὖν
 πνεῦμα ὁ θεός, πάντως θεός καὶ τὸ πνεῦμα· ἀλλ' οὐκ ἄλλος καὶ
 ἄλλος, ἀλλὰ μία θεότης τῶν θατέρων προσώπων κατὰ τὴν τῶν
 ὑποστάσεων ἔννοϊαν. ἀλλὰ πρόσωπον ἀκούοντες, μὴ ἀνθρωπόμορ- 27
 20 καὶ ἐν ἀρχῇ τῶν λόγων καὶ αὐτὸς ὡς καὶ ἡμεῖς καθωμολόγησας, καὶ 28
 γὰρ καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ πρόσωπον ἔχειν μεμαρτύρηται, καθὰ
 αὐτὸς ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίῳ πρὸς τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους
 διαλεγόμενος ἔφη »ὑποκριταί, τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ καὶ
 τῆς γῆς οἶδατε δοκιμάζειν« καὶ τὰ ἑξῆς. πᾶν γὰρ τὸ ὑφ' ἑστὸς 29
 25 ἐφ' ὅσον ὑψίσταται, πρόσωπον ἔχειν λέγεται τῆς οἰκείας φύσεως ἤτοι
 σχῆμα. ἀλλὰ μὴν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ κτιστά, καθὰ καὶ πᾶσα ἡ τῶν
 γεννητῶν φύσις, ἡ δὲ θεία καὶ ἄρρητος οὐσία ἄκτιστος, ἐπέπερ ἀπλῆ

1 Röm. 8, 9 — 3. 10 II Kor. 3, 17 I Kor. 12, 4. 6 — 7. 12 ebd. 11 —
 15 Joh. 4, 24 — 20 vgl. S. 64, 17. 65, 22 — 23 Luk. 12, 56

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 διαίρεσις M² 4 εἰσὶ — 5 ἐνεργημάτων > H 4. 5. 10f διαίρεσις M²
 (am Rand von anderer Hd. διαίρεσις) 5 αὐτὸς δὲ ∼ R 6f μετ' οὐ πολλὰ
 P³ μετὰ πολλὰ d. übr. HSS 7 ταῦτα δὲ πάντα ∼ A¹R 9 τραυτέρη A¹RV¹
 12 δὲ > P² | ταῦτα > M²P¹P² 13 διαιροῦν + τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα R
 14 ἐν > aber vor εὐαγγελίῳ Correcturvermerk P³ 15 τί > H 16 ὁ > P³
 16f ἄλλως καὶ ἄλλως P² 17 μία + ἡ R 19 γὰρ] δὲ HM²P¹P² 21 καὶ
 > M²P¹P² 23f καὶ τῆς γῆς > H 25 ὑψίσταται P³ 27 γεννητῶν H
 γεννητῶν P³ γεννητῶν corr. aus γεννητῶν P² | ἀπλοῦς R

καὶ ἀσύνθετος καὶ ἀσχημάτιστος ἀϊδίος τε καὶ ἀθάνατος. ἀλλ' ἐπὶ 30
 τὸ προκειμενον ἐπαρέλθωμεν. ἀπεδείξαμεν διὰ πλειόνων τῶν ἐκ τῶν
 θείων γραφῶν μαρτυριῶν συνδημιουργὸν τῷ πατρὶ καὶ τῷ νιῷ πά-
 5 σης κτίσεως ὁρομένης τε καὶ νοουμένης εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 ἐπιπερ καὶ ἀχώριστον αἰεὶ ἐστὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ νιού, καθὰ καὶ
 ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς καὶ ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ. δεῦρο δέ, εἰ δοκεῖ, λάμ- 31
 βανε καὶ δι' ὑποδείγματων εἰ καὶ ἀσθενεστέρων χρηστὰς ὑποθήκας·
 ὁ λόγος ὁ σὸς καθὰ καὶ παντὸς ἀνθρώπου προφορικὸς μὲν ἐστὶ,
 γεννᾶται δὲ ἀτμήτως ἐκ τοῦ σοῦ νοῦ. ὁμοίως καὶ τὸ πνεῦμά σου
 10 καὶ ἐκπορεύεται ἐκ σοῦ· καὶ οὐκ ἂν οὐδὲ τὸν λόγον σου οὔτε τὸ
 πνεῦμά σου εἴποις ἀλλότριόν σου. καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ἂν ἀπα- 32
 ξιώσης ἐπ' ἀνθρώπων νοεῖν, ἐπὶ δὲ τῆς ἀρρήτου καὶ ἀπερινοήτου καὶ
 ἀκαταλήπτου οὐσίας ἐκείνης τοῦ θεοῦ ἀλλότριον (ἔρεϊς) τὸν οὐ προφο-
 ρικὸν αὐτοῦ λόγον ἀλλὰ ζῶντα αἰεὶ καὶ ἐνεργῆ καὶ τομώτερον
 15 ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον κριτὴν τε πάντων ὄντα ἐπιπερ
 καὶ δημιουργόν; ᾧ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ,
 πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ.
 καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον τὸ ἐρευνῶν καὶ τὰ βᾶθρα τοῦ 33
 θεοῦ τολμᾷ τις ἀλλότριον εἶναι εἰπεῖν ἢ τὸν λόγον ἢ τὸ πνεῦμα
 20 τοῦ θεοῦ ἢ τὸς ταῦτα λέγοντας προσέσθαι; ναί, φιλόσοφε.

Ἀπόκρισις τοῦ φιλοσόφου πρὸς τὸ κοινὸν τῶν ἁγίων ἐπι-
 22 νή
 σκόπων· ἐπειδὴ εἰς ὑψηλοτέραν ἔννοιάν με ἠγάγετε φήσαντες δεῖν
 μίαν θεότητα νοεῖσθαι καὶ πιστεύεσθαι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ
 καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἐπιμέμνημαι δὲ τῶν παρ' ὑμῶν ἔμπροσθεν
 25 ῥηθέντων, ὅτι θεὸς ὁ πατὴρ καὶ θεὸς ὁ υἱὸς καὶ θεὸς τὸ πνεῦμα
 τὸ ἅγιον, νῦν δὲ φατε μίαν θεότητα τῶν τριῶν τελείων ὑποστά-
 2 σεων τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, λευκότερον

14 ff vgl. Hebr. 4, 12f — 18 vgl. I Kor. 2, 10

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 καὶ² > M² 4 νοουμένης τε καὶ ὁρομένης ~ A¹R 5 ἐστὶν αἰεὶ ~ A¹R
 7 καὶ¹ > R 8 μὲν > R 9 ἀτμήτως + καὶ A¹HRP³ | σοῦ¹ > P³ | ὁμοίως
 + δὲ H 10 οὐδὲ A¹RV¹P³ οὔτε d. übr. HSS | οὔτε] οὐδὲ R 11 εὔτης A¹R
 11f ἀπαξιώσας M²P¹P² 12f καὶ ἀκαταλήπτου > R | ἐκείνης οὐσίας ~ A¹ |
 ἐκείνης > R 13 corr. Holl, Litz. 15 κριτὴν τε] καὶ τὴν τε (am Rand von späterer
 Hd. das Richtige) M² 16 ᾧ] ὧν M²P¹P² 18 τὸ ἅγιον αὐτοῦ ~ A¹R | καὶ²
 > P³ 19 εἶναι > R 21f ἐπισκόπων] πατέρων M²P¹P² 24 ἐπιμέμνηται P³
 | δὲ > A¹R | τῶν > R | ὑμῶν P¹V¹P³ 25 καὶ¹ > RM²P¹P² | καὶ² > R

σαφηνίσατέ μοι τὰς ῥήσεις, παρακαλῶ. ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πα- 19'
 τέρων πρὸς τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ αὐτοῦ Λεοντίου ἐπισκόπου·
 ἀνεκφραστός ἐστιν ἐπέπερ καὶ ἀπερινόητος καὶ ἀνεπιλόγιστος καὶ 3
 πάντα ἀνεξιχνίαστος ἢ θεία καὶ ἄρρητος οὐσία ἐκείνη ἢ τὰ πάντα
 5 ὑπερέχουσα καὶ τὰ πάντα περιέχουσα. πλὴν ἄκουε πρὸς ἡμῶν· 4
 οὐκ ἄλλον σοι θεὸν καὶ ἄλλον εἰρήκαμεν, καθάπερ ὁ ἀσεβὴς ἐβλασφή-
 μησεν Ἄρειος ἓνα θεὸν ἄκτιστον καὶ ἄλλον κτιστὸν εἰρηκῶς καὶ τὸ
 πνεῦμα τοῦ θεοῦ ὁμοίως κτιστὸν κεκηρυχῶς — μὴ γένοιτο —, ἀλλὰ
 μίαν θεότητα νοεῖσθαι καὶ πιστεῦσθαι εἰρήκαμεν μίαν οὐσίαν κυρι-
 10 ὄτητά τε καὶ βουλήν μίαν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου
 πνεύματος, εἰδέναι τε τὰς τῆς ἁγίας τριάδος ὑποστάσεις οὐ διεξευγμέ- 5
 νας οὐδὲ τοπικάς, ἀλλὰ πιστεῖ μόνῃ μίαν θεότητα νοεῖσθαι καὶ πι-
 στεῦσθαι, καθὰ καὶ πολλάκις εἰρήκαμεν. τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου
 καὶ προσκυνητῆς τριάδος. ἰδοὺ διὰ πάντων ἔδειξεν ἡ ἀληθὴς πί- 6
 15 στις μὴ δεῖν ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος νοεῖν διαφοράν. ὥδε δὲ μικρόν
 σου τὸν νοῦν δοῦναι ἡμῖν ἐθέλησον καὶ πιστωθήσῃ ἐπὶ πλείον, δεχό-
 μενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος δι' ἡμῶν σωτηριώδεις ὑποθήκας, ἵνα
 γνῶς τῆς ἁγίας τριάδος μίαν θεότητα αἰετῶς καὶ ὑφειστώσαν,
 τριάδα ἀληθῶς τριάδα καὶ μηδὲν ἐν αὐτῇ προϋπάρχον ποτέ, ἀλλὰ
 20 αἰετῶς καὶ ὡσαύτως οὐσαν ἀδιαίρετον καὶ ὁμοούσιον τριάδα. ἀπόκρισις 5'
 τοῦ φιλοσόφου· μὴ με οἴεσθε ἀποστρέφασθαι τὰ τῆς ἀληθείας 7
 δόγματα, ἣ γὰρ ἂν ἐκ πρώτης καταρχῆς τῶν λόγων παρῴσαμην
 ὑμῶν τοὺς λόγους, ἀλλὰ διὰ τοῦτο διερευνῶ τὰς τῶν νοημάτων
 ὑμῶν σημασίας, ἵνα σαφεστέρα μοι καὶ διευκρινῆς γένηται ἡ τῶν
 25 λεγομένων παρ' ὑμῶν ὑπόθεσις. ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων 5α'
 ὑποθετικῇ πρὸς τὸν φιλόσοφον περὶ πύρρος καὶ ἀπαντάσματος
 καὶ φωτὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ Λεοντίου ἐπισκόπου· ἄκουε δὴ καὶ νῦν, 8
 ἄκουε, ὃ φιλόσοφε. ἤδη προὑπεθέμεθά σου τῇ διανοίᾳ διὰ πλείστον

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1f πατέρων] ἐπισκόπων R   2 ἐπισκόπου Λεοντίου ~ M²P¹P² ἐπισκόπου > H
 5 πρὸς] παρ' P²   6 σοι + τὸν H | καθάπερ + καὶ V¹P³   7 ἄλλον] ἓνα R
 9 Nach εἰρήκαμεν größerer Raum A¹   10 τε > R | τοῦ πατρὸς] οὐσίαν P³
 13 καὶ¹ > M²P¹P²   14 διὰ] δὴ H   16 θέλησον P²   17 ἀπὸ Holl | ὑμῶν R
 20 καὶ¹ > H | οὐσαν ἀπλὴν καὶ ἀδιαίρετον τριάδα καὶ ὁμοούσιον R   22 ἣ]
 οὐ RP² | ἐκ πρώτης κατ' ἀρχὴν A¹R   23 ἐρευνῶ V¹P³   24 μοι σαφε-
 στέρα ~ R | μοι > A¹   26 περὶ + τοῦ M² (wo es aber von 1. Hd. wieder ge-
 strichen), P¹   27 λέοντος R | καὶ² > (kann aber ursprüngl. gestanden haben) A¹
 28 ὃ φιλόσοφε ἄκουε ~ R | προὑπεθέμεθα Balfor. προαπεθέμεθα HSS

ὅσων τῶν ἐκ τῶν θείων γραφῶν, ὅτι ἡ θεότης ἀπλῆ τίς ἐστι καὶ
 ἀσύνθετος. ὡς καὶ αὐτὸς καθωμολόγησας ἐν ἀρχῇ σου τῶν προτά-
 σεων, καὶ ὅτι πῦρ ἀθάνατόν τε καὶ αἰδίον καὶ ἄκτιστον οὕσα 9
 τῇ φύσει φῶς τε ἀχώρητον καὶ ἀκατάληπτον καὶ οὐκ ἐν ἐνὶ
 5 προσώπῳ κατὰ τὸ δοκοῦν Ἰουδαίοις νοουμένη, ἀλλ' ἐν τριάδι
 αἰὲ ἀχωρίστοις οὕσι προσώποις παρὰ πᾶσι Χριστιανοῖς πεπίστευται
 καὶ κηρύττεται ἡ ἀχώριστος τριάς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ
 ἁγίου πνεύματος, καθάπερ ἀποδέδεικται. μάνθανε δὲ καὶ νῦν, ὧ 10
 φιλόσοφε — εἰ καὶ τολμηρὸν ποιοῦμεν, ἀλλὰ ἴλεως ἡμῖν ἡ θεία με-
 10 γαλειότης· ὑπὲρ γὰρ τῆς σῆς καὶ τῶν λοιπῶν σοτηρίας ὁ πόνοσ ἡμῖν
 διακνέται — μάνθανε τοίνυν ἐκ τῶν αἰσθητῶν περὶ τῶν νοητῶν
 καὶ ἐκ τῶν κατὰ νοῦν περὶ τῶν ὑπὲρ νοῦν καὶ ἐκ τῶν λεγομένων περὶ
 τῶν ὑπὲρ λόγον, εἰ καὶ ἀσύγκριτα πάντα τὰ τε ὁρώμενα τὰ τε νοούμενα 11
 τῶν τε «ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων» κτισμά-
 15 των πρὸς τὴν ἄκτιστον ἐκείνην καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἀθάνατον τοῦ
 θεοῦ οὐσίαν· πλὴν τὸ ἐμπροσθὲν ἐπόδειγμα οὐ μέτριον πρὸς ὀφείλειαν
 τοῖς πιστῶς δεχομένοις, ἀλλ' ἱκανὴν εἰκόνα παρέχον τῆς εὐσεβείας
 τοῖς εὐσεβῶς ἐθέλουσι νοεῖν λέξωμεν. τὸ αἰσθητὸν τοῦτο πῦρ φῶ- 12
 σις μία ὣν ἦτοι οὐσία τριάς ἐστι κατὰ ταῦτό. πῦρ ἀπαύγασμα φῶς.
 20 καὶ οὐδὲν τοῦτων προὔπαρχον τοῦ θατέρου εἰρίζεται, ἀλλ' ἐστὶν
 ἀχωρίστως ἀλλήλων τὰ τρία. τὸ πῦρ, τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀπαύγασμα καὶ τὸ
 φῶς. διαχωρίσον τοίνυν, εἰ δύνῃ, ὧ φιλόσοφε, τὰ τρία καὶ δεῖξον 13
 ἡμῖν θάτερον τοῦ θατέρου προὔπαρχον· ἢ τοῦ ἀπαύγασματος τὸ πῦρ
 καθ' ἑαυτὸ προὔπαρχον καὶ μεταγενέστερον μετὰ χρόνους τινας τοῦ
 25 πυρὸς τὸ ἀπαύγασμα, ἢ μεταγενέστερον πάλιν ἢ μεταχρόνιον τοῦ
 πυρὸς καὶ τοῦ ἀπαύγασματος τὸ φῶς ἢ προχρόνιον. δεῖξον ἡμῖν, 14
 εἰ δύνῃ, διαχωρίσας ἀπ' ἀλλήλων τὰ τρία καὶ μὴ οὐχὶ ὁσαύτως ὡν
 πῦρ ἀπαύγασμα φῶς, μιᾶς οὐσης τῆς τοῦ πυρὸς φύσεως. ταῦτα 15
 κατὰ νοῦν λαβὼν τὰ αἰσθητὰ καὶ κτιστά, εἰ καὶ ἀσύγκριτα, ὡς ἀρ-
 30 τῶς εἰρήμαμεν, πρὸς τὴν αἰδίον καὶ ἄκτιστον τοῦ θεοῦ οὐσίαν, πλὴν

2 vgl. S. 64, 17. 65, 22 — 14 Phil. 2, 10

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 ἀσίτετος P¹ 4 οὐκ > P² | ἐν > HP² 5 τρισὶν Hein. 6 πιστεύεται P³
 8 δὲ > R | ὧ > H 13 ἀσύγκριτα + τὰ A¹RP² 14 οὐρανίων V¹P³
 15 ἀθάνατον] ἀθάνατον R 17 ἀσεβείας P² 19 κατ' αὐτὸ A¹R | ἀπαύγασμα +
 καὶ H 20 τοῦ > RM²P¹P² 21 ἀλλήλων > M²P¹P² | καὶ > A¹R 22 τοίνυν]
 οὖν R 23 τοῦ¹ > M²P¹P² | ἢ — 24 προὔπαρχον > A¹R 24f τοῦ πυρὸς
 > M²P¹P² 25 τοῖ] τὸ M² 29 καὶ¹ + τὰ A¹R 29f ἄρι R 30 ἄκτιστον]
 ἄστεκτον A¹RP³

δέχου ἐκ τούτων ἀφορμὴς σωτηρίους καὶ πτερόσας τῇ πίστει τὸ τῆς
διανοίας σου ὄμμα ἀνάβηθι ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν τοῦ θεοῦ ἐπίγρουνον·
καὶ ἀπαντήσῃ σοι, ὡς γε εὐχόμεθα καὶ πιστεύομεν. ἐναστράπτουσά 16
σοι ἡ χάρις ἡ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.
5 δεικνύουσά σοι μίαν θεότητα, πῶρ οὕσαν ἀθάνατον καὶ ἀπαύγασμα
καὶ φῶς, ἀπλήν καὶ ἀσύνθετον ἀχώριστον ἀδιαίρετον ἀπερινόητον
καὶ ἀνέκφραστον, τριάδα ἀληθῶς ὁμοούσιον τὴν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ
υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Ὅπου πιστεῖται ὁ φιλόσοφος εἰς τὴν ἁγίαν τριάδα, ταῦτα ξβ' 17
10 ἀκούσας ὁ φιλόσοφος καὶ ὡς ἐν ἐκστάσει γινόμενος ἀπηρεώθη ἐπὶ
πλείστον ὅσον καὶ «οἱ διαλογισμοὶ αὐτοῦ συνετάρασσον αὐτὸν»
φόβος τε πολὺς ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν· εἶτα εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν ἀνεκραύγασε
μέγα, εἰπὼν· δόξα σοι, ὁ θεὸς ὁ ἐμπνεύσας τούτοις τοῖς ἁγίοις σου 18
τὸ ὑπὲρ πάντα νοῦν μυστήριον τῆς ἀχράντου καὶ ἀχωρίστου καὶ ἀκτί-
15 στου θεότητος· ἀλλὰ δέομαί σου, Χριστέ, ὡς παναγάθου πατρὸς παν-
ἀγαθος υἱός, πάρες ἄπερ εἰς σὲ ὑπαχθεῖς ταῖς ἀσεβείαι παρὰ τοῦ
Ἄρειου δόξαις ἡμαρτον, καὶ μὴ εἰσπραχθῆσομαι δίκας παρὰ σοὶ τῷ
δικαίῳ κριτῇ ὑπὲρ τῶν ἀσεβῶν ὀημάτων ἐκείνων, ὧν κατὰ σοῦ ἀπέ-
φρηνα ὁ τάλας, οὐαὶ Ἄρειῳ καὶ τῇ συμμορίᾳ αὐτοῦ τῇ ἀσεβεί. 19
20 βλασφημῆσασιν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ [λέγουσιν] > ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν
καὶ ὅτι κτίσμα καὶ ποιῆμα καὶ ἕξ ἑτέρας οὐσίας ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ
καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ μὴ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἧς ὁ πατὴρ εἰρη-
κόσι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἀναθεματίζω 20
νῦν καὶ πάντοτε Ἄρειον καὶ τὰς ἀσεβεῖς αὐτοῦ δόξαις καὶ τοὺς τὰ
25 αὐτοῦ φρονοῦντας πάντας καὶ τοὺς βλασφημοῦντας κατὰ τε τοῦ
πατρὸς κατὰ τε τοῦ υἱοῦ καὶ κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ γὰρ τὸν
υἱὸν μὴ ἔχων οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει· καὶ ὁ εἰς τὸν υἱὸν καὶ τὸ
πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημῆσας εἰς τὸν πατέρα ἐβλασφήμησε. καθικε- 21
30 τεῶ τὴν ὑμετέραν ἱερὰν γερονσίαν, βοηθήσατέ μοι διὰ τῶν ὑπὲρ ἡμοῦ
πρὸς τὸν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἰκεσιῶν ἑμῶν ἀκολοθεοῦντι
μάλιστα τοῖς δι' ἡμῶν ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐττεθεισι καὶ ὀρι-

11 Dan. 5, 6 (Th.) — 15f vgl. S. 17, 27 — 26 vgl. I Joh. 2, 23

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

3 σοι > M²P² | [γε] A¹ 4 ἡ² > M²P¹P² 6 ἀπλοῦν HM²P¹P² 9 mit ξβ'
hört die Zählung auf in M² 13 σου > H 15 ἄπερ] ἂ A¹R | ταῖς] τοῖς H
18 ἐκείνων ὀημάτων ∼ A¹R 18f ἀπέφρηνα (aber a. Rand ἀπέφρηνα) M² 19 τῇ
ἀσεβεῖ αὐτοῦ συμμορίᾳ A¹R 21 ὁ υἱός — 22 οὐσίας] καὶ οὐχ R 24 πάντοτε
+ τὸν H | αὐτοῦ ἀσεβεῖς ∼ P² 24f τὰ ἀνὰ A¹M²P¹P² 26 καὶ κατὰ] κατὰ
τε R 29 ἱερὰν > M²P¹P² | βοηθήσατέ μοι > R 31f διοριζομένοις A¹R

ζομένοις, καὶ ὁμολογῶ ταῦτα ἀληθῆ εἶναι καὶ βέβαια. τοῦτο γὰρ 22
πιστεύω εἶναι ὅπερ ὁ ἱεροφάντης εἶπε Παῦλος ἡ τὸ μυστήριον τὸ
ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, ὃ
νῦν ἀπεκαλύφθη, καθὼς εἴρηται τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ἀποστό-
5 λοῖς καὶ προφήταις· καὶ ὑμῖν, ἐν πνεύματι αἰεὶ ὄντα καὶ συν-
υπάρχοντα καὶ συνδιαμέροντα τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ
τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον.

Προσθέντες οἱ ἅγιοι πατέρες εἶπον πρὸς τὸν φιλόσοφον 5γ'
περὶ πηγῆς καὶ ποταμοῦ καὶ ὕδατος διὰ τοῦ ἐπισκόπου Λεον-
10 τίου· κάκεινο δὲ νοητέον ὡς γίλε λοιπὸν τῆς ἀληθείας, φιλόσοφε. 23 1
πηγὴν νοήσωμεν γεννηῶσαν ποταμὸν ὕδατος· πᾶς γὰρ ποταμὸς, ὡς
οἴσθα, πηγὴν ἔχει γεννήτορα, εἴτα προέρχεται μὲν ὁ ποταμὸς ἐκ τῆς
πηγῆς τοῦ ὕδατος, ἀλλ' οὐδεὶς καλεῖ τὸν ποταμὸν πηγὴν ἢ τὴν
πηγὴν ποταμὸν, ἀλλ' ἡ πηγὴ πηγὴ καλεῖται καὶ ὁ ποταμὸς ποταμὸς
15 καὶ ἀμφοτέρω ἐν ὕδωρ. ἐπὶ δὲ τις ἐθέλοι ἀρτίσασθαι ἐκ τοῦ πο- 2
ταμοῦ ἢ τῆς πηγῆς ὕδωρ, μεταβάλλει τὴν προσηγορίαν. οὐκ ἐρεῖ
γὰρ ἀπελθε, πορευθεὶς ἀντλησον καὶ φέρε μοι τὴν πηγὴν ἢ τὸν
ποταμὸν· ἀλλ' ὕδωρ. καὶ μία μὲν ἡ φύσις, τρία δὲ πρόσωπα λεκτέα
πηγὴ ποταμὸς ὕδωρ. ἀλλὰ καὶ ἡ θεία γραφὴ ταῦτα ἀρτίσασα 3
20 δείκνυται — οὐ γὰρ ἀλλότρια ταύτης ἡμεῖς σοι φθεγγόμεθα, γνήσιον
λοιπὸν τέκνον τῆς χάριτος, εἰ καὶ ὡς ἐν ὑποδείγμασι καὶ τύποις
καὶ εἰκόσι τῆς ἀληθείας τὸν λόγον εἰσηγησάμεθα — λέγει οὖν περὶ τοῦ 4
υἱοῦ ἢ θείας γραφῆς· «κλινεῖ, φησὶν, ἐπ' αὐτοὺς ὡς ποταμὸς εἰρή-
νης» ἐκπορευόμενος δηλονότι ἐκ τῆς ἀληθοῦς πηγῆς τῆς ζωῆς τῆς
25 τοῦ πατρὸς θεότητος, καθά φησιν αὐτὸς ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις
βοῶν «ἐγὼ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἤκω», κάκεινο δὲ ὅπερ
ἔφη λευκότερα «ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμεν», καὶ τὸ «ἐγὼ ἐν
τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί» καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον, ὅτι 5
ἐξ αὐτοῦ λαμβάνομεν ἅπαντες οἱ πιστοί, τῆς αὐτῆς ὄν οὐσίας ἥς ὁ

2 Kol. 1, 26 — 23 Jes. 66, 12 — 26 Joh. 8, 42 — 27 Joh. 10, 30 —
27f Joh. 14, 10

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 πιστεύων P³ | εἶπε| ἔφη R 3 τῶν² > V¹ 5 ἐν + τῷ HM²P¹P² |
ὄντα| ὄν M² 9 καὶ¹ > H | τοῦ + αὐτοῦ V¹ 9f λεοντίου ἐπισκόπου ∼ V¹
10 λοιπὸν ὡς γίλε ∼ R 12 γεννήτορα R γεννητο P³ 12f ἐκ τῆς πηγῆς
> V¹P³ 15 ἐπὶ δὲ ἐν R | ἀρτίσασθαι RM²P¹ 20 σοι > M²P¹P² 21 τῆς
χάριτος > V¹ 23 υἱοῦ + τοῦ θεοῦ M²P¹P² | φησὶν > R 24 τῆς² > R
26 βοῶν A¹R βοᾷ V¹P³ > HM²P¹P² 29 ἅπαντες > A¹R

πατήρ καὶ ὁ υἱός, ἐκπορευόμενον μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς ἴδιον δὲ ὄν τοῦ
 υἱοῦ, καθάπερ ἀνωτέρω ἀπεδείξαμεν, ὅτι δὲ ἐξ αὐτοῦ ἡμῖν ἀναβλύζον
 ἐστὶ, σαφέστατα ἐν εὐαγγελίοις ἐδίδαξεν αὐτὸς ὁ κύριος εἰπὼν· Ἐάν
 τις διψῇ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω· ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ,
 5 καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιτίας αὐτοῦ ῥεύ-
 σουσιν ὕδατος ζῶντος*, οἷς ὁ εὐαγγελιστὴς θεόθεν ἐμπνευσθεὶς
 τὸ ῥηθὲν ἐρμηνεύων ἐπιφέρει λέγων· τοῦτο δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ
 πνεύματος οὗ ἡμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐ-
 τόν*. καὶ ὁ προφήτης δὲ Δαυὶδ ὅρα τί περὶ ταύτης τῆς πηγῆς 6
 10 τῆς ὄντως ζωῆς, τῆς ἀγίας τριάδος βοᾷ ὅτι Ἐπαρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς,
 ἐν τῷ φωτὶ σου ὀψόμεθα φῶς*, πηγὴν ζωῆς τὸν θεὸν καὶ πατέρα
 καλῶν πρὸς τὸν υἱὸν λέγων, ἐπέπερ ὁ πατήρ ἐν τῷ υἱῷ καὶ ὁ υἱὸς
 ἐν τῷ πατρὶ· φῶς δὲ τὸν υἱὸν προσαγορεύει. ἐν ᾧ φωτὶ λέγει ὄψεσθαι
 15 φῶς*. πηγὴ γὰρ ὄντως τῆς ζωῆς καὶ φωτὸς ὁ πατήρ, φῶς καὶ ὁ 7
 υἱὸς ἐκ φωτός τοῦ πατρὸς, φῶς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξ αὐτοῦ
 τοῦ φωτός. ἐπέπερ, ὡς πολλάκις ἡμῖν λεκτέον, μία θεότης τοῦ 8
 πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καθὰ αὐτὸς βοᾷ διὰ
 τῶν προφητικῶν λόγων Ἐγὼ εἰμι θεός, οὐκ ἔστιν ἄλλος· καὶ
 20 ἐγὼ θεός πρῶτος καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα
 ἐγὼ εἰμι* καὶ πάλιν Ἐγὼ εἰμι καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι καὶ εἰς τὸν
 αἰῶνα ἐγὼ εἰμι* καὶ τὰ ἐξῆς καὶ κατὰ τὰ προαποδειχθέντα. ἀναγ- 9
 κατον γὰρ οἶμαι ἐπαλαβεῖν τὰς ῥήσεις, εἰ καὶ μὴ πάσας διὰ τὸ
 πληθὺς, ἀλλ' οὖν τὰς σαφεστέρας πρὸς τὸ βεβαιότεραν τὴν σύστασιν
 25 ἔχειν τὰ εἰρημένα. τὰ οὖν ἐκ στόματος Ἰερεμίου τοῦ προφήτου 10
 παραθήσομεν· ὁ κατασκευάσας, φησί, τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα

2 vgl. S. 88, 31 — 3 Joh. 7, 37f — 7 Joh. 7, 39 — 10 Psal. 35, 10 —
 12 vgl. Joh. 14, 10 — 14 Psal. 35, 10 — 19 Jes. 41, 4; 45, 21 — 21 Mal. 3, 6
 — 26 Baruch 3, 32ff vgl. S. 69, 13ff

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 ὁ > P³ 2 ἡμῖν > P² | ἀναβλύζον ἡμῖν ∼ V¹ 3 αὐτὸς > H
 7 τὸ ῥηθὲν] τάληθῆς A¹ τάληθῆ R | ἔλεγε] ἔλεγον R εἶπε V¹ 9 δὲ > H |
 ταύτης + τῆς γραφῆς ἢ ὡς (καί?) περὶ P² 10 σοὶ + ἡ A¹R 12 λέγει R
 13 ἀπαγορεύει V¹P³ | ᾧ] τω H 14 φῶς > R 14f ἐν τῷ φωτὶ
 σου γὰρ ὀψόμεθα φησὶ φῶς ∼ R | ὀψόμεθα φησὶ φῶς ∼ A¹ 15 πηγὴν H
 18 καθὼς R 19 προφητικῶν + ἀλλ' οὐ R | λέγων V¹ | θεός + καὶ M²P¹P²
 21 καὶ πάλιν ἐγὼ εἰμι auf d. Rand nachgetragen V¹ | καὶ¹ — 22 εἰμι > M²P¹P²
 22 ἀποδειχθέντα V¹ ἀπροαποδειχθέντα P³ 26 παραθήσομαι P²

χρόνον ἐνέπλησεν αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων. ὁ ἀποστέλλων τὸ φῶς καὶ πορεύεται, ἐκάλεισεν αὐτὸ καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμφῳ· οἱ δὲ ἀστέρες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐτῶν καὶ ἠὺφράνθησαν· ἐκάλεισεν αὐτοὺς καὶ εἶπαν· πάρεσμεν·
 5 ἔλαμψαν μετ' εὐφροσύνης τῷ ποιήσαντι αὐτούς. οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· καὶ τὰ ἐξῆς. ἀναγκαῖον οὖν, θεοφιλέστατε φιλόσοφε, ἐπιστῆσαι ὧδε τὸν 11
 νοῦν καὶ ἀναπτύξαι τῆς γραφῆς τὴν διάνοιαν. ἔδειξε γάρ, καθὰ καὶ αὐτὸς συνωμολόγησας, ὅτι περὶ τοῦ υἱοῦ ταῦτα προείρηται. ἔμετὰ
 10 ταῦτα γάρ, φησὶν, ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. εἰ οὖν κατὰ τὴν ἀσεβῆ μοχθηρίαν Ἀρείου ἄλλη 12
 τις οὐσία κτιστὴ ἔστι τοῦ υἱοῦ καὶ μεταγενέστερος τοῦ πατρὸς θεός, λέγει δὲ περὶ αὐτοῦ ἡ γραφή· οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν·, οὐ θεὸς ὁ πατὴρ κατὰ τὴν Ἀρείου
 15 ἀσέβειαν, ἐπέπερ λέγει περὶ τοῦ υἱοῦ· οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν·, καὶ ἐλέγχονται οἱ ἀσεβεῖς Ἀρειομανῖται σὺν τῷ τῆς βλασφημίας αὐτῶν ἀθέντη πρὸ τῆς περὶ τοῦ υἱοῦ ἀρνήσεως αὐτὸν τὸν πατέρα ἐκβαλόντες τῆς θεότητος, καὶ ἄθεοι παντελῶς εὐρίσκονται οἱ τῆς ἀληθείας πολέμοι. ὁ γὰρ τὸν υἱὸν μὴ ἔχων, καθὰ 13
 20 φησιν ἐν καθολικαῖς, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει, ἡ δὲ καθολικὴ πίστις μίαν θεότητα οἶδε καὶ ταύτην προεβεβίει τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, παρ' ἣν οὐ λογισθήσεται ἕτερα. τὸ δὲ μυστήριον τοῦτο τῆς ἁγίας καὶ προσκυνητῆς καὶ ὁμοουσίου τριάδος ἀπεριωρότητον καὶ ἀνέκφραστον καὶ πάντη ἀκατάληπτον ὑπάρχει πίστει
 25 μόνῃ νοεῖσθαι δυνάμενον.
 Καὶ ὁ φιλόσοφος· θεῖα ὡς ἀληθῶς καὶ φωτὸς ἔμπλεα τὰ παρὰ 24 21
 τοῦ ἁγίου πνεύματος δι' ἡμῶν ἐκγονηθέντα. θέομαι δὲ ἡμῶν, ἐρασμίμων μοι ὄντων τῶν ἱερῶν τῆς διδασκαλίας ἡμῶν λόγων, ὑπόσχετέ μοι τὰς εὐαγείας ἡμῶν ἀκοὰς καὶ πρὸς ἡ ἐπερωτῶ διδάξατε, ἵνα
 30 πληροστάτην λήψεσθε παρὰ τοῦ θεοῦ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας ἀμοιβήν. ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκόπου

9 Baruch 3, 38 — 13 Baruch 3, 36 — 20 I Joh. 2, 23

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 αὐτὸ] τὸ φῶς R   4 εἶπον R   7 ἀναγκαῖον H ἀναγκαίως d. übr.
 HSS | οὖν + ὧ V¹P³ | φιλόσοφε > H | ἐπίστησον H   8 καθῶς R   9 ὅτι] ἔτι R   14 οὐ — 16 καὶ > A¹R, καὶ scheint durch Rasur getilgt A¹   18 ἐκβάλλοντες HR   22 παρ'] καθ' R   26 Mit 26' hört die Zählung in P² und damit überhaupt i. d. HSS auf   29 εὐαγεῖς ἡμῶν > R   30 λήψησθε HM²P¹
 31 ἀγνωστών A¹M²P¹V¹

Αεοντίου· εἶπε ὁ βούλει, ἐπιθυμητὸν γὰρ ἡμῖν πληροφορησαί σε, ἐν 2
 πᾶσιν εὐμαρῶς δυναμένου σου νῦν μάλιστα δέχεσθαι τὰς ἀποδείξεις
 τῶν ῥήσεων ἐλλαμφθέντος σου ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος. εὐχαριστία
 τοῦ φιλοσόφου καὶ ἐπερώτησις περὶ τῆς τοῦ κυρίου ἐνανθρω-
 5 πῆσεως· χάρις ὑμῶν τῇ ἱερᾷ κεφαλῇ. φατέ δέ μοι, ᾧ ἱερώτατοι, 3
 πῶς νοητέον τὸ τὸν θεὸν λόγον τὸν τοῦ θεοῦ υἷον ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθαι
 καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναεστράφθαι ἀθέατον ὄντα πάση κτιστῇ φύσει
 ὁρωμένη τε καὶ νοουμένη, καὶ τίς ἡ αἰτία, δι' ἣν ταῦτα ἐπραγμα-
 τεύσατο, διδάξατε, παρακαλῶ. ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων πρὸς
 10 τὸν φιλόσοφον διὰ τοῦ ἐπισκόπου Αεοντίου· ἡ μὲν αἰτία τῆς 4
 αὐτοῦ παρουσίας ᾠκονομήθη ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ
 τῶν πρωτοκτίστων ἀνθρώπων τοῦ τε Ἀδάμ καὶ τῆς Ἐβᾶς γεγενημέ-
 νην ἀπόπτωσιν, ἣτις ἅπαν τὸ αὐτῶν ἐπενέμετο γένος. ἐπεὶ οὖν 5
 παραβάντες τὴν ἐντολὴν τοῦ θείου χαρίσματος ἐγυμνώθησαν, τοῦτο
 15 ἀποδοῦναι ἠθέλησεν ὁ δημιουργὸς τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει. καὶ
 νοητέον ἐναυθῆσαι, ὅτι ὡσπερ εἶπεν ὁ θεὸς ἠποιήσωμεν ἄνθρωπον
 κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ ἐποίησεν ὁ
 θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατὰ τὰς προρηθείσας ἀποδείξεις. ὁ αὐτὸς
 20 πάλιν εἶπε, σώσωμεν τὸν ἀπολωλότα ἄνθρωπον, ὃν κατ' εἰκόνα
 ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἐποιήσαμεν. καὶ ὡσπερ ὁ θεὸς καὶ 6
 πατὴρ εἶπε τὸ ποιήσωμεν καὶ ὁ υἱὸς ἐδημιούργησε, θεὸς ὢν ἐκ
 θεοῦ, ὁ αὐτὸς πάλιν βουλῇ πατρικῇ ἀνασῶσαι ἐν ἑαυτῷ ἡβουλήθη
 τὸν ἄνθρωπον. ἐπερώτησις τοῦ φιλοσόφου περὶ τοῦ αὐτοῦ· καὶ 7
 πῶς ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθῃ καὶ συναεστράφῃ ὡς ἄνθρωπος τοῖς ἀν-
 25 θρώποις θεὸς ὢν ἀναλλοίωτος; ἀπόκρισις παρὰ τῶν ἁγίων πατέ-
 ρων διὰ Μακαρίου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων· κατὰ τὴν φωνὴν 8
 τοῦ θεοπεσίου Παύλου ἠμέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον,
 θεὸς ἐφανερῶθῃ ἐν σαρκί, τοῦτ' ἔστιν ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς τότε
 αὐτὸς ὄφθῃ καὶ ἀγγέλοις· οὐδὲ γὰρ ἀγγέλοις ἢ ἀρχαγγέλοις ἢ τισι
 30 τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων θεατὸς ὁ μονογενῆς, ἐπεὶπερ θεὸν οὐδεὶς

6f. 24 vgl. Baruch 3, 38 — 16 Gen. 1, 26f — 27 I Tim. 3, 16 — 30 vgl. Joh. 1, 18

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 ὅ] ᾧ R 2 εὐμαρῶς + ὡς P² | σου > R 3 λαμφθέντος P¹ ἐλαμφθέν-
 τος P² 4 κυρίου + ἡμῶν R 5 δέ] δὴ P² 6 τῆς > R 9f πρὸς τὸν φιλό-
 σοφον > R 10 τοῦ + αὐτοῦ M²P¹ 11 τῆς M²P¹P² 14 ἐγυμνώθησαν] ἐστε-
 ρήθησαν V¹P³ ἐγυμνώθη R 22 πατρικῇ βουλῇ ~ H | αὐτῷ P² 23 ἀπερώτησις M²
 24 τῆς > M²P¹P² | καὶ + τοῖς ἀνθρώποις ~ P² 25 παρὰ > M²P¹P² 28 θεὸς
 Holl] ὁς HSS (E P³ Balf.) | ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ~ H 29 ὄφθῃ (ἀνθρώποις) Holl |
 ἢ ἀρχαγγέλοις > P² 30 οὐδεὶς θεὸν ~ H

Gelasius.

ἐώρακε πώποτε. οὐπερ τὴν ἐξ οὐρανῶν καταφοίτησιν ἀκούων 9
 μὴ τοπικὴν μετέστασιν τῆς ἀχωρήτου αὐτοῦ ὑποπιεύσης θεότητος,
 οἰκονομίαν δὲ νόει τὸ ὅλον τοῦτο τὸ μέγα ὡς ἀληθῶς τῆς εὐσεβείας
 μυστήριον, ἐν ᾧ ἀνεκαινίσθημεν. ἀνεκαινίσις γὰρ γέγονε καινότη- 10
 5 τος ἐπανάληψις· διὰ δὴ τοῦτο ἀποδιδούς ἡμῖν τὴν πρὸς ἑαυτὸν
 ὁμοίωσιν ὁ αὐτὸς τοῦ θεοῦ λόγος εἰς ὁμοίωσιν ἡμῶν κατηλθεν. ἀδύ- 11
 νατον δὲ ἦν θεὸν ὁμοιωθῆναι ἡμῖν μὴ σαρκωθέντα — οὐ γὰρ ἀσώ-
 ματον εἶδος αὐτῷ ἀσώματου οὐσίας προσεγίνετο, ὅπερ ἦν αὐτός,
 ἀλλὰ τὸ σωματικόν — σωματικὴ δὲ οὐσία ἄνευ προσλήψεως οὐκ
 10 ἐγίνετο· διὰ τοῦτο σῶμα ἀληθῶς προσέλαβεν, ἵνα οἱ τῆς ἐξ ἀρχῆς
 ἀδελφότητος ἐκπεσόντες διὰ τὴν τοῦ ἀσώματου εἶδους ἀλλαγὴν, τοῦτ'
 ἔστι τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος, ἧς διὰ τῶν πρώτων ἀνθρώπων
 τοῦ τε Ἀδάμ καὶ τῆς Ἐβας ἀπωλέσαμεν, εἰς ἀδελφότητα εἰσαχθῶμεν
 διὰ τῆς σωματικῆς προσλήψεως καὶ πάλιν τὸ ἀσώματον εἶδος τὸ
 15 θεῖον ἀπολάβομεν. λαμβάνει δὲ σάρκα ἐκ γυναικός· οὕτως γὰρ 12
 καὶ ὁμογενῆς ἡμῖν καθίσταται, ἵνα καὶ ὡς ὁμογενεῖν ἡμῖν μεταδῶ
 τῆς δόξης τῆς ἑαυτοῦ, ἵνα καὶ τὴν γυναῖκα διὰ τῆς γεννήσεως ἀνασώσῃ·
 ἀνασωθήσεται γὰρ, φησὶν, ἡ γυνὴ διὰ τῆς τεκνογονίας. σὰρξ 13
 δὲ προσείληπτο τὸ κατὰ φύσιν ἔχουσα ζωτικόν· οὐδεμία γὰρ σὰρξ ἄνευ
 20 τοῦ ζωοποιοῦ, ὃ καὶ ψυχὴν ἰδίως ἢ γραφὴν καλεῖ. ὁ φιλόσοφος· τίς 14
 οὐκ ἂν ἐκπλαγῆ ἐπὶ τοῖς μεγαλείοις τοῦ θεοῦ τούτοις, ὡς ἔφατε;
 πλὴν πῶς λαμβάνει σάρκα ἐκ γυναικός, καθὼς ἀρτίως εἰρήκατε;
 ἀπόκρισις τῶν ἁγίων πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ Μακαρίου ἐπι-
 25 ἐπὶ τῶν τοῦ θεοῦ μυστηρίων λέγειν τὸ ὅπως· ἀπόρρητα γὰρ εἶσι
 καὶ ἀνεπιλόγιστα· ὡς δὲ ἐκ τῶν ἱερῶν λόγων ἐδιδάχθημεν, ἐροῦμεν
 ὅσον ὁ λόγος παραστῆσαι δυνήσεται. τὸ γὰρ παντελῶς καταληπτι- 16
 κὸν τοῦ μυστηρίου ἐκείνου, τῆς τοῦ κυρίου ἐνσάρκον οἰκονομίας, πῶς
 γέγονεν, οἶδεν ἀνθρώπων οὐδὲ ἀγγέλων οὐδεὶς, οὐδὲ αὐτὸς Γαβριὴλ
 30 ὁ διαζωνησάμενος τῷ μυστηρίῳ ἐκείνῳ, οὐδὲ ἡ πάναγνος καὶ καθαρὰ
 καὶ ἁγία παρθένος Μαρία παραστῆσαι δυνήσεται τὴν ὅλην τῆς αὐτῆς

3f I Tim. 3, 16 — 1S I Tim. 2, 15

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

9 ἄνευ + τῆς R | προσλήψεως + τε A¹ 11 ἀλλαγῆ[ν] A¹ 12 τὸν πρῶ-
 τον ἄνθρωπον P² 15 σάρκα] σῶμα V¹ 16 ὁ μονογενῆς P³, ὁμογενῆς corr.
 aus ὁμονογενῆς HR 17 τῆς ἑαυτοῦ δόξης A¹R | ἀνασώσῃ H > d. ūbr. HSS
 20 ζωοποιοῦ A¹HR ζωιτιζοῦ d. ūbr. HSS 21 ἐκπλαγεῖη M²P¹P² | φατέ R
 30 τὸ μυστήριον ἐκείνο A¹R

τοῦ θεοῦ λόγου σαρκώσεως κατάληψιν — αὐτὸς γὰρ ὁ μόνος ὁ μονο-
γενῆς τοῦ θεοῦ υἱὸς τὸ ἀκριβὲς οἶδε τῆς ἑαυτοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρω-
πήσεως — εἰ γὰρ καὶ »παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται 17
καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου« καθά φησιν ὁ Λουκᾶς, περὶ
5 τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ οἰκονομίας ὅτι »ἐκ σπέρματος Δαυΐδ καὶ Ἀβραάμ
τὸ κατὰ σάρκα« καὶ τὸ »ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς«, τοῦτ' ἔστιν ἐκ
τῆς παρθένου, »ὁ λεγόμενος Χριστός«, καὶ ὅτι »ὢν οἱ πατέρες
καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστός τὸ κατὰ σάρκα«, καὶ ὅτι »οὐκ ἀγγέλων,
10 ὁμοιωθῆ ἡμῖν, πλὴν τῆς ἁμαρτίας«. ταῦτα ἴσμεν· ὁ δὲ 18
τρόπος, πῶς ταῦτα γεγῆνται, πάσης λογικῆς φύσεως ὑπερβαίνει
διάνοιαν. λέγει γὰρ καὶ περὶ τούτου Ἱερεμίας ὁ προφήτης »καὶ
ἄνθρωπος ἔστι, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν«;

Θαυμάζοντος δὲ τοῦ φιλοσόφου καὶ παντὸς τοῦ συναθροισθέντος
15 πλήθους εἰς τὴν ἀκρόασιν προσθέντες οἱ ἀγιοὶ πατέρες διὰ Μακα-
ρίου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων εἶπον· ἤδη διὰ πλείστων ὄσων 19
ἀπεδείξαμεν, ὅτι θεὸς ὢν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ γέγονεν
ἄνθρωπος διὰ φιλανθρωπίας, σαρκωθεὶς καὶ γεννηθεὶς ἐκ τῆς παρ-
θένου Μαρίας ἀποροῆται γεννήσει. ἐπειδὴ γὰρ ἠβουλήθη, ὡς προ- 20
20 ἀπέδειξεν ὁ λόγος, ἀνακαινίσαι τὰ διὰ τὴν ἀπόπτωσιν τῶν πρωτο-
πλάστων λυθέντα, γέγονεν ἐν τοῖς ἡμετέροις, ἵνα ἡμᾶς ποιήσῃ ἐν
τοῖς ἑαυτοῦ, συγκαταβάς ὡς ἰατρός ἄριστος τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν. πάλιν 21
ἐροῦμεν τὸ συγκαταβῆναι καὶ τὸ κατελθεῖν καὶ τὸ ἀπεστῆλθαι κατὰ
τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ τρόπον διαληπτέον, ὡς προαπεδείξα-
25 μεν· τῇ γὰρ θεότητι αὐτοῦ τὰ πάντα σὺν τῷ πατρὶ πληροὶ αἶε κατὰ
τὰς προαποδοθείσας ἐννοίας. ἄκουε τοίνυν· γεννώμεθα ἐκ γυναικός· 22

3 Luk. 1, 2 — 5 Röm. 1, 3 — 6 Matth. 1, 16 — 7 Röm. 9, 5 — 8 Hebr.
2, 16 — 9 Hebr. 4, 15 — 12 Jerem. 17, 9

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

2 δι' ἡμᾶς ἑαυτοῦ ∼ R 4 γενομένον P³ | ὁ > R 6 Nach
σάρκα etwas getilgt R | τὸ ἐξ ἧς V¹P³ ὅτι ἐξ ἧς HM²P¹P² καὶ τὰ ἐξῆς A¹R
11 γέννηται von 2. Hd. corr. in γεγέννηται M² | πάσης—12 διάνοιαν > A¹HR
mit dem Unterschied, daß A¹ am Rand u. schwerlich von 1. Hd. einfügt ἀκατά-
ληπτος, H im Text einfügt ἀγνωστία, R auch noch die vorhergehenden Worte
ταῦτα γεγέννηται fortläßt und statt dessen ἀκατάληπτος im Text hat 14f πλήθους
τοῦ συναθροισθέντος ∼ M²P¹P² 15f διὰ Μακαρίων ἐπισκόπων scheint schon in
alter Zeit von 2. Hd. wiederholt zu sein (unleserlich) A¹ 16 [ἦ]θ[ῆ] A¹ 17 ὢν]
ἦν V¹P³ | θεοῦ + καὶ V¹ 20 ἀπόστιασιν A¹H 23 συγκαταβᾶν A¹HRV¹P³
συγκαταβῆναι M²P¹P² | ἀπεστῆλθαι] ἀπέλθειν R

ἦλθε διὰ φιλανθρωπίαν εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἡμεῖς μὲν ἐξ ἡδονῆς ὕπνου
καὶ σπέρματος ἀνδρός, αὐτὸς δὲ μόνος ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ
Μαρίας τῆς παρθένου. γαλακτοτροφούμεθα· ἦλθε καὶ εἰς τοῦτο
σαρκὶ ὁ τῆ θεότητι αὐτοῦ διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκί. γινόμεθα εἰς
5 προκοπὴν καὶ αὐξησιν ἡλικίας· οὐκ ἀπηξίωσε γενέσθαι καὶ αὐτὸς
τοῦτο σωματικῶς, καθὼς γέγραπται ὅτι »Ἰησοῦς προέκοπτε
σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῶν καὶ ἀνθρώποις«· καὶ 23
ἕως τριακοστοετοῦς χρόνου διανύσας, ἵνα πᾶσαν ἡλικίαν εὐλογῆση,
τότε ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται, κηρύσσοντος Ἰωάννου υἱοῦ Ζαχαρίου
10 τῷ λαῷ βάπτισμα μετανοίας, οὐκ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν οὔτε νόθε-
σίας δῶρον διδόντος· οὐ γὰρ ἦν Ἰωάννου ταῦτα δοῦναι [ἀλλ'] οὔτε
ἀγγέλου, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ σαρκωθέντος καὶ ἐνανθρωπήσαντος θεοῦ
λόγου. καὶ ἀνέχεται τὸ ὑπὲρ ἡμῶν βάπτισμα, καὶ θεὸς ὢν ἀνα- 24
μάρτητος ἐβαπτίσθη σωματικῶς ὡς ἄνθρωπος, οὐκ αὐτὸς δέομενος
15 βαπτίσματος, ἀλλ' ἵνα τὸ ἡμέτερον βάπτισμα δοξάσῃ, ἵνα πιστεῦσωμεν,
ὅτι ὡσπερ ἐπ' αὐτὸν κατῆλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὕτως καὶ ἐφ'
ἡμᾶς τοὺς εἰς αὐτὸν βαπτιζομένους. εἶτα συναναστραφεῖς τοῖς 25
ἀνθρώποις τὰς τε τῶν θείων αὐτοῦ ἐντολῶν παραδοὺς ἐκδόσεις τὰς
τε τῶν σημείων ἐργασάμενος θαυματουργίας, ἐπὶ τριετῆ χρόνον καὶ
20 τετάρτου ἀρξάμενος οὕτως ἐπὶ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκούσιον αὐτοῦ σωμα-
τικὸν ἔρχεται πάθος· ἡμῖν γὰρ κεχρεώσθητο τιμωρία σταυροῦ· ἀλλ'
εἰ πάντες ἐσταυρώθημεν, οὔτε ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ θανάτου ἀρπάσαι
ἰσχύσαμεν. »ἐβασίλευσε γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι 26
Μωσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας«. πολλοὶ ἅγιοι, πολλοὶ
25 προφῆται, πολλοὶ δίκαιοι· καὶ οὐδεὶς αὐτῶν τῆς τοῦ θανάτου ἐξου-
σίας ἑαυτὸν ἠδυνήθη λυτρώσασθαι, ἀλλὰ ἦλθεν αὐτὸς ὁ τῶν πάντων
σωτὴρ καὶ τὰς ἡμῖν χρεωστομένας τιμωρίας εἰς τὴν ἐξ ἡμῶν ἀνθ'
ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναμάρτητον αὐτοῦ ὑπεδέξατο σάρκα. καταφερό- 27
μεθα μετὰ τὸν θάνατον εἰς τὸν Αἶδη· ἀνεδέξατο καὶ τοῦτο καὶ

1f vgl. Weish. Sal. 7, 2 — 6 Luk. 2, 52 — 9 vgl. Mark. 1, 4 — 17 vgl.
Baruch 3, 38 — 23 Röm. 5, 14

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

4 πάσῃ σαρκὶ τροφὴν ~ R 5 καὶ αὐτὸς γενέσθαι ~ HM²P¹P² 6 τοῦτο
> V¹ | καθὰ R 8 εὐλογῆση ἡλικίαν ~ R 9 ἔρχεται] ἦλθε R 11 corr. Hei.
12 ἐνανθρωπήσαντος + τοῦ P² 17 συναναστραφεῖς M² 20 τέταρτον HM²P¹P²
τεταρτ¹ R | ὑπὲρ ἡμῶν > P² 22f ἰσχύσαμεν ἀρπάσαι ~ H ἰσχύσαμεν A ἰσχύ-
ομεν R 23 μέχοι] ἕως A¹ 25 πολλῶν V¹ | αὐτῶν nachträglich, aber
wohl von 1. Hd. eingefügt A¹ 26 ἑαυτὸν bis λυτρώσασθαι am Seitenschluß un-
leserlich, von späterer Hd. auf der folgenden Seite am oberen Rand . . . τρωσαι . . A¹
27 τὰς + ἐξ ἁμαρτιῶν R 28f καταφερόμεθα R

κατήλθεν ἐξουσίως εἰς αὐτόν· οὐ κατηρέχθη καθάπερ ἡμεῖς ἀλλὰ
κατήλθεν, οὐ γὰρ ἦν ὑποκείμενος τῷ θανάτῳ, ἀλλ' ἐξουσιαστής τοῦ
θανάτου καὶ μόνος κατελθὼν μετὰ πλῆθους ἀνελήλυθεν. αὐτὸς 28
γὰρ ἦν ὁ νοερός κόκκος τοῦ σίτου ὁ ὑπὲρ ἡμῶν πεσὼν εἰς τὴν γῆν
5 καὶ ἀποθανὼν σαρκί, ὃς τῇ τῆς θεότητος αὐτοῦ δυνάμει ἀνέστησε
τὸν σωματικὸν αὐτοῦ ναὸν κατὰ τὰς γραφὰς καρποφορήσαντα τὴν
τοῦ παντὸς ἀνθρωπίνου γένους ἀνάστασιν, καὶ ἐμφανίσας τοῖς μαθηταῖς
μετὰ τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ἐπέδειξεν
αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ σώματος αὐτοῦ πάθη, εἰπὼν· »ψηλα-
10 φήσατέ με, καὶ ἴδετε, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ εἰμι, ὁ θανατουργῶν,
ὁ καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ ὑμετέρου γένους ἐν τῇ σαρκί μου καταδεξάμενος
πάθη«. εἶτα ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας συναυλιζόμενος αὐτοῖς δούς τε 29
αὐτοῖς σωτηρίων ἐντολῶν ὑποθήκας, ἀνελήλυθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς
βλεπόντων αὐτῶν, ἐν δεξιᾷ τε τοῦ πατρὸς κεκαθικέναι αὐτὸν οἱ
15 ἱεροὶ ἐδίδαξαν λόγοι. ὃν καὶ ἤξιν προσδοκῶμεν ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ
αἰῶνος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς ἀδίκως ὡς αἰὶ συμβασιλεύοντα τῷ
πατρὶ εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας. αὕτη ἡ τῆς ἐκκλησίας ἀποστολικὴ 30
καὶ ἀσώμητος πίστις, ἣν τινα ἄνωθεν παρ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου διὰ
τῶν ἀποστόλων ἐκ προγόνων εἰς ἐκγόρους παραδοθεῖσαν ἡ ἐκκλησία
20 πρεσβεύει καὶ ἄχρι καὶ νῦν καὶ εἰς αἰὶ ταύτην κρατεῖ, εἰπόντος τοῦ
κυρίου τοῖς μαθηταῖς· »πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ
ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ
υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος«.

Περὶ τῆς τῶν πάντων ὁμοφωνίας τῆς εἰς τὸ ὁμοούσιον.

25 Τούτων οὕτως ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ τῶν ἁγίων ἡμῶν 25 1
πατέρων τῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἁγία συνόδῳ συνειλεγμένων ἐκφωνηθέντων,
ἐμεγάλυνε τὸν θεὸν ἅπαν τὸ πλῆθος ἐκείνο τὸ εἰς τὴν ἀκρόασιν
ἐκείνην συνελθόν. ἐπηκροᾶτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ θεοφιλέστατος βασι- 2
λεὺς συμπαρόν καὶ αὐτὸς τὰ πλείστα τῇ συνόδῳ καὶ ὑπεραγασθεῖς
30 ἐδόξαζε τὸν θεὸν τοιοῦτων ἐπακούσας θείων δογμάτων· χαίρων δῆτα

4 vgl. Joh. 12, 24 — 5 vgl. I Pe. 3, 18 — 5 ff vgl. Joh. 2, 21f — 9 Luk. 24, 39 —
12 ff vgl. Act. 1, 3—11 — 21 Matth. 28, 19, 20

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

6 κατὰ ^{τὰς} στίχ^ς V¹ 7 ἀνθρωπίνου γένους] ἀνθρώπου R ἀνθρωπείου γένους
V¹P³ 8 τὴν² > M² 11 ὑμετέρου V¹P³M²P¹P² ἡμετέρου A¹HR 12 f δούς
τε αὐτοῖς > V¹ 16 συμβασιλεύοντα] συμβουλευόντα P³ 19 ἐγγόνους A¹HR
20 καί² > M²P¹P² 24 τῶν > HM²P¹P² | πάντων] πατέρων R 25 ἡμῶν > H
26 τῇ > M² 30 ἐδόξασε V¹ | θείων > H

ἐπὶ τῇ τῶν ἡμετέρων ἐπισκόπων συμφωνίᾳ, ἡγαλλιᾶτο τῷ πνεύματι·
 ἔσπευδε γὰρ μηδένα μὴ μέγαν μὴ μικρὸν διαφωνῆσαι ταύτης τῆς
 σωτηρίου ὁμολογίας. μετὰ γοῦν τὴν πολλὴν ταύτην καὶ χρόνιαν **3**
5 τῆς προσκυνητῆς σκέψεως ἐκπλήρῳσιν ἔδοξε πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἡμε-
 5 τέροις τὸ ὁμοούσιον δεῖν ὀρίσασθαι ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως,
 ὃν τρόπον καὶ οἱ μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἅγιοι ἡμῶν πατέρες ταύτην
 παρέδωκαν τὴν πίστιν. τοῦτ' ἔστι τῆς αὐτῆς οὐσίας τῆς τοῦ πατρὸς
 ὁμολογεῖν τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἦντινα πίστιν πάντες **4**
10 οἱ ἐν τῇ Νικαίῳ συναθροισθέντες ἅγιοι ἐπίσκοποι ἐβεβαίωσαν, τό τε
 10 τῶν ἱερατικῶν καὶ ὁμολογητῶν ἁγίων ἀνδρῶν πλῆθος αὐτός τε ὁ
 πανεῖφημος καὶ θεοφιλέστατος βασιλεὺς καὶ ἅπαν τὸ ἐκείσε τῶν
 πιστῶν συνεληλυθὸς πλῆθος χαίροντες ἀπεδέξαντο τὴν ὁμολογίαν **5**
 τῆς πίστεως, παρεκτός ἐπτακαίδεκα ἐπισκόπων τὸν ἀριθμὸν περὶ ὧν
 καὶ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, οἷς ὁ Ἄρειος ἐπιτέρεσθαι δοξῶν σὺν αὐτοῖς
15 ἔάλω, συμφώνοις αὐτοῦ οὐσί, λεγόντων αὐτῶν σὺν αὐτῷ ἔξωθεν τὸν
 υἱὸν δεδημιουργῆσθαι τῷ θεῷ ἐκ μὴ ὄντων τιμῶν ὑποστάσεων καὶ
 οὐκ ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ πατρὸς θεότητος γεννηθέντα.

Ἔσπου ἐπὶ τοῦ κοινῷ τῆς συνόδου ἐκκηρύττεται ὁ ἄσεβλις Ἄρειος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ.

Διὸ ἐκκηρύκτους αὐτοὺς καὶ αὐτίς γενέσθαι σὺν Ἀρειῷ τῆς καθο- **26 1**
20 λικῆς ἐκκλησίας παμψηφί πάντες οἱ ἅγιοι ἡμῶν πατέρες ὠρίσαντο,
 ἀναθεματίσαντες αὐτούς τε καὶ τὴν ἀσεβῆ αὐτῶν δόξαν καὶ τὰ ῥήματα
 καὶ τὰ νοήματα αὐτῶν τὰ βλάσφημα, οἷς ἐκέχρητο κατὰ τοῦ υἱοῦ
 τοῦ θεοῦ λέγοντες ἐξ οὐκ ὄντων αὐτὸν εἶναι καὶ ὅτι ἦν ποτε ὅτε
25 οὐκ ἦν καὶ αὐτεξουσιότητι κακίας καὶ ἀρετῆς δεκτικὸν αὐτὸν εἶναι
 25 τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, κτίσμα λέγοντες αὐτὸν εἶναι καὶ ποίημα. ἀνε-
 θεμάτισεν ἅπαντα ταῦτα καὶ αὐτοὺς ἢ ἁγία σύνοδος οὐδὲ ὅσον
 ἀκούσαι τῆς ἀσεβοῦς δόξης αὐτῶν καὶ ἀπονοίας καὶ τῶν βλασφημῶν
 αὐτῶν ῥημάτων ἀνασχομένη. ἀλλὰ καὶ τὸ πιττάκιον δὲ αὐτῶν, **3**
30 ὅπερ γέμον τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἐπιδοῦναι ἐτόλμησαν, παραχοῤῥημα
 30 διέκορραν. καὶ τὰ μὲν κατ' ἐκείνους τοιοῦτον εἴληφε παρὰ τῆς ἁγίας

3—17 vgl. Rufin X 5 p. 965 — **22ff** vgl. Philostorg. I 9a S. 10 (Bidez) und
 oben S. 35, 24ff

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 συμφωνία > P²   **2** γὰρ > A¹R   **4f** πᾶσι τοῖς ἡμετέροις ὁμοῦ ~ R
5 δεῖν — [πίστεως] ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας δεῖν ὀρίσασθαι R   **7** αὐτῆς] αὐτοῦ H
8 ἅπαντες M²P¹P²   **10** ἁγίων > V¹P³ | τε > H   **27** καὶ ἀπονοίας — **28** ῥη-
 μάτων am Rand von 1. Hd. V¹   **27** τῶν > R   **28** δὲ > RM²

συνόδου τέλους. τὰ δὲ περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως συμφώνως 4
 ἅπαντες οἱ ἐπίσκοποι ἐν ὀλίγοις ῥήμασι διὰ τὴν τοῦ πιστοῦ πλήθους
 τῶν λαῶν ἀπλότητα τὸ ὅλον περιλαβόντες ὥδέ πως ἐγγράφως ἐκτί-
 θενται τὸ τῆς καθολικῆς πίστεως σύμβολον.

5 Ἐκθεσις τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστεως ἐκτεθείσης ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ
 συνόδου ἐπὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου ἐν ἑπατεία Πανλίνου καὶ
 Ἰουλιανοῦ τῶν λαμπρῶν ἔτους ἀπὸ Ἀλεξάνδρου χλζ' ἐν μηνὶ Δεσίοφ ιθ' τῆ προδ δεκα-
 τριῶν Καλανδῶν Ἰουλίου ἡδ. γγ' ἐν Νικαίᾳ μητροπόλει τῆς Βιθυνίας.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα ὁρατῶν τε πάν- 27 1
 10 των καὶ ἀοράτων ποιητῆν. καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν 2
 τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μορογενῆ, τοῦτ' ἔστιν
 ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀλη-
 θινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα. ὁμοούσιον τῷ
 15 πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ,
 τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελ- 3
 θόντα καὶ σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα ταφέντα καὶ 4
 ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ
 καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας
 καὶ νεκρούς. καὶ εἰς τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα. 5

20 Τοὺς δὲ λέγοντας· ἢν ποτε ὅτε οὐκ ἦν καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ 6
 ἦν καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας
 φάσκοντας εἶναι ἢ κτιστὸν ἢ τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ
 θεοῦ· τοὺς τοιοῦτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ
 ἐκκλησία.

25 Ἄσκη ἐστὶν ἡ πίστις, ἣν ἐξέθεντο οἱ ἐν Νικαίᾳ ἅγιοι ἡμῶν 7
 πατέρες οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι πρῶτον μὲν κατὰ Ἀρείου βλασφη-
 μοῦντος καὶ λέγοντος κτίσμα τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ κατὰ Σαβελλίου 8
 τε καὶ Φωτεινοῦ καὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καὶ Μανιχαίου καὶ
 Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκιωνος καὶ κατὰ πάσης δὲ αἰρέσεως, ἣτις ἐπαν-

20—24 vgl. Philostorg. a. a. O.

A¹HR V¹P³ M²P¹P²

1 δὲ > H 2 ἐν ὀλίγοις ῥήμασι nach 3 ἀπλότητα ∼ A¹R | τὴν > R
 3f ἐκτίθεται P² 5 νικαίας P³ 6 ἐπὶ] ὑπὸ P² | βασιλέως] μεγάλου R
 7 χλζ] χλΓ' P³ | δίσίω (so!) A¹ | ιθ' > V¹P³ 7f δεκατριῶν unleserlich A¹
 8 τῶν βιθυνῶν H τῶν βιθυνίων R 18 ἐρχόμενον + ἐρχόμενον H 19 πνεῦμα
 αὐτοῦ ∼ R αὐτοῦ > V¹ 20 ποτε > V¹ 20f καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν > P³
 21 ὅτι nach ὄντων ∼ R | ἑτέρας] ἡμετέρας A¹ (wo aber ημ wieder radiert), R
 22 ἢ κτιστὸν > M²P¹P²P³ 23 καὶ ἀποστολικὴ > H 25 ἅγιοι > R 27 σα-
 βελίου A¹ 28 σαμοσατέως R 29 δὲ > H

ἔσθη τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ· οὗς κατέκρινεν ἢ ἐν 9
τῇ Νικαίῳ πόλει συνηγμένη τῶν ἁγίων ὀρθοδόξων σύνοδος, ὧν τὰ
ὀνόματα καὶ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἐστὶν ὑποτεταγμένα.

Ἀναφέρεται τοίνυν ἐπὶ τὸν εὐσεβῆ καὶ πανεύφημον βασιλέα τὰ 10
5 ὑπὸ τῆς συνόδου κεκοιμένα ἢ τε κατὰ τῶν θεομάχων ἀπόφαισις καὶ
ἢ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐκθεσίς, ἣν ὡς θεόθεν προενεχθεῖσαν
ἀσμένως προσεδέξατο μετὰ πλείστης ὄσης σεβασμιότητος· τοὺς δὲ
ταύτης πολεμίους ὡς ἅτε θεῶ ἐναντιούμενους ἐξορίαν ὑποστήναι
ψηφίζεται. ἔξ τοίνυν ἐκ τῶν μετὰ Ἀρείου ἐπισκόπων σὺν αὐτῶ 11
10 Ἀρείῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν συναποσθῆναι ἠρέσχοντο. οἱ δὲ γὰρ 12
ἔνδεκα δέισαντες τοῦ τε θεοφιλοῦς βασιλέως τὴν παρουσίαν καὶ τῆς
συνόδου τῶν ἐπισκόπων τὸ πλῆθος, μὴ ἐξοστρακισθεῖεν, ὑποκρινά-
μενοι ὑπογράφουσιν εἰς τὸ ὁμοούσιον χειρὶ οὐ προθέσει. ταύτης 13
15 τῆς ὑπουλίας ἔξαρχος ὁ Νικομηδείας Εὐσέβιος, ὃς καὶ μέχρι τέλους
δείκνυται τῇ ἐφ' ἐκάτερα κεκοιμένος γνώμῃ, καθὰ Εὐστάθιος τε ὁ
τῆς Ἀντιοχείου καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου Ἀθανάσιος τε ὁ μέγας καὶ
πάντες οἱ τὰ τῆς συνόδου συγγραψάμενοι διηγοῦνται τῇ τε πρὸς
ἡμᾶς δι' ὑποκρίσεως τὸν ἄνδρα τοῦ δοκεῖν εἶναι καὶ τῆς τῶν ἐναν-
τιῶν συμμορίας γενναίως ὑπερμαχοῦντα.

20

Αἱ περὶ τῆς πίστεως ὑπογραφαὶ τῶν ἐπισκόπων.

Ὅσις ἐπίσκοπος πόλεως Κουρδούβης ταῖς κατὰ Ῥώμην καὶ 28 1
Σπανίαν καὶ Ἰταλίαν πάσαν καὶ ταῖς ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τοῖς
ἐπέκεινα κατ' ἐμὲ οὖσιν ἕως τοῦ ὀκειανοῦ ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις
διὰ τῶν σὺν αὐτῶ πρεσβυτέρων Ῥώμης Βίτωνος καὶ Βικεντίου.

4—14 vgl. Rufin X 5 p. 965

A¹H R (bis Z. 19 ὑπερμαχοῦντα) V¹P³ M²P¹P²

1 ἢ > H 3 ἐστὶ τεταγμένα H 5 κεκοιμένα P¹ 8 ὡς — ἐναντιο-
μένουσ > V¹ | ἐξορίαν] ἐξουσίαν P² 10 συναποσθῆναι HP² | γὰρ > M²P¹P²
γὰρ + ὁ A¹ + οἱ R 11 ἔνδεκα] ἰά A¹HR | τε > RM²P¹P² 12f ὑποκρινόμε-
ροι H 14 Νικομηδείων A¹ 15 τῇ ausnahmsweise mit iota adscriptum A¹ |
τῆς — γνώμης H, τὴν ἐφ' ἐκάτερα κεκτημένος γνώμην M²P¹P² | κεκοιμέν[ος] A¹ |
[καθ]α A¹ 17 τῆς HM²P¹P² 17 ff (sie erzählen) daß der Mann auf unserer
Seite stehe (τῇ πρὸς ἡμᾶς ... εἶναι) aus Heuchelei, um zu scheinen, und daß er für
die Gegenpartei aufrichtig kämpfe. Doch scheint der Text verderbt Ltz. 18 δοκεῖ[ν]
A¹ δοκεῖ P³ 19 ὑπερμαχοῦντα HRM²P¹P² ὑπερμαχοῦ[ ] A¹ ὑπερμαχοῦντες V¹P³ |
Nach Hinzufügung von τέλος τῶν διαλέξεων τῆς πρώτης συνόδου
bricht ab R 20 περὶ > V¹P³ 21 κορδούβης M² | ταῖς Holl] τῆς HV¹P³M²P¹P²
τοῖς A¹ (vgl. S. 135, 20) | [κατὰ] A¹ 22 Ἰσπανίαν A¹ | τοῖς¹] ταῖς H ἐν τοῖς >
P² | λοιπαῖς P² 23 zu οὖσιν vgl. 24, 29, 50, 30, 68, 25, 80, 5

Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας σὺν Ἀθαρσίοφ τότε ἀρχιδιακόμφ ὄντι 2
ταῖς κατ' Αἴγυπτον πᾶσαν καὶ Λιβύην καὶ Πεντάπολιν καὶ τὰ ὄμορα
τούτοις ἕως τῶν τῆς Ἰνδίας ἐπαρχιῶν.

Εὐστάθιος Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης ταῖς κατὰ Συρίαν κοίλην καὶ 3
5 Μεσοποταμίαν πᾶσαν καὶ Κιλικίαν ἐκατέραν.

Ἰωάννης Πέρσης ταῖς ἐν Περσίδι πάση καὶ τῇ μεγάλῃ Ἰνδία. 4
Λεόντιος Καισαρείας Καππαδοκίας, τὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ κυρίου 5
καλλώπισμα, ταῖς κατ' αὐτὴν Καππαδοκίαν Γαλατίαν Πόντον Διοσπόν-
του Παφλαγονίαν Πόντον Πολεμαϊκὸν Ἀρμενίαν μικρὰν καὶ μεγάλην.

10 Θεωνᾶς Κυζικίου ταῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Ἑλλήσποντον Λυδίαν 6
τε καὶ Καρίαν διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων Εὐτυχίου Σμύρνης καὶ
Μαρίνου Τροάδος.

Μακάριος Ἱεροσολύμων σὺν Εὐσεβίῳ τῷ Παμφίλῳ ἐπισκόποφ 7
Καισαρείας ταῖς κατὰ Παλαιστίνην καὶ Ἀραβίαν καὶ Φοινίκην.

15 Ἀλέξανδρος Θεσσαλονίκης διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τελούντων ταῖς 8
κατὰ Μακεδονίαν πρώτην καὶ δευτέραν σὺν τῇ Ἑλλάδι τὴν τε Εὐρώπην
πᾶσαν Σκυθίαν ἐκατέραν καὶ ταῖς κατὰ τὸ Ἰλλυρικὸν ἀπάσαις Θεσσα-
λίαν τε καὶ Ἀχαΐαν.

Νουνέμιος Λαοδικείας ταῖς κατὰ τὴν Φρυγίαν πρώτην καὶ δευτέραν. 9

20 Πρωτογένης ὁ θαυμασίος πόλεως Σαρδικῆς ταῖς ἐν Δακίᾳ Καλα- 10
βρία Δαρδανία καὶ ταῖς ὁμόροις τούτοις.

Κεκιλιανὸς Καρθαγένης ταῖς κατὰ πάσας τὰς ἐπαρχίας τὰς τε 11
Ἀφρικὰς καὶ τὰς Νουμηθίας καὶ Μανριτανίας ἀμφοτέρως οὐσας
ἀγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας.

25 Πιστὸς Μαρζιανουπόλεως ταῖς κατὰ τὴν Μυσίαν καὶ τὰ τῶν 12
Ἀθηνῶν καὶ Γάλλων ἔθνη καὶ ταῖς πλησιοχώροις τούτων πόλεσιν.

Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος ἔτι ὢν εἰς 13

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 Ἀλέξανδρος > P³ | τότε] τε H τῷ M²P¹P² 2 τοῖς A¹ 4 u. ὁ. ταῖς
corr. Harduin τῆς HSS 5 ἐκατέρως A¹ 8 αὐτὴν + τὴν H 9 παφλαγο-
νίας M² | πόντου πολεμαϊκοῦ A¹HV¹P³ πόντου πολεμαϊκοῦ M²P¹P² 10 λεωνᾶς
A¹ | τοῖς A¹ | ἐλλήσποντον A¹V¹ 11 αὐτῶν P² 14 ἀραβίαν HM²P¹
15 αὐτῶν H 16 μακεδονίαν + καὶ H 17 ἰλλυρικὸν A¹ 19 τὴν > H
20 σαρδικοῖς A¹ | ταῖς] τῆς HM²P¹P²P³ 20f καλαβρία] καὶ λαβρία H καλα-
βρία RV¹P³ 22 κικιλιανὸς H | καρθαγένης A¹ καρθαγένης P³ 22f ταῖς
κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν τῆς τε ἀφρικῆς καὶ τῆς νουμηθίας καὶ μανριτανίας ἀμφοτέ-
ραις HM²P¹P² 23 ἀμφοτέρως V¹P³ ἀμφοτέρως d. ūbr. HSS (vgl. S. 136, 22)
25 τὴν > HV¹ 26 γάλλων A¹HM²P¹P² Ἀθηνῶν ist gesagt, weil die Nicaenische
Liste (ed. Gelker p. LXIV n. 212) auch einen Πιστὸς Ἀθηνῶν nennt Ltz.

ἕσπερον δὲ καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἱερατείας τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας λαχὼν
σὺν Παύλῳ ἔτι τότε ἀναγνώστη ὄντι καὶ νοταρίῳ αὐτοῦ ταῖς ἐν ταῖς
νήσοις πάσαις κυλλάσιν.

Ὅτιοι πάντες οἱ ἄγιοι καὶ ἀποστολικοὶ ἄνδρες πάσαις ταῖς ὑπὸ 14
5 τὸν οὐρανὸν ἁγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις τὰ ἐν τῇ Νικαίων ἁγία
μεγάλῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ κεκριμένα διαπορθμεύσαντες πανταχοῦ
γῆς παρέδωκαν.

Ὅπου ὁ βασιλεὺς ἀναστὰς ἐκ τοῦ θρόνου εὐχαριστήριον φωνὰς ἀναπέμπει τῷ θεῷ.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπὶ τῇ ἐκθέσει τῆς ὀρθῆς καὶ 29 1
10 ἀποστολικῆς πίστεως τῆς ἐκ πνεύματος ἁγίου διὰ τῶν τριακοσίων
ἁγίων ἡμῶν πατέρων ἐκφωρηθείσης ὡσπερ δι' ἑνὸς στόματος καὶ
κωροθείσης παρὰ πάντων ἡσθεῖς ἀνέστη ἐκ τοῦ θρόνου ἐπὶ παρουσίᾳ
παντὸς τοῦ πλήθους τῶν τε ἁγίων ἀρχιερέων καὶ πάντων τῶν
συνδραμόντων εἰς τὴν ἁγίαν ἐκείνην τῆς πίστεως ἀκρόασιν καὶ τὰς 2
15 χεῖρας ἀπλώσας καὶ τὸ ὄμμα τείνας εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς τὸν θεόν,
εὐφημοῖς ῥήμασιν ἀνύμνησε τὸν τῶν πάντων ἡμῶν σωτῆρα καὶ
εὐεργέτην θεόν, ὅτι τὴν ποθουμένην αὐτῷ τῶν ἐπισκόπων ὁμόνοιαν
καὶ τὴν περὶ τῆς ὀρθῆς καὶ σωτηρίου πίστεως αὐτῶν ὁμοφωνίαν
αὐτῷ ἐπρωτάνευσε. τοσοῦτος ἦν ὁ πάντα ἄριστος ἐκεῖνος καὶ 3
20 θεοφιλῆς βασιλεὺς περὶ τὴν τῶν τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν φροντίδα καὶ
τὴν τῶν ποιμένων εἰρηνικωτάτην ὁμόνοιαν.

Ὅν ἄτοπον δὲ ἡγοῦμαι καὶ τὰ Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου, ἅπερ 4
περὶ τούτων (τῶν ἐν τῇ συνόδῳ πραγματευθέντων λέγω) ποιεῖσθαι
τὸν λόγον ἀρχόμενος καλῶς διελάβετο ἐν τῷ τρίτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ
25 τῷ εἰς τὸν βίον Κωνσταντῖνον τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως, ἐντάξαι τῆδε
τῇ συγγραφῇ. ἔστι δὲ ταῦτα· πλείστον δῆτα ὕψ' ἐκατέρου ἰγμάτος 5
προτειομένων πολλῆς τε ἀμφιβολίας τὰ πρῶτα παρὰ τῶν γινο-

26—S. 107, 15 vgl. Eus. VC III, 13. 14. Soer. I 8, 21. Thdt. I 13, 2

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ἐπισκοπῆς A¹H 2 ὄντι ἀναγνώστη τότε ∞ A¹ | αὐτοῦ > H 4 [οἱ
ἄγιοι] A¹ 7 γῆς > M²P¹P² 11 ἁγίων > H 12 ἡσθεῖς — 13 πάντων > V¹P³
(Balf.) 13 ἁγίων ὑbergeschrieben H > M²P¹ | παντὸς — ἀρχιερέων] πάντων
τῶν ἀρχιερέων P² 15 ἀπλώσας > P² 16 τῶν > M² | ὄλων H | ἡμῶν H
18 ὀρθῆς] ὀρθοδόξου HM²P¹P² 20 τῶν > A¹ | ἐκκλησίαν A¹ 22 τὴν
M²P¹P² 24 ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου P² 25 ἐντάξας P³ 26 δῆτα
A¹V¹P³ Thdt δὲ τῶν HM²P¹P² δὴ τῶν Soer. δὴ ταῖθ' Eus.-HSS | nach ἐκατέρου,
wie es scheint, Rasur A¹

μένης, ἐπηχοῦτο πάντων ὁ βασιλεὺς ὁ πανεύφημος σχολῆ τε εὐτονω-
 τάτη τὰς προτάσεις θατέρων τῶν μερῶν ὑπεδέχεται· ἐν μέρει τε 6
 ἀντιλαμβανόμενος τῶν παρ' ἑκατέρου τάγματος λεγομένων ἡρέμα τε
 συνῆγε τοὺς φιλονείκως ἐνισταμένους πρῶτος τε ποιούμενος τὰς πρὸς
 5 ἕκαστον ὀμιλίας ἐλληνίζων τε τῇ φωνῇ, ἐπειδὴ μηδὲ ταύτης ἀμαθῶς
 εἶχε, γλυκερός τις ἦν καὶ ἡδύς, τοὺς μὲν συμπείθων τοὺς δὲ κατα- 7
 δυσοπῶν τῷ λόγῳ τοὺς δὲ εὖ λέγοντας ἐπαινῶν πάντας τε εἰς
 ὁμόνοιαν ἐλαύνων ἕως ὅτε ὁμογνώμονας καὶ ὁμοδόξους ἐπ' αὐτῷ
 κρατυνθῆναι τε τὴν ἀληθῶς ἐκ πνεύματος ἁγίου παρὰ πάντων
 10 τῶν προορηθέντων ἁγίων ἡμῶν πατέρων ἐκφωνηθεῖσαν σωτή-
 ριον πίστιν, ἐν τ' αὐτῷ δὲ καὶ περὶ τῆς σωτηρίου ἑορτῆς τοῦ 8
 πάσχα ἕνα παρὰ πᾶσιν ὁμολογηθῆναι καιρὸν ἐνομοθέτησε. τότε 9
 δὴ καὶ ἐγγράφως δι' ὑποσημειώσεως ἕκαστον τὰ κοινῇ δεδομένα
 15 κρυφθῆναι ὠρίσαστο, καὶ περὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἐκκλησιαστικῶν
 διατυπώσεων καὶ κανόνων ἐγγράφως ἐκθῆναι τοὺς ἐπισκόπους
 παρεγγυᾷ.

Περὶ Ἀζέσιον ἐπισκόπου τῶν Ναυατιανῶν καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

Κινεῖ δὲ ἡμᾶς ἢ τοῦ βασιλέως πίστις καὶ ἕτερον πράγματος 30 1
 20 ἐπιμνησθῆναι, ὅς τὴν σπουδὴν καὶ πρόνοιαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς
 εἰρήνης ἐποιεῖτο, ὡς μηδὲ τὰ ἐλάχιστα αὐτὸν παραλιπεῖν. καὶ Ἀζέσιον
 γὰρ τῆς τῶν Ναυατιανῶν θρησκείας ἐπίσκοπον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ
 κεκλήκει εἰς τὴν σύνοδον ὡς καὶ αὐτοὺς τὸ ὁμοούσιον καὶ τὴν τριάδα
 δοξάζοντας. μετὰ οὖν τὸ ἐκτεθῆναι καὶ ὑπογραφῆναι παρὰ τε τῆς 2
 25 συνόδου καὶ τοῦ βασιλέως τὸν ὅρον τῆς πίστεως, ἡρώτα τὸν Ἀζέσιον
 Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς, εἰ καὶ αὐτὸς τῇ πίστει συντίθεται καὶ τῷ
 ὀρισμῷ τῆς περὶ τοῦ πάσχα ἑορτῆς. ὁ δὲ Ἀζέσιος πρὸς αὐτόν· 3
 »οὐδὲν καινόν, ἔφη, ὦ βασιλεῦ, ἢ σύνοδος ὠρίσεν· οὕτω γὰρ ἄνωθεν
 ἅπαντες ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων παρειλήφαμεν καὶ τὸν ὅρον

15—17 vgl. Rufin X 5 am Schluß p. 965 — 19—S. 108, 9 vgl. Soer. I 10 p. 86f

A¹H V¹P³ M²P¹P²

6 γλυκερός A¹V¹P³ Thdt Eus. γλυκύτερος HM²P¹P² S ὅτε + εἰς M²P¹P²
 9 ὁμοφρόνως V¹P³ 9 εὐσεβῆ—11f σωτήριον Interpolation des Gel. 19 κινεῖ]
 αἰνεῖ P³ 20f ἐποιεῖτο τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ~ M²P¹P² 21 αὐτῶν P²
 22 τοῦ νανάτου A¹ ναυατιανῶν d. übr. HSS 23 ἐκεκλήκει V¹ | ὁμοούσιον P³
 25 καὶ τοῦ βασιλέως > Soer. 27 περὶ > P² 28 βασιλεὺς P² 29 χρό-
 νων Soer.] χρόνων HSS

- τῆς πίστεως καὶ τὸν χρόνον τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς. καὶ ὁ βασι- 4
 λέυς πρὸς αὐτὸν· »τί οὖν τῆς κοινωνίας ἡμῶν χωρίζη; ὁ δὲ Ἀκέσιος
 τὰ ἐπὶ Δεκίου κατὰ τὸν διωγμὸν γενόμενα περὶ τῶν ἐν τῷ μαρτυρίῳ
 5 αὐτοῦ κανόνος προεβάλλετο λέγων ὡς ἄρα οὐ χοῆ τοὺς μετὰ τὸ
 βάπτισμα ἡμαρτηζότας δέχεσθαι μετανοοῦντας ἢ τῆς κοινωνίας τοῦ
 μυστηρίου τοῦ λοιποῦ ἀξιούσθαι. ταῦτα εἰπόντος τοῦ Ἀκεσίου 5
 ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεύς· »θές, ὦ Ἀκέσιε, κλίμακα μόνος καὶ
 ἀνάβηθι εἰς τὸν οὐρανόν».
- 10 Μετὰ ταῦτα πάντες οἱ ἐπίσκοποι διατυπώσεις ἐκκλησιαστικὰς 6
 διαφόρους ἐκτίθενται.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατυπώσεων λόγος διδασκαλικός.

- Ὁμιλήσωμεν τῷ φωτί, ὃ ἔστιν ὁ Χριστός, ὡς πλησίον αὐτοῦ 31 1
 ἔστωτες· ὡς ὀρῶντες αὐτὸν οὕτως πολιτευσώμεθα ταῖς εὐχαῖς ταῖς
 15 ἀγιαζούσαις. εὐχαὶ γὰρ ἀγιάζουσιν, ἐὰν λόγῳ θεῖῳ προσενχώμεθα,
 λόγος δὲ θεῖος πάρεστιν, ἐνθα καρδία καὶ πολιτεία καθαρά ἐν ταπει-
 νοφροσύνῃ φυλάττεται. ἔκαμμεν ὁ Ἰσραὴλ τὰς θυσίας ἐπιτελῶν
 ἔκραζον οἱ προσφῆται πρὸς τὸν θεόν· »ἔξαπόστειλον τὸ φῶς σου
 καὶ τὴν ἀλήθειάν σου». ἐκείνοι ἔκραζον καὶ ἡμεῖς ἐλάβομεν
 20 »ἄλλοι κεκοπιάκασι», καθὼς εἶπεν ὁ κύριος, »καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν
 κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθαμεν». ἦλθε γὰρ πρὸς ἡμᾶς αὐτὸς ὁ κύριος
 λέγων »ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς, ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια». ἀκαμάτως
 ἐλάβομεν τὴν χάριν, ἀλλὰ διὰ καμάτου δεῖ ἡμᾶς φυλάξαι τὴν χάριν.
- Περὶ τῶν λεγόντων μὴ δεῖν Χριστιανοὺς ἐργάζεσθαι. ἐπιείπερ 2
 25 τινὲς οὐκ ἐργάζεσθαι βουλόμενοι, ἀλλὰ περιεργάζεσθαι ἐκλαμβάνουσι
 κακῶς τὰς τοῦ κυρίου ἱεράς φωνὰς εἰπόντος »μὴ μεριμνᾶτε τῇ
 ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε» ὡς οὐ χοῆναι λέγοντες ἀκολουθοῦντας

18 Psal. 42, 3 — 20 vgl. Joh. 4, 38 — 22 Joh. 8, 12, 14, 6 — 26 Matth. 6, 25

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 γενόμενα H γινόμενα d. übr. HSS 4 ἀγωνίζεσθαι H 6f τῶν μυστη-
 ρίων A¹ 7 ταῦτα — Ἀκεσίον > P² 12 περὶ] ἐκ, aber am Rand corr. Ϡ¹ περὶ P¹
 14 πολιτευσόμεθα A¹ 15 προσενχώμεθα M² 16f μετὰ ταπεινοφροσύνης A¹
 17 ἔκαμμεν HM²P¹ ἔκαμμεν, aber über v¹ wohl · A¹ ἔκαμμεν P³ | ὁ > M²P¹P²
 21 κόπον] τόπον A¹ τόπον αὐτῶν M²P¹ 22 [τὸ φῶς] A¹ 24 μὴ > M²P²
 27 φάγητε A¹V¹ φάγετε HM²P¹P²P³ 27f ὑμῶν τί φάγητε ὡς οὐ χοῆναι λέγοντες
 ἀκολουθοῦντες (so!) τῇ φωνῇ am Rand von 1. Hd. eingefügt P¹ 27 ἀκολου-
 θοῦντ A¹ ἀκολουθοῦντες HM²P¹ > P²

τῇ φωνῇ ταύτῃ ἐργάζεσθαι εἰς τὴν γῆν Χριστιανούς, ἀποδεικτέον ἡμῖν μὴ οὕτως εἰρηκέναι τὸν κύριον. ἐγχορεῖ γὰρ καὶ ἐργάζεσθαι καὶ μὴ μεριμνᾶν, εἰδότας ἡμᾶς καὶ πιστεύοντας, ὅτι τῶν ἔργων ἡμῶν τὴν αὐξήσιν καὶ τοὺς καρποὺς αὐτὸς ὁ κύριος δίδωσιν εἰπών·
 5 »οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγειρεται νύκτα καὶ ἡμέραν· καὶ ὁ σπόρος βλαστάνει καὶ μηκύνεται, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός».

Περὶ τῶν ἱερωμένων. τοὺς ἱερωμένους εἰς τύπον καὶ εἰκόνα ³
 10 χορὴ εἶναι τῶν ἐπουρανίων, καὶ τὸν μὲν ἐπίσκοπον (θρόνον) ἐπέχειν αὐτοῦ τοῦ κυρίου ὡς κεφαλὴν μετ' αὐτὸν ὄντα τῆς ἐκκλησίας, ἧς παρείληψε, τὸν δὲ προσβύτερον τὸν σεραφικὸν ἐπέχειν θρόνον, τὸν δὲ διάκονον τὸν χερουβικόν· τὸν ὑπηρέτην εἰς διακονίαν τούτων εἶναι προσήκει.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν λαϊκοὺς ἀνιέναι ἐν τῷ ἄμβωνι. περὶ τοῦ ⁴
 15 μὴ δεῖν λαϊκοὺς ἀνιέναι ἐν τῷ ἄμβωνι, πλὴν τῶν τεταγμένων ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν ἐν ταῖς διφθέραις.

Περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. τὸ βάπτισμα ἡμῶν οὐ τοῖς ⁵
 αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς κατανοητέον, ἀλλὰ τοῖς νοεροῖς. ὕδωρ ὀρεῖς,
 20 νόησον τὴν ἐν τοῖς ὕδασι κρυπτομένην τοῦ θεοῦ δύναμιν. ἐν γὰρ πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ βαπτίζεσθαι ἡμᾶς οἱ ἱεροὶ διδάσκονσι λόγοι· ἐν γὰρ πίστει τοῦ βαπτίζοντος καὶ ἐν πίστει τοῦ βαπτιζομένου διὰ τῆς ἱεραῆς ἐπικλήσεως πλήρη τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ
 25 θεοῦ πυρὸς νόει τὰ ὕδατα· »αὐτὸς γάρ, φησί, βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ«. κατέρχεται μὲν οὖν ὁ βαπτιζόμενος ὑπεύθυνος ἁμαρτημάτων καὶ τῇ τῆς φθορᾶς δουλείᾳ ἐνεχόμενος· ἀνέρχεται δὲ ἐλευθερωθεὶς τῆς τε τῆς τοιαύτης δουλείας καὶ τῆς ἁμαρτίας, υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ κληρονόμος χάριτι αὐτοῦ γεγονώς, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ, αὐτὸν ἐνδυσάμενος τὸν Χριστόν, καθὼς γέγραπται
 30 »ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε».

5 Mark. 4, 26f — 21.24 Matth. 3, 11 — 24 vgl. Röm. 8, 21 — 28 vgl. Röm. 8, 16 — 30 Gal. 3, 27

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 ἐδότας M² 4 αὐτὸς] αὐτοὺς HM²P¹P² 6 καθεύδει HP² 9 ἱερω-
 μένων, ἱερωμένους V¹P³ 10f ἐπέχειν + τὸν τύπον M²P¹P² + τὸν τόπον P³
 (Balf.), am Rand von späterer Hd. τύπον, das nach ἐπίσκοπον eingeschoben
 werden soll A¹ corr. Ltz. 12 παρείληψε] παρηγήσε P² 15 ἀνιέναι] ἀναβαίνειν
 HM²P¹P² 16 ἀνιέναι > A¹H 24 αὐτὸς γάρ — ἐν > P³ | βαπτίσει, φησὶν
 P² | βαπτίσει + ὑμᾶς M²P¹P² 29 Χριστόν + συγκληρονόμος καὶ τῆς βασι-
 λείας αὐτοῦ P² 30 ἐνδύσασθε M²

Περὶ τῆς θείας τραπέζης καὶ τοῦ ἐπ' αὐτὴν μυστηρίου τοῦ 6
 σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. ἐπὶ τῆς θείας τραπέζης
 πάλιν κἀνταῦθα μὴ τῷ προκειμένῳ ἄστω καὶ τῷ ποτηρίῳ ταπεινῶς
 προσέχωμεν. ἀλλ' ὑψώσαντες ἡμῶν τὴν διάνοιαν, πιστεῖ νοήσωμεν
 5 κείσθαι ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης τραπέζης τὸν ἄμωρον τοῦ θεοῦ, τὸν
 αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀθύτως ὑπὸ τῶν ἱερέων θυόμε-
 νον, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα ἀληθῶς λαμβάνοντας ἡμᾶς.
 πιστεῦεν ταῦτα εἶναι τὰ τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως σύμβολα. διὰ
 τοῦτο γὰρ οὔτε πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα γινώμεν ὅτι οὐκ
 10 εἰς πλησμονὴν, ἀλλ' εἰς ἁγιασμόν.

Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως. οὐκ ἀπλῶς ὁ κύριος τὴν 7
 ἑαυτοῦ σάρκα ὑπὲρ ἡμῶν παρέδωκεν εἰς πάθος καὶ θάνατον, ἀλλ'
 ἵνα τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν πραγματοποιήσῃται, καίπερ ἐλεύθερος ὢν
 τοῦ θανάτου, καθὼς ἄνωτέρω ὁ λόγος ἀπέδειξε. βοῶ ὁ προφήτης
 15 ὡς ἐκ προσώπου αὐτοῦ, προαναφωνῶν τὸ μέλλον τῆς κατὰ σάρκα
 αὐτοῦ οἰκονομίας μυστήριον «ἐγενήθη, φησίν, ὡσεὶ ἄνθρωπος
 ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος». τίς δὲ ἐλεύθερος θανάτου,
 εἰ μὴ θεός; ἀλλὰ κατὰ τὰς προαποδειχθείσας ἀποδείξεις σαρκωθείς
 διὰ φιλανθρωπίας, γέγονεν ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ταπει-
 20 νώσας τὴν ἑαυτοῦ σάρκα μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ στα-
 ροῦ, ἣ καὶ ἐγγεῖρθαι κηρύττεται, ἵνα ἡμᾶς ἀπαθανάτισας πρὸς
 ἀνεύση ἡμῖν τοῖς ἀπεγνωσμένοις δι' αὐτῆς τῆς ἡμετέρας ἀπαρχῆς τὴν
 τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν ἐλπίδα· ὅπως μηκέτι ὦμεν δοῦλοι τῷ αἰωνίῳ
 θανάτῳ, ἀλλ' ἐλεύθεροι, καθάπερ καὶ ἡ ἀπαρχὴ ἡμῶν Χριστός, καθά
 25 φησιν ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος· «ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα
 οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ». ὃν καὶ σωτῆρα αὐτὸν
 δὴ τοῦτον τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν τὸν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς
 υἱὸν μονογενῆ ἀπεκδέχεσθαι ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν, ἀναστήσοντα ἡμῶν ἐκ
 τῶν τάφων τὰ σώματα, ἐπιμαρτύρεται λέγων «ἡμῶν τὸ πολί-
 30 τευμα, φησίν, ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδε-
 χόμεθα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς μετασχηματίζει τὸ
 σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν σύμμορφον τῷ σώματι τῆς

5 Joh. 1, 29 — 7 vgl. I Pe. 1, 19 — 10 vgl. Kol. 2, 23 — 14 vgl. S. 101, 2 —
 16 Psal. 87, 5f — 19 vgl. Phil. 2, 8 — 25 I Kor. 15, 23 — 29 Phil. 3, 20

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 [μὴ] A¹ 4 προσέχωμεν M² 9 ὅτι > P³ 13 καίπερ] καθάπερ P³
 14 ἀπέδειξε + καὶ A¹ 16 ἐγεννήθη P² 18 προαποδειχθείσας + ἄνωτέρω
 M²P¹P² 21 ἀπαθανάτισας A¹ 32 ἡμῶν H

δόξης αὐτοῦ. οὕτως γὰρ δεῖ τὸ σῶμα ἡμῶν δοξασθῆναι, ὡς τὸ
 τοῦ δεσπότου, ἀνεπίδεκτον κακίας καὶ πάντων τῶν νῦν παθῶν,
 ἐλεύθερον τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁμαρτίας, ἅγιον, ἵνα ἐν καινότητι
 ζωῆς σὺν αὐτῷ περιπατήσῃ δυνηθῶμεν ἐν φωτὶ ἐπουρανίῳ, συμ-
 5 βασιλεύοντες αἰεὶ αὐτῷ τῷ Χριστῷ. ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ ἐλπίδι καὶ τὸ
 ἅγιον εἰλήφαμεν βάπτισμα, καὶ τὴν σωτήριον τῶν ἁγίων αὐτοῦ μελῶν
 μετουσίαν ὑποδεχόμεθα. ταῦτα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὰ δόγματα.

Ἔστι μίᾳ ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. μίᾳ ἡ ἐκκλησία ἐν οὐρανοῖς, ἡ 8
 αὕτη καὶ ἐπὶ γῆς· ἐν ταύτῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπαναπαύεται. αἱ
 10 ἔξω ταύτης οὐσα αἰρέσεις, ἃς ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι, οὐκ εἰσὶ διδα-
 σκαλαὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οὐδὲ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ τοῦ σατανᾶ,
 καὶ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ διαβόλου. τὰ γὰρ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων
 ἑτέρω σχήματι ἐκδιδάσκουσιν, ἵνα ἀφέλωνται τῶν ἀνθρώπων τὴν
 ὄντως ζωὴν.

Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προγνώσεως καὶ τοῦ κόσμου. μικρότερος 9
 ὁ κόσμος ἐγένετο διὰ τὴν πρόγνωσιν· προέγνω γὰρ ὁ θεὸς ὅτι ἁμαρ-
 τήσει ὁ ἄνθρωπος, διὰ τοῦτο καινοὺς οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν
 προσδοκῶμεν, κατὰ τὰ ἱερὰ γράμματα, φαινομένης ἡμῖν τῆς ἐπιφα-
 νείας καὶ βασιλείας τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ
 20 Χριστοῦ. «καὶ παραλήφονται τότε, καθά φησι Δαυιδ, τὴν
 βασιλείαν ἅγιοι ὑψίστου», καὶ ἔσται ἡ γῆ καθαρὰ, ἁγία, γῆ ζών-
 των, καὶ οὐ νεκρῶν· ἦν προεωρακὸς Δαυιδ τῷ τῆς πίστεως ὀφθαλμῷ
 βοᾷ· «πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ κυρίου ἐν γῆ ζώντων»,
 γῆ πραέων καὶ ταπεινῶν. «μακάριοι γὰρ, φησιν, οἱ πραεῖς, ὅτι
 25 αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν». καὶ ὁ προφήτης· «καὶ πατή-
 σουσιν αὐτήν, φησι, πόδες πραέων καὶ ταπεινῶν».

Ταῦτα ἐκ τῶν σπονδασθέντων τοῖς ἁγίοις ἡμῶν πατέρεσιν ἐκκλη- 10
 σιαστικῶν διατυπώσεων, μικρὰ ἐκ πολλῶν, τῆδε τῇ συγγραφῇ συνετάξα-
 μεν. ἐξέθεντο δὲ καὶ ἐκκλησιαστικοὺς κανόνες εἰκοσιν ἐν αὐτῇ τῇ ἐν
 30 Νικαίᾳ συνόδῳ, οὓς καὶ αὐτοὺς ἀναγκαῖον ᾤήθη ἐντάξαι τῷ γράμματι.

3f vgl. Röm. 6, 4 — 4f vgl. II Tim. 2, 12 — 14 vgl. I Tim. 6, 19 — 17 ff vgl.
 Jes. 65, 17. Tit. 2, 13 — 20 Dan. 7, 18 — 23 Psal. 26, 13 — 24 Matth. 5, 4 —
 25 Jes. 26, 6

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 ἵνα + καὶ P² 4f In A¹ manches unleserlich S μίᾳ > P³ | ἡ¹
 > M²P¹P² | ἡ² > HP² 9 αἱ > H 13 ἑτέρων (aber wohl von 2. Hd. aus
 unleserlich gewordenen Buchstaben hergestellt) A¹ 15 καὶ > H 18 κατὰ]
 πῶ = κυρίου P³ 22 προεγνωκὸς H 28 γραφῆ HM²P¹P²

Ἵεροὶ ἐκκλησιαστικοί. συναχθείσης τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης συνόδου ἐν Νικαίᾳ ὠρίσθη
τὰ ὑποτεταγμένα.

Περὶ ἐντρούγων ἀποκοψάντων ἑαυτούς. εἴ τις ἐκ νόσου ὑπὸ 32 1
λατροῦ χειρουργήθη ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐξετιμήθη, οὗτος μενέτω ἐν τῷ
5 κλήρῳ. εἰ δέ τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐξέτεμε, τοῦτον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ
ἐξεταζόμενον πεπαῦσθαι προσήκει καὶ ἐκ τοῦ δεῦρο μηδένα τῶν
τοιούτων χρῆναι προάγεσθαι. ὥσπερ δὲ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι περὶ
τῶν ἐπιτηδενόντων τὸ πρᾶγμα καὶ τολμώντων ἑαυτοὺς ἐκτέμνειν
εἴρηται, οὕτως εἴ τινες ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν ἐννοχίσθησαν,
10 εὐρίσκοντο δὲ ἄλλως ἄξιοι, τούτους εἰς κλήρον προσίεται ὁ κανὼν.

Περὶ τῶν ἀπὸ ἐθνικῶν εἰς χειροτονίαν προαχθέντων. ἐπειδὴ 2
πολλὰ εἶτε ὑπὸ ἀνάγκης ἢ ἄλλως πως ἐπειγομένον τῶν ἀνθρώπων
ἐγένετο παρὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικόν, ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ
ἐθνικοῦ βίου ἄρτι προσελθόντας τῇ πίστει καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ
15 κατηχηθέντας, εὐθὺς ἐπὶ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν ἄγειν, καὶ ἅμα τῷ
βαπτισθῆναι προάγειν εἰς ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον, καλῶς ἔχειν
ἔδοξε τοῦ λοιποῦ μηδὲν τοιοῦτον γίνεσθαι· καὶ γὰρ καὶ χρόνου δεῖ
τῷ κατηχομένῳ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλειονος. σαφές
γὰρ τὸ ἀποστολικὸν γράμμα τὸ λέγον «μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ
20 τυφωθῆις εἰς κριμα ἐμπέση καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου». εἰ
δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου ψυχικόν τι ἁμάρτημα εὐρεθῆι περὶ τὸ
πρόσωπον, καὶ ἐλέγχῃτο ὑπὸ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων, παύσεται ὁ
τοιούτος τοῦ κλήρου· ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, ὡς ὑπεναντία τῇ
μεγάλῃ συνόδῳ θρασυόμενος, αὐτὸς κινδυνεύσει περὶ τοῦ κλήρου.

25 Περὶ τῶν τὰς συνεισάκτους ἐχόντων. περὶ τῶν συνεισάκτων 3
ἀπηγόρευσε καθόλου ἢ μεγάλη σύνοδος, μὴ ἐπισκόπῳ μηδὲ πρεσβυ-
τέρῳ μήτε διακόνῳ μήτε ὄλως τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τιρὶ ἐξεῖναι συνεισ-
ακτον ἔχειν. πλὴν εἰ μὴ ἄρα μήτηρ ἢ ἀδελφὴ ἢ θεία ἢ ἡ μόνα

19 I Tim. 3, 6

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 ὑποτεταγμένη P³ 3 Diese und die folgenden entsprechenden Über-
schriften am Rand H | ἀποκοπιόντων M²P¹P²V¹ | ἑαυτούς + περὶ τῶν ἀπο-
κοπιόντων καὶ ἐννοχισάντων ἑαυτούς A¹HV¹P³ 7 προσάγεσθαι A¹H 10 εὐ-
ρίσκονται HP² εὐρίσκοντο P³ | δὲ > P² | τοίτοις M² 11 ἀπὸ > P² |
προαχθέντων] προαχθέντων V¹P³ 16 ἔχειν > H 25 τὰς > M²P¹P² 27 ὄλως
ἄλλως M²P¹P² 28 μήτέρα, ἀδελφὴν, θείαν P³

πρόσωπα διαπέφυγε πᾶσαν ὑποψίαν. ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν κινδυνεύσει περὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀξίαν.

Περὶ καταστάσεως ἐπισκόπων. ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα 4
μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων καθίστασθαι· εἰ δὲ
5 δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτον ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην ἢ διὰ μῆκος
ὁδοῦ, ἐξάπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμπήφον γενο-
μένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν
χειροτονίαν ποιῆσθαι· τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι εἰς
ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ ἐπισκόπῳ.

Περὶ τῶν ἀκοινωνήτων γινομένων. περὶ τῶν ἀκοινωνήτων 5
γινομένων, εἴτε τῶν ἐν τῷ κλήρῳ εἴτε τῶν ἐν τῷ λαϊκῷ τάγματι,
ὑπὸ τῶν καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπων, κρατεῖται ἡ γνώμη κατὰ
τὸν κανόνα, τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας ὑφ' ἑτέρων μὴ προσ-
εῖσθαι. ἐξεταζέσθω δέ, μὴ μικροψυχία ἢ φιλονεικία ἢ τινι τοιαύτῃ
15 ἀηδία τοῦ ἐπισκόπου ἀποσυνάγωγοι γεγένηται. ἵνα οὖν τοῦτο τὴν
πρέπουσαν ἐξέτασιν λαμβάνῃ, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἐκάστου ἐνιαυτοῦ
καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν δις τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι, ἵνα κοινῇ
πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένων τὰ
τοιαῦτα ζητήματα ἐξετάζοιτο· καὶ οὕτως οἱ ὁμολογουμένως προσκε-
20 κρονότεες τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ λόγον ἀκοινωνήτοι παρὰ πάντων εἶναι
δοκῶσι, μέχρις ἂν τῷ κοινῷ ἢ τῷ ἐπισκόπῳ δόξη τὴν φιλανθρωπο-
τέραν περὶ αὐτῶν ἐκδέσθαι ψῆφον. αἱ δὲ σύνοδοι γινέσθωσαν μία
μὲν πρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς, ἵνα πάσης μικροψυχίας ἀναιρουμένης τὸ
δῶρον καθαρὸν προσφέρῃται τῷ θεῷ, δευτέρα δὲ περὶ τὸν τοῦ
25 μετοπόρου καιρὸν.

Περὶ τῶν ἐξαιρέτων τιμῶν, αἱ τοῖς μείζονας κυβερνώσιν 6
ἐπισκοπᾶς ἐκκλησιαστικῶς ἐκανονίσθησαν. τὰ ἀρχαῖα ἔθνη κρα-
τεῖται, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύαις καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν ἐν
Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον πάντων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν
30 Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν
Ἀντιόχειαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 ἀξίαν A¹V¹P³ ἐξουσίαν d. übr. HSS 6 τριῶν HM²P¹P² | συναγομένους
Ltz. nach d. vulg. Text d. Kanones] συναγομένων HSS 7 συνθεμένων HM²P¹P²
9 μητροπολίτῃ + ἢ HM²P¹P² 10 γενομένων P² 11 τῶν² > P² |
λαϊκῶν H 15 τοῦ] τὰ P² | γεγένηται M² 18 αὐτὸς M² 19 καὶ
(fol. 33^v) οὕτως aber darüber steht am Kopf der Seite die Überschrift von
Kanon VI, die später am Rand noch einmal folgt H | οἱ > P² 25 μεθοπόρου A¹
26f corr. Harduin τοὺς—ἐπισκόπους A¹H πρὸς τοὺς—ἐπισκόπους d. übr. HSS, aber
τοῦ μείζονος P³ κυβερνοῦσιν H 28 λιβὲν HM²P¹P² 30 καὶ > A¹H
Gelasius. S

ἐκκλησίαις. καθόλου δὲ πρόδηλον ἐκείνο, ὅτι εἴ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἢ σύνοδος ἢ μεγάλη ὤρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον· ἐὰν μέντοι τῇ κοινῇ πάντων ψήφῳ εὐλόγῳ οὕτῃ καὶ κατὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικὸν δύο ἢ 5 τρεῖς δι' οἰκείαν φιλονεικίαν ἀντιλέγουσι, κρατεῖται ἢ τῶν πλείονων ψήφου.

Περὶ τοῦ ἐν Αἰλίας ἐπισκόπου. ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηκε καὶ 7 παράδοσις ἀρχαία, ὥστε τὸν ἐν Αἰλίας ἐπίσκοπον τιμᾶσθαι, ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, τῇ μητροπόλει σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώ-
10 ματος.

Περὶ τῶν ὀνομαζομένων Καθαρῶν. περὶ τῶν ἐαυτοὺς μὲν 8 ὀνομαζόντων Καθαροὺς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ ἀγιωτάτῃ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετούμενους αὐτοὺς οὕτως μένειν ἐν τῷ κλήρῳ. πρὸ
15 ἀπάντων δὲ τούτων ὁμολογήσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι, τοῦτ' ἔστι καὶ διγάμοις κοινωεῖν καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπετωκόσιν, ἐφ' ὧν καὶ χρόνος τέτακται καὶ καιρὸς ὤρισταί, ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν ἐν πᾶσι τοῖς δόγμασι τῆς καθολικῆς
20 ἐκκλησίας. ἔνθα μὲν οὖν πάντες εἴτε ἐν κόμαις εἴτε ἐν πόλεσιν αὐτοὶ μόνοι εὐρίσκονται χειροθετηθέντες, εὐρίσκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι. ὅσοι δὲ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ὄντος προσέρχονται, πρόδηλον ὡς ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἔξει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου, ὁ δὲ ὀνομα-
25 ζόμενος παρὰ τοῖς Καθαροῖς ἐπίσκοπος τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἔξει, πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκοῖη τῷ ἐπισκόπῳ τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ μετέχειν. εἰ δὲ μὴ τοῦτο αὐτῷ ἀρέσκει, ἐπινοήσει τόπον ἢ χωρεπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὅλως δοκεῖν εἶναι, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν.

30 Περὶ χειροτονίας πρεσβυτέρων. εἴ τινες ἀνεξετάστως προ- 9 ἤχθησαν πρεσβύτεροι, ἢ ἀνακρινόμενοι ὁμολόγησαν τὰ ἡμαρτημένα αὐτοῖς, καὶ ὁμολογησάντων παρὰ κανόνα κινούμενοι ἄνθρωποι χεῖρας

A¹H V¹P³ M²P¹P²

4 καὶ > P² 11 τῶν¹ > P³ 12f καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ A¹ ἀποστο-
λικῇ > H ἀποστ. καὶ καθολ. d. ūbr. HSS 14 χειροτονουμένους V¹P³ 17 καὶ¹
> V¹P³ 18 καὶ² > V¹P³ 19 αὐτοὺς > P² 21 εὐρίσκονται P² εὐρίσκοντο P³
23 προσέρχεται P³ 25 ἐπισκόποις P² 26 δοκεῖ A¹ δοκεῖ H 27 αὐτῷ > H |
ἀρέσκει A¹H 28 χωρεπισκόπου A¹ χωρεπισκοπῆς d. ūbr. HSS | σκλήρω P³
30 πρεσβυτέρων] ἐπισκόπων M²P¹P²

ἐπιτεθείκασι, τοὺς τοιούτους ὁ κανὼν οὐ προσίεται. τὸ γὰρ ἀνεπίληπτον ἐκδικήσει ἢ καθολικὴ ἐκκλησία.

Περὶ τῶν πταιόντων καὶ προχειρισθέντων κατὰ ἄγνοιαν. 10 ὅσοι προχειρίσθησαν τῶν παραπεπτωκότων κατὰ ἄγνοιαν ἢ καὶ 5 προειδόντων τῶν προχειρισμένων, τοῦτο οὐ προκρίνει τῷ κανόνι τῷ ἐκκλησιαστικῷ· γνωσθέντες γὰρ καθαιροῦνται.

Περὶ παραβάντων χωρὶς ἀνάγκης. περὶ τῶν παραβαινόντων 11 χωρὶς ἀνάγκης ἢ ἀφαιρέσεως ὑπαρχόντων ἢ χωρὶς κινδύνων ἢ τινος τοιούτου, ὃ γέγονεν ἐπὶ τῆς τυραννίδος Αικωνίου. ἔδοξε τῇ συνόδῳ, 10 εἰ καὶ ἀνάξιοι ἦσαν φιλανθρωπίας, ὅμως χρηστεύσασθαι εἰς αὐτούς. ὅσοι οὖν γνησίως μεταμέλονται, τρία ἔτη ἐν ἀκροωμένοις ποιήσουσι καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑπολεουσύνται, δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινω- 15 ηῖσουσι τῷ λαῷ τῶν εὐχῶν.

Περὶ τῶν ἀποταξαμένων καὶ πάλιν εἰς κόσμον ἀναδραμόντων. 12 15 οἱ προσκλήθέντες ὑπὸ τῆς χάριτος καὶ τὴν πρώτην ὀρμὴν ἐνδειξάμενοι καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζώνας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀναδραμόντες, ὡς τινες καὶ ἀργῖοια προίεσθαι καὶ βενεφικτοῖς κατορθῶσαι τὸ στρατεύεσθαι, οὗτοι δέκα ἔτη ὑποπιπέτωσαν μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον. ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις προσήκει 20 ἐξετάζειν τὴν προαίρεσιν καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας. ὅσοι μὲν γὰρ καὶ φόβῳ καὶ δάκρυσι καὶ ὑπομονῇ καὶ ἀγαθοεργίαις τὴν ἐπιστροφὴν ἔργῳ, οὐ σῆματι ἐπιδείκνυνται, οὗτοι πληρώσαντες τὸν χρόνον τὸν ὠρισμένον τῆς ἀκροάσεως, τῶν εὐχῶν κοινωηῖσουσι μετὰ τοῦ 25 ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλευσάσθαι. ὅσοι δὲ ἀδιαφόρως ἠνεγκαν καὶ τὸ σῆμα τοῦ εἰσεῖναι εἰς τὴν ἐκ- κλησίαν ἀρκεῖν ἑαυτοῖς ἠγάσαντο πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν, ἐξάπαντος 30 πληρούτωσαν τὸν χρόνον.

17f vgl. Prov. 26, 11

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ἐπιτεθείκασι (so!) überdies erst verschrieben etwa in ἐπιτεθείκασι H ἐπιτε-
θείκασι V¹ 3 περὶ — 6 καθαιροῦνται > H 3 πταιόντων] πανόντων V¹P³ (Balf.)
4 καὶ > P² 5f προκρίνει τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι A¹ 7 Die Überschrift
ausnahmsweise im Text H | περὶ¹ + τῶν P³ 10 χρήσασθαι H 11 μετα-
μέλλονται M²P¹P² 12 καὶ ἑπτὰ — 12f κοινωηῖσουσι vom Corrector am Rand nach-
getragen P¹ | δὲ > M²P¹P² 14 Die Überschrift wieder im Text H |
εἰς + τὸν A¹M²P¹P² 17 καὶ — 18 στρατεύεσθαι > A¹ 19 προσήκει > H
20 ἐξετάζει H 21f ἐπιστροφὴν A¹M²P¹P² ἐπιστρέφειαν d. übr. HSS 22f τὸν
ὠρισμένον χρόνον A¹ 24 τῷ] αὐτῷ M² | βουλευσάσθαι (fol. 34^r) ὅσοι aber am
Kopf d. Seite vorgeschoben die Überschrift des folgenden Kanons 13; am Beginn
dieses Kanons fehlt sie dann H 25 διαφόρως V¹P³ 26 τὴν > M²P¹P²

Περὶ τῶν ἐν τῷ ἀποθνήσκειν κοινωρίαν ἐπιζητούντων. περὶ 13
 τῶν ἐξοδεούντων ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται
 καὶ νῦν, ὥστε εἴ τις ἐξοδεύει, τοῦ δεσποτικοῦ ἐφοδίου μὴ ἀποστε-
 ρείσθω. εἰ δὲ ἀπογνωσθεῖς καὶ κοινωρίας τυχῶν καὶ προσφορᾶς
 5 μετασχῶν πάλιν ἐν τοῖς ζῶσιν ἐξετασθείη, ἔστω μετὰ τῶν κοινω-
 νούντων τῆς εὐχῆς μόνης. καθόλου δὲ καὶ περὶ παντὸς οὕτινος οὖν
 ἐξοδεύοντος αἰτοῦντος μετασχεῖν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκι-
 μασίας μεταδίδτω τῆς προσφορᾶς.

Περὶ τῶν κατηχομένων, παραπεσόντων δέ. περὶ τῶν κατη- 14
 10 χομένων καὶ παραπεσόντων ἐν τῇ κατηχήσει ἔδοξε τῇ ἀγία καὶ
 μεγάλη συνόδῳ, ὥστε τριῶν ἐτῶν αὐτοὺς ἀκροασαμένους μόνον μετὰ
 ταῦτα εὐχεσθαι μετὰ τῶν κατηχομένων.

Περὶ τοῦ μὴ θεῖν μετατίθεσθαι ἀπὸ ἑτέρας πόλεως εἰς ἑτέραν. 15
 διὰ τὸν πολὺν τάραχον καὶ στάσεις τὰς γινομένας ἔδοξε παντάπασι
 15 περιαιρεθῆναι τὴν συνήθειαν τὴν παρὰ τὸν κανόνα εὐρεθεῖσαν ἐν
 τισὶ μέρεσιν, ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν, μήτε
 ἐπίσκοπον μήτε πρεσβύτερον μήτε διάκονον. εἰ δὲ τις μετὰ τὸν
 τῆς ἀγίας συνόδου ὄρον τοιοῦτόν τι ἐπιχειρήσειεν ἢ ἐπιδῶ ἑαυτὸν
 πράγματι, ἀκρωσθήσεται ἐξάπαντος τὸ κατασκευάσμα καὶ ἀποκατα-
 20 σταθήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ, ἧς ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος
 ἐχειροτονήθη.

Περὶ τῶν ἐν αἷς προεβλήθησαν ἐκκλησίας οὐκ ἐμμερόντων. 16
 ὅσοι ῥηνοκινδύνως, μήτε τὸν φόβον τοῦ θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες
 μήτε τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα εἰδότες, ἀναχωροῦσι τῆς ἐκκλησίας,
 25 πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι ἢ ὄλως ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενοι, οὗτοι
 οὐδαμῶς δεκτοὶ ὀφείλουσιν εἶναι ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ πᾶσαν
 αὐτοῖς ἀνάγκην ἐπάγεσθαι χορῆ ἀναστρέφειν εἰς τὰς ἑαυτῶν παροικίας·
 ἐπιμένοντας δὲ ἀκοινωνήτους εἶναι προσήκει. εἰ δὲ καὶ τολμήσειέ
 τις ὑφαρπάσαι τὸν τῷ ἑτέρῳ διαφέροντα καὶ χειροθετήσει ἐν τῇ
 30 αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ μὴ συγκατατιθεμένου τοῦ ἐπισκόπου, οὗ ἀνακεχώρηκεν
 ὁ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενος, ἄκυρος ἔστω ἢ χειροθεσία.

Περὶ κληρικῶν τοιζόντων. ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξετα- 17
 ζόμενοι τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν διώκοντες ἐπελά-

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 κοινωνίας ἐπιζητούντων μετασχεῖν M²P¹P² 3 ἐξοδεύει A¹ 4 καὶ² — 5 με-
 τασχῶν > M²P¹P² so auch vulg. Text 6 οὖν > HV¹P³ 7 μετασχεῖν + δόκι-
 μασίας A¹ 13 ἑτέραν] πόλιν H 15 παρὰ] περὶ HP³ 16 μὴ > HP²
 19 πράγματι + τοιοῦτω Balf. nach vulg. Text 19f ἀποκαταστήσεται P²
 24 εἰδότες κανόνα ∼ A¹ 29 τις > P³ | τὸν + ἐν P² 30 ἑαυτοῦ V¹P³ |
 συγκαταθεμένου V¹ 31 ὁ > M² 32 πειδῆ (die Initiale vergessen) A¹

θοντο τοῦ θείου γράμματος λέγοντος· »τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ· καὶ δανείζοντες ἑκατοστάς ἀπαιτοῦσιν, ἕδικαίωσεν ἡ ἀγία καὶ μεγάλη σύνοδος, ὡς εἴ τις εὐρεθῆῃ μετὰ τὸν ὄρον τοῦτον τόκους λαμβάνων ἐκ μεταχειρίσεως ἢ ἄλλως μετερχόμενος τὸ πρᾶγμα, ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν ἢ ἕτερόν τι ἐπινοῶν ἀσχροῦ κέρδους ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου καὶ ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἔσται.

Περὶ πρεσβυτέρων λαμβανόντων παρὰ διακόνων τὴν εὐχαριστίαν. ἦλθεν εἰς τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον, ὅτι ἔν τισι τόποις ἢ πόλεσι πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν οἱ διάκονοι διδόνασιν· ὅπερ οὔτε ὁ κανὼν οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκε, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν τούτους τοῖς προσφέρουσι δίδοναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. κάκεινο δὲ ἐγνωρίσθη, ὅτι ἤδη τινὲς τῶν διακόνων καὶ πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς εὐχαριστίας ἄπτονται. ταῦτα οὖν πάντα περιηγήσθω, καὶ ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις, εἰδότες ὅτι τοῦ μὲν ἐπισκόπου ὑπηρετεῖται εἰσί, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττους τυγχάνουσι. λαμβανέτωσαν δὲ κατὰ τάξιν τὴν εὐχαριστίαν μετὰ τοὺς πρεσβυτέρους ἢ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῖς διδόντος ἢ τοῦ πρεσβυτέρου. ἀλλὰ μήτε καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἐξέστω τοῖς διακόνοις· παρὰ κανόνα γὰρ καὶ παρὰ τάξιν ἐστὶ τὸ γινόμενον. εἰ δέ τις μὴ θέλοι πειθαρχεῖν, καὶ μετὰ τοὺς ὄρους πεπαύσθω τῆς διακονίας.

Περὶ τῶν ἐκ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως προσελθόντων ἢ προσ-
ιόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. περὶ τῶν Πανλιανισάντων, εἴτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ὄρος ἐκτίθεται ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος. εἰ δέ τινες ἐν τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν, ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου· εἰ δὲ ἀνακριθέντες ἀνεπιτήδειοι εὐρίσκονται, καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς προσήκει. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν διακόνων καὶ ὅλων περὶ τῶν ἐν τῷ αὐτῷ κανόνι ἐξεταζομένων ὁ αὐτὸς τύπος παραφυλαχθήσεται.

1 Psal. 14, 6

A¹H V¹P³ M²P¹P²

5 ἡμιολίας] ὀμιλίας P² 6 ἀλλότριον P³ | ἔσται τοῦ κανόνος ∼ A¹
7 τὴν > M²P¹P² 9 πρεσβυτέροις > V¹ 9f ὕπερ οὔτε A¹V¹P³ οὔτε δὲ M²P¹P²
ὕπερ > H 11 προσφέρειν M² | τούτοις A¹H 13 πάντα δὲ ταῦτα M² πάντα οὖν
ταῦτα ∼ P¹P² 18 ἐξέσται M²P¹P² 20 θέλει A¹ 21f Die Überschrift im Text H
21 σαμοσατέως P² | προσελθόντων A¹ 23 ἐκτίθεται H 24 αὐτοὺς > P² |
τινες — S. 120, 6 θειοτάτων > folgt aber innerhalb des folgenden Synodal-
schreibens nach ἀταξίας ἐμπούσαι (S. 122, 21f) P¹ | παρεληθότι M²P¹ 25 ἐξε-
τάσθησαν HV¹P³ 29 ἐν > V¹P³ | φυλαχθήσεται V¹P³

ἐμνήσθημεν δὲ καὶ τῶν διακονισσῶν τῶν ἐν αὐτοῖς, τῶν ἐν τῷ
σχήματι ἕξετασθεισῶν, ἐπεὶ μήτε χειροθεσίαν τιὰ ἔχουσιν, ὡς ἕξ-
άπαντος ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἕξετάζεσθαι.

Περὶ τῶν ἐν κυριακῇ γόνυ κλινόντων. ἐπειδὴ εἰσὶ τινες ἐν τῇ 20
5 κυριακῇ γόνυ κλινόντες καὶ ἐν ταῖς τῆς πεντηκοστῆς ἡμέραις, ὑπὲρ
τοῦ πάντα ὁμοίως ἐν πάσῃ παροικίᾳ ὁμοφρόνως φυλάττεσθαι ἐστῶτας
ἔδοξε τῇ ἀγία συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ κυρίῳ.

Τούτους τοὺς ἕκκοσι νόμους τὸ αὐτὸ ἅγιον αὐτῶν συνέδριον ἐπὶ 21
παρουσία τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ πανευφήμου βασιλέως Κωνσταν-
10 τίνου περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας ἐγράψαντο. ἐβουλεύσαντο 22
δὲ καὶ ἕτερον νόμον ἐκθέσθαι τινὲς τῶν ἐπισκόπων, ὃν ὁ θεὸς
ἐκόλλυσε Παφνούτιος, περὶ οὗ ἀναγκαῖον ᾤθηθην διηγήσασθαι μεγίστου
θαύματος ἄξιον διήγημα. ἐδόκει τισὶ τῶν ἐπισκόπων νόμον νεαρὸν
εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσαγαγεῖν ἐν τῇ συνόδῳ (καὶ) ὡς περὶ τῶν ἄλλων
15 τῆς ἐκκλησίας οὕτω καὶ τοῦτον ὀρίσαι.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς ἱερωμένους ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν ἐκβάλλειν.

Ἐγραφον οὖν περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς ἱερωμένους, εἴτε ἐπίσκοποι 33 1
εἴτε πρεσβύτεροι εἴτε διάκονοι εἴτε ὑποδιάκονοι εἴτε τις τοῦ ἱερα-
τικοῦ καταλόγου, συγκαθεύδειν ταῖς γαμεταῖς, ἃς ἔτι λαϊκοὶ ὄντες
20 ἠγάγοντο. τούτων οὕτω διατυπωμένων, ἀναστὰς ἐν μέσῳ τοῦ 2
ὄχλου τῶν ἐπισκόπων ὁ θεὸς Παφνούτιος μεγάλη τῇ φωνῇ ἐβόησε
λέγων· »μὴ βαρύνετε τὸν ζυγὸν τῶν ἱερωμένων, τίμιος γάρ, φησίν,
ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, μὴ τῇ ὑπερβολῇ τῆς
ἀκριβείας τὴν ἐκκλησίαν μᾶλλον προσβλάβητε, οὐ γάρ φησι πάντας
25 δύνασθαι φέρειν τῆς ἀπαθείας τὴν ἀσκησιν. »οὐδεῖς, ὡς οἶμαι, 3
φυλαχθήσεται ἐν τῇ σωφροσύνῃ τῆς ἐκάστου γαμετῆς τοῦ ἀνδρὸς
στερουμένου. σωφροσύνην δὲ καλὴν καὶ τῆς νομίμου γαμετῆς ἐκάστου
τὴν συνέλευσιν λέγω· μὴ μὴν ἀποξεύγνησθαι ταύτην, ἣν ὁ θεὸς ἔξευξε.

13—119, 6 vgl. Soer. I 11 p. 88ff. Sozom. I 23, 3f — 22 Hebr. 13, 4 —
25 vgl. Matth. 19, 12 — 28 vgl. Matth. 19, 6

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 διακονισῶν M²P¹ | ἐν² + αὐτῷ M²P¹P² 2 ἕξετασθεισῶν (fol. 34^v) ἐπεὶ,
aber am Kopf d. Seite die Überschrift von Kan. 20, die dann nicht wieder folgt H
(vgl. 115, 24) 4 ἐν + τῇ P³ 6 τοῦτον HSS 8 συνέδριον αὐτῶν ~ P²
10 ἐγράψατο HM²P¹P² | ἐβουλεύσατο M² 11 τινὲς > V¹P³ 13 τινὲς M²
14 corr. Ltz. 15 ὀρίσαι V¹P³ ὀρίσθαι A¹ ὀρίσασθαι HM²P¹P² 16 ἕκαστος P²
18 πρεσβύτεροι εἴτε διάκονοι εἴτε > P³ 22 βαρύνετε + λέγων M²P¹P² 23 ἐν
πᾶσι > M²P¹P² 25 ὡς > H 27 übers. 'wenn ihr der Mann geraubt ist'
στερουμένης M²P¹P² | σωφροσύνη H | καλὴν] καλὸν H καλεῖν P² καλὴν von
junger Hd. corr. in καλεῖν P³ 28 τὴν > M²P¹P² | μὴ] οὐ A¹

καὶ ἦν ἅπαξ ἀναγνώστης ἢ ψάλτης ἢ λαϊκὸς ὧν ἠγάγετο. καὶ 4
ταῦτα ἔλεγεν ὁ Παφνούτιος ἄπειρος ὧν γάμοι διὰ τὸ νηπιόθεν ἐν
ἀσκητηρίοις ἀναστρέφεσθαι αὐτόν. διὸ πεισθεὶς ὁ πᾶς τῶν ἐπισκόπων
σύλλογος τῇ τοῦ ἀνδρὸς συμβουλίᾳ ἀπεσίγησε περὶ τοῦ ζητήματος
5 τούτου, τῇ γνώμῃ καταλείψαντες τῶν βουλομένων κατὰ συμφωνίαν
ἀπέχεσθαι τῆς ἰδίας γαμετῆς.

Ταῦτα ἐπράχθησαν ἐπὶ τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης καὶ οἰκουμενικῆς 5
συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας συναθροισθείσης. Εὐσέβιος δὲ
καὶ Θεόγνιος καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς Ἀρειανοὶ οὐκ ἐνεγκόντες τὴν τῆς
10 ἄληθοῦς πίστεως κρατυνθεῖσαν βεβαίωσιν ἔτι μὴν καὶ τὸν Ἀρειον
ἀναθεματῖσαι μὴ ἀνασχόμενοι, φροαθέντες καὶ αὐθις ἐπὶ τούτῳ
ἐξορία ὑπέπεσον ψήφῳ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως καὶ κρίσει τῆς
ἀγίας τῶν ἐπισκόπων συνόδου, ἄλλων ἀντ' αὐτῶν ἐν ταῖς αὐτῶν
15 παροικίαις καταστάντων ψήφῳ τῆς αὐτῆς συνόδου καὶ τοῦ τῆς
ἐκίστου παροικίας κλήρου καὶ λαοῦ. καὶ Ἀμφίων μὲν τὴν τῆς 6
Νικομηδέων ἐκκλησίας ἡγεμονίαν παρέλαβε, Χρηῖστος δὲ τὴν αὐτῆς
Νικαίας καὶ ἄλλοι τὰς τῶν ὁμοφρόνων αὐτῶ. ἀλλὰ καὶ πάλιν ταῖς
ἐξ ἔθνους χρησάμενοι μηχαναῖς Εὐσέβιος καὶ Θεόγνιος καὶ τὴν βασιλέως
φιλανθρωπίαν ἐφόδιον ἐξ ἀπάτης εὐρόντες, ἀναπαλαῖσαι πάλιν καὶ
20 τὴν προτέραν δυναστείαν ἀπολαβεῖν ἐπειρῶντο. καὶ τὰ μὲν τούτων 7
κάκιαστα μηχανήματα ἀμύπολλα ὄντα καὶ πάσης ἀσεβείας ἔμπλεα
τυγχάνοντα πρὸς τὴν Θεοδοσήτου καὶ τῶν λοιπῶν συγγραφάντων
ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοὺς βουλομένους καταμαθεῖν παραπέμψοιμι,
βαδιῶ δὲ ἐγὼ ἐντεῦθεν τῷ λόγῳ ἐπὶ τὰ ἐξῆς, περὶ ὧν ἡ τῶν
25 ἐπισκόπων ἐπέστειλε σύνοδος τοῖς ἀπολειφθεῖσιν ἐπισκόποις καὶ ταῖς
ἐαυτῶν παροικίαις, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ὁ νικηφόρος καὶ πιστότατος
βασιλεὺς εἰς σύστασιν τῆς τε ἐκτεθείσης ἀγιωτάτης πίστεως καὶ τῆς
ἀγίας ἑορτῆς τοῦ πάσχα, εἰς ἔλεγχον δὲ τῶν τῆς ἀσεβείας προ-
στατῶν. ἐπὶ τούτοις γὰρ πᾶσι μεγαλοφυνῶς συγκροτηθείσης τῆς 8
30 συνόδου καὶ θεοπροπῶς ἐκφωνηθείσης τῆς πίστεως τὰ τε κατὰ τὴν

15—20 vgl. Thdt. I 20, 11 p. 69. Sozom. I 21, 5

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 ὁ + μέγας V¹P³ | ἄπειροι M² 3 ἀνατρέφεσθαι V¹P³ | πεισθεῖς] προ-
σθεῖς M²P¹P² 4 συμβουλῇ H 8 ἀθροισθείσης V¹P³ 9 Θεόγνιος H 12 ἐπέ-
πεσον P² | ψήφῳ — βασιλέως > A¹ | θεοφιλεστάτου + καὶ φιλοχρίστου P²
16 ἐκκλησίαν H | ἡγεμονίαν > H | αὐτῆς A¹ τῆς d. übr. HSS 17 αὐτῶ HV¹P³
αὐτῶν d. übr. HSS 18 Θεόγνιος HP³ 19 ἀναπαλάσαι (so) P¹ + δὲ M²
20 ἀναλαβεῖν M²P¹P² 21 ἀμύπολα HM²P¹P³ 24 ἐγὼ nach λόγῳ A¹
τὰ] τὸ A¹ 25 ἀπέστειλε V¹P³ 26 ἐαυτῶν] αὐτῶν M²P¹P² αὐτῶ H 28 ἔλεγ-
χον] ἔλεγον M² 28f πρωτοστατῶν V¹P³

ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν τυπώσαντες ἅπαντα οἱ ἄγιοι πατέρες δηλωῶσαι πάντα τὰ ὠρισμένα διὰ γραμμάτων πάσαις ταῖς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις ἐσπούδασαν, συνάψαντες καὶ τὰ κατὰ *Μελίτιον*.

5 *Περὶ τοῦ ἀνοσίου Μελιτίου.*

Ἐπειδὴ δὲ καὶ *Μελιτίος* τις ἐπισκοπῆς χειροτονίας ἤξιωμένος οὐ 341
πρὸ πολλοῦ τῆς Ἀρείου μανίας, διελεγχθεὶς ὑπὸ τοῦ θειοτάτου
Πέτρου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπισκόπου, τοῦ καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου
στέφανου ἀναδησαμένου, καθαιροθεὶς ὁ αὐτὸς *Μελίτιος* οὐκ ἔστερξε
10 τὴν τῆς καθαιρέσεως ψῆφον, ἀλλὰ τὴν τε *Θηβαίδα* καὶ τὴν *πελά-*
ζουσαν Ἀγυπτον θορύβων καὶ ζάλης ἐνέπλησε, τυραννίδι κατὰ τῆς
Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου χρώμενος προεδρίας· ἔγραψε δὲ τὸ κοινὸν
τῆς συνόδου πρὸς τὴν τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν, ἅπερ περὶ τῆς
τούτου νεωτεροποιίας ἐνομοθέτησεν·

15 »*Συνοδικὴ ἐπιστολὴ γραφεῖσα τοῖς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν καὶ 2*
Ἀγυπτον καὶ Πεντάπολιν καὶ Λιβύην καὶ ταῖς κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπ’
οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις κλήροις τε καὶ λαοῖς τῆς ὀρθο-
δόξου πίστεως παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ ἁγίας συνόδου· τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ
θεοῦ χάριτι Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς κατὰ τὴν Ἀγυπτον καὶ
20 *Πεντάπολιν καὶ Λιβύην καὶ τοῖς κατὰ τὴν ὑπ’ οὐρανὸν ἀγαπητοῖς*
ἀδελφοῖς, κλήροις τε καὶ λαοῖς ὀρθοδόξοις, οἱ ἐν Νικαίᾳ συναχθέντες
καὶ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον συγκροτήσαντες ἐπίσκοποι ἐν
κυρίῳ χαίρειν.

25 Ἐπειδὴ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως 3
Κωνσταντίνου συναγαγόντος ἡμᾶς ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων
ἡ μεγάλη καὶ ἁγία σύνοδος ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθεῖσα τὰ περὶ τῆς
ἐκκλησιαστικῆς πίστεως διείληφεν, ἅτινα ἀναγκαῖον ἡμῖν ἐφάνη

6—123, 13 vgl. Socr. I 9, 1—14 p. 57 ff. Thdt I 9. Das Synodalschreiben 15 ff findet sich auch in den Athanas.-HSS (vgl. G. Loescheke im Rh. Mus. 59, 461 ff und Parmentiers Theodorettausgabe S. 38), und bis 122, 27 lateinisch S. Leonis opera III 587 f A¹H V¹P³ M²P¹P²

4 u. 5. *Μελίτιον* M²P¹P² 5 *περὶ Μελιτίου τοῦ ἀνοσίου* (am Rand) H
6 *ἐπεὶ* HV¹P³ 7 *διελεγχθεὶς* H 8 *τοῦ*¹ > P² 9 *ἔστερξε*] *ἔστεξε* A¹ *ἐδέξαστο* H
11 *τυραννίδος* HP³ 12 *προεδρίας*] *παρρησίας* P² | *δὲ*] *δεῖ* (so) A¹ *δὴ* Klosterm.
14 *νεωτερίας* V¹ *νεοτεροποιίας* P³ | *ἐνομοθεση*⁶ V¹ 16 f *τῆς . . . ἁγίας . . . ἐκκλη-*
σίας A¹ 18 *Νικαίας* P³ | *συνόδου* + *τῶν τριακοσίων ἐπισκόπων* M²P¹P² + *τῶν*
τ ἔπ. V¹ + *τῶν τῶν ἔπ.* P³ | *ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος* steht vor *τῇ ἁγίᾳ* etc.
M²P¹P²V¹P³ (vgl. G. Loeschke a. a. O. 464) | *μεγάλῃ* + *τοῦ* H 21 *λαοῖς*]
τοῖς H | *συναχθέντες* — 22 *μεγάλῃν* > P³ 24 *θεοῦ*] *χριστοῦ* V¹P³

>ἀποσταλῆναι παρ' ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς διὰ γραμμάτων, ἵνα εἰδέναι ἔχοιτε,
 >τίνα μὲν ἐκινήθη καὶ ἐξητάσθῃ, τίνα δὲ ἔδοξε καὶ ἐκρατύνηθ'· πρῶτον
 >μὲν οὖν ἀπάντων ἐξητάσθη τὰ κατὰ τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν παρανο-
 >μίαν Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὑπὸ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου
 5 >βασιλέως ἡμῶν Κωνσταντίνου. καὶ παμψηφί ἔδοξεν ἀναθεματι- 4
 >σθῆναι αὐτὸν καὶ τὴν ἀσεβῆ αὐτοῦ δόξαν καὶ τὰ ῥήματα καὶ τὰ
 >νοήματα αὐτοῦ τὰ βλάσφημα οἷς ἐκέχρητο βλασφημῶν τὸν υἱὸν
 >τοῦ θεοῦ, λέγων ἕξ οὐκ ὄντων εἶναι καὶ πρὶν γεννηθῆναι μὴ εἶναι
 >καὶ ἦν πότε ὅτε οὐκ ἦν καὶ ἀντεξουσιότητι κακίας καὶ ἀρετῆς
 10 >δεκτικὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ λέγοντος καὶ κτίσμα ὀνομαζόντος καὶ
 >ποίημα. ταῦτα πάντα ἀνεθεμάτισεν ἡ ἁγία σύνοδος, οὐδὲ ὅσον 5
 >ἀκούσαι τῆς ἀσεβοῦς δόξης καὶ τῆς ἀπονοίας καὶ τῶν βλασφημῶν
 >ῥημάτων αὐτοῦ ἀνασχομένη. καὶ τὰ μὲν κατ' ἐκείνον οἴου τέλους
 >τετύχηε πάντως ἢ ἀκηκόατε ἢ ἀκούσεσθε, ἵνα μὴ δόξωμεν
 15 >ἐπεμβαίνειν ἀνδρὶ δι' οἰκείαν ἁμαρτίαν ἄξια τὰπίχειρα κομισα-
 >μένῳ. τοσοῦτον δὲ ἴσχυσεν αὐτοῦ ἡ ἀσέβεια, ὡς καὶ παραπολέσει 6
 >Θεωνᾶν τὸν ἀπὸ Μαρμαριζῆς καὶ Σεκοῦνδον τὸν ἀπὸ Πτολεμαίδος·
 >τῶν γὰρ αὐτῶν κἀκεῖνοι σὺν τοῖς ἄλλοις τετυχήκασιν.
 >Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις τῆς μὲν κακοδοξίας ἐκείνης καὶ
 20 >τῆς βλασφημίας καὶ τῶν προσώπων τῶν τολμησάντων διάστασιν καὶ
 >διαίρεσιν ποιήσασθαι τοῦ εἰρηνευμένου ἄνωθεν λαοῦ ἠλενθέρωσε
 >τὴν Αἴγυπτον, ἐλείπετο δὲ τὸ κατὰ τὴν προπέτειαν Μελιτίου καὶ
 >τῶν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντων, καὶ περὶ τούτου τοῦ μέρους ἃ
 >ἔδοξε τῇ συνόδῳ ἐμφανίζομεν ὑμῖν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. ἔδοξεν 7
 25 >οὖν Μελίτιον μὲν φιλανθρωπότερον κληθείσης τῆς συνόδου (κατὰ
 >γὰρ τὸν ἀκριβῆ λόγον οὐδεμιᾶς συγγνώμης ἄξιός ἦν) μένειν ἐν τῇ
 >αὐτοῦ πόλει καὶ μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχειν μήτε χειροτονεῖν μήτε
 >χειρίζειν μήτε χειροθετεῖν μήτε ἐν χώρᾳ μήτε ἐν πόλει ἑτέρα
 >φαίνεσθαι ταύτης τῆς προφάσεως ἔνεκα, ψιλὸν δὲ τὸ ὄνομα τῆς
 30 >τιμῆς κεκτηθῆναι. τοὺς δὲ ὑπ' αὐτοῦ κατασταθέντας μυστικωτέρα 8

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 ἀπάντων > P² | τὴν² > V¹P³ 4 ὑπὸ A¹H ἐπὶ d. übr. HSS 5 βα-
 σιλέως > P³ | ἔδοξαν V¹P³ 5f ἀναθεματίζειν HM²P¹P² 8 θεοῦ + καὶ P¹,
 Rasur M², nachträglich eingefügt P² | καὶ πρὶν — εἶναι > P² 10 δεκτι-
 κὸν > P² 10f ὀνομαζόντος καὶποίημα > P³ 13 ἐκείνον M²P¹P² | τέλους
 > A¹ (aber von späterer Hd. nach τετύχηκε Z. 14 nachgetragen) 14 ἀκηκόατε H
 16 ἴσχυσε δὲ (δ corr. aus ν) ∞ H | ἡ > P³ | ὡς > P¹ 17 βαρβαρικῆς V¹
 20 τῆς > M²P¹P²V¹P³ 21 εἰρηνευμένου] εἰρημένου M²P¹P² 22 δὲ + καὶ H
 24 ἡμῖν HV¹ 25 Μελίτιον] βέλτιον V¹P³ | μὲν > P²

>χειροτονία βεβαιωθέντας κοινωνηθῆναι ἐπὶ τούτοις ἐφ' ᾧ τε ἔχειν
 >μὲν αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ λειτουργεῖν, δευτέρους δὲ εἶναι ἐξάπαντος
 >πάντων τῶν ἐν ἐκάστη παροικία καὶ ἐκκλησίᾳ ἐξεταζομένων τῶν
 >ὑπὸ τὸν τιμιώτατον καὶ συλλειτουργὸν ἡμῶν Ἀλεξάνδρον προχει-
 5 >ρισμένων. ὡς τούτοις μὲν μηδεμίαν ἐξουσίαν εἶναι τοὺς ἀρέζοντας
 >αὐτοῖς προχειρίζεσθαι ἢ ὑποβάλλειν ὀνόματα ἢ ὅλως ποιεῖν τι χωρὶς
 >γνώμης τοῦ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου
 >τῶν ὑπὸ Ἀλεξάνδρον τελούντων, τὸν ὀσιώτατον συλλειτουργὸν
 >ἡμῶν. τοὺς δὲ χάριτι θεοῦ καὶ εὐχαῖς ὑμετέροις ἐν μηδενὶ σχίσ- 9
 10 >ματι εὐρεθέντας, ἀλλὰ ἀκηλιδώτους ἐν τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ
 >ἐκκλησίᾳ ὄντας ἐξουσίαν ἔχειν καὶ προχειρίζεσθαι καὶ ὀνόματα ἐπι-
 >λέγεσθαι τῶν ἀξίων τοῦ κλήρου καὶ ὅλως πάντα ποιεῖν καὶ κατὰ
 >νόμον καὶ θεσμὸν τὸν ἐκκλησιαστικόν. εἰ δέ τινα συμβαίῃ ἀνα- 10
 15 >παύσασθαι τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τηριζομένων προσαναβαίνειν εἰς τὴν
 >τιμὴν τοῦ τετελευτηζότος τοὺς ἄρτι προσληφθέντας μόνον εἰ ἀξιοί
 >φαίνονται καὶ ὁ λαὸς αἰροῖτο συνεπιψηφίζοντας αὐτῶ καὶ ἐπι-
 >σφραγίζοντας τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου. τοῦτο δὲ τοῖς 11
 >μὲν ἄλλοις ἅπασιν συνεχωρήθη· ἐπὶ δὲ τοῦ Μελιτίου προσώπου
 >οὐκέτι τὰ αὐτὰ ἔδοξε διὰ τὴν ἀνέκαθεν αὐτοῦ ἀταξίαν καὶ διὰ τὸ
 20 >πρόχειρον καὶ προπετὲς τῆς γνώμης, ἵνα μηδεμίαν ἐξουσίαν ἢ ἀδθεντία
 >αὐτῶ δοθῆι, ἀνθρώπων δυναμένων πάλιν τὰς αὐτὰς ἀταξίας ἐμ-
 >ποιῆσαι. ταῦτα ἔστι τὰ ἐξαιρετὰ καὶ διαφέροντα Αἰγύπτῳ καὶ τῇ 12
 >ἀγιωτάτῃ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ. εἰ δέ τι ἄλλο ἢ ἐκανονίσθη ἢ
 >ἐδογματίσθη συμπρόντος τοῦ κυρίου καὶ τιμιωτάτου συλλειτουργοῦ
 25 >καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἀλεξάνδρου, αὐτὸς παρὼν ἀκριβέστερον ἀνοίσει
 >ταῦτα πρὸς ὑμᾶς, ἅτε δὴ καὶ κύριος καὶ κοινωνὸς τῶν γεγενημένων
 >τυγμάνων.

13

>Εὐαγγελιζόμεθα δὲ ὑμᾶς καὶ περὶ τῆς συμφωνίας τοῦ ἀγιο-
 >τάτου πάσχα, ὅτι ὑμετέροις εὐχαῖς κατορθώθη καὶ τοῦτο τὸ
 30 >μέρος, ὥστε πάντας τοὺς ἐν τῇ ἐοῖα ἀδελφούς, τοὺς μετὰ τῶν

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 μὲν > A¹ 3 τῶν²] τὸν V¹ 4 τιμιώτατον + ἡμῶν H 5 μηδεμίαν]
 οὐδὲ μίαν P² | ἐξουσίαν > V¹ 6 ὀνόματα V¹P³ ὀνόματι A¹HM²P¹P² 8 ἀλε-
 ξάνδρον H 9 ἡμετέρας H 9f σχήματι P¹V¹P³ (wo aber von späterer Hd.
 corr. in σχίσματι), σχίσματι aber ἴσματος auf Rasur M² 10 ἀλλὰ + καὶ P²
 + καὶ V¹ 15 προσληφθέντας HM²P¹P² Soer. Thdt. προσληφθέντας A¹ προ-
 ληφθέντας V¹P³ 24 κυρίου A¹ κυροῦ HM²P¹P²V¹P³ 26 τῶν γεγενημένων]
 ἡμῖν M²P¹ ἐμῖν (aber statt v ursprüngl. η) P² 28f ἁγίου V¹P³ 29 κατορθώθη
 HM²P¹P²

>Ιουδαίων τὸ πρότερον ποιούντας, συμφώνως Ῥωμαίοις καὶ ὑμῖν καὶ
 >πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ἐξ ἀρχαίου μεθ' ὑμῶν φυλάσσουσι τὸ πάσχα ἐκ τοῦ
 >δεῦρο ἄγειν τὴν αὐτὴν ἀγιωτάτην ἑορτὴν τοῦ πάσχα. χαίροντες 14
 >οὖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι καὶ ἐπὶ τῇ κοιτῇ εἰρήνῃ καὶ συμφωνίᾳ,
 5 >καὶ ἐπὶ τῷ πᾶσαν αἰρέσειν ἐκκοπῆναι, ἀποδέξασθε μὲν μετὰ μεζονοῦ
 >τιμῆς καὶ πλείονος ἀγάπης τὸν συλλειτονοργὸν ἡμῶν, ὑμῶν δὲ ἐπί-
 >σκοπον Ἀλέξανδρον τὸν εὐφράναντα ἡμᾶς τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ καὶ
 >ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ τοσοῦτον πόνον ὑποστάντα ὑπὲρ τοῦ εἰρήνην
 >γενέσθαι παρὰ τε ὑμῖν καὶ πᾶσιν. εὐχεσθε δὲ καὶ περὶ ἡμῶν ἀπάντων,
 10 >ἵνα τὰ καλῶς ἔχειν δόξαντα, ταῦτα βέβαια μένοι κατ' εὐδοκίαν
 >γεγενημένα ὡς πιστεύομεν διὰ τοῦ παντοκράτορος θεοῦ καὶ τοῦ
 >μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ τοῦ
 >ἀγίου πνεύματος, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν*.

15 >Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ γραφεῖσα παρὰ Εὐσεβίου ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς ἐν
 >Παλαιστίνῃ.

>Τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως πραγματευθέντα κατὰ τὴν
 >μεγάλῃν σύνοδον τὴν ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθεῖσαν εἰκὸς μὲν ὑμᾶς, 35 1
 >ἀγαπητοί, καὶ ἄλλοθεν μεμαθηγέναι, τῆς φήμης προτρέχειν εἰσθινίας
 >τὸν περὶ τῶν πραττομένων [πραγμάτων] ἀληθῆ λόγον. ἀλλ' ἵνα μὴ
 20 >ἐκ τοιαύτης ἀκοῆς τὰ τῆς ἀληθείας ἕτεροίως ὑμῖν ἀπαγγέλληται,
 >ἀναγκαίως διεπεμφάμεθα ὑμῖν πρῶτον μὲν τὴν ὑφ' ἡμῶν προτε-
 >θεῖσαν περὶ τῆς πίστεως γραφὴν, ἔπειτα δὲ τὴν δευτέραν, ἣν ταῖς
 >ἡμετέραις φωναῖς προσθήκας ἐπιβαλόντες ἐκδεδώκασι. τὸ μὲν οὖν
 >παρ' ἡμῶν γράμμα ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου ἡμῶν βασιλέως 2
 25 >ἀναγνωσθὲν εὖ τε ἔχειν καὶ δοξίμως ἀποφανθὲν τοῦτον ἔχει τὸν
 >τρόπον·

>Ἡ ὑφ' ἡμῶν ἐκτεθεισα πίστις, καθὼς παρελάβομεν παρὰ τῶν
 >πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπων καὶ ἐν τῇ πρώτῃ κατηγήσει καὶ ὅτε τὸ λουτρόν 3
 >ἐλαμβάνομεν καὶ καθὼς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν μεμαθήκαμεν καὶ
 30 >ὡς ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπισκοπῇ πιστεύομεν τε καὶ

14—S. 127, 26 vgl. Soer. IS, 35—54p. 48 ff. Athanas. (Montfaucon) I 238. Thdt. I 12
 p. 48 ff

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ὑμῖν corr. von 1. Hd. aus ἡμῖν A¹ 5 ἀποδέξασθε M²P³ 8 τῇ > M²
 9 περὶ] ὑπὲρ M²P¹P² 10 ἔχειν] ἄγειν P³ 11 διὰ] παρὰ P²V¹P³ 12 τοῦ κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ∞ V¹P³ 14 ἐπισκόπον > H 19 corr. nach Soer. Thdt.
 20 ἡμῖν A¹ 21 ἴφ'] ἐφ' P³ 21 f προτεθεῖσαν A¹P³ προταθεῖσαν HM²P¹P²V¹
 Thdt. 23 ἐπιβάλλοντες A¹ ἐπιβαλλόντες (so!) V¹ (Thdt.-Überlieferung gespalten)
 29 καὶ' > P² (vgl. Thdt.)

>εἰδιδάσκομεν, οὕτω καὶ νῦν πιστεύοντες τὴν ἡμετέραν πίστιν ὑμῖν
>προαναφέρομεν. ἔστι δὲ αὕτη·

>Πιστεύομεν εἰς ἓνα θεόν, πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν 4
>ἀπάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν ποιητὴν· καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν
5 >Χριστόν, τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, ζωὴν
>ἐκ ζωῆς, υἱὸν μονογενῆ, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, πρὸ πάντων
>τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννημένον, δι' οὗ καὶ ἐγένετο τὰ
>πάντα, τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα καὶ ἐν ἀνθρώποις
>πολιτευσάμενον καὶ παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ
10 >ἀνεληθόντα πρὸς τὸν πατέρα καὶ ἤξοντα πάλιν ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας
>καὶ νεκρούς. πιστεύομεν καὶ εἰς ἓν πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς πνεῦμα
>ἅγιον, καθὼς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἀποστέλλων εἰς τὸ κήρυγμα τοὺς 5
>ἐναντοῦ μαθητὰς εἶπε· >πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ
>ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ
15 >υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, περὶ ὧν καὶ διαβιβαιόμεθα οὐ-
>τως ἔχειν καὶ οὕτω φρονεῖν καὶ πάλιν οὕτως ἐσχηκέναι καὶ μέχρι
>θανάτου ὑπὲρ ταύτης ἐνίστασθαι τῆς πίστεως, ἀναθεματίζοντες
>πᾶσαν ἄθεον αἵρεσιν· ταῦτα ἀπὸ καρδίας καὶ ψυχῆς πάντοτε πεφορο- 6
>νηκέναι, ἐξ οὐπερ ἴσμεν ἐναντούς, καὶ νῦν φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἐξ
20 >ἀληθείας ἐπὶ τοῦ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν
>Ἰησοῦ Χριστοῦ μαρτυρούμεθα, δεικνύναι ἔχοντες καὶ δι' ἀποδείξεων
>καὶ πείθειν ὑμᾶς, ὅτι καὶ τοὺς παρεληλυθότας χρόνους οὕτως ἐπι-
>στευόμεν τε καὶ ἐκηρύσσομεν.

>Ταύτης ὑφ' ἡμῶν ἐκτεθείσης τῆς πίστεως οὐδεὶς παρῆν ἀντι- 7
25 >λογίας τόπος. ἀλλ' αὐτός τε πρῶτος ὁ θεοφιλέστατος ἡμῶν βασιλεὺς
>ὀρθότατα περιέχειν αὐτὴν ἐμαρτύρησεν οὕτω τε καὶ ἐναντὸν φρονεῖν
>συνωμολόγησε, καὶ ταύτη τοὺς πάντας συγκατατίθεσθαι ὑπογράψαι
>τε τοῖς δόγμασι καὶ συμφωνεῖν τούτοις αὐτοῖς παρεκελεύετο, ἐνὸς

13 Matth. 28, 19

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 προαναφέρομεν Soer. Thdt. 9 ἡμέρα > P² 10 καὶ vor ἤξοντα
nachträgl. eingefügt P² 11 καὶ² > H | ἅγιον¹ + τούτων ἕναστος εἶναι καὶ
ἐπάρχειν πιστεύοντες, πατέρα ἀληθῶς πατέρα καὶ υἱὸν ἀληθῶς υἱὸν καὶ πνεῦμα
ἅγιον M²P¹P² nach Thdt. oder Soer. 16 ἔχειν — οὕτως > P³ | πάλιν] πάλαι
Athanas. Soer. cod. A 18 πάντως P³ πάντα Soer. > Thdt. 19 ἴσμεν]
ἴωμεν V¹ ἴωμεν, aber am Rand von späterer Hd. ἴωμεν und von einer andern
ἐγνωμεν P³ 21 μαρτυρούμεθα A¹ μαρτυροῦμεθα H | δι' ἐξ A¹ 22 καὶ¹
> A¹ 25 τόπος] τίπος H | πρῶτος > P²

μόνον προσεγγραφέντος ῥήματος τοῦ ὁμοουσίου, ὃ καὶ αὐτὸ ἡρμή-
 νευσε, λέγων, ὅτι μὴ κατὰ τὰ τῶν σωμαίων πάθη λέγοιτο τῷ πατρὶ
 ὁμοούσιος οὔτε κατὰ διαίρεσιν οὔτε κατὰ τινα ἀποτομὴν ἐκ τοῦ
 5 πατρὸς ὑποστῆναι· μηδὲ γὰρ δύνασθαι τὴν αὐλὸν καὶ νοερὰν καὶ
 ἀσώματον φύσιν σωματικόν τι πάθος ὑφίστασθαι, θείοις δὲ καὶ
 ἀπορρήτοις λόγοις προσήκειν τὰ τοιαῦτα νοεῖν. καὶ ὁ μὲν σοφώτα-
 τος ἡμῶν καὶ εὐσεβέστατος βασιλεὺς τὰ τοιάδε ἐφιλοσόφει, οἱ δὲ
 προφάσει τῆς τοῦ ὁμοουσίου προσθήκης τήνδε τὴν γραφὴν πε-
 ποιήκασιν.

10 >H ἐν τῇ συνόδῳ ὑπαγορευθεῖσα πίστις.

>Πιστεύομεν εἰς ἓνα θεόν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὄρατῶν 8
 >τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν
 υἱὸν τοῦ θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τοῦτ' ἔστιν ἐκ
 >τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν
 15 >ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ,
 >δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ· τὸν δι'
 >ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα
 >καὶ σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα, ταφέντα καὶ ἀναστάντα
 >τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι
 20 >ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα. τοὺς δὲ λέγοντας ἡῖν
 >ποτε ὅτε οὐκ ἦν· καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν· καὶ ὅτι ἕξ οὐκ ὄν-
 >των ἐγένετο· ἢ ἐξ ἐτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι ἢ
 >κτιστὸν ἢ τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἀναθεματίζει ἡ
 >ἀποστολικὴ καὶ καθολικὴ ἐκκλησία.

25 >Καὶ δὴ ταύτης τῆς γραφῆς ὑπ' αὐτῶν ὑπαγορευθείσης, ὅπως 9
 >εἴρηται αὐτοῖς τὸ >ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς· καὶ τὸ >τῷ πατρὶ
 >ὁμοούσιον·, οὐκ ἀνεξέταστον αὐτοῖς κατελιμπάνομεν. ἐπερωτήσασι
 >τοιγαροῦν καὶ ἀποκρίσεις ἐντεῦθεν ἀνεκινούντο, ἐβασάνιζέ τε ὁ λόγος
 >τὴν διάνοιαν τῶν εἰρημένων. καὶ δὴ τὸ >ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς·

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1f ἡρμήνευσε A¹ 2 σωμαίων] ἀσωμάτων H 3 vor διαίρεσιν ist τὴν
 zugefügt P² | τοῦ > H 5 δὲ] τε A¹ 6 προσήκει HM²P¹P² (Thdt. codd. ΔHN)
 11 πιστεύω A¹H 16 καὶ + τὰ V¹P³ 21 καὶ πρὶν — ἦν > M²P¹P² |
 γεννηθῆναι] γενέσθαι V¹ 22f ἢ κτιστὸν > H Thdt. 23 τὸν τοῦ θεοῦ
 υἱὸν ~ M² 24 καθολικὴ + ἁγία HM²P¹P² 27 κατελιμπάνομεν A¹M²P¹P²
 (vgl. Thdt.) καταλιμπάνομεν HV¹ καταλαμβάνομεν P³ | ἐπερωτήσεις Athan.
 Socr. ἐρωτήσεις Thdt. 28 καὶ βασάνιζέ (= βασανίζετο), aber eine spätere Hd.
 hat ε vorgesetzt P³

- >ὁμολογεῖτο πρὸς αὐτῶν δηλωτικὸν εἶναι τοῦ ἐκ μὲν τοῦ πατρὸς
 >εἶναι, οὐ μὴν ὡς μέρος ὑπάρχειν τοῦ πατρὸς. ταύτη δὲ καὶ ἡμῖν **10**
 >ἐδόκει καλῶς ἔχειν συγκατατίθεσθαι τῇ διανοίᾳ, τῆς εὐσεβοῦς δι-
 >δασκαλίας ὑπαγορευούσης ἐκ τοῦ πατρὸς εἶναι τὸν υἱόν, οὐ μὴν
5 >μέρος αὐτοῦ τῆς οὐσίας τυγχάνειν. διόπερ τῇ διανοίᾳ καὶ αὐτοὶ
 >συνετιθέμεθα, οὐδὲ τὴν φωνὴν παραιτούμενοι, τοῦ τῆς εἰρήνης σκο-
 >ποῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῖν κειμένου καὶ τοῦ μὴ τῆς ὀρθῆς ἐκπεσεῖν
 >διανοίας.
 >Κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τὸ >γεννηθέντα καὶ οὐ ποιηθέντα κατε- **11**
10 >δεξιόμεθα. ἐπειδὴ τὸ ποιηθὲν κοινὸν ἕφασκον εἶναι πρόσρημα τῶν
 >λοιπῶν κτισμάτων τῶν διὰ τοῦ υἱοῦ γενομένων, ὧν οὐδὲν ὅμοιον
 >ἔχειν τὸν υἱόν. διὸ δὴ μὴ εἶναι αὐτὸν ποίημα τοῖς δι' αὐτοῦ γενο-
 >μένοις ἔμφερές, κρείττονος δὲ ἢ κατὰ πᾶν ποίημα τυγχάνειν οὐσίας,
 >ἣν ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννησθαι τὰ θεῖα διδάσκει λόγια, τοῦ τρόπου
15 >τῆς γεννήσεως ἀνεκφράστου καὶ ἀνεπιλογίστου πάσῃ γεννητῇ φύσει
 >τυγχάνοντος.
 >Οὐτὸ δὲ καὶ τὸ ὁμοούσιον εἶναι τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν ἐξεταζό- **12**
 >μενος ὁ λόγος συνίστη, οὐ κατὰ τὸν τῶν σωμάτων τρόπον, οὐδὲ
 >τοῖς θνητοῖς ζήοις παραπλησίως· οὔτε γὰρ κατὰ διαίρεσιν τῆς οὐ-
20 >σίας οὔτε κατὰ ἀποτομῆν, ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τι πάθος ἢ τροπὴν ἢ
 >ἀλλοίωσιν τῆς τοῦ πατρὸς δυνάμεως. τούτων γὰρ πάντων ἄλλο-
 >τρίαν εἶναι τῆν ἀγέννητον τοῦ πατρὸς φύσιν· παραστατικὸν δὲ εἶναι **13**
 >τὸ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ τοῦ μηδεμίαν ἔμφερειαν πρὸς τὰ γενητὰ
 >κτίσματα τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ φέρειν, μόνω δὲ τῷ πατρὶ τῷ γεγεννη-
25 >κῶτι κατὰ πάντα τρόπον ἀφωμοιωσθαι καὶ μὴ εἶναι ἐξ ἑτέρας τινὸς
 >ὑποστάσεώς τε καὶ οὐσίας ἀλλ' ἐκ τοῦ πατρὸς. ᾧ καὶ αὐτὸ τοῦτον
 >ἐρμηνευθέντι τὸν τρόπον καλῶς ἔχειν ἐφάνη συγκαταθέσθαι· ἐπεὶ
 >καὶ τῶν παλαιῶν τινὰς λόγους καὶ ἐπιφανεῖς ἐπισκόπους καὶ συγ-
30 >γραφέας ἔγνωμεν ἐπὶ τῆς τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ θεολογίας τῷ τοῦ
 >ὁμοουσίου χρησαμένους ὀνόματι· ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς ἐκτε- **14**
 >θείσης εἰρήσθω πίστεως ἢ συνεφωνήσαμεν οἱ πάντες οὐκ ἀνεξέτα-

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 μὲν fehlt im Text, steht aber am Rand V¹ | τοῦ² > H **6** συνετιθέμεθα
 HM²P¹P² Socr., Thdt.-HSS außer A **7** ὀφθαλμοῦ H **9** καὶ² > H **10** τὸ + οὐ H
13 κρείττον A¹ κρείττων H **15** γεννητῇ HM²P¹P² und die Mehrzahl der Thdt.-HSS
18 συνίστησιν M²P¹P² (die Thdt.-Überlieferung gespalten) **23** τοῦ corr. aus τὸ
 A¹ (vgl. Thdt.) τὸ d. übr. HSS | γεννητὰ M²P¹P² **25** ἀφωμοιωσθαι H ἀφω-
 μοιωσθαι V¹P³ (vgl. Thdt.) **26** αὐτῷ H Socr., Thdt.-HSS außer L | τοῦτο
 M² **27** συγκατατίθεσθαι M²P¹P² Thdt.

>στοις, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀποδοθείσας διανοίας ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θεοφιλε-
>στάτου βασιλέως ἐξετασθείσας καὶ τοῖς εἰρημένους λογισμοῖς συνομο-
>λογηθείσας.

>Καὶ τὸν ἀναθεματισμὸν δὲ τὸν μετὰ τὴν πίστιν πρὸς αὐτῶν 15
5 >ἐκτεθέντα ἄλυπον εἶναι ἡγησάμεθα διὰ τὸ ἀπειργεῖν ἀγράφοις χρῆσθαι
>φωναῖς, δι' ἃς σχεδὸν ἢ πᾶσα γέγονε σύγχυσις καὶ ἀκαταστασία τῆς
>ἐκκλησίας. μηδεμίᾳς γούν θεοπνεύστου γραφῆς τῷ »ἐξ οὐκ ὄντων«
>καὶ τῷ »ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν« καὶ τοῖς ἐξῆς ἐπιλεγόμενοις κεκορημέ-
>νης, οὐκ ἔλλογον ἐφάνη ταῦτα λέγειν καὶ διδάσκειν. ᾗ καὶ αὐτῷ 16
10 >καλῶς δόξαντι συνεθέμεθα. ἐπεὶ μὴδὲ ἐν τῷ πρὸ τούτου χρόνῳ
>τούτοις εἰώθαμεν συγχρῆσθαι τοῖς ῥήμασι.

>Ἐτι μὴν τὸ ἀναθεματίζεσθαι τὸ »πρὸ τοῦ γεννηθῆναι οὐκ ἦν«
>οὐκ ἄτοπον ἐνομήσθη τῷ παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖσθαι εἶναι αὐτὸν υἱὸν
>τοῦ θεοῦ πρὸ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως. ἤδη δὲ ὁ θεοφιλέστα- 17
15 >τος ἡμῶν βασιλεὺς καὶ αὐτὸς τῷ λόγῳ κατεσκευάζεν. ὡς καὶ κατὰ
>τὴν ἔνθεον αὐτοῦ γέννησιν τὴν πρὸ πάντων αἰώνων εἶναι αὐτόν.
>ἐπεὶ καὶ πρὶν ἐνεργεῖν γεννηθῆναι, δυνάμει ἦν ἐν τῷ πατρὶ ἀγεννή-
>τως, ὄντος τοῦ πατρὸς αἰεὶ πατρὸς ὡς καὶ βασιλέως αἰεὶ καὶ σωτῆρος
>αἰεὶ δυνάμει πάντα ὄντος, αἰεὶ τε κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχον- 18
20 >τος. ταῦτα ἡμῖν ἀναγκαίως διεπεμφάμεθα, ἀγαπητοί, τὸ κεκορημέ- 18
>νον τῆς ἡμετέρας ἐξετάσεώς τε καὶ συγκαταθέσεως φανερὸν ἡμῖν
>καθιστῶντες, καὶ ὡς εὐλόγως τότε μὲν καὶ μέχρις ὑστάτης ὥρας
>ἐνιστάμεθα, ὅτε ἡμῖν τὰ ἑτεροίως γραφέντα προσέκοπτε, τότε δὲ
>ἀφιλονείκως τὰ μὴ λυποῦντα κατεδεξάμεθα, ὅτε ἡμῖν εὐγνωμόνως
25 >τῶν λόγων ἐξετάζουσι τὴν διάνοιαν ἐφάνη συντρέχειν τοῖς ὑφ' ἡμῶν
>αὐτῶν ἐν τῇ προεκτεθείῃ πίστει ὁμολογημένοις.

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2f καὶ — συνομολογηθείσας > A¹HP³ 5 ἄλυπον A¹HV¹P³ Athan. Soer.
ἄλυτον M²P¹P² Soer. cod. T δεκτὸν Thdt. 7. S τῷ A¹ corr. aus τό, τὸ HM²P¹P²
V¹P³ 9 αὐτῷ αὐτὸς A¹ 11 συγχρησθῆναι A¹H χρῆσθαι V¹ 13 πᾶσιν]
πάντων A¹ 14 θεοῦ + καὶ H 16 Am Rand von späterer Hd. ζήτησον περὶ
τούτου, οὐ γὰρ δοκεῖ ἔχειν ὀρθῶς M². Am Rand wohl sicher von 1. Hd. ζῆ.
ζῆτι περὶ τούτου· οὐδὲ γὰρ δοκεῖ ἔχειν καλῶς P². Entsprechende, nur längere
und z. T. schwer lesbare Randbemerkungen dogmatischen Inhalts in A¹ und H
19 πάντων A¹ | ὄντως P² | τὰ nachträgl. von 2. Hd. eingefügt M² > V¹
αὐτὰ] αὐτοῦ P³ 20f κεκορημένον A¹ 21 τε > A¹ Thdt. SDL | ἡμῖν]
ἡμῖν H 22 τότε] ποτὲ M² 23 ἡμῖν] μῖν H 23 τὰ ἑτεροίως — 24 ἡμῖν
> V¹ | τότε δὲ] τε καὶ H 26 ὁμολογησαμένοις A¹ ὁμολογησαμένοις H

᾿Ασπαζόμεθα ὑμᾶς σὺν τῇ παρ' ὑμῖν ἀδελφότητι. ἐρρωσθαι ὑμᾶς
 ᾿εν νυρίῳ ἐρχόμεθα, ἀδελφοὶ τιμωτάτοι.»

᾿Νικητῆς Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς ἐπισκόποις καὶ λαοῖς.

᾿Τοὺς πονηροὺς καὶ ἀσεβεῖς μιμησάμενος ᾿Αρειος δίκαιός ἐστι 36 1
 5 ᾿τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ὑπέχειν ἀτιμίαν. ὥσπερ τοίνυν Πορφύριος ὁ
 ᾿τῆς θεοσεβείας ἐχθρὸς συντάγματα ἅττα παράνομα κατὰ τῆς θρη-
 ᾿σκείας συστησάμενος ἄξιον εὔρατο μισθόν, καὶ τοιοῦτον ὥστε ἐπο-
 ᾿νείδιστον μὲν αὐτὸν πρὸς τὸν ἐξῆς γενέσθαι χρόνον καὶ πλείστης
 10 ᾿αναπλησθῆναι κακοδοξίας, ἀφανισθῆναι δὲ τὰ ἀσεβῆ αὐτοῦ συγγράμ-
 ᾿ματα, οὕτω καὶ νῦν ἔδοξεν ᾿Αρειόν τε καὶ τοὺς αὐτῷ ὁμογνώμονας
 ᾿Πορφυριανοὺς μὲν καλεῖσθαι, ἢ ᾿ὄνπερ τοὺς τρόπους μεμίμηται,
 ᾿τούτων ἕξωσι καὶ τὴν προσηγορίαν πρὸς δὲ τοῦτο καὶ εἴ τι σύγ-
 ᾿γραμμα ὑπὸ ᾿Αρειοῦ συντεταγμένον εὐρίσχοιτο, τοῦτο πρὶ παραδί-
 ᾿δοσθαι, ἵνα μὴ μόνον τὰ φανῶλα αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας ἀφανισθῆι,
 15 ᾿ἀλλὰ μηδὲ ὑπόμνημα αὐτοῦ ὅλως ὑπολείποιτο. ἐκεῖνο μέντοι 2
 ᾿προαγορεύω, ὡς εἴ τις σύγγραμμα ὑπὸ ᾿Αρειοῦ συνταγὴν φωραθῆι
 ᾿κρύψας καὶ μὴ εὐθέως προσενεγκὼν καὶ πρὶ καταναλώσας, τοῦτο
 ᾿θάνατος ἔσται ζημία. παραχρῆμα γὰρ ἄλοῦς ἐπὶ τοῦτο κεφαλῆς
 ᾿ὑποστήσεται τιμωρίαν. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.»
 20 Καὶ ἄλλας δὲ ἐπιστολὰς ὁ βασιλεὺς κατὰ ᾿Αρειόν καὶ τῶν 3
 ᾿ὁμοδόξων αὐτοῦ πανηγυρικώτερον γράφας πανταχοῦ κατὰ πόλιν
 προέθηνεν.

᾿Επιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς ᾿Αλεξανδροεῖς κατὰ ᾿Αρειόν καὶ
 πρὸς πάντας ὀρθοδόξους.

25 ᾿Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς τῇ καθολικῇ ᾿Αλεξανδρείῳ καὶ πάντων 37 1
 ᾿τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίᾳ χαίρετε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.

3—19 vgl. Socr. I 9, 30f p. 69 — 20—22 vgl. Socr. I 9, 64 p. 85 — 25—
 S. 130, 6 vgl. Socr. I 9, 17—25 p. 64. Der Brief ist auch in den Athanas.-HSS
 überliefert (vgl. Rh. Mus. LIX, 459). Die im Auftrag Justinians angefertigte latei-
 nische Übersetzung liegt in Photographie nach cod. Paris. Lat. 1682 (= Lat.) vor

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ὑμῖν] ἡμῖν H 3 λαοῖς A¹HM²P¹P² λαϊκοῖς V¹P³ 6 θεοσεβείας] εὐσε-
 βείας M²P¹P² 9 ἀφανισθῆναι, aber davor kleine Rasur A¹ 10 αὐτῷ > H,
 steht nach ὁμογνώμονας M²P¹P² 11 μὲν nachträglich eingefügt P² 16 συν-
 ταγὴν] συντεταγμένον A¹ 18 ἔσται + ἡ P² 19 διαφυλάξει von späterer Hd.
 corr. in διαφυλάξει A¹ φυλάξει V¹P³ 23f Als Überschrift am Rand: τοῦ αὐτοῦ
 ἐπιστολὴ πρὸς ᾿Αλεξανδροεῖς usw. H

>Τελείαν παρὰ τῆς θείας προνοίας εἰλήφραμεν χάριν, ἵνα πάσης
 πλάνης ἀπαλλαγέντες μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιγινώσκωμεν πί-
 στιν. οὐδὲν λοιπὸν τῷ διαβόλῳ ἔξιπτοι καθ' ἡμῶν· πᾶν ὅτι 2
 δὲν κακοτεχνησάμενος ἐπεχείρησεν, ἐκ βέθρων ἀνήρηται· τὰς διχονοίας
 5 τὰ σχίσματα τοὺς θορούβους ἐκείνους καὶ τὰ τῶν διαφωνιῶν, ἵν'
 οὕτως εἶπω, θανάσιμα γάρμαζα ἢ τῆς ἀληθείας κατὰ θεοῦ κέλευσιν
 ἐνίκησε λαμπρότης. ἕνα τοιγαροῦν ἅπαντες καὶ τῷ ὀνόματι προσκυ-
 νοῦμεν καὶ εἶναι πεπιστεύσαμεν. ἵνα δὲ τοῦτο γένηται θελήσει 3
 θεοῦ συνεζάλεσα εἰς τὴν Νικαίων πόλιν τοὺς πλείστον τῶν ἐπισκό-
 10 πων, μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς ἐγὼ καθάπερ εἰς τις ἐξ ὑμῶν συνθεράπων
 ὑμέτερος καθ' ὑπερβολὴν εἶναι χαίρων καὶ αὐτὸς τὴν τῆς ἀληθείας
 ἐξέτασιν ἀνεδεξάμην. ἠλέγχθη γοῦν ἅπαντα καὶ ἀκριβῶς ἐξήτα 4
 σται ὅσα ἀμφιβολίας καὶ διχονοίας προφάσεις ἐδόκει γεννᾶν, καὶ
 φεισάσθω ἢ θεία μεγαλειότης, ἡλίκα καὶ ὡς δεῖνὰ περὶ τοῦ ἡμετέρου
 15 σωτήρος, περὶ τῆς ἐλπίδος καὶ ζωῆς ἡμῶν ἀπρεπῶς ἐβλασφήμησάν
 τινες, τάναντία ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς καὶ τῇ ἀγίᾳ πίστει φθελ-
 γόμενοι τε καὶ πιστεύειν ὁμολογοῦντες.

>Τριακοσίων γοῦν καὶ πρὸς ἐπισκόπων ἐπὶ σωφροσύνη τε καὶ 5
 ἀγχινοῖα θανατοζομένων μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πίστιν, ἣ καὶ ταῖς ἀλη-
 20 θεῖαις ἀκριβῆς τοῦ θείου νόμου πέφυκε πίστις, εἶναι βεβαιούντων,
 μόνος Ἄρειος ἐφωράθη τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας ἠττημένος καὶ τὸ
 κακὸν τοῦτο πρῶτον μὲν παρ' ὑμῖν, ἔπειτα δὲ καὶ παρ' ἑτέροις ἀσε-
 βεῖ γνώμη διασπείρας. ἀναδεξώμεθα τοιγαροῦν ἦν ὁ παντοκράτωρ 6
 θεὸς παρέσχε πίστιν, ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοὺς ἀγαπητοὺς ἡμῶν ἀδελ-
 25 φούς, ὧν ἡμᾶς τοῦ διαβόλου ἀναιδῆς τις ὑπηρέτης ἐχώρισεν, ἐπαν-
 ἴσωμεν ἐπὶ τὸ κοινὸν ἡμῶν σῶμα καὶ τὰ γνήσια ἡμῶν μέλη, σπουδῆ
 πάσῃ ἴσωμεν. τοῦτο γὰρ καὶ τῇ ἀγχινοῖᾳ καὶ τῇ πίστει καὶ τῇ 7
 ὁσιότητι τῇ ὑμέτερά προέπει, ἵνα τῆς πλάνης ἐλεγχθείσης ἐκείνον, ὃν
 καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸν εἶναι συνέστηκε, πρὸς τὴν θείαν ἐπανέλθητε
 30 χάριν. ὃ γὰρ τοῖς ἀγίοις ἤρρεσεν ἐπισκόποις, οὐδὲν ἐστὶν ἕτερον ἢ 8
 μόνον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γνώμη, μάλιστα ὅπου γε καὶ τὸ ἅγιον
 πνεῦμα τοιούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν ταῖς διανοαῖς ἐγκείμενον

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 καθ' ἡμῶν V¹P³ 5 τὰ² > M² 6 θεοῦ] κυρίου H 7 ἅπαντες + θεὸν
 M²P¹P² 14 ὡς δεῖνὰ] ὡδινὰ H ὅσα δεῖνὰ M²P¹P² 18 πρὸς (adv.) A¹V¹P³ πλειόνων
 M²P¹P² Socr. pluribus Lat. γοῦν καὶ πρὸς > H 24 ἀγαπητοὺς ἡμῶν > P³
 26 καὶ + ἐπὶ M²P¹P² 27 ἴσωμεν] ἰσώμεν, am Rand von anderer Hd. ff καὶ
 ἴσωμεν A¹ 29 ἐπανέλθητε] ἐπανέστηκε P² 30 τοῖς + τριακοσίοις V¹P³ (Socr.,
 wo aber ἀγίοις fehlt) ἕτερόν ἐστὶν ~ A¹

Gelasius.

>τὴν θείαν βούλησιν ἐξεφώτισε. διὸ μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω, μηδεὶς 9
 >ὑπεριθέσθω, ἀλλὰ προθύμως πάντες εἰς τὴν ἀληθεστάτην ὁδὸν
 >ἐπανήγυτε, ἵν' ἐπειδὴν ὅσον οὐδεπώποτε πρὸς ὑμᾶς ἀφίκωμαι, τὰς
 >ὀφειλομένας τῷ παντεφόρῳ θεῷ μεθ' ὑμῶν ὁμολογήσω χάριτας,
 5 >ὅτι περὶ τὴν εἰλικρινῆ πίστιν ἐπιδείξας τὴν εὐκταίαν ἡμῖν ἀγάπην
 >ἀποδέδωκεν. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

¹Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἣν ἀπὸ τῆς Νικαίων ἀπίστευε τοῖς
 ἀπολειφθεῖσι τῆς συνόδου ἐπισκόποις.

»Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς ἐκκλησίας καὶ ἐπισκόποις τοῖς τῆς ἀγίας 10
 10 >καὶ μεγάλης ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἀπολειφθεῖσι χαίρειν.

>Πείραν λαβῶν ἐκ τῆς τῶν κοινῶν εὐπραξίας, ὅση τῆς θείας δυνά-
 >μεως πέφυκε χάρις, τοῦτον καὶ πρὸ πάντων ἔκριναι εἶναι μοι σκοπὸν προσ-
 >ἡγεῖν, ὅπως παρὰ τοῖς μακαριωτάτοις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πλή-
 >θειοῦ πίστις μία καὶ εἰλικρινῆς ἀγάπη ὁμογενῶμων τε εὐδέβεια περὶ τὸν
 15 >παντοκράτορα θεὸν τηρῆται. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἑτέρως οὐχ οἶόν τε 11
 >ἦν ἀκλιῆ καὶ βεβαίαν τάξιν λαβεῖν, εἰ μὴ, εἰς ταυτὸν πάντων ὁμοῦ
 >ἡγῶν τῶν πλειόνων ἐπισκόπων συνελθόντων, ἐκάστου τῶν προση-
 >ζόντων τῇ ἀγιωτάτῃ θρησκείᾳ διάκρισις γένοιτο, τοῦτον ἕνεκεν
 >πλείστον ὅσων συναθροισθέντων ἐν ταύτῃ τῇ Νικαίων πόλει θεο-
 20 >φιλεστάτων ἐπισκόπων (καὶ αὐτὸς δὲ ἐγὼ καθάπερ εἰς ἐξ ὑμῶν
 >τυγχάνων συμπαρόν, οὐ γὰρ ἀρνήσοιμι ἄν, ἐφ' ᾧ μάλιστα χαίρω
 >συνθεράπων ὑμέτερος πεφυκέναι) ἄχρι τοσοῦτον ἅπαντα τῆς προση-
 >κούσης τετύχηκεν ἐξετάσεως, ἄχρις οὐδ' ἡ τῷ παντεφόρῳ θεῷ ἀρέ-
 >σκουσα γνώμη πρὸς τὴν τῆς ἐνότητος συμφωνίαν εἰς φῶς προήχθη, ὡς
 25 >μηδὲν ἔτι πρὸς διχόνοιαν ἢ πίστεως ἀμφισβήτησιν [τι] ὑπολείπεσθαι.

»Ἐνθα καὶ περὶ τῆς τοῦ πάσχα ἀγιωτάτης ἡμέρας γενομένης 12
 >ζητήσεως, ἔδοξε κοινῇ γνώμῃ καλῶς ἔχειν ἐπὶ μιᾶς ἡμέρας ἅπαντας
 >τοὺς ἅπανταχόσε Χριστιανούς τὴν σωτήριον ἑορτὴν ἐπιτελεῖν

9—S. 133, 24 vgl. Thdt. I 10 p. 42ff Eus. V. C. III, 17—20. Soer. I 9, 32—46 p. 70ff

A¹H V¹P³ M²P¹P²

3 ἐπάνυ|τε A¹ (||| = Rasur), ἐπάνυτε (durch Rasur aus ἐπάνυτε) M², P¹ ἐπαν-
 ἰετε P² | ὑμᾶς] ἡμᾶς P² 4 παντεφόρῳ M²P¹, durch Rasur corr. in παντε-
 φόρῳ P² 5 διτιπερ] διτι περὶ P³ 6 ἀπέδωκεν HM²P¹P² | φυλάξει V¹P³ |
 ἀγαπητοὶ ἀδελφοί ∞ HM²P¹P² (Soer.) 7 ἀπίστευεν ἀπὸ τῆς Νικαίων ∞ H ἐπέ-
 στείλε A¹M²P¹ 8 τῇ συνόδῳ V¹P³ 14 τε] δὲ P² 16 ταυτὸ P² 18 ἀγιωτάτῃ]
 ἀγία M²P¹P² | τοῦτου] τοῦτων P² 21 ἀρνήσοιμι A¹HV¹P³ ἀρνησαίμην M²P¹P²
 Eus. Soer. Thdt. 25 [τι] G. L. 27 ἡμέρας bis auf —ς auf Rasur P² 28 ἐορ-
 τὴν nachträgl. eingefügt P²

>τοῦ ἀγιωτάτου πάσχα. τί γὰρ ἡμῖν κάλλιον, τί δὲ σεμνότερον
 >ὑπάρξει δυνήσεται τοῦ τὴν ἑορτὴν ταύτην, παρ' ἧς τὴν τῆς
 >ἀληθείας εἰλήφραμεν ἐλπίδα, μιᾷ τάξει καὶ φανερωῶ λόγῳ παρὰ
 >πᾶσιν ἀδιαπτώτως φυλάττεσθαι; καὶ πρῶτον μὲν ἀνάξιον ἔδοξεν
 5 >εἶναι τὸ τὴν ἀγιωτάτην ἑορτὴν ἐκείνην τῇ τῶν Ἰουδαίων ἐπομένους
 >συνηθεῖα πληροῦν, οἱ τὰς ἑαυτῶν χειρας ἀθεμίτῳ πλημμελέματι
 >χράναντες εἰκότως τὰς ψυχὰς οἱ μιαροὶ τυφλώττουσιν. ἔξεστι γὰρ
 >τοῦ ἐκείνων ἔθους ἀποβληθέντος ἀληθεστέρα τάξει, ἣν ἐκ πρώτης
 >τοῦ πάθους ἡμέρας μέχρι τοῦ παρόντος ἐφυλάξαμεν, καὶ ἐπὶ τοὺς
 10 >μέλλοντας αἰῶνας τὴν τῆς ἐπιτηρήσεως ταύτης συμπλήρωσιν ἐγγίνε-
 >σθαι. μηδὲν τοίνυν ἔστω * ἡμῖν μετὰ τοῦ ἐχθίστου τῶν Ἰουδαίων 13
 >ὄχλον. εἰλήφραμεν παρὰ τοῦ σωτήρος ἑτέραν ὁδόν. πρόκειται δρό-
 >μος τῇ ἱερωτάτῃ ἡμῶν θρησκείᾳ καὶ νόμος πρέπων. τούτου συμ-
 >φῶνως ἀντιλαμβανόμενοι, τῆς αἰσχρᾶς ἐκείνης συνειδήσεως ἑαυτοὺς
 15 >ἀποσπάσωμεν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι. ἔστι γὰρ ἀληθῶς ἀτοπίωτατον 14
 >ἐκείνους ἀγχεῖν καθ' ἡμῶν, ὡς ἄρα παρεκτός τῆς αὐτῶν διδασκαλίας
 >ταῦτα φυλάττειν οὐκ ἡμεῖς ἱκανοί. τί δὲ φρονεῖν ὀρθῶς ἐκείνοι
 >δυνήσονται, οἱ μετὰ τὴν κυριοκτονίαν ἐκείνην ἐκστάντες τῶν φρε-
 >νῶν ἄγονται [οὖν] οὐ λογισμῶ τινι ἀλλ' ὁρμῇ ἀκατασκέτῳ, ὅπου
 20 >ἂν αὐτοὺς ἢ ἔμφυτος αὐτῶν ἀπάγοι μανία; ἐκείθεν τοίνυν καὶ ἐν
 >τούτῳ τῷ μέρει τὴν ἀλήθειαν οὐχ ὀρθῶσιν, ὡς αἰεὶ κατὰ τὸ πλεῖστον
 >αὐτοὺς πλανωμένους ἀντὶ τῆς προσηκούσης ἐπανορθώσεως ἐν τῷ
 >αὐτῷ ἔτι δεύτερον αὐτοὺς τὸ πάσχα ἐπιτελεῖν. τίνος οὖν χάριν 15
 >τούτοις ἐπόμεθα τοῖς δεινὴν πλάνην ὁμολογημένως ἔχουσι; δεύτερον
 25 >γὰρ τὸ πάσχα ἐν ἐνὶ ἐνιαυτῷ οὐκ ἂν ποτε ποιεῖν ἀνεξόμεθα. ἀλλ'
 >εἰ καὶ ταῦτα μὴ προὔκειτο, τὴν ὑμετέραν ἀγχίνουσαν ἐχοῖν * πάντοτε

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 τί δὲ] ἢ τί A¹ 2 ἧς + καὶ P² 3 ἀληθείας] ἀθανασίας Eus. Socr. Thdt.
 6 συνηθεία z. T. auf Rasur P² 8 ἔθους A¹HM²P¹P²P³ (in diesem von späterer
 Hd. corr. aus ἔθρους) wie Thdt. codd. SL Eus. cod. J ἔθρους nur V¹ wie die Mehr-
 zahl der HSS des Eus. Socr. Thdt. (vgl. u. verb. Parmentiers Apparat) | ἀλη-
 θέστερον P³ 10 ταύτην A¹H ταύτης corr. aus αὐτης (so!) P² 11 ἔστω + κοι-
 νὸν M²P¹P² wie Eus. Socr. und einige Thdt.-HSS (s. u. 26) 14 ἀντιλαμβανόμενος H
 17 ἡμεῖς] ἴσμεν V¹P³ εἴημεν Thdt. 19 οὖν > M²P¹P² 20 μανία + (19) ἀλλ'
 ὁρμῇ — (20) αὐτῶν aber von 1. Hd. durch Punkte getilgt P¹ 21 πλεῖτον H
 22 πλανωμένους > P² | προσηκούσης + αὐτοῖς M²P¹P² 24 ἐπόμεθα] ἐσό-
 μεθα H 26 ἡμετέραν A¹M²P¹P²P³ | ἐχοῖν + καὶ διὰ σπουδῆς καὶ δι' εὐχῆς
 ἔχειν M²P¹P² = Eus. Socr. Thdt. > A¹HV¹P³ d. h. in der Vorlage des Gel. (s. a.
 S. 132, 7f), M²P¹P² sind interpoliert

ἐν μηδενὸς ὁμοιότητι ἐκείνων τὸ καθαρὸν τῆς ὑμετέρας ψυχῆς κοινω-
νεῖν δοκεῖν ἀνθρώπων αἰσθήσει παγκάκων.

Ἐπρὸς τούτοις κάκεινο πάρεστι συνορθῶν, ὡς ἐν τηλικούτῳ πράγ- 16
ματι καὶ τοιαύτης θρησκείας ἑορτῇ διαφωνίαν ὑπάρχειν ἐστὶν ἀθέ-
5 μίτον. μίαν γὰρ ἡμῖν τὴν τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας ἡμέραν, τοῦτ' 17
ἐστὶ τοῦ ἀγιωτάτου πάθους, ὃ ἡμέτερος παρέδωκε σωτήρ, μίαν εἶναι
τὴν καθολικὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν βεβούληται· εἰ καὶ τὰ μάλιστα εἰς
πολλοὺς τε καὶ διαφόρους τόπους τὰ μέλη συνάγοιτο, ἀλλ' ὅμως ἐν
ἐνὶ πνεύματι, τοῦτ' ἐστὶ τῷ θεῷ βουλήματι, θάλλεται. λογισάσθω 18
10 δὴ ἡ τῆς ὑμετέρας ὁσιότητος ἀγχίνοια, ὅπως ἐστὶ δεινόν τε καὶ
ἀπρεπὲς κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἑτέροισι μὲν ταῖς νηστείαις σχολά-
ζειν, ἑτέροισι δὲ συμπόσια ἐπιτελεῖν καὶ μετὰ τὰς τοῦ πάσχα ἡμέρας
ἄλλοις μὲν ἐν ἑορταῖς καὶ ἀνέσειν ἐξετάζεσθαι, ἄλλοις δὲ ταῖς
ὄρισμέναις ἐκδίδοσθαι νηστείαις. διὰ τοῦτο γοῦν τῆς προσηκούσης
15 ἑπανορθώσεως τυχεῖν καὶ πρὸς μίαν διατύπωσιν ἄγεσθαι τοῦτο ἡ
θεῖα πρόνοια βούλεται, ὡς ἔγωγε ἅπαντας ἠγοῦμαι συνορθῶν.

Ὅθεν ἐπειδὴ τοῦτο οὕτως ἑπανορθοῦσθαι προσῆκεν, ὡς μηδὲν 19
μετὰ τῶν πατροκτόνων τε καὶ κρυοκτόνων ἐκείνων εἶναι ἡμῖν κοι-
νόν, ἐστὶ δὲ τάξις εὐπρεπής, ἣν ἅπασαι αἱ τῶν δυτικῶν καὶ μεσημ-
20 βρινῶν καὶ ἀρκτώων τῆς οἰκουμένης μερῶν φυλάττουσιν ἐκκλησίαι,
ἣν τινες τῶν κατὰ τὴν ἑσῶν τόπων οὐ προσίενται, ὧν ἕνεκεν ἐπὶ
τοῦ παρόντος καλῶς ἔχειν ἅπαντες ἠγήσαντο καὶ αὐτὸς δὲ τῇ ὑμε-
τέρας ἀγχινόια ἀρέσκειν ὑπεσχόμην, ἢν' ὅπερ δὴν κατὰ τὴν Ῥωμαίων
πόλιν Ἰταλίαν τε καὶ Ἀφρικὴν πᾶσαν Σπανίαν τε καὶ Γαλλίαν,
25 Βρετανίας Ἀγυπτὸν τε καὶ Λιβύας Ἑλλάδα τε ὅλην Ἀσιανὴν τε
διοίκησιν καὶ Ποντικὴν καὶ Κιλικίαν μᾶ καὶ τῇ αὐτῇ συμφώνῳ φυ-
λάττεται γνώμη, ἀμένως τοῦτο καὶ ἡ ὑμετέρα προσδέξεται σύνεσις,
λογισομένη ὡς οὐ μόνον πλείων ἐστὶν ὃ τῶν κατὰ τοὺς προειρη-

A¹H V¹P³ M²P¹P² (bis Z. 6 τοῦ)

1 ἡμετέρας HSS 2 δοκεῖ P² Thdt. cod. AF | αἰσθήσει A¹HV¹P³ ἤθεσι P²
ἔθεσι M²P¹ = Eus. Socr. Thdt. 5 ἡμετέρας > P² 6 ἀγιωτάτου — S. 133, 20
ὁμοιότητα > aber zwischen τοῦ und ἐπὶ ein / und am Rand von 1. Hd. λειπει: P²
7 βεβούληται + ἧς M²P¹ = Eus. Socr. 8 μέλη] μέρη Eus. Socr. Thdt. |
συνάγοιτο] δῆρηται M²P¹ = Eus. Socr. Thdt. 9 τῷ θεῷ > V¹ 12 ἐπι-
τελεῖν corr. aus τελεῖν H 16 ἔγωγε] ἔγω τε M² 18 ἐξείνων > V¹ |
εἶναι > A¹HV¹P³ | ἡμῖν εἶναι ~ M²P¹ (vgl. Thdt.) 21 οὐ προσίενται Zusatz
des Gel. 22f ἡμετέρας H 23 ὑπεσχόμην ἀρέσκειν ~ M²P¹ | ἢν' ἢν M²P¹
24 ἰσπανίαν A¹ σπανίαν von späterer Hd. corr. in ἰσπανίαν P³ | γαλλίαν M²
γαλίαν d. übr. HSS + καὶ A¹M²P¹ 25 βρετανίας A¹HV¹ βρετανίαν M²P¹ |
λι[ ] A¹ λιβίην HM²P¹ 26 συμφώνῳ > H συμφώνως M²P¹

μένους τόπους ἐκκλησιῶν ἀριθμός, ἀλλὰ καὶ ὡς τοῦτο μάλιστα κοινῇ
 πάντας ὀσιώτατόν ἐστι βουλευέσθαι, ὅπερ καὶ ὁ ἀκριβῆς λογισμὸς
 ἀπαιτεῖν δοκεῖ, τὸ μηδεμίαν μετὰ τῆς Ἰουδαίων ἐπιτορκίας σχεῖν κοι- 20
 νωνίαν. ἵνα δὲ τὸ κεφαλιωδέστατον συντόμως εἶπω, κοινῇ πάν-
 5 >των ἤρесе κρίσει τὴν ἀγιοτάτην τοῦ πάσχα ἑορτὴν μᾶ καὶ τῇ αὐτῇ
 ἡμέρᾳ συντελεῖσθαι· οὐδὲ γὰρ πρέπει ἐν τσοσάντῃ ἀγιοτήτι εἶναι τινα
 διαφορὰν, καὶ κάλλιον ἐπεσθαι τῇ γνώμῃ ταύτῃ ἐν ἧ οὐδεμία ἐστὶν
 ἀλλοτριᾶς πλάνης καὶ ἀμαρτήματος ἐπιμιξία.

>Τούτων οὕτως θεία κρίσει διὰ τῶν τσοσούτων καὶ τηλικούτων 21
 10 >ἀγίων ἐπισκόπων διατυπωθέντων ἀσμένως δέχεσθε τὴν οὐράνιον
 χάριν καὶ θείαν ὡς ἀληθῶς ἐντολήν. πᾶν γὰρ ὅ τι δᾶν ἐν τοῖς
 ἀγίοις τῶν ἐπισκόπων συνεδριοῖς ἐπράχθη, τοῦτο πρὸς τὴν θείαν
 βούλῃσιν τὴν ἀναφορὰν ἔχει. διὸ πᾶσι τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν ἀδελ-
 15 >φοῖς ἐμφανίσαντες τὰ προγεγραμμένα ἤδη καὶ τὸν προειρημένον τῆς
 >καθολικῆς πίστεως λόγον καὶ τὴν παρατήρησιν τῆς ἀγιοτάτης τοῦ
 >πάσχα ἡμέρας ὑποδέχεσθαι τε καὶ διατάττειν ὀφείλετε, ἵν' ἐπειδὴν
 >πρὸς τὴν πάλαι μοι ποθουμένην τῆς ὑμετέρας διαθέσεως ὄψιν ἀφι-
 >κωμαι, ἐν μᾶ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὴν ἀγίαν μεθ' ὑμῶν ἑορτὴν ἐπι- 22
 >τελέσαι δυνήθῃ καὶ πάντων ἔνεκεν μεθ' ὑμῶν εὐδοκίῃσιν, συνορῶν
 20 >τὴν διαβολικὴν ὁμότητα ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως διὰ τῶν ὑμετέρων
 >πράξεσιν ἀνηρημένην, ἀκμαζούσης δὲ πανταχοῦ τῆς ὑμετέρας πίστεως
 >καὶ εἰρήνης καὶ ὁμοιοῦς, εὐχαριστηρίους ἕμους μεθ' ὑμῶν ἀνα-
 >πέμψω τῷ πανευεργέτῃ καὶ σωτῆρι θεῷ. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει,
 >ἀδελφοὶ ἀγαπητοίε.

25 Ταῦτα μὲν οὖν τοῖς ἀπολειφθεῖσι τῆς συνόδου ἐπέστειλε· τοὺς 23
 δὲ συνεληλυθότας ἐφιλοφρονήσατο καὶ λόγοις καὶ δόξοις, πολλὰς

25—S. 134, 12 vgl. Thdt. I 11, 1—2 p. 46f

A¹H V¹P³ M²P¹P² (von Z. 20 ἐπὶ an)

2 ὀσιώτατον M²P¹ Eus. Soer. Thdt. ὀσιωτάτους A¹HV¹P³ | βουλευέσθαι corr.
 von 1. Hd. aus βούλεσθαι A¹ βουλεύεσασθαι V¹ βούλεσθαι Eus. Soer. Thdt. 4 τὸ
 κεφαλιωδέστατον HP¹M² (wo aber ton auf Rasur), τὸ κεφαλιωδέστατον A¹ τῷ
 κεφαλαίῳ δεύτερον V¹ τὸ κεφαλιωδέστερον P³ (vgl. Thdt.) 7 κάλλιον] κρεῖττον A¹
 9 Anders Eus. Soer. Thdt. 16 διατάττειν A¹H = Eus. Soer. Thdt. διαφράττειν d.
 übr. HSS 17 πρὸς > V¹P³ 18 αὐτῇ] αὐτοῦ P³ | ἡμῶν H | ἑορτὴν μεθ'
 ὑμῶν ∼ M²P¹ 20 ἡμετέρων] ὑμετέρων A¹ Eus. εἰρημένων M²P¹P² ἡμετέρων, aber
 von späterer Hd. corr. in ὑμετέρων P³ 21 δὲ und 22 εὐχαριστηρίους — 23 θεῷ
 > Eus. Soer. Thdt. 22 μεθ' ὑμῶν > V¹ 23 πανευεργέτῃ HM²P¹P² | δια-
 φυλάξει A¹ φυλάξει V¹ 24 ἀγαπητοὶ ἀδελφοί ∼ M²P¹P² | ἀδελφοί + μου Δ¹
 25 οὖν > P² Thdt. cod. A | ἀπέστειλε Δ¹

δὲ στιβάδας εὐτρεπισθῆναι κελεύσας, κατὰ ταῦτὸν ἐστίασεν ἅπαντας, τοὺς μὲν ἐπισημοτέρους ὁμοτραπέζους λαβῶν, τοὺς δὲ ἄλλους διελῶν εἰς τὰς ἄλλας τραπέζας. θεασάμενος δὲ τινὰς τοὺς δεξιούς ὀφθαλ- 24
 5 μούς οὐκ ἔχοντας, ἀλλ' ἐκκεκομμένους καὶ μαθῶν ὡς τὸ περὶ τὴν εὐσέβειαν τὴν εἰς Χριστὸν ἐδραῖον τοῦ πάθους ἐγένετο αἴτιον, τὰ
 χεῖλη τοῖς τραύμασι προσενηνοχῶς ἐλκύσειν ἐκείθεν τῷ φιλήματι τὴν
 εὐλογίαν ἐπίστευε, τέλος δὲ τοῦ συμποσίου λαβόντος ἕτερα πάλιν
 αὐτοῖς προσενηνοχε δῶρα. καὶ μέντοι καὶ γράμματα πρὸς τοὺς 25
 τῶν ἐθνῶν προστατεύοντας δέδωκεν ἄρχοντας, καθ' ἑκάστην πόλιν
 10 χορηγεῖσθαι παρεγγυῶν ἀειπαρθένους καὶ χήραις καὶ τοῖς τῇ θείᾳ
 λειτουργίᾳ ἀφιερωμένοις ἐτήσια σιτηρέσια, φιλοτιμίᾳ μᾶλλον ἢ χρεῖα
 ταῦτα μετρήσας. περὶ ὧν καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου διαλαμβάνων 26
 ὧδέ πως λέγει· οὕτω δὴ τοὺς ἀγίους ἐπισκόπους μετὰ πλείστης ὄσης
 εὐλαβείας διαναπαύσας ὁ πανεύφημος καὶ πιστότατος βασιλεὺς Κωνσταν-
 15 τίνος συνταξάμενός τε σφᾶς ἐπανιέναι οἴκαδε τοὺς πάντας ἠφίει.
 οἱ δὲ ἐπανήεσαν σὺν εὐφροσύνῃ πολλῇ, ἐκράτει τε λοιπὸν μία γνώμη
 παρὰ τοῖς πᾶσι παρ' αὐτῷ βασιλεῖ συμφωνηθεῖσα, συναπτομένων
 ὥσπερ ἐν σῶμα τῶν ἐκ μακροῦ διηρημένων. χαίρων δῆτα ὁ βα- 27
 σιλεὺς ἐπὶ τῷ κατορθώματι, τοῖς μὴ παρατηχοῦσι τῇ συνόδῳ ἐπι-
 20 σκόποις καρπὸν εὐθαλῆ δι' ἐπιστολῶν ἐδωρεῖτο, λαοῖς τε πᾶσι τοῖς
 τε κατ' ἄγρους καὶ τοῖς ἀμφὶ τὰς πόλεις οἰκοῦσι χρημάτων ἀφθόνοισι
 διαδόσεις ποιεῖσθαι παρεκελεύετο, ὧδέ πη γεραίρων τὴν ἑορτὴν τῆς
 εἰκοσαετοῦς αὐτοῦ βασιλείας, ἑξκαιδεκάτῳ μὲν ἔτει καὶ μηνὶ ἕξ τῆς 28
 βασιλείας αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἀνωτέρω ὁ λόγος ἀπέδειξε κατὰ τὰ παλαιὰ
 25 διηγήματα, τὴν ἀγίαν τῶν ἐπισκόπων συναθροίσας σύνοδον. εἰκοστῷ
 δὲ ἔτει διαλυσάντων τὸ τῆς συνόδου συνέδριον, ἀνέλυσεν ἕκαστος εἰς
 τὰς ἰδίας παροικίας, καθὼς προανατέτακται.
 Ἐγὼ δὲ τὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ περὶ τῆς καθολικῆς καὶ 29
 ὀρθοδόξου πίστεως τῆς τε σεβασμίου ἑορτῆς τοῦ ἀγίου πάσχα τῶν

12 Gelasius citiert Eus. VC III 21 (am Ende), 22, benutzt aber 15—23 Thdt. I 13, 3f p. 55 als Vorlage — 24 vgl. S. 44, 5

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 ἐστίασεν A¹V¹P³ εἰστίασεν d. übr. HSS (vgl. Thdt.) 4 καὶ > P² 5 τοῦ
 πάθους ἐδραῖον ~ A¹ 9 τῶν > M²P¹P² 11 φιλοτιμίας H 12 ταῦτα > M²P¹P²
 16 ἐπανήεσαν H wie Thdt. A n | μία λοιπὸν ~ A¹ 18 δῆτα] δὲ A¹ 19 τῷ]
 τῶν M² 21 τε > P² 21f διαδόσεις ἀφθόνους ~ A¹ 24 καθὼς] καθὰ
 M²P¹P² 25 συναθροισθεῖσαν M²P¹P² 26 τῆς > M²P¹P² | ἕκαστος HM²P¹P²
 ἕκαστον d. übr. HSS 27 ἰδίας] οἰκείας M²P¹P² 28 αὐτῷ > P²

τε τῆς ἐκκλησιαστικῆς θείας λειτουργίας διατυπώσεων τῶν τε τῆς
 ἐν αὐτῇ εὐταξίας κανόνων κριθέντα καὶ ὀρισθέντα ἐντάξας κατὰ
 δύναμιν τῆδε τῆ ἐκκλησιαστικῆ ἱστορίας, πρὸς πληρεστάτην ἀσφάλειαν
 τῶν ἐντευξομένων τῶδε τῷ συγγράμματι ἐνταῦθα καταπαύσω τὸν λόγον,
 5 τὰ λοιπὰ τοῦ πανευφήμου καὶ πιστοτάτου βασιλέως εὐσεβῆ ὑπὲρ τῆς 30
 πίστεως σπουδάσματα ἐν τρίτῳ κατατάξαι συνιδὼν συντάγματι, εἰς
 δόξαν τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ καὶ εἰς ἐναργαστάτην
 ἀπόδειξιν τῆς τοῦ πιστοτάτου βασιλέως εὐσεβείας. Ἐκεῖνο μόνον 31
 προσθεῖναι ἐνταῦθα ἀναγκαῖον φήθη (μὴ πάροργον ἡγησάμενος,
 10 ἀλλὰ καὶ λίαν ἀρμόδιον)· τὰ τῶν ἐπισκόπων ὀνόματα τῶν ὑπὸ τοῦ
 κοινού πάντων τῶν ἐπισκόπων εἰς τὰς ἀπανταχοῦ γῆς ἐπαρχίας
 σταλέντων, δι' ὧν τὰ ὑπὸ τῆς συνόδου κριθέντα διὰ συνοδικῶν ἐπι-
 στολῶν καὶ τῶν τοῦ πανευφήμου βασιλέως γραμμάτων πάσαις διεπέμ-
 ψατο ταῖς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις εἰς δόξαν
 15 τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου
 ἡμῶν καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἀμήν.

Κατάλογος τῶν ἁγίων ἐπισκόπων, δι' ὧν ἡ σὺν αὐτοῖς ἐν Νικαίᾳ ἀγία καὶ μεγάλη
 καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ταῖς ἀπὸ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ διεπέμψατο
 τὰ ἐν αὐτῇ δι' αὐτῶν κεκοιμένα ἐπὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

20 Ὅσοι ἐπίσκοποι Κορδοῦβης ταῖς κατὰ Ῥώμην καὶ Σπανίαν καὶ 38 1
 Ἰταλίαν πᾶσαν καὶ ταῖς ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τοῖς ἐπέκεινα κατ'
 ἔμὲ οὐδὲν ἕως τοῦ Ὠκεανοῦ ἀγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις διὰ τῶν σὺν
 αὐτῷ πρεσβυτέρων Ῥώμης Βίτωνος καὶ Βικεντίου.

Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας σὺν Ἀθωνασίῳ τότε ἀρχidiaκόνῳ ὄντι 2
 25 ταῖς κατ' Αἴγυπτον πᾶσαν καὶ Λιβύην καὶ Πεντάπολιν καὶ τὰ ὄμορα
 τούτοις ἕως τῶν τῆς Ἰνδίας ἐπαρχιῶν.

20—S. 137, 7 vgl. S. 104, 21—106, 6 (= Gel.')

A¹H V¹P³ M²P¹P²

2 κριθέντων A¹ 4 συγγράμματι H γράμματι d. übr. HSS 5 εὐσεβῆ > H
 6 σπονδάσματα] συγγράμματα A¹ 9 προσθεῖναι M²P¹P²P³ | ἀναγκαῖον > H 11 γῆς
 > H 13f διεπέμψατο A¹ 17 σὺν αὐτοῖς ἡ ∼ A¹ 17f καὶ οἰκουμενικὴ
 καὶ μεγάλη ∼ HM²P¹P² 18 ταῖς ἐκκλησίαις corr. a. τῆς — ἐκκλησίας A¹ τῆς
 ἐκκλησίας V¹P³ 19 κεκοιμένα A¹ 20 Vor Ὅσοις noch ὁ HM²P¹ |
 κορδοουβης A¹ κορδοῦβης M², über κορδοῦβης von späterer Hd. κορδοῦ P³
 | ταῖς A¹ τῆς HM²P¹P²V¹P³ 20f καὶ ἰταλίαν καὶ σπανίαν πᾶσαν V¹P³ vor σπα-
 νίαν von späterer Hd. ἰ vorgesetzt P³ 22 οὐσὶ μέχρι A¹ 25 καὶ! = Gel.']
 > HSS, aber λιβύην τε H

Μακάριος Ἱεροσολύμων σὺν Εὐσεβίῳ τῷ Παμφίλου ἐπισκόπῳ 3
Καίσαρειας ταῖς κατὰ Παλαιστίνην καὶ Ἀραβίαν καὶ Φοινίκην.

Εὐστάθιος Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης ταῖς κατὰ Συρίαν κοίλην καὶ 4
Μεσοποταμίαν πᾶσαν καὶ Κιλικίαν ἑκατέραν.

5 Ἰωάννης Πέροσης ταῖς ἐν Περσίδι πόσῃ καὶ τῇ μεγάλῃ Ἰνδία. 5

Λεόντιος Καίσαρειας Καππαδοκίας, τὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ κυρίου 6
καλλώπισμα, ταῖς κατ' αὐτὴν Καππαδοκίαν Γαλατίαν Πόντον Διοσ-
πόντου Παφλαγονίαν Πόντον Πτολεμαϊκὸν Ἀρμενίαν μικρὰν καὶ
μεγάλην.

10 Θεωνᾶς Κυζίκου ταῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Ἑλλάσποντον Λυδίαν 7
τε καὶ Καρίαν διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων Εὐτυχίου Σμύρνης καὶ
Μαρίνου Τρωάδος.

Ἀλέξανδρος Θεσσαλονίκης διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τελούντων ταῖς 8
κατὰ Μακεδονίαν πρώτην καὶ δευτέραν σὺν ὅλῃ Ἑλλάδι τὴν τε Εὐ-
15 ρώπην πᾶσαν Σκυθίαν ἑκατέραν καὶ ταῖς κατὰ τὸ Ἰλλυρικὸν ἀπά-
σαις Θεσσαλίαν τε καὶ Ἀχαιίαν.

Νουνέχιος Λαοδικείας ταῖς κατὰ τὴν Φρυγίαν πρώτην καὶ δευ- 9
τέραν.

Πρωτογένης ὁ θαυμασιὸς πόλεως Σαρδικῆς ταῖς ἐν Δακίᾳ Καλα- 10
20 βρία Δαρδανία καὶ ταῖς ὁμόροις τούτοις.

Κεκιλιανὸς πόλεως Καρθαγένης ταῖς κατὰ πάσας τὰς ἐπαρχίας 11
τάς τε Ἀφρικὰς καὶ τὰς Νομηδίας καὶ Μανριτανίας ἀμφοτέρας οὐσαις
ἀγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις.

Πιστὸς Μαρκιανουπόλεως ταῖς κατὰ τὴν Μυσίαν καὶ τὰ τῶν 12
25 Ἀθηνῶν καὶ Γάλλων ἔθνη καὶ ταῖς πλησιοχώροις τούτων πόλεσιν.

Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος ἔτι ὢν εἰς 13

A¹H V¹P³ M²P¹P²

1 Μακάριος an siebenter Stelle Gel.¹ 2. 3. 5. 19 ταῖς] τῆς HSS 2 ἀρ-
ραβίαν HP¹M² 5 ἰω⁵ P³ 6 λέοντος aber d. Corrector am Rand λεόντιος P¹
7f διοσπόντον M²P¹P² | πόντον παφλαγονίαν διοσπόντον H 8 πόντον
πτολεμαϊκοῦ A¹V¹P³ | πολεμαϊκὸν H | ἄρμενίαν + πὸ A¹ 10 ἐλλή-
σποντον A¹ ἐλλήσποντον V¹ ἐλλήσποντον P³ 11 αὐτῶν P² 14 ἔλλη]τῆ] Gel.¹
15 κατὰ + φρυγίαν $\bar{\alpha}$ καὶ $\bar{\beta}$, aber nachträglich wieder gestrichen und durch τὸ
ersetzt H | ἰλλυρικὸν P³ 17 τὴν > HM²P¹P² 19 ταῖς > P² 19f καλι-
ρία A¹ καλαβρίαν V¹ καλαβρία P³ 20 τοῖς HM²P¹P² 21 πόλεως > Gel.¹ |
καθαργίτης A¹ καθαργήνης M² (aber am Rand von späterer Hd. καρθαγένης),
P¹V¹P³ καρθαγένης corr. aus καθαργήνης P² 22 ἀμφοτέρας A¹ vgl. S. 105, 23
25 ἀθηνῶν von späterer Hd. gestrichen P³ | γάλλων HSS vgl. das zu S. 105, 26
Angemerkte 26 κωνσταντινουπόλεως + (24) ταῖς κατὰ τὴν μυσίαν — (26) κων-
σταντινουπόλεως wiederholt A¹, + ταῖς κατὰ τὴν μυσίαν aber wieder gestrichen P²

ὑστερον δὲ καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἱερατείας τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας λαχὼν
 σὺν Παύλῳ ἔτι τότε ἀναγνώστη ὄντι καὶ νοταρίῳ αὐτοῦ ταῖς ἐν
 ταῖς νήσοις πάσαις Κυκλάσιν.

Οὗτοι πάντες οἱ ἅγιοι καὶ ἀποστολικοὶ ἄνδρες πάσαις ταῖς ὑπὸ 14
 5 τὸν οὐρανὸν ἁγίαις τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις τὰ ἐν τῇ Νικαίῳ ἁγία
 μεγάλη καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ κεκοιμένα διαποροθμεύσαντες, παν-
 ταχοῦ γῆς παρέδωκαν, καθὰ ἀρτίως ὁ λόγος ἀπέδειξεν.

A¹H V¹P³ M²P¹P² (bis Z. 3 Κυκλάσιν)

1 τῆς ἐπισκοπῆς ἱερατείας corr. in τὴν ἐπισκοπὴν ἱερατείαν A¹ 2f ἐν ταῖς
 > M²P¹P² 4 ff und der Anfang des in der HS folgenden Briefes (= Beh. III 19)
 fehlen, doch sind anderthalb Seiten frei gelassen und am Rand steht von 1. Hd.
 λειπ/; P² 5 ἁγία + καὶ H 6 οἰκουμένη M² (aber am Rand von späterer
 Hd. οἰκουμενικῇ) | κεκοιμένα A¹ 7 κατὰ (aber von späterer Hd. corr. in
 καθὰ) M² | καθὰ—ἀπέδειξεν > Gel.¹ | ἀρτίως: d. h. S. 135, 10 ff | ἀπέδειξεν
 + ἐπληρώθη λόγος β̄ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας A¹V¹P³ (in V¹P³ ist δεύτερος
 ausgeschrieben) + τέλος τοῦ β̄ λόγου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας H

ΛΟΓΟΣ Γ̄

- Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας·
- α' Περὶ τῶν μετὰ τὴν μεγάλην σύνοδον πραγματευθέντων.
- β' Περὶ τῆς ἀνεκδότου τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου
5 περὶ τὰ θεῖα σπουδῆς.
- γ' Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως πρὸς Εὐσέβιον τὸν Παμφίλου περὶ τῆς
τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῆς.
- δ' Ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν ἱερῶν βιβλῶν κατασκευῆς.
- ε' Ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ πρὸς Μακάριον ἐπίσκοπον Ἰεροσολύμων
10 περὶ τοῦ σωτηρίου τάφου.
- ς' Περὶ τῆς ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ὁδοιπορίας τῆς μακαρίας Ἑλένης.
- ζ' Περὶ τῆς εὐρέσεως τοῦ ἁγίου σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ.
- η' Περὶ τοῦ φόρου τοῦ εὐσεβοῦς Κωνσταντίνου.
- θ' Περὶ τοῦ Φρονυμεντίου καὶ Αἰδεσίου καὶ τῶν ἐν τῇ ἐνδοτάτῃ
15 Ἰνδία.
- ι' Περὶ Ἰβήρων καὶ Λαζῶν καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς αἰχμαλώτου ἁγίας
γυναικός.
- ια' Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Σαβώριον τὸν τῶν
Περσῶν βασιλέα περὶ τῆς τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ προνοίας.

A²

1—S. 139, 24 Das dritte Buch des Gelasius ist nur in A², aber auch hier nicht vollständig überliefert. Der CapitelindeX ist erhalten, die Capitelnzahlen stehen innerhalb des Textes am Rand. Der Schreiber bricht nach ιγ' ab und verweist durch ein Randzeichen auf den Brief ιθ', der in den HSS zusammen mit zwei weiteren Konstantinbriefen (s. Anhang) hinter Buch II folgt. Hingegen ist in A² hinter ιγ' die Konstantinrede S. 46ff, die an ihrer Stelle in A¹ fehlt, nachgetragen. Die letzten drei im Index aufgeführten Capitel sind nirgends erhalten.

Die editio princeps des dritten Buches nach dem Ambrosianus gab Ceriani (Cer.) im ersten Band der Monumenta sacra et profana (1861) S. 129ff.

19 Mit *περὶ* fälschlich Anfang eines neuen Capitels bezeichnet A² corr. Cer.

- ιβ' *Περὶ Κωνσταντίας τῆς ἀδελφῆς τοῦ πανευφήμου βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τοῦ παρατεθέντος αὐτῷ παρ' αὐτῆς Ἀρειανοῦ προσβυτέρου.*
- ιγ' *Βιβλίον ἐπιπλάστου μετανοίας Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας καὶ Θεοργίου Νικαίας.*
- 5 ιδ' *Μέρος τῆς πρὸς Ἀθανάσιον ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.*
- ιε' *Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας.*
- ις' *Τέλος ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ὑπὲρ Ἀθανασίου γραφείσης τῇ ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρέων.*
- 10 ιζ' *Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὴν ἐν Τύρῳ συναθροισθεῖσαν σύνοδον.*
- ιη' *Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς ἐν Τύρῳ ἀπὸ τῆς Αἰλίας ἀναζεύξαντας ἐπισκόπους.*
- 15 ιθ' *Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Ἀρειον καὶ Ἀρειανούς.*
- κ' *Προσευχὴ τοῦ νικηφόρου καὶ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου περὶ τῆς αἰσχίστης τελευτῆς Ἀρείου.*
- κα' *Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου βασιλέως πρὸς Πίστον ἐπίσκοπον Μαρκιανουπόλεως.*
- 20 κβ' *Ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον.*

λόγος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τρίτος· τὰ μετὰ τὴν μεγάλην σύνοδον τὴν ἐν Νικαίᾳ σπουδασθέντα τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ.

A²

2 αὐτῇ (corr. aus αὐτῷ) παρ' αὐτοῦ A², die Verbesserung nach der Überschrift im Text Cer. 10 γραφεῖσα A² corr. A. Mai 14 Αἰλίας corr. Cer.] Ἰταλίας A²

Τὸν μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον λόγον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας 1 1
 καθεξῆς ὁ λόγος ἡμῖν ἐποιήσατο, ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ τῶν <πρώτων>
 χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ χριστοφόρου καὶ νικηφόρου [τοῦ] βασιλέως
 Κωνσταντίνου, διοδεύσας δὲ τὰ πάντα, τὰ ἐν τῷ μέσῳ ἕως τοῦ παντός
 5 συμπεράσματος τῆς πραγματείας τῆς κατὰ τὴν Νικαίων ἀγίας συνόδου
 ὡς εἰκόνα τῶν γεγενημένων παρέστησε τῶν τε ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ
 τὴν ὑπὸ τῶν θεομισῶν τυράννων κινήθεισαν κατ' αὐτῶν πολιορκίαν
 τὴν τε τῶν αὐτῶν ἀσεβῶν τυράννων ἀσπίστην καταστροφὴν, καὶ 2
 ὅπως ὁ τῆς ἐκκλησίας νυμφίος Χριστὸς τὸν αὐτοῦ ἄξιον θεράποντα
 10 Κωνσταντίνου τοῖς τοῦ τιμίου <σταυροῦ> αὐτοῦ ὅπλοις γενναϊότατα
 φράξας κατ' αὐτῶν τῶν ἀσεβῶν ἐξεγήγερκε, καὶ ὡς τὰ τρόπαια τῆς 3
 νίκης αὐτῷ κατ' αὐτῶν τῶν τυράννων ἐχαρίσατο, πάντας αὐτοὺς
 παγγενῆ κτείνας ὑπὸ τοῖς Κωνσταντίνου τοῦ θεοφιλεστάτου ποσί,
 βαθείαν εἰρήνην ἄνωθεν δι' αὐτῶν ταῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
 15 αὐτῶν ἐκκλησίαις πρυτανεύσας, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα πάλιν κατ' αὐ- 4
 τῆς ὑπὸ τοῦ μισαγάθου ἐχθροῦ δαίμονος διὰ τοῦ παμμιάρου Ἀρείου
 κινήθεισαν μηχανήν, καὶ ὡς αὐτοῦ ἕνεκα καὶ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ 5
 βλασφημιῶν, ὧν κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐβλασφήμησεν, ἡ ἐν Νικαίᾳ
 ἀγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐκ κελεύσεως τοῦ θεοῦ διὰ
 20 τοῦ αὐτοῦ θεράποντος τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου
 γεγένηται· τὰ τε ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ τῶν ἐκείσε 6
 ἁγίων ἀρχιερέων τριακοσίων τὸν ἀριθμὸν ὀρθοδόξων ὑπὲρ τῆς
 ἀποστολικῆς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως πραγματευθέντα ὁ λόγος ἡμῖν
 κατὰ δέναμιν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν χάριτι τρανώς παρέδωκε.
 25 Βασιῶ δὲ ἐντεῦθεν ἐξῆς ἐπὶ τὴν τῆς βασιλικῆς εὐσεβείας διή- 7
 γησιν, καὶ ὅπως ἄλληττον εἶχε τὴν ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ
 μέριμναν.

Περὶ τῆς ἀνεκδότου τοῦ βασιλέως περὶ τὰ θεῖα σπονδῆς.

Πολὺς καὶ ἄφατος ἐνῆν αὐτῷ ὁ περὶ τὸν χριστιανισμὸν πυρσὸς 2 1
 πάντας ἄγειν καὶ τοὺς ἔξω ἐπὶ τὴν ἀληθῆ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος

22 vgl. S. 45, 9

A²

2 τῶν <πρώτων> Hei. 3 [τοῦ] Hei. 4 τὰ¹ wieder getilgt A² 10 corr. A. Mai

ἐπίγνωσιν. πᾶσι γὰρ τοῖς ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων τελοῦσιν ἡγεμονίαν
 ἐπέστελλε δῆμοις, τῆς μὲν προτέρας αὐτοῦ ἀπαλλαγῆναι ἀπάτης
 παρεγγυῶν, ἐπὶ δὲ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ διδασκαλίαν ἑαυτοῦς
 μεταθεῖναι προτρέπων καὶ ἐπὶ ταύτην ἀπαντας τὴν ἀλήθειαν ἀπιέναι
 5 παρεκάλει, ἀποστολικῶ μᾶλλον ἢ βασιλικῶ χρώμενος σκοπῶ. τοὺς 2
 δὲ κατὰ πόλιν ἐπισκόπους ἐπὶ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομὰς διήγειρε,
 καὶ οὐ γράμμασι μόνοις ἐπὶ τοῦτο προτρέπων, ἀλλὰ καὶ χρήματα
 φιλοτιμῶς δωρούμενος καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς δαπανήματα ἀπαντα
 χορηγῶν. δηλοῖ δὲ καὶ τὰ γραφέντα παρ' αὐτοῦ, τοῦτον ἔχοντα τὸν
 10 τρόπον·

Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Εὐσέβιον τὸν Παμφίλου περὶ τῆς τῶν
 ἐκκλησιῶν οἰκοδομῆς.

»Νικητῆς Κωνσταντίνος Μέγιστος Σεβαστὸς Εὐσέβιος.

3 1

Ἔως τοῦ παρόντος χρόνου τῆς ἀνοσίτου βουλήσεως καὶ τυραννίδος
 15 διωκούσης τοὺς τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν ὑπῆρέτας πεπίστευκα
 καὶ ἀκριβῶς ἑμαντὸν πέπεικα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς θείους
 οὐκούς ἢ ὑπὸ ἀμελείας διεφθάρθαι ἢ φόβῳ τῆς ἐπιχειμένης ἀδικίας
 ἐλάττονας τῆς ἀξίας γεγενῆσθαι, ἀδελφὲ προσφιλέστατε· νυνὶ δὲ τῆς 2
 ἐλευθερίας ἀποδοθείσης καὶ τοῦ δράκοντος ἐκείνου ἀπὸ τῆς τῶν
 20 κοινῶν διοικήσεως τῇ τοῦ παντοῦρου θεοῦ προνοίᾳ ἡμετέρα δὲ
 ὑψηροσία διωχθέντος, ἡγοῦμαι πᾶσι φανερὰν γεγενῆσθαι τὴν θείαν
 δύναμιν καὶ τοὺς ἢ φόβῳ ἢ ἀπιστίᾳ ἢ ἁμαρτήμασι τισι περιπεσόντας
 ἐπιγνόντας τε τὸν ὄντως ὄντα θεὸν ἥξειν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ καὶ ὀρθὴν
 πίστιν καὶ καταστάσιν τοῦ βίου. ὅσων τοίνυν ἢ αὐτοὺς προϊστασθαι 3
 25 ἐκκλησιῶν ἢ ἄλλους τοὺς κατὰ τόπον προϊσταμένους ἐπισκόπους
 πρεσβυτέρους τε ἢ διακόνους οἶσθα, ὑπόμνησον σπουδάζειν περὶ τὰ
 ἔργα τῆς οἰκοδομίας τῶν ἐκκλησιῶν, ἢ ἐπανορθοῦσθαι τὰ ὄντα ἢ καὶ
 εἰς μείζονα ἀνξίειν ἢ ἐνθα ἂν ἡ χρεία ἀπαιτῆ καιρὰ ποιεῖν. αἰ- 4
 τήσεις δὲ καὶ αὐτοὺς καὶ διὰ σοῦ οἱ λοιποὶ τὰ ἀναγκαῖα παρὰ τε τῶν
 30 ἡγεμονούντων καὶ τῆς ἐπαρχικῆς τάξεως. τούτοις γὰρ ἐπεστάλη
 πάσῃ σπουδῇ ἐξυπηρετήσασθαι τοῖς ὑπὸ τῆς σῆς ὁσιότητος λεγομέ-
 νοις. ὁ θεὸς σε διαφυλάξει, ἀδελφὲ ἀγαπητέε.

1—S. 145, 7 vgl. Thdt. I 14, 12 p. 58, 17 — I 18, 1 p. 64, 3

A²

14 βουλήσεως Thdt.] βουλίδος A² 20 παντοῦρου^{χράτορος} A² 22 nach ἁμαρτή-
 μασι ist μασι wiederholt, aber von 1. Hd. gestrichen A² 26 πρεσβυτέρους τε ἢ δια-
 κόνους = Thdt.] πρεσβυτέρων τε ἢ διακόνων A² 32 διαφυλάξει corr. in διαφυλάξαι A²

Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομίας πρὸς τε τὸν 5
αὐτὸν Εὐσέβιον τὸν Παμφίλου καὶ τοὺς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν προ-
στατεύοντας ἐπισκόπους ἐπέστελλεν. ὅποια δὲ καὶ περὶ τῆς τῶν 6
ἱερῶν βιβλίων κατασκευῆς πρὸς τὸν αὐτὸν Εὐσέβιον τὸν Παλαιστίνον
5 ἔγραψεν, ἐξ αὐτῶν τῶν γραμμάτων καταμαθεῖν εὐχερέε.

Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου περὶ τῆς τῶν ἱερῶν κατασκευῆς βιβλίων.

Ἐνικητῆς Κωνσταντίνος Μέγιστος Σεβαστὸς Εὐσέβιῳ ἐπισκόπῳ. 4 1
Ἐκατὰ τὴν ἐπόνημον ἡμῶν πόλιν, θεοῦ συναιρομένης προνοίας,
ἠμέγιστον πληθὸς ἀνθρώπων τῇ ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἐαυτοῦ ὁ Χριστὸς
10 ἀνατέθεικεν, ὡς πάντων ἐκεῖσε πολλὴν λαμβανόντων τὴν αὐξήσιν
ἠσφόδρα ἄξιον ἡμῖν καταφαινεσθαι καὶ ἐκκλησίας ἐν αὐτῇ κατασκευα-
ἠσθῆναι πλείους. τοιγάρτοι δέδεξο προθυμώτατα τὸ δόξαν τῇ ἡμε- 2
ἠτέρα προαιρέσει. πρέπον τοῦτο κατεφάνη ἡμῖν δηλωῶσαι τῇ σῇ συ-
ἠνέσει, ὅπως ἂν πεντήκοντα σωματῖα ἐν διφθέραις ἐγκατασκευείε
15 ἐὐανάγνωστά τε καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν εὐπαρακόμιστα ὑπὸ τεχνικῶν
ἠκαλλιγράφων καὶ ἀκριβῶς τὴν τέχνην ἐπισταμένων γραφῆναι κελεύ-
ἠσειας, τῶν θείων μάλιστα, ὧν τὴν τε ἐπισκευὴν καὶ τὴν χρῆσιν τῷ
ἠτῆς ἐκκλησίας λόγῳ ἀναγκαίαν εἶναι γινώσκεις. ἀπέσταται δὲ 3
ἠγράμματα παρὰ τῆς ἡμετέρας ἡμερότητας πρὸς τὸν τῆς διοικήσεως
20 ἠκαθολικόν, ὅπως ἅπαντα τὰ πρὸς τὴν ἐπισκευὴν αὐτῶν ἐπιτήδεια
ἠπαρασχεῖν φροντίσῃ. ἵνα γὰρ ὡς τάχιστα τὰ γραφέντα σωματῖα 4
ἠκατασκευασθῆι, τῆς σῆς ἐπιμελείας ἔργον τοῦτο γενήσεται, καὶ γὰρ
ἠδύο δημοσίων ὀχημάτων ἐξουσίαν εἰς διακομιδὴν ἐκ τῆς αὐθεντίας
ἠτοῦ γράμματος ἡμῶν λαβεῖν σε προσήκει. οὗτοι γὰρ ἂν μάλιστα τὰ 5
25 ἠκαλῶς γραφέντα καὶ μέγροι τῶν ἡμετέρων ὄψεων ὅσιστα διακομισθῆι,
ἠἐνὸς δηλαδὴ τοῦτο πληροῦντος τῶν ἐκ τῆς σῆς ἐκκλησίας διακόνων,
ἠὸς ἐπειδὴν ἀφίκοιτο πρὸς ἡμᾶς, τῆς ἡμετέρας πειραθήσεται φιλαν-
ἠθρωπίας. ὁ θεὸς διαφυλάξει σε, ἀδελφὲ ἀγαπητέ.

Ἰκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα τεκμηριῶσαι, μᾶλλον δὲ διδάξαι σαφῶς, 6
30 ὅπως ὁ πανεὐφημος βασιλεὺς, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, πᾶσαν εἰς
τὰ θεῖα μετατέθεικε τὴν σπουδὴν.

Προσθήσω δὲ ὅμως τοῖς εἰρημένοις τὰ περὶ τὸν σωτήριον αὐτῷ 7
τάφον κατορθωμένα. μαθὼν γὰρ ὡς οἱ κορυβαντιῶντες καὶ περὶ

30 vgl. S. 140, 28ff

A²

5 γραμμάτων Thdt. πραγμάτων A² 8 πόλιν am Rand nachgetragen A² 9 ὁ
von späterer Hd. A² 11 καταφαινεσθαι Thdt.] καταφαινεται A² 14 σωματῖα von
1. Hd. corr. aus σωματεῖα A² 15 τεχνικῶν vom Korrektor beanstandet A² τεχνικῶν
Thdt. 17 θείων + γραφῶν Thdt. 24 τὰ > A² vgl. Thdt. 28 von 1. Hd. διαφυλάξειεν,
von 2. Hd. εν getilgt und σε übergeschrieben A² 32 αὐτῷ von 2. Hd. aus αὐτοῦ A²

τὴν τῶν εἰδώλων θεραπείαν βεβαχχυμένοι τὸν μὲν δεσποτικὸν τοῦ κυρίου κατέχουσιν τάφον, λήθη παραδοῦναι φιλονεικοῦντες τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας τὴν μνήμην, ἐπὶ τούτῳ δὲ τῆς ἀκολάστου δαίμονος Ἀφροδίτης ἐδομήσαντο οἶκον, καταλθῆναι μὲν δὴ ὡς τάχιστα
 5 τὸ μυσαρὸν ἐκείνο προσέταξεν οἰκοδόμημα ὁ πιστότατος βασιλεὺς, τὸν δὲ χοῦν ἐκείνον τὸν ἐναγέσι μολυνθέντα θυσίαις ἐκφορηθῆναι καὶ πόρρω πον ῥιφῆναι τοῦ ἄστεος, εἶτα ναὸν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ οἰκοδομηθῆναι μέγιστον καὶ κάλλιστον προστάττει. δηλοῖ δὲ ταῦτα σαφέστερον ἢ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως ἐπιστολή, ἣν πρὸς
 10 τὸν πρόεδρον τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης, τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις λέγω, ἐπέστειλε. Μακάριος δὲ ἦν τότε, οὗ καὶ ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν, ὅς καὶ τῇ μεγάλῃ τῇ κατὰ Νίκαιαν κεκοινωνήκει συνόδῳ καὶ τὴν τῆς Ἀρείου σὺν τοῖς ἄλλοις βλασφημίας κατέλυσε φλόγα.

Ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τῷ (ἐπισκόπῳ) Ἱεροσολύμων
 15 περὶ τοῦ σωτηρίου τάφου.

»Νικητὴς Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς Μακαρίῳ ἐπισκόπῳ 5 1
 Ἱεροσολύμων.

»Τοσαύτη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἡ χάρις, ὡς μηδεμίαν λόγων χορη-
 >γίαν ἀξίαν τοῦ παρόντος οἶμαι θαύματος δοκεῖν. τὸ γὰρ γνώρισμα
 20 >τοῦ ἀγιωτάτου ἐκείνου τάφου ὑπὸ γῆν πάλαι κορυπτόμενον τοσαύταις
 >ἐτῶν περιόδοις οὐ λαθεῖν δεδύνηται, ἄχρις οὐδὲ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος
 >ἡμῶν θεοῦ χάριτος ἢ τοῦ κοινοῦ πάντων ἡμῶν ἐχθροῦ τυραννῆς
 >ἀνηρέθη· ἥστινος τυραννίδος τοῖς ἐαυτοῦ θεράποισιν ὁ παμβασιλεὺς
 >Χριστὸς τὴν ἐλευθερίαν παρασχὼν τὴν τοῦ ἀγιωτάτου τόπου γνῶσιν
 25 >κατέλαμψεν, ὡς ἀληθῶς πᾶσαν ἐκπληξιν ὑπερβαίνειν. εἰ γὰρ πάν- 2
 >τες οἱ διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης εἶναι δοκοῦντες σοφοὶ εἰς ἕν καὶ τὸ
 >αὐτὸ συνελθόντες ἄξιόν τι τοῦ πράγματος τούτου ἐθέλουσιν εἰπεῖν,
 >οὐδὲ κἂν πρὸς τὸ βραχύτατον ἀμιλληθῆναι δυνήσονται, ἐπέπερ το-
 >σοῦτον πᾶσαν ἀνθρωπίνην λογισμὸν χωρητικὴν φύσιν ἢ τοῦ θαύματος
 30 >τούτου πίστις ὑπερβαίνει, ὅσον τῶν ἀνθρωπίνων τὰ οὐράνια δυνα-
 >τώτερα εἶναι συνέστηκε. διὰ τοῦτο γοῦν οὗτος ἀεὶ καὶ πρῶτος 3
 >καὶ μόνος ἐστὶ μοι σκοπός, ἵν' ὥσπερ ἐαυτὴν ὀσημέραι καινότεροις
 >θαύμασιν ἢ τῆς ἀληθείας πίστις ἐπιδείκνυσιν, οὕτως καὶ αἱ ψυχαὶ
 >πάντων ἡμῶν περὶ τὸν ἅγιον νόμον σωφροσύνη καὶ ὁμογνώμονι
 35 >προθυμίᾳ σπουδαιότερα γένηνται. ὅθεν ἐπειδὴ πᾶσι φανερόν εἶναι 4
 >νομίζω, ἐκείνο μάλιστα πεπεισθῆναι σε βούλομαι, ὡς ἄρα μοι πάντων
 >μᾶλλον μέλει τὸν ἱερόν ἐκείνον τόπον, ὃν θεοῦ προστάγματι ἀσπί-
 >στης εἰδώλου πλάνης ὥσπερ τινὸς ἐπικειμένου βάρους κορυφισθῆναι
 >προσέταξα, ἅγιον μὲν ἐξ ἀρχῆς θεοῦ κρίσει γεγεννημένον, ἀγιώτερον

>δὲ ἀποφανθέντα, ἀφ' οὗ τὴν τοῦ σωτηρίου πάθους πίστιν εἰς φῶς
>προήγαγε, τοῦτον κάλλιε οἰκοδομημάτων κοσμήσαι.

>Προσῆκει τοίνυν τὴν σὴν ἀγχίνοιαν οὕτως διατάξαι τε καὶ ἐκά- 5
>στου τῶν ἀναγκαίων ποιήσασθαι πρόνοιαν, ὡς οὐ μόνον τὴν βασι-
5 >λικὴν τοῦ αὐτοῦ ἐγιωτάτου τόπου τῶν ἀπανταχοῦ βελτίονα γενέσθαι,
>ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα ἀναδειχθῆναι, ὡς πάντα τὰ ἐφ' ἐκάστης
>πόλεως καλλιστεύοντα ὑπὸ τῆς τοῦ κτίσματος τούτου νικᾶσθαι λαμ-
>πρότητος. καὶ περὶ τῆς τῶν τοίχων ἐγέρσεώς τε καὶ καλλιεργίας 6
>Αραβιλιανῶ τῷ ἡμετέρῳ φίλῳ τῷ διέποντι μέρη τῶν λαμπροτάτων
10 >ἐπαρχιῶν καὶ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι ἐγκεχειρισθαι παρ' ἡμῶν τὴν
>φροντίδα γίνωσκε. κεκέλευσται γὰρ ὑπὸ τῆς ἐμῆς εὐσεβείας τεχνί-
>τας τε καὶ ἐργάτας καὶ πάντα ὅσα περὶ τὴν οἰκοδομὴν ἀναγκαῖα
>τυγχάνει, ἃ παρὰ τῆς σῆς καταμάθειεν ἀγχινοίας, παραχρῆμα διὰ
>τῆς ἐκείνων προνοίας ἀποσταλῆναι. περὶ δὲ τῶν κίωνων ἢ τῶν 7
15 >μαρμάρων, ἃ δὲν νομίσειας εἶναι χρησιμώτερά τε καὶ τιμιώτερα,
>συνόψεως γενομένης πρὸς ἡμᾶς γράφαι σπούδασον, ἵνα ὅσων δὲν
>καὶ ὁποίων χρεῖαν διὰ τοῦ σοῦ γράμματος ἐπιγινῶμεν, ταῦτα παντα-
>χόθεν μετενεχθῆναι πρὸς τὴν τοῦ αὐτοῦ οἶκον λαμπρότητα δυνηθῇ·
>τὸν γὰρ τοῦ κόσμου θανασιώτερον τόπον κατ' ἀξίαν φαιδρύνεσθαι
20 >δίκαιον.

>Τὴν δὲ τῆς βασιλικῆς τοῦ αὐτοῦ οἴκου καμάραν, πότερον λακω- 8
>ναρίαν ἢ διὰ τινος ἐτέρας φαιδροτάτης ἐργασίας δοκεῖ γενέσθαι, παρὰ
>σοῦ γινῶναι βούλομαι. εἰ γὰρ λακωναρία μέλλοι εἶναι, δυνήσεται καὶ
>χρυσῶ καλλωπισθῆναι τὸ λειπόμενον. καὶ περὶ τούτων ἢ σὴ ὁσί-
25 >της τοῖς προειρημένοις δικασταῖς τὸ τάχος γνωρισθῆναι ποιήσει, ὅσων
>τε καὶ ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν καὶ ἀναλωμάτων χρεῖα· ἅτινα καὶ πρὸς
>ἐμὲ εὐθέως ἀνενεγκεῖν σπούδασον, οὐ μόνον περὶ τῶν μαρμάρων
>καὶ κίωνων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν λακωναριῶν, εἴ γε τοῦτο κάλλιον
>ἐπικρίνειας. ὁ θεός σε διαφυλάξει, ἀδελφε ἀγαπητέε.

30 Περὶ τῆς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὁδοπορίας τῆς μακαρίας Ἑλένης.

Τούτοις τοῖς γράμμασιν οὐκ ἄλλος τις διηκόνησεν ἀλλ' αὐτοῦ 6 1
τοῦ βασιλέως ἢ μήτηρ, ἢ καλλιπαις ἐκείνη καὶ παρὰ πάντων τῶν
εὐσεβῶν ἄδομένη, ἢ τὸν μέγαν τοῦτον φωστῆρα τῆ οἰκουμένη τεκοῦσα

33 vgl. Gen. 1, 16

A²

9 λαμπροτάτων] λαματάτων A² 16 συνοπίσεως A² 29 διαφυλάξει
corr. aus διαφυλάξει A²

καὶ τὴν τῆς εὐσεβείας αὐτῷ ἐκ παιδότην προσενεγκοῦσα τροφήν (οὐχ ἤττον γὰρ καὶ αὐτὴ τοῦ τοῦ παιδὸς πατρὸς, ἑαυτῆς δὲ ἀνδρὸς Κωνσταντίου τοῖς θείοις αὐτὸν τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας ἀνεθρόφωτο νόμοις)· αὕτη τῶν τῆς ὀδοιπορίας ἀνασχομένη πόρων καὶ τοῦ γήρως ² οὐ λογισαμένη τὰ πάθη — πρὸ γὰρ ὀλίγον τῆς τελευτῆς ἑαυτῆς τὴν ἀποδημίαν ταύτην ἐστείλατο, ὀγδοηκοντοῦτις γὰρ τοῦδε τοῦ βίου τὸ τέρμα κατέλιγεν.

Περὶ τῆς εὐρέσεως τοῦ ἁγίου σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπιθυμητῶς γοῦν ἔχουσα καὶ πρὸς δίκην ἐκχαιομένη τῇ καρδίᾳ ⁷ 1
 10 τῆς τῶν ἁγίων τόπων καταλήψεως ἕνεκα καὶ τῆς τε τοῦ σωτηρίου πάθους καὶ τῆς τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ τοῦ Χριστοῦ σταυροῦ ἀναζητήσεως φθάνει τὰ Ἱεροσόλυμα. ἔπειδὴ δὲ τὸ χωρίον εἶδεν ἐκείνο, ²
 τὸ τῆς κοινῆς σωτηρίας τὰ πάθη δεξάμενον, εὐθὺς μὲν τὸν μυστῆρον ἐκείνον καὶ καταλυθῆναι εἰς ἔδαφος καὶ τὸν χοῦν ἐκείνον τὸν ἐναγῆ
 15 πόρῳ που ἐκριφῆναι προσέταξε. δῆλον δὲ τοῦ κεκοιμημένου τόπου γεγενημένον, ὡφθῆσαν παρὰ τὸ δεσποτικὸν μνημα τρεῖς κατακεχωσμένοι σταυροί. καὶ ὅτι μὲν εἰς ἐκ τούτων ὁ τοῦ δεσπότητος καὶ σω- ³
 τῆρος ἡμῶν ἐτύγγαεν ὢν, οἱ δὲ ἕτεροι τῶν σὺν αὐτῷ προσηλωθέντων ληστῶν, ἀναμφισβητήτως ἐπίστενον ἅπαντες· ἡγρόουν δὲ ὅμως
 20 τὸν τῷ δεσποτικῷ ἐκείνῳ καὶ ἁγίῳ πελάσαντα σώματι καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τὴν λιβάδα δεξάμενον.

Ἄλλ' ὁ σοφώτατος ἐκείνος καὶ θεῖος ὄντως Μακάριος, ὁ τῆς ἐκ- ⁴
 κλησίας ἐκείνης πρόεδρος, τοιῶδε πόρῳ τὴν ἀπορίαν διέλυσε. γυναικί περιφανεστάτῃ τῆς ἐκείσε πόλεως, νόσῳ κατεχομένη μακροῦ καὶ ὀρώσῃ
 25 πρὸς θάνατον τὰ ξύλα προσενεγκθῆναι σκοπήσας, ἔγνω τοῦ σωτηρίου σταυροῦ τὴν δύναμιν, τοιῶδε προσενηγῆ πρὸς τὸν θεὸν χορησάμενος· ⁵
 κλίνας τὰ γόνατα πρὸς τὸ τοῦ γυναικίου σκιμπόδιον, φωνῇ μεγάλη ἐβόησε, συνούσης αὐτῷ καὶ τῆς θεοφιλεστάτης Ἑλένης καὶ πλήθους ἀνθρώπων πολλῶν· οὐδέσποτα θεῖε παντοκράτορ, ὁ διὰ τοῦ μονο-
 30 γενοῦς σου παιδὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τὴν σωτηρίαν ἐν τῷ τοῦ σταυροῦ ξύλῳ ἐργασάμενος, ὁ καὶ νῦν ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων τῇ σῇ θεραπαιδίδι ἐμπνεύσας σὺν τῷ ταύτης παιδί, σὺ δὲ θεράπωντι, ἐπιζητήσαι τὸ μακάριον ξύλον, ἐν ᾧ ὁ σωτὴρ πάν-

12—26 vgl. Thdt. I 18, 2—4 p. 64, 3—17 — 26—S. 146, 21 vgl. Rufin X 7 a. E. und 8 p. 970, 7 ff

A²

2f Κωνσταντίνου A² 6 γὰρ A²] δὲ Thdt. 15 τόπον A²] τάφοι Thdt.
 23 nach γυναικί + γὰρ von späterer Hd. A² 32 von späterer Hd. θεραπαιδίη A²
 Gelasius. 10

των ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν, Χριστὸς καθηλώθη σαρκί, ἀνάδειξον
 ἡμῖν, κύριε, ποῖον ἐκ τούτων τῶν τριῶν ξύλων ἐστὶν ὁ σταυρὸς τοῦ
 Χριστοῦ, ὃς διὰ τῆς προσπαύσεως αὐτοῦ τῆς δι' ἡμῶν γινομένης ἐπὶ
 ταύτην τὴν ἀσθενῆ καὶ ἡμιθανῆ πρὸς ὑγίαν αὐτῆς καὶ ἐξανάστασιν
 5 χειραγωγὸς γένηται. ὡς δὲ ἐπαύσατο προσενξάμενος, προσφέρει 6
 τὸ πρῶτον ξύλον καὶ ἐπιτίθησιν ἐπὶ τὴν ἀσθενῆ· ἀλλ' οὐδὲν αὐτὴν
 ὤνησεν. εἶτα προσάγει καὶ τὸ δεύτερον· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἄπρακτον
 ἐδείχθη. ὅτε δὲ ἐξέτινε τὴν χεῖρα ἐπὶ τὸ τρίτον, αὐτῆς τῇ σκιάσει
 τὸ ξύλον τῇ ἀσθενεὶ προσήγγισε καὶ θαῦμα μέγιστον γέγονεν. ἄφρω
 10 γὰρ ἡ ἡμιθανῆς τοὺς ὀφθαλμοὺς διήνοιξεν· εἶτα ἐπιταθέντος αὐτῇ
 τοῦ τιμίου καὶ δεσποτικοῦ σταυροῦ, εὐθέως ἀνεπήδησε, καὶ στᾶσα
 ἐπὶ τοὺς πόδας τῷ θεῷ δύξαν ἀνέπεμπε, τοσοῦτον κρείσσων ἐαυτῆς
 γενομένη, καὶ πάντα τὸν οἶκον περιπορευομένη χαίρουσά τε πανοικί
 μεγαλοφώνως εὐηγγελίζετο τοῦ θείου σταυροῦ τὴν δύναμιν.
 15 Οὕτως ἡ εὐσεβεστάτη βασίλισσα, ἡ τοῦ πανευφήμου καὶ θεοφι- 7
 λειστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου μήτηρ, ἐλικρινῶς ἐπιστήσασα τὸν
 νοῦν καὶ πιστωθεῖσα περὶ τε τοῦ σωτηρίου τάφου καὶ τοῦ τιμίου
 σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, εὐκτῆριον οἶκον εὐθέως ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ
 ἐγείρει κατὰ τὰς τοῦ εὐσεβεστάτου παιδὸς Κωνσταντίνου προστάξεις,
 20 καὶ μαρτύριον αὐτὸν προσαγορεύσασα, εἰσέτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον τῇ
 πίστει προέκοπτε.

Διόπερ τοῦ ποθομένου τυχοῦσα, λοιπὸν καὶ περὶ τὴν τῶν ἡλῶν 8
 ἀναζήτησιν ἀδιστάκτως ἐαυτὴν ἐπιδίδωσιν, ἐν οἷς τὸ κυριακὸν σῶμα
 ἐν τῷ τοῦ σταυροῦ ξύλῳ καθήλωτο. καὶ εὐνοῦσα τὰ μὲν εἰς τὸ βα-
 25 σιλικὸν ἐνέβαλε κράνος, τῆς τοῦ παιδὸς προμηθουμένη κεφαλῆς, ἵνα
 τὰ τῶν πολεμίων ἀποκρούηται βέλη· ὅπερ κράνος ἄτε θεῖον δῶρον
 πρὸς τὸν υἱὸν μετεκόμισε. τὰ δὲ λοιπὰ τῶν ἡλῶν τῷ τοῦ βασιλικοῦ
 ἵππου χαλκεύσασα ἀνέμιξε χαλινῷ, ἀσφάλειαν μὲν μηχανωμένη τῷ
 βασιλεῖ, καὶ παλαιᾷ προφητεῖα πέρας ἐπιθήσασα. πύρρωθεν γὰρ
 30 Ζαχαρίας ὁ προφήτης ἐβόα· καὶ ἔσται τὸ ἐπὶ τοῦ χαλινοῦ ἅγιον
 τῷ κυρίῳ παντοκράτορι. τοῦ δὲ σωτηρίου σταυροῦ μοῖραν 9
 μὲν τινα τοῖς βασιλείοις ἀπένευμε· τῷ δὲ λοιπῷ θήκην ἐξ ὕλης ἄρ-
 γυρῶς ποιησαμένη τῷ τῆς πόλεως ἐκείνης δέδωκεν ἐπιζόφῳ, τῷ
 θεῷ ἐκείνῳ Μακαρίῳ, οὐπερ καὶ ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, φυλάττειν
 35 παρεγγυήσασα ταῖς μετέπειτα γενεαῖς τὰ τῆς σωτηρίας μνημό-
 συνα. πάντοθεν δὲ παντοδαπῆς ὕλης τεχνίτας ἀγείρασα ἅμα Μα- 10
 καρίῳ τῷ τῆς ἐκείσε ἐκκλησίας προέδρῳ κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως
 τοῦ ταύτης υἱοῦ Κωνσταντίνου προσταχθέντα τοὺς μεγίστους ἐκει-

22—S. 147, 5 vgl. Thdt. I 18, 5—7 p. 64f — 30 Zachar. 14, 20 — 34 s. S. 143, 11

A²

29 παλαιῶ Thdt.] παλαιὸν δὲ A²

ρους καὶ λαμπροτάτους ναοὺς θαυμασίως φκοδόμησεν, ὧν τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος περιττὸν ἄγαν ὑπέλιφα ἐντάξει τῷδε τῷ γράμματι. πάντων ὡς ἔπος εἶπειν τῶν φιλοχρίστων τῶν ἐκ πάσης τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκείσε συρρεόντων καὶ θεωμένων τῶν ἔργων τὴν
5 πολυτέλειαν.

Ἐποίησε δὲ καὶ ἕτερον μνήμης ἄξιον ἢ παρεύφημος ἐκείνη καὶ 11
ἀξιάγαστος βασίλισσα, ἡ τοῦ πιστοτάτου βασιλέως μήτηρ. τὰς γὰρ διὰ βίον τὴν παρθενίαν ἀσκούσας συναγείρασα πάσας καὶ ἐπὶ στιβάδων πολλῶν κατακλίνασα, αὐτὴ δι' ἑαυτῆς θεραπευαίνιδος ἔργον ἐπλήρου, διακοροῦσα αὐταῖς καὶ ὄψα παρατιθεῖσα καὶ κύλικας ὀρέγουσα καὶ οἰνοχοοῦσα καὶ πρόχρον ἐπὶ λέβητος φέρουσα καὶ ὕδωρ ταῖς ἐκείνων χερσὶν ἐπιχέουσα.

Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια δρᾶσασα ἐπανῆλθε μὲν πρὸς τὸν 12
παῖδα χαίρουσα, μετ' οὐ πολὺ δὲ μετ' εὐθυμίας ἀπάσης εἰς τὸν ἀνόλεθρον μετέστη βίον, πλείστα τῷ παιδί περὶ τῆς εὐσεβοῦς πολιτείας ἐντειλαμένη καὶ ταῖς ἐξιτηρίοις αὐτὸν στεφανώσασα εὐλογίας. ἐκείνη μὲν οὖν καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν τιμῆς τετύχηκεν, ὁποῖα τυχεῖν ἐχρῆν τὴν οὕτως ἐπιμελῶς καὶ θερμῶς τὸν τῶν ὄλων θεραπεύσασαν θεόν. θυγατέρα δὲ καταλέλοιπεν ὀνόματι Κωνσταντίαν 13
20 τὴν τοῦ ἀσεβοῦς Λικινίου γενομένην γυναῖκα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς μακαριωτάτης καὶ εὐσεβεστάτης καὶ 14
θεοφιλεστάτης Ἑλένης, σμικρὰ ἐκ τῶν πολλῶν αὐτῆς καὶ μεγάλων ἀρετῶν κατὰ θεὸν τὸν σωτήρα ἡμῶν, τῷδε τῷ ἱστορικῷ παραέθεικα γράμματι.

25 Περὶ τοῦ φόρου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ἀλλὰ πάλιν ἐπὶ τὸν θεῖον τοῦ χριστοφόρου βασιλέως τοῦ ταύτης 8
βίου Κωνσταντίνου ζῆλον τρέψω τὸν λόγον, ὅστις τοσοῦτον ὑπερανέβη τὸν πατρῶον καὶ μητρῶον περὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ σωτήριον ζῆλον, ὥστε τὸ παρά τῆς μητρὸς ἐνεχθὲν αὐτῷ τοῦ δεσπότητος Χριστοῦ
30 κατὰ σάρκα πάθους σωτηρίου σταυροῦ σύμβολον, πιστεύσας ὡς αἰὶ σωθήσεται ἡ πόλις ἢ ἐπώνυμος αὐτῷ, ἐὰν ἐκεῖνο ἐν αὐτῇ φυλάττηται, κατέκρυψε αὐτό, ἐνθεις τῷ ἑαυτοῦ ἀνδριάντι τῷ ἐν τῇ ἐπιλεγομένη ἄγορᾷ ἤτοι φόρῳ Κωνσταντίνου καὶ ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ καὶ μεγάλου κίονος ἰδρυμένῳ.

6—19 vgl. Thdt. I 18, 8f p. 65 — 19f vgl. Rufin X 12 p. 976. Soer. I 25 p. 136. Thdt. II 3 p. 96 — 29—34 vgl. Soer. I 17, 8 p. 106f; vgl. auch S. 12, 18ff

A²

4 τὸν aus τῶν A² | καὶ Thdt.] > A²

Περὶ Φρουμεντίου καὶ Αἰδεσίου καὶ τῶν ἐν τῇ ἐνδοτάτῃ Ἰνδία.

Ὁ μὲν οὖν θεοφιλέστατος βασιλεὺς εὐσεβείᾳ τε καὶ πίστει τοιαύτῃ 9 1
 πρὸς τὸν θεὸν συνεσφιγμένως, πάμπολλα καὶ ἄλλα βάρβαρα ἔθνη εἰς
 εἰρήνην τὴν πρὸς αὐτὸν ἔλθειν παρεσκεύασε, τοῦ θεοῦ αὐτῷ ταῦτα
 5 καθυποτάξαντος πολλὰ πάλαι Ῥωμαίοις διαστασιάσαντα. ὅσον γὰρ
 ἑαυτὸν δι' εὐλαβείας τῷ θεῷ ἔταπεινοῦτο, τοσοῦτον, μᾶλλον δὲ πολλῶν
 πλείον αὐτῷ ὁ θεὸς πάντα κατηύθυνε. κατὰ δὲ τὸν καιρὸν ἐκεῖ- 2
 ρον πολλὰ προσθῆκαι τοῖς ἀποστολικοῖς ἐγίνοντο κηρύγμασιν. εἰ
 γὰρ καὶ Ματθαῖος Πάρθοις ἐκήρυξε καὶ Βαρθολομαῖος Αἰθίοψι καὶ
 10 Θωμᾶς τοῖς τῆς μεγάλης Ἰνδίας Ἰνδοῖς, ἀλλὰ τοῖς πόρρω Ἰνδοῖς Πάρ-
 θων καὶ τισιν ἔθνεσι πλησιοχώροις αὐτῶν οὐπω ἦν ὁ περὶ Χριστοῦ
 λόγος γνώριμος. γίνεται οὖν πρὸς ἀπομίμησιν Μητροδώρου φιλο- 3
 σόφου τινός, ἐκπειροσθήσαντος πάντα σχεδὸν τὰ ἔθνη ἱστορίας ἕνεκα,
 Μερόπιον τοῦνομα τινὰ ἄνθρωπα Τύριον, ἐν φιλοσόφοις ἐπίσημον, τὴν
 15 αὐτὴν τοῦ Μητροδώρου ἱστορίας χάριν ὑπέσειλθειν πραγματείαν, ὃς
 ἐπήγματο παιδᾶς συμφνεῖς δύο, μεμνημένους μὲν εἰς ἄγαν πᾶσαν τὴν τῶν
 πραγμάτων παιδείαν, σπουδὴν δὲ ἔχοντας (εἰς) ἱστορίας ἀπάσης φιλο-
 μάθειαν, παρακαλέσαντας αὐτὸν τὸν φιλόσοφον Μερόπιον μεθ' ἑαυτοῦ
 αὐτοὺς παραλαβεῖν ὧν ὁ μὲν εἰς Φρουμέντιος τοῦνομα, ὁ δὲ ἕτερος
 20 Αἰδεσίος. ἐπειδὴ δὲ ἔθος καὶ νόμος ἦν τοῖς ἐκεῖσε βαρβάροις τοὺς 4
 σπονδαῖς τῆς εἰρήνης τῆς πρὸς αὐτοὺς μὴ στοιχοῦντας Ῥωμαίους τοὺς
 ἀφ' ἡμῶν παρ' αὐτοῖς ἐνρισκομένους ἀναρεῖν, συνέβη καὶ τότε κατὰ
 κράτος λελύσθαι τὰς σπονδὰς ἐκατέρων, ἐν ᾧ καιρῷ ὁ Μερόπιος τὴν
 ἐνδοτάτην Ἰνδίαν ἱστορήσεν ἅμα Φρουμεντίῳ καὶ Αἰδεσίῳ. στενω- 5
 25 θέντες γοῦν τῇ τῶν ἀναγκαίων λήψει, μάλιστα ὕδατος, ἀπάραντες
 ἐκ τῆς χώρας καὶ τῇ θαλάσῃ προσπλέοντες, προσορμίζονται τοῖς
 κατὰ τοὺς Ἰνδὸς ἐκείνους τοὺς ἐνδοτάτους διαφέρουσι τόποις, μὴ
 δυναθέντες προβῆναι ἀρέμων ἐναντιότητι κωλυθέντες, καὶ δὴ ἐπὶ
 ἡμέρας τινὰς λανθάνοντες ἦσαν ἐκεῖσε, ἐκ τῆς αὐτόθι γῆς ποριζό-
 30 μενοι τὰς χρεῖας τοῦ σώματος. ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν (τῶν) παιδῶν 6
 ὑπὸ τι δένδρον ἐπαδολεσχούντων ἀναγνώσασιν, ἐπιστάντες οἱ βάρ-
 βαροι κατέσφαξαν σὺν τῷ Μεροπίῳ ἅπαντας πλὴν τῶν προορηθέν-
 των παιδῶν Φρουμεντίου καὶ Αἰδεσίου, οὓς ἰδόντες καὶ εἰς οἶκτον
 ἐλθόντες ὡς ἅτε παιδῶν ἐφείσαντο, καὶ δῶρον αὐτοὺς τῷ οἰκείῳ
 35 βασιλεῖ προσήγαγον ὧν εὐθὺς τὸν Φρουμέντιον, αἰσθόμενος αὐτοῦ

2—7 vgl. Rufin X 8 p. 971 Z. 5ff — 8—S. 150, 22 vgl. Rufin X 9f p. 971 ff
 (erweitert)

A²

6 ἑαυτῷ A² se deo subiecerat Rufin 17 corr. Hei. 28 ἐναντιότητι an
 dem Wort ist mehrfach herumcorrigiert A² 30 corr. Holl

* τῆς εὐφρίας ὁ βασιλεὺς ἐπίτροπον αὐτοῦ καθίστα ἐπὶ τοῖς οἴκοι γινο-
 μένοις ἀναλώμασι, τὸν δὲ Αἰδέσιον οἰροχοεῖν αὐτῷ διετύπωσεν. ἐν 7
 τούτοις ὄντων αὐτῶν καὶ προκοπιόντων αὐτῶν ὁσμέραι γίνεται
 τὸν βασιλέα τὸν ἀνθρώπινον ὑπεξελεθῆναι βίον, ἀφέντα υἱὸν κομιδῆ
 5 νῆπιον, τῆς οἰκείας βασιλείας διάδοχον νεύματι τοῦ μεγάλου τῶν
 Ἰνδῶν βασιλέως. γίνονται τοίνυν οἱ περὶ Φρουμέντιον ἐφεξῆς 8
 πάσης τῆς βασιλείας τοῦ παιδὸς ἐπίτροποι, τῆς μητρὸς αὐτοῦ πάντων
 αὐτοὺς προθεμένης τὴν ἐξουσίαν ἔχειν διὰ τῶν γνησιότητα καὶ
 πείραν πραγμάτων βιωτικῶν. εἶχον γὰρ σὺν τῇ φύσει καὶ γνῶσιν,
 10 προτριβέντες μάλιστα παιδείᾳ τε καὶ ξενιτείᾳ, δι' ὧν μάλιστα καὶ
 τοῖς νέοις κατὰστάσις προσβυτέρων προσγίνεται. ἐπειδὴ τοίνυν 9
 ἦσαν καὶ εὐσεβεῖς, πίστει τε τῇ πρὸς τὸν θεὸν διατρέποντες ἀπάσῃ
 τε φιλανθρωπία τοὺς πολλοὺς ὑπεραγορεύοντες, γῆν τε καὶ θάλασ-
 σαν ἐπήεσαν, τὰ τῆς βασιλείας τοῦ παιδὸς ἰθύνοντες πράγματα τοῖς
 15 τε πλησιοχώροις προσέτατον, ἵνα τοὺς ἐπιξενουμένους Ῥωμαίων
 πρὸς αὐτοὺς φέρωσιν, ἐπίγρῳσιν τοῦ θεοῦ δι' αὐτῶν τοῖς Ἰνδοῖς
 ἐγκατασπεῖραι προμηθεύμενοι. εἶχον γὰρ καὶ τὸν καιρὸν προσυ- 10
 ακούοντα· τότε δῆτα ἀνευρόντες τιμὰς προτρέπονται τοῖς ἔθεσι Ῥω-
 μαίων χρῆσαμένους εὐκτήρια ποιεῖν καὶ οἴκους ἐκκλησιῶν δείμασθαι
 20 πρὸς στυγροισμὸν τῶν τῆν τοῦ θεοῦ ἐπίγρῳσιν ὑποδεχομένων, εἰ
 καὶ μὴ δύναντο θυσιαστήρια πηγνύνει τῷ μὴ παρῆναι αὐτοῖς ἀθην-
 τίαν ἱεροσύνης. γίνεται γοῦν ἐκ τούτου πρόφασις τοῖς ἐπέκεινα 11
 Ἰνδοῖς θεογνωσίας λίαν τοῦ Φρουμεντίου εὐεργεσίας καὶ θωπείας καὶ
 παρανέσεσι φιλοτίμως αὐτοῖς προσιόντος.
 25 Ὡς δὲ ἠνδρύνθη τὸ βασιλικὸν παιδίον, οὗπερ τὴν ἐπιτροπέαν 12
 τῆς βασιλείας ἐποιοῦντο, εἰς αὔξησιν μεγίστην ἐπιδόντος αὐτοῦ, αι-
 τοῦσιν αὐτοὶ χάριν αὐτὸν τὴν ἐπὶ τὰ οἰκεία ἐπάνοδον αὐτοῖς χαρί-
 σασθαι. τοῦ δὲ βασιλέως σὺν τῇ μητρὶ πολλαῖς παρακλήσεσι λιπα-
 ρούντος καὶ κρατούντος καὶ μὴ ἀπολύοντος, ὁ Φρουμέντιος ἔφασκε
 30 σφόδρα λυπεῖσθαι αὐτοὺς περὶ τούτου· διὸ κατηγάκασαν τὸν τε
 βασιλέα καὶ τὴν τούτου μητέρα ἐπιδοῦναι τὸ ἀπολυθῆναι αὐτούς· οἱ
 δὲ μετὰ πλείστης ὀσῆς θλίψεως ἐπένευσαν, ὡς δεσπότη γὰρ τῷ Φρου-
 μεντίῳ ἀντεπεῖν οὐκ ἐβούλοντο. οἱ δὲ παραδεδωκότες ἅπαντα τῷ 13
 παιδί καὶ τῇ τούτου μητρὶ τὰ ἐγχειρισθέντα αὐτοῖς τῆς βασιλείας
 35 πράγματα, ἐξήεσαν τῆς Ἰνδίας σὺν τιμῇ πολλῇ τὴν ἐπὶ τὰ οἰκεία
 πορείαν ποιοῦμενοι. τότε οὖν ὁ μὲν Αἰδέσιος τὴν Τύρον κατεῖλη- 14

A²

5 οἰκείας Cer.] οἰκίας A²   17 καιρὸν am Rand von 2. Hd. A²   25 ἠν-
 δρύνθη corr. von 1. Hd. (?) aus ἰδρύνθη A²   36 οὖν + τότε A²

φεν. ὁ δὲ Φρουμέντιος εἰς Ἀλεξάνδρειαν παραγίνεται, λογισάμενος ὡς ἀκόλουθον εἶη τὸ γενόμενον παρὰ τοῖς βαρβάροις ἔργον θεῖον μὴ περιῦδειν· καὶ προσελθὼν τῷ ἐπισκόπῳ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας Ἀθανασίῳ — αὐτὸς γὰρ ἦν τότε τῆς ἐκείσε ἀρχιερωσύνης κατέχων
 5 τοὺς οὐκασ — ἕκαστα αὐτῷ ὁ Φρουμέντιος τῶν γεγενημένων ὑφηγησάμενος ὑπομνήσκει ἐπισκόπους αὐτοῖς ἀποσταλῆναι. τότε 15
 δῆτα ὁ μέγας Ἀθανάσιος σφόδρα σοφῶς καὶ συνετῶς τοῖς εἰρημένοις προσέχων, λέγει τῷ Φρουμέντιῳ· «καὶ τίνα εὐρήσομεν ἄλλον τοιοῦτον ἄνδρα, ἐν ᾧ πνεῦμα θεοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ σὲ, ἀδείξέ, τὸν δυνάμενον
 10 ταῦτα ὀρθῶς διακελεύσασθαι καὶ τὰς ἐκκλησίας ὡς ἐνι μάλιστα τὰς ἐκείσε ἰθύνειν; καὶ χειροτονήσας αὐτὸν ἐπίσκοπον κελεύει πάλιν εἰς Ἰνδοὺς ἀποδημῆσαι καὶ τὰς ἐκείσε ἐκκλησίας καθιερῶσαι καὶ τοῦ αὐτόθι λαοῦ προμηθεῖσθαι.

Πλείστη δὲ τοῦ θεοῦ χάρις προσετέθη μετὰ τὴν χειροτονίαν τῷ 16
 15 ἀνδρί, τὰς ἀποστολικὰς ἀφιέντι ἀκτίνες. φθάσας γὰρ τὴν προρηθῆσαν ἐνδοτάτην Ἰνδιαν, ἐπὶ σημείοις καὶ δυνάμεσι τὸ τοῦ Χριστοῦ βεβαιῶν εὐαγγέλιον, πολλὰ πλήθη τῶν Ἰνδῶν ἐπὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀληθῆ πίστιν ἐφείλκυσε, γνησιώτατα αὐτῶν τὸν θεῖον δι' αὐτοῦ παραδεξαμένων λόγον. διὸ καὶ ἐκκλησία καὶ χειροτονία εἰς πλήθος
 20 ἠΐξησαν ἐν ἐκείνοις τοῖς ἔθνεσι. ταῦτα ἡμῖν ὁ Αἰδέσιος ἐν τῇ 17
 Τύφῳ παραμείρας διηγῆσατο· πρεσβύτερος γὰρ τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας γενόμενος ἐν αὐτῇ παρέμεινεν ἕως τῆς τοῦ βίου τελευτῆς.

Περὶ Ἰβήρων καὶ Λαζῶν καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς αἰχμαλώτου ἁγίας γυναικός.

Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ οἱ πρὸς τῇ κατὰ Πόντον γῆ 10 1
 25 Ἰβηρῆς τε καὶ Λαζοὶ τὸν τοῦ θεοῦ ἐδέξαντο λόγον, μήπω πρὸ τούτου εἰς αὐτὸν πεπιστευκότες. τοῦ δὲ μεγίστου ἀγαθοῦ τούτου αἰτία κατέστη γυνὴ τις παρ' αὐτοῖς αἰχμάλωτος οὖσα, ἄκρον δὲ βίον μετερχομένη δι' ἐγκρατείας τε καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἔργων πάντας αὐτοὺς εἰς ἕκστασιν ἤγεν. ὡς δὲ τὴν αἰτίαν διετυθάνοντο τῆς τοσαύτης 2
 30 αὐτῆς ἀσκήσεως, ἀπλότητι μὲν ἡ ἁγία ἐκείνη γυνὴ λέγει· «διὰ Χριστὸν τὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ». οὐδένα μέντοι ἐκ τούτου εἰς πίστιν ἔφραεν τῆς εὐσεβείας, ἐθαύμαζον δὲ μόνον τὴν γυναῖκα, καὶ τῷ ξένῳ βίῳ αὐτῆς προσέχοντες πολλὰ ἐλογίζοντο. ἀλλ' ἐπειδὴ ἔθος ἦν αὐτοῖς, 3
 εἴπερ νήπιον εἶχον ἀσθενεῖα περιπεσόν, περιτρέχοντας αὐτοὺς πρὸς

20 auch die Quellenangabe wörtlich bei Rufin — 24—S. 154, 19 vgl. Rufin X 11 p. 973ff

A²

2 εἶη Ltz εἶναι A² | γινόμενον A² | zu θεῖον vgl. opus dominicum Ruf. θεόν A² 23 γυναικός + κατὰ τοῦ θεοφορίτου A² 25f τοῦτου aus τοῦτους, ε von 1. Hd. gestrichen A²

τοὺς ἐγγωρίους ἅπαντας ἐκάστοθεν πορίζεσθαι βοήθημα, γέγονε διὰ
 τούτου ἐκπεριελθούσαν τινα πάντας ἐλθεῖν καὶ πρὸς τὴν αἰχμάλω-
 τον. ἡ δὲ πρὸς τῇ θύρᾳ ἐστῶσα σὺν τῷ παιδαρίῳ τῇ γυναικὶ ἔφη· 4
 οὐδὲν ἐγὼ τῷ παιδαρίῳ δυνήσομαι βοηθήσαι, τὸν δὲ Χριστὸν, ὃν
 5 ὑμῖν εἶπον πολλάκις, οἶδα δυνατὸν εἶναι καὶ νεκροὺς ἀνίσταν καὶ τοῖς
 ἀπηγορευμένοις χαρίζεσθαι ἴασιν. ἡ δὲ τοῦ παιδὸς μήτηρ καθιζέ-
 τευε τὴν αἰχμάλωτον. τότε οἶκτω τῆς δεομένης κινήθησα τὸ νήπιόν
 τε τῷ σάκκῳ τῷ ἑαυτῆς περιβαλοῦσα, προσευξαμένη τῷ θεῷ ἀπέ-
 δωκεν αὐτὸ τῇ μητρὶ ὑγιές. διέδραμε δὲ εἰς πολλοὺς τὸ γενόμενον 5
 10 καὶ γε ἄχρι τῆς βασιλίδος ἔφθασεν, ἣτις κατέκειτο βαρυντάτῃ νόσῳ
 κατεχομένη· καὶ γὰρ χρόνον ἰκανὸν ἀσθενήσασα, ἀνιάτως εἶχε λοιπὸν
 τὰ περὶ τῆς φθασάσης αὐτὴν χαλεπωτάτης νόσου. ἀξιοὶ μὲν οὖν τὴν
 αἰχμάλωτον ἀποστείλασα διὰ τῶν οἰκείων πρὸς αὐτὴν παραγενέσθαι.
 ἡ δὲ δέει καὶ εὐλαβεῖα ἀνανεύει τοῦ πρὸς τὴν βασιλίδα διαβῆναι,
 15 εἰδυῖα τὸν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης δόξης παρειδύοντα ὄλισθον. διὰ 6
 τοι τοῦτο ἀπρὶς ἔχουσαν αὐτὴν τοῦ μὴ ἐλθεῖν ἐπιγνοῦσα ἡ βασίλισσα
 κελεύει σὺν τῷ σκιμποδίῳ πρὸς αὐτὴν ἀπαχθῆναι. ἥστινος δυσω-
 πηθεῖσα τὴν ταπεινώσειν ἢ μακαρία αἰχμάλωτος τὸν αὐτὸν τρόπον
 περιβαλοῦσα τὴν βασιλίδα τῷ σάκκῳ, ἐφ' ᾧ γόνυ κλίνας τὰς εὐχὰς
 20 τῷ θεῷ προσέφερε τῇ συνήθει πρὸς τὸν Χριστὸν εὐχῇ, ὑγίῃ οἴκαδε
 ἀποπέμπει χαίρουσαν καὶ πορευομένην τοῖς οἰκείοις ποσί, νέον καὶ
 ξένον θαῦμα τοῖς ἐντοπίοις παρεχομένην, τοῦ Χριστοῦ τὴν χάριν
 ὁμολογοῦσαν, καθὼς παρὰ τῆς αἰχμαλώτου γυναικὸς ἐδιδάχθη. τρα-
 νῶς τε ἀπεφθέγγετο πορευομένη· »δόξα σοι Χριστέ, φησί, δέσποτα
 25 τῆς αἰχμαλώτου· σοὶ χάρις καὶ σοὶ πᾶσα τιμὴ, σωτήρ ἡμῶν τῶν
 εἰς σὲ πιστεύειν ἠξιωμένων«. ἀλλὰ καὶ τῷ συμβίῳ ἑαυτῆς ἡ βασί- 7
 λισσα διηγήσατο ἕκαστα, παρώρμησε δὲ αὐτὸν εἰς ἀμοιβὴν ἀξιόπιστον
 χρήμασι βουληθῆναι ἀμείψασθαι τὴν αἰχμάλωτον τῆς ἐνεργείας τῆς
 εἰς τὴν σύμβιον αὐτοῦ ἕνεκα. ἡ δὲ βασίλισσα πρὸς αὐτὸν ἔφη· »ἡ 8
 30 αἰχμάλωτος αὕτη, ᾧ βασιλεῦ, οὐκ ὀρέγεται ἀργυρίου οὔτε χρυσίου
 περιποιεῖται· δῶρον δὲ ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ἀξιόχρεον. τὸ μόνον ἡμᾶς
 πιστεῦσαι, ὅτι ὁ Χριστὸς υἱὸς ἐστι τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου· ἡ γὰρ ὁ
 πᾶς βίος νηστεία καὶ ἐγκράτεια, περιττοὶ θησανροὶ χρυσίου καὶ ἀργυ-
 ρίου, καὶ γὰρ ἀπεπειράθη τῆς εὐσεβοῦς. τᾶλεθῆ διηγούμαί σοι, ᾧ 8
 35 βασιλεῦ. ἀλλ' εἰ μὲν παρὰ σοὶ φροντίς ἐστι σωτηρίας, ἀμειψόμεθα
 καινότερον τὴν γυναῖκα, τὸν Χριστὸν αὐτῆς παραδεχόμενοι εἰς προσ-
 κύνησιν«. ὁ δὲ τέως ὑκνηρότερον διετέθη, καίτοι πολλάκις ὑπο- 9

A²12 οὖν von 2. Hd. übergeschrieben A² 33 περιττοι aus περιττον corr. A²

μιμησκόμενος πρὸς τῆς γαμετῆς ὑπερετίθετο ἐκλύων ταῖς εὐαγγελ-
 λιαῖς τὴν αἴτησιν καὶ καιρὸν πρόσφορον ἐλπίζων αὐτῷ περὶ τούτου
 λυσιτελεῖν [ἔλεγεν]. ὁ καὶ γέγονε κατὰ πρόνοιαν θεοῦ τοῦ θέλοντος
 » πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας
 5 ἐλθεῖν«. συνέβη γὰρ αὐτὸν ἐν θήρᾳ περισπώμενον περὶ ὕλην 10
 κάταλσον καὶ βαθυτάτην ἐν ἡμέρᾳ σταθῆρᾷ ὑποστῆναι νύκτα ἀπροσ-
 δόκητον. ἄφρω γὰρ ἐν μεσημβρίᾳ κατὰ πάσης τῆς ὕλης περιεχύθη
 σκότος βαθύτατον, ἔνθα ἦν ὁ βασιλεὺς. ὡς δὲ καὶ οἱ συνόντες αὐτῷ
 τῆδε κάκεισε πρὸς τὴν θήραν διασπώμενοι εὐρονται, φόβος συνέσχε
 10 τὸν βασιλέα μέγιστος ἤκιστα λογιζόμενον, ὅπως διαφύγῃ τὴν ἔφοδον.
 ἔπει δὲ καὶ πάντες οἱ συνόντες αὐτῷ τὴν αὐτὴν ὑπέμενον ἀνάγκην 11
 (ἐκαστον γὰρ τῶν πρὸς αὐτὸν ἐληλυθέναι σπενδόντων ἐν ᾧ κατεί-
 ληφε τόπω τὸ σκότος ἐστήλωσε, προβῆναι μὴ συγχορῆσαν εἰς ἀλλή-
 λων παρὰ κλησιν) τότε ὑπομνησθεὶς ὁ βασιλεὺς τῆς γαμετῆς καὶ
 15 τῆς ταύτην ἀνιάτως ἔχουσαν ἰσαμμένης αἰχμαλώτου, ἐβόησε λέγων·
 » Χριστέ, ὁ τῆς αἰχμαλώτου κύριος, παράστηθί μοι τὰ νῦν, ἵνα φύγω
 τὴν ἐπικειμένην ἀνάγκην· ἔγω γὰρ σαφεστάτην πείραν τῆς θείας σου
 δυνάμεως τὴν ἐμὴν σύμβιον«. καὶ ἅμα τῷ τελέσαι τὴν εὐχὴν εὐθύς
 περιαιρεθέντος τοῦ σκότους τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐπεχύθη μᾶλλον ἢ
 20 τὸ πρότερον κατὰ πάσης τῆς ὕλης, ἔνθα ἦσαν ἐστηλωμένοι. καὶ 12
 παραγεγνημένοι οἴκοι ὄντις παραχοῆμα εὐρον τὸν βασιλέα κελεύοντα τὴν
 αἰχμάλωτον (εὐθ)ῆως πρὸς αὐτὸν γενέσθαι, μηκέτι θεὸν ἕτερον προσ-
 κυνεῖν ἐπαγγελλόμενον ἢ Ἰησοῦν Χριστόν, ὃν ἡ γυνὴ σέβεται. ἔρχε- 13
 ται οὖν ἡ γυνὴ ἡ αἰχμάλωτος, καὶ γίνεται τοῦ βασιλέως διδάσκαλος
 25 πάντα τὸν τύπον τῆς πίστεως αὐτῷ ἐπιστήσασα. ὁ δὲ χαίρων οὐκ
 ἠδέϊτο πρὸς εὐτελοῦς γυναικὸς θεοσέβειαν ἐκμανθάνων· τούναντίον
 δὲ ἐπ' αὐτῇ σεμνυρόμενος εἰς μέσον αὐτὴν ἄγεσθαι ἐπὶ τοῦ πλήθους
 ἐκέλευσε παρησιαζόμενος ἐπ' αὐτῇ λέγων· » ὅτι μου ἡ γαμετὴ θάνα-
 τον διὰ τῆς προσευχῆς ταύτης διέδρα Χριστοῦ τοῦ παμβασιλέως τῇ
 30 χάριτι«. ἔπειθ' ἐτε τοὺς ὑπηκόους, εἰ θέλοιεν σώζεσθαι, καὶ τὰ αὐτὰ
 φρονεῖν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν αἰρεῖσθαι προσκύνησιν τῶν εἰδώλων
 καταφρονοῦντας.

Ἐπειδὴ δὲ ἔμαθε πρὸς τῆς ἀγίας γυναικὸς ὅτι ἐκκλησίας χρὴ 14
 ἰδρύσασθαι εἰς προσκύνησιν τοῦ Χριστοῦ, ὁμοῦ προῆει ἐπὶ τὴν χρεῖαν
 35 σπουδαίως. ὡς δὲ τοῦ οἴκου τὸν περίβολον ἠγειραν οἰκοδομήσαντες,

4 I Tim. 2, 4

A²

22 (εὐθ)ῆως Hei] ἔως A² 34 ἰδρύσασθαι: ἐσ übergeschrieben A² 35 am
 Rand Θ A²

ἔδει δὲ λοιπὸν τοὺς κίονας στῆσαι ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου πρὸς διαίρειν
 τῶν συνερχομένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, θέλων ὁ θεὸς πάριον
 γνώμην ἐνθῆναι τῷ τε βασιλεὶ καὶ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ὑπηκόοις
 περὶ τοῦ διὰ τῆς αἰχμαλώτου γυναικὸς κηρυχθέντος εὐαγγελίου Ἰησοῦ
 5 Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ποιῆι τὸν τρίτον κίονα εἰς μέσον ὀρθωθέντα
 ἔτι τε πλάγιον ὄντα μὴ γεέσθαι εἰς τέλος ὀρθιον καθάπερ καὶ οἱ
 δύο ἕτεροι· καὶ πολλὰ καμώντες οἱ τεχνῖται τά τε ἰστία σὺν ταῖς
 μηχαναῖς ἀπάσαις διαρρήξαντες καὶ συντριψαντες ὑπεξαναχωροῦσι
 φεύγοντες, δεδιότες μὴ ἐναπολειφθέντες χαμαὶ ὑπὸ τὸν κίονα ἀπο-
 10 θάνωσιν· ἴστατο γὰρ ὁ κίων ἐν τῷ ἀέρι κρεμάμενος πλάγιος, μηδε-
 νὸς ὡς ἔθος τοῖς τεχνῖταις ἐπινοούμενον παρ' αὐτῶν τινας βοηθή-
 ματος. ἀκούει ταῦτα ἡ αἰχμάλωτος καὶ δέει πολλῶν συσχεθεῖσα, μὴ
 ἀνάπαλι τὸ πλῆθος ἐπιθῶ ἑαυτὸ πρὸς τὰ εἶδωλα, ἔρχεται δύνοντας
 τοῦ ἡλίου κατὰ τὸν τόπον καὶ κλίνασα γόνυ πρὸς τὸν θεὸν ἕως
 15 προῦ ἡγειρε διὰ τῆς εὐχῆς τὸν κίονα, οὐκ ἐπὶ τὴν βάσιν ἐστῶτα.
 ἀλλ' ὀρθὸν μὲν ἡρτημένον ἐπάνω τῆς βάσεως ὅσον ἀπὸ πῆχεως ἐνός,
 οἰκονομοῦντος τοῦ θεοῦ μὴ ἀπίεσαι τὴν αἰχμάλωτον οἴκοι ἕως τῆς
 τοῦ πλήθους ἀφίξεως, ἵνα γνῶσιν αὐτῆς τὴν ἐν τῷ ὑπ' αὐτῆς κηρυτ-
 τομένῳ ἀληθινῷ θεῷ πίστιν. ἦλθον οὖν ἰσθῆν σὺν τῷ βασιλεὶ,
 20 καὶ ἰδόντες ὀρθιον ἡρτημένον τὸν τηλικούτον κίονα ἐξίσταντο. τότε
 τῆς αἰχμαλώτου πᾶσι γενομένης καταφανοῦς διὰ τὸ γεγονός, ἀναστά-
 σης αὐτῆς ἐκ τῆς εὐχῆς εὐθέως ὁ κίων, οἷά τινων τεχνιτῶν τῆ οἰκεία
 βάσει αὐτὸν προσαρμοζόντων ὡς ἐνὶ μάλιστα ἀπετέθη, πλείστην ὄσση
 παρὰ τοὺς ἔμπροσθεν καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν κίονας ἔχων εὐπρεπῆ τὴν
 25 ἀσφάλειαν. ἐκ τούτου γέγονε καὶ τοὺς λοιποὺς τοῦ πλήθους συν-
 ελθεῖν καὶ συνομολογῆσαι τὴν τοῦ βασιλέως πίστιν θαυμάζοντας
 Χριστόν· τοῦτο γὰρ αὐτοῖς ἡ αἰχμάλωτος ἐκεῖνη ἀγία γυνὴ διεμαρ-
 τύρατο· ἔδεδοίκε γὰρ τοῦ πλήθους τὴν ἀπλότητα, μήποτε ἄρα ὑπὸ
 τῆς πατροφᾶς δεισιδαιμονίας νυττόμενοι εἰς αὐτὴν τὸ εἰς Χριστόν
 30 σέβας ἀπενέγκοιτο, ἤγουν δόξαν περὶ αὐτῆς σχῶσι μὴ συντείνουσιν
 πρὸς εὐσέβειαν. διὰ τοῦτο καὶ κοινωρῆσαι αὐτοὺς τῆς εὐχῆς προ-
 18 ετρέψατο, ἡνῖκα τὸν κίονα ἡρτημένον τῷ οἰκείῳ τόπῳ προσαρμο-
 σθῆναι πεποίηκε, συσζιάζουσα διὰ τούτου τὴν οἰκείαν ὑπόληψιν, τὴν
 δὲ τοῦ σωτήρος Χριστοῦ ἐνέργειαν λέγουσα εἰς πάντας ἀνθρώπους
 35 τοὺς εἰς αὐτὸν εὐσεβοῦντας διαβαίνειν ἐν ταῖς ὑπέρ ἀνθρώπων
 πράξεσι.

A²22 οἰκία A² corr. Cer.24 nach τὴν (τ') Raum für zwei Buchstaben A²32 οἰκίω A² corr. Cer.

Μετὰ δὲ τὸ τελειωθῆναι τὴν ἐκκλησίαν ὑποτίθεται τῷ τε βασι- 19
 λει καὶ τῇ βασιλίδι ἢ ἀρχαίωτος πέμψαι αὐτοὺς πρὸς τὸν τῆς εὐσε-
 βείας σύντροσον τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα Κωνσταντῖνον πεμφθῆ-
 ναι αὐτοῖς παρ' αὐτοῦ αἰτουμένους τὸν τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην κα-
 5 διερώσοντα. τότε ὑπὸ τε τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἰβήρων
 οἱ σταλέντες πρεσβευταὶ καταλαμβάνουσι τὴν Κωνσταντινούπολιν,
 ἀναγγέλλοντες τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ τὴν ἐκεῖσε κρατυνθεῖσαν
 τοῦ Χριστοῦ πίστιν, ἐπίσκοπον αἰτοῦντες δοθῆναι αὐτοῖς παρ' αὐτοῦ
 εἰς τὴν τῶν παρ' αὐτοῖς ἐκκλησιῶν καθιέρωσιν ὁμοῦ καὶ διατύπω-
 10 σιν. οὗς προσηγῶς δεξάμενος ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόχριστος βασιλεὺς 20
 Κωνσταντῖνος, χαίρων ἐν τῷ κυρίῳ παρέσχε τὴν αἴτησιν, τὸν τῆς
 Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον παρορμήσας χειροτονῆ-
 σαι τῶν Ἰβήρων ἐπίσκοπον, ὁμοῦ συνορῶν θεοῦ νεῦμα εἶναι τοῦ τοῦς
 ἀλλοφύλους αὐτῷ καθυποτάσσοντος. τούτων ἡμῖν ὁ πιστότατος 21
 15 Βαζζούριος ὑφηγητὴς γέγονεν, ἀνὴρ εὐλαβέστατος καὶ τοῦ βασιλικῆ
 γένους τῶν παρ' αὐτοῖς Ἰβήρων περιφανέστατος, (ὃς) σατραπῆς Ῥω-
 μαίων καταστάς καὶ ταῖς ἀρρωρεῖαις τῆς Παλαιστίνης κατὰ τῶν Σαρα-
 κηνῶν βαρβάρων ἐπιστρατεύσας πόλεμον ἄκρωσ ὅτι μάλιστα τὴν κατ'
 αὐτῶν νίκην ἤρατο.
 20 Ἀλλ' ἐπανιτέον εἰς τὸ ἐγχειρισθὲν τῆς βασιλείας τῆς ἱστορίας· 22
 ὁ γὰρ τοι βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπιμελέστερος ὢν περὶ τὸν χρι-
 στιανισμόν καὶ ἀποστολικῶ εἰς τὸν Χριστὸν ἐκκαίμενος πόθῳ,
 ἐτέρας καὶ αὐθις ἐκκλησίας κατὰ πόλεις ἐποίει καὶ μίαν μὲν ἐν τῇ
 καλουμένην δοῦν τῇ Μαμβρη, ὑφ' ἣν τὰς ἀγγέλους ξενισθῆναι πρὸς
 25 τοῦ Ἀβραάμ οἱ ἱεροὶ λόγοι μηνύουσι, κατεσκεύασε. μαθὼν γὰρ ὁ 23
 τὰ πάντα ἄριστος καὶ θεοφιλέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὑπὸ
 τῇ δοῦν ἐκείνῃ βωμὸν ἰδρῶσθαι καὶ θυσίας Ἑλληνικὰς ἐπ' αὐτῷ τε-
 λείσθαι, μέμφεται μὲν δι' ἐπιστολῆς Εὐσεβίῳ τῷ Καισαρείας τῆς
 Παλαιστίνης ἐπισκόπῳ παριδόντι τὸ τοιοῦτον μυσαρὸν τόλμημα,
 30 κελεύει δὲ τὸν μὲν βωμὸν ἀνατραπῆναι, πρὸς δὲ τῇ δοῦν ἐκκλησίαν
 τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος κατασκευασθῆναι. ἔτι καὶ ἐν Ἰλιουπόλει 24
 τῆς Φοινίκης μαθὼν αὐτοὺς ἀσεβῶς βιοῦντας καὶ αἰσχρὰν ἀγωγὴν
 μετιόντας, νόμῳ σεμνῶ τὸν αἰσχρὸν αὐτῶν ἀνείλε βίον, ἐκκλησίαν
 δὲ κτίσας ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι παρα-
 σκευάσας κληρὸν τε ἱερὸν σὺν αὐτῷ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ καθιερω-

14 Quellenangabe fast wörtlich so bei Rufin — 20—S. 155, 11 vgl. Socr. I 18, 5ff p. 110 — 24 vgl. Gen. 18, 1ff

A²

1 φ̄ in τφ̄ undeutlich A² 16 corr. Holl 22 ἐκκαίμενος: αἰ durch Correctur A² 30 im Text ἀνατραπῆ, darüber von 2. Hd. εἶναι A²

θῆναι προστάξας, οὕτως τὰ Ἡλιουπολιτῶν κακὰ μετριώτερα ἀπειργά-
 σατο, οὐ μὴν ἀλλὰ γὰρ καὶ ἄρχοντας πολιτικούς Χριστιανούς ἐπὶ
 βίῳ σεμνῶ μαρτυρουμένους ἐπιλεξάμενος προσκατέστησε τῇ πόλει
 καὶ τῇ περιχώρῳ πάσῃ, θάνατον αὐτοῖς ἀπειλήσας, εἰ μὴ τῆς πρό-
 5 τερον προσούσης αὐτοῖς αἰσχουργίας καὶ τῆς περὶ τὰ μυσερὰ εἰδωλα
 δεσποδαιμονίας αὐτῶν ὡς τάχιστα ἑαυτοὺς μεταβάλαιεν. ἔτι τε τὸν 25
 ἐν Ἀφάκοις τῆς Ἀφροδίτης * ἀρρητοποιίας ἀνέτρεψε, καὶ τὸν ἐν τῇ
 Κιλιζία Πυθωνικὸν ἀπῆλασε δαίμονα, τὸν ραὸν ἐν ᾧ ἐφώλευεν ἐκ
 θεμελίῳ ἀνατραπῆναι κελεύσας. τοιαῦτα ὁ πιστότατος βασιλεὺς
 10 Κωνσταντῖνος πανταχοῦ γῆς εἰργάζετο χρηστά.

Παραθῆσω δὲ καὶ ἕτερον τεκμήριον τῆδε τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστο- 26
 ρία τῆς τοῦ αὐτοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς τὸν
 τῶν ὅλων θεὸν πίστεως. τοσοῦτος γὰρ αὐτῷ ἦν ὁ περὶ τὸν Χρι-
 στὸν πόθος καὶ ζῆλος, ὡς καὶ εἰς Πέρσας σκεπτόμενος ὑπὲρ τῶν
 15 ἐκεῖσε Χριστιανῶν διαβῆναι κελεύσας τε κατασκευασθῆναι σκηνὴν ἐκ
 ποικίλης ὀθόνης ἐκκλησίας τύπον ἀποτελοῦσαν, ὡς καὶ Μωσῆς ἐν
 τῇ ἐρήμῳ πεποίηκε καὶ ταύτην φέρεσθαι ἐν τῇ ὁδῷ, ἵνα ἔχη κατὰ
 τοὺς ἐρήμους τόπους εὐκτήριον εὐπροπέε, ἐν ᾧ τὰς εὐχὰς τῷ θεῷ
 ἀναπέμπει. ἀλλὰ τὴν μὲν ἐπὶ τὴν Περσίδα πορείαν διανύσαι αὐτὸν 27
 20 τότε κατὰ γνώμην αὐτῷ οὐχ ὑπήντησε, τῆς τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ
 προμηθουμένῳ εἰρήνης· ὁ δ' ἐκεῖσε, τῶν Περσῶν λέγων, βασιλεὺς ὑπὲρ
 τῶν ὑπ' αὐτὸν τῆς εὐσεβείας τροφίμων τὴν πρόνοιαν ποιούμενος,
 μαθὼν αὐτοὺς ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε ἀσεβῶν ἐλαννομένους καὶ αὐτὸν δὲ
 τοῦτον τὸν ἐκε(ῖνων) βασιλέα τῇ πλάνῃ δεδουλωμένον παντοδαποῦς
 25 αὐτοῖς καττύειν ἐπιβουλὰς, Σαβώριος δὲ ἦν, ἐπέστειλεν αὐτῷ καὶ
 εὐσεβεῖν παραινῶν καὶ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ Χριστιανούς τιμῆς ἀπολαβεῖν
 αἰτῶν. σαφῆ δὲ τὴν τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως σπουδὴν αὐτὰ δεῖξει
 τὰ γράμματα.

Ἐπιστολὴ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Σαβώριον τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα περὶ
 30 τῆς τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ προνοίας.

»Τὴν θεῖαν πίστιν φυλάττων τοῦ τῆς ἀληθείας φωτὸς μετα- 11 1
 -λαγχάνω· τῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ ὀδηγούμενος τὴν θεῖαν πίστιν ἐπι-

11—21 Quelle Johannes? — 16f vgl. Exod. 36 — 22—28 vgl. Thdt. I
 24, 12f p. 76 — 31—S. 157, 11 vgl. Thdt. I 25, 1—13 p. 76ff

A²

7 Ἀφάκοις Soer.] ἀφάτοις A² | * erg. nach Soer. etwa: ραὸν καθελὼν
 τὰς ἐκεῖ γιγνομένας ἀνέδην 13 τοσοῦτον A² 17 ἔχη Ltz. ἔχει A² 24 ἐκεί-
 ρων Thdt.] ἐκεῖ (entgegen d. Sprachgebrauch) A² 26 ἀπολαβεῖν corr. aus ἀπο-
 λάβειν A²

>γινώσκω. τοιγάρτοι ὡς τὰ πράγματα βεβαίῳ, τὴν ἀγιοτάτην θρη-
 >σκείαν γνωρίζω διδάσκαλον οὖσαν τῆς γνώσεως τοῦ ἀγιοτάτου θεοῦ,
 >ταύτην τὴν λατρείαν ἔχειν ὁμολογῶ. τοῦτον τοῦ θεοῦ μου τὴν
 >δύναμιν ἔχων σύμμαχον, ἐκ τῶν περάτων τοῦ ὠκεανοῦ ἀρξάμενος
 5 >πᾶσαν ἐφρεξῆς τὴν οἰκουμένην βεβαία(ις) σωτηρίας ἐλπίσι διήγειρα,
 >ὡς ἅπαντα ὅσα ὑπὸ τοσοῦτοις τυράννοις ἔθνη δεδουλωμένα ταῖς
 >καθημεριναῖς συμφοραῖς τρυχόμενα ἐξίτηλα γέγονε, ταῦτα νῦν προσ-
 >λαμβάνοντα τὴν τῶν κοινῶν ἐκδιζίαν, ὥσπερ ὑπὸ πολλῆς τιρος θερα-
 >πείας ἀναζωπυρηθέντα. ἀγχοῦσι τε καὶ ἀγάλλονται καὶ πανηγυρικάς
 10 >τῷ θεῷ ἐπιτελοῦσιν ἑορτάς. τοῦτον τὸν θεὸν ἐγὼ πρесеβέω, οὗπερ 2
 >τὸ σημεῖον ὁ αὐτῷ ἀνακείμενός μοι στρατὸς ὑπὲρ τῶν ὄμων φέρει.
 >καὶ ἐφ' ἅπερ ἂν ὁ τοῦ δικαίου λόγος παρακαλεῖ, κατευθύνεται. ἐξ
 >αὐτῶν δ' ἐκείνων περιφανέσι τροπαίοις ἀντίκα τὴν χάριν λαμβάνω.
 >τοῦτον τὸν θεὸν ἀκραίφρῃ καὶ καθαρῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἀνωτάτω
 15 >τυγχάνειν ὑπεραυγάζομαι.

>Τοῦτον δὲ τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμαι γόνυ κλίνας, φεύγων μὲν πᾶν 3
 >αἴμα βδελυκτὸν καὶ ὀσμὰς ἀηδεῖς καὶ ἀποτροπαίους, πᾶσαν δὲ λαμ-
 >πηδόνα ἐκκλίνων, αἷς ἢ παμμίαιρος καὶ ἀθέμιτος πλάνη χαίρουσα
 >πολλοὺς τῶν ἔθνῶν καὶ ὅλα γένη χράνασα κατέρριψε, τοῖς κατω-
 20 >τάτω παραδοῦσα μέρεσιν. ἅ γὰρ ὁ θεὸς τῶν ἀνθρώπων πρόνοιαν 4
 >διὰ φιλανθρωπίαν οἰκείαν ποιούμενος χρείας ἡμῶν ἕνεκα εἰς τοῦμ-
 >φανῆς παρήγαγε, ταῦτα πρὸς τὴν ἐκάστου ἐπιθυμίαν κακῶς ἀνέρ-
 >χεται· καθαρὰν δὲ μόνην διάνοιαν καὶ ψυχὴν ἀκηλίδωτον παρὰ
 >ἀνθρώπων ἀπαιτεῖ, τὰς τῆς ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας πράξεις ἐν τούτοις
 25 >σταθμώμενος. ἐπιεικείας γὰρ καὶ ἡμερότητος ἔργοις ἀρέσκειται πρῶτος·
 >φιλῶν, μισῶν τοὺς ταραχώδεις. ἀγαπῶν τὴν πίστιν, ἀπιστίαν κολά- 5
 >ζων, πᾶσαν μετὰ ἀλαζονείας δυναστείαν καταγνοὺς καταβάλλει, ἴβριν
 >ὑπερηγάνων τιμωρεῖται, τοὺς ὑπὸ τύφον ἐπαιρομένους ἐκ βάρθρων
 >ἀναίρει. οὗτος καὶ βασιλείαν δικαίαν περὶ πολλοῦ ποιούμενος ταῖς 6
 30 >παρ' αὐτοῦ ἐπιζουρίαις κρατύνει, σύνεσίν τε βασιλικὴν τῷ γαληναίῳ
 >τῆς εἰρήνης διαφυλάττει.

>Διὸ χαίρων ἄγαν ὑπεραγάλλομαι, ἀδελφέ, τοῦτον θεὸν εἶναι
 >ὁμολογῶ(ν) πάντων ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα, ὃν πολλοὶ τῶν τῆδε βασιλευ-

9 Interpolation des Gelasius — 27 vgl. Jes. 13, 11

A²

5 βεβαίαις Thdt.] βεβαία A²   6 τυράννοις aus τυράννης A²   7 συμφο-
 ραῖς A²   10 Am Rand noch kenntlich ὑπερ . . . ἀλλ von späterer Hd. A²
 11 αὐτῷ corr. aus αὐτοῦ A²   16 μὲν übergeschrieben von späterer Hd. A²
 21 οἰζίαν A²   27 ἀλοζονείας A²   33 ὁμολογῶν Thdt.] ὁμολογῶ A²

>σάντων, μαριώδεσι πλάναις ὑπαχθέντες, ἐπεχείρησαν ἀρνήσασθαι.
 >ἀλλ' ἐκείνους ἅπαντας τοιοῦτον τιμωρὸν τέλος καταάλωσεν, ὡς
 >πᾶν τὸ μετ' ἐκείνους ἀνθρώπων γένος τὰς ἐκείνων συμφορὰς οὐκ
 >ἀντ' ἄλλου παραδείγματος ἢ ταύτας παρὰ τοῖς τὰ ὅμοια ζηλοῦσι
 5 >τίθεσθαι. τούτων ἐκείνον ἕνα ἠγοῦμαι γεγονέναι, ὃν καθάπερ τις ἰ
 >σηπιτὸς ἢ θεία δίκη τῶν τῆδε ἀπελάσασα τοῖς ὑμετέροισι μέρεσι
 >παραδέδωκε, τῆς ἐπ' αὐτῷ αἰσχύνῃς πολυθρόύλλητον τὸ παρ' ὑμῖν
 >τροπῆαιον ἀποσφίρατα.

>Ἀλλὰ γὰρ ἔοικεν εἰς καλὸν προξεχωρηκέναι τὸ καὶ ἐν τῷ καθ'
 10 >ἡμᾶς αἰῶνι τὴν τῶν τοιούτων τιμωρίαν περιφανῆ δειχθῆναι. ἐπει-
 >δον γὰρ καὶ αὐτὸς ἐκείνων τὰ τέλη, τῶν ἐναγχος ἀθεμίτοις 8
 >προστάγμασι τὸν τῷ θεῷ ἀνακείμενον ἐκταραξάντων λαόν. διὸ δὴ
 >καὶ πολλὴ χάρις τῷ θεῷ, ὅτι τελεία προνοία πᾶν τὸ ἀνθρώπινον
 >γένος, τὸ φυλάττον τὸν θεῖον αὐτοῦ νόμον, ἀποδοθείσης αὐτῷ τῆς
 15 >εὐρήνης, ἀγάλλεται καὶ γανοῖ. ἐντεῦθεν καὶ ἡμῖν αὐτοῖς πεπεισ- 9
 >μένον, ὅτι κάλλιστα καὶ ἀσφαλέστατα ἔχειν ἡμᾶς ἅπαντα συνέστηκεν.
 >ὁπότε διὰ τῆς τούτων. τῶν τοῦ θεοῦ λέγω λαῶν, καθαρῶς καὶ
 >δοξίμου θρησκείας ἐκ τῆς περὶ τὸ θεῖον συμφωνίας πάντα(ς) εἰς αὐτὸν
 >ἀγείρειν ἄξιον.
 20 >Τούτου τοῦ καταλόγου τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐμῶν συνθεραπόν- 10
 >των, λέγω δὴ τῶν Χριστιανῶν (ὑπὲρ γὰρ τούτων ὁ πᾶς μοι λόγος)
 >πῶς οἶμι με ἠδυσθαι ἀκούοντα, ὅταν καὶ τῆς Περσίδος τὰ κράτιστα
 >ἐπὶ πλείστον ὥσπερ ἔστι μοι βουλομένῳ κοσμήται; σοὶ τε οὖν, ὡς
 >ἕτε πρεπῶδες τὰ κάλλιστα νέμειν ἐκείνοις ἐπιευθείας, ὑπέρξοι
 25 >ὡσαύτως τὰ κάλλιστα, ὅ τι σοὶ κάκεινοις. οὕτως γὰρ ἔξιμι τὸν 11
 >τῶν ὅλων δεσπότην καὶ θεὸν προῖον, ἵλεων καὶ εὐμενῆ. τούτους
 >τοιγαροῦν, ἐπειδὴ τοσοῦτος εἶ, σοὶ παρατίθημι. ὅτι καὶ εὐσεβεῖς
 >ἐπίσημος εἶ, ἐγχειρίζων τὴν τούτων διακινεβέρνησιν, τῶν Χριστιανῶν
 >λέγω, τοῖς τῆς εἰς τὸν θεὸν θρησκείας εὐσεβοῦς ἐν αὐτοῖς προστα-
 30 >τεύουσι· τούτους ἀγάπα ἀφοδιῶς τῆς σαντοῦ φιλανθρωπίας. σαντῷ
 >τε γὰρ καὶ ἡμῖν ἀπερίγραπτον δώσει(ς) διὰ τῆς πίστεως τὴν χάριν*.

Τοσαύτην ὁ τὰ πάντα ἄριστος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τῶν ἐν 12
 τῆ εἰς Χριστὸν εὐσεβεῖα κοσμουμένων ἐποιεῖτο φροντίδα, οὐ μόνον

A²

4 ἀντ' ἄλλον corr. aus ἀντάλον A² συμφορὰς ἀντ' ἄλλον παραδείγματος
 ἐπαράτους τοῖς τὰ ὅμοια ζηλοῦσι Thdt. 5 ἐκείνον corr. aus ἐκείνον A²
 6 ὑμετέρες A² 11 Nach αὐτὸς Rasur oder Flecken, worauf von 3 Buchstaben
 kenntlich ε A² 18 πάντα Thdt.] πάντα A² 24 über ἐκείνοις übergeschrieben
 ε(?) A² 25 corr. nach Thdt. σὶ κάκεινοι A² 31 δώσει Thdt.] δώσει A²

τῶν ὑπηκόων ἐπιμελούμενος, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑφ' ἕτερα σαῖπτρα τελούντων εἰς δύναμιν προμηθούμενος. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς τῆς ἄνωθεν θείας κηδεμονίας ἀπήλανε. καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ Ῥωμαίων κόσμῳ οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν βαρβάρων τὰς ἡνίας κατέχων, εἴρηνας 5 εἶχε τοὺς ἀρχοντας καὶ ἀρχομένους καὶ τῷ γαλιπῷ τοῦ αὐτοῦ νεύματος μεθ' ἡδονῆς πειθομένους. καὶ γὰρ καὶ οἱ βάρβαροι ἐκόντες 13 λοιπὸν (ἦ) φόβῳ πολέμου κρατούμενοι ἐδούλευον, δεδιότες τὸν Κωνσταντίνῳ συμπαρόντα θεόν. πανταχοῦ γὰρ τρόπαια ἴσταντο, καὶ νικηφόρος ὁ βασιλεὺς κατὰ πάντων ἐδείκνυτο. ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ 10 ἄλλοι πλείστοι ὅσοι ἀκριβέστερον εἰς δόξαν τοῦ τῶν ὄλων θεοῦ εὐφημοῦντες συνέγραψαν, ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τῆς προκειμένης ἱστορίας πάλιν τὸν λόγον ἀγάγωμεν.

Περὶ Κωνσταντίας τῆς ἀδελφῆς τοῦ πανευφήμου βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τοῦ παρατεθέντος αὐτῷ πατρὸς αὐτῆς Ἀρσενίου πρεσβυτέρου.

15 Ὁ μὲν οὖν πιστότατος βασιλεὺς Κωνσταντίνος τῆς τῶν ἐκκλη- 12 1
σιῶν εἰρήνης προμηθούμενος τὰς τούτων φροντίδας κατὰ τὸν ἀπόστολον, ὡς πολλάκις εἰρήχαμεν, ἐν τῇ ψυχῇ περιέφερεν. οἱ δὲ τῷ δοκεῖν ἱερεῖς λεγόμενοι, ὅσοι τὴν Ἀρείου λώβην εἰσεδέξαντο, ἠρμεῖν οὐκ ἠνείχοντο, ἄσπονδον τὸν κατὰ τῆς ἀληθείας ἀναδεξάμενοι πόλε- 2
μον, ποικίλας μηχανὰς κατὰ τῆς ὀρθῆς ἐπιτεχνώμενοι πίστεως. Κων-
σταντία γὰρ τῇ ἀδελφῇ τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου, γα-
μετῇ γεροντία τοῦ ἀσεβοῦς Λικιννίου, ἧς καὶ ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν, 2
συνέβη ἐν συντυχίᾳ γενέσθαι πρεσβύτερόν τινα ὁμόφροντα τῶν τῆς Ἀρείου βλασφημίας κοινωνῶν, θῶπα ἀκροθίνιον τοῦνομα Εὐτό- 3
25 ζιον. καὶ τὰ μὲν πρῶτα προσεφθάρη τισὶ τῶν τῆς Κωνσταντίας 3
θεραπευτῶν, αὐτίκα δὲ καὶ αὐτῇ τῇ Κωνσταντίᾳ εἰς ὄψιν ἔρχεται. καὶ δὴ πλείστης ὄσης πρὸς αὐτῆς ἀπολαύων παρηγορίας ὁμοῦ καὶ κηδεμονίας διὰ τῶν συγχροτέρων συντυχῶν προὔχῳρει αὐτῷ καὶ ἡ 4
περὶ Ἀρείου πρὸς αὐτὴν ὁμιλία. θαρρήσας δὲ λοιπὸν συνήρπαξεν 4
30 αὐτὴν διὰ τῶν ἀπατηλῶν αὐτοῦ λόγων, ὡς φθόνος, φησί, μόνος τὰ κατὰ Ἀρείου εἰργάσατο. ἔπειθ' ἐτε αὐτὴν διὰ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἀπατηλῶν αὐτοῦ λόγων, ὡς τὰ αὐτὰ φησι φρονεῖ καὶ διδάσκει

15—S. 160, 7 aus Johannes? Gelasius bietet mehr als die Parallelrecensionen Socr. I 25, Thdt. II 3, Rufin X 12 — 22 s. SS. 13, 6f. 18, 16. 147, 19 — 24f der Name nur hier überliefert

A²

zu 7 vgl. Thdt. 8 ἴστατο Thdt. 17 τῷ Holl] τοῦ A² 27 ἀπολαύων: r auf Rasur (vgl. S. 155, 27) A² 31 Ἀρείου A² 32 λόγων A²

- Ἄρειος ὁμοίως Ἀλεξάνδρῳ καὶ τοῖς ἀνά τὴν οἰκουμένην ἐπισκόποις. ἡ δὲ Κωνσταντία ἐπίστευσε τοῖς λεγομένοις αὐτῇ παρ' αὐτοῦ, 5
 μάλιστα ἀκούσασα παρ' αὐτοῦ ὁμόφρονα εἶναι τὸν Ἄρειον Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ζήλω δὲ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν
 5 εὐκκληρίας μάτην αὐτῷ ἐναντιοῦσθαι τὸν πάπαν Ἀλέξανδρον. γίνεται οὖν εἰσοδεξαμένην τὴν Κωνσταντίαν τὰ τῆς τοῦ κατὰ Ἄρειον πρεσβυτέρου ἀπάτης ῥήματα ἡσθῆναι μὲν αὐτὴν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις καὶ πλείονος τὸν πρεσβύτερον ἐκείνον ἀξιῶσαι τιμῆς καὶ ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις ἔχειν αὐτόν.
- 10 Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἀσθενεῖα χαλεπωτάτῃ περιέπεσε, ἐν ἣ καὶ 6
 ἐτελεύτησε. γνοὺς τοίνυν ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρεγένετο σπουδαίως πρὸς αὐτὴν ἐπισκεψόμενος αὐτήν. καὶ γὰρ μετὰ τὴν τοῦ ἀσεβοῦς ἀνδρὸς αὐτῆς τελευτήν καὶ τὴν τῆς θεοφιλεστάτης καὶ ἀοιδίμου Ἐλένης τῆς μητρὸς αὐτῶν εἰς τὸν ἄλυπον βίον
 15 μετάστασιν πάσης αὐτὴν κηδεμονίας ἤξιον ὁ πανεύφημος οὗτος καὶ πιστότατος βασιλεὺς, καὶ τῶν τῆς χηρείας ἢ ὀρφανίας ὀδυνηρῶν πείραν αὐτὴν λαβεῖν οὐκ ἄφῃκεν. οὐ καὶ χάριν καὶ παρ' αὐτὴν τὴν τελευτήν τὴν ἀρμόττουσαν αὐτῇ καὶ ἀπὸν καὶ παρὸν παρεῖχε θεραπείαν. μετὰ γοῦν πολλὴν συνομιλίαν τοῦ τε βασιλέως καὶ τῆς 7
 20 Κωνσταντίας λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ Κωνσταντία ἅτε πρὸς γνήσιον ἀδελφὸν θαροῦσα· »μία μοι χάριν δός, ὃ πανεύφημε βασιλεῦ, ἀπερχομένη πρὸς τὸν θεόν·. ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς αὐτὴν· »ποῖαν, φησί, ταύτην; ἡ δὲ Κωνσταντία πρὸς αὐτὸν ἔφη· »δέομαι σου, φησί, βασιλεῦ, ἵνα τὸν Ἄρειον ἀνεθῆναι τῆς ἐξουρίας κελύσης καὶ τὴν ἀπὸ
 25 συσκευῆς ἐπαναστᾶσαν αὐτῷ συμφορὰν καταστείλῃς, μηδὲ ἐν βραχεὶ ἀθώοις αἵμασι κηλίδα τῇ εὐσεβεῖ σου βασιλείᾳ προσάψῃς«. ἠνέσχετο 8
 οὖν τῆς ἀδελφῆς ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, νομίσας αὐτὴν ἀδελφικῇ διαθέσει ταῦτα λέγειν πρὸς αὐτὸν καὶ μὴ παραπεισθεῖσαν ἐπὶ τοῦ κατὰ Ἄρειον πρεσβυτέρου, σύμβουλον ἀσφαλῆ νομίσας αὐτῷ εἶναι τὴν
 30 ἀδελφὴν. καὶ τέως μὲν ἐπιβῆναι τὸν Ἄρειον τῇ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ 9
 τῇ Αἰγύπτῳ ἐκόλυσε, ἀνεθῆναι δὲ αὐτὸν εὐθέως τῆς ἐξουρίας ἐκέλευσε διὰ τὴν τῆς Κωνσταντίας τῆς αὐτοῦ ἀδελφῆς παράκλησιν. παρέθετο δὲ αὐτῷ ἡ Κωνσταντία καὶ τὸν πρεσβύτερον ἐκείνον τὸν κατὰ Ἄρειον πείθεσθαι αὐτῷ τὸν βασιλέα παρακάλεσασα καὶ τοῖς ὑπ'
 35 αὐτοῦ λεγομένοις ἡδῆσθαι· »ὥς ἔχουσα πείραν αὐτοῦ τῆς ὀρθότητος, σοὶ τοῦτον, εὐσεβέστατε βασιλεῦ, παρακατατίθημι«.

12—17 vgl. Thdt. II 3, 2f p. 96

A²

6f πρεσβύτερον A² 25 συσκευῆς corr. aus σκευῆς A²

Καὶ δὴ ἡ μὲν Κωνσταντία τὸν ἀνθρώπειον ὑπέξερχεται βίον· ὁ 10
 γε μὴν πρεσβύτερος ἐκείνος ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσέδν, ὁ γὰρ δὴ ἡμε-
 ρώτατος καὶ θεοφιλέστατος βασιλεὺς τῇ Κωνσταντίᾳ αἰτησαμένη
 τοῦτο ποιεῖν ὑποσχόμενος, μετὰ ταῦτα πεπλήρωσε τὴν ἐπόσχεσιν
 5 καὶ θαμὰ φοιτᾷν παρ' αὐτὸν ἐκελεύετο, παρρησίας τε ὅτι μάλιστα
 πλείστης αὐτῷ ὁ βασιλεὺς μετέδωκε, καὶ λίαν ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις
 τοῦ χριστοφόρου βασιλέως Κωνσταντίνου ὑπῆρχε.

Ταῦτα ἀκούσαντες Εὐσέβιος ὁ Νικομηδείας καὶ Θεόγνιος ὁ Νικαίας 11
 ἔτι ἐν τῇ ἐξορίᾳ διάγοντες, θαρρήσαντες γράφουσι βιβλίον μετανοίας
 10 δῆθεν καὶ πέμπουσι τοῖς κορυφαιοτάτοις τῶν ἐπισκόπων ἀνακληθῆναι
 τῆς ἐξορίας αἰτοῦντες, διαβεβαιούμενοι λόγῳ, οὐ τρόπῳ, ὡς καὶ τὸ
 πρότερον, δέχεσθαι καὶ κρατεῖν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν. καὶ δὴ 12
 πληροστεραμένων εἰς αὐτοὺς τῶν ἐπισκόπων τῶν τὸ βιβλίον τῆς ἐπι-
 πλάστον μετανοίας αὐτῶν δεξαμένων, καὶ τῆς ἐξορίας κατὰ παρά-
 15 κλησιν ἀνεκλήθησαν ἐκ βασιλικῆς προστάγματος καὶ τὰς ἐκκλησίας
 ἐξ ὧν ἐξηλάθησαν, ἀπειλήσασιν, τοὺς εἰς τὸν αὐτῶν τόπον χειροτο-
 νηθέντας ἐπισκόπους ἐξωθήσαντες, Ἀμφιόνα μὲν Εὐσέβιος, Χρῆστον
 δὲ Θεόγνιος.

Καλὸν δ' ἂν εἴη καὶ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου τῆς γόθου αὐτῶν μετα- 13
 20 νοίας τὸ ἀντίγραφον ἐντάξει τῆδε τῇ συγγραφῇ. ἔστι δὲ οὕτως·

Βιβλίον ἐπιπλάστον μετανοίας Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας καὶ Θεογνίου Νικαίας.

Ἦδη μὲν καταψηφισθέντες παρὰ τῆς ὀσιότητος ὑμῶν ἐν ἡσυχίᾳ 13 1
 >φέρειν τὰ κεκοιμένα παρὰ τῆς ἀγίας ὑμῶν ἐπικρισίως ὀφείλομεν.
 >ἀλλ' ἐπειδὴ τόπον δίδομεν καθ' ἑαυτῶν διὰ τῆς σιωπῆς, τοῦτου
 25 >ἔνεκεν ἀναφίρομεν ἐπὶ τὴν ἀγιότητα ὑμῶν, ὅτι ἡμεῖς καὶ τῇ ἀγία
 >ὑμῶν συνόδῳ συνεδράμομεν καὶ τὴν ἔννοϊαν ἐξετάσαντες ἐπὶ τῷ
 >ὁμοουσίῳ ὅλοι ἐγενόμεθα τῆς εἰρήνης, μηδαμοῦ τῇ αἰρέσει ἐξακολου-
 >θήσαντες. ὑπομνήσαντες δὲ ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τῶν ἐκκλησιῶν ὅσα τὸν 2
 30 >τες τοὺς δι' ἡμῶν πεισθῆναι ὀφείλοντας ὑπεσημνήμεθα τῇ πίστει·
 >τῷ δὲ ἀναθεματισμῷ οὐχ ὑπεγράψαμεν, οὐχ ὡς τῆς πίστεως κατη-
 >γοροῦντες, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ὡς ἀπιστοῦντες τοιοῦτον εἶναι τὸν
 >κατηγορηθέντα ἐκ τῶν ἡδὴ παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς διὰ τε ἐπιστολῶν

4—6 vgl. Thdt. II 3, 6 p. 97 — 8—20 vgl. Socr. I 14, 1 p. 97. Philostorg. I 9
 p. 10, 2ff (Bidez) — 11 s. S. 104, 13 — 22—S. 161, 26 vgl. Socr. I 14, 2ff p. 97ff

A²

16 l. αὐτῶν] αὐτὸν A² 17 χριστὸν A² vgl. S. 119, 16 22 ἤδη Socr.]
 ἔδει A² 33 ἤδη] ἰδίᾳ Socr.

>αὐτοῦ καὶ τῶν εἰς πρόσωπον διαλέξεων πεπληροφορημένοι μὴ τοι-
 >οὔτον εἶναι αὐτόν. εἰ δὲ ἐπείσθη ἡ ἀγία ὑμῶν σύνοδος, οὐκ ἀντι- 3
 >τειρόμεν, ἀλλὰ συγκατατιθέμενοι τοῖς παρ' ὑμῶν κεκριμένοις πληρο-
 >φοροῦμεν, καὶ διὰ τοῦδε τοῦ γράμματος τὴν συγκατάθεσιν διδόντες,
 5 >οὐ τὴν ἑξορίαν βαρέως φέροντες, ἀλλὰ τὴν ὑπόνοιαν τῆς αἰρέσεως
 >ἀποδρῶμενοι. εἰ γὰρ καταξιώσητε νῦν γοῦν εἰς πρόσωπον ὑμῶν 4
 >ἐπαραλαβεῖν ἡμᾶς, ἔξετε ἐν ἅσασιν συμψύχους ἀκολουθοῦντας τοῖς
 >παρ' ὑμῶν κεκριμένοις. εἰ γὰρ αὐτόν τὸν ἐπὶ τοῖς τῆς αἰρέσεως
 >ἐναγόμενον ἔδοξε τῇ ὑμῶν ἀγιωσύνῃ χρηστευθῆναι παρὰ τοῦ εὐσε-
 10 >βεστάτου ἡμῶν βασιλέως καὶ φιλανθρωπίας ἀξιωθῆναι, καὶ τῆς
 >ἑξορίας τοῦτον ἔλευθερωθῆναι ἐπροσβεύσασθε, πόσῳ μᾶλλον ἡμᾶς
 >τοῖς ἀνευθύνους δίκαιον ἀξιωθῆναι καὶ τῆς ἐκ τῆς ἑξορίας ἔλευθε-
 >ρίας καὶ τῆς πρὸς τὴν ὑμετέραν ὁσιότητα ἀναξέυξέως. ἄτοπον 5
 >γὰρ ἂν εἴη τοῦ δοκοῦντος ὑπευθύνου ἀνεθέντος ἡμᾶς ἐπισιωπᾶν,
 15 >διδόντας καθ' ἑαυτῶν διὰ τῆς σιωπῆς, ὡς προειρήχαμεν, ἐναργεῖς
 >τοὺς ἐλέγχους. καταξιώσατε οὖν, παρακαλοῦμεν, ὡς ἀρμόξει τῇ
 >φιλοχρίστῳ ὑμῶν ὁσιότητι, ὑπομῆσαι περὶ τούτου τὸν θεοφιλέστα-
 >τον ἡμῶν βασιλέα καὶ τὰς δεήσεις ἡμῶν ἐγχειρίσαι καὶ θᾶπτον
 >βουλεύσασθαι περὶ ἡμῶν τὰ ὑμῖν ἀρμόζοντα ἐφ' ἡμῖν, ἀγιώτατοι».

20 Τοῦτο μὲν τῆς παλινορίας τὸ βιβλίον Εὐσεβίου καὶ Θεογρίου 6
 τῶν προρρηθέντων ἐστίν. ἀπὸ μὲν τῶν ῥημάτων αὐτῶν φαίνονται,
 ὅτι τῇ μὲν ὑπαγορευθείσῃ ἐν τῇ Νικαέων ὑπὸ τῆς ἐκεῖσε ἀγίας συν-
 ὁδου πίστει ὑπεσημήναντο χειρὶ μόνη, οὐ προθέσει, καθὼς καὶ
 προαποδέδεικται· τῇ δὲ κατὰ Ἀρείου καθαιρέσει καὶ τῷ κατ' αὐτοῦ
 25 ἀναθεματισμῷ σύμφηροι γενέσθαι τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ οὐκ ἠθέλη-
 σαν. τῆς μέντοι ἑξορίας ἐκ σπουδῆς τῶν τὰς δεήσεις αὐτῶν δεξα- 7
 μένων ἐπισκόπων ἀπελύθησαν, καὶ τὰς πρότερον παροικίας αὐτῶν,
 καθάπερ καὶ ἀνωτέρω μοι εἴρηται, καταλαβόντες καὶ μόνον ὡς εἶπεν
 ταύτας θεασάμενοι, σπουδῆ ὅτι μάλιστα πλείστη χρησάμενοι ἐπὶ τὸ
 30 στρατόπεδον ὄρησαν καὶ φθάσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰσπη-
 δᾶν εἰς τὰ βασίλεια κατεθάρρουν, πεποιθότες ταῖς τοῦ πρεσβυτέρου
 ἐκεῖνου προστασίαις, οὗπερ ἡ Κωνσταντία τῷ θεοφιλεστάτῳ Κων-
 σταντίνῳ ὡς γρηγοῖα αὐτοῦ ἀδελφῇ παρέθετο, πλείστης ὄσης θερα-
 πείας καὶ τιμῆς ἀξιουμένου παρὰ τοῦ βασιλέως. ἀλλ' ὅμως καὶ 8

23 s. S. 104, 13 — 26—S. 162, 20 Johannes? — 28 vgl. S. 160, 15ff — 32
vgl. S. 159, 33 f

A²

10 φιλανθρωπίας A² 12 das ἄ in ἀνευθύνους von 1. Hd. nachträglich zuge-
 fügt, das Wort am Rand von anderer Hd. wiederholt A² 20 τὸ βιβλίον [Soer.] τοῦ
 βιβλίου A² 24 κατὰ>Soer. | κατ' αὐτοῦς A² 32 οὗπερ attrahiert statt ὑπερ
 Gelasius.

οὗτος οὐκ ἐθάρρει, ὡς ἤδη προέφην, ἀποκαλύπτειν τὴν ἔνδοθεν
 ἐγκλειμένην αὐτῷ Ἀρειανὴν αἵρεσιν, θεωρῶν θερμοτάτην περὶ τὰ θεῖα
 καὶ τὴν τῆς ἀληθοῦς πίστεως ἀκρίβειαν τὴν τοῦ βασιλέως ψυχὴν. τὸν 9
 μέντοι Εὐσέβιον σὺν Θεογνίῳ πρὸς τὸν βασιλέα εἰσήγαγε, κρούσαι
 5 αὐτοῖς παρεγγύσας ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν τῆς ἀσεβοῦς Ἀρείου αἰρέ-
 σεως ῥόσον, πολλά τε ὑπὲρ αὐτῶν τὸν βασιλέα ἐδυσώπησε μεταδιδό-
 ναι αὐτοῖς παρορησίας, μάλιστα Εὐσέβιῳ, τὰ ἐν τῇ συνόδῳ λεχθέντα
 φροεῖν αὐτοὺς μαρτυρόμενος.

Καὶ δὴ τὴν ἀλήθειαν ὁ τῆς ἀληθείας ἀληθῶς ἐχθρὸς ἔλεγεν. ἃ 10
 10 γὰρ ἐκεῖ δυσφημοῦντες ὑπεγόγγυζον, ταῦτα ὁ θῶπαξ φροεῖν αὐτοὺς
 ἔλεγεν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἔμφυτον ἔχων τὸ καλοκάγαθός καὶ πολλὴν
 πρὸς τοὺς ἱερομένους αἰδῶ καὶ τὴν ἀμνησίκαζον καρδίαν τοῦ μεγάλου
 βασιλέως ὁμοῦ καὶ προφήτου Δαβὶδ κεκτημένος καὶ μήτε ἐν νῶ
 λαβεῖν ἀνασχόμενος τὰς κατ' αὐτοῦ τετολυμένας ὑπὸ Εὐσέβιου ἐπι-
 15 βουλάς ἐπὶ τοῦ ἀσεβοῦς Λικιννίου, προσεδέξατο αὐτοὺς εὐμενῶς καὶ
 εὐλαβῶς ὡς ἱερεῖς τοῦ θεοῦ, καὶ τιμῆς πλείστης ὄσης αὐτοὺς καὶ
 ἀσπασμοῦ ἤξιωσε, καὶ συχνότερον ἤκειν αὐτοὺς πρὸς αὐτὸν ἐκέ-
 λευσε. τῶν δὲ ὁσημέραι προκοπόντων εἰς τὴν (πρὸς) τὸν τὰ πάντα 11
 ἄριστον βασιλέα Κωνσταντῖνον παρορησίαν, δυσωποῦσι τὸν πρεσβύ-
 20 τερον ἐκείνον τὸν κατὰ Ἀρειὸν ἄρξασθαι αὐτὸν εἰς τὰς ὑπὲρ Ἀρείου
 πρὸς τὸν βασιλέα παρακλήσεις τοῦ ἀξιῶσαι αὐτὸν τῶν αὐτοῦ ὄψεων,
 συστήναι αὐτῷ δυνάμενον καὶ δεῖξαι τὰ τῶν ἐν Νικαίᾳ ἁγίων πατέ-
 ρων φρονοῦντα.

Ὁ δὲ πρεσβύτερος, εἰξας ταῖς Εὐσέβιου καὶ Θεογνίου παρακλή- 12
 25 σεσιν, ἄρχεται τῶν ὑπὲρ Ἀρείου πρὸς τὸν βασιλέα λόγων, ὡς ἐκ
 προσώπου τῶν προορηθέντων τὰ πλεῖστα λέγων, ὅτι πᾶσι τοῖς ἐν
 τῇ συνόδῳ συντίθεσθαι αὐτὸν φάσκουσι καὶ τῇ ἐκείσε ἐκφωνηθείσῃ
 πίστει ἀρέσκεσθαι. τῷ δὲ βασιλεῖ ξένα καταφαίνεται τὰ περὶ τοῦ
 Ἀρείου παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου λεγόμενα. τοῦτο δὲ ἐποίει ἐπὶ πλεί- 13
 30 στας ἡμέρας, τοῦτο μὲν κατ' ἰδίαν τοῦτο δὲ καὶ παρόντος τὰ πλεῖστα
 Εὐσέβιου τοῦ Νικομηδείας· συχνότερον γὰρ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς μετε-
 πέμπετο, οὐ γὰρ ἐμμένητο τῶν πάλαι κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀσεβοῦς
 Εὐσέβιου τούτου δραματουρηθέντων ὁ πιστότατος βασιλεὺς. τῇ 14
 35 τε τοῦ πρεσβυτέρου καὶ δι' ἑαυτοῦ τὸν φιλανθρωπότατον καὶ ἐπιει-
 κέστατον βασιλέα κληθῆναι κελεῦσαι παρ' αὐτὸν τὸν Ἀρειὸν, διαβε-

1 vgl. S. 158f. — 12 vgl. S. 46, 1 — 21—S. 163, 26 Johannes? teilweise
 bei Socr. I 25, 5f. 9—11 p. 137ff — 32 vgl. o. S. 13

A²

S μαρτυρόμενος corr. aus μαρτυράμενος A² 9 ἐχθρὸς am Rand von spä-
 terer Hd. nachgetragen A² 18 corr. Cer. 21 τοῦ Holl] καὶ A²

βαιούμενος ἐλθόντα αὐτὸν εἰς πρόσωπον τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κων-
 σταντίνου συντίθεσθαι καὶ αὐτὸν πᾶσι τούτοις, οἷς καὶ ἡ σύνοδος
 καὶ ἡμεῖς, φησί, συνεθέμεθα. ἄπιστα καταφαίνεται ταῦτα τῷ βα- 15
 σιλεῖ, ἀλλ' ὑπὸ τῆς προσοῦσης αὐτῷ θεοφιλοῦς ἐπιεικείας καὶ τῆς
 5 περὶ τῶν ἐκκλησιῶν ὁμοιοῖας σπουδῆς ἠπτημένος, ὡς ἱερεῦσιν
 πιστεύσας, τάδε ἔφη πρὸς αὐτούς· »εἰ Ἄρειος συντίθεται τῇ συνόδῳ
 καὶ ἀληθῶς τὰ ἐκείνης φρονεῖν ἔλοιτο, δέξομαι τε αὐτὸν εἰς πρόσω-
 πον καὶ σὺν τιμῇ ἐκπέμψω εἰς Ἀλεξάνδρειαν«. ταῦτά τε ἔλεγε καὶ
 10 λευσεν.

Ὁ δὲ Ἄρειος τῶν τοῦ βασιλέως ἀξιοθῆεις γραμμάτων αὐθις φθά- 16
 σαι τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔσπευσε. συμπροῆν δὲ αὐτῷ καὶ Εὐζώ-
 τος, ὃν σὺν αὐτῷ καθέλειν ὁ θεῖος Ἀλεξάνδρος ὁ τῆς κατὰ Ἀλεξάν-
 δρειαν ἐκκλησίας ἐπίσκοπος. ἀναφέρεται δὴτα ἐπὶ τὸν εὐσεβῆ βασιλέα
 15 διὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἐκ σπουδῆς τῶν περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηθεῖα
 παρεῖναι τὸν Ἄρειον. δέχεται οὖν αὐτὸν σὺν Εὐζώτῳ εἰς πρόσω- 17
 πον καὶ διεκρινθάνετο παρ' αὐτῶν ὁ βασιλεύς, εἰ τῇ ἐν τῇ Νικαίων
 παρὰ τῶν τριακοσίων ἁγίων πατέρων ἐκτεθείσῃ πίστει συντίθενται,
 ὁ δὲ Ἄρειος ἐνωμότως ἔλεγεν οὕτως αἰεὶ πεπιστευκῆναι καὶ πιστεύειν,
 20 καθὼς καὶ οἱ ἐν Νικαίᾳ ἅγιοι ἡμῶν πατέρες, καὶ πάντες δὲ οἱ σὺν
 ἡμῖν οὕτως πιστεύουσιν — ἔλεγε δὲ τοὺς περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομη-
 θεῖα καὶ Θεόγριον τὸν αὐτῆς Νικαίας, ὅσπερ εὐορκῶν πρὸς ἀπάτην
 καὶ πειθῶ τῆς τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως ἀπλότητος. ταῦτα ἐνω- 18
 μότως τοῦ Ἀρείου εἰπόντος, εἰς ἔκστασιν τὸν θεοφιλέστατον καὶ
 25 ἐπιεικέστατον βασιλέα ἤγαγεν, ὅστε αὐτὸν εὐθὺς καὶ παραχοῆμα εἰς
 Ἀλεξάνδρειαν μετὰ τιμῆς ἐκπέμψαι τὸν Ἄρειον. καταλαβόντα οὖν 19
 αὐτὸν τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ ἐπίσκοπος οὐκ ἔδέχετο αὐτόν, παρορμητῶν-
 τος αὐτὸν Ἀθανασίου, ὡς μῦθος γὰρ αὐτὸν ἐξετρέπετο. τότε δὴ 20
 οἱ περὶ Εὐσέβιον αὐτοὶ τε ἔγραψον ὑπὲρ Ἀρείου καὶ τὸν βασιλέα
 30 γράφειν ἐπιπληκτικώτερον Ἀλεξάνδρῳ καὶ Ἀθανασίῳ παρεσκευά-
 ζον. Ἀθανάσιος μὲν οὖν πάντῃ τὸ δέξασθαι Ἄρειον καὶ τοὺς σὺν 21
 αὐτῷ ἀπηγόρευε καὶ τὸν βασιλέα γράφων σὺν τῷ ἐπισκόπῳ ἐδί-
 δασκεν, ἀδύνατον εἶναι λέγων τοὺς ἅπασι τὴν πίστιν ἀθετήσαντας
 καὶ ὑπὸ τοσαύτης ἁγίας συνόδου καὶ τῆς σῆς θεοφιλοῦς εὐσεβείας
 35 ἀναθεματισθέντας καὶ κατακριθέντας αὐθις ἐξ ἐπιστροφῆς προσλαμ-

23—S. 164, 12 vgl. Vita Athan. 2 p. CXXXVIII^b Montf. — 26—S. 164, 10
 vgl. Socr. I 27, 1—4 p. 143f

A²

5 möglich auch die Lesung ἠπτημένος A² | ἱερεῦσιν Klosterm. nach S. 173, 2]
 ἱερεῖς εἴη A² 20 ἡμῶν am Rand von späterer Hd. A² 27 ὁ ἐπίσκοπος]
 Ἀθανάσιος Socr.

βάνεσθαι. τότε ὁ βασιλεὺς βαρέως ἐνεγκὼν καὶ εἰς ὄργην ὑπὸ τῶν 22
περὶ τὸν Εὐσέβιον τὸν Νικομηθεῖα κινήθεις τάδε Ἀθανασίῳ γράφων
ἠπέλιψεν·

Μέρος τῆς πρὸς Ἀθανάσιον ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως.

5 Ἐχων τοίνυν τῆς ἐμῆς βουλῆς τὸ γνώρισμα, πᾶσι τοῖς βουλο- 14
-μένοις εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν ἀκόλντον πάρασχε τὴν εἴσοδον.
>ἐὰν γὰρ γνῶ, ὡς κεκόλυκας τινὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταποιουμέ-
>τους πίστεως ἢ ἀπειρξας τοὺς τοιοῦτους τῆς εἰσόδου, ἀποστελῶ
>παραροῆμα τὸν καθαιρήσουτά σε ἐξ ἐμῆς κελεύσεως καὶ τῶν τόπων
10 >μεταστήσουτα·

Ὁμοίως δὲ καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ ἐπισκόπῳ ὑπὲρ Ἀρείου τὰ ἴσα
ἔγραφεν·

Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπίσκοπον
Ἀλεξανδρείας.

15 ἘΝΙΚΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΠΑΤΡΙ ἈΛΕΞΑΝΔΡῶ 15 1
>ἐπισκόπῳ.

>Καὶ νῦν ἄρα ὁ παμμίαρος φθόνος ἀνοσίτοις ὑπερθέσεως σοφίσμα-
>σαν ἀνθυλακτῆσαι· τί οὖν πρὸς τὸ παρόν; ἕτερα παρὰ τὰ ὑπὸ τοῦ
>ἀγίου πνεύματος δι' ὑμῶν κεκριμένα δογματίζομεν, ἀδελφεῖ τιμώ-
20 >τατε; Ἄρειον Ἄρειον ἐκείνον λέγω πρὸς ἐμὲ τὸν Σεβαστὸν ἐλθεῖν 2
>ἐκ παρακλήσεως πλείστων ὄσων, ἐκείνα φρονεῖν περὶ τῆς καθολικῆς
>πίστεως ἡμῶν ἐπαγγελλούμενον, ἅπερ ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ
>δι' ὑμῶν ὠρίσθη καὶ ἐκρατύνθη, παρόντος καὶ συνορίζοντος κάμου
>τοῦ ὑμετέρου συνθεράποντος. παραροῆμα οὖν οὗτος ἅμα σὺν Εὐ- 3
25 >ζωίῳ, γνόντες δηλονότι τὴν τοῦ βασιλικοῦ προστάγματος βούλησιν,
>ἀφίζοντο πρὸς ἡμᾶς. διελέχθη οὖν αὐτοῖς παρόντων πλείονων
>περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς. ἐγὼ εἰμι ὁ ἀνθρωπος ἐκείνος, ὃς τὸν
>νοῦν τὸν ἐμαντοῦ μετὰ πίστεως εἰλικρινοῦς ἀνέθηκα τῷ θεῷ· ἐγὼ
>εἰμι ὁ ὑμέτερος συνθεράπων, ὃς πᾶσαν τὴν περὶ τῆς ἡ... καὶ ὁμονοίας
30 >ἐπανάρημαι φροντίδα. καὶ μεθ' ἕτερα· ἀπέστειλα τοιγαροῦν οὐ 4
>μόνον ἀναμηνήσκων, ἀλλὰ καὶ ἀξιῶν ὑποδέξασθαι τοὺς ἀνθρώπους
>ἐξετεύοντας. εἴτερ οὖν τῆς ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθείσης ὀρθῆς καὶ εἰς αἰ
>ζώσεως ἀποστολικῆς πίστεως ἀντιποιοιμένους αὐτοὺς εὐρητε — τοῦτο
>γὰρ καὶ ἐφ' ἡμῶν φρονεῖν διεβεβαιώσαντο — προνοήσατε πάντων,

15—S. 165, 6 Johannes? vgl. Rhein. Mus. LXI, 44 ff

A²

2 γράφων Socr.] γράφειν A² 29 Unleserliche Stelle; etwa ἡμετέρας εἰρή-
νης A², vgl. 165, 5 33 εὐρητε mit iota adscr. A²

> παρακαλω̄. ἐὰν γὰρ τούτων ποιήσητε πρόνοιαν, τὰ μίση τῇ ὁμο-
 > νοίᾳ νικήσητε ἄν. ἐπικουρήσατε οὖν, παρακαλω̄, τῇ ὁμονοίᾳ. 5
 > συνεισενέγκατε τὰ τῆς φιλίας καλὰ πρὸς τοὺς τὰ τῆς πίστεως μὴ
 > διακρινομένους, ποιήσατέ με ἀκοῦσαι ταῦτα, ἅπερ βούλομαι καὶ ἐπι-
 5 > θνυμῶ, τὴν τῶν πάντων ὑμῶν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν. ὁ θεὸς σε
 > διαφυλάξει, πάτερ τιμιώτατε.

Ταῦτα ἔγραψεν ὁ βασιλεύς, τοῦ λυσιτελοῦς γινόμενος καὶ μὴ 6
 βουλόμενος τὴν ἐκκλησίαν διασπᾶσθαι, τοὺς γὰρ πάντας ἐπὶ τὴν
 ὁμόνοιαν ἄγειν ἐσπούδαζε.

10 Δεξιόμενος δὲ ὁ θεὸς Ἀλέξανδρος τὰ τοῦ βασιλέως γράμματα 7
 καὶ ὀλίγον ἐπιβιώσας χρόνον μακαρίῳ τέλει μεταλλάττει τὸν βίον,
 ἐπισκοπήσας τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν τὰ ὅλα ἔτη 15
 πρὸ μὲν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἔτη θ' μῆνα ἕνα καὶ τὰ ἐν τῇ συν-
 ὁδῷ ἔτη τρία μῆνας ζ' καὶ μετὰ τὴν σύνοδον ἔτη γ' μῆνας 15
 15 τὰ πάντα ἔτη 15. Ἀθανάσιος δὲ τῆς ἱερωσύνης τὴν λειτουργίαν 8
 ὑπεδέξατο· οἷος δὲ ἦν ρουνεγεία καὶ τῇ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ κατὰ τὴν
 ἐκκλησίαν διατυπώσει, τὰ ἐξῆς ἡμῖν δηλώσει. γνόντες τοίνυν οἱ 9
 αἱρετικοί, ὅτι τῆς ἐκκλησίας ἐξάρχει ὁ θεὸς Ἀθανάσιος, τὰ μὲν πρῶτα
 συνέπεσον, αὐθις δὲ οὕτως αὐτῷ μὲν γνώμη συμβάλλουσιν, ὥστε, εἰ χρῆ
 20 λέγειν, τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ ἐκ τῆς γῆς περιελεῖν, καθὼς οἱ Ἰουδαῖοι
 κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐλογίσαντο. παραχρῆμα γὰρ βασιλικῆς κατ' αὐτοῦ
 διατάξεσι χρῆσασθαι τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα πείθειν ἐσπούδαζον.

Χρῆ δὲ ἡμᾶς πρῶτον περὶ τῆς ἐκ παιδὸς διαγωγῆς τοῦ ἀνδρὸς 10
 μικρὰ διηγήσασθαι. τοῦ γοῦν μακαρίου Ἀλεξάνδρου μετὰ τὸν μακά-
 25 ριον Ἀχιλλᾶν τὴν ἀρχὴν τῆς ἱερωσύνης ἐχειρισθέντος καὶ τὸν κλη-
 ρον μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος σύνα-
 ξιν τῆς ἀθλήσεως αὐτοῦ εἰς ἔστίαν προτρεψαμένον καὶ περιμένοντος
 ἕως ἂν συναθροισθῶσιν, ἔστώς ἐξ ἀπόπτου ὁρᾷ παιδας ἐκκλησιαστικῶ
 κανόνι παίγιον ὑπεισελθόντας. ἦν δὲ ὁ οἶκος πρὸς θάλασσαν 11
 30 τετραμμένος, ἧς παρὰ τὰς ὄχθας ἔπαιζον οἱ ἱεροὶ παῖδες, ἐν οἷς ἦν
 ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος καὶ συνήλυδες ἄλλοι πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι,
 οἱ καὶ προσῆγον αὐτῷ παῖδας κατηχουμένους ἐπὶ τῷ βαπτισθῆναι
 αὐτοὺς ὑπ' αὐτοῦ· οὓς πάντας τύπῳ ἐκκλησιαστικῶ βαπτίσας ὡς
 ἐπίσκοπος ὁ Ἀθανάσιος ἠβούλετο λόγον αὐτοῖς διδασκαλικὸν προσ-

7—9 vgl. Socr. I 27, 5 p. 144 — 7—17 vgl. Vita Athan. 2 p. CXXXVIII^d Montf. —

10—22 Die Datierung weicht von den Angaben des Socrates, Theodoret, Rufin ab;
 vgl. S. 44, 5 und 134, 24. Quelle Johannes? — 21 vgl. Mark. 15, 2 — 23—S. 166, 29
 vgl. Rufin X 15 p. 980ff. Vita Athan. 1 p. CXXXVII^b Montf.

A²

1 f τῆς ὁμονοίας A² 6 διαφυλάξει A² 20 Ἰουδαῖοι + οἱ A², corr. Holl

ενεργεῖν. ἔσχατος οὖν ἐπὶ τοῖς γινομένοις ὁ θεῖος Ἀλέξανδρος, 12
 ἄρισθαι πρὸς αὐτὸν κελεύει τοὺς παῖδας· καὶ ἐπιγυρῶνς ἅπαντα ὡς
 ἐγένοντο γνώμη τῶν σὺν αὐτῷ κληρικῶν τοὺς μὲν βαπτισθέντας
 παῖδας σφραγίσας τῇ ἐν Χριστῷ σφραγίδι καὶ ἐπιχρίσας τοῖς ἁγίον
 5 τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος συμβόλοις ἐτελείωσε· τὸν δὲ Ἀθανάσιον
 τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ Ἀθανασίου συγκαλέσας παρέθετο, παιδεῦσαι
 γράμματα κελεύσας καὶ ἐν κυρίῳ προβιβάζειν ὅτι μάλιστα, προβάνα
 δὲ αὐτὸν ἀποδοῦναι αὐτῷ, μᾶλλον δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκέλευσεν, ὡς ἢ
 Ἄγρα φησὶ τὸν Σαμουὴλ προσήγαγεν. προβάνας οὖν τοῦ καιροῦ 13
 10 προσφέρουσιν οἱ γονεῖς τῷ ἐπισκόπῳ Ἀλεξάνδρῳ τὸν Ἀθανάσιον,
 ὃπερ εὐθὺς ὁ ἐπίσκοπος τὸ ἱερατικὸν ἔφροδ περιτίθησι, νέον αὐτὸν
 Σαμουὴλ τῇ ἐκκλησίᾳ προβιβάζων εἰς ἄμραν τῶν ἀληθῶς ἄλλοφύ-
 λων. καὶ γὰρ πολλοὺς ἀγῶνας ὑπέμεινεν ὑπὲρ τῶν αἰρετικῶν, οὔτινες
 καὶ συνωμοσίαν ποιήσαντες (ἦσαν) οὐ τεσσαράκοντα ἄνδρες μόνον κατὰ
 15 τὸν ἑρὸν ἀπόστολον Παῦλον, ἀλλὰ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν αἰρετικῶν,
 μάλιστα τῶν Ἀρειομανιτῶν, τὸ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, τοῦ Ἀθα-
 νασίου μετὰ τοῦ Δαυὶδ ψάλλοντος καὶ λέγοντος· ἔὰν παρατάξη- 14
 ται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου· ἔὰν
 ἐπαναστῆ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω στέφανον
 20 ρίζης περιθῆσθαι, δηλαδὴ ποθήσας λαβεῖν παρὰ κυρίου τοῦ καὶ
 πρὸς αὐτὸν εἰρηκότος· θάρσει, καὶ μὴ φοβοῦ· ὅτι ἐγὼ εἰμι
 μετὰ σοῦ. καὶ οὐ προσθήσει τις τοῦ κακῶσαί σε·.

Ἐπειδὴ οὖν τὰ πολλὰ τῶν συμβεβηκότων αὐτῷ ὑφηγήσασθαι 15
 φεύγομεν, μήπως κόπον ἐμποιήσωμεν τοῖς ἐντευξομένοις τῷδε τῷ
 25 γράμματι τὸν λόγον μηκύνοντες (ἄπειρα γὰρ εἰσιν ἅπερ ὑπέστη διω-
 κόμενος ἐπὶ τῶν ἀσεβεστάτων αἰρετικῶν) ταῖς ἐπισημοτέραις αὐτοῦ
 πράξεσιν ἀρκεσθῆσόμεθα, αἱ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις τοῦ ἀνδρὸς
 ἄδονται. παρατὰ γὰρ εὐθὺς προστάνας αὐτοῦ, ὃσπερ ἔφαμεν, 16
 τῆς ἐκκλησίας, οἱ περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας ἀπεχθῶς λίαν πρὸς
 30 αὐτὸν τὸν Ἀθανάσιον ἔχοντες, τότε δὴ καιρὸν ἐκαιρὸν τοῦ ἰδίου
 σκοποῦ τὴν τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου λύπην λα-
 βόντες, ὡς ἐνόμιζον, πάντα κατ' αὐτοῦ τολμῶντες ἐκόντων ἀποκινῆ-
 σαι αὐτὸν τῆς ἐπισκοπῆς σπονδάζοντες, καταψηφιζόμενοι τοῦ ἀνδρὸς
 ὡς ἀναξίως ὑπεισελθόντος τὴν ἱερωσύνην. οὕτω γὰρ μόνως ἡλι-
 35 ζον τὴν Ἀρειανὴν δόξαν κρατήσων, εἰ Ἀθανάσιον ἐκποδῶν ποιήσουσι.

9 vgl. I Kön. 1, 24 — 14 vgl. Act. 23, 12 — 17 Psal. 26, 3 — 21 II Kön.
 7, 10 — 28—S. 167, 32 vgl. Vita Athan. III 2 p. CXXXVIIIe Montf. — 30—S.
 167, 25 vgl. Socr. I 27, 6ff p. 145ff

Συμφράττονται οὖν κατ' αὐτοῦ οἱ προορηθέντες τῆς Ἀρειανικῆς 17
 ἀσεβοῦς αἰρέσεως Ὅσιωνα Εὐδαίμονα Καλλίνικον, καὶ διαφόρους κατη-
 γορίας κατὰ τοῦ θεοῦ Ἀθανασίου δι' αὐτῶν ἐκίνησαν. καὶ πρῶτον
 μὲν, ὅτι Ἀθανάσιος, φησί, ὑπεισελθὼν τὴν ἐπισκοπὴν λιγὴν ἐσθῆτα
 5 τελεῖν τοὺς Αἰγυπτίους τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκέλευσε· δευτέραν
 ἐπισυροράπτουσιν διαβολὴν τῆς προτέρας χείρονα, ὅτι Ἀθανάσιος ἐπι-
 βουλεύων τοῖς τοῦ βασιλέως προστάγμασι Φιλονμένῳ τιμί, φησί,
 γλωσσόχομον ἔπεμψε πλήρες χρυσίου πρὸς ἀντίστασιν τοῦ βασιλέως
 Κωνσταντίου· τρίτον Ἰσχύρας τις οὕτω καλούμενος πρᾶγμα ὑπέδν 18
 10 πολλῶν θανάτων ἄξιον· οὐδέπω γὰρ ποτε ἰεροσύνῃς τυχῶν τὸ τοῦ
 πρεσβυτέρου ὄνομα ἔαντῶ περιθεῖς τὰ ἱερῶν πράττειν ἐτόλμησεν ἐν
 ταῖς κόμαις τοῦ λεγομένου Μαριώτου. ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ ἅγιος
 Ἀθανάσιος ὁ ἐπίσκοπος, καταλαβὼν τὸν Μαριώτην, τὰς ἐκεῖσε ἐκκλη-
 σίας ἐπισκέπτετο, καὶ μαθὼν τὰ περὶ Ἰσχύραν ἀποστέλλει Μακάριον
 15 τὸν πρεσβύτερον ἐποπεῦσαι, εἰ ἀληθῆ εἰδὼ τὰ λεγόμενα, ὅθεν φωρα-
 θεῖς ὁ Ἰσχύρας, ἀποδράς ἐκείθεν φυγῆ τε εὐτόνῳ χρησάμενος, κατα-
 λαμβάνει τὴν Νικομηθίαν καὶ προσφεύγει τοῖς περὶ Εὐσέβιον. οἱ 19
 δὲ μίσει τῷ πρὸς Ἀθανάσιον δέχονται μὲν αὐτὸν ὡς πρεσβύτερον,
 ἐπαγγέλλονται δὲ καὶ τῇ τῆς ἐπισκοπῆς ἄξια τιμῆσαι, εἴγε κατηγορίαν
 20 ἐνστήσασθαι κατὰ Ἀθανασίου ἀρέξειται. ὁ δὲ κατῴκει ταῦτα, ὅτι
 Μακάριος ὡς πρεσβύτερος Ἀθανασίου ἀποσταλείς, φησί, παρὰ Ἀθα-
 νασίου, ἔφοδον ποιήσας [ἐν] τῇ ἐκκλησίᾳ ἡμῶν ἐν τῷ Μαριώτῃ καὶ
 εἰσπηδήσας εἰς τὸ θνσιαστήριον, ἀνέτρεψε μὲν τὴν τράπεζαν τὴν
 ἀγίαν ποτήριον τε κατέαξε μυστικὸν καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία κατέ-
 25 καρσε. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν βασιλέα διδάσκουσιν οἱ προορ- 20
 ρηθέντες κατήγοροι διὰ τῶν περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηθείας, εἰς
 ὄργην κινουῦντες αὐτὸν κατὰ Ἀθανάσιον, καὶ ὅτι τὸ θεῖον γράμμα
 δεξιόμενος οὐ προσήκατο καὶ Ἄρειον οὐκ ἐδέξατο ὁμολογήσαντα ἐπὶ
 τῆς σῆς εὐσεβείας τὴν πίστιν, ὡς ἀκούσαντα τὸν βασιλέα τὰ κατὰ
 30 Ἀθανασίου λεγόμενα ἐκπλαγῆναι αὐτόν, ὥστε παρευθὺς κελεύσαι
 αὐτὸν ἦκειν τάχιστα πρὸς αὐτὸν Ἀθανάσιον τὸν ἐπίσκοπον εἰς τὴν
 Κωνσταντινούπολιν. ὁ δὲ ἀφικόμενος καὶ τὸν βασιλέα θεασάμενος, 21
 διήλεγξε τῶν συκοφαντῶν τὸ ψεῦδος καὶ τὸν βασιλέα ἐλληροσό-
 ρησε. καὶ γράμμασι βασιλικοῖς ὄχρωσθεῖς μετὰ τιμῆς ὅτι μάλιστα 22
 35 πλείστης ὑπὸ τοῦ πιστοτάτου βασιλέως ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν πέμπεται,

25—32 Johannes? — 32—S. 168, 3 vgl. Thdt. I 26, 5 p. 81

A²

2 Ἱστορία Vita Ath. διὰ Ἱστορίας od. Ἐσσίωρος Soer. 7 πράγμασι Soer.
 11 ἱερέως Vita Ath. Soer. 15 πρεσβύτερον Vita Ath. vgl. u. Z. 21] ἐπίσκοπον A²
 20 ἀναδέχεται Vita Ath. 21 M. ὁ πρεσβ. ἀποσταλείς Vita Ath. 22 ἐν > Vita Ath.
 24 τε A²] δὲ Soer. καὶ . . . δὲ Vita Ath.

καὶ τὴν θεόδεν αὐτῶ ἐγχειρισθεῖσαν ἐκκλησίαν κατέλαβε. δηλοῖ δὲ ταῦτα καὶ τὰ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως γράμματα. ἃ πρὸς τὴν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν ἐπέστειλεν, ὧν τὰ τελευταῖα ἐνδήσω τῆδε τῆ συγγραφῆ.

Ἄλλ' ἐμοὶ μηδεὶς τῶν ἐντυχαρόντων τῶδε τῶ συγγράμματι 23
 5 διαμémηται ὡς τὴν ὅλην ἐπιστολὴν τῶ τῆδε τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγῳ μὴ συνάψαντι. τοὺς γὰρ περὶ τούτων πάντας συγγραφεῖς διερευνησάμενος οὐχ εὔρον ὅλην ὑπ' αὐτῶν συγγραφείσαν. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ γὰρ καὶ ἄλλας πλείστας ὄσας ἐπιστολάς ὡς ἐν ἐπιτόμῳ φανεράν τινα μοῖραν αὐτῶν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτῶν σπουδασθείσαις 10 ἱστορίαις ἐγράψαντο. ὅθεν πλείον πάντων ὑμῶν ὑπεραλῶ περὶ τούτου. ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν, τὸ τέλος τῆς προο- 24 ρηθείσης ἐπιστολῆς τῆδε τῆ ἱστορία ἐγκαράττοντες, ὡς ὁ λόγος ἐπήγγελται. ἐγράφη δὲ οὕτως·

Τέλος ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἑπὲρ Ἀθανασίου συγγραφείσης τῆ 15 Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ.

»Οὐδὲν ἴσχυσαν οἱ πονηροὶ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ὑμῶν, ἐμοὶ 16 1
 πιστεύσατε, ἀδελφοί· οὐδὲν ἕτερον ἐσπονδάκασιν ἢ ἵνα κατατρίψαντες
 τοὺς ἡμετέρους χρόνους μηδεμίαν χώραν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μεταμε-
 λείας σχεῖν δυνήθωσιν. ἐπικουρήσατε τοίνυν ὑμῖν αὐτοῖς, παρακαλῶ,
 20 τὸ ἅγιον φίλτρον τὸ ὑμέτερον, ἀγαπήσατε ἑαυτοὺς παντὶ σθένει.
 καὶ τὸν ὑμέτερον ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον ἀπλήστῳ εὐφροσύνῃ ὑπο-
 δέξασθε, ἀγαπητοί, εἰ καὶ τὰ μάλιστα εὐ οἶδα, ὡς οὐ τοσαύτην 2
 ὑμῖν λύπην ἐνεποίησεν ὁ αὐτοῦ χωρισμός, ὅσην ἔχετε χαρᾶς ὑπερ-
 βολὴν ἐπὶ τῇ τούτου πρὸς ὑμᾶς ἐπαναζεύξει. διώξατε τοὺς τὴν 3
 25 τῆς ἡμετέρας ὁμονοίας χάριν ἀφανίζειν ἐπιθυμοῦντας, καὶ πρὸς τὸν
 θεὸν ἀπιδόντες ὑμᾶς αὐτοὺς ἀγαπήσατε, παρακαλῶ. ἐγὼ γὰρ τὸν
 ὑμέτερον ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον ἀσμένως προσηγάμην, οὕτως τε προσ-
 εφθεγξάμην, ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν εἶναι τοῦ θεοῦ πεπεισμένους. ὁ
 θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.»

30 Ταῦτα τὰ γράμματα λαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως ὁ μέγας Ἀθανά- 4
 σιος καταλαμβάνει τὴν Ἀλεξάνδρειαν· ὃν ἅπας ὁ τε κληρὸς καὶ ὁ
 λαὸς ἀσμένως ἀποδεξιόμενοι ἔχαιρον, ἰδόντες τὸν ἑαυτῶν νομίαν (πρὸς)
 τὰ θρόμματα ἐπανελθόντα μετὰ τιμῆς ὅτι μάλιστα πλείστης. καὶ τὸν

4—11 vgl. zu der Zwischenbemerkung G. Loescheke im Rhein. Mus. LX, 613 und Parmentier in der Vorrede zu Theodoret p. LXIVf — 16—29 vgl. Thdt. I 27 p. 82 — 30—S. 169, 14 Johannes?

A²

14 συγγραφεῖσα A² 29 διαφυλάξαι A² 32 corr. Holl

θεὸν ἐδόξασαν ἅπαντες καὶ τὸν τὰ πάντα ἄριστον βασιλέα Κων-
 σταντῖνον εὐφρήμοις φωναῖς ἐγέραρον. ἀλλὰ ταῦτα τοῖς μὲν ἡμε- 5
 τέροις εὐφροσύνην παρεῖχεν ἄφατον, τοῖς δὲ δυσμενέσι καὶ τοῖς τῷ
 5 τῷ θεοῦ πολεμεῖν ἠσκημένοις ὀδύνην καὶ ἀσχύνην ἀπέραν-
 5 τον. ἀλλ' ὁμως καὶ οὕτως τὴν αἰδῶ πᾶσαν τοῦ οἰκείου προσώπου 6
 ἀποδυσάμενοι, μορφιζόμενοι τὴν εὐσέβειαν, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς
 ἠρηνημένοι οἱ περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηθείας μάλιστα καὶ δέον αὐτοὺς
 εἰς γῆν καταδύναι, πολλὴν ἄγαν τὴν ἀνασχυντίαν ἠμφιεσμένοι ἐφ'
 ἕτερον πύργον εὐσεβείας τὴν παρχάλεπον καὶ κάκιστον αὐτῶν ἐπὶ τοῖς
 10 πονηροῖς δράμασιν εὐτεχνίαν ἐτρέψαντο.

Ἦν δὲ τούτων ἀπάντων τῶν πονηρῶν βουλευμάτων γεννήτωρ 7
 καὶ ἕξαρχος ἕξοχώτατος ὁ Νικομηθείας Εὐσέβιος, σοφὸς ἄγαν ὢν εἰς
 τὸ κακοποιῆσαι ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ διάβολος. αὐτὸς γὰρ τὰς ἡρίας
 οὐ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, ἀλλὰ τοῦ ἀσεβοῦς τοῦ Ἀρειανῶν ἐργαστη-
 15 ρίου ἐκράτει. ἐγχορνίζων δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ συχνότερον
 τὸν βασιλέα διὰ τοῦ κατὰ Ἀρειον πρεσβυτέρου θεώμενος καὶ πολλὴν
 τὴν πρὸς αὐτὸν παρησίαν ἀξήσας ἐφόδιον τῆς οἰκείας κακοτεχνίας
 εὐράμενος τὴν τοῦ βασιλέως ἀπλότητα, ῥαδίως τὰς κατὰ τῶν τῆς
 ἀληθείας προμάχων κατεσκεύαζε μηχανάς. τῆς οὖν κακίστης αὐτοῦ 8
 20 σπουδῆς τῆς κατὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐλπίδος ψευθεῖς, ὁδὸν
 εὐπρόσωπον τῆς κατὰ τοῦ θείου Εὐσταθίου τοῦ τῆς Ἀντιόχειας
 ἐκκλησίας προέδρου ἕσοφίσατο ἕφοδον, καὶ πρόσεισι τῷ φιλαγάθῳ
 βασιλεὶ Κωνσταντίνῳ ὡς δῆθεν εὐνούστατος καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ
 πραττομένοις χαίρων τὴν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ὁδοιπορίαν ἑξαιτῶν καὶ
 25 τῆς τῶν ἐκεῖσε παρ' αὐτοῦ δομηθέντων ἱερῶν τοῦ θεοῦ οἴκων θείας
 ἱμερόμενος, τούτοις τοῖς ἀπατηλοῖς λόγοις τὴν τοῦ βασιλέως δαυτι-
 κὴν βουκολήσας ψυχὴν, μετὰ πλείστης ὀσῆς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινου-
 πόλεως ἀπῆρε τιμῆς, τοῦ βασιλέως αὐτῷ καὶ ὀχήματα ἀπονεύμαντος
 καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν θεραπείαν. συναπῆρε δὲ αὐτῷ καὶ Θεόγριος 9
 30 ὁ Νικαίας κοινωνὸς αὐτοῦ ὢν, ὡς καὶ ἔμπροσθεν ἔφαμεν, τῶν πο-
 νηρῶν καὶ ἀσεβῶν αὐτοῦ βουλευμάτων.

Ἀφικόμενοι δὲ καταλαμβάνουσι τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὸ τῆς φιλίας 10
 περιθήμενοι πρόσσωπον, καθά φησιν ὁ Θεοδοῦρητος — εἰ καὶ τὰ πά-
 πολλα τῶν γεγενημένων παρῆς δι' ὀλίγων λίαν τὴν τῆς ἱστορίας
 35 ποιησάμενος πρόνοιαν συνέγραψεν, ἀλλὰ τοῖς πρὸ αὐτοῦ συγγρα-

6 vgl. II Tim. 3, 5—13 vgl. Joh. 8, 44 — 15—33 vgl. Thdt. I 21, 1 f p. 70 —
 30 vgl. S. 160, 8 u. 6. — 33—S. 170, 3 Zwischenbemerkung des Verfassers

A²

9 ἀσεβείας A² corr. Hei

14 Am Rand οὕτως κατὰ Θεοδοῦρητον A²

33 προσωπεῖον Thdt.

γεισιν ἡμετε ἐντυχόντες ἀκριβῶς ἅπαντα τάξει τε καὶ εἰρημῷ ἱστορή-
σαι, τὴν ἀκολουθίαν συντάττω. τὰ γὰρ ἐκείνων ποιήματα, ὡς μοι
προξίρηται, ἐξ ἑκατέρων ἀναλεξάμενοι ἐνταῦθα συντάττομεν.

Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προξείμενον ἐπαλέθωμεν· καταλαβόντων τοίνυν **11**
5 τῶν ἀλιτηρίων τὴν Ἀντιόχου πόλιν, μετὰ πλείστης ὄσης χαρᾶς ὑπὸ
 τοῦ ἐκείσε προέδρου τοῦ μεγάλου Εὐσταθίου πνευματικῶς ὑπεδέχ-
 θησαν· ἦν γὰρ ἀζηκῶς περὶ τῆς ἐπιπλάστου αὐτῶν μετανοίας ὡς
 ἀληθοῦς, φησί, καὶ ἔχαιρεν ἐπ' αὐτοῖς, φιλοφρόνως δὲ αὐτοὺς ὑπο-
 δεξάμενος τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας ἕνεκα ὁ μέγας Εὐστάθιος, πλεί-
10 στης ὄσης θεραπείας ἤξιωσε. μετὰ δὲ ταῦτα ἐκ τῆς Ἀντιοχείας **12**
 ἀπάραιτες, τοὺς ἱεροὺς τόπους τῶν Ἱεροσολύμων κατέλαβον εὐρόν
 τε ἐκεῖ τινας τῶν ὁμοφρόνων, ἐφ' οἷς παρεκλήθησαν οὐ μετρίως διὰ
 τὸ καττυθὲν παρ' αὐτῶν δρᾶμα κατὰ τοῦ τῆς ἀληθείας προμάχου —
 οὐκ Εὐσέβιον τὸν Καισαρεία τῆς Παλαιστίνης, καθὰ Θεοδοῦρητος δοκεῖ **13**
15 σκοφαντεῖν τὸν ἄνδρα ψευδῆ περὶ αὐτοῦ γραφάμενος· οὕτως πάν-
 τες οἱ ἅγιοι ἡμῶν πατέρες ἐπὶ τῇ ὀρθοδόξῳ διαπρέψαντος πίστει
 μέμνηται, καὶ τῶν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ ὑπὲρ τῆς ἀγίας καὶ
 ὁμοουσίου τριάδος πόνοις καὶ ἀγώνων τοῦ ἀνδρὸς ἔδουσι τοὺς ἄθλους,
 καθὰ καὶ τοῦ θείου Μακαρίου τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκόπου καὶ **14**
20 Εὐσταθίου τοῦ μεγάλου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ Λεον-
 τίου Καισαρείας Καππαδοκίας καὶ Εὐψυχίου Τράνων καὶ Πρωτογένους
 Σαρδιζῆς καὶ πρό γε πάντων Ὁσίου τοῦ Κοινοδούβης Ἀθανασίου τε
 Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀλεξάνδρου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν
 ἀπάντων τῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἱερᾷ καὶ ἀγίᾳ συνόδῳ ὑπὲρ τῶν ἀποστο-
25 λικῶν ἀγωνισαμένων δογμάτων, οὕτως ἐπιμémνηται καὶ τοῦ θαυ-
 μασίου Εὐσέβιον τοῦ Παμφίλου Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης ἐπι-
 σκόπου — ἀλλὰ τοῦτον μὲν οὐκ εὐρον οἱ περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας, **15**
 ἀλλὰ τοὺς ὁμόφρονας εὐρόντες, Πατρόφιλον τὸν Σκυθοπολίτην καὶ
 τὸν Λύδης Ἀέτιον καὶ τὸν Λαοδικείας Θεόδοτον καὶ τοὺς ἄλλους
30 ὅσους τῆς ἀσεβείας Ἀρείου εὐρον κοινονοῦς, οἷς συμμίξαντες καὶ τὸ
 παρ' αὐτῶν τυρεθὲν κατὰ τοῦ ἀγίου Εὐσταθίου κατὰδῆλον αὐτοῖς
 ποιήσαντες σὺν αὐτοῖς τῶν Ἱεροσολύμων ἐξήγουν καὶ τὴν Ἀντιόχου
 ἅμα αὐτοῖς κατέλαβον.

3 vgl. S. 5, 31 — 4—11 Thdt. I 21, 3 erweitert — 12—27 Polemik gegen
Theodoret I 21, 4 p. 70 — 27—S. 171, 34 vgl. Thdt. I 21, 4ff p. 70ff

A²

21 Πρωτογένους nach S. 85, 17] ἐρμογένους A², ein Name, der in der Liste
von Nicaea nicht vorkommt 30 ὅσων von 1. Hd. ὅσοι von 2. Hd. A² corr. Cer.

Ἀλλὰ τὸ μὲν πρόσχημα τῆς τῶν ἄλλων ἐπιδημίας προπόμ- 16
 πιος ἦν δῆθεν τιμῆ, τὸ δὲ παρ' αὐτῶν σπουδαζόμενον ὁ κατὰ
 τῆς εὐσεβείας τῆς εἰς Χριστὸν πόλεμος ἦν. γύναιον γὰρ ἔταιρι-
 ζὸν χροσίου μισθωσάμενοι καὶ τὴν γλώτταν αὐτῆς μίαν ὄραν
 5 δοῦναι αὐτοῖς πείσαντες, συνέδριόν τε σὺν τῷ μεγάλῳ Εὐστα-
 θίῳ ἅμα τοῖς σὺν αὐτῷ ἁγίοις ἐπισκόποις συστήσαντες, εἶτα τοὺς
 ἄλλους ἅπαντας ἕξω γενέσθαι κελεύσαντες, οἱ κατὰ τοῦ ἀρχιερέως
 δρᾶμα συντεθεικότες ἄγεσθαι ὡς τάχιστα τὸ τρισάθλιον γύναιον εἰς
 τὸ συνέδριον παρακελεύονται. οἱ δὲ τῆς παρανομίας αὐτῶν ὑπουρ- 17
 10 γοὶ ἄγορσιν αὐτῶν μέσον τὸ γύναιον. ἡ δὲ ἕστη παιδίον ὑπομάζιον
 ἐπιδεικνύουσα καὶ λέγουσα ἐκ τῆς Εὐσταθίου συνουσίας τοῦτο συν-
 ειληφέναι καὶ τετοξέναι καὶ ἀνέδην ταῦτα ἐπέμενε βοῶσα. τὸ δὲ
 τῆς συκοφαντίας προφανὲς ἐγνωκὼς ὁ μέγας Εὐστάθιος, εἴ τινα ἔχοι
 τούτου συνίστορα, ἄγειν εἰς τὸ μέσον ἐξέλενεν. ἐκείνης δὲ μηδένα 18
 15 ἔχειν λεγούσης, ὄρκον αὐτῇ προέτειναν τῇ ἑταιρίδι οἱ τὴν συκοφαν-
 τίαν ἐφήναντες, καίτοι τοῦ ἀποστολικοῦ θείου καγόνος διαγορευόντος
 μὴ δεῖν κατὰ πρεσβυτέρον κατηγορίαν παραδέχεσθαι παρεκτικτὸν δύο
 ἢ τριῶν μαρτύρων. ἀλλὰ τῶν θείων οὕτως νόμων καταφρονή- 19
 σαντες καὶ τὴν κατὰ τῶν συκοφαντῶν κεκριμένην ἀπόφασιν τοῦ
 20 θεοῦ εἰς οὐδὲν λογισάμενοι, ἀμάρτυρον κατὰ ἀνδρὸς τοσοῦτον κατη-
 γορίαν διὰ τοῦ ἑταιρικοῦ γυναιίου ἐξέψηφον καὶ ἐδέξαντο, ὡς δικαστὰ
 κατάδικοι. ἐπειδὴ δὲ καὶ ὄρκον, ὃν αὐτοὶ ἐπέθεντο, τὸ τρισάθλιον
 προστέθεικε γύναιον, βοῶσα Εὐσταθίου εἶναι τὸ βρέφος, ὡς κατὰ
 μοιχοῦ λοιπὸν οἱ πάσης ἀσχυρότητος ἐμπλεοὶ τὴν ψῆφον ἐξήνεγ- 20
 25 καν. τῶν δὲ ἄλλων ἀρχιερέων (πολλοὶ γὰρ ἦσαν τῶν ἀποστολι-
 κῶν σὺν Εὐσταθίῳ τῷ μεγάλῳ ὑπερμαχοῦντες δογμάτων (καὶ)
 ἀγνοοῦντες ἅπαντα τὰ τερευθέντα) προφανῶς ἀντέλεγον τοῖς παρα-
 νόμοις καὶ τὴν ἄδικον ψῆφον ἐκείνην δέξασθαι τὸν ἐπίσκοπον Εὐ-
 στάθιον διεκώλουν, οἱ δὲ τὸ δρᾶμα συντεθεικότες τάχιστα πρὸς τὸν
 30 βασιλεῖα ἀνέδραμον (καὶ) πείσαντες αὐτόν, ὡς ἀληθῆ τὰ λεχθέντα
 διερευνηθέντα εὐρηται καὶ δικαία ἢ τῆς καθαιρέσεως ψῆφος, ὡς
 μοιχὸν ὁμοῦ καὶ τύραννον ἐξελαθῆναι τῶν ἱερῶν περιβόλων καὶ εἰς
 Ἰλλυρικὴν πόλιν διὰ τῆς Θράκης πορρωτέρω ἐξορία ἀπαχθῆναι παρα-
 σκευάζουσι τὸν τῆς εὐσεβείας καὶ σωφροσύνης ἀγωνιστήν.
 35 Ἀλλ' ὁ μὲν τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων πολέμιος καὶ τὰς κατὰ 21

17 vgl. I Tim. 5, 19 — 35—S. 172, 4 Johannes?

A²

23 βρέφος Thdt. γύναιον A² 26 corr. nach Thdt. 27 ἀντέλεγον: anakathulisch. Die bei Thdt. durchgeführte Participialkonstruktion ist aufgegeben
 30 corr. nach Thdt.

τῶν τῆς ἀληθοῦς πίστεως κηρύκων συζοφαντίας δραματοποιεῖν ἐπι-
 στάμενος, ὁ τῆς Νικομηδείας Εὐσέβιος ἅμα Θεογνίῳ τῇ Κωνσταντι-
 νουπόλει ἐπεχωρίαζον, εἶχον δὲ ἑάσαντες ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς τῆς
 οἰκείας μοχθηρίας κοινωνοὺς, οἳ ἀπὸ τοῦ θείου Εὐσταθίου χειροτο-
 5 νοῦσιν Εὐλάλιον. τούτου δὲ ὀλίγον λίαν ἐπιβιώσαντος χρόνον 22
 Εὐφρόνιον τινὰ προεβάλλοντο. καὶ τούτου δὲ τάχιστα τελευτήσαντος
 (ἐνιαυτὸν γὰρ ἕνα καὶ μῆνας ὀλίγους μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐβίωσε)
 Φλαζίτῳ τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης τὴν προεδρίαν δοθῆναι παρασκευά-
 ζουσι. πάντες δὲ οὗτοι ὁμοίως τὴν Ἀρείου ἀσέβειαν εἶχον ἐγκε- 23
 10 κρυμμένην· ὅθεν ἅπαντες οἱ τῆς ὀρθῆς καὶ εὐσεβοῦς πίστεως ἀντι-
 ποιούμενοι, οἳ τε τῶν ἱερομένων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ, τοὺς ἐκκλη-
 σιαστικοὺς καταλιπόντες συλλόγους καθ' ἑαυτοὺς συνηθροοῦντο.
 Εὐσταθιανοὺς δὲ τούτους ὠνόμαζον πάντες, ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἐκεί-
 15 ρου συνέστησαν ἕξοδον. τὸ μέντοι τρισάθλιον ἐκείνο γύναιον νόσφ 24
 15 χαλεπωτάτῃ καὶ μαζροτάτῃ μετ' οὐ πολὺ περιπεσὸν ἐξέφηγε τὴν
 ἐπιβουλήν καὶ τὴν συζοφαντίαν ἐγύνωσεν, οὐ δύο ἢ τρεῖς ἀλλὰ
 πολλοὺς τῶν ἱερέων προσκαλεσαμένη καὶ τὰ τερευθέντα παρὰ τῆς
 θαυμαστῆς τῶν ἀσεβῶν συμμορίας διδάξασα. ἔφη γὰρ ἐπὶ χρήμασι
 τὴν συζοφαντίαν ἐκείνην τετολμηκέαι. τὸν μέντοι ὄρον μὴ πολὺ
 20 εἶναι ψευδῆ ἔλεγεν· Εὐσταθίου γὰρ τινος χαλκῶς τὸ βρέφος εἶναι ἐβόα.
 Ταῦτα μὲν οὖν ἐν Ἀντιοχείᾳ παρὰ τοῦ ἀσεβοῦς Εὐσέβιον καὶ 25
 τῶν ἀμφ' αὐτὸν τετόλμηται τότε. ἀλλ' οὐδὲ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς ἐν-
 τράπησαν τότε οὐδὲ κόρον ἐλάμβανον τῶν κατὰ τῆς ἀληθείας προ-
 μάχων συζοφαντιῶν, ἀλλ' ἑωρακότες ὡς κατὰ γνώμην αὐτοῖς τὰ
 25 κατὰ τοῦ μεγάλου Εὐσταθίου ὑπήντησεν, ἕτερον πάλιν δρᾶμα κατὰ
 τοῦ θείου Ἀθανασίου συρράπτουσιν, ᾧ προσόμοιοι οὐδεὶς τῶν κα-
 κίστων ἀνδρῶν πώποτε κατετόλμησε. κατηγοροὺς γὰρ πάλιν τινὰς 26
 ἐκ τῆς αὐτῆς Μελιτίου συμμορίας μισθωσάμενοι προσάγουσι τῷ βασι-
 λεῖ κατὰ Ἀθανασίου βοῶντας ἀνοσιουργίας αἰσχρὰς τετολμηκέαι
 30 πολλὰς τὸν τῆς ἀρετῆς ἀθλητὴν. ἤγειτο δὲ τούτων Εὐσέβιος τε καὶ
 Θεόγνιος καὶ Θεόδωρος ὁ Πρακλεώτης τῆς Θράκης, οὐκ ἀνεκτὰ ταῦτ'
 εἶναι λέγοντες οὐδὲ ἀκοαῖς φορητά. πείθουσι δὲ οὖν τὸν βασιλέα 27
 σύνοδον ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας συναθροισθῆναι κελεῦσαι, ἐνθα

4—21 vgl. Thdt. I 22, 1ff p. 72 — 16 vgl. S. 171, 16f — 22—S. 173, 15 vgl.
 Thdt. I 28 p. 82f — 23 vgl. Thdt. I 25, 15 p. 80 Z. 15

A²

10 καὶ εὐσεβοῦς am Rand von 1. Hd. A²   19 πολὺ] πέμπαν Thdt.
 25 Μελιτίου A²   33 Nach Theodoret a. a. O. und Sozomenos II 25, 1 sollte
 die Synode ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης stattfinden

πλείους ἦσαν οἱ δυσμενεῖς, κάκεισε τὸν Ἀθανάσιον κριθῆναι. πεισθεῖς δὲ ὡς ἱερεῦσιν ὁ βασιλεὺς (ἠγγόει γὰρ παντελῶς τὰ παρ' αὐτῶν τυρενόμενα) γενέσθαι τοῦτο προσέταξεν. ἀλλ' ὁ τῆς ἀληθείας 28 ὑπέρμαχος, ὁ μέγας Ἀθανάσιος, τὴν τῶν προροηθέντων ἀσεβῶν δυσ-
 5 μένειαν ἐπιστάμενος, οὐχ ἦκεν εἰς τὸ συνέδριον. ἐντεῦθεν τοίνυν μείζονα πρόφασιν εἰς συκοφαντίαν λαβόντες, ἅπαξ τὸν κατὰ τῆς ἀληθείας ἀναδεξάμενοι πόλεμον, τυραννίδος αὐτὸν καὶ θρασύτητος ἐπὶ τοῦ βασιλέως διὰ γραμμάτων ψηφίζονται. ἐκ δὲ τούτου εἰς 29 ὄργην κατὰ Ἀθανάσιον ἐξαφθίει ὁ πρῶτατος βασιλεὺς ἐπέσειλειν
 10 αὐτῷ τὴν ὄργην ὑποφαίνων καὶ τὴν Τύρον καταλαβεῖν παρεγγυῶν· ἐκέισε γὰρ μετατεθεισάν ἀθροισθῆναι τὴν σύνοδον προσέταξεν, ὑποπεύσας ὑφορᾶσθαι τὴν Ἀρτιοχέων τὸν Ἀθανάσιον διὰ τὸ πολλοὺς εἶναι κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοὺς τὴν Ἀρείου λώβην εἰσδεδεγμένους. ἔγραψε δὲ καὶ τῇ συνόδῳ ἅπερ ἐχοῖν ἐπιστεῖλαι τὸν εὐσεβεῖα κοσμοῦ-
 15 μενον. ἔστι δὲ ταῦτα·

Ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὴν ἐν Τύρῳ συναθροισθεῖσαν σύνοδον.

»Κωνσταντῖνος Νικητὴς Μέγιστος Σεβαστὸς τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ τῇ 17 1
 »ἐν Τύρῳ συναθροισθείσῃ.
 20 »Ἦν μὲν ἴσως ἀκόλουθον καὶ τῇ τῶν καιρῶν εὐπραγίᾳ μέλιστα
 »πρέπον ἀστασιαστον εἶναι τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν καὶ πάσης λοι-
 »δορίας τοὺς τοῦ Χριστοῦ νῦν ἀπηλλάχθαι θεράποντας. ἐπειδὴ δὲ 2
 »τοίνυν οὐχ ὑγιῶς φιλοεικίας οἴστρω τινὲς ἐλαυνόμενοι (οὐ γὰρ ἂν
 »ἄλλο τι εἴποιμι) βιοῦντες ἑαυτῶν ἀραξίως τὰ πάντα συγγέειν ἐπι-
 25 »χειροῦσιν, ὅπερ πάσης συμφορᾶς κεχωρηζέμεναι μοι δοκεῖ ἐπέκεινα,
 »τούτου χάριν θέοντας ὑμᾶς, τὸ τοῦ λόγου, προτρέπομαι χωρὶς τινος
 »ὑπερθέσεως ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνδραμεῖν καὶ πληρῶσαι τὴν σύνοδον
 »πνευματικῆς παρηγύρεως ἐπαμύναί τε τοῖς χρήζουσιν ἐκικουρίας,
 »τοὺς δὲ ἀδελφοὺς λατρεῦσαι κινδυνεύοντας εἰς ὁμόνοιαν ἐπαναγαγεῖν
 30 »τὰ τῶν μελῶν διεστῶτα διορθώσασθαι τε τὰ πλημμελοῦμενα, ὡς
 »καιρὸς ἐπιτρέπει, ἵνα ταῖς τοσαύταις ἐπαρχίαις τὴν πρότερον ἀπο-
 »δῶτε συμφωνίαν, ἣν, φεῦ τῆς ἀτοπίας, ἐλαχίστων ἀνθρώπων ἀπό-
 »λεσαν ὑπεροψία. ὅτι δὲ τοῦτο καὶ τῷ δεσπότῃ θεῷ ἔστιν ἀρεστὸν 3
 »καὶ ἡμῖν πᾶσιν εὐχῆς ὑπέτερον καὶ ὑμῖν γε αὐτοῖς, ἕαν γε τὴν εἰρή-

20—S. 174, 23 vgl. Thdt. I 29 p. 83ff

A²

1 κάκεισε Thdt.] κάκει A²   8 ψηφίζεται A²   12 Καισαρέων Thdt.
 23 τοίνυν von 1. Hd. durchstrichen A² > Thdt. | ὑγιῶς corr. von späterer Hd.
 in ὑγιούς A² (Thdt.)

>νην ἀνακαλέσῃσθε, οὐ τῆς τυχοῦσης ἄξιον εὐδοξίας, πάντας ἀνθρώ-
 >πους συνομολογεῖν ἡγοῦμαι. μὴ τοῖνυν μέλλετε λοιπόν, ἀλλ' 4
 >ἐπιτείναντες ἐντεῦθεν ἤδη τὰ τῆς προθυμίας, ὅρον τοῖς προκειμένοις
 >ἐπιθεῖναι σπουδάσατε τὸν προσήκοντα, μετὰ πάσης εἰλικρινείας δη-
 5 >λαδῆ καὶ πίστεως συνελθόντες, εἰρήνην <τ'> ἐκείνην ἐν ἅσῃ πρυτανευ-
 >θῆναι ὑμῖν τε καὶ πᾶσι προνοήσατε. ἀπέστειλα πρὸς οὓς ἡβουλῆ- 5
 >θητε τῶν ἐπισκόπων, ἵνα παραγενόμενοι κοιωνήσωσιν ὑμῖν τῶν
 >φροντισμάτων. ἀπέστειλα Διονύσιον τὸν ἀπὸ ὑπατικῶν, ὃς καὶ τοὺς
 >ὀφείλοντας ἀφικέσθαι εἰς τὴν σύνοδον μεθ' ὑμῶν ὑπομνήσει, καὶ
 10 >τῶν πραττομένων ἐξαίρετως δὲ καὶ τῆς εὐταξίας κατασκοπὸς παρ-
 >έσται. ἴαν γάρ τις, ὡς ἔγωγε οὐκ οἶμαι, τὴν ἡμετέραν κέλευσιν 6
 >καὶ νῦν διακρούεσθαι πειρώμενος μὴ βουλευθῆ ἢ παραγενέσθαι ἐν τῇ
 >συνόδῳ, ἐντεῦθεν παρ' ἡμῶν ἀποσταλήσεται, ὃς ἐκ βασιλικῆς προσ-
 >τάγματος ἐκβαλὼν <αὐτὸν διδάξῃ> εἰ, ὡς οὐ προσῆγεν ὅροις αὐτοκράτορος
 15 >ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐξερεχθεῖσω ἀντιτείνειν ποτέ. λοιπὸν ἔσται τῆς 7
 >ὑμετέρας ὁσιότητος ἔργον, ὁμογνώμονι κρίσει, μήτε πρὸς ἀπέχθειαν
 >μήτε πρὸς χάριν, ἀκολούθως δὲ μᾶλλον τῷ τε ἐκκλησιαστικῷ καὶ
 >ἀποστολικῷ κανόνι, τοῖς πλημμεληθεῖσιν ἤγρον κατὰ σφάλμα συμβε-
 >βηκόσι τὴν ἀροῖτονσαν θεραπείαν ἐπινοῆσαι, ἵνα καὶ πάσης
 20 >βλασφημίας ἐλευθερώσητε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰς ἐμὰς ἐπικουρήσητε
 >φροντίδας καὶ τὴν τῆς εἰρήνης χάριν [ἐν] τοῖς νῦν στασιαζομένοις
 >ἀποδόντες, μεγίστην ἐνκληρίαν ὑμῖν αὐτοῖς προξενήσητε. ὁ θεὸς
 >ὑμᾶς διαφυλάττοι, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί«.

Τὴν μὲν οὖν σύνοδον ἐν Τύρῳ γενέσθαι προστάξας ταῦτα γε- 8
 25 >γράφηκεν. ὡς γὰρ ἱερεῦσι τοῖς συκοφάνταις ἐπείθετο, εἰ καὶ τὸν
 >τῆς εὐσεβείας τόνον εἶχεν ἀγαύωντον, ἀλλὰ διὰ τὸ νομίζειν αὐτὸν
 >ἡδικῆσθαι τοὺς ἐναντίους, ὡς κριτῆς δίκαιος ἠνέσχετο καὶ ταύτης
 >τῆς κελεύσεως, προστάξας μέντοι μετὰ τὴν τῆς συνόδου ἐκπλήρωσιν
 >διενκρινησάσης ἕκαστα καταλαβεῖν πᾶσαν τὴν σύνοδον τὰ Ἱεροσόλυμα
 30 >τῶν ἐγκαινίων τῆς ἐκεῖσε ὑπ' αὐτοῦ δομηθείσης ἐκκλησίας ἕνεκα.

Γράφει δὲ καὶ ἑτέραν ἐπιστολὴν τῇ συνόδῳ, παρεγγυῶν ὥστε μὴ 9
 >μόνον τὸν Ἀθανάσιον ἀπαντῆσαι τῇ συνόδῳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ Ἄρειον
 >καὶ γυμνασθῆναι εἰλικρινῶς τὰ παρ' ἑκάστου γινόμενα, ἵνα εἰ, καθὼς
 >λέγει Ἄρειος, φθόνῳ τὴν διαίρεσιν ὑπέστη τῆς ὀρθῆς ἐντὸς ὧν
 35 >πίστεως, πρότερον ἑαυτοῦ καταγνῶς ἐπὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ τετολημη-
 >μένοις κατὰ τῆς ἀληθείας σιωπήσῃ — εἰ μὴ ἄρα ἄμυναν κατὰ τοῦ 10

16 vgl. S.180, 5—24—S. 175, 19 Johannes? vgl. Vita Athan. 3p. CXXXIXc Montf.

A²

14 erg. nach Thdt. unleserlich A² 18 ἤγρον] εἴτ' οὖν Thdt. 19 ἐπινοῆσαι
Thdt.] ἐπινοήσατε A² 21 ἐν > Thdt. 22 εὐκλειαν Thdt. 33 γινόμενα A²

ιδίου ἐπισκόπου Ἀθανασίου σοφισζόμενος ἐπαρείλετο τὴν διόρθωσιν, πλέκων κατ' αὐτοῦ ὑπονοίας παρεκβράσματα — καὶ εἰ μὲν φθόρον αἴτιος εὐρεθῆναι, σπουδὴ αὐτοῖς τοῖς ἐν τῇ συνόδῳ ἐπισκόποις γένηται τοῦ εἰς εἰρήνην ἀμφοτέροισι συνάψαι, εἰ δὲ πλαστῆ τι μεταμελεία 5 κέχηται Ἀρειος, καταλάβοι πάλιν τὴν Ἀλεξάνδρειαν κακεὶ περὶ τούτου κροίνοιο.

Ταῦτ' ἔγραφε βασιλεὺς ὁ πανεύφημος τῆς τῶν ἀπάντων ὁμο- 11 νοίας προμηθεύμενος, ὅπως ἂν ἐκείσε πάσης ἐρεσχελίας ἐκποδῶν γενομένης, εἰρηρικώτερον τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας 10 ἐκτελέσωσι, καθιεροῦντες αὐτὴν τῷ θεῷ. ἀλλ' ὁ μὲν ἀνόσιος Ἀρειος 12 ἀπαντήσῃ ἐν τῇ συνόδῳ ἐν τῇ Τύρῳ οὐκ ἠνείχετο, Ἀθανάσιος δὲ ὁ μέγας ταύτην σὺν Τιμοθέῳ καὶ Μακαρίῳ τοῖς αὐτοῦ πρεσβυτέροις καὶ πλείστοις ἄλλοις συνεπομένοις αὐτῷ κληρικοῖς καὶ αἰδεσίμοις ἀνδράσι τὴν Τυρίων κατέλαβε σὺν προθυμίᾳ πολλῇ. οὕτω δὴτα 13 15 συνελθόντων ἐπισκόπων εἰς τὴν Τύρον καὶ ἅμα πάντων σὺν τῷ ὑπατικῷ Διονυσίῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ ἐξοχωτάτοις ἀνδράσιν ἀξιόμασι τετιμημένοις καὶ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι ἐπὶ τὸ αὐτὸ γενομένων ἀπεδόθησαν ὑπὸ τοῦ ἀπὸ ὑπατικῶν Διονυσίου τῇ τῶν ἐπισκόπων συνόδῳ τὰ τοῦ βασιλέως γράμματα. ἀφίζοντο δὲ καὶ ἄλλοι 14 20 τινὲς ἐπίσκοποι δογματῶν διαφθορὰν ἐγκαλούμενοι. ὧν εἷς ἦν Ἀσκληπᾶς ὁ Γαζεύς. βούλομαι δὲ πρῶτον τὰς τῆς κατὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κατηγορίας τραγωδίας ἐνθεῖναι τῇδε τῇ συγγραφῇ, εἴθ' οὕτως τὰ κατὰ τὸ πολυθρόνιλον δικαστήριον διηγῆσασθαι. Ἀρσένιος 15 25 τις πρῶτον μὲν γενόμενος Ἀθανασίου ἀναγνώστης ἐπὶ ἐγκλήμασι τισὶ ἐναγόμενος καὶ μέλλον ὑπὸ τοῦ πλήθους διαφθ(εῖρε)σθαι, ἐπειδὴ ἔγνω τοῦτο ὁ μέγας Ἀθανάσιος (διερευνησάμενος γὰρ ἦν τὴν ὑπόθεσιν), τοῦτον τὸν τρόπον διεσώθη· μαθὼν γὰρ συκοφαντεῖσθαι τὸν Ἀρσένιον, ἐπιστὰς νυκτὸς διασώζει τὸν ἄνδρα, φυγῆ τὸν φόρον ἀποδοῦναι τοῦτον παρασκευάσας. ὄντινα μετὰ ταῦτα οἱ Μελετίου 16 30 κοινωνοὶ εὐρόντες κατὰ τὴν Αἴγυπτον, τὸ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτῷ παρασκευάζουσι δοθῆναι ὄνομα. μετὰ δὲ χρόνον τινὰ καθ' ὑλόθεσιν Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας (αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ πανταχοῦ κατὰ τῶν εὐσεβῶν πολυπλόκος συκοφαντίας ἐπιτεχνώμενος) αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἀρσένιον κατακρύψαντες οἱ τῆς Μελετίου συμμορίας λαθεῖν αὐτὸν

19—23 vgl. Thdt. I 29, 7 p. 85 — 23—34 Johannes? vgl. Rufin X 18 p. 983 — 34—S. 179, 10 vgl. Thdt. I 30—31, 3 p. 85 ff (erweitert)

A²

16 ὑπατικῷ aus ὑπατικῶν corr. A² 17 Γ γενομένη A² 25 verdorbene Stelle in A² 34 corr. aus Μελετίου A²

ἐπὶ πλείον ἠξίωσαν. ἔπειτα χεῖρα δεξιᾶν ἀπὸ τινος σώματος ἔκτε- 17
 μόντες νεκροῦ καὶ ταύτην ἐν λάρακι ξυλίνῃ τεταριχενυμένην ἀπο-
 θέμενοι, πανταχοῦ περιέφερον, πεφρονεῦσθαι καὶ κατατεμῆσθαι λέ-
 γοντες ὑπὸ Ἀθανασίου τὸν Ἀρσένιον, μαιφύρον τε ἀπεικάλων τὸν
 5 Ἀθανάσιον. ἀλλ' ὁ πάντα ἐφορῶν ὄφθαλμὸς τοῦ θεοῦ οὐκ ἔλασεν 18
 ἐπὶ πλείστον λανθάνειν τὸν Ἀρσένιον, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐν Αἰγύπτῳ
 καὶ Θηβαΐδι δηλὸς γέγονεν ὅτι ξῆ, ἔπειτα ἐνέβαλεν αὐτῷ ὁ θεός, ὡς
 αὐτὸς ἐς ὕστερον διηγῆσατο, τὴν παρὰ τοῦ Ἀθανασίου παρὰ πᾶσαν
 ἐλπίδα προταρευθεῖσαν αὐτῷ σωτηρίαν διαλογίσασθαι ἔτι τε καὶ
 10 ἀδικεῖν αὐτὸν καὶ παρανομίαν μεγίστην ἐργάζεσθαι, εἰ τὸν εὐεργέτην
 παρίδοι θανάτῳ ἔνεκεν αὐτοῦ ὑποβληθῆναι καὶ μὴ μᾶλλον αὐτὸν
 ὑπὲρ ἐκείνου τεθνᾶναι. ἄγει οὖν αὐτὸν ὁ τῶν ὄλων πρύτανης ἐν τῇ
 Τύρῳ, ἔνθα ἡ τραγωδομένη χεῖρ ὑπὸ τῶν σιζοφαντῶν ἐπὶ τῶν
 χριτῶν προσεφέροτο. τοῦτον οἱ Ἀθανασίου θεασάμενοι σύνοικοι 19
 15 ἤγαγον ἐν τῇ αὐτῶν καταγωγῇ, καὶ μαθόντες παρ' αὐτοῦ τὰ τε τῆς
 τοῦ θεοῦ οὐκονομίας καὶ τὰ τῆς αὐτοῦ προθυμίας, λανθάνειν αὐτὸν
 ἐν τῷ τέως παρεζάλεσαν.

Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος ὑπὸ τὴν ἑσθὴν κατέλαβε τὸ συνέδριον 20
 ἅμα Τιμοθέῳ καὶ Μαζαρίῳ τοῖς ἑαυτοῦ πρεσβυτέροις καὶ τοῖς σὺν
 20 αὐτῷ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκεῖσε παραγενομένοις. καὶ πρῶτον μὲν 21
 γύναιον εἰσήγαγον ἀκολασία συνεζηκόσ. ἡ δὲ ἀνέδην ἑβόα παρθενίαν
 μὲν ἐπαγγέλλεσθαι λέγουσα, τὸν δὲ Ἀθανάσιον ἐπιξενωθέντα εἰς τὴν
 αὐτῆς καταγωγὴν βιάσασθαι αὐτὴν καὶ ἄκουσαν διαφθεῖραι. τούτων
 25 ἅμα τοῖς ἄλλοις Τιμόθεος ὁ πρεσβύτερος, ἀνὴρ ἀξιάγαστος. τῶν 22
 δὲ δικαστῶν ἀπολογήσασθαι πρὸς τὴν κατηγορίαν τὸν Ἀθανάσιον
 προσταπτόντων ὁ μὲν Ἀθανάσιος ἐσίγησεν, ὡς οὐκ ὄν αὐτὸς ὁ κατη-
 γορούμενος, ὁ δὲ Τιμόθεος ἔφη πρὸς τὴν γυναῖκα· ἐγὼ σοι, ὦ γύ-
 30 ναί, συνέντευχον πόποτε; εἰς δὲ τὴν σὴν οἰκίαν εἰσεληλυθῆ ποτε; ἢ
 δὲ ἀναιδέστερον ἑβόα, διαμαχομένη τῷ Τιμοθέῳ καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν
 χεῖρα ἐξάγουσα καὶ κατεπέχουσα καὶ λέγουσα αὐτῷ τῷ Τιμοθέῳ· σύ
 μου τὴν παρθενίαν ἀφείλον· σύ με τῆς σωφροσύνης ἐγύμνωσας· σύ
 μου τὸ σεμνὸν τῆς ψυχῆς ἠχραίωσας καὶ τὰ ἄλλα ὅσα λέγειν εἰώ-
 35 ἴσθως ἐκπληξῖς (τὰ δ') ρώμενα καὶ παιτὸς θαύματος μεῖζον, ὅτι Ἀθα-
 νάσιος μὲν κατηγορεῖτο, Τιμόθεος δὲ ἐνεκαλεῖτο. οὕτω δὴ τῶν τὸ

A²

18 ἑσθὴν nachträglich corr. in ἑω A² 21 παρθενίαν Thdt.] παρθερίας A²
 35 nach τ Raum für 2 Buchstaben; von späterer Hd. τ . . ρώμενα A² erg. Ltz.

δρᾶμα συντεθεικότων κατασχυνθέντων, ἐρυθριασάντων δὲ καὶ τῶν δικαστῶν ὅσοι συνίστορες ἦσαν, ἐκβληθῆναι τὸ γύναιον προσέταξαν.

Τότε δὴ ὁ θεὸς Ἀθανάσιος ἔλεγε μὴ χρῆναι ἀφεθῆναι τὸ γύναιον, **24**
 ἀλλ' ἐξετάσαι καὶ μαθεῖν. οἱ δὲ συκοφάνται ἐβῶον ἕτερα εἶναι
 5 κατηγορήματα χαλεπότερα, οὐδαμῶς τέχνη τι καὶ δεινότητι δια-
 λυθῆναι δυνάμενα· ὅπως γὰρ καὶ οὐκ ἀκοή δικάσει τοῖς δεινυμένοις.
 ταῦτα εἰπόντες τὴν πολυθρόλλητον ἐκείνην ὑπέδειξαν λάθρα καὶ
 τὴν τεταριχευμένην ἐγύμνωσαν χεῖρα. τῶν δὲ ἐν τῷ συνεδρίῳ **25**
 θεασάμενος ἕκαστος ἐβόησεν, οἱ μὲν τῶν συκοφαντῶν συνίστορες
 10 ἀληθῆς εἶναι τὸ μῦθος λέγοντες, οἱ δὲ τὸ μὲν ψεῦδος εἰδότες, κε-
 κρούσθαι δὲ τὸν Ἀρσένιον ἔτι ζῶντα λέγοντες κατεγέλων. μεγίστης **26**
 δὲ ταραχῆς πεπληρωμένου τοῦ συνεδρίου καὶ μόλις βραχείας ἡσυχίας
 γεγενημένης, ἤρετο τοὺς δικαστὰς ὁ κατηγορούμενος Ἀθανάσιος, εἰ
 τις ἐν αὐτοῖς εἴη ἐπιστάμενος τὸν Ἀρσένιον. πολλῶν δὲ εἰρηκότων
 15 ἀκριβῶς εἰδέναί τὸν ἄνδρα ἐκέλευσεν ὁ Ἀθανάσιος τοῦτον ἀχθῆ-
 ναι. τοῦ δὲ εἰσελθόντος καὶ στάντος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συνεδρίου **27**
 ἤρετο πάλιν ὁ Ἀθανάσιος, εἰ οὗτός ἐστιν Ἀρσένιος ὁ παρ' ἐμοῦ μὲν
 ἀνηροημένος, παρὰ δὲ τούτων μετὰ σφαγὴν ὑβρισμένος καὶ τῆς δεξιᾶς
 χειρὸς ἐστερημένος. συνομολογησάντων δὲ πλείστων ὅσων τῶν ἐν
 20 τῇ συνόδῳ αὐτὸν εἶναι τὸν Ἀρσένιον, τῆς ἐφεστρίδος αὐτὸν γυμνώ-
 σας ὁ θεὸς Ἀθανάσιος, ὑπέδειξεν ἄμφω τὰς χεῖρας τοῦ Ἀρσενίου,
 δεξιάν τε καὶ εὐώνυμον· »ἄλλην δέ«, ἔφη, »ζητεῖτω μηδεὶς· δύο γὰρ
 ἀνθρώπων ἕκαστος παρὰ τοῦ ποιητοῦ τῶν ὄλων ἐδεξάμεθα χεῖρας·
 Ἀλλὰ καὶ τούτων οὕτως δειχθέντων κρίσει τοῦ τὰ πάντα ἐφο-
 25 ρῶντος θεοῦ, δέον καταδέεσθαι τοὺς κατηγορούσους καὶ τῶν δικαστῶν
 τοὺς συνειδότας καὶ εὐχεσθαι γῆραι καὶ αὐτὴν τὴν γῆν ἐπ' αὐτοὺς
 καὶ ἄρδην λαβεῖν αὐτούς, τούναντίον ἐποίησαν. θορόβον γὰρ καὶ
 στάσεως ἐπέπλησαν τὸ συνέδριον γόητα ἀποκαλοῦντες τὸν Ἀθανάσιον
 καὶ τισὶ μαγγανείαις ἀπατᾶν αὐτὸν λέγοντες τῶν ἀνθρώπων τὰς
 30 ὄψεις. καὶ ἐπαναστάντες ἐπ' αὐτὸν διασπᾶν ἐπεχείρουν καὶ κατα-
 σφάττειν τὸν τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχον, κινουῦντες, ὡς εἰπεῖν, καὶ
 αὐτὴν τὴν γῆν καὶ κοινορτὸν βάλλοντες εἰς τὸν ἄερα κατ' ἐκείνους
 τοὺς κατὰ τοῦ θεοῦ ἀποστόλου Παύλου ποτὲ κράζοντας καὶ λέγοντας·
 »ἄρτετε αὐτὸν ἐν τάχει· οὐ γὰρ καθήκει αὐτὸν ζῆν·«. ἀλλ' οἱ παρὰ **30**

31 vgl. Archimedes bei Simplicius 424 — **32** vgl. Act. 22, 23 — **34** vgl. Act. 22, 22

A²

10 μίσος A² corr. Cer. (vgl. S. 178, 32) **12** ἡσυχίας am Rand von 1. Hd. nachgetragen A² **18** τούτων ἐπιζητούμενος, μετὰ σφαγὴν δὲ ὑβρισμένος Thdt.

26 γῆραι mit iota subser. A²

Gelasius.

τοῦ βασιλέως τὴν τῆς εὐταξίας πρόνοιαν πιστευθέντες τὸν φόρον ἐκόλυσαν. ἐξαρπάσαντες γὰρ τὸν νικηφόρον καὶ σκάφους ἐπιβῆναι παρασκευάσαντες τὴν σπηρίαν προὔξενησαν. ὁ δὲ θεὸς Ἀθανάσιος ἐπιβάς τοῦ σκάφους ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ὤρμησεν ἐκφυγῶν τῶν 5 μαιφόνων τὰς χεῖρας.

Αὐτοὶ δέ, ὡς εἶχον, ἐπὶ τὸν Μαρεώτην τινὰς τῶν ὁμοφρόνων 31 ἐπισκόπους ἀπέστειλαν, Θεόγνιον τὸν Νιζαίας, Μάριον Χαλκηδόνος, Θεόδωρον τὸν Ἡρακλεώτην τῆς Θράκης, Νάρκισσον τὸν Κίλικα, Οὐρόσκιον καὶ ἄλλους τινὰς τοὺς αὐτῶν ὁμόφρονας, ἐπὶ τῷ κατὰ 10 μοιρομέρειαν πρᾶξιν αὐτοὺς ὑπομνημάτων ἐκείσε κατὰ Ἀθανασίου συστήσασθαι (ὁ δὲ Μαρεώτης ἐν τῇ Ἀλεξανδροίᾳ ἐστίν, ὁμώνυμος τῆς λίμνης Μαρίας, πλησίον αὐτῆς ὄν) ἐντειλάμενοι αὐτοῖς, ὡς τάχιστα 32 καὶ τὸν τῶν κακῶν ἀνέντην Ἄρειον στείλαι πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν Αἰλίαν, τοῦτ' ἔστιν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐκείσε ἀπὸ τῆς Τύρου ἔξορ- 15 μήσασι σὺν τοῖς ἐν τῇ συνόδῳ ἐπισκόποις· τὴν γὰρ σύνοδον ἅπασαν ἀπὸ τῆς Τύρου ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα συνελθεῖν μετὰ τῶν ἀπάντων ὁ βασιλεὺς ἀπανταχόθεν ἐπισκόπων καὶ αὐθις παρηγγύησεν, ὡς μοι καὶ 20 πρότερον εἴρηται, ἐπὶ τῷ τοὺς ἐκείσε ὑπ' αὐτοῦ δομηθέντας καθιερωῶσαι ναοὺς. συναπέστειλε δὲ καὶ τῶν ἐδνουστέρων ἀρχόντων 33 τινὰς, εὐσεβεῖα καὶ πίστει λαμπρνομένους, φιλοτίμως ἅπασι πάντα δι' αὐτῶν χορηγηθῆναι κελεύσας, οὐ μόνον ἀρχιερεῦσι καὶ ἱερεῦσι καὶ τοῖς τούτοις συνεπομένοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς δεομένοις ἅπασι τοῖς πανταχόθεν συντρέχουσιν, ἀράτου πλήθους συρρέοντος ἐκ πάσης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῆς κατὰ τὴν ἀνατολὴν γῆς ἐκείσε εἰς τὰ ἐγκαίρια τῆς 25 νέας Ἱερουσαλήμ. διεκοσμεῖτο δὲ καὶ τὸ θεῖον θυσιαστήριον βασιλικοῖς παραπετάσμασι καὶ κειμηλίοις λιθοκολλήτοις χρυσοῖς.

Τοῦ δὲ ἀσεβοῦς Ἀρείου φθάσαντος εἰς τὴν Αἰλίαν τῇ τῶν ἐγκαί- 34 ρίων ἡμέρᾳ σὺν προθυμίᾳ πολλῇ, ἀκούσαντος μάλιστα ἀπολείπεσθαι τὸν Ἀθανάσιον τῆς ἐροτῆς ἐκείνης, ἀσμένως ὑπὸ τῶν ὁμοφρόνων, 30 λέγων δὴ τῶν περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας καὶ Πατρούφιλον τὸν Σκυθιοπολίτην, ὑπεδέχθη. οἱ δὲ τῆς ὀρθῆς ἀντιποιοῦμενοι πίστεως, 35 ἰδόντες τὸν Ἄρειον, ὡς μῦθος αὐτὸν ἀπεστράφησαν καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξήλασαν καὶ τῆς συνόδου διωχθῆναι προσέταξαν, ἐπὶ τῇ κατὰ Ἀλεξανδροίαν αὐτοῦ ἀκουσθήσεσθαι συνόδῳ, ἐν ἧ καὶ ἕάλω, ὀρισά-

18 s. S. 174, 29 — 27—S. 179, 2 Johannes?

A²

1 τὸν φόρον im Text undeutlich, am Rand wiederholt A² 9 am Rand von 1. Hd. ὁμογνώμονας A² 14 f ἐξορμάσασι A² 30 τῶν Holl] τὸν A²

μενοι, καθά, φασί, καὶ ὁ φιλόχριστος ἡμῶν βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐκέλευσεν.

Οὗτος δὲ τοῦ λυμεῶνος ἐκποδῶν γενομένου καὶ τῆς ἑορτῆς εἰρη- 36
νικωτάτης καὶ λαμπροτάτης γενομένης, ὁ παρεύφημος βασιλεὺς καὶ
5 λῖαν πιστότατος τὴν τῆς πανηγύρεως λαμπρότητα καὶ πολυτέλειαν
μεμαθηκώς. θνημθείας ὅτι μάλιστα πλείστης ἔμπλεως γέγονε καὶ τὸν
τῶν ἀγαθῶν πρύτανιν ὑπερύμνησεν, ὅτι καὶ ταύτην αὐτῷ τὴν αἴτη-
σιν δέδωκε. τῆς μὲν οὖν τῶν ἐγκαινίων ἑορτῆς οὕτως ἐνδόξως 37
τελεσθείσης. οἱ πλείστοι τῶν ἐπισκόπων ἐπὶ τὰς οἰκείας ἐπαγήλθον
10 πατρίδας, ὅσοι μάλιστα τῇ ἐν Τύρῳ συνόδῳ γεγενημένην οὐ συνήδρευ-
σαν. οἱ δὲ τῆς φατρίας Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας, ὅσοι σὺν αὐτῷ 38
τὴν λώβην Ἀρείου εἰσεδέξαντο, σὺν αὐτῷ Εὐσεβίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις
ἐπισκόποις τὴν Τύρον κατειλήφασιν, περιμένοντες ἐκείσε τοὺς ὁμόφρο-
νας ἀπὸ τοῦ Μαρωῶτου.

Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ φθάσας τὸ κοιτάτον ὁ μέγας Ἀθανάσιος 39
πρόσεισι τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ
καὶ πᾶσαν τὴν κατ' αὐτοῦ τολμηθεῖσαν ἐδίδαξε τραγηθίαν. ὁ δὲ
συμπαθέστατος καὶ χρηστότατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὑπεραλγῆσας
τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῖς κατὰ Ἀθανασίου τετολμημένοις καὶ κινήθεις ἐπὶ
20 τῇ κατ' αὐτοῦ ἀδίκῳ γεγενημένῃ κρίσει, μετὰ δακρύων μάλιστα ἐξαι- 40
τοῦντος τοῦ Ἀθανασίου κληθῆναι τοὺς τε κατηγόρους καὶ τοὺς δικα-
στάς καὶ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως ἀναρρώσασθαι τὴν κρίσιν,
πέμπει τοῖς ἐν Τύρῳ ἀπὸ τῆς Αἰλίας ἀναξέζυξασιν γράμματα ὁ βασι-
λεὺς, σημαίνοντα πρὸς αὐτῷ μὲν εἶναι τὸν Ἀθανάσιον, αὐτοὺς δὲ ὡς
25 τάχιστα φθάσαι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. τὰ δὲ γραφέντα ἐστὶ
ταῦτα·

Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς ἐν Τύρῳ ἀπὸ τῆς
Αἰλίας ἀναξέζυξαντας ἐπισκόπους.

»Νικητῆς Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς τοῖς ἐν Τύρῳ πάλιν 18 1
30 »συνεληθοῦσιν ἐπισκόποις.

»Εγὼ μὲν ἀγνωσῶ, τίνα ἐστὶ τὰ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας συνόδου μετὰ
»τοσοῦτον θοοῦβου καὶ χειμῶνος κριθέντα· δοκεῖ δὲ πως ὑπό τινος
»ταραχώδους ἀταξίας ἢ ἀλήθειας διεστράφθαι, ὑμῶν δηλαδὴ διὰ τὴν
»πρὸς τοὺς πλησίον ἕρεσχηλίαν, ἣν ἀήττητον εἶναι βούλεσθε, τὰ τῷ

3—10 vgl. Thdt. I 31, 3 p 88 — 10—26 Johannes? — 29—S. 181, 34 Aus-
führlicher als Athan. apol. ad Ar. 86, der Quelle ist für Socr. I 34 p. 158ff. Soz. II 28.
Johannes? (vgl. G. Loeschke Rhein. Mus. LXI, 34ff.)

>θεῶ ἀρέσκοντα μὴ συνορῶντες. ἀλλ' ἔστω τῆς θείας προνοίας ²
 >ἔργον τὸ τὰ τῆς φιλονεικίας ἦγον μᾶλλον κακομαχίας ὑμῶν δεινὰ
 >φανερῶς ἀλόντα διασκεδάσαι καὶ ἡμῖν διαρρηδην δεῖξαι, εἴ τινα τῆς
 >ἀληθείας συνελθόντες αὐτόθι ἐποιήσασθε φροντίδα καὶ εἰ τὰ κεκρι-
 5 >μένα χωρὶς τινος χάριτος καὶ ἀπεχθείας ἐκρίνατε. τοιγαροῦν ³
 >ἠπειγμένως πάντας ὑμᾶς πρὸς τὴν ἐμὴν ἐλθεῖν εὐλάβειαν βούλομαι,
 >ἵνα τὴν τῶν πεπραγμένων ὑμῖν ἀκρίβειαν δι' ἑαυτῶν ἐπ' ἐμοῦ παρα-
 >στήσητε. τίνος δὲ ἕνεκα ταῦτα γράψαι πρὸς ὑμᾶς ἐδικαίωσα καὶ
 10 >ὑμᾶς διὰ τοῦ γράμματος πρὸς ἑμαυτὸν ἐκάλεσα, ἐκ τῶν ἐπομένων

>γνώσεσθε.
 >Ὡς Ἀθανάσιος, ὁ ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησίας, ⁴
 >ὁ τοῦ θείου νόμου φοιτητής, πρὸς μέ ἐστιν, ὃς εἰσιόντι μοι ἀπὸ
 >προκέσσου ἐπὶ τὴν ἐπώνυμον ἡμῶν καὶ πανευδαίμονα Κωνσταντι-
 >νούπολιν πρόσσεισιν ἐν μέσῳ τῆς λεωφόρου μετὰ ἑτέρων τινῶν ὧν
 15 >περὶ ἑαυτὸν εἶχε, πενθῶν δὲ καὶ ὀλοφνρόμενος, αἰφνιδίον τε τὴν
 >προέλευσιν ἐποιήσατο οὕτως, ὥστε καὶ ἐκπλήξεως ἀφορμὴν ἡμῖν
 >παρασχεῖν. μαρτυρεῖ μοι γὰρ ὁ πάντων ἔφορος θεός, ὅτι οὔτε ⁵
 >ἐπιγινῶναι αὐτόν, ὅστις ἦν, κατὰ τὴν πρώτην ὄψιν ἠδυνήθην, εἰ μὴ
 >τῶν ἡμετέρων τινές, ὅστις (ἦν) καὶ τὴν ἀδικίαν, ἣν πέπονθε παρ' ὑμῶν,
 20 >διηγῆσαντο πυρθανομένοις. οὕτως τεταπεινωμένον καὶ κατηφῆ τεθεί-
 >μεθα τὸν ἄνδρα, ὥστε ἡμᾶς εἰς ἄφατον οἶκτον ἐπ' αὐτῷ περιπεσεῖν,
 >γνόιτας ἐκείνον εἶναι τὸν Ἀθανάσιον, οὗ ἡ ἱερὰ θέα, ἰκανὴ πρὸς τὸ
 >εἰς τὸν τῶν ὄλων θεὸν σέβας καὶ τοὺς ἐθνικούς ἐφελκύσαι. ὅντινα
 >πάλοι πονηροὶ τινες ἄνδρες καὶ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας ἀλλότριοι
 25 >συχοφανταίαις οὐ ταῖς τυχούσαις περιέβαλλον, ὥστε καὶ [εἰς] ἐμὲ αὐτὸν ⁶
 >ἐκ τῆς ἐκείνων πολυτέχνου ἀπάτης συναρπαγέντα μέλλειν [με] ἀμαρ-
 >τεῖν εἰς τὸν ἄνδρα, εἰ μὴ θεία κρίσει κινήθεις ἐκέλευσα αὐτὸν τότε
 >ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπὶ τὸ τῆς ἡμετέρας ἡμερότητας στρατόπεδον
 >φθάσαι τὸ τάχος. καὶ οὕτως ἀνακριθεὶς παρὰ τῆς ἐμῆς εὐλαβείας ⁷
 30 >περὶ τῶν κατ' αὐτοῦ ψευδῶς δραματοποιηθέντων, συστάς ἐφ' ἡμῶν
 >ὁ ἀνὴρ ἑαυτῷ ἠλεγξε μὲν τῶν κατηγορημάτων τὸ ψεῦδος, ἀθῶος δὲ
 >περὶ πάντων ἐκείνων ἀποφανθεὶς μετὰ τιμῆς ὅτι μάλιστα πλείστης
 >παρ' ἡμῶν ἐπὶ τὴν οἰκειαν ἀπεστάλη πατρίδα, ἀποδοθεὶς ἐν εἰρήνῃ
 >τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἰθυνομένῳ ὀρθοδόξῳ λαῷ.

5 vgl. Tacitus ann. I 1: *sine ira et studio* und S. 174, 16

A²

15 δὲ von späterer Hd. getilgt A² 19 (ἦν) nach Athan. Ltz. 20 δι-
 γήσαντο G. L.] διηγῆσατο A² 23 nach ὄλων wiederholt: γνόιτας ἐκείνον u.
 wieder gestrichen, wonach die Zeilenlänge der Vorlage zu bestimmen A² 25 εἰς
 von späterer Hd. beanstandet A² 25 f corr. Ltz.

>Νῦν δὲ πάλιν χεῖρονα τῶν πρώτων τὰ δεύτερα κατ' αὐτοῦ τε- 8
 >τοληθῆσθαι βοᾷ μετὰ πλείονος παρησίας, οὐδὲν ἕτερον παρ' ἡμῶν
 >αἰτῶν ἢ τὴν ὑμετέραν πρὸς ἡμᾶς ἄριξιν, ἣν ἠξίωσεν αὐτῷ ὑπάρξαι,
 >ὅν ὑμῶν παρόντων ἂ πέπονθεν ἀναγκαίως ἀποδύρασθαι δυνηθῆ. 9
 5 >περ ἐπειδὴ εὐλογον εἶναι καὶ τοῖς καιροῖς πρόπον ἡμῖν κατεφάνη,
 >ταῦτα γραφῆναι πρὸς ὑμᾶς προσέταξα, ἵνα πάντες ὅσοι τὴν ἐν Τέρον
 >σύνοδον γενομένην ἀπεληρώσατε, ἀνυπερθέτως εἰς τὸ στρατόπεδον
 >τὸ ἡμέτερον φθάσαι ἐπιειχῶς, τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ἐπιδεικνύοντες τὸ
 >τῆς ὑμετέρας κρίσεως καθαρὸν τε καὶ ἀδιάστροφον, ἐπ' ἑμοῦ δηλαδὴ
 10 >ὄν τοῦ θεοῦ εἶναι [με] γνήσιον θεράποντα οὐδ' ἂν ὑμεῖς ἀρηγήσθε τὰ
 >κεκριμένα παρ' ὑμῶν (ἀπολογούμενοι). τοιγαροῦν διὰ τῆς ἐμῆς πρὸς 10
 >τὸν θεὸν λατρίας τὰ πανταχοῦ εἰρηγνέεται καὶ τῶν βαρβάρων αὐτῶν
 >τὰ πλείστα ἔθνη τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα γνησίως εὐλαβουμένων, ἃ μέχρι
 >νῦν τὴν ἀλήθειαν ἠγνόουν — δηλὸν δὲ ὅτι ὁ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοῶν
 15 >οὐδὲ τὸν θεὸν ἐπιγινώσκει — πλὴν ὁμως, καθὰ προείρηται, καὶ οἱ
 >βάρβαροι αὐτοὶ νῦν δι' ἐμέ. τὸν τοῦ θεοῦ θεράποντα γνήσιον, ἐπέ-
 >γνωσαν τὸν θεὸν καὶ εὐλαβεῖσθαι μεμαθήκασι, ὃν ὑπερασπίζειν μου
 >καὶ προνοεῖσθαι πανταχοῦ τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ἦσθοντο· ὅθεν μάλιστα
 >καὶ ἴσασι τὸν θεόν, ὃν ἐξεῖροι μὲν διὰ τὸν πρὸς ἡμᾶς φόβον εὐλαβοῦν-
 20 >ται. ἡμεῖς δὲ οἱ τὰ ἅγια μυστήρια τῆς εὐμερείας αὐτοῦ δοκῶντες 11
 >προβάλλεσθαι, οὐ γὰρ εἴπομι φυλάττειν. οὐδὲν ἕτερον πράττομεν ἢ
 >τὰ πρὸς διχόνοιαν καὶ μίσος συντείνοντα καί, ἀπλῶς εἰπεῖν, τὰ πρὸς
 >ὄλεθρον τοῦ ἀνθρωπείου γένους ἔχοντα τὴν ἀναφοράν.
 >Ἄλλ' ἐπιειχῶς, καθὰ προείρηται, πρὸς ἡμᾶς τὸ τάχος, πεπεισ- 12
 25 >μένοι, ὡς παντὶ σθένει κατορθῶσαι πειράσομαι. ὅπως ἐν τῷ νόμῳ
 >τοῦ θεοῦ ταῦτα ἐξαιρέτως ἀδιάπτωτα φυλάττηται, οἷς οὔτε ψόγος
 >οὔτε κακοδοξία τις προσπλακῆναι δυνησεται, διασκευασθέντων δη-
 >λαδὴ καὶ συντριβέντων ἄρδην καὶ παντελῶς ἀφανισθέντων τῶν
 >ἐχθρῶν τοῦ νόμου τοῦ θεοῦ, οὔτινες ἐπὶ προσχήματι τοῦ ἁγίου ὀνό- 13
 30 >ματος ποικίλας καὶ διαφόρους βλασφημίας πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπλον-
 >στέρων προσφέρουσιν, ἐπιποθοῦντες ὡς οἷόν τε τὸ τῆς καθολικῆς
 >ἐκκλησίας καθαρὸν, ἥντινα ὁ ἡμέτερος σωτὴρ ἄσπιλον διαφυλάττει
 >καὶ ἁγίαν καὶ ἄμωμον, τῷ σωτηριώδει καὶ τιμίῳ αὐτοῦ αἵματι ἄγο-
 >ράσας αὐτήν, καθὼς οἱ θεοὶ αὐτοῦ καὶ ἄρραγεις διαγορεύουσι νόμοι

33 vgl. Ephes. 5, 25ff

A²

3 αἰτῶν Cer.] αὐτῶν A² | ὑμετέραν Cer.] ἡμετέραν A² 10 ὅν Athan.]
 ὄντος A² | με > Athan. 10 ἀρηγήσθε Athan. 10f τὰ—ὑμῶν > Athan.
 erg. etwa (ἀπολογούμενοι) Ltz. 31 ἐπιποθοῦντες—34 νόμοι > Soer.

Ταῦτα τὰ γράμματα εἰς ἀγωνίαν τοὺς ἐν τῇ συνόδῳ κατέστησαν, 14
 μάλιστα τοὺς περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηθείας. οἱ μέρτοι ἐν τῷ Μα-
 ρεώτῃ ὑπ' αὐτῶν σταλέντες καὶ τὰ ψευδῆ ὡς ἀληθῆ ἐγγράφατες,
 5 κατὰ μοιρομέρειαν πρὸ τῶν βασιλικῶν τούτων γραμμάτων, φθάζουσιν
 ἐν τῇ Τύρῳ τῶν θανασιῶν ἐπισκόπων τὴν σύνοδον. ἀλλ' οὐ 15
 πάντες τὴν πλαστὴν ἐκείνην καὶ τῶν μυσσῶν ἐκείνων συκοφαντῶν
 γέμουσαν κατὰ Ἀθανασίου πρᾶξιν προσεδέξατο. ὅθεν οἱ πλείστοι
 10 μεμαθηκότες ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν δεύσαντες ἀνεχώρησαν. οἱ δὲ περὶ 16
 Εὐσέβιον τὸν Νικομηθείας καὶ Θεόγνιον καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς τέως
 ἐν τῇ Τύρῳ ἐχρόνιζον, παρέλκοντες ἕκαστον τὸν καιρὸν, ἔγραφον δὲ
 τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ ἄκοντας ἐπέχεσθαι ἐκείσε, ἐπειγομένους ἔξορμᾶν
 πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν τῶν πλαστῶν ὑπομνημάτων πρᾶξιν, ἣν ὡς μῦθος
 15 ἀπέριψε καὶ οὐθ' ὅλως προσδέξασθαι ἠέροχετο βασιλεὺς ὁ πιστότα-
 τος, ἥκειν ἅπασι πρὸς αὐτὸν τοὺς ἀλιτηρίους κελεύσας.

Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ βραδυνάντων αὐτῶν, τῶν περὶ Εὐσέβιον λέγω, 17
 μετὰ τιμῆς ὅτι μάλιστα πλείστης τὸν Ἀθανάσιον ἐπὶ τὴν Ἀλεξάν-
 20 δρειαν πάλιν ἀπέπεμψε, γράψας καὶ αὐτῷ τῇ Ἀλεξανδρίῳ ἐκκλησίᾳ,
 ὅτι ὁ αὐτῶν ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος ψευδῶς διεβέβλητο. καὶ ὡς ἡ
 καθαρότης αὐτοῦ ἐν πᾶσι τηλαγωγῶς ἐξέλαμψεν. ἐν δὲ τῷ παρεῖναι 18
 τὸν Ἀθανάσιον κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ συγκροτεῖσθαι κατὰ τὰς
 βασιλικὰς κελεύσεις καὶ τὰς τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων τῶν εἰς τὰ ἐν
 Ἱεροσολύμοις ἐγκαίνια συναχθέντων προστάξεις (τὴν σύνοδον), ἀπαντῆ
 25 τὰ κατὰ τὸν Ἀρειον, καὶ πολλή τις ἦν τοῦ πλήθους συνέλευσις καὶ ἑλλίς
 ἐπὶ ταλαντευούσῃ ἐκβάσει περιεγομένη, μάλιστα πάντων ὁρώντων τὰ
 τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις ἐπισκόποις συμφώνως δόξαντα καὶ κρι- 19
 θέντα πάλιν διασχυλλόμενα. ὁρῶν τοίνυν ὁ θεῖος Ἀθανάσιος
 ταραττομένην τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον οὐ παρε-
 30 σιώπησεν, ἀλλὰ φανερὰ διὰ γραμμῶν ταῖς εὐσεβέσιν ἀκοαῖς τοῦ
 πάντα ἀρίστου καὶ θεοφιλοῦς βασιλέως κατέστησεν. 20

Ὡς δὲ ἔγνω ὁ βασιλεὺς διεστρίφθαι τὸν Ἀρειον, πάλιν μετά-
 πεμπτον αὐτὸν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀχθῆναι προσέταξε, δώ-
 σοντα λόγον, ὃν ἀνακαινιεῖν πάλιν ἐτόλμησε, γράψας αὐτῷ καὶ τοῖς
 35 σὺν αὐτῷ ἐπιστολῆν τῆς κατ' αὐτῶν ἀγαρακτῆσεως γέμουσαν. τὰ
 δὲ γραφέντα ἐστὶ ταῦτα:

1 vgl. Socr. I 35, 1 p. 163 — 3—35 Johannes? — 4 vgl. oben S. 178, 10

A² A¹ (von Z. 7 σύνοδον an)

1 ἀγωνία Socr. 14 πρᾶξιν (ἀπέστειλαν) wohl zu Unrecht Ceriani 24 corr. Ltz.

Ἐπιστολὴ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς Ἀρειον καὶ Ἀρειανούς.

»Κωνσταντίνος Σεβαστὸς Ἀρειῶν καὶ Ἀρειανούτων.

19 1

»Κακὸς ἐρημηγὲς αὐτόχρημα εἰκὼν τε καὶ ἀνδριάς ἐστὶ τοῦ διαβόλου.
 »Ὅσπερ γὰρ ἐκεῖνον οἱ θεῖοι πλάσται πρὸς ἀπάτης δέλειαν πλάττουσιν,
 5 »οἷοι εἰ κάλλους αὐτῷ εὐπρέπειαν προσμηχανώμενοι, ἀσπίστον καθάπαξ
 »ὄντι τῇ φύσει, ὅπως ἂν τοὺς τλαιπώρους ἀπολλύοι πλάνην αὐτοῖς
 »προτείνων, τὸν αὐτὸν οὗτος ἂν οἶμαι τρόπον ποιήσειεν, ᾧ μόνον σπου-
 »δῆς ἄξιον τοῦτ' εἶναι δοκεῖ, τὸ τὰ τῆς οἰκείας ἰταμότητος δηλητή-
 »ρια ἀφειδῶς προβάλλεσθαι. τοιγάρτοι καὶ νῦν καὶ ἀφ' οὗ γεγόνασιν 2
 10 »ἄνθρωποι οὐδεπώποτε φανεῖσαν ἀπιστίας εἰδόμενοι πίστιν, διόπερ
 »οὐδὲν τῆς ἀληθείας ἄρα ἀπᾶλλον ἐκεῖνο φαίνεται τὸ πάλα τῇ θείᾳ
 »ρήσει διηρθρωμένον, ὅτι πρὸς τὸ κακὸν εἶσι πιστοί. τί δ' ἂν τις 3
 »ἐκεῖνο λέγοιτο τὴν τοῦ βουλεύεσθαι χάριν αὐτὸν ἀπολωλεκότα μη-
 »κέτι κουφισμοῦ τινα ἐπικουρίαν εὔρασθαι ἐπιθυμῆν; τί τοῖνυν φημί,
 15 »Χριστέ Χριστέ, κύριε κύριε; τί δήποτε ἡμᾶς τὸ ληστήριον ὀσημέρα
 »τιτρούσκει; ἔστηκεν ἐξεναντίας δεινὴ τις βίαία τόλμα, βρυχᾶται ἐπι-
 »πρίουσα τὸν ὀδόντα δύσμορφος ὑπ' ἀτιμίας καὶ παντοδαποῖς περι-
 »τετρομένη ἐγκλήμασιν. αὕτη μέντοι ἐν τῷ νόμῳ καὶ τῷ περὶ σοῦ 4
 »κηρύγματι, ὅσπερ τισὶ ζῆλαις καὶ τρικυμίας κακῶν διαφορομένη,
 20 »ἐξερεύγεται μὲν ἐξώλεις λόγους, γράφουσα δὲ τούτους ἐκφαίνει, οὐς

2 ff Der Brief ist vollständig außer bei Gelasius nur in der Urkundensamm-
 lung der Athanasiushandschriften überliefert. Für den Athanasiustext liegt
 G. Loeschkes Collation des cod. Paris. 474 saec. XI (= Athan. R) und des cod.
 Basil. A III 4 saec. XIV (= Athan. B) vor (ihre Übereinstimmung = Athan.). Für
 nähere Angaben vgl. G. Loeschke im Rhein. Mus. LXI, 38 ff — 12 vgl. Jerem. 4, 22

A¹H V¹P³ M²P¹ Athan. B R

1 Die Überschrift nach dem Index 2 Die Adresse am Fuß der Seite H |
 Ἀρειῶν καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ Athan. 3 τε > Athan. | ἀνδριάς M² | ἐστὶ > Athan.
 6 τὴν φύσιν A¹ | ἀπολλύη A¹ ἀπολλοίη HM²P¹ | πλάνης HM²P¹ 7 προτείν-
 ον] προπίνων Athan. B προπείων Athan. R οὗτος V¹P³, durch Rasur corr.
 aus οὕτως Athan. R οὕτως d. übr. HSS | τρόπον > A¹ 9 προβαλέσθαι A¹
 προβαλλέσθαι V¹P³ προσβάλλεσθαι Athan. R | καὶ νῦν HSS] καινήν Athan.
 10 φανεῖσα ἀπιστία anscheinend durch Rasur aus φανεῖσαν ἀπιστίας A¹ 11 οὐδὲ
 HM²P¹ 13 λέγοιτο von späterer Hd. am Rand P³ Athan. λέγεσθαι A¹HM²P¹V¹
 15 τὸ + ἀσεβὲς τοῦτο Athan. 16 f ἐπιπρίουσα V¹ 17 f περιτετρομένης H
 19 καὶ M²P¹P³ (wo es von späterer Hd. eingeschoben) Athan. > d. übr. HSS

>οὐδέποτε σὺ τῷ ἀδιδῷ τῆς σαυτοῦ πηγῆς τῷ πατρὶ συνυπάρχων ταῖς
>περὶ σαυτοῦ γνώσεσιν ἀφόριστας. συνάγει δὲ ὅλως καὶ συμφορεῖ
>δεινὰ ἅττα καὶ ἄνομα ἀσεβήματα, νῦν μὲν τὰς γλώττιας κραδαίνουσα,
>νῦν δ' αὖ πάλιν ταῖς τῶν ἀθλίων σπονδαῖς ἐπαιρομένη, οὐς ἐπ'
5 >ἀδείας αὐτῆ παρόντας ἐξαπατᾷ καὶ φθείρει.

>Βούλομαι δὲ ἤδη τοῦ προέδρου αὐτῆς τὴν φύσιν ἐξετάσαι. τί γὰρ 5
>δὴ λέγει; ἢ κατέχωμεν, φησίν, οὗ ἤδη ἐγκρατεῖς γεγόναμεν, ἢ γενέσθω
>ὡς αὐτοὶ βουλόμεθα*. πέπτωκε, καὶ ταῦτα πέπτωκεν ἀναιρούμενος,
>ἢ δόλω, φησίν, ἢ δεινότητι πανουργίας· οὐδὲν διαφέρει. σεμνὸν
10 >μόνον ἡγείται, ὃ διὰ πονηρᾶς ἐπινοίας εἰς αὐτὸν εἰσερρῶν· >πλή-
>θην, φησίν, ἔχομεν*. προβήσομαι δὴ μικρὸν αὐτὸς ἐπὶ τὸ πρό- 6
>σθεν, ὡς ἂν τῶν τῆς μανίας πολέμων θεατῆς γένωμαι. αὐτὸς, ἔφη,ν,
>ἐγὼ προβήσομαι, ὃ τοὺς τῶν ἀφρόνων πολέμους παύειν εἰθώως.
>ἄγε δὴ, Ἄρες Ἄρειε, ἀσπίδων χρεία. μὴ σὺ γε τοῦτο ποιήσης, ἔξε-
15 >τεύομεν· ἐπισχέτω γοῦν σε ἡ τῆς Ἀφροδίτης ὀμιλία. ἀλλὰ γὰρ εἶθε
>ὡς τοῖς ὄχλοις ἄριστα συνεκκροτεῖσθαι δοκεῖς, οὕτω σοι τῇ περὶ τὸν
>Χριστὸν εὐσεβείᾳ προσῆν ἀκμάζειν. ἰδοὺ δὴ πάλιν αὖ ἐκέτης ἔρχο- 7
>μαι, καὶ τοῖς ὄπλοις πᾶν πλῆθος ἰσχύων μάχεσθαι μὲν οὐκ ἐθέλω,
>τῇ δὲ τοῦ Χριστοῦ πεφραγμένος πίστει σέ τε ἴασασθαι καὶ τοὺς ἄλ-
20 >λους θεραπεῦσαι βούλομαι. τί οὖν φῆς ταῦτα πράττειν, ἂ μὴ τοῖς 8
>ἡθεσι προσῆκε τοῖς σοῖς; ἀλλὰ μετὰ ποίας ἡσυχίας, εἰπέ μοι, ἢ τίνα
>περιουσίαν περιβεβλημένος. μᾶλλον δὲ ἐφ' ὃ τι προπετείας ἐλληλακῶς;
>ὦ τόλμης ὑπὸ κεραινῶν ἀξίας καθαιρεθῆναι. ἀκούσατε γὰρ ἃ δεδή-
>λωκε πρόωγν πρὸς μέ, ἰὼν ἀποστάζοντι γράφων τῷ καλάμῳ. >οὕτω,

14 vgl. Epiph. haer. 69, 9 Homer II. E 31

A¹H V¹P³ M²P¹P² (von Z. 22 περιουσίαν an) Athan. B R

1 σὺ τῷ Athan.] οὐτῷ A¹ οὐ τῷ H ὁ τῷ d. übr. HSS | σαυτοῦ Athan.]
αὐτοῦ A¹ (aber corr. in σαυτοῦ), HM²P¹V¹P³ (aber von späterer Hd. σ vorgesetzt) |
πηγῆ(?) A¹ 5 αὐτῆ Athan. 7 δὴ λέγει] ἂ ἢ λέ aber von späterer Hd. ge-
strichen und am Rand eingetragen πλάνη P³ | ἢ] ἢ A¹HM²P¹ | κατέχωμεν Athan.]
κατεχομένη HSS | οὐ] ἦς A¹ ἢ οὐ Athan. | γενέσθαι M²P¹V¹P³ 8 [ταῦτα πέπτω-
κεν] A | ἀναιρούμενος] καὶ ἀροούμενος Athan. 9 δειλιότητι P³ | οὐδὲ P³
11 [δὴ μικρὸν] A¹ | δὴ] δὲ M²P¹ 14 ἀσπίδων + ἦ oder ἡ HSS + εἰ Athan.,
beides falsch: η ist Dittographie des vorhergehenden ν; es fehlt bei Epiphanius
haer. 69, 9 G.L. | ποιήσεις H 15 γ'οὖν σε ἡγουν τῆς HSS (nur für σε τε H) γ'οὖν
σε ἢ τῆς Athan., doch in R nach ἡ ein durch Rasur von etwa vier Buchst. ent-
standenes Spatium 16 συνεκροτῆσθαι Athan. | τὸν > H 17 δὴ > H 18 ὄπλοις]
ὄχλοις M²P¹ | πᾶν τὸ πλῆθος H παμπληθῆς Athan. 20 μὴ A¹H Athan. 21 μεθ'
ὀποίας Athan. 23 τόλμη P³ | ἀξίας V¹P³ Athan. ἀξίως A¹HM²P¹P² | ἔ] οἷα
Athan. 24 ἰὼν (so!) V¹ | ἀποστάζοντα HSS corr. G.L.

>φησί, πιστεύομεν«. εἶτ', οἶμαι, προσθεῖς οὐκ οἶδα ἅττα σοβαρῶς πως
 >καὶ μάλα ἀκριβῶς ἐξησκημένα, προῖόν πορρωτέρω οὐδέν ὅ τι τῶν
 >δεινῶν ἀπεσιώπησεν· ἀλλ' ὅλον, ὡς ἂν εἴποι τις, τὸν τῆς παρανοίας
 >ἠνέφριξε θησαυρόν. >ἀπελανόμεθα«, φησί, >καὶ τὴν τοῦ εἰσδεχθῆναι 9
 5 >ἡμᾶς ἄδειαν ἀφαιρῶνται«. ἀλλ' οὐδέν πω ταῦτα πρὸς τὸ πρῶγμα·
 >τοῖς δὲ ἐξῆς προσέχετε τὸν νοῦν· αὐτοῦ γὰρ χρῆσομαι τοῖς ῥήμασι.
 >>θεόμεθα«, φησίν, >ἂν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπιμένη γνώμης ὁ τῆς Ἀλεξαν-
 >δρείας ἐπίσκοπος, ἄδειαν ἡμῖν τοῦ λοιποῦ δοθῆναι κατὰ τὴν τοῦ
 >νόμου διάταξιν τὰς ἐνθέστους καὶ ἀπαραιτήτους θεραπείας τῶ θεῶ
 10 >ἐπιτελεῖν«. ὡ δεινῆς ἀναιδείας, ἣν σπονδῆ τῆς ἀληθείας ἀπε- 10
 >λέγξαι προσῆκεν. ὃ γὰρ αὐτῶ καθ' ἡδονὴν ἐτύχχανεν ὄν, τοῦτο τῆ
 >συντομία τῆς φράσεως ἀπειτυπώσατο. τί φῆς, ἄτοπε; διάστασιν εὐ-
 >πρόσωπον ἡμῖν τὸ σαθρὸν τῆς κατ' ἐμὲ ἀγρίας σου διανοίας ἐπιτε-
 >χιζῶν μηχανᾶς; καὶ τοὺς ἐπὶ κακῶ σοι προσπλακέντας ἀπολέσαι σπέν-
 15 >δεις; >τί οὖν«, φῆς, >πράξω, εἰ μηδεὶς ἄξιον ἡγείται με δέξασθαι; 11
 >τοῦτο γὰρ πολλάκις ἐκ τῆς ἀνοσίας φάρυγγος ἐκβοᾶς· ἐγὼ δὲ τοῦ-
 >ναντίον ἔρομαι σε· ποῦ δὲ σαφὲς γνώρισμα καὶ μαρτύριον τῆς σεαυτοῦ
 >διανοίας ἐπεδείξω; ἣν ἐχρῆν σε διαπτύσαντα καὶ τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς
 >ἀνθρωπίνοις σαφῆ καταστήσαι, καὶ μάλισθ' ὅτι τὰ λοβόλα τῶν ἐρπε-
 20 >τῶν τὸ τηρικαῦτα μᾶλλον ἀγριαίνειν πέφυκεν, ὅταν ἐαυτὰ τοῖς τῶν
 >φωλεῶν μυχοῖς ἐνηδρυνθέντα αἰσθηται.

>Ἐκεῖνο δὲ γε λίαν ἀστείον αὐτοῦ τὸ σπουδαίως εὖ μάλα καθά- 12
 >περ ὑπὸ τι προσωπίον αἰδοῦς σιγὴν πλάττεσθαι. τῆ μὲν τοῦ σχή-
 >ματος τέχνη τιθασδὸν σεαυτὸν καὶ χειροῆθη σύ γε παρέχεις, κακῶν
 25 >δὲ μυρίων καὶ ἐπιβουλῶν ἔνδον γέμωνι τοὺς πολλοὺς λέληθας. ἀλλ'
 >ὡ τῆς ἀθλιότητος· ὡς ὁ πονηρὸς βεβούληται, οὕτως Ἄρειον ἡμῖν
 >ἀνομίας ἐργαστήριον κατεστήσατο. λέγε δὴ νῦν μοι παρελθὼν τῆς 13

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

1 εἶτ' οἶμαι] εἰς(?) οἶμαι A¹, ὡς οἶμαι H 3 εἶπῃ V¹ | τὸν] τῶν M²P¹ |
 παρανοίας] παρονίας P² Athan. B 4 ἠνέφριξε Athan. 5 οὐδέν πω] οὐδέπω P³
 6 προσέχεται V¹ 7 γνώμης ἐπιμένη ∞ H | ἐπιμένη Athan. B 10 nach ἦν
 scheint ἦ oder ἦ durch Rasur getilgt H 10f ἀπελέγξε^{ασθαι}ται (die Correctur von
 späterer Hd.) P³ 12 τῆς συντομίας H | ἀνετυπώσατο Athan. B 13 τῶ σαθρῶ
 Athan. | ἀγρίας σου διανοίας] ἀγρίας σου, worauf διανοίας oder Entsprechendes
 durch Rasur getilgt A¹ | κατ' ἐμὲ ἀγρίας] κατεαγρίας Athan. 14 προσπλέ-
 ζοντα; HP¹ (am Rand) 16 δὲ > P² 17 ἔρ σομαι (so!) A¹ | δε] μὲν οὖν
 Athan. B | ἐαυτοῦ A¹ 19 μάλιστα τότε τὰ Athan. 20 ἀγριαίνον H 21 ἐνη-
 δρυνθέντα A¹ ἐνηδρυνθέντα V¹P³ ἐνηδρυνθέντα Athan. B ἐνηδρυνθέντα H ἐνηδρ-
 υθέντα d. übr. HSS 23 πλάττεσθαι V¹P³ πλάττεται A¹HM²P¹P² Athan. 26 Ἄρειος
 Athan. 27 δὴ A¹P² Athan. δὲ d. übr. HSS | νῦν nachträglich eingefügt H

>σεαυτοῦ πίστεως τὸ γνώρισμα καὶ μηδαμῶς γε ἀποσιωπήσης, ὃ τὸ
 >μὲν στόμα διάστροφον τὴν δὲ φύσιν ὀξύροπον πρὸς ποιηρίαν κεκτη-
 >μένε· >ἐνα λέγεις θεόν; σύμψηφον ἔχεις καμέ, οὕτω φρόνει. >τῆς οὐσίας
 >αὐτοῦ ἀναρχον καὶ ἀτελεύτητον λόγον λόγον εἶναι φής; στέργω τοῦτο·
 5 οὕτω πίστενε. εἴ τι περαιτέρω προσπλέξεις, τοῦτ' ἀναιρῶ· εἴ τι 14
 >πρὸς ἀσεβῆ χωρισμὸν συγκαττύεις, τοῦτο οὐτε ὄρᾶν οὐτε νοεῖν
 >ὀμολογῶ· εἴ >τὴν τοῦ σώματος ξενίαν πρὸς οἰκονομίαν τῶν θείων
 >ἐνεργειῶν παραλαμβάνεις, οὐκ ἀποδοκιμάζω. εἴ >τὸ πνεῦμα τῆς ἀιδιό-
 >τητος ἐν τῷ ὑπερέχοντι λόγῳ γεγενησθαι λέγεις, δέχομαι. τίς ἔγνω
 10 τὸν πατέρα, εἴ μὴ ὁ ἐλθὼν ἀπὸ τοῦ πατρὸς; τίνα ἔγνω ὁ πατήρ, εἴ
 >μὴ ὃν ἀδίως καὶ ἀνάρχως ἐξ αὐτοῦ γεγέννηκε; σὺ μὲν ὑπόστασιν
 >ξένην ὑποτάττειν οἶε δεῖν κακῶς δήπου πιστεύων, ἐγὼ δὲ τῆς
 >ὑπερεξόχου καὶ ἐπὶ πάντα διηκούσης διυάμεως τὸ πλήρωμα πατρὸς
 >καὶ υἱοῦ οὐσίαν μίαν εἶναι γνώσκω. εἴ τοίνυν σὺ ἀφαιρεῖς μὲν 15
 15 >ἀπ' ἐκείνου, ἀφ' οὗ χωρισθῆναι οὐδὲ διανοία τῶν ἐρεσχιλούντων
 >θεδίνηται οὐδέποποτε οὐδέν, προσθήκης δὲ χαρακτῆρας εἰδοποιεῖς
 >καὶ ὅλως γνωρίσματα ζητήσεων διορίζεις ἐκείνω ᾧ ὀλόκληρον μὲν
 >ἐξ ἑαυτοῦ τὴν ἀιδιότητα δέδωκεν, ἀδιάφθορον δὲ τὴν ἔννοιαν, ἀθα-
 >ρασίας τε δι' ἑαυτοῦ καὶ ἐκκλησίας ἔνειμε πίστιν, κατὰβαλε οὖν δή,
 20 >κατὰβαλε τὸ εὐήθες τοῦτο ἀνόμημα. ὃ ἀστεῖτε σὺ καὶ εἴφωνε καὶ τὰ
 >κατὰ πρὸς ἀπιστίαν τῶν ἀνοήτων ἐξέφθον. εἰκότως ἄρα σε ὁ πονη- 16
 >ρὸς τῆ ἑαυτοῦ κατεστρέφατο κακία καὶ τοῖς μὲν ἴσως ἠδὺ τὸ τοι-
 >ούτον εἶναι δοκεῖ (οὕτω γὰρ σεαυτὸν πέπεικας), ἔστι δὲ πάντη ὀλέ-
 >θριον τὸ κακόν. γέρε δή, τῆς ἐν τοῖς ἀτοπήμασι διατριβῆς ἀπαλ- 17
 25 >λαγείς ἄκουε, ὃ δαιμόνιε Ἄρειε· σοὶ γὰρ διαλέγομαι. τῆς ἐκκλησίας
 >δήπου τοῦ θεοῦ ἀποκεκηρυγμένος οὐκ αἰσθάνη; ἀπόλωλας, εὖ ἴσθι,
 >ἐὰν μὴ βλέπας εἰς σεαυτὸν τὴν παροῦσάν σοι κατακρίνης ἄνοιαν.
 >ἀλλ' ἔρεις, ὡς ὄχλοι συμπράττουσί σοι καὶ τὰς φροντίδας ἀπελαφρού-
 >ρουσιν.

9 ff vgl. Matth. 11, 27 und Luc. 10, 22

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

1 τὸ¹ > H | σιωπήσης H | ὃ] ὅς A¹ 6 συγκαττίεις Athan.] συγκατα-
 τάττεις HSS 9 γεγενησθαι P²V¹P³ Athan. B 11 ἑαυτοῦ H 12 δεῖν >
 Athan. B 13 διοικίσης H | πλήρωμα + τοῦ Athan. 14 σὺ > H 15 οὐδὲ
 + ἡ P³ 16 οὐδέποτε HM²P¹P² | χαρακτῆρος(?) A¹ | εἰδοποιεῖς Athan.] ὀδο-
 ποιεῖς HSS 19 τε] δὲ Athan. | καὶ] τῆ (auf Rasur) A¹ | ἐκκλησία A¹ | δὴ οὖν ∞
 A¹ 22 τῆς H | γνωμίσ^{κακίας} H | ἠδὺ ἦδη V¹ 23 εἶναι δοκεῖ] ἐδόκει Athan. B |
 πέπεικας] πεποιήκας Athan. | δὲ > M²P¹P² 24 τῆς] τοῖς M²P¹ 26 αἰσθάνης P³
 27 ἑαυτὸν A¹P³ Athan. | σοὶ] σοῦ Athan. | κατακρίνει P³

Ὄκουε οὖν δὴ μιζρὸν ὑποσχὼν τὰ ὄτια, ὃ ἄνῳσιε Ἄρειε, καὶ 18
 >σύνης τὴν σεαυτοῦ ἄνοιαν. σὺ δέ, ὃ πάντων κηδεμὼν θεός, εὐμε-
 >νῆς εἴης τῷ λεγομένῳ, εἰ πίστεως ἔχοιτο. ἐγὼ γὰρ ὁ σὸς ἄνθρωπος
 >ἴλεω ἔχων τὴν παρὰ σοῦ προμήθειαν καὶ ἐξ Ἑλληνικῆς καὶ ἐκ Ῥω-
 5 >μαϊκῆς γραφῆς πάνν ἀρχαιοτάτης σαφῶς ἀποδείξω τὴν Ἀρείου μαίαν
 >πρὸ τρισχιλίων που ἔτων ὑπὸ τῆς Ἑρῳθραῖας προρορηθεισάν τε καὶ
 >προρημισθεῖσαν. ἔφη γὰρ ἐκείνη γε· οὐαί σοι, Λιβύη, ἐν παραλίῳις 19
 >κλειμένη χώροισ· ἤξει γὰρ σοι καιρός, ἐν ᾧ μετὰ τῶν δῆμων καὶ τῶν
 >σαντῆς θυγατέρων δεινὸν ἀγῶνα καὶ ὤμῶν καὶ παγγάλεπον ἔπελθειν
 10 >ἀναγκασθήσῃ, ἀφ' οὗ κριτήριον μὲν εἰς ἅπαντας πίστεός τε καὶ
 >εὐσεβείας διαδοθήσεται, σὺ δὲ πρὸς ἔσχατον ἀποκλιεῖς καταστροφῆς·
 >ὑμεῖς γὰρ τῶν οὐρανίων ἀνθῶν τὸ δεκτῆριον ἀνασπάσαι τετολμή-
 >κατε καὶ δῆγματι σπαράξαι καὶ μέντοι σιδηροῖς ἐχράνατε τοῖς
 >ὀδοῦσι. τί δῆτα, ὃ πανοῦργε; ποῦ γῆς σαυτὸν εἶναι ἔνν ὁμολο- 20
 15 >γεῖς; ἐκεῖ δηλονότι· κατέχω γὰρ σου τὰ γράμματα, ἃ τῷ τῆς μαρίας
 >καλάμῳ πρὸς με διεχάραξας, ἐν οἷς φῆς πάντα τὸν Λιβὸν δῆμον
 >σύμψηφον εἶναι σοι πρὸς σωτηρίαν δῆπον. εἰ δὲ οὐ φῆσεις ταυτὶ
 >οὔτως ἔχειν, μαρτύρομαι ἤδη τὸν θεὸν ἢ μὴν ἀρχαιοτάτον τῆς Ἑρῳ-
 >θραῖας πυκτίον, Ἑλληνικῆ συντεταγμένον γλώττη, εἰς Ἀλεξάνδρειαν
 20 >ἀποστέλλειν, ὡς ἂν θάπτον ἀπόλοιο. εἶτα σὺ ἀναμάρτητος, ὃ 21
 >δικρανοφόρε; εἶτα οὐ σαφῶς ἀπόλωλας, ὃ ἄθλιε, τοιοῦτο δεινῶ
 >περιεστοιχισμένος; ἴσμεν, ἴσμεν σου τὸ ἐγγέρισμα· ποία φροντίς, ποῖόν
 >σε θράττει δέος, οὐ λέληθεν ἡμᾶς, ὃ δύστηνε καὶ ταλαίπωρε. ὃ
 >τῆς ἀμβλύτητος τῶν σῶν φρενῶν, ὃς οὐδὲ τὴν νόσον καὶ τὴν ἀμη-
 25 >χανίαν τῆς σεαυτοῦ ψυχῆς ἀναστέλλεις· ὃ ἄνῳσιε, ὃς τὴν ἀλήθειαν
 >ποικίλοις διορύττεις λόγοις, καὶ τοιοῦτος ὢν οὐκ αἰσχύνῃ ἡμᾶς ψέ-

6 vgl. Orac. Sibyll. III 323ff

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

1 οὖν > V¹ δὴ οὖν ~ Athan. | ὃ > M²P¹P² 2 σαντοῦ M²P¹P² Athan. | viell.
 ἀπόνοιαν A¹ 4 ἴλεως Athan. R | παρὰ σοῦ] παροῦσαν V¹P³ | ἐκ > HP² 6 am
 Rand γραπτὸν ἐρῳθραίας H, ἐρῳθραῖας P³ (die Corr. von späterer Hd.) Ἑρῳ-
 θραῖας Athan. 7 παράλοισ Athan. 8 χωροῖς M²P¹P² | τοῦ δῆμον Athan.
 10 ἀναγκασθεῖση V¹ | τε > H nachträglich eingefügt M² 11 δοθήσεται H |
 σοι Athan. | ἀποκλιεῖς P² | ἀποκλίνοι Athan. B (R unleserlich) 12 γὰρ] δὲ P² |
 οὐρανῶν P³ | ἀνθ' ὧν A¹ | ἀνασπάσαι] ἀναπαῖσαι H 14 ἔνν > HM²P¹P²
 16 διαχάραξας Athan. R 18 ἢ μὴν Athan.] ἡμῖν HSS 18f ἐρῳθραῖς P³ (spä-
 tere Hd.) Ἑρῳθραῖας Athan. B Ἑρῳθραῖας R 20 ἀποστέλλει H | ἀπόλοιο P³
 Athan. B, ἀπόλοιο P² Athan. R (nur daß hier das erste λ ausradiert ist)
 21 δικρανοφόρε = *furcifer* vgl. Balfor. und E. Schwartx Gött. Nachr. 1904, 393
 22 ἴσμεν² > P²P³ 23 οὐ > Athan. 25 ἀναστέλλεις (du unterdrückst) HSS
 ἀναστένεις Athan. 26 ποικίλοις M²P¹P²

- >γων καὶ νῦν μὲν ἐλέγχων, ὡς γε οἶει, νῦν δ' αὖ πάλιν νουθετῶν,
 >ὡς πίστει καὶ λόγοις ὑπερφέρων παρ' οἴου δήτα οἱ ἄθλιοι ἐπικου-
 >ρίαν ἑαυτοῖς πορίζεσθαι γλίχονται· καίτοι οὐδὲ συγγίνεσθαι τῷ **22**
 >τοιούτῳ ἐρχῆν, οὐδὲ ὅλωσ αὐτὸν προσσθγγεσθαι, πλὴν εἰ μὴ τις
 5 >ἐν τοῖς ὑποούλοις τούτου ῥήμασι τὴν τοῦ ὀρθῶς βιοῦν ἐλπίδα τοῖς
 >μετρίοις ἀποκείσθαι οἶεται. ἀλλ' οὐκ ἔστι τούτο, πολλοῦ γε δεῖ. **23**
 >τὸ δὲ ἀληθές, ὃ τῆς ὑμετέρας ἀνοίας, ὅσοι τούτῳ συναναμίγνυσθε,
 >τίς ἄρα οἴστρος ὑμᾶς τῆς χαλεπῆς τούτου γλώττης καὶ τῆς ὀψεως
 >ἀνασχέσθαι κατηνάρχασεν;
 10 >Εἰεν· ἀλλ' ἐπ' αὐτὸν ἦδη σε βαδιοῦμαι τῷ λόγῳ, ὃ τὴν μὲν **24**
 >ψυχὴν ἄφρον σου, τὴν δὲ γλώτταν στωμύλε, ἅπιστε δὲ τὰς φρένας,
 >δὸς δὴ μοι τοῦ λόγου οὐκ ἀμφιλαφές τι λέγω καὶ ἱππῆλατον πεδίον,
 >ἀλλ' οὖν κύκλον γε εὐπερίγραφον, μὴ σαθρὸν μόνον, ἀλλ' ἐρρωμένον
 >τε καὶ στερρὸν τῇ φύσει, ὃ ἀνόσιε δήτα καὶ κάκιστε καὶ κρυψίνου.
 15 >ἔξάγομαι γὰρ ταῦτα λέγειν· μᾶλλον δὲ βρόχον ἦδη σοι περιάψας καὶ
 >συμποδίσας τῷ λόγῳ εἰς μέσους σε καταστήσω, ὡς ἂν πᾶς ὁ δῆμος
 >τὴν σὴν καταμάθῃ φανυλότητα. ἐπ' αὐτὸ δὲ πορεύσομαι ἦδη τὸ **25**
 >πρῶγμα. νειμιμμένα δήπουθέν εἰσω αἱ χεῖρες· προσίσωμεν ταῖς εὐχαῖς·
 >ἐπιζάλισαι δὴ τὸν θεόν· μᾶλλον δὲ μικρὸν ἐπισχών, εἰπέ μοι, ὃ
 20 >θερμότατέ σου, τίνα θεὸν ἐπιζαλέσῃ πρὸς βοήθειαν; ἀλλὰ γὰρ ἠρε-
 >μεῖν οὐ δύναμαι. ὃ τῶν πάντων ἔχων τὸ κῦρος δέσποτα, ὃ τῆς **26**
 >μονήρους δυνάμεως πάτερ, διὰ τουτονὶ τὸν ἀνόσιον ὀνειδίη τε καὶ
 >λύπας καὶ μέντοι καὶ τραύματα καὶ ὀδύνας ἢ σὴ ἔχει ἐκκλησία.
 >Ἀρειός σοι τόπον ἦδη προσσαρμόζει καὶ μάλα γε εὐφρῶς, ἐφ' οὗ
 25 >καθιζάνων οἶμαι σύνοδον ἑαυτῷ ἢ παιδα τὸν Χριστὸν τὸν σὸν τὸν
 >ἐξ σοῦ τὸν τῆς ἡμετέρας ἐπικουρίας ἀρχηγέτην θείσεως νόμῳ περι-

5 f vgl. Socr. I 9, 16 p. 64 — 18 vgl. Matth. 27, 24 — 24 ff vgl. E. Norden Agnostos Theos 23f

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

1 μὲν + γε M²P¹P² 2 παρ' οἴου Athan.] παρ οὐ (corr.?) A¹ περι οὐ HM²P¹P²V¹P³ (wo aber in παρ' von d. späteren Hd. corr.) 5 τούτοις M²P¹P² 6 μετρίοις Athan. μέτροις HSS | γε + καὶ M²P¹P² | δεῖ| δεῖ (so! viell. aus δὴ) A¹ δοκεῖ (am Rand καὶ δεῖ) M² δὴ Athan. R 7 ἀνοίας] διανοίας M²P¹P² 8 οἴστρος] ἴστρος H (vgl. 50, 14) | ἡμᾶς H ὑμᾶς (aber wohl v aus η corr.) P³ > Athan. B 10 εἰεν > HV¹ 12 τῷ λόγῳ HM²P¹P² 13 κύκλον Athan. κύκλω HSS 14 καὶ¹ > V¹ | τῇ und καὶ² nicht zu lesen A¹ | καὶ³ > Athan. B 15 λέγων H 16 μέσον H 18 προσίσωμεν P³ 19 δεῖ H 20 θερμότατε wohl zu erklären aus der Verschreibung calidissime statt callidissime der Vorlage; s. E. Schwartz Göttg. Nachr. 1904, 394 21 δέσποτα τὸ κῦρος ∼ A¹ | ὦ² > Athan. 23 λύπας] μώλωπας Athan. B 24 εὐφρῶς H 25 ἦ > A¹ παιδα nach σὸν ∼ A¹ 26 τὸν > A¹ 26 f περι-πεποιήται Athan.

ποιεῖται καὶ ἰσχει. ἐπάκουσον, ἀντιβολῶ σε, τῆς θαυμασίας πίστεως. 27
 >σὲ τὴν κατὰ τὸν τόπον κινεῖσθαι, δέσποτα, κίνησιν οἶεται. σὲ τῆς
 ἀφωρισμένης καθέδρας κύκλω περιγράφειν τολμῶ. ποῦ γὰρ οὐκ ἔστιν
 >ἡ σὴ παρουσία; ἢ ποῦ τὴν σὴν οὐ πάντες ἐνέργειαν ἐκ τῶν ἐπι
 5 >πάντα σου διηκόντων νόμων αἰσθάνονται; πάντα γὰρ αὐτὸς περι-
 >έχεις, καὶ ἔξω σου οὔτε τόπον οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἐπινοῆσαι θέμις.
 >οὕτως ἡ σὴ δύναμις μετ' ἐνεργείας ἔστιν ἄπειρος. σὺ μὲν δὴ ἐπά-
 >κουσον, ὁ θεός, ὑμεῖς δὲ πᾶς ὁ λαὸς προσέχετε τὸν νοῦν. ὁ γὰρ 28
 >ἀναίσχυντος οὗτος καὶ ἀχρεῖος, ὁ ἐπ' ἄκρον μοχθηρίας τε καὶ ἀνο-
 10 >μίας ὁμοίως ἐλληλακῶς εὐλάβειαν σκήπτεται. »ἄπαγε, φησίν, οὐ
 >βούλομαι τὸν θεὸν ἐγὼ ἕβρεων πάθει δοκεῖν ἐνέχεσθαι· καὶ διὰ 29
 >τοῦτο ὑποτίθεμαι καὶ πλάττω θαυμάσιά γε τῇ πίστει, ὡς ὁ θεὸς
 >νεογενῆ καὶ νεόκτιστον οὐσίαν Χριστοῦ ποιησάμενος βοήθειαν ἑαυτῷ
 >παρεσκευάσατο, ὡς γέ μοι δοκεῖ· ὁ γὰρ ἄν, φησίν, ἀπ' αὐτοῦ ἀφέλῃς,
 15 >τοῦτο ἔλαττον πεποίηκας«. εἶτα, ὃ λυμεὼν καὶ ὀλεθρε, σοὶ τοῦτ' 30
 >ἔστι πίστις; σὺ καθ' ὑπόθεσιν καὶ πλάσμα λαμβάνεις τὸν τὰ πλάσ-
 >ματα τῶν ἐθνῶν κατακρίναντα, σὺ ἐπίσασκτον καλεῖς καὶ ὡσπερεὶ
 >καθηκόντων ὑπηρετήν τὸν ἄνεν ἐνθρυμύσεως καὶ λογισμοῦ τῷ συνυπ-
 >άρχειν τῇ τοῦ πατρὸς αἰδιότητι πάντα διανύσαντα; ἐσάρμοσον νῦν,
 20 >εἰ δὴ τολμᾷς, ἐσάρμοσον, φημί, τῷ θεῷ καὶ τὸ εὐλαβεῖσθαι καὶ τὸ
 >ἐλπίζειν τὸ ἐκβησόμενον, ἔτι δὲ τὸ ἐνθρυμείσθαι τὸ λογιζέσθαι τὸ
 >σκεπτόμενον γνώμην ἀποφαίνεσθαι καὶ διαρθροῦν καὶ ὅλως τὸ τέρ-
 >πεσθαι τὸ γελᾶν τὸ λυπεῖσθαι. τί τοίνυν φῆς, ὃ τῶν ἀθλίων 31
 >ἀθλιώτερε, ὃ τῆς κακίας αὐτόζηρμα μῆστορ; σύνες δὴ, εἰ δύνασαι,
 25 >ὡς ἐν αὐτῇ γέ σου τῇ πανοργία μοχθηρὸς ὢν ἀναλίσκη. »ὁ Χριστός«, 32
 >φησί. »δὲ ἡμᾶς πέπονθεν«. ἀλλ' ἥδη φθάσας ἔγωγε εἶπον, ὡς μορφῇ
 >σώματος ἀπεστάλη. »ναί«, φησίν. »ἀλλὰ δέος μὴ δόξωμεν κατὰ τι
 >ἐλαττοῦν«. εἶτα, ὃ τῶν θηρίων μεσίτα, ταῦτα λέγων οὐ μαίνη καὶ
 >σαφῶς λυτιᾶς; ἰδοὺ γὰρ δὴ ὁ κόσμος αὐτὸς μορφή, ἤγουν σχῆμα

16f vgl. Prov. 24, 12

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

2 τὴν] τίς Athan. | τὸν > HM²P¹P² | τῆς] τίς Athan. 4 τῆς σῆς . . . ἐνεργείας A¹ 6 ἐπινοεῖσθαι Athan. 8 δὲ > M² | ὁ³] οὐ V¹P³ 9 ἄκρων A¹ 12 πλάττων P¹ 13 νεογενῆ P² 15 ὀλεθρε V¹P³ | σοὶ corr. aus σὺ P² σὺ Athan. 16 τὸν] τὸ M² 17 ὡσπερεὶ] ὡσπερ V¹ Athan. B, ὡς περὶ P³, ὡς ἐπὶ Athan. R 18 ἐνθρυμύσεων HM²P¹P² 18f συνάρχειν A¹M²P¹P² 20 φημί > V¹ | εὐλαβεῖσθαι + καὶ τὸ φοβεῖσθαι V¹ 24 μῆστορ] νέστορ Athan. 25 ἀλίσκη M²P¹P² Athan. 26 ἀπέθανεν aber darüber mit roter Tinte πέποθεν (so!) V¹ | μορφῇ H Athan. μορφῇ d. übr. HSS 27 ἐπεστάλη P³ 28f σαφῶς καὶ M²P¹P² 29 ἰδοὺ—μορφῇ > V¹ | ἤγουν A¹ ἤτουν M²P¹ Athan. R εἶτουν d. übr. HSS

>τυγχάνει ὢν, καὶ οἱ ἀστέρες γε χαρακτηῆρας προβέβληνται, καὶ ὅλως
 >τὸ πνεῦμα τοῦ σφαιροειδοῦς τούτου κύκλου εἶδος τῶν ὄντων τυγ-
 >χάνει ὢν καὶ ὡσπερ μόρφωμα. καὶ ὁμοῦς ὁ θεὸς πανταχοῦ πάρεστι.
 >ποῦ τοίνυν εἶσιν ἐν τῷ θεῷ αἱ ὑβρεις; ἢ κατὰ τί ὁ θεὸς ἐλαττοῦ-
 5 >ται; ὃ πατροκτόνε τῆς ἐπεικειᾶς σύ, λόγισαι δὴ οὖν ἐκ σουτοῦ 33
 >τεκμαιρόμενος καὶ ἐνθυμήθητι, εἰ ἀμάρτημα εἶναι δοκεῖ, τὸ ἐν Χριστῷ
 >παρεῖναι τὸν θεόν. ἐκεῖνος μὲν οὖν κατείδε τὴν ἀτιμίαν τοῦ λόγου
 >καὶ τὴν τιμωρίαν οὐ βραδέως ἐπήγαγε. χωρὶς δὲ τούτων καθ' ἐκά-
 >στην δῆπουθεν ἡμέραν ἀμαρτήματα ἐν τῷ κόσμῳ γίνεται· καὶ ὁμοῦς
 10 ὁ θεὸς πάρεστι καὶ τὰ τῆς δίκης οὐχ ὑστερίζει. τί οὖν παρὰ τοῦτο
 >ἐλαττοῦται εἰς τὸ μέγεθος τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, εἰ τὰ πανταχοῦ
 >διαισθάνεται; οὐδέν, οἶμαι. ὁ μὲν γὰρ τοῦ κόσμου νοῦς διὰ τοῦ 34
 >θεοῦ· δι' αὐτοῦ πᾶσα διαμονή, δι' αὐτοῦ πᾶσα δίκη· ἢ δὲ τοῦ Χριστοῦ
 >πίστις ἀνάρχως ἐξ αὐτοῦ. ὅλως δὲ θεοῦ νόμος ἐστὶ Χριστός, δι'
 15 >αὐτοῦ τὸ ἄπειρον ἅμα καὶ ἀτελεῆτητον ἔχων.

>Ἀλλὰ γὰρ σὺ κατὰ σεαυτὸν ἐννοῶν φαίνῃ. ὃ τῆς μανίας λίαν· 35
 >περίτρεψον νῦν εἰς τὴν σουτοῦ ἀπώλειαν τὸ τοῦ διαβόλου ξίφος.
 >ὄρατε δὴ, πάντες ὄρατε, ὡς γοεράς ἤδη προύσχηται φωνὰς τῷ τοῦ
 >ἔχεως ἐπισχημένως δῆγματι, ὡς αἱ φλέβες αὐτοῦ καὶ σάρκες τῷ ἰψῷ
 20 >ἐγκατελιμμένα, δεινῶς ἀνακινουῦσιν ὀδύνας, ὡς διερρύνεκεν αὐτοῦ τὸ
 >σῶμα πᾶν κατισχρωθέν — αὐχμοῦ τε καὶ ῥύπου καὶ θρήνων καὶ ὠχριά-
 >σεως καὶ φρίκης καὶ μυρίων τε γέμει κακῶν καὶ δεινῶς κατέσκληκεν —
 >ὡς εἰδεχθῆς καὶ κατάρουπον τὸ τῆς κόμης δάσος, ὡς ὅλος ἡμιθνής
 >καὶ ἐξασθενῶν ἤδη τὸ βλέμμα, ὡς ἀναιμον τὸ πρόσσωπον καὶ ὑπὸ
 25 >μερίμνης ἐκτετηγός, ὡς ὁμοῦ πάντα εἰς αὐτὸν συνδραμόντα, οἰστρός
 >μανία τε καὶ ματαιότης, διὰ τὸ χρόνιον τοῦ πάθους ἄγριόν τε καὶ
 >θηριώδη πεποιθήκασιν. αὐτίκα οὐδὲ ἐπαισθανόμενος οὐ δὴ κακοῦ 36
 >τυγχάνει ὢν »αἰρομαι«, φησὶν, »ὑφ' ἡδονῆς καὶ πηδῶ γε σκιριτῶν ὑπὸ
 >χαράς καὶ περοῦμαι«. καὶ πάλιν νεανικῶς γε λίαν »εἶεν«, φησὶν,

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

1 χαρακτηῆρας Athan. B | προβέβληνται] καὶ βέβληνται H 3 ὢν P³ 5 ἐξ
 αὐτοῦ Athan. 6 ἀμάρτημα + τοῦτ' Athan. | εἶναι nachträglich eingefügt P² 8 οὐ]
 οὖν H 9 καὶ > M²P¹P² 10 παρὰ τοῦτο > HM²P¹P² 11 εἰς] εἰ Athan. | τὸ
 > M² | αὐτοῦ τῆς ~ Athan. | εἰ > Athan. 13 am Rand οὐσ' P³ 14 ὄλος Athan.
 17 περίτρεψον Athan. 18 πάντα ὄρατε M²P¹P² | τῷ] τὸ M²P¹V¹P³ (wo aber
 corr. in τῷ) 19 ἔχεως P³ ὄφως Athan. B | ἐπισχημένως H Athan. B 21 αὐχοῦ H
 22 τε durch Rasur getilgt Athan. R 23 κόσμης M² | ὄλος A¹M² ὄλον P²
 25 μερίμνης] ῥίμνης P³ (von späterer Hd. in ῥίμνης od. ῥύμης corr.) | πάντα εἰς
 + ἐκτετηγός· ὡς ὁμοῦ πάντα εἰς P³ | ἐαυτὸν M² 25f οἰστρός μανία] οἰστρὰ ὦ
 μανία und am Rand von 1. Hd. ἴσως· οἰσθα P³ 27 θηριώδη + σε V¹P³ 27 κα-
 κοῦ > H 28 γε] τε M² 29 γε λίαν > P³ | εἶεν] εἰ P²

- »ἀπολώμεθα«. τοῦτο μὲν γε καὶ ἀληθές ἐστι· σοὶ γὰρ μόνῳ ἢ κακία 37
 »τάς παρ' ἑαυτῆς σπονδάς διαψιλῶς κεχορήγησε, καὶ ὁ πολλῆς ἐώνητο
 »τιμῆς, τοῦτό σοι ὅψοστα διεδόρηται. φέρε δὴ νῦν εἰπέ, ποῦ τὰ σεμνά
 »σοῦ ἐστι παραγγέλματα; ἀπόνυαι δῆτα τῶ Νείλω σαντὸν, εἰ οἶόν τε,
 5 ὃ ἀτόπου γέμων ἄνθρωπε ἀναισθησίας· καίτοι σύ γε τὴν οἰκουμένην
 »ἅπασαν τοῖς αὐτοῦ ἀσεβήμασι διαταράξαι ἐσπούδακας. ἄρα γε συν- 38
 »ιῆς ὡς ἅπαντα ἤδη ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος ἐγὼ ἐπίσταμαι; ἀλλὰ
 »γὰρ ἀπορῶ, πότερον μένειν ἢ ἀπιέναι δεῖ· οὔτε γὰρ βλέπειν εἰς τοῦτον
 »ἔτι δύναιμι, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐπαισχύνομαι. ὦ Ἄρειε. ἡμᾶς μὲν εἰς
 10 »φῶς κατέστησας, σαντὸν δὲ εἰς σκότος, ὃ ταλαίπωρε, κατέβαλες.
 »τοῦτό σοι τῶν πόνων πέφηνε τὸ τέλος.
 »Ἀλλ' ἐκεῖσε πάλιν ἐπάνειμι· πλῆθος εἶναι φῆς τῶν περὶ σὲ ἄλω- 39
 »μένων. εἰκός, οἶμαι, καὶ δέχου γε τούτους, δέχου, φημί· λύκοις γὰρ
 »ἑαυτοῦς καὶ λέονσι βρωθησομένους ἐκδεδώκασι. πλὴν ἀλλὰ καὶ τού-
 15 »των ἕκαστος προσθήκη κεφαλαίων δέξα καὶ τελέμασι τούτων πεισθεῖς
 »αὐτίκα δὴ μάλα ἰδρώσει, ἐὰν μὴ τὴν ταχίστην ἐπὶ τὴν σωτήριον
 »δραμῶν ἐκκλησίαν τὴν τῆς ἀγάπης εἰρήνην τῶ φίλτρῳ τῆς ὁμοιοῖας
 »ἐπανέλῃται. οὐδὲ γὰρ δὴ ὑπὸ σοῦ λοιπὸν ἐξαπατηθήσονται ἐπὶ 40
 »πονηρῶ συνειδήσει κατεγρωσμένον, οὐδ' ἀνέξονται τέλεον ἀπολέσθαι
 20 »ταῖς μαραιῖς σου ζητήσεσιν ἐμπλαζέντες. σαφῆ καὶ γνωρίμα πᾶσι
 »πρὸς γοῦν τὸν ἐξῆς χρόνον τὰ σά ἐστι σοφίσματα· καὶ μὴν οὐδὲ
 »αὐτὸς ἀνῆσαι τι θυήση, ἀλλὰ μάτην σχηματιῆ, ἐπιεικίαν τε καὶ
 »πραότητα λόγων καθυποκρινόμενος καὶ ἀπλότητος ὡς εἰπεῖν προσ-
 »ωπεῖον ἕξωθεν περιτιθέμενος. μάταιον ἔσται σου τὸ ὄλον τέχνασμα·
 25 »αὐτίκα γὰρ σε ἢ ἀλήθεια περιστήσεται, αὐτίκα σου τὰς φλόγας ὁ
 »τῆς θείας δυνάμεως ὡς εἰπεῖν ὄμβρος ἀποσβέσει. καὶ μέντοι καὶ 41

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R

1 ἀπολώμεθα A¹HM²P¹P² 2 ἔωνεῖτο Athan. R ἔωρεῖτο B 3 δέδωκε
 Athan. 4 ἐστὶ] νῦν P² 4 ἐπαγγέλματα H | Das Richtige bei Athan. Cor-
 ruptelen in al'en Gel.-HSS: ἀπόνυαι δῆτα τῶν ὦν ἥλωσ σαντὸν A¹ ἀπόνυαι δὴ
 τὰ τῶν ὦν ἐλλωσ σαντὸν H ἀπόνυαι δὴ τὰ τῶν ὦν ἥλωσ σαντὸν V¹P³M²P¹P² | τε]
 τι H 5 γέμων P³ 6 σαντοῦ M²P¹P² 7 ἐξεπίσταμαι Athan. 8 τοῦτον]
 τοσοῦτον V¹P³ 9 ὦ > H | Ἄρειε + δῆτα Ἄρειε Athan. 11 σοι] σου Athan.
 12 ἀλώμενον Athan. 13 γε > HM²P¹P² 14 καὶ λέονσιν ἑαυτοῦς ∞ V¹
 15 κεφαλαίων Athan. κεφαλῶν HSS | καὶ > M² | πεισθεῖς H 16 μάλα]
 μᾶλλον A¹ | ἰδρώση H δρώσει (von späterer Hd. corr. in δώσει δίξην) P³ ἰδρώ-
 σεῖν ἄν Athan. 18 οὐδὲ] οὐ V¹ Athan. B 19 κατεγρωσμένον Athan.] κατε-
 γρωσμένοι HSS 22 σχηματιῆ M²P¹P² Athan. B σχήματι ἢ A¹H σχηματιῆ V¹
 (die Correctur mit roter Tinte) σχηματεῖν (corr. in σχηματεῖν) P³ σχηματιεῖ Athan. R
 22f ἐπεικεία καὶ πραότητι A¹ 26 θείας > Athan.

- >τοὺς ἑταίρους καὶ ὁμογνώμονάς σου ἐνόχους ἤδη τῇ βουλῇ γενομέ-
 >νους αἱ τῶν δημοσίων λειτουργημάτων καταλήψονται φροντίδες, ἐάν
 >γε μὴ τὴν ταχίστην ἀποφυγόντες τὴν πρὸς σὲ συνοσίαν τὴν ἀδιά-
 >φθορον ἀνταλλάξονται πίστιν. σὺ δέ, ὁ σιδηρόφρων ἀνὴρ, δειγμά **42**
 5 >μοι δὸς τῆς σῆς προαιρέσεως, εἰ σαντῶ πιστεύεις, καὶ ἔρρωσαι τῶ
 >βεβαίῳ τῆς πίστεως καὶ καθαρὰν ὅλως ἔχεις συνείδησιν. ἦκε πρὸς
 >ἐμέ, ἦκε, φημί, πρὸς θεοῦ ἀνθρώπων· πιστεύσον, ὡς ταῖς ἐμαντοῦ
 >πεύσεις διερευνήσομαί σου τὰ ἀπόρητα τῆς καρδίας· καὶ μὲν τι
 >μαριζὸν ἐνεῖναι δόξῃ, τὴν θείαν ἐπικαλεσάμενος χάριν, παραδειγμα-
 10 >τός σε κάλλιον ἰάσομαι. ἐὰν δὲ ὑγιαίνων τὰ κατὰ ψυχὴν γανῆς, τὸ
 >τῆς ἀληθείας φῶς ἐπιγνόνς ἐν σοί, καὶ τῶ θεῷ χάριν εἶδομαι καὶ
 >ἐμαντῶ τῆς εὐσεβείας συνησθήσομαι.
 Καὶ ἄλλη χειρὶ ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφνύλαξι, ἀγαπητοί. **43**
 Διὰ Συγκλητίου καὶ Γανδεντίου μαγιστριανῶν ἐχομίσθη καὶ ταῦτα,
 15 ὅτε Πατέριος ἦν ἑπαρχος Αἰγύπτου, καὶ ἀνεγνώσθη ἐν τῷ παλατίῳ.

Anhang.

I.

Κατὰ Εὐσεβίου καὶ Θεογνίου.

- >Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ Νικομηδέων.
 20 >Τὸν δεσπότην θεὸν δηλαδὴ καὶ σωτῆρα Χριστὸν ἀκριβῶς ἄπαν-
 >τες ἴστε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, πατέρα τε καὶ υἱὸν εἶναι. πατέρα

14f vgl. E. Schwartz Gött. Nachr. 1904, 336

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B R (von Z. 19 an ist nur Athan. B verglichen)
 L = cod. Paris. Lat. 1682 s. u. (v. Z. 19 an)

1 ἐτίθους Athan. R | ἤδη Athan.] εἶναι HSS 3 ἀπογεύγοντες τῆς . . .
 συνοσίας Athan. | τῆν³ > H 4 ἀνταλλάσσονται Athan. R 5 εἰ σαντῶ] εἰ
 αὐτῶ HM²P¹P² ἤς αὐτῶ V¹P³ | σαντῶ πιστεύεις καὶ > A¹ 6 nach ὅλως von
 der späteren Hd. εἰ eingeschoben P³ 9 δόξει Athan. R 10 τὰ > A¹ | φα-
 ρεῖς Athan. R 11 εἶσομαι] ἔσομαι P² 12 συνησθήσομαι] συνθήσομαι A¹H
 13 ἄλλη χειρὶ nachträglich (wohl von späterer Hd.) gestrichen P³ | ἡμᾶς H |
 διαφνύλαξι (so!) + ἀδελφοί Athan. 14 Γανδεντίου A¹HM²P¹P²

cod. Paris. Lat. 1682 (ed. Ed. Schwartz: Acta Conc. oec. IV 2 p. 102)

Constantinus Augustus catholicae ecclesiae Nicomedensium.

Dominum deum scilicet et salvatorem Christum suptiliter omnes cognosci-
 tis, dilecti fratres, patrem et filium esse, patrem dico sine principio sine fine

>φρημί ἀναρχον ἄνευ τέλους γονέα τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, υἷον δέ, τοῦτ' ἔστι
 >τὴν τοῦ πατρὸς βούλησιν, ἥτις οὔτε δι' ἐνθυμήσεώς τινος ἀνείληπται,
 οὔτε πρὸς τὴν τῶν ἔργων αὐτοῦ τελεσιουργίαν διὰ τινος ἐξεζητη-
 >μένης οὐσίας κατελήφθη. ὅς γὰρ τοῦτο καὶ νοεῖ καὶ νοήσει, οὗτος
 5 >ἔξει πρὸς ἅπαν τιμορίας γένος ἀγάματον ὑπομονήν. ἀλλὰ γὰρ ὁ 2
 >τοῦ θεοῦ υἱὸς Χριστὸς ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργὸς καὶ τῆς ἀθανα-
 >σίας αὐτῆς χορηγὸς ἐγεννήθη ὅσον πρὸς πίστιν ἀνῆκεν ἢ πεπιστευ-
 >καμεν, ἐγεννήθη — μᾶλλον δὲ προῆλθεν αὐτὸς καὶ πάντοτε ἐν τῷ
 >πατρὶ ὧν ἐπὶ τὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένων διαζόμησιν — ἐγεννήθη
 10 >τοῖνυν ἀμερίστω προελύσει· ἡ γὰρ βούλησις ὁμοῦ καὶ τῷ οἰκητηρίῳ
 >αὐτῆς ἐμπέπηγε καὶ ταῦθ' ἄπερ διαφόρου δέεται ἐπιμελείας κατὰ τὴν
 >ἐξάστων ποιότητα πράττει τε καὶ διοικεῖ. τί οὖν; ἔστι τι μεταξὺ 3
 >τοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ; οὐδὲν δηλαδή· αὐτὴ γὰρ ἡ τῶν
 >πραγμάτων συμπλήρωσις αἰσθήσει παρείληφε τὸ τῆς βουλήσεως πρόσ-
 15 >ταγμα, οὐχὶ δὲ μερισθεῖσαν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας τὴν βούλησιν
 >διέστησεν. ὁ δὲ τούτοις ἔπεται· τίς ἐστιν, ὅς τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐμοῦ
 >δεσπότητος ὄπαδός δι' αἰδῶ μᾶλλον ἢ μωρίαν δέδιεν; ἄφ' οὖν πάσχει 4

A¹H V¹P³ M²P¹P² L Athan. B

1 ἀναρχόν φρημί ~ P² 3f ἐξεζητήμενος Athan. B 4 οὕτως H 5 ἀγάμαν-
 τον H | γὰρ ὁ > H | ὁ > A¹ 7 αὐτοῦ H | πρὸς + τὴν V¹P³ Athan. B
 8 αὐτὸς + ὁ Athan. B 11 ἐαντῆς Athan. B | ἐμπέπηγε > P² | τημελείας Athan. B
 12 τι > Athan. B 13 τοῦ² καὶ Athan. B τοῦ³ > Athan. B αὐτῆ las L 15 μερισθεῖ-
 σαν = divisam L] μερισθεῖσα HSS Athan. B 17 ὄπαδός Athan. B sequax L] παιδός HSS

generatorem saeculi ipsius; filium autem, hoc est voluntatem patris, quae nec
 per cogitationem aliquam recepta est, nec ad perfectionem operum per aliquam
 exquisitam substantiam deprehensa est. Qui enim hoc et intellegit et intelle-
 xerit, iste habebit ad omne genus poenae inlassabilem patientiam. Sed enim 2
 5 dei filius Christus opifex omnium et ipsius immortalitatis dator genitus est, quan-
 tum pertinet ad fidem cui credidimus, natus est — magis autem processit ipse, qui
 et semper in patre est ad condecorationem illorum, quae ab ipso facta sunt —
 genitus est igitur individua processione. Voluntas enim et in habitaculo suo
 simul fixa est, et ista, quae diverso indigent cultu secundum uniuscuiusque quali-
 10 tatem et agit et administrat. Quid igitur? est aliquid inter deum patrem et 3
 filium? Nihil scilicet: ipsa enim rerum plenitudo sensu accepit voluntatis prae-
 ceptum, non autem divisam ex patris substantia voluntatem separavit. Quod
 autem ista sequitur, quis est qui Christi mei domini sequax per reverentiam magis
 vel stultitiam reformidat? Igiturne patitur numen, cum venerabilis corporis 4

9 qua HS corr. Schw. 14 nomen HS corr. G. L.
Gelasius.

>τὸ θεῖον, ἐπειδὴν ἡ τοῦ σεμνοῦ σώματος οἴκησις πρὸς ἐπίγνωσιν
>τῆς ἰδίας ἀγιότητος ὁμοῦ, ἢ ὑποπίπτει θίξει τὸ τοῦ σώματος ἐκκε-
>χωρισμένον; ἀρ' οὐχὶ διέστηκε τοῦθ' ὅπερ ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἀφή-
>ρηται ταπεινότητος; οὐχὶ δὲ ζῶμεν, κὰν πρὸς θάνατον ἢ τῆς ψυχῆς
5 >εἰκλεια τὸ σῶμα προσκαλέσῃται;

>Τί τοίνυν ἐνταῦθα ἢ ἀβλαβῆς τε καὶ εἰλικρινῆς πίστις ἄξιον 5
>ἀμφιβολίας κατείληφεν; ἢ οὐχ ὅρας ὅτι σεμνότερον σῶμα ὁ θεὸς
>ἐπελέξατο, δι' οὗ τὰ τῆς πίστεως τεκμήρια καὶ τὰ τῆς οἰκείας ἀρε-
>τῆς ὑποδείγματα ἐμφανίζουσιν, καὶ τὴν ἤδη συγκεχυμένην
10 >ὀλεθρῆς πλάνης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπόλειαν ἀποσεισθαι, καινήν
>τε θρησκείας διδόναι διδασκαλίαν καὶ τῷ τῆς ἀγνείας ὑποδείγματι
>τὰς ἀναξίας τοῦ νοῦ πράξεις καθαίρειν, ἔπειτα δὲ τὴν μὲν τοῦ θα-
>νάτου βάσανον ἐκλύειν, τὰ δὲ τῆς ἀθανασίας ἐπαθλα προαναφω-
>νεῖν. ἀλλ' ὑμεῖς, οὓς λοιπὸν ἀδελφούς ἢ τῆς ἀγάπης κοινωνία 6
15 >εἰκότως ἔπ' ἐμοῦ προσαγορεύεσθαι ποιεῖ, οὐκ ἀγνοεῖτέ με τὸν ὑμέ-
>τερον συνθεράποντα, οὐκ ἀγνοεῖτε τὸ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὀχύ-
>ρωμα, οὗ τὴν φροντίδα γνησίως ἐπανήρημαι, καὶ δι' οὗ τῶν ἡμετέρων
>ἐχθρῶν οὐ μόνον τὰ ὄπλα καταμαχεσάμεθα ἀλλὰ καὶ ζῶντας ἔτι

A¹H V¹P³ M²P¹P² L Athan. B

4 ταπεινώσεως P² 8 ἐξελέξατο V¹P³ 9 ἐμφανίζουσιν] ἀφανίζουσιν P² | συ-
κεχυμένην Athan. B 10 ὀλεθριον HM²P¹P² | πλάνην viell. aus πλάνη
corr. A¹ | ἀποσεισθαι Athan. B 11 καὶ > HV¹P³ | ἀγνείας] ἀγνοίας
P³ (Balf.) 12 δέ] μὲν A¹HV¹P³ > M²P¹P² deinde autem L 15 προ-
αγορεύεσθαι P² 15f ἡμέτερον M² 16 τὸ wie es scheint von 2. Hd. corr. etwa
aus με A¹ | vestrae L ἡμετέρας HSS 18 ἐχθρῶν > P² | ἔτι] ἐπι HM²P¹P²

habitatio ad cognitionem suae sanctitatis ruit, vel tactui succidit illud, quod corpore superius est? nonne distat hoc, * corporis humilitati ablatum est? non autem vivimus, licet ad mortem animae gloria corpus advocaverit?

Quid igitur hic inlaesa et sincera fides dignum dubitatione occupavit: an 5
5 non vides, quod venerabilissimum corpus deus elegit, per quod fidei argumenta
et propriae virtutis exempla manifestare futurus esset, et iam confusam exitiali fol. 2^f
errore humani generis perditionem expellere et novam religionis dare doctrinam
et castitatis exemplo indignos mentis actus expurgare, deinde autem mortis quid-
dem tormentum dissolvere, immortalitatis autem praemia pronuntiare. Sed vos 6
10 quos iam fratres communio caritatis merito ex me appellari facit, non ignoratis
me vestrum conservum, non ignoratis vestrae munimen salutis, cuius curam dili-
genter suscepi, et per quod inimicorum nostrorum non solum arma expugnāvimus,

2 hoc <quod e> corporis humilitate Schw. <quod> Stroux

>τὴν ψυχὴν συγκατερίζαμεν πρὸς τὸ τὴν τῆς γιλανθρωπίας ἀληθῆ
 >πίστιν ἐκφάναι. ἀλλ' ἐγὼ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τούτοις διὰ τὴν τῆς 7
 >οἰκουμένης μάλιστα ἀνανέωσιν ἔχαιρον. καὶ γὰρ θαύματος ἦν ἄξιον
 >ἀληθῶς ἔθνη τοσαῦτα εἰς ὁμόνοιαν ἐπαγαγεῖν, ἃ πρὸ βραχέος ἐλέγετο
 5 >τὸν θεὸν ἀγνοεῖν. πλὴν τί ἔμελλε γνωσθεῖν τὰ ἔθνη ταῦτα, ἃ
 >οὐδεμίαν φιλονεικίας ἐπανήρηντο φρονιίδα: τί οὖν νοεῖτε, ἀδελφοὶ
 >ἀγαπητοί, ὡς ὑμᾶς αὐτοὺς αἰτιῶμαι; Χριστιανοὶ ἔσμεν καὶ οἰκτροί:
 >διαθέσει διχονοοῦμεν. αὕτη ἄρα ἐστὶν ἡ ἡμετέρα πίστις, αὕτη ἡ 8
 >τοῦ ἀγιωτάτου νόμου διδασκαλία; ἀλλὰ τίς ἐστὶν αἰτία, δι' ἣν ὁ τοῦ
 10 >παρόντος κακοῦ ὄλεθρος ἐξεγήγηται; ὃ τῆς ἀτοπίας, ὃ μίσου
 >ὑπερβολῆ πάσης ἀγανακτήσεως μέγεθος ὑπερπαίονσα. τίς ἡ τοῦ
 >κληστηρίου τούτου ἀναπέφανται δεινότης, ἡ τὸν τοῦ θεοῦ νόμον ἀρνεῖ-
 >ται ἐξ ἀμερίστου τοῦ πατρὸς οὐσίας προεληλυθένα; ἄρ' οὐχὶ πτω-
 >ταχοῦ ἐστὶν ὁ θεός, καίτοι γε τούτον πάντοτε παρῆναι ἡμῖν αἰσθα-
 15 >νόμεθα; ἄρ' οὐχὶ διὰ τῆς τούτου δυνάμεως ἡ τῶν ὄλων συνέστηκεν
 >εὐκοσμία; καίτοι γε τῆς τοῦ χωρισμοῦ διαστάσεως ἐστέρηται;

A¹H V¹P³ M²P¹P² L Athan. B

1 ψυχὴν] εἰοκτὴν M²P¹P² | συγκατερίζαμεν M²P¹ καθερίζαμεν P² Athan. B,
 πρὸς] πρὸ P³ | τὴν² > V¹P³, nachträgl. eingefügt H 4f ἄ—ἀγνοεῖν > V¹
 5 πλὴν τί] tamen quid L | τὰ ἔθνη > P² 6 ἐπανήρηνθαι Athan. B 7 ἡμᾶς
 P³ | οἰκτροί] viell. μετρία = mediocri L 9 ἐστὶν + ἡ V¹ 14f αἰσθόμεθα
 Athan. B 17f εὐκοσμία συνέστηκε ∼ A¹

sed etiam vivos adhuc animam inclusimus ad manifestandam veram fidem clemen- 7
 tiaē. Sed ego super istis donis propter renovationem maxime orbis terrarum
 gaudebam. Etenim dignum erat vere miraculo in concordiam tot gentes addu-
 cere, quae paulo ante ignorare deum dicebantur: tamen quid haberent istae gentes
 5 cognoscere, quae nullam certaminis curam susceperunt? Quid igitur intellegitis,
 dilecti fratres? nam vos ipsos accuso: Christiani sumus et mediocri affectu dis- S
 sentimus? Haecine est nostra fides, haec sanctissimae legis doctrina? sed quae
 causa est, propter quam praesentis mali exitium suscitatum est? O flagitium, o
 odium supra modum omnis indignationis magnitudinem superans. quae istius
 10 latrocinii atrocitas extitit, quae filium dei abnegat ex individua patris substantia
 processisse? nonne ubique est deus, cum certe istum semper nobis adesse senti-
 mus? nonne per eius virtutem omnium decoratio constat? cum certe separatione
 dissipationis careant?

2 l. bonis = ἀγαθοῖς Klosterm.(?) 6 cristiani HS

>Μὴ οὖν ὑμῖν τι πέπρακται; ὧ ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, καταμάθετε 9
 >νῦν, ἀξιῶ, τὰς βασιάνους τῆς παρούσης ἀληθίνους. ὁμολογητὰς ὑμᾶς
 >εἶναι τούτου ἐπηγγέλλεσθε, ὃν εἶναι ἀρνεῖσθε, τοῦθ' ὑμᾶς τοῦ πανώ-
 >λου διδασκάλου πείθοντος. ἵκετεῖώ, τίς ἐστὶν ὁ ταῦτα διδάξας οὕτως
 5 >ἄκαζον πλήθος; Εὐδέβιος δηλαδὴ ὁ τῆς τυραννικῆς ὁμότητος συμ-
 >μύστης. ὅτι γὰρ πανταχοῦ τοῦ τυράννου γεγένηται προσφύλαξ,
 >πανταχόθεν ἔστι συνορᾶν. τοῦτο μὲν γὰρ αἱ τῶν ἐπισκόπων σφαγαὶ
 >διαμαρτύρονται, ἀλλὰ τῶν ἀληθῶς ἐπισκόπων, τοῦτο δὲ ἡ χαλεπω-
 >τάτη τῶν Χριστιανῶν ἐκδιώξις διαρρηθῆν βοῶ. οὐδὲν γὰρ τῶν 10
 10 >εἰς ἐμὲ γεγενημένων ὕβρεων νῦν ἔρω, δι' ὧν, ὅτε μάλιστα αἱ τῶν
 >ἐναντίων μερῶν ἐπραγματεύσαντο συνδρομαί, οὗτος καὶ ὀφθαλμοῦς
 >κατασκόπους ὑπέπεμπε κατ' ἐμοῦ καὶ μόνον οὐκ ἐνόπλους τῶ τυ-
 >ράννῳ συνεισέφερον ὑπουργίας. μηδ' ἐμὲ τίς οἰέσθω εἶναι πρὸς 11
 >τὴν τούτων ἀπόδειξιν ἀπαράσκευον· ἔλεγχος γὰρ ἐστὶν ἀκριβής, ὅτι

4—S. 199, 16 vgl. S. 22 ff (= Gel.¹) Thdt. I 20 ff p. 66 ff

A¹H V¹P³ M²P¹P² L Gel.¹ Athan. B

1 ἡμῶν A¹HM²P¹P² Athan. | ὧ > A¹M²P¹P² Athan. 3 ἐπαγγέλλεσθε V¹P³
 ἐπηγγέλεσθε H ἐπηγγέλλεσθαι P² | τοῦθ' τοῦ καθ' HM²P¹P² | ἡμᾶς H
 3 f πανώλους A¹ 4 τίς τί P¹ | διδάξας ταῦτα ~ Athan. B 6 πρόσφύλαξ Athan.
 B Thdt. = cliens L 7 πάντοθεν HM²P¹P² πολλαχόθεν L Athan. B Gel.¹ Thdt.
 γὰρ > Gel.¹ 9 διαρρηθῆ P³ 9 f γὰρ τῶν εἰς ἐμὲ A¹ γὰρ + περὶ Athan. B Thdt.
 γὰρ τῶν + περὶ τῶν HV¹P³ 10 ὕβρεων] παρ' αὐτοῦ Gel.¹ | ὧν corr. in ὕν A¹ |
 ὅτε Gel.¹ Athan. B Thdt. cum L] ὅτι HSS 11 μερῶν + καθ' ἡμῶν Gel.¹ | ἐπρα-
 ματεύοντο Gel.¹ 12 ἔπεμπε Gel.¹ Athan. B Thdt. 13 λειτουργίας Athan. B
 ὑπουργίας + αὐτῷ χάριν Gel.¹

Num igitur vobis aliquid actum est? O dilecti fratres, considerate modo 9
 deprecor, tormenta praesentis doloris. confessores vos esse istius promittebatis
 quem esse denegatis, in hoc vobis doctore persuadente in omnibus perditio;
 supplico, quis est qui ista docuit ita simplicem multitudinem? Eusebius scilicet,
 5 qui tyrannicae crudelitatis conscius est: Quod enim ubique tyranni factus est
 cliens, ex multis est pervidere. Tam enim caedes episcoporum testantur, sed vere
 episcoporum, quam saevissima Christianorum persecutio manifeste clamat. nihil 10
 enim de factis in me iniuriis modo dicam, per quas | cum maxime adversarum fol.2^v
 partium festinaverunt concursiones, iste et oculos speculatores contra me sub-
 10 mittebat, et paene etiam armata tyranno ministeria conferebat. Nec me qui 11
 dam esse arbitretur ad istorum probationem inparatum. Argumentum enim sub-

4 Am Rand von späterer Hd. Tho. 1. 20. (= Theodoret I, 20) HS 7 mani-
 festa HS corr. Schw. 10 armatas (-tas unterstrichen [vom Corrector?]) HS

- > τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους τοὺς Εὐσεβίου παρεπομένους φανε-
 > ρῶς ὑπ' ἑμοῦ συνελθῆναι συνέστηκεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρήμι, ἃ
 > νῦν οὐκ ἀγανακτήσεως ἔνεκεν, ἀλλ' εἰς ἐκείνων αἰσχύνην ὑπ' ἑμοῦ
 > προεινήρεται. ἐκείνο μόνον δέδρα, ἐκείνο διαλογίζομαι, ὅτι ὑμᾶς ὁρῶ
 5 > πρὸς τὴν τοῦ ἐγγλήματος καλεῖσθαι κοινωνίαν. διὰ γὰρ τῆς Εὐσε-
 > βίου ἀγωγῆς τε καὶ διαστοροφῆς συνείδησιν τῆς ἀληθείας κερχωρισμέ-
 > νην ἀνειλήφατε. ἀλλ' ἔστιν οὐ βραδεία θεραπεία, εἴγε ἐπίσκοπον 12
 > πιστόν τε καὶ ἀκέραιον νῦν γοῦν λαβόντες πρὸς τὸν θεὸν ἀπίδητε,
 > ὅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν ὑμῖν ἐστι καὶ πάλαι ἐχρῆν τῆς ὑμετέρας
 10 > κρίσεως ἠρτησθαι, εἰ μὴ ὁ προειρημένος Εὐσεβίος † δευῖν τότε συλ-
 > λαβομένων αὐτῷ ἐνταῦθα ἐηλύθει καὶ τὴν τῆς τάξεως ὀρθότητα
 > ἀναισχύντως † συνεπεπράχει.
 > Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ αὐτοῦ τοῦ Εὐσεβίου πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην 13
 > ὀλίγα προσῆκε φράσαι, μέμνηται ἢ ὑμετέρα ἀνεξικακία ἐπὶ τῆς Νι-
 15 > καίων πόλεως γεγενῆσθαι σύνοδον, ἣ καὶ αὐτὸς ἐγὼ πρεπόντως τῆ
 A¹H V¹P³ M²P¹P² L Gel.¹ Athan. B

1 καὶ + τοὺς Gel.¹ Athan. B Thdt. | Ἰσεβίῳ P³ | παρεπομένους Gel.¹
 2 παρήμι, ἔ] παρ' ἡμῶν Gel.¹ 3 αἰσχύνην ἐκείνων ∞ Gel.¹ | ὑπ' ἑμοῦ > Gel.¹
 5 πρὸς] περὶ M²P¹P² | καλεῖσθαι] καλουμένους A¹ 6 διαγωγῆς Gel.¹ | κερχωρισ-
 μένην νῆς ἀληθείας ∞ Gel.¹ 7 εἰλήφατε Gel.¹ Thdt. 8 λαβόντε P³ | τὸν >
 Gel.¹ | ἐπίδητε P³ 9 ἐστι + ὁ Gel.¹ | ὑμετέρας P³ 10 ὁ > P² | δευῖν]
 δευῶν A¹ κοινωνῆ P² δευῖν P³, am Rand ἢ δεῖνα Athan. B δευῖν + τῶν Gel.¹ τότε]
 τῶν Athan. B 10f συναγομένων Athan. B 11 αὐτῷ V¹P³ Gel.¹ Athan. B Thdt.
 αὐτῶν d. übr. HSS αὐτῷ + προαιρέσει Gel.¹ 11f vgl. das S. 23, 6f Angemerkte
 13 τοῦ > M² τοῦ αὐτοῦ ∞ Gel.¹ 14 φράσαι + μακροθύμως ἀποῖσατε Gel.¹
 ἢ > V¹P³ | ὑμετέρα P³ 15 σύνοδον + ἐπίσκοπον Gel.¹

- tile est, quod presbiteros et diaconos, qui Eusebium adsequabantur, manifeste a
 me comprehensos esse constat. Sed ista quidem praetermitto, quae nunc non in-
 dignationis causa, sed ad illorum confusionem a me prolata sunt. Illud autem
 solum timeo, illud cogito, quod vos video ad criminis vocari communionem: nam
 5 per Eusebii conversationem et perversionem, conscientiam suscepistis a veritate
 separatam. Sed est non tardum remedium, si episcopum fidelem et integrum
 vel nunc accipientes ad deum respiciatis, quod in praesenti in vobis est, et iam 12
 pridem oportebat a vestro pendere iudicio, nisi praedictus Eusebius cum turbu-
 lenta multitudinē eorum qui eum sequebantur, huc pervenisset et ordinis recti-
 10 tudinem impudenter conturbasset.

Sed quoniam de ipso Eusebio ad vestram caritatem pauca oportet dicere,
 meminuit vestra patientia in Nicaena civitate factum esse concilium, cui et ipse 13

2 comprehensos Schw. compressos HS 3 confusione HS | prolata Schw.
 probata HS 5 varietate HS corr. nach d. Griech. 8 pondere HS s. ἠρτησθαι
 L übersetzt etwa <σὶν> δὴν <τῶν> τότε συναγομένων αὐτῷ Litz.

- >τῆς ἐμῆς συνειδήσεως λατρεία παρήμην. οὐδὲν ἕτερον βουλόμενος ἢ
>ὁμόνοιαν ἅπασιν ἐργάσασθαι καὶ πρὸ πάντων ἐλέγξει τε καὶ ἀπο-
>σεύσασθαι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὃ τὴν μὲν ἀρχὴν εἰλήφει διὰ τῆς Ἀρείου
5 >Εὐσεβίου ἀτόπου τε καὶ ὀλεθρίας σπονδῆς. ἀλλ' αὐτὸς οὗτος 14
>Εὐσεβίος, προσφιλέστατος καὶ τιμιώτατος, μεθ' ὅσης ρομίζετε συν-
>δρομῆς ἄτε δὴ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς ἠττώμενος, μεθ' ὅσης δὲ
>αἰσχύνῃς τῇ πανταχόθεν ἐλληλεγμένῃ ψευδολογίᾳ συνίστατο, ὑπο-
>πέμπτων μὲν μοι διαφόρους τοὺς ἀξιούοντας ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐξαιτούμενος
10 >δὲ παρ' ἐμοῦ συμμαχίαν τινά, ὅπως μὴ ἐπὶ τοσοῦτῳ ἐλεγχθῆις πλημ-
>μελήματι τῆς ὑπαρχούσης αὐτῷ τιμῆς ἐκβάλλοιτο; μάρτυς ἐστὶ μοι
>τούτου ὁ θεὸς αὐτός, ὃς ἐμοὶ τε καὶ ὑμῖν φιλαγάθως ἐπιμένει, ἐπεὶ καὶ ἐμὲ
>ἐκείνος περιέτρειψε καὶ ἀπρεπῶς ὑφήρπασεν, ὃ καὶ ὑμεῖς ἐπιγνώσεσθε.
>πάντα μὲν γὰρ ἐπράχθη τότε, καθὼς αὐτὸς ἐπόθει πᾶν ὅτιοῦν κακὸν
15 >ἐπὶ τῆς ἔαντοῦ διανοίας ἀποκρυπτόμενος.

>Ἀλλὰ πρόην, ἵνα τὰ λοιπὰ τῆς τούτου σκαιότητος παρῶ, τί 15

A¹H V¹P³ M²P¹P² L Gel.¹ Athan. B

2 τε > Gel.¹ 6 ρομίζεται P³ 8 πάντοθεν HM²P¹P² | ψευδολογία +
αὐτοῦ Gel.¹ | συνίσταται Gel.¹ 9 ὑπὲρ αὐτοῦ ἀξιούοντας ∼ Gel.¹ 10 παρ'
ἐμοῦ > M²P¹P² 11 ἐκπέσει τιμῆς Gel.¹ 12 τούτων Gel.¹ | αὐτὸς > M² |
αὐτὸς ὁ θεὸς ∼ Gel.¹ | ἐπιμένει (corr. aus ἐπιμένει) M²P² | ἐπεὶ ὅτι Gel.¹ | ἐμὲ
+ αὐτός Gel.¹ 13 ἐκείνος + Εὐσεβίος Gel.¹ | ὑφήρπασεν + ἀλλ' ἢ θεία με
πρόνοια ἐπὶ τὴν ἀληθεστάτην αὐτῆς ὁδὸν ἐπανήγαγεν Gel.¹ | ὑμεῖς + ἐπέγνωτε
καὶ Gel.¹ 14 ἐπράχθη + παρ' αὐτοῦ τότε, Εὐσεβίου τοῦ ἀνοσίῳ λέγω Gel.¹
15 αὐτοῦ Gel.¹ 16 πρόην] πρότην M²

ego decenter aderam servitute conscientiae meae; nihil alterum volens, quam
concordiam omnibus operari et ante omnia convincere et hanc causam depellere,
quae initium quidem ceperat per Arrii Alexandrini insolentiam: corroborata est
autem statim per Eusebii flagitiosam et perniciosam festinationem. Sed iste

- 5 ipse Eusebius, amicissimi et carissimi, cum quanta putatis concursione (quando ab 14
ipsa conscientia vincebatur) cum quanta autem confusione undique convictum
falsiloquium defendebat, submittebat quidem mihi diversos pro ipso supplicantes,
postulans autem ex me aliquid auxilii, quatenus vel in tanto convictus delicto
(non) eiciatur honore quem habebat. Testis mihi est in hoc deus ipse, qui mihi et
10 vobis benignus permaneat, quoniam et me ille pervertit et indecenter subripuit,
quod et vos cognoscetis. Omnia enim tunc acta sunt, sicut ipse desiderabat,
omne quodlibet malum in sua mente abscondens.

Sed pridem, ut cetera eius pravitate praetermittam, quid maxime cum

3 cooperat HS corr. Schw. 5 Eusebii HS 8 für quatenus schlägt quo- 15
minus vor Klosterm. 9 (non) corr. Schw. 10 Am Rand: nota (in Abkürzung) HS
11 cognoscetis HS corr. n. d. Griech. Schw.

ῥάλλιστα μετὰ Θεοργίου. ὃν τῆς ἀνοίας ἔχει κοινωνον, διεπραξατο.
 ἀκούσατε, παρακαλῶ. Ἀλεξανδρίας τινὰς τῆς ἡμετέρας πίστεως
 ἀναχωρήσαντας ἐνταῦθα κεκελεύειν ἀποσταλῆναι, ἐπειδὴ διὰ τῆς
 τούτων ὑψηροσίας ὁ τῆς διχονοίας ἠγείρετο πυρός. ἀλλ' οὗτοι 16
 5 οἱ καλοὶ τε καὶ ἀγαθοὶ ἐπίσκοποι, οὓς ἅπαξ ἡ τῆς συνόδου ἀλήθεια
 πρὸς μετάνοιαν τετηρήκει, οὐ μόνον ἐκείνους ὑπέδειξαντο καὶ παρ'
 ἑαυτοῖς ἠσφαλίσαντο, ἀλλὰ καὶ ἐκοινώνησαν αὐτοῖς τῆς τῶν τρόπων
 κακοηθείας. διὸ τοῦτο περὶ τοὺς ἀχαρίστους τούτους ἔχρινα προᾶξαι
 ἀρπαγέντας γὰρ αὐτοὺς ἐκέλευσα ὡς πορρωτάτω ἐξορισθῆναι. νῦν 17
 10 ἡμέτερόν ἐστι πρὸς τὸν θεὸν ἐκείνη τῇ πίστει βλέπειν ἢ πάν-
 τωτε καὶ γεγενῆσθαι συνέστηκε καὶ εἶναι πρέπει, καὶ διαπραξασθαι
 οὕτως, ἵνα ἐπισκόπους ἀγνοῦς τε καὶ ὀρθοδόξους καὶ φιλανθρώπους
 ἔχοντες χαίρωμεν· εἴ τις δὲ ἢ πρὸς μνήμην τῶν λυμεῶνων ἐκείνων
 ἢ πρὸς ἔπαινον ἀπροσοήτως ἐξαφθῆναι τολμήσει, παραχρῆμα τῆς
 15 ἰδίας τόλμης διὰ τῆς τοῦ θεράποντος τοῦ θεοῦ, τοῦτ' ἐστιν ἐμοῦ,
 ἐνεργείας ἀνασταλήσεται. ὁ θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει. ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.

A¹H V¹P³ M²P¹P² L Gel.¹ Athan. B

1 τῆς ἀνοίας αὐτοῦ προαιρέσεως ἔχει Gel.¹ 2 Ἀλεξανδρίας Athan. B
 4 ὁ τῆς > Gel.¹ | οὗτοι] οὗ P³ 6 ἐδέξαντο ἐκείνους Gel.¹ 8 περὶ ἀχαρίστους
 M² περὶ τοὺς ἀχαρίστους P³ 10 ἡμέτερόν P²V¹P³ 11 γεγενῆσθαι + καὶ
 V¹P³ Athan. B | συνεστηκέναι V¹P³ ἡμᾶς Gel.¹ 12 ἵνα Gel.¹ L > HSS Athan. B
 Thdt. 13 ἢ > Gel.¹ Thdt. | μνήμην] λίμην Athan. B 16 ἡμᾶς H | φυλάξει V¹
 φυλάξει^{εἰ} P³ | ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ ~ H Gel.¹ ὁ — ἀδελφοὶ > Athan. B

Theognio, quem dementiae consortem habet, peregerit, audite supplico. Alexan-
 drinos quosdam, quia nostra fide recesserunt huc iussi transmitti, quia per istorum
 ministerium ignis discordiae surgebat. Sed isti boni et benigni episcopi, quos 16
 semel concilii veritas ad paenitentiam servavit, non solum illos susceperunt et
 5 apud se servaverunt, sed etiam consortes morum fuerunt eorum pravitatis.
 Propter quod circa istos ingratos hoc agere censui: raptos enim eos iussi quam
 longissime exterminari. Nunc vestrum est ad deum fide illa respicere, qua 17
 semper et fuisse constat et esse decet et sic peragere, ut episcopus castos et
 orthodoxos et clementes habentes gaudeamus. Si quis autem vel ad pestiferorum
 10 memoriam illorum vel ad laudem inconsulte exardere audeat, confestim a sua
 audacia per operationem servi dei, hoc est mei, compescetur: deus vos conservet,
 fratres dilectissimi.

Haec exemplaria duarum epistolarum dominus imperator Iustinianus beatis-
 simo papae Vigilio translatas de Graeco in Latino direxit die quinto Kalendarum
 15 Iuniarum sexies post consulatum Basili viri clarissimi.

4 servabit HS, aber am Rand Korrekturzeichen 7 qua] quam Schw. 11 mei
 Schw. me HS 15 d. h. 28. Mai 547 | viro HS ro vom Korrektor beanstandet

II.

»Νικητῆς Κωνσταντίνος Σεβαστὸς Θεοδότῳ·

»Ὅση τῆς θείας ὀργῆς ἡ ἰσχὺς πέφυκε, καὶ ἐξ ὧν Εὐσέβιός τε καὶ
 »Θεόγριος πεπόνθασιν εὐχερῆς καὶ σὲ μαθεῖν. οἱ εἰς τὴν ἀγιωτάτην
 »παροικοῦντες θρησκείαν τὸ τοῦ σωτῆρος θεοῦ ὄνομα τῷ συστήματι
 5 »τοῦ οἰκείου ληστηρίου καὶ μετὰ τὸ τυχεῖν συγγνώμης ἐμίαναν. ὅτε
 »γὰρ μάλιστα μετὰ τὴν τῆς συνόδου ὁμογνώμονα συμφωνίαν ἐχοῦν
 »τὴν προτέραν ἐπανορθώσασθαι πλάνην, τότε τοῖς αὐτοῖς ἀποπήμα-
 »σιν ἐμμένοντες ἐάλωσαν. διὰ τοῦτο γοῦν ἡ θεία πρόνοια αὐτοὺς 2
 »τοῦ ἐαυτῆς ἀπόσατο λαοῦ· ἐπειδὴ μηδὲ ἔφερε τὰς ἀκάκους ψυχὰς
 10 »ὀλίγων ἀπονοία φθειρομένης καθορᾶν, καὶ νῦν μὲν ἄξιαν παρ' αὐτῶν
 »ἤτησε δίκαν, μείζονα δὲ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς διὰ τοῦ παντὸς αἰῶνος
 »λῆφεται.

»Ὅπερ τῇ σῇ ἀγχινοία δηλωθῆναι δεῖν ἡγησάμην, ἵν' εἴ τις κακῆ 3
 »παραίνεσις τῶν τοιούτων, ὡς ἔγωγε οὐκ οἶμαι, τῇ σῇ ἐνεκαθέσθη
 15 »προαιρέσει, ταύτην τῆς ψυχῆς ἀφελόμενος καθαρὰν ὡς προσήκει τὴν
 »διάνοιαν, εἰλικρινῆ τε καθοσίωσιν καὶ ἄχραντον πίστιν τῷ σωτῆρι
 »θεῷ παρασχέσθαι προθυμηθῆς. καὶ γὰρ τοῦτο προσῆζόν ἐστιν ὑπὸ
 »τούτου πράττεσθαι, ὅς δ' ἂν ἀνεραίων τῶν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπά-
 »θλων ἀξιούσθαι βουλευῆται. ὁ θεός σε διαφυλάξει, ἀδελφὲ ἀγαπητέ».

A¹H V¹P³ M²P¹P² Athan. B

1 θεωδώτῳ V¹ 2 ὅσα corr. in ὅση A¹ | ἡ ἰσχὺς > A¹H | πέφυκε M²P¹
 3 καὶ aus τε corr. A | μαθί(?) A¹ 4 σωτῆρος θεοῦ A¹HV¹P³ πατρός θεοῦ
 M²P¹ θεοῦ πατρός P² 7 πλάνον P² 8 ἐμμένοντες > P² ἐμμανέντες V¹ 9 μὴ
 διέφερε(?) V¹ 10 ὀλίγων] ὀλίγον V¹P³ 11 ἔτισε (Correctur) Athan. B 13 δηλω-
 θῆναι > H | δηλωθ. + rñv P² | ἡγησάμην δεῖν ~ P² 14 τοιούτων + παραί-
 νεσις H 15 καθορᾶν] καθορᾶν Athan. B 19 βουλευῆται + καὶ ἄλλη χειρὶ Athan. B |
 σε] τε A¹ | διαφυλάξει V¹P³ | ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ A¹ ἀγαπητὲ ἀδελφέ ~ H

REGISTER

- I. Biblischer Index
  1. Altes Testament
  2. Neues Testament
- II. Quellen- und Parallelschriftsteller
- III. Namenregister
- IV. Wortregister

I. Biblischer Index

Die aus der Quelle übernommenen Citate sind eingeklammert.

1. Altes Testament

Genesis		II Könige	
1, 3	74, 1	7, 10	166, 21
1, 16	74, 2—144, 33		
1, 26	64, 14. 26—65, 1—66, 21. 25. 28	Esra	
	—82, 25—83, 4	3, 12	[36, 22]
1, 26. 27 : 67, 4. 13. 16—69, 3—85, 21—97, 16		Psalmen	
1, 26. 28	64, 21	7, 10	78, 17
1, 27	65, 7—86, 9	14, 6	117, 1
1, 27. 31	70, 13	17, 14	4, 24
18, 1 ff.	154, 24	18, 5	5, 6
		26, 3	166, 17
Exodus		26, 13	111, 23
3, 4	10, 19	32, 6	80, 16. 86, 21
14, 29	10, 18	32, 15	78, 17
15, 11	12, 8—10	32, 16—19	14, 21
15, 12	12, 5—8	35, 10	95, 10. 14
19, 16	10, 19	42, 3	108, 18
		44, 1	[37, 4]
Josua		47, 2	[17, 6]
5, 14	10, 21	71, 18	[17, 6]
10, 11	10, 22	72, 23	16, 11
		81, 1	55, 12 f
I Könige		81, 6	55, 12
1, 24	166, 9	87, 5 f.	110, 16
2, 10	4, 23		

93, 10	78, 23
97, 1	17, 15—87, 12
109, 3	[37, 5]
112, 7	[17, 9]
118, 60	62, 4
118, 103	3, 12
135, 4. 17. 18. 23. 24	[17, 16—20]
138, 2 ff	78, 20

Proverbien

8, 21 a	72, 8—73, 23
8, 22	73, 11—84, 1
8, 22—25: 71, 18—72, 10—75, 16—76, 5. 11. 21. 24	
8, 26	72, 14—73, 9—73, 12—84, 2
18, 3	[37, 30]
24, 5	78, 11
24, 53 (30, 18)	78, 8
26, 11	115, 17

Hiob

5, 9	17, 7
9, 10	[17, 7]
33, 4	86, 3
38, 4	72, 18
38, 7	73, 29
38, 15	[17, 12]

Weisheit Salomos

1, 7	87, 27
7, 2	100, 1
7, 26	[37, 6]

Zacharias

14, 20	[146, 30]
------------------	-----------

Malachias

3, 6	[37, 12]. 95, 21
----------------	------------------

Jesaja

2, 3	16, 11
9, 5 f	70, 27
13, 11	[156, 27]
26, 6	111, 25
40, 23	69, 23
41, 4	95, 19
45, 21	95, 19
48, 12 f	87, 1
53, 4	18, 2
61, 14	86, 23. 25
65, 17	111, 17
66, 12	94, 23

Jeremia

17, 5	61, 5
17, 9	99, 12
23, 24	87, 26

Baruch

3, 23	72, 21—79, 23
3, 26. 28	84, 16
3, 32 ff: 69, 13—72, 24. 27—73, 1. 28—77, 9. 12—95, 26	
3, 38: 73, 18—77, 15—96, 9—97, 6. 24—100, 17	

Ezechiel

3, 22	87, 3
-----------------	-------

Daniel

2, 21	[17, 8]
5, 6 (Th)	93, 11
7, 18	111, 20

Cantica

8, 5 (Gebet Manasses)	65, 19
---------------------------------	--------

2. Neues Testament.**Matthäus**

1, 16	99, 6
3, 11	109, 21. 24
5, 4	111, 24
6, 25	108, 26

6, 25	108, 26
11, 27	82, 1. [186, 9]
12, 42	79, 5
13, 32	80, 1
18, 17	[35, 14]

19, 6 . . . . . 118, 28
 24, 45 . . . . . [38, 11]
 27, 24 . . . . . 188, 18
 28, 19 f . . . 4, 26 — 101, 21. [124, 13]

Markus

1, 4 . . . . . 100, 10
 2, 27 . . . . . 77, 22
 4, 26 f 109, 5
 5, 25 . . . . . 48, 28
 15, 2 . . . . . 165, 22

Lukas

1, 2 . . . . . 99, 3
 1, 52. 53 . . . . . [17, 10. 12]
 2, 47 . . . . . 48, 21
 2, 52 . . . . . 100, 7
 10, 22 . . . . . [186, 9]
 12, 10 . . . . . 2, 23
 12, 56 . . . . . 89, 23
 21, 8 . . . . . [38, 11]
 24, 39 . . . . . 101, 9

Johannes

1, 1 . . . . . [36, 27. 37, 8]. 60, 2
 1, 1 ff . . . . . 70, 17—82, 12
 1, 3 [36, 27] 66, 14—68, 2. 11—78, 16—
 86, 18.
 1, 18 . . . . . 83, 9
 1, 29 . . . . . 110, 5
 2, 21 f 101, 5
 3, 18 . . . . . [36, 29]
 4, 24 . . . . . 89, 15
 4, 38 . . . . . 108, 20
 5, 5 ff 49, 1
 5, 6. 10 . . . . . 87, 17 ff
 6, 9 . . . . . 48, 23
 6, 16 ff 49, 5
 7, 37 f 95, 3
 7, 39 . . . . . 95, 7
 8, 12 . . . . . 108, 22
 8, 42 . . . . . 94, 26
 10, 15 . . . . . [37, 21]
 10, 30 . . . . . [37, 11] 66, 21—94, 27
 11, 43 . . . . . 48, 26
 12, 29 . . . . . 101, 4
 14, 6 . . . . . 108, 22
 14, 9 . . . . . [37, 7]

14, 10 . . . . . 94, 27 f
 14, 11 . . . . . [37, 10]
 17, 24 . . . . . 76, 4

Acta

1, 3—11 . . . . . 101, 12 ff
 2, 5 . . . . . 45, 4
 2, 9 . . . . . 45, 6
 5, 3 f 87, 23
 9, 15 . . . . . 71, 12—79, 10
 22, 22 f 177, 34. 32
 23, 12 . . . . . 166, 15

Paulusbriefe**Römer**

1, 3 . . . . . 90, 5
 3, 6 . . . . . 78, 13
 5, 14 . . . . . 100, 23
 9, 5 . . . . . 79, 17—99, 7
 8, 9 . . . . . 89, 1
 16, 17 . . . . . [35, 14]

I Korinther

1, 24 . . . . . [37, 8]. 80, 14
 2, 2 . . . . . 62, 22
 2, 10 . . . . . 90, 18
 3, 19 . . . . . 62, 16
 4, 20 . . . . . 62, 17
 12, 4. 6. 11 . . . . . 89, 3. 10. 7. 12
 12, 26 . . . . . [35, 1]
 15, 23 . . . . . 110, 25

II Korinther

3, 17 . . . . . 89, 3. 10
 6, 14. 15 . . . . . 36, 23

Galater

1, 1 . . . . . 4, 11
 3, 27 . . . . . 109, 30
 4, 26 . . . . . 4, 7—53, 9

Epheser

4, 4. 3 . . . . . [34, 26]
 5, 25 . . . . . [181, 33]

Philipper

2, 7 . . . . . 83, 7
 2, 8 . . . . . 110, 19

2, 10	92, 14
3, 20	110, 29

Kolosser

1, 26	94, 2
2, 23	110, 9

I Timotheus

1, 7	3, 24
2, 4	152, 4
2, 15	98, 18
3, 6	112, 19
3, 16	4, 15—97, 27—98, 3
4, 1	[38, 15]
5, 19	171, 17
6, 16	65, 18
6, 19	111, 14

II Timotheus

2, 17	[38, 8]
-----------------	---------

Titus

1, 14	[38, 18]
-----------------	----------

Hebräer

1, 3	71, 10
2, 10	[37, 18]
2, 16	99, 8
4, 12f	79, 11—90, 14
4, 15	99, 9
13, 4	118, 22
13, 8	[37, 16]

Katholische Briefe**I Petrus**

1, 19	110, 7
3, 18	101, 5

I Johannes

1, 1	16, 19
2, 23	93, 26—96, 19
5, 6. 10	87, 17

II Johannes

10	[38, 29]
--------------	----------

Ignatius Ephes. 9, 1	[36, 25]
<i>ἐν βιβλίῳ ἀναλήψεως Μωσέως</i>	74, 10
<i>ἐν βιβλίῳ λόγων μωστίζων Μωσέως</i>	74, 13

II. Quellen- und Parallelschriftsteller

Des Überblickes wegen sind die Namen der unter dem Text zitierten Autoren hier zusammengestellt worden. Die Quellenübersicht für den Gelasius text findet sich am Schluß der Einleitung.

Epiphanius

Adv. omn. haereses 69, 9	184
------------------------------------	-----

Eusebius**Historia ecclesiastica**

VIII 13, 12	6
IX 9, 1	6
IX 9, 8	12
IX 9, 12	8
IX 10, 1	13
IX 10, 13	14
X 4, 8	17

X 8, 2	18
X 8, 5	18
X 8, 6	19
X 8, 14	19
X 8, 17	20
X 8, 19	20
X 9, 5	31

Oratio Constantini ad sanct. coet.

(ed. Heikel)

p. 169, 10	47
p. 187, 19. 28	46. 47

p. 192, 7 47

Vita Constantini

II 64 41
 III 13 106
 III 14 106
 III 17 130
 III 21 134
 III 34 46
 IV 43 178

Georgios Monachos (ed. de Boor)

II p. 505 ff 61
 II p. 507 f 56

Philostorgius (ed. Bidez)

I 9 a 102. 103
 I 9 160
 III 12 56
 p. 180 und XCVI 21

Rufin

Historia ecclesiastica

X 1 33
 X 2 . . . . . 54. 56
 X 3 61
 X 4 56
 X 5 . . . . . 54. 57. 102. 104. 107
 X 7 145
 X 8 f 148
 X 11 150
 X 12 147
 X 15 165
 X 18 175

Socrates

I 2, 8 f 13
 I 3, 1 f 21
 I 4, 1 21
 I 4, 2 31
 I 4, 2-4 25
 I 4, 5 . . . . . 31. 33
 I 5, 6 34
 I 6, 3 40
 I 7, 1 40
 I 8, 5 ff 44
 I 8, 12 45
 I 8, 13 60

I 8, 17 45
 I 8, 18 54
 I 8, 21 . . . . . 106. 107
 I 8, 31 54
 I 8, 35-54 123
 I 9, 1-14 120
 I 9, 17-25 128
 I 9, 30 f 128
 I 9, 32-46 130
 I 9, 64 128
 I 10, 1 107
 I 11, 1 . . . . . 56. 118
 I 12, 1 ff 57
 I 14, 1 160
 I 14, 2 ff 160
 I 17, 8 147
 I 18, 5 ff 154
 I 25 158
 I 25, 1 147
 I 25, 5 r 162
 I 25, 9-11 162
 I 27, 1-4 163
 I 27, 5 165
 I 27, 6 166
 I 34, 1 179
 I 35, 1 182

Sozomenus

I 11, 1-5 57
 I 17, 3 60
 I 17, 3-5 55
 I 18, 1-7 61
 I 21, 5 119
 I 23, 3 f 118

Theodoret

Historia ecclesiastica

I 2, 8-10 33
 I 4, 61 35
 I 7, 11 f 53
 I 7, 13, f 54
 I 9 120
 I 10 130
 I 11, 1-2 133
 I 11, 4-6 55
 I 12 123
 I 13, 2 106
 I 13, 3 f 134

I 14, 12	141
I 18, 2—4	145
I 18, 5—7	146
I 18, 8 f	147
I 20 ff	22
I 20, 11	119
I 21, 1 f	169
I 21, 3	170
I 22, 1 ff	172
I 24, 12 f	155
I 25, 15	172
I 26, 5	167
I 27	168
I 28, 1 ff	172
I 29, 1 ff	173
I 29, 7	175
I 30, 1—31, 3	175
II 3, 1	147, 158
II 3, 2 f	159
II 3, 6	160

Vita Athanasii (Montfaucon)

1 p. CXXXVII b	165, 23
2 p. CXXXVIII b	163, 23
2 p. CXXXVIII d	163, 7
2 p. CXXXVIII e	166, 28
3 p. CXXXIX c	174, 24

Aus unbekannter Quelle.

Vielleicht Gelasius von Caesarea oder
Johannes (s. S. 5, 20)

I. Urkunden

46, 5—53, 29 Rede Constantins in Nicaea

164, 15—165, 6 Brief Constantins an
Alexander von Alexandrien
179, 20—181, 34 Brief Constantins nach
Tyrus
183, 1—192, 15 Brief Constantins an
Arius und die Arianer
192, 18—199, 16 Brief Constantins an die
Gemeinde von Nicomedien
200, 1—19 Brief Constantins an Theodot
104, 21—106, 3 = 135, 20—137, 3 Bischofs-
liste
108, 12—111, 30 Diatyposeis
112, 1—118, 11 Nicaenische Canones

2. Erzählende Abschnitte.

8, 5—12, 10
59, 23—61, 11
64, 11—101, 23 *Philosophendialog*
106, 9—26
148, 8—150, 22
155, 11—21
158, 15—160, 7
161, 26—163, 26
165, 10—22
167, 25—32
168, 30—169, 14
171, 35—172, 4
174, 24—175, 19
175, 23—34
178, 27—179, 2
182, 3—35

III. Namenregister

Ἀβραάμ: 154, 25

Ἀγάθων 1) alexandrinischer Presbyter: 39, 9

2) Presbyter der Mareotis: 40, 9

Ἀδάμ: 85, 26—86, 5. 9. 10—97, 12—98, 13

Ἀέτιος Ἀύδδης: 170, 29

Ἀθανάσιος: 1) 39, 19 Diakon unter Alexander von Alexandrien — 54, 19

Ἀ. ὁ ἀρχιδιάκονος τῆς Ἀλεξανδρείων ἐκκλησίας. — 58, 25 nimmt

an der Synode von Nicaea teil *τηνικάδε διάκονος ὢν*. — 105, 1 *σὺν Ἀ. τότε ἀρχidiaκόνῳ ὄντι* vgl. 135, 24. — 165, 15 Nachfolger des Alexander: *Ἀ. δὲ τῆς ἱερωσύνης τὴν λειτουργίαν ὑπεδέξατο*. — 165, 16 ff. seine Charakteristik. — 166, 9 mit Samuel verglichen. — 104, 16. 150, 7 u. ö. *ὁ μέγας*. — 172, 26 *τοῦ θείου Ἀ.* — 150, 4 *ἦν τότε τῆς ἐκείσε ἀρχιερωσύνης κατέχων τοὺς οἴακας*. — 180, 11 *ὁ τοῦ θείου λόγου φοιτητής*; vgl. a. 150, 4. 7; 163, 27. 30. 31; 164, 2. 4; 167 oft; 168, 14 ff.; 169, 20. 30; 170, 22; 173 oft; 174, 32; 175 ff oft; 180, 22; 182 oft.

2) alexandrinischer Diakon: 39, 16.

Ἀθηναί: 105, 26 (136, 25) vgl. *Πιστός*.

Αἰγύπτιοι 44, 15 — 56, 21 — 167, 5.

Αἴγυπτος: 36, 19 — 105, 2 (135, 25) — 113, 28 — 120, 11. 16. 19 — 121, 22 — 122, 22 — 132, 25 — 159, 31 — 175, 30 — 176, 6 — 182, 29 — 192, 15.

Αἰδέσιος: 148, 20. 24. 33 — 149, 2. 24. 36 — 150, 20.

Αἰθίοπες von Bartholomäus bekehrt: 148, 9.

Αἴλια: 178, 14 *εἰς τὴν Αἴλιαν τοῦτ' ἔστιν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα* — 114, 7. 8 — 178, 27 — 179, 23. 28.

Ἀκείσιος Bischof der Novatianer: 107, 18 ff.

Ἀλεξάνδρεια: 34, 3 — 105, 1 (135, 24) — 113, 29 — 120, 15 — 122, 17 — 150, 1 — 159, 4. 30 — 163, 8 ff — 165, 12 — 167, 35 — 168, 30 — 170, 20. 23 — 175, 5 — 176, 20 — 178, 11. 34 — 180, 11 — 182, 18 ff — 185, 7 — 187, 19.

Ἀλεξανδρείς: 198, 4 *Ἀρείου τοῦ Ἀλεξανδρέως* — 33, 8 *τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας* vgl. 33, 17 — 34, 14 — 54, 19 — 58, 28 — 120, 13. 19 — 122, 23 — 128, 25 — 150, 3 — 167, 5 — 168, 2. 15 — 182, 19 — 24, 3 *Ἀλεξανδρέας τινὰς τῆς ἡμετέρας πίστεως ἀναχωρήσαντας* = 199, 2 — 128, 23 *ἐπιστολῆ . . . πρὸς Ἀλεξανδρεῖς* — 180, 28 *ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων . . . φθάσαι*.

Ἀλεξάνδρος 1) der Große: 10, 26 — 103, 7 Überschr.: *ἔτους ἀπὸ Ἀλεξάνδρου*.

2) Bischof von Alexandrien: seine Charakteristik 33, 17 ff — 159, 5 *τὸν ἅπαν Ἀλεξάνδρον* — 163, 13 *ὁ θετός Ἀ. ὁ τῆς κατὰ Ἀλεξανδρείαν ἐκκλησίας ἐπίσκοπος* — 165, 24 f Nachfolger des Achilles — 34, 3 ff hat Arius zum Presbyter gemacht — 34, 3 ff sein Schreiben gegen die Ketzerei des Arius — 41, 3 ff das Schreiben des Kaisers an ihn und Arius — 58, 28 wird von Athanasius nach Nicaea begleitet, vgl. 105, 1 (135, 24) — 120, 9 ff Streit mit Melitius — 164, 11 ff Schreiben des Kaisers zwecks Versöhnung Alexanders

- mit Arius — 165, 11 ff sein Tod. Berechnung der Dauer seines Episkopats — vgl. auch 159, 1. 3—163, 30—166, 1. 10—170, 20. 23.
- 3) Bischof von Konstantinopel: 44, 25 als Presbyter und Vertreter des Metrophanes in Nicaea, *μετ' αὐτὸν ἐπίσκοπος τῆς αὐτῆς γερονδὸς πόλεως* — 54, 17 *τούτοις . . . ἀντιγωνίζοντο . . . Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε πρεσβύτερος ὢν*, vgl. 105, 27 (136, 26) — 154, 12 wird vom Kaiser nach Spanien geschickt.
- 4) alexandrinischer Presbyter: 39, 6.
- 5) alexandrinischer Presbyter: 39, 8.
- 6) Diakon der Mareotis: 40, 14.
- Ἀμάσεια*: 19, 18 *τὰς γοῦν ἀμφὶ τὴν Ἀμάσειαν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ Πόντου πόλεις . . . πιεξεσθαι προσέταξε* (sc. Licinius).
- Ἀμμωνᾶς* 1) Presbyter der Mareotis: 40, 6.
2) Presbyter der Mareotis: 40, 8.
- Ἀμμώνιος* 1) alexandrinischer Diakon: 39, 15.
2) Diakon der Mareotis: 40, 15.
- Ἀμντιανός* alexandrinischer Diakon: 39, 21.
- Ἀμφίων* Bischof von Nicomedien an Eusebs Stelle: 119, 15—160, 17 wieder von Euseb abgelöst.
- Ἀνανίας*: 87, 23 *Πέτρος φησὶ πρὸς Ἀνανίαν*.
- Ἄννα*: 166, 9 *ὡς ἡ Ἄννα . . . τὸν Σαμουὴλ προσήγαγεν*.
- Ἀντιόχεια*: 113, 31—172, 3. 21. 33—169, 32 Aufnahme des Euseb und Theognius durch Eustathius und 170, 10 Weiterreise derselben nach Jerusalem — 172, 33 Als Ort einer Synode bezeichnet, wofür sonst Caesarea überliefert ist — 170, 5 *τὴν Ἀντιόχου πόλιν* — 170, 23 *ἡ Ἀντιόχου* — 173, 12 *τὴν Ἀντιοχείων* — 105, 4 (136, 3) *Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης*.
- Ἀπίς* alexandrinischer Presbyter: 39, 12.
- Ἀπολλώνιος* alexandrinischer Diakon: 39, 17.
- Ἀπολλώης* Presbyter der Mareotis: 40, 2.
- Ἀραβες*: 44, 14.
- Ἀραβία*: 105, 14 (136, 2); vgl. *Μαζάριος*.
- Ἀρείος*: 1) 33, 15 Diakon in Alexandria unter Achilles — 33, 20 von Alexander zum Presbyter gemacht, vgl. 34, 2 f — Urheber der kirchlichen Unruhen: 5, 11—23, 14 (198, 3) *διὰ τῆς Ἀρείου τοῦ Ἀλεξανδρέως ἀπειθείας* — 178, 13 *αὐθέντης τῶν κακῶν* — 34, 10 Streit zwischen Arius und Alexander — 40, 23 Gemeinsames Schreiben Constantins an sie — 54, 21; 58, 32 Arius vor die nicaenische Synode berufen — 59, 5 ff Bekämpfung seiner Lehre — 128, 4 ff Constantin erklärt sich in zwei Schreiben gegen Arius — 158, 13 ff

der arianische Presbyter Eutocius gewinnt Constantia für Arius, durch ihn Euseb und Theognius auch den Kaiser — 164, 15 Schreiben Constantins an Alexander in Arius' Interesse — 167, 28 Athanasius verweigert die Wiederaufnahme — 183 ff Brief Constantins gegen Arius und die Arianer. — Bezeichnungen für Arius: 16, 21 ὁ θεομάχος καὶ ἀσεβέστατος, vgl. 2, 6—162, 5 τοῦ ἀσεβοῦς Ἀ. — 140, 16 τοῦ παμμάρου Ἀ. — 186, 25 ὃ δαμόνιε Ἀρειε (C) — 184, 14 Ἀρες Ἀρειε (C) — 185, 26 ὁ πονηρὸς . . . Ἀρειον ἡμῶν ἀνομίας ἐργαστήριον κατεστήσατο (C); vgl. außerdem 93, 19. 24—102, 14 ff—103, 26—104, 9—129, 21—155, 29. 31—161, 24—174, 32 ff—178, 13 ff—182, 25—187, 1—191, 9 — Bezeichnungen für seine Lehre: 32, 23. 29 τὰ Ἀρείου — 33, 1 κατὰ τῆς ἀσεβείας Ἀρείου, vgl. 96, 14; 121, 4; 172, 9 — 120, 7; 187, 5 u. ö. τῆς Ἀρείου μαρίας — 84, 23; 96, 11 u. ö. τῆς μοχθηρίας Ἀ. — 4, 2: 143, 12; 158, 24 τῶν Ἀ. βλασφημιῶν — 84, 25; 88, 26; 93, 17 u. ö. ἀσεβεῖς Ἀ. δόξαι — 158, 18; 173, 13 Ἀ. λώβην — Seine Anhänger: 35, 20 Verzeichnis der Namen im Brief Alexanders vgl. 54, 9 ff—36, 17 οἱ περὶ Ἀρειον — 54, 8 οὔτινες τὴν τοῦ Ἀρείου δόξαν μεγαλοφρῶς συγκροτεῖν ἐσπούδαζον, vgl. 56, 13. 18—60. 26 οἱ τῆς ἀσεβείας Ἀρείου ἀντιποιοῦμενοι — 60, 29 ff Verteidigung seiner Lehre durch von ihm gedungene „Philosophen“: τοὺς μισθωτοὺς Ἀρείου φιλοσόφους . . . οὓς συνηγόρους . . . μισθωσάμενος Ἀρειος σὺν αὐτοῖς ἤκεν εἰς τὴν . . . σύνοδον, vgl. 2, 25—61, 12 ff Verteidigung durch einen ungenannten Philosophen — 64, 11 ff Verteidigung durch Phaedon — 170, 30 ἄλλους ὅσους τῆς ἀσεβείας Ἀρείου εἶρον κοινωνοὺς.

2) Anhänger des Arius: 35, 21 καὶ ἕτερος Ἀρειος.

Ἀρειανικός: 167, 1 Ἀρειανικὴ αἵρεσις.

Ἀρειανοί: 119, 9—158, 14—162, 2—166, 35—169, 16—183, 1. 2 —

Ἀρειανός: 162, 2 Ἀρειανὴ αἵρεσις — 166, 33 Ἀρειανὴ δόξα.

Ἀρειομανταί: 2, 20. 23—96, 16—166, 16.

Ἀρμενία: 105, 9 (136, 8) Ἀρμενίαν μικρὰν καὶ μεγάλην.

Ἀποκρατίων alexandrinischer Presbyter: 39, 9

Ἀρσένιος: 175, 24 πρῶτον μὲν γενόμενος Ἀθανασίου ἀναγνώστης, später Bischof der Melitianer und von diesen in eine Intrige gegen Athanasius verwickelt, vgl. 175, 28 ff.

Ἀσία: 21, 27—44, 11. 17—105, 10 (136, 10) — 132, 25 Ἀσιωνὴν τε διοίκησιν.

Ἀσκληπᾶς ὁ Γαζεύς Bischof: 175, 20.

Ἀσσύριοι: 50, 10.

- Ἄφρακοι: 155, 7 τὸν ἐν Ἀφάκοις Ἀφροδίτης ναόν (Soer).
 Ἀφρόδιος alexandrinischer Diakon: 39, 18.
 Ἀφροική: 105, 23 (136, 22) ἐπαρχίας . . . Ἀφροικῆν
 πᾶσαν.
 Ἀφροδίτη: 143, 4 τῆς ἀκολάστου δαίμονος Ἀφροδίτης ἐδομήσαντο
 οἶκον (über dem heiligen Grab) — 155, 8 vgl. Ἄφρακοι — 184, 15
 ἢ τῆς Ἀφροδίτης ὀμίλια.
 Ἀχάϊα: 7, 27—105, 18 (136, 14).
 Ἀχαιοί: 44, 19.
 Ἀχιλλᾶς 1) alexandrinischer Bischof: 33, 12 Nachfolger des Petrus —
 165, 25 Vorgänger des Alexander.
 2) Presbyter der Mareotis: 40, 9.
 Ἀχιλλεύς Anhänger des Arius: 35, 20.
 Βακζούριος Gewährsmann des Rufin: 154, 15 Gelasius nennt ihn als
 seine Quelle und erweitert die Angaben Rufins.
 Βαρθολομαῖος: Bekehrer der Aethiopier.
 Βαρούχ: 69, 12; 72, 21; 73, 11 ἐν βιβλῷ Βαρούχ.
 Βασιλίσκος: 3, 18 ἐπὶ ἀνταρσίας τοῦ ἀνοσίου Βασιλίσκου.
 Βηρυτός einstiger Wohnsitz des Euseb von Nicomeden: 35, 9.
 Βιθυνοί: 3, 16 ἐν τῇ τῶν Βιθυνῶν ἐπαρχία.
 Βικέντιος römischer Presbyter: 104, 24 (136, 23) — 44, 22.
 Βίτων römischer Presbyter: 104, 24 (136, 23) — 44, 22.
 Βόζκων Presbyter der Mareotis: 40, 8.
 Βρεττανία: 132, 25.
 Βρεττανοί: 9, 2.
 Βυζάντιον: 24, 27.
 Γαβριήλ: 98, 29 ὁ διακονησάμενος τῷ μυστηρίῳ ἐκείνῳ.
 Γάιος 1) Anhänger des Arius: 35, 22.
 2) alexandrinischer Presbyter: 39, 21.
 3) Diakon der Mareotis: 40, 17.
 Γαλατία: 105, 8 (136, 7).
 Γαλλία: 132, 24.
 Γάλλοι: 9, 16—105, 26 (136, 25) [s. Appar.]
 Γανδέντιος: 192, 14 διὰ Συγκλητίου καὶ Γανδεντίου μαγιστριαῶν
 ἐχομισθη.
 Γελάσιος von Caesarea: 13, 5 Ῥουφίνος ἤγουν Γελάσιος.
 Γερμανοί: 8, 29.
 Γρανικός: 10, 24 τὸν ἐπὶ Γρανικῷ πόλεμον.
 Δαζία: 105, 20 (136, 19).
 Δαλμάτιος Bischof von Cyzicus: 2, 11.

- Δανιήλ*: 111, 20.
Ααρθανία: 105, 21 (136, 20).
Δαρείος Gegner Alexanders des Großen: 10, 27.
Δαντὶδ: 74, 14—166, 17—62, 3 τὸν μέγαν προφήτην ὁμοῦ καὶ βασιλέα
Δ. μιμούμενοι — 87, 12; 95, 9 ὁ προφήτης — 80, 11 τοῦ ἱερο-
ψάλτου Δ. — s. a. *Κωνσταντῖνος*.
Δέκιος Kaiser: 108, 3 τὰ ἐπὶ Δεκίου κατὰ τὸν διωγμὸν γενόμενα.
Δέσιος: 103, 7 ἐν μηνὶ Δεσίῳ.
Δημήτριος Diakon der Mareotis: 40, 12.
Δίδυμος 1) Presbyter der Mareotis: 40, 7.
 2) Diakon der Mareotis: 40, 12.
 3) Diakon der Mareotis: 40, 16.
Διοκλητιανός Kaiser: 6, 10—7, 20.
Διονύσιος: 1) 174, 8 *Διονύσιον τὸν ἀπὸ ὑπατικῶν*. vgl. 175, 16. 18.
 2) alexandrinischer Presbyter: 39, 7.
Διόσκορος 1) alexandrinischer Presbyter: 39, 6.
 2) Presbyter der Mareotis: 40, 3.
Δρακιλιανός kaiserlicher Offizier: 144, 9.
Ἐβραῖοι: 10, 16—79, 10.
Εἰρήνη Tochter des Spyridon: 57, 23 ff.
Ἐλαμίται: 45, 7.
Ἐλένη Mutter Constantins: 144, 30—145, 28—147, 22—159, 14.
Ἐλιούμ ὁ Βουζανίτης: 86, 2 ff—89, 9 f.
Ἐλλάδιος Anhänger des Arius: 35, 22.
Ἐλλάς: 105, 16 (136, 14) — 132, 25.
Ἐλληνες: 10, 24—13, 18—111, 12 — *Ἐλληνικός*: 21, 16—154, 27—
 187, 4. 19.
Ἐλλήσποντος: 105, 10 (136, 10).
Ἐρουθραία Sibylle: 187, 6. 18.
Ἐῤα: 85, 27—97, 12—98, 13.
Ἐδδαίμων Arianer: 167, 2 gegen Athanasius gebraucht.
Ἐδζώϊος Arianer: 35, 21—163, 12. 16—164, 24.
Ἐδάλαιος Bischof von Antiochien: 172, 5 verdrängt Eustathius.
Ἐδμενής alexandrinischer Diakon: 39, 17.
Ἐδρώπη: 7, 23 f—21, 29—44, 10—105, 16 (136, 14 f).
Ἐδσέβιος 1) von Caesarea 6, 11—7, 13—105, 13 (136, 1) σὺν *Ἐδσεβίῳ*
τῷ Παμφίλῳ ἐπισκόπῳ Καισαρείας — 5, 27 *Ε. ὁ θαναμάσιος ὁ*
Παμφίλου vgl. 5, 23; 16, 5; 18, 11; 32, 13—21, 11 *Ε. ὁ τοῦ παν-*
ευφήμου Παμφίλου — 31, 10 *Ε. ὁ τοῦ παμφήμου Παμφίλου* —
 7, 16 *Ἐδσεβίου τοῦ πάντῳ Παμφίλου* — 16, 4 ὁ πάντα ἄριστος

ὁ Παμφίλου *E.* — 21, 24 τῆς *Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου ἀληθείας συνήγοροι* — Im Redekampf mit Phaedon: 71, 23; 74, 21; 77, 29; 79, 26; 81, 13; 84, 10 — s. a. 12, 6—44, 8—45, 18—104, 16—106, 22—123, 14 Brief an seine Gemeinde — 134, 12—141, 11—142, 2 f—154, 2S—170, 14. 26.

2) von Nicomedien: 54, 10 *E. ὁ Νικομηδεύς* — 104, 14; 160, 8 ὁ *Νικομηδείας E.* — 22, 5 ff *Εὐσέβιον Νικομηδέων ἐπίσκοπον* — 23, 15 unterstützt Arius vgl. 35, 8 ff — mit Theognius verbunden: 160, 8 ff—162, 24—119, 9. 18 — Anstifter alles Bösen 169, 7. 12 — vgl. a. 22, 8 ff—23, 5. 8—24, 20—38, 26—60, 27—160, 17. 21—161, 20—162 oft — 163, 15. 21. 29—164, 2—166, 29—167, 17. 26—170, 27—172, 2. 21. 29—175, 32—178, 30—179, 11. 12—182, 2. 11. 17—192, 16—196, 5—197. 1 ff—198, 5. 6—200, 2—36, 20; 163, 15 οἱ *περὶ Εὐσέβιον*.

3) alexandrinischer Presbyter: 39, 7.

Εὐστάθιος 1) von Antiochien: 105, 4 (136, 3) *E. Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης* — 64, 20; 65, 1 *διὰ Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας* verteidigen die Väter die Lehre gegen Phaedon — 169, 21 Verleumdung durch Euseb von Nicomedien, vgl. 170 ff—104, 15 *καθὰ E. τε ὁ τῆς Ἀντιοχείων καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου Ἀθανάσιός τε ὁ μέγας καὶ πάντες οἱ τὰ τῆς συνόδου συγγραφάμενοι διηγούνται*.

2) ein Schmied: 172. 20.

Εὐσταθιανοί: 172, 13.

Εὐτόχιος arianischer Presbyter: 158, 24 gewinnt Constantia für Arius — 162, 20 gewinnt Einfluß auf Constantin.

Εὐτυχῆς: 3, 21 *τῶν τοῦ αἰρετικοῦ Εὐτυχοῦς ὁμοφρόνων*.

Εὐτύχιος Bischof von Smyrna: 105, 11 (136, 11).

Εὐφρόνιος Bischof von Antiochien: 172, 6 Nachfolger des Eulalius.

Εὐφύχιος Bischof von Tyana in Cappadocien: 170, 21—68, 7. 19; 70, 7 Gegner des Phaedon.

Ζαχαρίας ὁ προσήγτης: 146, 30.

Ἡλιοπόλις τῆς Φοινίκης: 154, 31 — *Ἡλιονπολίται* 155, 7.

Ἡπειρώται: 44, 19.

Ἡρακλῆς Presbyter der Mareotis: 40, 8.

Ἡσαίας: 69, 23; 70, 27; 86, 23 — *τοῦ θεσπεσίου Ἡσαίου* 70, 27; 71, 3.

Θαλῆς Anhänger des Arius: 35, 21.

Θεόργιος Bischof von Nicaea (die Namenform schwankt zwischen *Θεόργιος* und *Θεόργιος*; vgl. jeweils den Apparat): 24, 2 arianisch gesinnt — 54, 10 mit Euseb von Nicomedien verbunden (s. diesen!);

- vgl. 60, 28—160, 8 ff—161, 20—162, 4. 24—163, 22—169, 29—172, 2—178, 7—182, 11—192, 16—199, 1—200, 3.
- Θεόδοτος Bischof von Laodicaea: 170, 29—200, 1 ff Briet Constantius an ihn.
- Θεοδώρητος der Kirchenhistoriker: 119, 22; 170, 14 als Quelle von Gelasius angeführt — 169, 33 Polemik gegen ihn.
- Θεόδωρος Bischof von Heraclea: 54, 11—172, 31 Parteigänger des Euseb von Nicomedien, vgl. 178, 8.
- Θεσσαλία: 7, 27—105, 17 (136, 16).
- Θεσσαλονίκη: 25, 7—105, 15 (136, 13).
- Θέων Presbyter der Mareotis: 40, 4.
- Θεωνᾶς 1) Bischof von Cyzicus: 105, 10 (136, 10).
2) Bischof von Marmarice, Arianer: 35, 23—54, 13—121, 17.
- Θηβαῖοι: 44, 15.
- Θηβαῖς: 120, 10—176, 7.
- Θραῖκες: 44, 18.
- Θράκη: 171, 33.
- Θωμᾶς Bekehrer der Inder: 148, 10.
- Ἰακώβ: 16, 16—87, 1.
- Ἰβηρες: 150, 24 οἱ πρὸς τῇ κατὰ Πόντον γῆ — 154, 5 ff.
- Ἰγγένιος Presbyter der Mareotis: 40, 2.
- Ἰεζεκιήλ: 87, 2.
- Ἰέραξ Diakon der Mareotis: 40, 18.
- Ἰερεμίου τοῦ προφήτου: 72, 20—69, 12—73, 11—95, 25—99, 12—84, 15.
- Ἰεροσόλυμα: 16, 5—105, 13 (136, 1)—143, 10 ff—144, 30—145, 12—169, 24—170, 11 ff—175, 9—174, 29—182, 24 — Ἰερουσαλήμ: 178, 25.
- Ἰησοῦς Χριστός: 2, 4—4, 13—11, 5—12, 13—17, 21. 25—25, 11—34, 7—38, 19. 27—57, 10—58, 23—62, 15—64, 5. 7—63, 5—72, 4. 6—103, 10—123, 12—135, 15—145, 30—152, 23.
- Ἰησοῦν υἱὸν Ναυῆ: 74, 11.
- Ἰλλυρικόν (τό): 105, 17 (136, 15) — 171, 33 εἰς Ἰλλυρικὴν πόλιν.
- Ἰλλύριοι: 7, 25.
- Ἰνδία: 105, 3 (135, 26) — 149, 35—148, 10 ἡ μεγάλη Ἰ. — 148, 24; 150, 16 τὴν ἐνδοτάτην Ἰνδιαν.
- Ἰνδοί: 148, 10—149, 6. 16. 23—150, 12. 17.
- Ἰόνιον πέλαγος: 8, 1.
- Ἰουδαῖοι: 59, 27—70, 28—92, 5—111, 12—123, 1—135, 5. 11—133, 3—165, 20.
- Ἰούδας der Jünger: 38, 9.
- Ἰουλιανός: 103, 6 ἐν ὑπατεία Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ.

- Ἰούλιος Anhänger des Arius: 35, 22.
 Ἰουῆστος Diakon der Mareotis: 40, 11.
 Ἰσραήλ: 69, 23—108, 17.
 Ἰστρος der Fluß: 7, 24.
 Ἰσχύρας Ankläger des Athanasius: 167, 9 ff.
 Ἰταλία: S, 14—9, 17. 23—104, 22 (135, 21) — 132, 24.
 Ἰωάννης 1) ὁ εὐαγγελιστής: 70, 14—78, 16—82, 13—87, 16—100, 10.
     12—36, 27—39, 1 ὁ μακάριος Ἰωάννης.
     2) Bischof von Persien und Indien: 105, 6 (136, 5).
     3) unbekannter Schriftsteller, Quelle des Gelasius: 5, 20 παρὰ
     . . Ἰωάννη μὲν τινι πρεσβυτέρῳ ἀνδρὶ παλαιῷ, ἄγαν γραφικῷ, ἐν
     τετραδίοις παλαιοῖς λίαν.
 Ἰώβ: 72, 18—73, 29—86, 3.

 Καθαροί: 114, 11. 12. 25.
 Καλαβρία: 105, 20 f (136, 19 f).
 Καλλίνικος Arianer: 167, 2.
 Καππαδοκία: s. Λεόντιος.
 Καρία: 105, 11 (136, 11).
 Καρπώνης Anhänger des Arius: 35, 21.
 Κεκιλιανός Bischof von Karthago: 105, 22 (136, 21).
 Κελτοί: 7, 25.
 Κίλιες: 44, 13.
 Κιλικία: 105, 5 (136, 4) — 132, 26—154, S.
 Κόλλουθος alexandrinischer Presbyter: 39, 4.
 Κομῶν Diakon der Mareotis: 40, 14.
 Κόπρης Presbyter der Mareotis: 40, 5.
 Κουρδούβη τῶν Σπανίων: 41, 1. 4—59, 25; vgl. Ὅσιος.
 Κρίσπος Sohn Constantins: 21, 3. S. 26 f—31, 15.
 Κυζικηνοί: 2, 12 vgl. Δαλμάτιος.
 Κύζικος: vgl. Θεωνᾶς.
 Κυκλάδες: 106, 3 (137, 3).
 Κῦρος alexandrinischer Presbyter: 39, 13.
 Κωνσταντία Schwester Constantins: 13, 7 Gemahlin des Licinius vgl.
     147, 19 — 158, 13 ff läßt sich durch Eutocius für Arius gewinnen
     und gewinnt Constantin vgl. 161, 32 — 160, 1 stirbt.
 Κωνσταντῖνος (sehr oft): 6 f Beginn seiner Regierung — 7 ff Kampf
     gegen Maxentius — 10 f Kreuzesvision — 11, 11 ff Herstellung des
     Labarums — 11, 20 ff Sieg am Ponte Molle — 13, 3 ff Sendung
     des Licinius gegen Maximin — 13, 20 ff Sieg über Maximin —
     19 ff Auseinandersetzung mit Licinius — 31 ff Alleinherrschaft Con-

stantinus — 41 ff Eingreifen in den Streit zwischen Arius und Alexander — 44 f Berufung der Synode von Nicaea — 45 ff Anwesenheit in Nicaea und Eröffnungsrede — 54, 25 Vernichtung der Anklageschriften der Bischöfe — 56 f Ehrung des Paphnutius — 106, 8 ff Dankgebet nach Festsetzung des Bekenntnisses — 107, 15 ff Gespräch mit Acesius — 133 f Bewirtung der Synodalen und Ehrung der Märtyrer — 140 f Ermunterung der Bischöfe zum Kirchenbau — 147, 25 Bergung der Kreuzesreliquie — 148 ff Begünstigung der Missionstätigkeit — 154 f Die Iberer fordern einen Bischof von ihm — 155, 11 f Er läßt ein Modell für eine Kirche in Persien anfertigen — 158, 13 ff Einfluß der Constantia zugunsten der Arianer — 163, 11 ff Arius und Euzoïus in Constantinopel, Arius nach Alexandrien geschickt — 166 ff Verhandlungen mit Athanasius — 172, 33 Berufung einer Synode nach Antiochien in Syrien (?), die er 173, 10 nach Tyrus verlegt — 178, 14 ff Einweihungsfeier in Jerusalem — 179, 15 ff Versöhnung mit Athanasius. Briefe Constantins: 41 an Arius und Alexander — 128 an die Bischöfe und Laien — 128 an die Alexandriner — 130 an die in Nicaea fehlenden Bischöfe — 141 an Euseb von Caesarea — 142 an denselben — 143 an Macarius von Jerusalem — 155 an Sabores — 164 an Athanasius (Fragment) — 164 an Alexander — 168 an die Gemeinde von Alexandrien (Fragment) — 173 an die Synode von Tyrus — 179 an die von Jerusalem nach Tyrus gekommenen Bischöfe — 183 an Arius und die Arianer — 192 an die Gemeinde von Nicomedien — 200 an Theodot von Laodicea Titel und zur Charakteristik Constantins dienende Epitheta: 31, 14 *Ἀγούστος* — 11, 20 u. o. *τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως* — 7, 7 u. o. *τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως* — 9, 13 u. o. *ὁ πάντα πιστότατος Κ.* — 182, 31 u. o. *τοῦ πάντα ἀρίστου καὶ θεοφιλοῦς βασιλέως* — 169, 22 *ὁ φιλάγαθος βασ.* — 179, 1 *φιλόχριστος* — 175, 1 u. o. *πανεύφημος* — 179, 18 *συμπαθέστατος καὶ χρηστότατος* — 162, 13 mit David verglichen: *ὁ δὲ βασιλεὺς . . . τὴν ἀμνησίζακον καρδίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως ὁμοῦ καὶ προσφῆτου Δαυὶδ κεκτημένος* — 169, 26 *τὴν τοῦ βασιλέως δανιτικὴν . . . ψυχὴν* — 192, 7 *θεοῦ ἄνθρωπον*. *Κωνσταντινούπολις*: 54, 18—154, 6. 12—161, 30—163, 12—167, 32—169, 15—170, 23—172, 2 — *ἡ ἐπώνυμος ἡμῶν πόλις*: 180, 13 vgl. 147, 31 — *τῆς δὲ νῦν βασιλευούσης πόλεως ὁ προεστώς* 44, 32 — *τὸ ἡμέτερον στρατόπεδον* u. ä.: 180, 28—181, 7—182, 28. *Κωνσταντίος* 1) Vater Constantins: 6, 6—7, 21—145, 2.

- 2) Sohn Constantins 10, 14.
Αἰζαρος: 48, 28 Auferstehungswunder.
Αιζοί Völkerschaft mit den Iberern zusammen bekehrt: 150, 25.
Αιοδίθεια: vgl. *Νορνέχιος*.
Ιεόντιος Bischof von Caesarea in Cappadocien: 105, 7 (136, 6) — tritt als Redner gegen Phaedon auf: 68, 7. 19—70, 7—87, 6—88 17—91, 2. 27—94, 9—97, 1. 10; vgl. 170, 20.
Λιβύη: 44, 11—105, 2 (135, 25)—120, 16. 20—187, 7 — *Λιβύαι*: 36, 19—44, 15—113, 28—132, 25 — *τὸν Λίβον δῆμον* 187, 16. 22.
Λιζίντιος: 7, 6—13, 6—14, 5. 8—18, 13. 27—21, 13. 15—22, 9—24, 21. 26—45, 20—115, 9—147, 20—158, 22—162, 15.
Λόγγος alexandrinischer Presbyter: 39, 10.
Λουζᾶς der Evangelist: 99, 4.
Λούσιος Anhänger des Arius: 35, 22.
Λυδία: 105, 10 (136, 10).
Μακάριος 1) Bischof von Jerusalem: 105, 13 (136, 1) — tritt als Redner gegen Phaedon auf: 97, 26—98, 23—99, 15—143, 11. 16—145, 22—146, 34—170, 19.
 2) alexandrinischer Diakon: 39, 15.
 3) alexandrinischer Diakon: 39, 19.
 4) Presbyter unter Athanasius: 167, 14. 21—175, 12 — 176, 19.
Μακεδονία: 7, 26—105, 16 (136, 14).
Μακεδόνες: 44, 19.
Μαμβροή: 154, 24 *ἐν τῇ καλουμένῃ δρυὶ τῇ Μαμβροῇ*.
Μανιχαῖος: 103, 28.
Μαξέντιος: 7, 5—8, 3 ff—9, 18—11, 19. 23—12, 4—18, 7.
Μαξιμιανός: 6, 10—7, 21—56, 22.
Μαξιμῖνος ὁ Διοκλητιανοῦ παῖς: 8, 2—13, 20—14, 3—15, 19—18, 5.
Μαρεώτης: 40, 1—167, 12. 22—178, 6. 11—179, 14.
Μαρία: 3, 6 *ἐκ τῆς θεοτόκου παρθένου* — 4, 30 *τῆς παρούμενον καὶ ἁγίας παρθένου* — 95, 30 *ἡ Πάναγνος καὶ καθαρὰ καὶ ἁγία παρθένης* vgl. 99, 18—100, 4—178, 12 *τῆς λίμνης Μαρίας*.
Μαρίνος Bischof der Troas: 105, 12 (136, 12).
Μάρις Bischof von Chalcedon: 54, 11—178, 7.
Μαρκιανούπολις: vgl. *Πιστός*.
Μαρκίων: 103, 29.
Μάρκος 1) Diakon der Mareotis: 40, 13.
 2) Diakon der Mareotis: 40, 18.
Ματθαῖος Bekehrer der Parther: 148, 9.

- Μαυριτανία*: 105, 23 (136, 22) *Μαυριτανίας ἀμφοτέρας*.
Μαῦρος Diakon der Mareotis: 40, 13.
Μελίτιος: 120, 5. 6. 9—121, 22. 25—122, 18—172, 28—175, 29. 34.
Μερόπιος: 148, 14. 23. 32 *Μερόπιον . . . τινὰ ἄνδρα Τύριον, ἐν φιλοσόφοις ἐπίσημον*.
Μεσοποταμία: 105, 5 (136, 4) — 44, 15 ἐκ *Μέσης τῶν ποταμῶν*.
Μῆδοι: 45, 6.
Μηναῖς Anhänger des Arius: 35, 22.
Μηνόφαντος arianischer Bischof von Ephesus: 54, 11.
Μητροόδωρος Philosoph: 148, 12. 15.
Μητροσάνης Bischof von Alexandrien: 44, 23.
Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος: 86, 14.
Μουλβίαν γέφυραν: 12, 3.
Μυσία: 105, 25 (136, 24).
Μωσῆς: 69, 1—74, 1 u. ö. — 78, 15—76, 26—155, 16 — ἐν βίβλῳ ἀναλήψεως *Μωσέως* 74, 10 — ἐν βίβλῳ λόγων μυστικῶν *Μωσέως* 74, 13.
Νάρκισσος Bischof von Neronias, Arianer: 54, 12 — ὁ *Κίλιξ* 178, 8.
Νατατιανοί: 107, 22 vgl. *Ἀζέσιος*.
Νεῖλος: 191, 4 ἀπόνυψαι δῆτα τῷ *Νεῖλῳ*.
Νεμέσιος alexandrinischer Presbyter: 39, 10.
Νερωσιάς: 54, 12 *Νάρκισσος Νερωσιάδος Κιλικίας δευτέρως, ἣν νῦν Εἰρηνούπολιν ὀνομάζομεν*.
Νίκαια oder *Νικαίων πόλις*: oft; vgl. 2, 2—4, 7—6, 4—5, 16—16, 9. 28—44, 5—58, 28—59, 22—140, 5—161, 22 usw. — 103, 8 ἐν *Νικαίᾳ μητροπόλει τῆς Βιθυνίας* — 162, 22 τὰ τῶν ἐν *Νικαίᾳ ἁγίων πατέρων φρονεῖν*.
Νικομήδεια: 167, 17 — ἐν τῇ *Νικομηδέων*: 22, 2. 5. 11. — 119, 16 — τῇ ἐκκλησίᾳ *Νικομηδέων* 35, 10—43, 14 — ἀπὸ τῆς *Νικομηδέων* 24, 26—119, 16—192, 17.
Νουμηδία: 105, 23 (136, 22).
Νουνήγιος Bischof von Laodicea: 105, 19 (136, 17).
Ὀλύμπιος alexandrinischer Presbyter: 39, 18.
Ὀσίοις Bischof von Corduba: 41, 4—44, 20—59, 24 — tritt als Redner gegen Phaedon auf: 65, 26—66, 28—104, 21 (135, 20) — 170, 22.
Ὀσίων (Socr. *Ἰσίων*) Mietling der Arianer: 167, 2.
Ὀυαλεντίνος Haeretiker: 103, 29.
Ὀυέρσάκιος Arianer: 178, 9.
Παλαιστίνη: 105, 14 (136, 2) — 154, 17.
Παλαιστινοί: 44, 14.

Πάμφιλος: vgl. *Εὐσέβιος*.

Παμφυλία: 44, 18.

Πάρθοι: 45, 6—148, 9. 10.

Πατέριος ἑπαρχος Αἰγύπτου: 192, 15.

Πατρόφιλος arianischer Bischof von Scythopolis: 54, 12—170, 28—178, 30.

Πανλῖνος Consul: 103, 6.

Παῦλος 1) der Apostel: 37, 18—38, 14—71, 11—79, 10—83, 7—89, 1—94, 2—97, 27—110, 25—177, 33.

2) von Samosata: 103, 28—117, 21—166, 15 — *οἱ Πανλιανίσαιτες* 117, 22.

3) alexandrinischer Presbyter: 39, 13.

4) alexandrinischer Diakon: 39, 20.

5) Begleiter des Alexander von Constantinopel in Nicaea: 106, 2 (137, 2) *σὺν Παύλῳ ἔτι τότε ἀναγνώστη ὄντι*.

Παφλαγονία: 105, 9 (136, 8).

Παφνούτιος Bekenner: 56, 19. 20—118, 12. 21—119, 2.

Πεντάπολις: 105, 2 (135, 25) — 113, 28—120, 16. 20.

Πέρσαι: 44, 15—155, 14 ff — *Πέρσης* 105, 6 (136, 5).

Περσίς: 2, 3—105, 6 (136, 5) — 155, 19—157, 22.

Πέτρος 1) der Apostel: 87, 22 *ὁ μέγας . . . τῶν ἀποστόλων πρόβολος ὁ θεῖος*.

2) Bischof von Alexandrien und Märtyrer: 33, 7. 12—120, 8—165, 26.

3) alexandrinischer Diakon: 39, 20.

Πρωοὺς alexandrinischer Presbyter: 39, 11.

Πιστός 1) Bischof von Marcianopolis: 105, 25 (136, 24).

2) alexandrinischer Diakon: 39, 16.

Ποντικός: 132, 26.

Πόντος: 19, 18—44, 17—150, 24—105, 8. 9 (136, 7) *Πόντος Διοσπόντου*.

Πορφύριος: 128, 5 *ὁ τῆς θεοσεβείας ἐχθρός* — *Πορφυριανοί* 128, 11.

Προτέριος alexandrinischer Presbyter: 39, 12.

Πρωτογένης Bischof von Sardica: 85, 17—105, 20 (136, 19) — 170, 21.

Πτολαρίων Diakon der Mareotis: 40, 16.

Πυθαγόρας: 10, 30 *τὰ περὶ Πυθαγόρου τοῦ Σαμίου . . . συνταχθέντα*.

Πυθωνικός: 155, 8 *τὸν ἐν τῇ Κιλικίᾳ Πυθωνικὸν ἀπήλασε δαίμονα*.

Ρῆνος: 7, 26—9, 14.

Ρουφίνος der Schriftsteller: 7, 15. 18—21, 12—13, 5 *Ρ. ἤγουν Γελάσιος* — 5, 23 *Ρουφίνου πρεσβυτέρου Ρώμης*, angeblich Teilnehmer der nicaenischen Synode.

Ρωμαῖοι: 11, 24—7, 13. 22 — 2, 3—8, 7 ff—12, 5 ff—13, 1. 8—31, 17—

- 59, 26—79, 17—123, 1—132, 23—141, 1—148, 5 ff—149, 15, 18—154, 15—158, 3.
Ῥωμαϊκός: 187, 4.
Ῥώμη: 5, 24—8, 3—9, 23, 26—11, 22—12, 3 ff—18, 7—21, 4—44, 21 f—104, 21, 24 (135, 23)—113, 30.
Σαβέλλιος Ketzer 103, 27.
Σαβόριος (so!) König der Perser: 155, 27 ff.
Σαμαρείτις: 89, 15.
Σαμουήλ: 166, 9, 12.
Σαρακηνοί: 154, 18, vgl. *Βακχούριος*.
Σαραπίων Diakon der Mareotis: 40, 11.
Σαρδική: 105, 20 (136, 20) vgl. *Πρωτογένης*.
Σαρμάτης Anhänger des Arius: 35, 21.
Σαῦροι: 8, 29.
Σανρομάται: 7, 25.
Σεκοῦνδος Anhänger des Arius: 35, 23—54, 14, 121, 17 *Σεκοῦνδον τὸν ἀπὸ Πτολεμαίδος*.
Σέρας Diakon der Mareotis: 40, 17.
Σερεῖνος Presbyter der Mareotis: 40, 7.
Σίλας alexandrinischer Presbyter: 39, 8.
Σίλβεστρος römischer Bischof: 44, 21.
Σιών: 16, 15.
Σκύθης: 44, 16.
Σκυθία: 7, 24—105, 17 (136, 15).
Σμέρνη: 105, 11 (136, 11) vgl. *Εὐτύχιος*.
Σολομών: 71, 19—72, 17—73, 11—74, 5, 15—75, 8, 14—76, 6, 10, 20—77, 27, 30—78, 4, 8—79, 2 ff—87, 27.
Σπανία: 104, 22 (135, 20) — *Σπάνοι*: 9, 1, 16—41, 1—44, 20—132, 24.
Σπυρίδων Κύπριος: 57, 8 f—58, 2.
Συγκλήτιος: vgl. *Γανδέντιος*.
Συρία: 105, 4 (136, 3) — *Σύροι*: 44, 13.
Σωκράτης der Philosoph: 10, 28.
Σωστράῆς Presbyter der Mareotis: 40, 4.
Τιμόθεος alexandrinischer Presbyter: 175, 12—176, 19 ff.
Τρωάς: 105, 12 (136, 12) vgl. *Μαρίνος*.
Τρόφων Diakon der Mareotis: 40, 15.
Τύανα: vgl. *Εὐψύχιος*.
Τύραννος Presbyter der Mareotis: 40, 5.
Τέρρος: Synode 149, 30—150, 21—173, 10 ff—174 f—179, 10 ff—181 f—175, 14 *τὴν Τυρίων κατέλαβε*.

- Ὑμέναιος Abtrünniger: 38, 8.
 Φαίδων arianischer Philosoph: 64, 11.
 Φαρισσαῖοι: 89, 22.
 Φιλητός Abtrünniger: 38, 8.
 Φιλοῦμενος Vertrauter des Athanasius: 167, 7,
 Φλάκτος antiochenischer Bischof: 172, 8.
 Φοινίκη: 105, 14 (136, 2) — Φοίνικες: 44, 14.
 Φράγγες: 8, 29—9, 16.
 Φρουμέντιος in Indien: 148 ff.
 Φρυγία: 44, 17—105, 19 (136, 17).
 Φωτεινός: Ketzler 103, 38.
 Χαλκηδών: 25, 3.
 Χρῆστος Bischof von Nicaea: 119, 16—160, 17.
 Χριστιανός: 13, 9 ff—21, 16—22, 17—31, 5—38, 27—64, 7—92, 6—
 108, 24—109, 1—130, 28—155, 2 ff—157, 21. 28—195, 7—196, 9.
 Χριστός: 13, 16—15, 16—140, 24—147, 28 u. ö. — 140, 9 ὁ τῆς
 ἐκκλησίας νυμφίος Χρ. — 20, 10 τοὺς τοῦ Χριστοῦ θεράποντας —
 19, 6 Χρ. σωτήρ — 21, 20 τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας —
 Χρυσόπολις τῆς Βιθυνῶν: 25, 2.
 Ὠρίων Presbyter der Mareotis: 40, 6.

IV. Wortregister

Vorbemerkung: Bibelcitate und die aus Euseb und Theodoret entlehnten Abschnitte sind für das Wortregister nicht berücksichtigt.

C = Constantinbrief.

D = Philosophendialog.

Or = Eröffnungsrede Constantins.

Ἄβυσσος: 74, 28 D.	ἀγανάκτησις: κατὰ m. Gen. 182, 35.
ἀγιάζω: 108, 15.	ἀγάπη: 76, 3 D.
ἀγαθότης: 67, 5.	ἄγε δὴ: 184, 14 C.
ἀγαλλιῶ: 64, 10 ἀγαλλιῶντος ἐπὶ τοῖς μεγαλείοις τοῦ θεοῦ — ἀγαλλιέ- ομαι 102, 1.	ἀγέννητος: 80, 25 D; 81, 12 D.
ἄγαν: 5, 21 ἄγαν γραφικῶ — 60, 30	ἄγιος: 93, 13 τοῖς τοῖς ἁγίοις σου D., vgl. 80, 22 D. 100, 24—46, 5 ἁγία σίν- οδος Or, vgl. 84, 14 D.; 101, 26 u. ö. —
λογίους ἐπεράγαν — 169, 8 πολλὴν ἄγαν — 169, 12 σφοδρὸς ἄγαν.	164, 19 τοῦ ἁγίου πνεύματος C; 200, 3 τὴν ἁγιωτάτην . . . θρησκείαν C —

46, 9 τοῦ ἀγιωτάτου νόμου τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Or — 47, 10 τοῦ ἀγιωτάτου τόπου Or — 49, 21 τὸ ἀγιώτατον κατ' ἀξίαν σῶμα Or — 49, 24 περὶ τῆς ἀγιωτάτης . . . θεοῦ τάξεως Or — 50, 6 ἐκ τῆς ἀγιωτάτης οὐμιλίας Or — 50, 8 τὰς δυνάμεις τῶν ἀγιωτάτων ἀρετῶν Or — 51, 7 τοῦ ἀγιωτάτου αὐτοῦ λόγου Or — 52, 22 ἕγιον πρόσταγμα Or — 52, 29 ἅγιος . . . ὁ οἶκος Or. ἀγιότης: 67, 5 D — 53, 7 ἡ ἀγνωστάτη σύνοδος τῆς ἡμετέρας ἀγιότητος Or. ἡγιωσίνη: 161, 9. ἡγνεία: 194, 11. ἄγνωέω: 181, 14 C; 194, 15 C; 195, 5 C. ἄγνωια: 50, 18 Or — 50, 26 μετὰ τῆς ἄγνωιας τοῦ θείου Or. ἀγνός: 46, 24 ἀγνῆς καὶ εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας Or — 47, 1 ἀγνοὺς τόνους τῆς ζωῆς Or — 48, 19 ἄγνου σώματος Or — 48, 29 ἄγνην θεότητα Or — 51, 13 ἀγνῆς λαμπρότητος Or — 53, 7 ἀγνωσίτην σύνοδος Or — 53, 8 τῆς ἀγνῆς . . . μητροῦς (v. d. Kirche) Or. ἀγνότης: 50, 5 Or. ἀγνωσία: 52, 17 Or. ἀγοράζω: 181, 33 C. ἀγοραῖον: 185, 20. ἄγριος: 49, 6 τὴν ἀγρίαν θάλατταν καταπατήσας Or — 185, 13 ἀγρίας . . . διανοίας C. ἀγριότης: 49, 12 τὴν ἀγριότητα τῆ νόμου ἐπέταξεν Or. ἀγγίνοια: 70, 10 ἐν εὐσεβείᾳ καὶ ἀγγινοίᾳ πλουτοῦντων ἀνδρῶν D — 129, 19 ἐπισκόπων ἐπὶ σωφροσύνη τε καὶ ἀγγινοίᾳ θαυμαζομένων C; 129, 27 τῇ ἀγγινοίᾳ καὶ τῇ πίστει . . . πρέπει C; 200, 13 τῇ σῇ ἀγγινοίᾳ δηλωθῆναι C. ἄγω: 47, 2 εἰς φανερόν ἄγουσα Or; 47, 15 εἰς . . . φωτὸς λαμπρότητα ἤγαγε Or — 22, 4 u. 41, 2 διὰ τιμῆς ἤγεν (= Soer.) vgl. 57, 5. ἀγωγή = διαγωγή: 154, 32. ἀγών: 66, 26 ἡ λέξις παρεχει ἀγῶνα D — 70, 5 Redekampf: ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τῶν ἀγῶνων D. ἀγωνία: 182, 1 εἰς ἀγωνίαν . . . κατέστησαν

ἄδεια: 184, 5 ἐπ' ἀδείας C; 185, 5 τὴν τοῦ εἰσδεχθῆναι ἡμᾶς ἄδειαν ἀφαιροῦνται C; 185, 8 ἄδειαν . . . δοθῆναι C. ἀδελφότης: 53, 15 τῆς ἡμετέρας ἀδελφότητος . . . τὴν εὐνοίαν Or. — 98, 10 οἱ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἀδελφότητος ἐκπεσόντες D; 98, 13 εἰς ἀδελφότητα εἰσαχθῶμεν D. ἀδιάπτωτος: 181, 26 C. ἀδιάστροφος: 181, 9 C. ἀδίδακτος: 38, 10 οὐκ ἀδίδακτοι μεμενῆκαμεν. ἀδιστάκτως: 146, 23. ἀδόκητος: 9, 18. ἀδόκιμος: 48, 3 ἀδόκιμος τοῦ λέγειν (Conjectur) Or. ἀδυνατέω: 78, 10 D. ἀηδία: 113, 15 (Canon 5). ἀήττητος: 179, 34 C. ἀθανασία: 47, 1 ἀθανασίας καρπὸν ἀθροίζουσα Or; 53, 14 τῶν πυλῶνων τῆς ἀθανασίας ἤρξατο ἄπειθα Or. ἀθάνατος: 46, 22 τοῦ ἀθανάτου αὐτοῦ νόμου τὴν λαμπρότητα Or; 47, 15 ἀθανάτου φωτὸς λαμπρότητα; 49, 1 τὸ ἀθάνατον ἔργον Or; 52, 12 τοῦ ἀθανάτου θεοῦ Or; 52, 29 ἅγιος καὶ ἀθάνατός ἐστι τοῦ . . . θεοῦ ὁ ἀκάματος οἶκος Or. — 92, 3 ἀθάνατον πῆρ D. ἀθέατος: 97, 7 D. ἀθέμιτος: 52, 16 ἀθέμιτος νόμος πολιτεία Or. ἄθεος: 96, 18 D. ἀθλησις: 33, 9 τὸν τῆς ἀθλήσεως στέφανον ἀναδησαμένον vgl. 165, 27. ἀθλιος: 84, 24 ὃ ἄθλιος D; 187, 21 C — 51, 15 ἐπὶ τῆς ἀθλίας πλάνης καταπίπτοντες Or; 52, 19 ἐν ταῖς τῶν σκαιῶν ἀνθρώπων ἀθλίαις ψυχαῖς Or — 184, 4 ταῖς τῶν ἀθλίων σπονδαῖς ἐπαιρομένη C; 189, 23 ὃ τῶν ἀθλίων ἀθλιώτερες C. ἀθλιότης: 185, 26 C. ἀθλος: 170, 18 ἔδουσι τοὺς ἄθλους. ἀθροίζω: 46, 10 (δόδον) ἤθροισε Or; 47, 1 καρπὸν ἀθροίζουσα Or. ἄθνητος: 110, 6 ἀθνήτως θυόμενον. ἀθῶος: 159, 26 ἀθῶος αἵμασι — 180, 31 ἀθῶος . . . ἀποφανθεῖς C.

αἰδέσιμος: 175, 13.
 αἰδώς: 47, 14 τοῦ αἰδίου καὶ ἀθανάτου φωτός Or — 92, 3 πῦρ . . αἰδίου D; 79, 20 αἰδώς ἐξ αἰδίου D — 184, 1 τῷ αἰδίῳ τῆς σαυτοῦ πηγῆς C — αἰδώς 46, 20 Or; 67, 22 D.
 αἰδώς: 53, 13 τὸ μέτωπον τῆς οὐκείας αἰδοῦς Or — 185, 23 ἐπὶ τι προσωπεῖον αἰδοῦς C.
 αἵρεσις Sekte: 103, 29.
 αἵρετικός: 3, 21—165, 18 οἱ αἵρετικοὶ vgl. 1, 24.
 αἶρω: 50, 19 εἰς ἕψος ἀρθέντα Or — αἶρομαι: 154, 19 νίκην ἤρατο; vgl. 14, 6 πόλεμον αἶρεται (HSS αἶρετ. od. αἶρεται) und 19, 13.
 αἰσθησις: 46, 14 αἰσθησιν λαβεῖν Or — 80, 23 τὴν αἰσθησιν δεδεξαι D — 132, 2 αἰσθήσει (Thdt. ξησει).
 αἰσθητός: 92, 29 τὰ αἰσθητά, vgl. 92, 11 D; 92, 19 αἰσθητὸν πῦρ D; 86, 20 τὴν κτίσιν τὴν τε νοητὴν καὶ αἰσθητὴν D.
 αἰσχύτης: 50, 30 Or.
 αἰφνίδιος: 180, 15 C.
 αἰών: 47, 3 τοῦ αἰῶνος αἰεὶ τικτομένου μᾶλλον δὲ φρομένου Or — 200, 11 διὰ τοῦ παντὸς αἰῶνος C — 68, 23 οἱ αἰῶνες D, vgl. 76, 7; 81, 25; 83, 3 u. ö. D.
 αἰώνιος: 52, 12 τὴν αἰώνιον . . . ἐξουσίαν Or; 53, 2 αἰώνιον φωτὸς λαμπρότητα Or — 200, 18 τῆς αἰώνιον . . . ζωῆς C.
 ἄκακος: 200, 9 μηδὲ ἔφερε τὰς ἀκάκους ψυχὰς φθειρομένης καθορᾶν C.
 ἀκάματος: 52, 3 ἀκάματον ἔχομεν τὴν ἀκμήν Or; 52, 30 θεοῦ ὁ ἀκάματος οἶκτος Or.
 ἀκατάληπτος: 80, 13 D.
 ἀκαταμάχητος: 22, 7.
 ἀκέραιος: 35, 7 μὴ . . . ὀνόσωμιν τινῶν ἀκεραίων τὰς ἀκοάς (Brief Alexanders) — 47, 23 προσλαμβάνοντες ἀκέραιον πίστιν Or — 200, 18 ἀκεραίων . . . ἐπίθλων ἀξιοῦσθαι C.
 ἀκήρατος: 47, 11 Or.
 ἀκίνητος: 46, 19 Or.
 ἀκμάζω: 52, 5 κινεῖσθαι . . . καὶ ἀκμάζειν Or — 184, 17 ἐσβεβεία προσήν ἀκμάζειν C.

ἀκμή: 52, 1. 3 τῆς ἁρμονίας τὴν ἀκμήν Or.
 ἀκοή: 96, 29 ἐπόσχετέ μοι τὰς εὐαγεῖς ἡμῶν ἀκοάς D — 182, 30 φανερά . . . ταῖς εὐσεβείαις ἀκοαῖς τοῦ . . . βασιλέως.
 ἀκωνόνητος: 113, 10; 116, 28 (Canon. 5. 16).
 ἀκολουθία Zusammenhang: 5, 25—7, 15 τὴν ἀκολουθίαν . . . τῆ ἱστορίᾳ ἐνέθηκεν — 33, 3 ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν . . . ἐπανώμεν — 158, 11 ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τῆς προκειμένης ἱστορίας πάλιν τὸν λόγον ἀγόμεν — 170, 2 τὴν ἀκολουθίαν συντάττω.
 ἀκόλουθόν ἐστιν: 34, 28.
 ἀκοντίζω: 84, 23 ἐπὶ τὸν βεθὸν τῆς μοχθηρίας Ἄρειον ἐαντὸν ἀκοντίζεις D.
 ἀκρίβεια: 83, 1 τὴν τῶν ἀποστολικῶν δογματικῶν ἀκριβείαν D — 162, 3 τὴν τῆς ἀληθοῦς πίστεως ἀκριβείαν — 180, 7 τὴν τῶν πεπραγμένων ἡμῖν ἀκριβείαν . . . παραστήσητε C.
 ἀκριβής: 99, 2 τὸ ἀκριβές; οἶδε D — ἀκριβῶς: 183, 2 C; 192, 20 C.
 ἀκρίτως: 8, 10.
 ἀκρόασις: 99, 15 D; 101, 27 D.
 ἀκροθίνιος: 158, 24 θῶπα ἀκροθίνιον.
 ἄκτιστος: 16, 20 — ἄ. σοφία od. φήσις oft i. Dial.; vgl. 66, 4; 80, 13; 89, 27.
 ἄκτρος: 116, 31 (Canon 16).
 ἀκρόω: 116, 19 (Canon 15).
 ἀλαζονικῶς: 62, 13.
 ἀλγηδών: 196, 2 C.
 ἀλεξιφάρμακος: 11, 8.
 ἀληθεια: oft; vgl. 47, 16 τῆς ἀληθείας ἀνάρμοστον Or; 47, 26 τῆς ἀληθείας ἢ πίστις Or; 51, 12 τῆς ἀληθείας ὑπόστασιν Or — 162, 8 ὁ τῆς ἀληθείας ἀληθῶς ἐχθρός.
 ἀληθής: oft; 130, 2 τὴν ἀληθεστάτην ὀδόν C — 188, 7 τὸ δὲ ἀληθές C — ἀληθῶς: 16, 15. 20. 25.
 ἀληθινός: 66, 10. 11 D.; 79, 21 D.
 ἀλιτήριοι: 14, 13—170, 5.
 ἀλλά: 77, 17 οὐκί . . . ἀλλ' ἢ D — 102, 28 ἀλλά καὶ . . . δε — 48, 24 ff analeptisch in längerer Periode Or.
 ἀλίσκομαι: m. Partic. 51, 26 Or. — 200, 8 C.

- ἄλλος: 89, 17 ἄλλ' οὐκ ἄλλος καὶ ἄλλος
 ἀλλὰ D — 73, 14. 77, 12 οὐκ ἄλλος
 ἀλλ' ἢ D — 72, 3 πολλὰ μὲν καὶ
 ἄλλα καὶ D.
 ἀλλότριος: m. Gen. 50, 28 Or — 90, 11.
 13. 19 D; 94, 20 D — 180, 24 C.
 ἀλόφυλος: 154, 14—166, 12.
 ἄλουργός: 6, 9 μετὰ τὴν ἐπόθεσιν τῆς
 βασιλικῆς ἑλουργίδος.
 ἄμαρτάνω: εἰς 93, 17 D.
 ἀμαρτήμα: 52, 17 λογισμοῦ ἁμαρτήματος
 προτέρον τεχθέντος Or.
 ἀμανόω: 52, 28 τὰς διανοίας τῶν ἀν-
 θρώπων . . . ἡμαρῶσε Or.
 ἀμβλύτης Stumpfsinn: 187, 24 ὃ τῆς
 ἀμβλύτητος τῶν σῶν φρενῶν C.
 ἀμβων: 109, 15.
 ἀμείβομαι vergelte: 151, 28. 35.
 ἀμέλει δέ: 79, 4 D.
 ἀμειπτος: 117, 25 (Canon 19).
 ἀμετρος: 47, 28 Or; 49, 25 Or.
 ἀμνησίμαχος: 162, 12.
 ἀμοιβή: 53, 20 εἰρήνης ἀξίαν ἀμοιβὴν . .
 προσενέγκωμεν Or — 96, 31 ἵνα πλη-
 ρεστάτην λήψεσθε . . . ἀμοιβὴν D.
 ἀμφιβάλλω: 83, 21 D — 130, 1 C — m.
 Infin. 49, 27 Or.
 ἀμφιβολία: 106, 26—129, 13 C.
 ἀμφίβολος: 47, 15 ἀμφίβολός τις . .
 πίστις Or.
 ἀμφιλαφής: 188, 12 C.
 ἀμώμητος: 101, 17 πίστις D.
 ἀμωμος: 181, 33 C.
 ἀναβαπτίζομαι: 117, 23. 25 (Canon 19).
 ἀναβλύζω: 95, 2 D.
 ἀναβοάω = λέγω: 68, 20 D.
 ἀνάγκη: 113, 5 διὰ κατεπεύγουσαν ἀνάγ-
 χην (Canon 4).
 ἀνάγνωσις: 182, 9.
 ἀναγνώστης: 119, 1—106, 2 Παύλω ἔτι
 τότε ἀναγνώστη ὄντι καὶ νοταρίῳ.
 ἀνάγραπτος: 53, 25 τὴν διδασκαλίαν
 ἀνάγραπτον ἔχοντας Or.
 ἀνάγω: 48, 28 εἰς τὴν τοῦ φωτός λαμ-
 πρότητα αἰθῆς ἀνήγαγε Or.
 ἀναδέχομαι nehme auf mich: 100, 30 D.
 ἀναξέγγυμι: intr. 84, 23 D — 179, 23.
 ἀνάξενξις: 161, 13.
 ἀναθεματίζω: 36, 20—93, 23 D — 103,
 23 u. 6.
 ἀναιρέω: 69, 9 D — 184, 8 πέπτωκεν
 ἀναιρούμενος C.
 ἀναισχυντία: 49, 30 Or.
 ἀνακαινίζω: 98, 4 D; 99, 20 D.
 ἀνακαινίσις: 98, 4 D.
 ἀνακινέω: 82, 29 D.
 ἀνακραυγάζω: 93, 12 ἀνεκραύγασε (von
 Suidas getadelte Form).
 ἀνάκτισις: 76, 3 D.
 ἀναλέγομαι: 5, 32.
 ἀνάλεξις: 16, 6 ἀνάλεξιν ποιείσθαι.
 ἀναλίσκω: 49, 2 τηχεδόνι ἀναλωθεῖς Or
 — 189, 25 (f. ἀλίσκομαι).
 ἀναλλοίωτος: 97, 25 D.
 ἀνυλίω breche auf: 134, 26.
 ἀναμάρτητος: 100, 14. 29 D.
 ἀναμάχομαι: τὴν ἤτιαν 25, 9.
 ἀνάμαρτος: 83, 28 ἀνάμαρτον φέγγος D.
 ἀναμφίλεκτος: 85, 9 D.
 ἀνανδρος: 71, 25 D.
 ἀνανεόομαι: 75, 23 D — 179, 22.
 ἀνανεῶ: 84, 13 D — 151, 14.
 ἀνανέωσις: 195, 3 C.
 ἀναντιρροπος: 70, 3 D.
 ἀναπαλαίω: 119, 19.
 ἀναπειθω: 50, 11 Or.
 ἀναπετάννυμι: 47, 11 αἰ θύραι ἀναπε-
 πταμένα Or.
 ἀναπληρῶω: 80, 6 ἀναπληρομένων τῶν
 νοημάτων D — 181, 7 τὴν ἐν Τέρῳ
 σίνωδον . . . ἀνεπληρώσατε C.
 ἀναπληρωσις: 71, 9 ἐπὶ τῆ . . . τοῦ
 τυφλοῦ ἀναπληρώσει D.
 ἀναπνέω: 48, 24 ἀνέπνευσαν . . . τοσοῦτοι
 δῆμοι Or.
 ἀναπτύσσω: 37, 28 ἀναπτύσσοντες τὰς
 θείας γραφάς (Schreiben Alexanders)
 — 58, 33 τὰς προτάσεις αὐτοῦ ἀναπ-
 τύσσοντες διέλθον — 96, 8 ἀναπτύξαι
 τῆς γραφῆς τὴν δάνοιαν D.
 ἀναρρίθμητος: 52, 31 ἀναρρίθμητος . .
 πολυπληθείας Or.
 ἀνάρροστος: τῆς ἀληθείας 47, 16 Or.
 ἀναρχος ohne Anfang: 80, 14 D — 190,
 14 ἀνάρχως C.

ἀνασπῶ breche auf: 187, 12 τὸ δεκτῆ-
 ριον ἀνασπᾶσαι C.
 ἀναστῆλλω: 187, 25 τὴν νόσον καὶ τὴν
 ἀμηχανίαν τῆς σεανοῦ ψυχῆς ἀνα-
 στῆλλεις C.
 ἀνάστασις: 48, 29 Or — 101, 7 D.
 ἀναστροφή: 50, 25 ἐν τῇ τοῦ κόσμου
 ἀναστροφῇ Or.
 ἀνατίθημι: 164, 28 τὸν νοῦν . . . ἀνέθηκα
 τῷ θεῷ C.
 ἀνατολή Orient: 13, 4. 20f—173, 13.
 ἀνατρέπω: 79, 5 D.
 ἀναφορά: 181, 23 τὰ πρὸς ὕλεθρον . . .
 ἔχοντα τὴν ἀναφορὰν C.
 ἀνδρῖνω: 149, 25.
 ἀνεγείρω: 13, 17 ἀνεγείρων τὰς ἐκκλησίας
 τοῦ θεοῦ.
 ἀνέδην: 171, 12—176, 21.
 ἀνέκαθεν: 4, 5—59, 14—60, 18.
 ἀνεκφράστως: 66, 10; 88, 29 D.
 ἀνεξερεύντος: 81, 16 D; 82, 4 D.
 ἀνεξικακία: 49, 10 τὴν ἡπίαν αὐτοῦ
 ἀνεξικακίαν Or; 50, 15 εἰς τὴν τοῦ σωτη-
 ρῶδου ἰάματος ἀνεξικακίαν ἐκέλευσεν
 ἀνῆκειν Or.
 ἀνεξιγρίαστος: 94, 4 D.
 ἀνεπίδεκτος: 111, 2.
 ἀνεπίληπτος: 115, 1 (Canon 9); 117, 25
 (Canon 19).
 ἀνευλόγητος: 98, 26 u. ὁ. D.
 ἀνερεύνητος: 81, 19 D.
 ἀνέχομαι: 100, 14 D — m. Gen. 174,
 27—188, 9 C — m. Infin. 53, 9 Or —
 84, 12 D; 88, 26 D — 104, 10—162,
 14—175, 11.
 ἀνῆκοι: 50, 15 Or — 193, 7 ὅσον ἀνῆζεν
 πρὸς C.
 ἀνήνυτος: 10, 24.
 ἀνθῆω: 46, 28 ἀνθοῦσαι στεφάνοις τετι-
 μημένη Or — 11, 6 εἰς ἀνθρώπους
 ἤρθησεν.
 ἄνθος: 52, 23 ἐτέθη τῆς προσηγορίας
 ταύτης τὸ ἄνθος Or. — 187, 12 τῶν
 οὐρανίων ἀνθῶν τὸ δεκτῆριον C.
 ἀνθυπεξάγω: 9, 23.
 ἀνθρώπειος: 50, 23 Or — 47, 2 τῆς
 ζωῆς τῆς ἀνθρωπείας Or — 181, 23
 τοῦ ἀνθρωπέιου γένους C.

ἀνθρώπινος: 49, 19 τὸ ἀνθρώπινον γένος
 Or, vgl. 101, 7 D — 49, 22 τοῖς ἀνθρώ-
 πῖνοις σώμασιν Or — 50, 20 τοῖς
 ἀνθρώπῖνοις πράγμασιν Or — 80, 24;
 88, 24 ἀνθρώπῖνοις λογισμοῖς D.
 ἀνθρωπόμορφος: 64, 16. 19 D; 89, 18 D.
 ἄνθρωπος: 187, 3 ὁ σὸς ἀνθρωπος (Con-
 stantin von sich) C, vgl. 192, 7 θεοῦ
 ἄνθρωπος C — 46, 27 πίστις ἀνθρώ-
 πων Or u. ä. oft.
 ἀνθρακτέω: 164, 17 ὁ παμμίαρος φθόνος
 ἀνοσίως ἐπερθέσεως σοφίσμασιν ἀνθ-
 ρακτέω.
 ἀνιάτος: 151, 11 ἀνιάτως εἶχεν, vgl. 152, 15.
 ἀνόητος: 49, 10 Or.
 ἀνόλεθρος: 147, 15 εἰς τὸν ἀνόλεθρον
 μετέστη βίον.
 ἀνόμημα: 186, 20 C.
 ἀνομία: 185, 27 C.
 ἀνομος: 184, 3 C.
 ἀνταρσία: 3, 18.
 ἀντιβολέω: 189, 1 ἀντιβολῶ σε C.
 ἀντίδοτος (ἦ): 59, 17.
 ἀντίληψις: 17, 3.
 ἀντιποιέομαι strebe nach: m. Gen. 60,
 26—164, 33 τῆς . . . πίστεως ἀντιποιον-
 μένους C, vgl. 178, 31 u. 172, 10.
 ἀντίρρησις: 67, 18 u. ο. D.
 ἀντιτείνω leiste Widerstand: 53, 22
 Or — 53, 9 viell. ἀντιπαθῆναι.
 ἀντιτοξεύω: 62, 8.
 ἀντίτυπον: 11, 11:
 ἀντίχριστος: 35, 4 ἀποστασίαν . . . πρό-
 δρομον τοῦ ἀντιχρίστου — 38, 4 ἐγγύτε-
 ροι τοῦ ἀντιχρίστου γενόμενοι.
 ἀντλέω schöpfe: 94, 17 D.
 ἀννυέω: 12, 12—17, 20.
 ἀνυπερθέτως: 181, 7.
 ἀνώμαλος: 55, 17.
 ἀξιάστος: 56, 9—176, 25.
 ἀξία Würde: κατ' ἀξίαν 48, 31; 49, 21;
 50, 2 Or — 167, 19 τῇ τῆς ἐπισκοπῆς
 ἀξίᾳ τιμῆσαι.
 ἀξιώχεως: 151, 31.
 ἀξίωμα Würde: 175, 16.
 ἀπάδω: 183, 11 οὐδὲν τῆς ἀληθείας ἄρα
 ἀπαῖδον C.

- ἀπαθανατίζω: 110, 21—4, 20 τὸ ἡμέτερον ἀπεθανάτισε γένος.
 ἀπαντήω: 93, 3 ἀπαντήσῃ σοι D — 174, 32 ἀπαντήσαι τῇ συνόδῳ — 175, 11 ἀπαντήσαι ἐν τῇ συνόδῳ — 182, 24 ἀπαντή (= accidit?) τὰ κατὰ τὸν Ἄρειον.
 ἄπαξ: b. Partic. 15. 1 (Eus. ἦτε τις); 84, 13 D.
 ἀπαζιώω: 90, 11 D; 100, 6 D.
 ἀπαραιτήτος: 185, 9.
 ἀπαρλείπτω: 2, 10—67, 11. 14 D.
 ἀπαράλλακτος 65, 16 D; 71, 11 D.
 ἀπαρραφνιάκτως: 71, 26 D.
 ἀπαρτίζω: 11, 15.
 ἀπάτη: 183, 4 C.
 ἀπατηλός: 162, 34—169, 26.
 ἀπαύγασμα: 37, 6—92, 19 u. ö. D.
 ἄπειρος: 190, 15 τὸ ἄπειρον ἡμα καὶ ἀτελεύτητον C.
 ἀπελαφρύνω: 186, 28 C.
 ἀπελέγχω: 185, 10 C.
 ἀπενεδόμαι verstumme: ἀπηρεώθη 63, 20—93, 10 D.
 ἀπέραντος: 169, 4.
 ἀπερίεργος: 32, 24.
 ἀπεριούρητος: 66, 9 D; 90, 12; 91, 3; 93, 6; 96, 24 D.
 ἀπέχθεια: 85, 2 D — 180, 5 C.
 ἀπεχθῶς ἴλαν . . . ἔχοντες 166, 29.
 ἀπιστία: 183, 10 ἀπιστίας . . . πίστιν C.
 ἀπλότης: 67, 5 D — 103, 3—150, 30—191, 23 C.
 ἀπλοῦς: von Gott 64, 17 D; 65, 17. 22 D; 89, 27 D; 92, 1 D — 181, 30 πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων C — 181 — 22 ἀπλῶς εἰπεῖν C.
 ἀπλόω: 106, 14 τὰς χεῖρας ἀπλόσας.
 ἀπό: 46, 22 τὴν ἀπὸ ψυχῆς πίστιν Or — 53, 1 ἀπὸ τοῦ βάρους . . . ἐλευθεροῖ Or — 51, 3 ἀπὸ τῆς . . . ψυχῆς ἐξέλκειν Or — 53, 3 ἀπὸ τούτων infolgedessen Or.
 ἀποβαίνω: 50, 20 ἐναντίως ἢν ἀπέβη Or.
 ἀποδοκιμάζω: 186, 8 C.
 ἀποδύρομαι: 181, 4 C.
 ἀπόθεσις Abdankung: 7, 21.
 ἀποζηρῶντω καὶ ἀναθεματίζω: 38, 5. 21 (Alexander von Alex.)
 ἀπόνοια: 200, 10 C.
 ἀποπηδάω falle ab: 4, 1—38, 7 (Alexander von Alex.)
 ἀποπνίγω: 12, 4 ἀποπνιγείς ὤλετο.
 ἄποπτος: 165, 28 ἐξ ἀπόπτου.
 ἀπόπτωσις: 97, 13 D; 99, 20 D.
 ἀπόρητος: 3, 6—80, 24 D; 98, 25 D; 99, 19 D — 192, 8 τὰ ἀπόρητα τῆς καρδίας C.
 ἀπορητοτέρως: 48, 31 Or.
 ἀποσβέννυμι: 191, 26 C.
 ἀποσειώω: 194, 10 C.
 ἀποσιωπῶω: 185, 3 C; 186, 1 C.
 ἀποσιάζω: 184, 24 ἰὼν ἀποσιάζοντα C.
 ἀποστολικός: 150, 15 ἀποστολικὰς ἀφιέντι ἀκτίνας — 53, 26 ἀποστολικαὶ βίβλοι Or — 148, 8 ἀποστολικὰ κηρύγματα — 154, 22 ἀποστολικῶ . . . πόθῳ — vgl. a. 83, 1 D; 84, 25 D u. ö.
 ἀποστρέφομαι abwende mich: m. Akk. 91, 21 D — 178, 32.
 ἀποσπνάγωγος: 113, 15.
 ἀποσχονίζω: 36, 8 ἀποσχονισμένος ἐστὶν ὁ λόγος τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας (Alexander von Alex.)
 ἀποτυπῶω: 185, 12 C.
 ἀπόφασις: κατὰ 104, 5.
 ἀπρίξ: 151, 16 ἀπρίξ ἔχουσαν αὐτὴν τοῦ μὴ ἐλθεῖν ἐπιγνοῦσα.
 ἀπρόσοτος: 65, 18 φῶς ἀπρόσοτον D.
 ἄπτομαι: 8, 21 τῶν ὑπλῶν ἄπτεσθαι — 53, 14 τῶν πνύλων . . . ἄπτεσθαι Or
 ἀπόλεια: 194, 10 C.
 ἄρα: 191, 6 ἄρα γε C — 193, 17 ἄρ' οὐν C — 86, 8 ἄρα οὐχί D.
 ἄρδην: 177, 27—181, 28 C.
 ἀρέσκω: 180, 1 τὰ τῷ θεῷ ἀρέσκοντα C — 162, 27 τῇ . . . πίστει ἀρέσκεσθαι.
 ἀρετή: 51, 29 Or — 50, 8 τὰς δυνάμεις τῶν ἀγνωστικῶν ἀρετῶν Or — 53, 13 πασῶν τῶν καλλίστων ἀρετῶν ἐξηνήνοχε σφραγίδα Or — 67, 13 ἔχειν διὰ τῶν ἀρετῶν D.
 ἀριθμός: τὸν ἀριθμὸν als acc. graec.: 46, 19 Or; 47, 20 Or — 102, 13—48, 27 ἀριθμῶ περιλαβεῖν Or.
 ἀρκέω: 48, 2. 18 Or — ἀρκέομαι m. Dat.: 166. 27.

ἁρμόδιος: 53, 18 *πίστει ἁρμόδιον* Or.
 ἁρμόζω: 76, 10 *ἤρμοσεν εἰσαρμόστωσ* D.
 ἁρμονία: 5, 25 *τὴν ἁρμονίαν τῆς ὕλης ἁρμονίας εἶρον* — 32, 19 *τῆς τοιαύδε σιλλογῆς τὴν ἁρμονίαν* — 52, 1 *ἵνα σχῶμεν τῆς ἁρμονίας τὴν ἀκμὴν* Or vgl. 52, 4 Or.
 ἄρησας: 96, 17 D.
 ἀροτήρ: 31, 9 *ὁ ἀροτήρ ὁ κάλλιστος τῆς ἐκκλησιαστικῆς γεωργίας* (von Euseb).
 ἀρπάζω: 100, 23 *ἐκ τοῦ θανάτου ἀρπάζει* D.
 ἀραγής: 181, 34 *οἱ θεοὶ αὐτοῦ καὶ ἀραγεῖς . . . νόμοι* C.
 ἀρητος: 81, 26, 27 D; 80, 15 u. ὅ. D.
 ἀρτάω: 153, 16, 20, 32 *ἀρτῶν . . . ἰστημένον*.
 ἀρόμαι: 94, 15 *ἀρόσασθαι ἐκ ποταμοῦ* D.
 ἀρχάγγελος: 81, 24 D; 97, 29 D.
 ἀρχή: 72, 8 *μετὰ καὶ τῆς ἀρχῆς* D — 75, 27 *ἀπὸ τῆς ἀρχῆς* D — 81, 14; 98, 10 *ἐξ ἀρχῆς* D — 92, 2 *ἐν ἀρχῇ* D.
 ἀρχιερεῖς: 80, 22 D.
 ἀρχομαι: εἰς 162, 20.
 ἀσέβεια: 51, 15 Or — 84, 14 D; 96, 15 D u. ὅ.
 ἀσέβημα: 184, 3 C.
 ἀσεβής: 91, 6 *ἀσεβῆς Ἄρειος* D, vgl. 88, 26 D; 93, 19 D; 96, 11 D — 49, 30 *ἀσεβεῖ στόματι* Or — 50, 1 *ἀσεβοῦς φωνῆς* Or u. ὅ.
 ἀσκησις Askese: 150, 30.
 ἀσκητήριον: 119, 3 *ἐν ἀσκητηρίοις ἀναστρέφεται*.
 ἀσπασμός: 162, 17.
 ἀσπίς: 184, 14 *ἀσπίδων χρῆσις* C — 25, 1 *ἐπὶ τὴν τῶν χειρῶν ἀσπίδα προσπεφενγῶτων*.
 ἀσπίλις: 181, 32 von der Kirche C — 60, 20 *πίστιν φυλάζαντων ἀσπίλις*.
 ἀσπονδος: 158, 19 *ἀσπονδον . . . πόλεμον*.
 ἀστεῖος: 185, 22 C; 186, 20 C.
 ἀστεκος: 65, 19 *ἀστεκος φῦσις ἢ τῆς ἁγίας τριάδος οὐσία*.
 ἀστράπτω: 46, 9 Or.
 ἀστροειδής: 46, 18 *ἀστροειδεῖ σφραγίδι* Or.
 ἀστρον: 83, 23 D — 45, 12 *μέχρι τοῦ φέγγους τῶν ἀστρον* Or.

ἀστέριος: 92, 13, 29 D.
 ἀσύνθετος: 65, 17, 22 D; 82, 19; 89, 19 D; 92, 1 D u. ὅ.
 ἀσφαλιζομαι: 56, 14 *τῷ τῆς ἀληθείας ὄπλῳ ἰσφαλισμένω*.
 ἀσχημάτιστος: 64, 17 D; 65, 22 D; 89, 19 u. ὅ. D.
 ἀσώματος: 81, 7 D; 98, 7 u. ὅ. D.
 ἀσωτία: 11, 25.
 ἀταξία: 179, 33 C.
 ἀταράχως: 62, 2.
 ἄτε: ὡς ἄτε 148, 34—157, 23.
 ἄτμητος: 90, 9 *ἀτμήτως* D.
 ἀτόπημα: 200, 7 C.
 ἀτοπία: 195, 10 C.
 ἀτοπος: 106, 21 *οὐκ ἀτοπον δὲ ἠγοῦμαι* (Übergang z. Citat) — 185, 12 *ἀτοπε* C.
 ἄτρεπτος: 83, 11 *ἀτρέπτον ἐνώσεως* D — 88, 24 *φύσιν . . . ἀτρεπτον* D — 5, 27 *ἀτρεπτι . . . διώδενσεν*.
 ἀυθάδεια: 49, 11 Or — 50, 3 (Conjectur) Or.
 ἀυθέντης: 51, 27 *θεὸς . . . πάντων ἀυθέντης* Or — 96, 17 von Arius *τῆς βλασφημίας αὐτῶν ἀυθέντη* D.
 ἀυθεντία: 69, 8 *ἀυθεντιαν προσώπων* D.
 ἀυθεντικός: 69, 10 *μαρτυρίαν ἀυθεντικὴν* D.
 ἀυζῶ: 51, 21 Or — intr. 80, 25 D.
 ἀυζήσις: 100, 6 D.
 ἀυστηρός: 108, 4 *ἀυκρίβειαν ἀυστηροῦ κανόνος*.
 ἀυτάραχης: 88, 13 D.
 ἀυτεξούσιος 70, 26 D.
 ἀυτεξουσιότης: 89, 10 D.
 ἀυτοκρατορία: 31, 1.
 ἀυτόχρομα: 183, 3 C; 189, 24 C.
 ἀυγέω: 51, 26 Or.
 ἀυγμός: 190, 21 C.
 ἀυγαίσεις: 115, 8 (Canon 11).
 ἀυγής: 50, 5 *ἀυγὴν καυαυστῆσι* Or.
 ἀυγίζω: 128, 14 C — 181, 28 C.
 ἄγματος: 2, 18 *τὸ ἄγματον ἐκείνο πέλαιγος τῶν ἐν αὐτῇ ἐγκειμένων* — 32, 20 *ἄγματον πλοῦτον πόνον* — 178, 23 *ἄγματον πλήθονος συρρέοντος* — 140, 29 *ἄγματος . . . πυρός* — 169, 3 *ἐνφροσύνην . . . ἄγματον* — 180, 21

εις ἄγατον οἶκτον ἐπ' αὐτῷ περιπε-
σεῖν C.

ἀφειδῶς: 183, 9 C.

ἀφρονία: 67, 6 D.

ἀφιξις: 181, 3 C.

ἄφρων: 49, 3 Or — 152, 7.

ἀφορώ: 51, 15 πρὸς τὸ δέον ἀφορῶντες
Or — 79, 26 ἀπιδὼν . . . πρὸς D.

ἀφορίζω: 184, 2 C.

ἀφορμὴ: 180, 16 ἐκπλήξεως ἀφορμὴν . . .
παρασχεῖν C — Plur. 71, 25 D; 93, 1 D.

ἄφραστος: 81, 2 D; 82, 28 D.

ἀχαίνωτος: 174, 26 τὸν τῆς εἰσεβείας
τόνον εἶχεν ἀχαίνωτον.

ἀχλύς: 49, 25 ὡσπερ ἀχλὺ τῶν συγκρι-
μένη Or.

ἄχραντος: 93, 14 τῆς ἀχράντου καὶ ἀχω-
ρίστου καὶ ἀκτίστου θεότητος D — 200,
16 ἄχραντον πίστιν C.

ἀχρεῖος: 189, 9 C.

ἀχρεϊώω: 176, 33 τὸ σεμνὸν τῆς ψυχῆς
ἠχρεϊώσας.

ἀχώρητος: 98, 2 τῆς ἀχωρήτου . . . θεό-
τητος D.

ἀχώριστος: 86, 18 D; 66, 17 D; 92, 21
u. ὁ D.

βαδίζω: 119, 24 βαδιῶ δὲ ἐγὼ ἐντεῦθεν
τῷ λόγῳ ἐπὶ τὰ ἐξῆς — 188, 10 βαδι-
σμαι τῷ λόγῳ C.

βάδισμα: 49, 6 τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ σταθη-
ρὸν βάδισμα Or.

βάθρον: 129, 4 ἐκ βάθρων ἀνήρηται C.

βαθύς: 46, 13 τοὺς δὲ θεμελίους . . .
βαθέως καὶ πιστῶς ἐροῖζῶσθαι . . . γι-
νώσκομεν Or — 49, 7 τῆς βαθυτάτης

θαλάττης τὴν ἐγρότητα ἔπηξε Or.

βαθύτης: 49, 8 Or.

βάλλω: 53, 23 βάλλειν ἡμᾶς ἀλλήλους Or.

βαπτίζω 71, 17; 100, 14 ἐβαπτίσθη σω-
ματικῶς (von Christus) D — 165, 32.

βάπτισμα: 100, 15 u. ὁ.

βάραρος: 181, 12 τῶν βαρῶρων αὐτῶν
τὰ πλεῖστα ἔθνη C.

βάρος: 53, 1 ἀπὸ τοῦ βάρους τούτου δι'
εμοῦ τοῦ αὐτοῦ θεράποντος ὁ θεὸς
δεδολωμένως ἐλευθεροῦ Or.

βαρέως: 164, 1 βαρέως ἐνεγκών.

βασανίζω: 75, 10 D.

βίσαρος: 194, 13 C; 196, 2 C.

βασιλικός 84, 11 πολλὰ διαστήκων τῆς
βασιλικῆς λεωφόρου, τοῦτ' ἔστι τῆς
ἀποστολικῆς πίστεως D.

βάσις: 153, 15 ff τὸν ζῖονα οἶκ
ἐπὶ τὴν βᾶσιν ἐστῶτα.

βασκανία: 50, 27 τοῦ δὲ φθόνου καὶ τῆς
βασκανίας τὸ ἄδικον οἶχ ὡς ἐν ὀλίγοις
μεμενῆκει, ἀλλ' οὐδεὶς ἂν εἰρέθη ταί-
της τῆς βασκανίας ἀλλότριος.

βαστάζω: 46, 21 τὸ μέτωπον . . . ζῖονες
. . . βαστάζουσιν Or.

βέβαιος: 94, 1 ἀληθῆ καὶ βέβαια D —
95, 24 πρὸς τὸ βεβαιότεραν τὴν σύ-
στασιν ἔχειν D — 192, 5 f τῷ βεβαίῳ
τῆς πίστεως C.

βεβαιῶω: 50, 19 εἰς ὕψος ἀρόθῆτα βε-
βαιώσασθαι Or — bekräftigen 77, 21
βεβαιοῖ τὰ προσηρημένα (vgl. 79, 4
ἐπιβεβαιοῖ τὰ δηθέντα) ὁ κύριος D —
πίστιν . . . οἱ . . . ἄγιοι ἐπίσκοποι
ἐβεβαίωσαν — 129, 20 ἐπισκόπων . . .
μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πίστιν . . . εἶναι
βεβαιούντων C.

βεβαίωσις: 119, 10 τὴν τῆς ἀληθοῦς πί-
στεως κρατινθεῖσαν βεβαίωσιν.

βερεφίζιον: 115, 17 (Canon 12.)

βιζέομαι: 71, 20. 83, 26; 88, 8 D.

βίασις: 183, 16 βιαία τόλμη C.

βιβλίδιον: 16, 7.

βιβλος: (bei Bibelcitatzen) 53, 26 εὐαγ-
γελικαὶ γὰρ βιβλοι καὶ ἀποστολικαὶ
Or — 69, 1 ἐν βιβλῳ κτίσεως u. ἄ.
69, 12—72, 20—73, 11—86, 2 D.

βιζρόσωκ: 191, 14 λέγοι: γὰρ ἐαυτοὺς καὶ
λέουσι βρωθησομένους ἐκδεδύκασι C.

βίος: 74, 10 ἐξίναί τὸν βίον D — 159,
14 τὴν . . . εἰς τὸν ἄλμπον βίον με-
τέσασιν — 160, 1 τὸν ἀνθρώπειον
ἵπεξερχεται βίον.

βιώω: 10, 12 τὰ χρήσιμα σλλέγειν τῶν
ἐκεῖν βεβιωμένων.

βλασφημέω: 66, 2; 91, 6 u. ὁ. 93, 25 βλ.
κατὰ D — 93, 20. 27 βλ. εἰς D — 140,

18 βλασφημιῶν, ὧν . . . ἐβλασφημήσεν.

βλασφημία: 64, 12 D; 96, 17 D u. ὁ.

βλάσφημος: 84, 25 τὰ Ἀρείου βλάσφημα ἔηματα u. ἄ. ο. D.
 βλέμμα: 82, 19 οὐκ ὀφθαλμῶν βλέμματι D — 83, 1 τῷ τῆς διανοίας βλέμματι D — 190, 24 ἐξασθενῶν ἤδη τὸ βλέμμα C.
 βλέπω: 85, 2 πρὸς ἀπέχθειαν βλέπων D — 88, 22 πρὸς τὴν ἀλήθειαν βλέπειν D — 53, 17 εἰς μίαν ὁμόνοιαν καὶ εἰσὴν . . . βλέψαντες Or.
 βοάω = λέγω (bes. vor Citaten): 66, 21; 70, 27; 87, 16 u. ὅ. D — 70, 13 τῆς γραφῆς βούσῃς D.
 βοήθew: 93, 29 D.
 βουλή: vom göttlichen Willen 66, 17; 82, 21; 91, 10; 97, 22 u. ὅ. D — 8, 23 βουλῆν δὲ λαμβάνει (consilium capit).
 βούλησις: 82, 24 βουλήσει πατρὸς D — 193, 2 τὴν τοῦ πατρὸς βούλησιν C — 141, 14 τῆς ἡγοσίῃς βουλήσεως (überl. βουλήδος) C — 164, 25 τὴν τοῦ βασιλικῶν προστάγματος βούλησιν C.
 βουνοῦ: 74, 28 D.
 βραβεῖον: 47, 4 βραβεῖα ἐπογράφει Or — 47, 9 τῆς συνέσεως βραβεῖον Or.
 βραδύνω: 182, 17.
 βραχίων: 87, 4 εἴθεον ἢ γραφῆ . . . ἢ χεῖρα ἢ βραχίονα καλεῖν τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον D.
 βραχίς: 48, 27 βραχίς τινὶ ὁράδω ἀνέστασιν πεποίησε Or — 80, 5 ἐν βραχέσι λέξεσιν D — 79, 28 βραχυτάταις ταῖς λέξεσι D — 16, 7 διὰ βραχέων (Bezeichnung der Kürzung) 49, 27 Or.
 βρόχος: 188, 15 βρόχον περιώνας C.
 βρυγῶμαι: 183, 16 C.
 βυθίζω: 84, 23 D.
 βυθός: 71, 24 τοὺς βυθοὺς διαιτυρώσεις D — 84, 13 ἐκ τοῦ περιέχοντός σε τῆς ἀσεβείας βυθοῦ D — 84, 22 ἐπὶ τὸν βυθὸν τῆς μοχθηρίας D.
 γαλακτοτροφew: 100, 3 γαλακτοτροφούμεθα D.
 γαληρός: 48, 20 γαληρῶ νεύματι . . . ἔδειξε (von Christus) Or.
 γαμβρός: 13, 6 γ. . . ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ.

γαμετή: 118, 16. 19. 26—152, 28 u. ὅ.
 γάρ: 184, 6 τί γάρ ὀη C — 191, 18 οὐδὲ γάρ ὀη C — 174, 32 ἀλλὰ γάρ καὶ — 184, 15 ἀλλὰ γάρ εἶθε C — 193, 5 C — 4, 29 εἰ γάρ καὶ vgl. 84, 7; 99, 3; 91, 22 ἢ γάρ ἄν D — 158, 6 καὶ γάρ καὶ — 50, 22 μᾶλλον γάρ ἄν Or.
 γε: 3, 9—189, 12 C — 85, 6. 93, 3: ὡς γε D — 189, 14 C — 129, 31 ὅπου γε C — 184, 14. 185, 24. 191, 5 σύ γε C — 185, 22 δέ γε C — 167, 19 εἴ γε — 191, 1 μὲν γε C — 151, 10 καὶ γε — 191, 5. 195, 14. 16 καίτοι γε C — 160, 2 ὃ γε μὴν.
 γέλωσ: 63, 4 μήποτε . . . γέλωσ γένηται — 53, 24 ἡδονὴν καὶ γέλωτα προσεξεῖν Or.
 γέμω: 185, 25 C.
 γενναῖος: 20, 15 γενναιοτάτη δὲ χειρὶ χειραγωγήσας (Zusatz zu Eus.) — 88, 15 λευκοτέρως δεῖται φράσεως καὶ γενναιοτέρως ἢ ἐπόθεσις D.
 γεννάω: 66, 9. 80. 26. 82, 1. 90, 9. 94, 11 D u. ὅ.
 γέννημα: 70, 8 D u. ὅ.
 γέννησις: 98, 17 D.
 γεννήτωρ: 94, 12 D.
 γένος: 46, 6 τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει Or vgl. 97, 15 D — 49, 19 πᾶν τὸ ἀνθρώπινον γένος Or vgl. 101, 7 D — 49, 29 τοιοῦτον γένος εἰσάγουσιν ἀνασχυντίας Or — 50, 29 τῶν φρονησίων τὰ γένη Or.
 γεραίρω: 169, 2.
 γερονσία: 93, 29 καθικετεῦω τὴν ἡμετέραν ἱεράν γερονσίαν (Synode) D.
 γήϊνος: 51, 12 τὸ γήϊνον ἐπιζητοῦσιν Or — 51, 18 τὰς γήϊνας (ἕλας) Or.
 γι(γ)νομαι: 52, 14 πάντα τὰ γεγονότα Or — 52, 23 γίγωρε Or — 53, 11 = zuteil werden Or — 67, 28. 80, 12. 100, 5 u. ὅ. D — 91, 8 μὴ γίνωτο (in Parenthese) D.
 γι(γ)νώσκω: 46, 14 mit acc. c. inf. Or — 73, 26 ἐγνώσθη ἡμῖν D.
 γλιχῶμαι: 188, 3 ἐπικουρίαν ἑαυτοῖς πορίζεσθαι γλιχῶνται C.
 γλωσσόδομον Kassetten: 167, 8.

γλῶττα: 47, 27 οὔτε φωνή οὔτε γλῶττα Or — 48, 2 ἡ τῆς γλῶττης πορεία Or.
 γνήσιος: 81, 4 ἢ γνήσιος ὁ πατήρ, γνήσιος ὁ υἱός D — 94, 20 γνήσιον λοιπὸν τέκνον τῆς χάριτος D — 129, 26 ἐπανίωμεν ἐπὶ τὸ κοινὸν ἡμῶν σῶμα καὶ τὰ γνήσια ἡμῶν μέλη C — 181, 13, 194, 17 γνήσιος C.
 γνωρίζω: 83, 14 ρουμένης καὶ γνωρίζομένης τῆς διαφορᾶς D.
 γνώριμος: 191, 20 σαφῆ καὶ γνώριμα C.
 γνώρισμα: 185, 17 σαφές γνώρισμα καὶ μαρτύριον C — 186, 1 πίστεως τὸ γνώρισμα C — 186, 17 γνωρίσματα ζητήσεων C.
 γνώσις: 184, 2 ταῖς περὶ σεαυτοῦ γνώσεσιν ἀπόρρητος C.
 γοερός: 190, 18 γοερός . . . φωνῆς C.
 γοῆν: 7, 20—58, 29—102, 3—129, 12 C — 148, 25—159, 19—165, 24—200, 8 C.
 γράμμα = σύγγραμμα: 5, 33—166, 25.
 γραμματεῖς: 89, 22 πρὸς τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους D.
 γραφή: 74, 9, 80, 1, 83, 23 u. ὁ. ohne Epitheton D — 70, 2, 84, 21 u. ὁ. αἰθεῖται γραφαί D — 87, 11 u. ὁ. ἐκ τῶν ἱερῶν D.
 γραφικός: 5, 21 ἀνδοῖ παλαιῶν, ἤγων γραφικῶν; = biblisch 59, 15 γραφικαῖς μαρτυρίας vgl. 81, 11 D.
 γράφω zeichne. male: 67, 9 οἱ τῶν ζωγράφων ἐπιστήμοτες γράφοντες ἐν σανίσι D — 67, 11 τὰς εἰκόνας . . . γράφουσιν D.
 γυνάζω: 174, 33 γυνασθῆναι εἰλακρινῶς τὰ . . . γινόμενα.
 γυνώσκω: 97, 14 τοῦ θείου χωρίσματος ἐγγνωσθήσαν D.
 γυνή: 98, 15, 22 λαμβάνει σάρκα ἐκ γυναικός D.
 δαίμων: 155, 8 τὸν ἐν τῇ Κιλικίᾳ Περθωνικὸν ἀπίλασε δαίμονα (sc. Constantin).
 δακτολυθεικίεω: 84, 15 D.
 δαμάζω: 49, 11 Or.
 δᾶν = δῆ ἐν 129, 4 C — 200, 18 C u. ὁ.
 δάσος: 190, 23 τὸ τῆς κόμης δάσος C.
 δαυιλέομαι: 49, 28 ἡ πίστις . . . τοῦ

λέγειν εἰπορίαν δαυιλείεται Or — 51, 7 τοῦ ἡγωνιάτου αὐτοῦ λόγον δαυιλέεσθαι τὴν ὁμιλίαν Or.
 δαυιλῆς: 48, 15 δαυιλῆς εἰπορία τοῦ λέγειν Or — 191, 2 σποδῶς δαυιλῶς πεχορήγησε C.
 δεῖγμα: 192, 4 δεῖγμά μοι δός C.
 δεινός: 53, 21 δεινὸν . . . ἂν εἴη καὶ ἄγαν δεινόν Or.
 δεινότης: 184, 9 δεινότητι πανουργίας C.
 δεκτήριον: 187, 12 τῶν οὐρανίων ἀνθρώπων τὸ δεκτήριον ἀνασπάσαι C.
 δεκτικός: 102, 24 κακίας καὶ ἀρετῆς δεκτικὸν (von Christus).
 δέλεαρ Köder: 183, 4 πρὸς ἀπάτης δέλεαρ C.
 δέμω: 149, 19 οἴκους ἐκκλησιῶν δέμασθαι.
 δέομαι: 159, 23 δέομαί σου . . . ἵνα . . . κελεύσῃς — 51, 15 πρὸς τὸ δέον ἀγορεύοντες Or.
 δέος: 189, 27 δέος μὴ C.
 δεσποτεία: 88, 2 τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος δεσποτείας D.
 δεσπότης: 188, 21 von Gott τῶν πάντων ἔχων τὸ κέρος δεσποτα C.
 δεῦρο: 90, 6 δεῦρο δὲ . . . λάμβανε . . . ἐποθήκας D — 112, 6 ἐκ τοῦ δεῦρο.
 δέχομαι: 69, 10, 70, 26, 88, 2 δέχεσθαι μαρτυρίαν u. ἄ. 80, 23, 85, 12, 83, 1, 91, 17 u. ὁ. D.
 δῆ: 2, 14—6, 1—79, 28 D, 86, 23 D, 91, 27 D — 160, 1—163, 28—188, 19 C — 191, 16 δῆ μάλα C — 160, 2 γὰρ δῆ — 189, 29 γὰρ δῆ C — 160, 12, 162, 9 καὶ δῆ — 189, 7 μὲν δῆ C.
 δῆγμα: 190, 19 ἔχως δῆγματι C.
 δῆθεν: 169, 23, 171, 2.
 δηλαδή: 51, 17 Or — 166, 20—179, 33 C, 181, 9, 27 f. C, 192, 20 C, 193, 13 C.
 δηλητήριον: 183, 8 τὰ τῆς οἰκείας ἰαμότητος δηλητήρια C.
 δηλονότι: 70, 22 D, 77, 7 D, 81, 8 D, 94, 24 D — 164, 25 C, 187, 15 C.
 δηλόω: 184, 23 C — 48, 20 δίδαγμα . . . δηλῶν (von Christus) Or — 49, 31 τὰ τῷ θείῳ νόμῳ δηλούμενα Or — bei Bibelcitatzen 64, 16 ὡς ἡ φωνὴ δηλοῖ D — 85, 10 ὡς αἱ μαρτυρίαι δηλοῦσι D.

δημιέω: 13, 14 τοῖς δημοεθεῖσι τὰς οὐσίας αὐτῶν ἀποκαθίστασθαι.
 δημιουργέω: 66, 16 D. 80, 13 D u. o. D.
 δημιουργός: von Gott 48. 9 πάντων τῶν καλλίστων δημιουργῶ Or — 67, 25 D. 68, 26 D. 69, 11 D. 86, 5. 12 D. 97, 15 D.
 δῆμος Menge: 48, 24 ἀνέπνευσαν . . . τοσοῦτοι δῆμοι (Speisung der Fünftausend) Or; Heiden 49, 11 τῶν ἀνοήτων δῆμων Or — 51, 10 τῶν ἐθνῶν οἱ δῆμοι Or. 52, 31 Or.
 δήποτε: 183, 15 C.
 δήπον: 186, 26 C. 187, 17 C.
 δήπουθεν: 190, 9 C.
 δῆτα: 101, 30—149, 18—150, 7—163, 14—175, 14—188, 2. 14 C. 191, 4 C.
 διά: m. Gen. örtlich 46, 27 διὰ παντός τοῦ περιβόλου Or — 49, 9 διὰ γῆς Or — instrumental 180, 9 διὰ τοῦ γράμματος . . . ἐκάλεσα C — 182, 30 διὰ γραμμμάτων — 3, 1 διὰ γραφικῶν διδασμάτων — 2. 18 διὰ στόματος φέρειν — 4, 2 διὰ γλώττης προφέρειν — 41, 2 διὰ τιμῆς ἤγγεν (vgl. ἄγω) — s. a. παρά.
 διαλαμπάνω: 75, 25 D. 99, 24 D. 72, 4 D — 106, 24 διελάβετο ἐν τῷ τρίτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ.
 διαβεβαίδομαι: 47. 19 Or — 162, 36—164, 34 C.
 διαβλέπω: 85, 6 D.
 διαβολικός: 62, 7 διαβολικῆ ἐντεχνία.
 διάβολος: 33, 24—36, 15—86, 15 D — 129, 3 C — 129, 25 τοῦ διαβόλου ἀναιδῆς τις ἐπιφρόνης C — 183, 3 C — 190, 17 τὸ τοῦ διαβόλου ξίφος C.
 διαγορεύω: 72, 30 D. 80, 1 D — 181, 34 οἱ θεοὶ . . . διαγορεύουσι νόμοι C.
 διαγωγή: 6, 7—23, 1 (= Thdt. ἀγωγή).
 διαδιδάσκω: 152, 29 θάνατον . . . διέδρα.
 διαζεύγνυμι: 91, 11 τὰς τῆς ἁγίας τριάδος ἐποστάσεις οὐ διεζευγμένας D.
 δαισιθάνομαι: 190, 12 C.
 διακονέομαι: 98, 30 D.
 διακόνισσα: 118, 1 (Canon 19).
 διακόρησις: 193, 9 προῆλθεν . . . ἐπὶ τὴν τῶν ἐπ' αὐτοῦ γεγενημένων διακόρησιν C (sc. Christus).
 διακρίνω: 165, 4 C.

διακυβέρονται: 157, 28 ἐγγεγυριστῶν τὴν τοῦτων διακυβέρονται, τῶν Χριστιανῶν λέγω C.
 διαλύπω: 14, 3 τῇ περὶ τὸν ἀληθῆ θεὸν εἰσεβεία διαλύποντος.
 διαλέγομαι: m. Dat. 86, 14 D. 164, 26 C — περὶ 53, 24 Or — πρὸς 74, 11. 89, 11. 22 D.
 διῶλεξις Gespräch: 81, 15 D.
 διαλύω: 50, 19 καθελεῖν καὶ διαλύσαι Or.
 διαμαρτύρομαι: 81, 15 D.
 διαμονή: 190. 13 C.
 διαμφοβητέω: 1, 23.
 διανάπανσις: 9, 27 ἐκ πολλῆς ἐκεχειρίας καὶ διαναπαύσεως ὄντες.
 διαναπαύω: 134, 14.
 διάνοια Vernunft: 46, 25 καθαρὰς διανοίας πεποιθήσει Or — 47, 27 τῷ προστάγματι τῆς διανοίας ἵπουροῦν Or — 48, 1 διάνοια ἰμ Gegensatz zu γλῶττα Or — 47, 24 ἡ ἐμὴ διάνοια τῶν θεῶν ἐνεργημάτων κοροσθεῖσα Or — 52, 8 τῆς διανοίας . . . τὸν λογισμὸν Or — 52, 28 τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων Or — 80. 6 τὴν διάνοιαν τῶν πετεινῶν D — 83. 1 τῷ τῆς διανοίας βλέμματι D — 91. 28 προῦπεθέμεθά σου τῇ διανοίᾳ D — 99, 12 λογικῆς φήσεως ὑπερβαίνει διάνοιαν D — 129. 32 ταῖς διανοίαις ἐγγεμίμενον C — 200, 16 καθαρὰν . . . τὴν διάνοιαν . . . παρασχεῖσθαι C — Sinn, Bedeutung 65, 19 αὕτη ἐστὶν ἡ διάνοια τοῦ 'ποιήσωμεν' D. — 96, 8 ἀναπτέξαι τῆς γραφῆς τὴν διάνοιαν D.
 διανοίγω: 146, 10.
 διανύω: 92, 10 D. 100, 9 D.
 διαπορθμεύω bringe Botschaft: 106, 5 τὰ ἐν τῇ Νικαεῶν . . . συνόδῳ κεκρυμένα διαπορθμεύσασκετε.
 διαπρέπω: 170, 16 ἐπὶ τῇ ὁδοδόξῳ διαπρέφαντος πίστει.
 διαπύσσω: 185, 18 C.
 διασθρόω: 183, 13 τὸ πάλαι τῇ θείᾳ ἤρσει διησθρωμένον C — 189, 22 γνώμην ἀποκαθίστασθαι καὶ διασθρῶν C.
 διασρήδην: 180, 3 C.
 διασθρόω schwinde hin: 190, 20 διεσθρήξεν αὐτοῦ τὸ σῶμα C.

διασκεδάννυμι: 180, 3 C. 181, 27 C.
 διασκέπτομαι: 25, 9—16, 18.
 διασκύλλω zerreiße: 182, 28 ὁρόντων τὰ
 . . . συμφώνως δόξαντα καὶ κριθέντα
 πάλιν διασκυλλόμενα.
 διασπᾶω: 49, 2 τῶν μελῶν αὐτοῦ κενθέν-
 των καὶ διασπασθέντων Or.
 διασπείρω: 129, 23 τὸ κακὸν C.
 διάστασις: 195, 16 C.
 διαστήκω: 84, 11 m. Gen. D.
 διαστρέφω: 179, 33 δοκεῖ ἢ ἐλήθεια
 διαστρέφεται C — 182, 32 ἔγνω ὁ βα-
 σιλεὺς διεστρέφεται τὸν Ἄρειον.
 διάστροφος: 186, 2 στόμα διάστροφον C.
 διατίθημι: 151, 37 ὀκνηρότερον διετίθη.
 διατιρώσω: 71, 25 s. βυθός D.
 διατρέχω: 151, 9 δίδραμιε δὲ εἰς πολλοὺς
 τὸ γενόμενον.
 διατριβή: 186, 24 τῆς ἐν τοῖς ἀποπημασι
 διατριβῆς ἀπαλλαγείς C.
 διατυπώω: 2, 8—133, 11—149, 2.
 διατύπωσης: 51, 29 Or — 52, 4 σωτηριώδει
 διατυπώσει Or — 52, 9 τῆς διατυπώσεως
 τὸν λογισμὸν σκοπήσειε Or — 108,
 12—154, 9 εἰς τὴν τῶν . . . ἐκκλησιῶν
 . . . διατύπωσιν.
 διαφορά: 83, 14 D. 91, 15 D.
 διαφορέω: 183, 19 C.
 διάφορος: 67, 10 D.
 διαφιλᾶντω: 51, 8 Or — oft in Brief-
 schlüssen ὁ θεὸς ἡμᾶς διαφιλᾶξει.
 διαφωνέω: 102, 2 διαφωνήσαι ταύτης τῆς
 σωτηρίου ὁμολογίας.
 διαφωνία: 129, 5 C.
 διαφραάττω: 187, 16 καλέμω . . . διεχέ-
 ραζας C.
 διαχειρίζομαι ich lege Hand a. mich: 58, 7
 διαχέω: 50, 30 τῶν θρησκειῶν . . . διακ-
 θέντων (vgl. App.) Or.
 διαχωρίζω: ἀπὸ 49, 12 Or — 92, 22, 27 D.
 δίγamos: 114, 17 διγάμοις κοινωνεῖν
 (Canon 8).
 δίδαγμα: 48, 22 Or.
 διδασκαλία: 48, 24 θεῶν διδασκαλιῶν
 Or — 53, 25 τοῦ παναγίου πνεύματος
 τὴν διδασκαλίαν ἀνάγραφτον ἔχοντας Or
 — 82, 21 κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν
 ἱερῶν γραφῶν vgl. 96, 28 D — 194, 10

καινὴν θρησκείας διδόναι διδασκαλίαν C.
 διδασκαλικός: 108, 12 Überschr. λόγος
 διδασκαλικός — 165, 34 λόγον . . .
 διδασκαλικὸν προσενεγκεῖν.
 διδάσκω: 48, 25 Or — 75, 8, 95, 3, 96,
 29 u. 8, D.
 διδαχή: 48, 22 Or.
 δίδωμι: 63, 3 δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ μέσον
 — 46, 23 εἰς νοῦν ἔδωκεν Or — 182,
 33 δώσοντα λόγον.
 διέπω: 8, 4, 57, 11 τὴν ἐπισκοπήν.
 διερευνάω: 81, 15 D. 82, 4 D. 91, 23 D —
 διερευνάομαι: 80, 24 D — 5, 18—32,
 14—168, 7—171, 31—192, 8 C.
 διευκρινῆς: 91, 24 D.
 διευκρινέω: 174, 28.
 διηγέομαι: 49, 28 Or — 76, 23 D —
 διηγέσασθαι . . . διήγημα 118, 12.
 διήκω: 189, 5 C.
 δίκαιος: 86, 10 D. 93, 18 D. 100, 26 D —
 46, 22 τὴν δικαίαν πίστιν Or.
 δικαιοσύνη: 47, 12 Or. 49, 20 Or. 50, 6 Or.
 δικαίως: setze fest 117, 2; = νομίμως
 180, 8 C.
 δίκη: 157, 6 ἢ θεία δίκη C.
 δικρανοφόρος fureifer: 187, 21 C.
 διοδέω = δίδειμι: 5, 29—140, 4.
 διοικέω: 193, 12 C.
 διολισθαίνω: intr. (vgl. ὀλισθαίνω), 62, 11
 διολισθαίνων . . . συγκρατέπειπτεν.
 διορίζω: 186, 17 C.
 διορίζω: 187, 26 C.
 διφθέρα: 109, 17 ψάλλειν ἐν ταῖς δι-
 φθέραις.
 δίχα: m. Gen. 66, 16 D.
 διχονοέω: 195, 8 C.
 διχονοία: 129, 4, 13 C — 181, 22 C.
 διώκω: 178, 33 τῆς συνόδου διωκθῆναι.
 δόγμα: 1, 25 ὀρθοδόξον δόγματος — 2,
 6 μοχθηρῶν καὶ ἀσεβῶν δογματῶν
 Ἀρείου — 83, 1, 84, 25 τῶν ἀποστο-
 λικῶν δογματῶν D — 91, 22 τὰ τῆς
 ἀληθείας δόγματα D.
 δογματίζω: 164, 19 C.
 δογματίζω: 50, 12 Or.
 δόξα: 47, 5 οὐράνιος δόξα Or — 50, 4
 τῆς θείας ταύτης εἰσεργεσίας τὴν δόξαν

Or — 93, 16. 24 ἀσεβεις δόξει D — 93, 13 δόξα σοι, ὁ θεός D.
 δοξάζω: 17, 26—100, 16 D — 111, 1.
 δράμα Schauspiel: 51. 14 ὁ ἀναξίου δράματος Or.
 δραματογράφος: 162, 33—172, 1—180, 30C.
 δύναμις: 46, 20 τῆ τῆς θεότητος τοῦ ἡμετέρου σωτήρος δυνάμει Or — 50, 8 τὰς δυνάμεις τῶν ἰγνιτάτων ἀρετῶν Or — 52, 14 δυνάμει τοῦ θεοῦ Or — 52, 28 ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἐναντίας δυνάμεως Or — 189, 7 δύναμις μετ' ἐνεργείας C — 79, 27 τῆς σοφίας τὴν δύναμιν D — 80, 5 τὴν τῶν θεῶν ῥημάτων δύναμιν D.
 δυναστεία: 50, 17 τὴν θείαν δυναστείαν Or — 51, 13 δυναστείαν τῆς οὐρανίου θεότητος Or.
 δυσεπίβητος: 71, 26 D.
 δάσις: 52, 27 τῆς τε ἐξίας καὶ τῶν πρὸς δάσιν χρηπίδων Or.
 δυσμενής: 53, 23 δυσμενέσιν ἰδονὴν προξενεῖν Or.
 δέσμορφος: 183, 17 C.
 δέστηνος: 35, 16 τὰ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν δέστηνα ῥημῖα (Br. Alexanders).
 δυσσημείω: 162, 10.
 δυσχερής: 85, 18 D.
 δυνωπέω erbitte: 162, 6 τὸν βασιλέα ἐδυνώπησε μεταδιδόναι αὐτοῖς παρησίας — 162, 19 δυνωποῦσι τὸν πρεσβύτερον ἐκείνον — pass. fürchten 151, 17 ἤστυνος δυνωπηθεῖσθαι τήρταπείνωσιν.
 ἔγγραφος: 103, 3 ἔγγράφως ἐκτίθεται — 114, 15 ὁμολογήσαι ἔγγράφως.
 ἐγκαθέξομαι: 200, 14 ἐνεκαθέσθην C.
 ἐγκαίρια: 174, 30—175, 9.
 ἐγκαταλαμβάνω: 190, 20 σέρις τῶ ἰῶ ἐγκατελημμένα C.
 ἐγκλημα: 183, 18 C.
 ἐγκόσμος: 76, 14 τὰς γήσις τὰς ἐγκοσμίου D.
 ἐγκρατής: 184, 7 ἐγκρατεῖς γερόναμεν C.
 ἐγκύκλιος: 31, 18 ἀρχὴν, τὴν ἀπ' ἀνίσχοντος ἡλίου πᾶσαν ἐγκύκλιον.
 ἐγκύπτω: m. Dat. = blicke hinein 55, 8.
 ἐγκωμιάζω: 48, 16 Or.

ἐγγυράτω: 16. 7—168, 12 vgl. διαγγυράτω.
 ἐγγέριμα: 187, 22 C.
 ἐγγελευς: 62. 10 δίκην ἐγγέλους.
 ἐγγρονίζω verweile: 169, 15.
 ἐθνικός Heide: 180, 23 πρὸς τὸ εἰς τὸν τῶν ὄλων θεὸν σίβας καὶ τοὺς ἐθνικούς ἐφελκύσαι C.
 ἔθνος: 49, 29 (var. ἐχθρός) Or — 50, 11 Or — 51, 10 Provinz: πάντων τῶν ἐθνῶν οἱ δῆμοι Or.
 εἰ μὴ ἄρα 174, 36.
 εἰδεχθής scheußlich: 190, 23 C.
 εἰδοποιέω: 186, 16 (HSS ὁδοποιέω).
 εἶδος: 51, 30 Or — 98, 8. 11. 14 εἶδος ἀσώματον D.
 εἶδωλον: 151, 31 τῶν εἰδώλων καταφρονοῦντας — 155, 6 τῆς περὶ τὰ μυστὰ εἶδωλα δεισιδαιμονίας . . . μεταβάλοιεν.
 εἰκότως: 47, 24 Or — 48, 2 καὶ μάλα εἰκότως Or.
 εἶκω: 162, 24.
 εἰκών: 65, 17 ἡ τοῦ θεοῦ εἰκὼν ἰπλή καὶ ἀσύνθετος D u. ö. — 75, 26 bildlich: ἐξ εἰκόνων D — 183, 3 εἰκὼν τε καὶ ἀνδρούς C.
 εἰλικρινής: 76, 2 εἰλικρινῆ ἀγάπην D — 200, 16 εἰλικρινῆ καθοσίωσιν C — 164, 28 μετὰ πίστεως εἰλικρινούς — 130, 5. 194, 8 εἰλικρινῆ πίστιν C.
 εἰλικρινῶς: 174, 33.
 εἰλίτω: 75, 27 ὡς τροχὸν εἰλιτόμενον D.
 εἴπερ: oft im Dialog, vgl. 71, 17. 84, 27. 85, 6. 86, 12 D — 164, 32 C.
 εἰρηνεῶς: 181, 12 τὰ πανταχοῦ εἰρηνεῖται C.
 εἰρήνη: 53, 16 εἰς μίαν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην τῆς καθολικῆς πίστεως βλεψάντες Or — 53, 20 τῆς . . . ἐντιμότητος εἰρήνης ἀξίαν ἀμοιβὴν Or — 180, 33 ἐν εἰρήνῃ C.
 εἰρώμις Reihe: 170, 1 τῆς τε καὶ εἰρώμι (= d. Reihe nach) ἱστορήσασιν.
 εἰς: 3, 11 ἦσθην εἰς τοσοῦτον — 100, 2. 4 ἦλθε εἰς τοῦτο D — 93, 12 εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν D — 72, 1 φήσομεν . . . εἰς τὸ D — 5, 14 τὴν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκκλήσιν — 66, 2 εἰς ἑὸν . . .

- ἀναγορευθεῖς D — 64, 14 πρότασις εἰς . . . D — 65, 1 ἀπόκρισις εἰς . . . D — 99, 15 εἰς ἀρούρασιν D.
- εἶς: 51, 5 εἰς πάντα δυνάμενος (rhetorisch) Or — 91, 7 ἓνα καὶ ἄλλον D.
- εἰσάγω: 49, 30 Or — 65, 10 D. 98, 18 D. εἰσδέχομαι: 185, 4 C.
- εἰσέτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον 31, 5.
- εἰσηγγέομαι: 88, 18 D. 94, 22 D.
- εἰσηγήσασθε: 161, 31 εἰσηγήσασθε εἰς τὴν βασιλείαν κατεθέσθαι — 167, 23 εἰσηγήσασθε εἰς τὸ θυσιαστήριον.
- εἰσπράττω: 93, 17 εἰσπραχθήσομαι δίκα ἐπὲρ D.
- εἶσω: 47, 11 εἶσω οἰκισθεῖσα Or — 47, 18 εἶσω τοῦ στήθους Or — 52, 7 εἶσω τῆς χώρας ταύτης . . . συνέκλεισε Or.
- ἐκ: 9, 27 ἐκ . . . διαναπαύσεως ὄντες — 67, 10 ἐκ διαφόρων καὶ οὐκ ἐξ ἐνὸς χρώματος . . . γράφοισιν D — 75, 8 διδάσκει ἐκ . . . τῆς σοφίας D 52, 20. 24 ἐξ . . . καιροῦ. ἐξ οὗ Or — 145, 1 ἐκ παιδότην.
- ἐκατοστή: 117, 2 δαριζόντες ἑκατοστὰς ἀπαιτοῦσαν (Canon 17).
- ἐκβάλλω: 96, 18 ἐκβαλόντες τῆς θεότητος D.
- ἐκβασις Ausgang (Ende): 182, 26.
- ἐκβασις: 85, 16 D — 185, 16 C.
- ἐκγονος: 101, 19 εἰς ἐκγόνοισιν D.
- ἐκδίδωμι: 69, 2 συνδημιουργὸν . . . ἐξέδωκε D — 72, 2 ἐξέδωκαν περὶ τῆς λέξεως D — 75, 21 ἐκδιδόμενον εἶπε D — 191, 14 ἑαυτοῖς . . . βρωθησομένων ἐκδεδόξασιν C.
- ἐκδικέω: 115, 2 (Canon 9).
- ἐκδοσις: 72, 5. 6. D. 100, 19 D.
- ἐκεῖ: 175, 5 καθεῖ.
- ἐκεῖσε = ἐκεῖ: 3, 8—4, 2—5, 19—13. 9—24, 28—140, 21—179, 13—182, 13 C — 191, 12 C. u. ὅ.
- ἐκκληρυστός: 102, 19 ἐκκληρυστός . . . γενέσθαι . . . τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.
- ἐκκλείω: 47, 15 Or.
- ἐκκλησία: 46, 10. 53, 18 τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Or — 53, 8 τὴν σωφρονεστάτην ἐκκλησίαν Or — 101, 19 D. u. ὅ.
- ἐκλήμπω: 182, 21.
- ἐκοντί: 182, 12.
- ἐκούσιος: 4, 18 ἐκούσιον πάθος vgl. 100 21 D — 101, 1 ἐκονσίως D.
- ἐκπαιδεύω: 53, 28 Or.
- ἐκπειροστέω: 148, 13.
- ἐκπίπτω: 23, 22 ὅπως μὴ . . . ἐκπέσοι τιμῆς C — 98, 11 οἱ τῆς ἐξ ἀρχῆς ἀδελφότητος ἐκπεσόντες D.
- ἐκπλήρωσις: 102, 4 μετὰ τὴν τῆς προσυνητῆς σκέψεως ἐκπλήρωσιν.
- ἐκπορεύομαι: vom Geiste 90, 10. 95, 1 u. ὅ. ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ πατρὸς D.
- ἐκστασις: 93, 10 ὡς ἐν ἐκστάσει γενόμενος D — 150, 29. 163, 24 εἰς ἐκστασιν ἤγαγε.
- ἐκτελέω: 175, 10.
- ἐκτέμνω: 112, 4. 5. 8 (Canon 1).
- ἐκτίκω: 190, 25 ὑπὸ μερίμνης ἐκτετηκός C.
- ἐκτίθημι: 69, 10 μαρτυρίαν ἀθηναικῆν εἰς μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ ἐκτεθεῖσαν D — vgl. 68, 25 D — 85, 19 τὰς μαρτυρίας . . . ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν ἐξέθεντο D — 93, 31 ἀκολουθοῦντι μάλιστα τοῖς δι' ἡμῶν . . . ἐκτεθεῖσι καὶ ὀριζομένοις D.
- ἐκτρέφω: 53, 13 τὸ μέτωπον . . . ἀρετῶν ἐξηγήσασθε σφραγίδα Or.
- ἐκφωνέω: 75, 17 D. 76, 11 D. 96, 27 τὰ παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος δι' ἡμῶν ἐκφωνηθέντα D, vgl. 101, 26.
- ἐκφώνησις: 1, 24.
- ἐκφωτίζω: 130, 1 τὸ ἅγιον πνεῦμα . . . τὴν θείαν βούλησιν ἐκφωτίζει.
- ἐλαττώω: 189, 28 C. 190, 4. 11 C.
- ἐλεύθερος: 48, 31 παντὸς νοσήματος ἐλευθέρων ἔδειξε Or.
- ἐλευθερώω: 51, 8 Or — 53, 2 ἀπὸ τοῦ βάρους . . . ἐλευθεροῖ Or — 83, 11 D.
- ἐλλείπω: 97, 3 D.
- ἐλλείπω: 51, 14 μηδὲ ἐλλείποντες τῆς ἀσεβείας Or.
- ἐλπίζω: 49, 14 τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας τὴν ἐλπίδα . . . προσδοκῶμεν Or — 51, 19 ἐλπίδα τῆς ζωῆς ἐπαγγελλλόμενοι Or.
- ἐμμανῶς: 50, 3 ἐμμανῶς καὶ τολμηρῶς Or.
- ἐμπήγνυμι: 67, 3 D — 193, 11 C.
- ἐμπίπτω: 92, 16 τὸ ἐμπεδὸν ἐπόδειγμα D.

- ἐμπλέκω: 191, 20 ταῖς . . . ζητήσεσιν ἐμπλαζέντες C.
- ἐμπλέω: SS, 21 D — 96, 26 φωτὸς ἐμπλεα D.
- ἐμπνέω: von Gott 52, 6 ἐνέπνευσε καὶ θίαν τοῖς ἡμετέροις ὀφθαλμοῖς Or — 93, 13 D — 95, 6 ὁ εὐαγγελιστῆς θεόθεν ἐμπνευσθεὶς D.
- ἐμποδόν: 51, 4 μηδενὸς φάλλον ἐμποδόν ὄτος Or.
- ἐμπροσθεν: 90, 2 τῶν . . . ἐμπροσθεν ὀφθέντων D — futurisch 70, 5 ἀποδείξω ἐν τοῖς ἐμπροσθεν τῶν ἀγώνων D.
- ἐμπυρος: 31, 6 ἔμπυρον ἔχον πίστιν.
- ἐμφανίζω: 101, 7 D.
- ἐμυτος: 20, 22—31, 7—162, 11.
- ἐν: 3, 14 ἐπερηγάσθην ἐν τοῖς ἀναγεγραμμένοις — 99, 21 γέγονεν ἐν τοῖς ἡμετέροις, ἵνα ἡμᾶς ποιήσῃ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ D.
- ἐνανθρωπείω: 63, 14.
- ἐνανθρώπησις: 99, 2, 24 D.
- ἐναντίος: 52, 27 τῆς ἐναντίας ὀνύμειος Or — 50, 20 ἐναντίως ἂν ἀπέβῃ Or.
- ἐναργής: 3, 2 ἐναργεῖς ἐπιλύσεις — 72, 30 πρὸς ἐναργῆ ἀπόδειξιν D — 135, 7 εἰς ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν — 88, 18 ἐναργεστάτων τῶν μαρτυριῶν vgl. 70, 26 D — 47, 28 ἡ πίστις ἐναργῶς δεικνυσίαι Or.
- ἐνάρετος: 2, 7 τῆ ἐναρέτῃ . . . συντόθῃ vgl. 16, 10.
- ἐναστράπτω: 93, 3 ἐναστράπτοισα . . . ἡ χάρις D.
- ἐνδύω: 52, 13 = i. e. Tempel einschließen Or.
- ἐνδοθεν: 47, 1 Or — 162, 1 ἀποκαλύπτει τὴν ἐνδοθεν ἐγκειμένην . . . ἀρεσίαι.
- ἐνδόξος: 51, 11 τοῦ ἐνδοξοτάτου ὁσίου ἐπεφοροῦντες Or — 53, 4 ἐνδόξοις εὐεργεσίας Or — 48, 7 ἐνδόξους ἐπαύροις . . . εἰπεῖν Or.
- ἐνέργεια: 189, 4 von Gott C — 153, 34 τὴν τοῦ σωτήρος Χριστοῦ ἐνέργειαν — vgl. 70, 11 D, 72, 27 u. ὁ. D.
- ἐνεργός: 77, 16 αἱ ἐνεργοὶ τῶν ψέσεων πάροδοι D.
- ἐνέχομαι: 189, 11 ὕβρωον πάθει ἐνέχουσαι C — 190, 19 ἐνεσχημέναις C.
- ἐνθεσμος: 185, 9 τὰς ἐνθέσμονας καὶ ἀπαραιτήτους θεραπειὰς τῷ θεῷ ἐπιτελεῖν C.
- ἐνθύμησις: 52, 11 ταχεῖα ἐνθυμήσει καὶ ἰδεῖν καὶ συνίεναι Or — 193, 2 οὐτε δὲ ἐνθυμήσεώς τινας ἀνείληπται C — 74, 23, 25, 29 ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐνθυμήσει u. ὁ. D.
- ἐνι: 150, 10, 153, 23 ὡς ἐνι μάλωτα.
- ἐνιδρώω: 185, 21 C.
- ἐπιστορεύω: 3, 8 ἐπιστορεύσας . . . ἐν τῇ βίβλῳ.
- ἐνοια: 47, 7 τῆ ἐνίων ἐνοίαις Or — Vorstellung 80, 10, 84, 4 u. ὁ. D.
- ἐννομος: 7, 3 πολέμῳ ἐννόμῳ (vgl. App.).
- ἐνοικέω: 49, 22 Or.
- ἐνορία: 49, 5 διὰ τε τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐνορίας διέδοραμεν Or.
- ἐνοχος: 192, 1 τοῖς ἑκαίροις . . . ἐνόχους ἦδη τῇ βουλῇ γενομένων C.
- ἐνοσαρκος: 4, 14 μετὰ τὴν τῆς ἐνοσάρκου αὐτοῦ παρουσίας οἰκονομίαν vgl. 98, 28 D, 99, 5 D.
- ἐντάτω: 106, 24, 111, 28, 30, 135, 3 ἐντάξει τῇ συγγραφῇ.
- ἐντελής: 53, 2 εἰς ἐντελῆ . . . λαμπρότητα Or — 53, 10 εἰς ἐντελῆ τὴν καθαρότητα Or — 88, 14 πρὸς ἐντελεστάτην πληροφορίαν D — ἐντελῶς 48, 9 Or.
- ἐντεῦθεν: 47, 3 αὐθις ἐντεῦθεν (b. Gegenüberstellung) Or.
- ἐντιμος: 53, 19 τῆς θεόθεν ἡμῖν παρασχέθεισος ἐντιμοτάτης εὐρήνης Or.
- ἐντολή: 97, 14, 100, 19 τῶν θεῶν ἐντολῶν D.
- ἐντόπιος = ἐγγίχιος: 151, 22 θαῦμα τοῖς ἐντοπίοις παρεχομένην.
- ἐντός: 174, 34 τῆς ὀρθῆς ἐντός ὧν πίστεως.
- ἐντυγχάνω: 168, 6 ἔ. τῷ συγγραμμάτι vgl. 166, 24.
- ἐντυπώω: 67, 2 D, 76, 3 D.
- ἐνωμότως: 163, 19, 23 ἐνωμότως ἔλεγεν.
- ἐνωσις: 83, 11 D (viell. Citat, vgl. App.).
- ἐξάγω: 53, 2 εἰς ἐντελῆ αἰωνίου φωτὸς ἐξάξει λαμπρότητα Or — 188, 15 ἐξάγομαι . . . λέγειν C.

ἐξάδω: 186, 21 C.
 ἐξαιρέτως: 49, 20 Or — 181, 26 C.
 ἐξάπαγω: 64, 16 D.
 ἐξαπατάω: 184, 5 C.
 ἐξάπτομαι: 173, 9 εἰς ὄργην . . . ἐξαφθείς.
 ἐξαρχος: 104, 14 τῆς ὑποουλίας ἐξαρχος.
 ἐξασθενέω: 190, 24 C.
 ἐξασκῶ: 185, 2 προσθεῖς . . . μάλα ἀκριβῶς ἐξησχημένα C.
 ἔξιμι: 74, 10 ἐξιναί τον βίον D.
 ἐξέλκω: 51, 3 ἐξέλκειν ἀπό τῆς ψυχῆς Or.
 ἐξεναντίας (adv.): 183, 16 C.
 ἐξερεῖγομαι: 183, 20 ἐξερεῖγεται ἐξώλων λόγους C.
 ἐξετάζω: 74, 18 D. 81, 26 D — 184, 6 C — 116, 5 (Canon 6).
 ἐξίσταμαι gerate in Ekstase: 153, 20 ἰδόντες . . . ἐξίσταντο — 166. 1 ἐξοτὰς ἐπὶ τοῖς γινομένοις.
 ἐξιστορέω: 11, 3.
 ἐξοδεῖν sterbe: 116, 2. 3. 7 (Canon 13).
 ἔξοδος: 46, 16 ἄρχοι τοῦ τέλους τῆς ἐξόδου Or.
 ἐξορία: 13, 13 τοὺς ἐν ἐξορίᾳ ὄντας ἀνακαλεῖσθαι — 119. 12 ἐξορία ὑπέπεσον.
 ἐξοριστος: 47, 14 Or.
 ἐξορμῶ: intrans. 178, 14.
 ἐξουσία: 52, 12 τοῦ ἀθανάτου θεοῦ ἐξουσίαν Or.
 ἐξουσιαστής: 101, 2 ἐξουσιαστής τοῦ θανάτου (v. Christus) D.
 ἔξοχος: 47, 25 ἐξόχους ἐπαίνοους Or.
 ἐξοφαινῶ: 171, 21 κατηγορίαν . . . ἐξόφηναν.
 ἔξωθεν: 47, 3 ἢ ἔξωθεν οὐράνιος δόξα Or.
 ἐξώλης: 183, 20 ἐξώλεις λόγους C.
 ἐπαγγελία: 22, 9.
 ἐπαγγέλλομαι: 51, 20 ἐλπίδα τῆς ζωῆς ἐπαγγελλόμενοι Or — 164, 22 φρονεῖν ἐπαγγελλόμενον C.
 ἐπάγω hinzufügen: 72, 10 λέγει . . . εἶτα ἐπάγει λέγειν u. ä. o. D.
 ἐπαδολεσχῶ: 148, 31 ἐπαδολεσχούντων ἀναγνώσασιν.
 ἐπαθλον: 194, 13 τὰ τῆς ἀθανασίας ἐπαθλα C — 200, 18 τῶν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπάθλων ἀξιόσθαι C.
 ἐπανος: 47, 5. 9. 13. 25 Or. 48, 9 Or. 49, 4 Or.

ἐπαίρω: 184, 4 σπονδαῖς ἐπαυρομένη C.
 ἐπακοῶ: m. Gen. 68, 25 D — 189, 1 C.
 ἐπάν: m. Optat. 94, 15 D.
 ἐπαναιρέομαι: 164, 30 ἐπανήρομαι φροντίδα C.
 ἐπαναλαμβάνω: 71, 5 D. 95, 23 D.
 ἐπανήλπις: 98, 5 D.
 ἐπαναπαύομαι: 111, 9.
 ἐπανίσταμαι: 159, 25.
 ἐπανορθόομαι: 200, 7 τὴν προτέραν ἐπανορθώσασθαι πλάνην C.
 ἐπάξιος: 48, 7 ἐπαίνοους ἐπαξιούς Or.
 ἐπαρχία: 113, 4. 12. 18. 31 (Canon 4) — 175, 17.
 ἐπανξάνω: intrans. 52, 24 ἐπὶ ἔξησεν Or.
 ἐπέγω: 46, 25 ἐπιθυμίας ἐπειγούσης Or — 180, 6 ἠπειγμένως C.
 ἐπέπειρο: oft im Dialog vgl. 64, 24. 66, 6. 16. 80, 14. 21. 81, 24 D.
 ἐπέισακτος: 189, 17 C.
 ἐπερωτάω: 96, 29 D, περὶ 67, 19. 84, 19 D.
 ἐπερώτησις: 66, 23 D.
 ἐπέγω: 184, 15 ἐπισχέτω γοῦν σε ἢ τῆς Ἀφροδίτης ὀμλία C — 182, 13 ἐπέχεσθαι = zurückgehalten werden.
 ἐπί: m. Gen. temporal: 3, 5 ἐπ' ἐσχάτων — 3, 18 ἐπὶ τῆς ἀνταρσίας τοῦ ἀνοσίον Βασιλίσκου — 162, 5 ἐπὶ τοῦ παρόντος — 162, 15 ἐπὶ τοῦ ἀσεβοῦς Αιζωνίου — local od. instrumental: 2, 16. 18 ἐπιμνήμης φέρειν — 184, 4 ἐπ' ἀδείας C — 185, 7 ἐπὶ τῆς αὐτῆς γνώμης ἐπιμένω C — 67, 29 ἔστι νοῆσαι καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ D vgl. 67, 18. 86, 5. 91, 15. 98, 25 D 164, 34 ἐφ' ἡμῶν (bei uns) C — mit Dat.: 72, 5 ἐπ' ἄλλαις ἱστορίαις D — z. Bezeichnung d. Zwecks: 185, 14 ἐπὶ κακῶ C — m. Accus. 184, 22 ἐφ' οὗ τι προπετείας ἐληλαχώς C — 86, 7 φανεροῦσθαι ἐπὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου πρόσωπον — 110, 1 (Diatypose 6).
 ἐπιβόω: 165, 16.
 ἐπίγειος: 68, 24 πάντων ἐπιγείων D — 82, 22 τὴν κτίσιν τὴν τε ἐπουράνιον καὶ ἐπίγειον D.
 ἐπιγιγνώσκω: 166, 2.
 ἐπίγνωσις: 93, 2 D — 141, 1.

ἐπιδεικνυμι: 50, 9 Or — 55, 18 D — 181, 8 ἐπιδεικνύοντες C.
 ἐπιείκεια: 163, 4 ἐπὶ τῆς προσοίσεως αὐτῶ θεοφίλου ἐπιείκειας.
 ἐπιζητέω: 51, 12 Or — 53, 11 Or.
 ἐπιθυιάζω: 10, 27 πόσα . . . ἐπεθείασαν οἱ χορημολόγοι.
 ἐπιθυμέω: m. Infin. 50, 5 Or — 97, 1 ἐπιθυμητὸν ἡμῖν = ἐπιθυμοῦμεν D.
 ἐπιθυμία: 46, 24 ἀγῆς καὶ εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας ἐπειγοῦσης Or.
 ἐπικαλέομαι: 188, 19, 20 C. 192, 9 C.
 ἐπίκειμαι: 47, 12 τοῦτων . . . ἐπικειμένων τοῖς προθέροις Or.
 ἐπίκλησις: 109, 23 διὰ τῆς ἱερῆς ἐπικλήσεως.
 ἐπιζουρέω: 165, 2 ἐπιζουρήσατε . . . τῆ ὁμοιοῖα C.
 ἐπιζουρία: 183, 14 ζουρισμοῦ τινα ἐπιζουρίαν εὔρασθαι C.
 ἐπιλέγω: 19, 13—84, 17 D.
 ἐπιμέλεια: 52, 22 μετὰ τῆς προσηγοῦσης ἐπιμελείας Or.
 ἐπιμένω: 83, 26 ἐπίμενε βυζόμενος D.
 ἐπίνειος: 25, 2.
 ἐπινείω: 149, 32.
 ἐπινίκιος: 45, 20 ἐπιτελέσας . . . ἐπινίκιον κατὰ Αἰκινίου ἑορτήν.
 ἐπίνοια: 69, 9 D — 184, 10 C.
 ἐπιξενόομαι: 149, 15.
 ἐπιπληκτικὸς: 163, 30 γράφειν ἐπιπληκτικώτερον.
 ἐπιπίω: 183, 16 ἐπιπίονσα τὸν ὄδοντα C.
 ἐπισημαίνομαι: 2, 19.
 ἐπίσημος: 51, 20 μετὰ ἐπίσημον κόσμον Or — 53, 5 ἐπισημότερος εἶναι . . . πέποιθα Or — 46, 8 τὴν ἐπισημοτήσαν ὁδὸν (Comparativ = Superlativ) Or, vgl. 166, 26 ταῖς ἐπισημοτέραις αὐτοῦ πρόξεσον ἀρκεσθησόμεθα — 134, 2 τοῖς μὲν ἐπισημοτέροις ὁμοτραπέζους λαβόν.
 ἐπισιδάζω: 51, 1 ὡς . . . τὸ φῶς . . . ἐπισιασθῆναι Or — 83, 27 ἐπισιδάζειν ὡς νῆφος περιῶ τὸ . . . φάγγος D.
 ἐπισοπή: 120, 6 ἐπισοπῆς χειροτονιας ἡξιωμένους.
 ἐπίσοπος: sehr oft, bes. im Dialog.

ἐπιστροφή: 115, 21. 26 (Canon 12 var. ἐπιστρέφειαν) — 163, 35 ἔξ ἐπιστροφῆς (Soer. ὑποστροφῆς) προσλαμβάνεσθαι (Soer. συλλαμβάνεσθαι).
 ἐπισυνάπτω: 72, 15 ἐπισυνάψας εἶπε D.
 ἐπισυροράπτω: 167, 6 δευτέραν ἐπισυροράπτουσαν (Soer. ἐπισυνάπτουσαν) διαβολήν.
 ἐπισωρεύω: 71, 25 μὴ σαντῶ . . . ἄφορμὰς ἀνένηδρους ἐπισώρευε D.
 ἐπίταγμα: 8, 13.
 ἐπιτειγίζω: 185, 13 C.
 ἐπιτέρομαι: m. Dat. 102, 14.
 ἐπίτομος: 168, 8 ὡς ἐν ἐπιτόμῳ . . . ἐργάσαντο.
 ἐπίτροπος: 149, 1 ἐπίτροπον καθίστα . . . ἐπὶ τοῖς οἴκοι γανομένοις ἀνελώμασι.
 ἐπιφάνεια: 72, 4 οἰκονομίαν τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου D.
 ἐπιφανής: 46, 6 ἐπιφανεσιτάτας ὁδοῦς Or — 47, 2 ἐπιφανεῖς καθίστησιν Or.
 ἐπιφημιζῶ: 32, 21 ἐκ τῶν ἐπιπεφημιζόμενων.
 ἐπιχωίω: 166, 4.
 ἐπιχωριάζω: 172, 3.
 ἐπολέθριος: 49, 26 ἐπολεθρίου σωματήριος ἐρημησίαν ποιῆσθαι Or.
 ἔπομαι: 193, 16 ὃ δὲ τοῖτοις ἔπειτα C.
 ἐπονειδιστος: 128, 7 C.
 ἔπος: 2, 2 ὡς ἔπος εἶπεῖν.
 ἐπορράνιος: 68. 23. 82, 22. 97, 30 D.
 ἐποφθαλμιζῶ: 35, 9.
 ἐρασίμος: 96, 27 ἐρασίμων μοι ὄντων τῶν ἱερῶν . . . λόγων D.
 ἐργαλεῖον: 67, 26. 27. 29. 68 u. s. o. D.
 ἐργαστήριον: 169, 14 τῆς ἡγίας . . . τοῦ . . . Ἀρειωνῶν ἐργαστήριον ἐργάται — 185, 27 Ἄρειον ἡμῖν ἀνομίας ἐργαστήριον καταστήσατο C.
 ἔργον: Gebäude 46, 13 ἔτι ἀρχομένον τοῦ ἔργου Or — 46, 21 τοῦτον τοῖνον τοῦ τηλικούτου ἔργου ὁ τεργίτης Or — Werk 76, 18 ἡγεῖσθαι τῶν ἔργων D — 47, 22 ἔργον ἰζανόν Or — 51. 16 ὄπαροῦς ἔργοις Or — 49, 1 τὸ ἀθάνατον ἔργον Or.
 ἐρεσχέλιος: 186, 15 διανοίᾳ τῶν ἐρεσχελούντων C.

ῥοσεγλία: 54, 30—175, 8—179, 34 C.
 ῥομος: m. Gen. 83, 21 D.
 ῥομώ: 83, 20 D.
 ῥοις: 53, 28 τὴν πολεμοποιὸν οὖν ἀπελάσαντες ἔριν Or.
 ῥομηναία: 49, 26 ῥομηναίαν ποιῆσθαι Or.
 ῥομηνεύς: 183, 3 κατὰς ῥομηνεύς εἰκῶν τε καὶ ἀνδρομῆς ἐστὶ τοῦ διαβόλου C.
 ῥομηνεύω: 65, 27 D. 95, 7 D.
 ῥοπετόν: 185, 19 τὴ ἰοβόλα τῶν ῥοπετῶν C.
 ῥοτερος: 46, 24 οὐδὲν ἕτερον εἰ μὴ Or — 129, 30. 181, 2. 21 οὐδὲν ἕτ. . . ἤ C.
 ῥοτεροοσίος: 86, 4 D.
 ῥοτι: 11, 24—13, 18—176, 9 ῥοτι τε (δὲ) καὶ — 119, 10 ῥοτι μὴν καὶ — 33, 22 ὡς ῥοτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον.
 εὐαγγελικός: 53, 26 αἱ εὐαγγελικαὶ βιβλοὶ καὶ ἀποστολικαὶ Or.
 εὐαγγέλιον: 66, 14. 20 D. 79, 4 D. 89, 14. 22 u. o. D.
 εὐαγγής: 96, 29 εὐαγγεῖς ἀκοαὶς D.
 εὐαρμοστός: 76, 10 D.
 εὐδαιμονέω: 47, 27 ἡ ἐμὴ διάνοια . . . εὐδαιμονεῖν δοκεῖ Or.
 εὐδαιμονία: 47, 17 τῆς εὐδαιμονίας τὸν τίπον Or — 49, 14 τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας τὴν ἐλπίδα . . . κατέχουμεν Or.
 εὐδοκέω: 49, 13 τὴ . . . μέγιστα τῆς αὐτοῦ θεότητος, οἷς ζῶμεν, οἷς εὐδοκοῦμεν Or.
 εὐδοκία: 3, 17 κατ' εὐδοκίαν τοῦ θεοῦ.
 εὐεργεσία: 47, 21 τὰς θείας εὐεργεσίας Or, vgl. 48, 3 Or. 50, 3. 16 Or. 53, 4 Or — 71, 7 D. 86, 25 D.
 εὐεργέτημα: 47. 24 ἡ ἐμὴ διάνοια τῶν θείων εὐεργετημάτων κοροσθεῖσα Or.
 εὐήθης: 186, 20 κατάβαλε τὸ εὐήθες τοῦτο ἀνόμημα C.
 εὐκλεια: 194, 4 ἡ τῆς ψυχῆς εὐκλεια C.
 εὐκληρία: 159, 5 ζήλω τῆς παρὰ τῶν πολλῶν εὐκληρίας — 174, 22 εὐκληρίαν (Thdt. εὐκλειαν) . . . προξενήσητε C.
 εὐκόλως: 48, 8 Or.
 εὐκοσμία: 195, 17 ἡ τῶν ὕλων εὐκοσμία C.
 εὐκταίος: 130, 5 τὴν εὐκταίαν ἀγάπην C.
 εὐκτήριον: 149, 19 εὐκτήριον ποιεῖν.

εὐλάβει: Frömmigkeit: 33, 12 Ἀγγιλᾶς . . . εὐλαβεῖς ὁμοῦ καὶ σοφίς . . . διαπρόεπον — 148. 6 εὐαντὸν δι' εὐλαβείας τῷ θεῷ ἑταπεινοῦτο (von Constantin) — 189, 10 εὐλάβειαν σήηπεται (von Arius) C — Constantin von sich selbst: 180, 6 πρὸς τὴν ἐμὴν ἐλθεῖν εὐλάβειαν C. 180, 29 παρὰ τῆς ἐμῆς εὐλαβείας C — Scheu, Respect: 45, 24 τοσαύτη τις εὐλάβεια καὶ αἰδῶς τῶν ἀνθρώπων τὸν βασιλεία κατεῖχε vgl. 55, 18. 134, 14—151, 14 ἡ δὲ δέει καὶ εὐλαβεῖς ἀνανεύει. εὐλαβέομαι Gott verehren: 181, 13. 19 C — 189, 20 = s. fürchten (Gegens. ἐλπίζειν).
 εὐλαβής: 154, 15 ἀνὴρ εὐλαβέστατος.
 εὐλαβῶς: 162, 16.
 εὐλαλος: 33, 18.
 εὐλόγος: 100, 8 ἴνα πᾶσαν ἡλικίαν εὐλόγησῃ (von Christus).
 εὐλόγος: 114, 4 ψήφω εὐλόγῳ οὐσίῃ (Canon 6) — 181, 5 εὐλόγον εἶναι . . . κατεφάνη C.
 εὐμαρῶς: 97, 2 D.
 εὐμένεια: von Gott 181, 20 C.
 εὐμετάδοτος: 33, 18.
 εὐνοια: 53, 16 Or.
 εὐνουχίζω: 112, 9 (Canon 1).
 εὐορκέω: 163, 22 εὐορκῶν πρὸς ἀπάτην.
 εὐπερίγραφος: 188, 13 δὸς . . . κύκλον εὐπερίγραφον C.
 εὐποία: 8, 26—46, 6 Or.
 εὐπορία: τοῦ λέγειν 48, 17 Or. 49, 28 Or.
 εὐπρέπεια: 183, 5 κάλλους αὐτῷ εὐπρέπειαν προσσηχανόμενοι C.
 εὐπρόσωπος: 169, 22 ὁδὸν εὐπρόσωπον . . . ἐσοφίσατο — 185, 12 διάστασις εὐπρόσωπον . . . ἐπιτευχίζειν C.
 εὐροίπιστος: 8, 30.
 εὐσέβεια: 70, 10 D. 92, 17 D — 184, 17 τῇ περὶ τὸν Χριστὸν εὐσεβείᾳ C.
 εὐσεβέω: 153, 35 τοὺς εἰς αὐτὸν εὐσεβοῦντας.
 εὐσεβής: 46, 24 εὐσεβοῦς ἐπιθυμίας ἐπιγοίσης Or — εὐσεβῶς: 80, 20. 23 D. 92, 18 D.
 εὐταξία: 120, 1 τὴν ἐκκληρωσιατικὴν εὐ-

ταξίαν τυπώσαντες — 135, 2 τῶν τῆς . . .
 ἐνταξίας κανόνων.
 ἐντελής: 152, 26 πρὸς ἐντελοῦς γυναικός.
 ἐντεχνία: 83, 27 D — 162, 34—169, 10
 εἴτονος: 167, 16 φηγῆ τε ἐντόφῃ χρῆσά-
 μενος.
 εὐτοπιζῶ: 68, 18 D. 75, 17 D. 77, 7 D.
 εὐφημῶ: 32, 5.
 εὐφραίνω: 18, 15 εὐφραينوμένης (εὐθ-
 νομένης H) τῆς ἀρχῆς.
 εὐφρῶς: 188, 24 καὶ μύλα γε εὐφρῶς C.
 εὐχαριστήρια: 13, 11.
 εὐχαριστία: 49, 4 εὐχαριστίας ἐπαινοῦς
 διακρίων Or.
 εὐχερός: 200, 3 εὐχερές σε μαθεῖν C —
 142, 5 καταμαθεῖν εὐχερές (Thdt. εὐ-
 πετές).
 ἐφάμιλλον: 9, 28 ἐφάμιλλον φρόνημα.
 ἐφαρμόζω: 189, 19, 20 C.
 ἐφίστημι: 146, 16 ἐπιστήσασα τὸν νοῦν,
 vgl. νοῦς.
 ἐφοδῖον: 119, 19—116, 3 τοῦ δεσποτικοῦ
 ἐφοδῖον μὴ ἀποστειρεύσθω (Canon 13).
 ἐφοδός: 152, 10 ὅπως διαφύγη τὴν ἐφο-
 δον — 167, 22 ἐφοδον ποιήσας τῇ
 ἐκκλησίᾳ vgl. 169, 22.
 ἐφοῦδ': 166, 11 τὸ ἱεραικὸν ἐφοῦδ' περι-
 τίθησι.
 ἐφθόρος: subst. 49, 25 Or — 129, 29 C
 = Teufel 52, 18 Or — adj. 50, 9 Or.
 ἔχισ: 190, 19 ἔχως ἐνισχημένας δὴγματι C.
 ἔχω: prägnant 70, 25 τὸ γὰρ ἦν' . . .
 τὸ προὔπάρχον οὐκ ἔχει D — 187, 3
 εἰ πίστεως ἔχοιτο.
 ἔωος: 52, 26 τῆς τε ἑῶας καὶ τῶν πρὸς
 δῖαν χορηπίδων Or.
 ἔωθεν: 153, 19.
 ἔως: 52, 25 ἔως δὲ τοσοῦτου (adv.) Or
 — 63, 29 ἔως ὅτε.
 ζάλη: 120, 11 θορόβων καὶ ζάλης ἐνέ-
 πλησε — 183, 19 ζάλις καὶ . . . τρι-
 κυμίας κακῶν διαφορομένη C.
 ζάω: 49, 13 ἐκεῖνα, οἷς ζῶμεν Or — 51,
 5 ὁ ζῶν τῆς ἀληθείας λόγος Or.
 ζητέω: 53, 29 λάβωμεν τῶν ζητούμενων
 τὴν λύσιν Or — 65, 3 D — 72, 16 D
 — 81, 13, 16, 19 D.

ζήτημα: 65, 5 ζήτημα ἐνέβαλε D.
 ζήτησις: 88, 16 D — 81, 18 f καταλείπει
 ζήτησιν D.
 ζυγομαχία: 55, 4 ἐπισκόπων τὴν πρὸς
 ἀλλήλους ζυγομαχίαν.
 ζωγράφος: 67, 9 D.
 ζωή: 47, 1 τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπείας
 Or — 51, 21 ἐλπίδα τῆς ζωῆς Or —
 94, 20 ἐκ τῆς ἀληθοῦς πηγῆς τῆς ζωῆς
 D — 95, 10 ff περὶ ταύτης τῆς πηγῆς
 τῆς ὄντως ζωῆς D — 164, 27 περὶ τοῦ
 λόγου τῆς ζωῆς C.
 ζωοποιός: 98, 20 ἄνευ τοῦ ζωοποιῶ (so
 A¹HR ζωτιζοῦ D. übr. HSS) D.
 ζωτικός: 98, 19 τὸ κατὰ φύσιν . . . ζωτικὸν D.
 ἦ: 4, 11 f οὐκ — ἀλλ' ἦ.
 ἡγέομαι: τῶν ἔργων 76, 18 D.
 ἡγουν: 13, 5 ὃ γε μὴν Ῥουφῖνος ἡγουν
 Γελάσιος — 153, 30 σέβας ἀπενέγκοντο
 . . . ἡγουν δόξαν . . . σχῶσι — 174,
 18 τοῖς πλημμεληθεῖσιν ἡγουν (Thdt.
 εἰτ' οὖν) κατὰ σφέλιμα συμβεβηκόσι
 C — 180, 2 φιλονεικίας ἡγουν μᾶλλον
 κακομαχίας C — 189, 29 μορφή . . .
 ἡγουν (var. εἴθουν) σχῆμα C.
 ἡδονή: 53, 23 Or.
 ἡλικία: 100, 5 εἰς προκοπὴν καὶ αὐξήσιν
 ἡλικίας: D — 100, 8 ἵνα πᾶσαν ἡλικίαν
 εὐλογῆσῃ D.
 ἡλιος: 81, 23 D.
 ἡμέρα: 50, 13 Or — 74, 27 ἡμέρας — νκ-
 τὸς D — 76, 7 ἐκ τῆς περιόδου τῆς
 ἡμέρας καὶ τῆς νκτὸς D.
 ἡμέτερος: 169, 3 οἱ ἡμέτεροι im Gegen-
 satz zu τοῖς διαμενεῖσι.
 ἡμυθής: 190, 23 C.
 ἡμιόλιος: 117, 5 ἡμιολίας ἀπαιτῶν (Ca-
 non 17).
 ἡνία: 169, 13 τὴς ἡνίας . . . ἐκράτει.
 ἡπειγμένως: 180, 6 C.
 ἡπιος: 49, 10 ἡπίαν . . . ἀνεξικακίαν Or.
 ἦτοι: 73, 11 D — 89, 25 D — 92, 19 D — 147, 33.
 θάλαττα: 49, 6 f. ἐπιβαίων τὴν ἀγρίαν
 θάλατταν καταπατήσας ἐπέξενσε Or —
 81, 22 D.
 θαμά: 160, 5.
 θανάσιμος: 129, 6 θανάσιμα φέρομακα C.

θάνατος: 83, 11 D — 100, 23 ἐβασίλευσε γὰρ ὁ θάνατος . . . ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας D — 100, 25. 29. 101, 3 D.
 θάτερος: 89, 17 τῶν θατέρων προσώπων D — 92, 20. 23 θάτερον τοῦ θατέρου D.
 θαῦμα: 46, 10 παντὸς θαύματος μεῖζον Or — 51, 25 τὸ μέγεθος τῶν οἰκωδωμάτων . . . παρέχεται τὸ θαῦμα Or.
 θαναμάζω: 79, 27 τὴν δύναμιν D — 88, 20 θαναμάζομεν, πῶς D — 99, 14 θαναμάζοντος τοῦ φιλοσόφου . . . εἰς τὴν ἀκρόασιν D.
 θαναμαστός: 46, 26 θαναμαστὴν τινα κόσμον λαμπούτητα Or.
 θαναματοργεῖω: 101, 10 ὁ θαναματοργῶν D.
 θαναματοργία: 100, 19 τὰς τε τῶν σημείων . . . θαναματοργίας D.
 θεία: Sehkraft: 52, 6 ἐνέπνευσε θείαν τοῖς . . . ὀφθαλμοῖς Or.
 θεάομαι: 48, 30 γυναῖκα . . . θεασάμενος Or — 181, 20 τεθεάμεθα τὸν ἄνδρα C.
 θεατής: 184, 12 τῆς μανίας πολέμιον θεατής C.
 θεατός: 97, 30 D.
 τὸ θεῖον: 47, 9 ὁ πρὸς τὸ θεῖον ἔπαινος Or — 50, 26 μετὰ τῆς ἀγνοίας τοῦ θεοῦ Or — 53, 27 περὶ τοῦ θείου φρονεῖν Or — 64, 19 μὴ ἄρα ἀνθρωπόμορφον τὸ θεῖον D, vgl. 89, 16 D.
 θεῖος: 46, 14 θείῳ νεύματι Or — 47, 7 φόβος θεῖος Or — 47, 19 τὰς θείας εὐεργεσίας Or — 47, 24 τῶν θείων εὐεργετημάτων Or — 48, 13 ὁ θεῖος λόγος τῆς ἀληθείας Or — 48, 17 ὁ θεῖος σωτὴρ ὁ ἡμέτερος Or — 48, 22 ἀπὸ θείων διδασκαλιῶν Or — 48, 26 τῆ τοῦτου θεία προνοία Or — 49, 3 θείῳ ἰάματι Or — 49, 5 τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ σταθιρὸν βάδισμα Or — 49, 7 τοῖς θείοις ἔγνεσι Or — 49, 21 τοῦ ἰδίου θείου πνεύματος Or — 49, 31 τῷ θείῳ νόμῳ Or — 52, 19 ἐκ τοῦ θείου νόμου Or — 50, 3 τῆς θείας ταύτης εὐεργεσίας Or — 50, 12 θεῖον ὀρώμεν οἰκτον Or — 50, 18 τὴν θείαν δυναστείαν Or — 52, 21 τὸ θεῖον καὶ ἄγων πρόσταγμα Or — 53, 24 περὶ θείων πραγμά-

των Or — 67, 15 διὰ τῶν θείων πραγμάτων D — 68, 25 ἐκ τῶν θείων γραφῶν D — 80, 5 τὴν τῶν θείων ὁμιλιῶν δύναμιν D — 87, 22 ὁ θεῖος Πέτρος D — 96, 26 θεία . . . τὰ : . . ἐκφωνηθέντα D — 97, 14 τοῦ θείου χαρίσματος D — 98, 14 τὸ θεῖον εἶδος D — 129, 20 τοῦ θείου νόμου C — 129, 29 θείαν χάριν C — 130, 1 θείαν βούλησιν C — 167, 27 τὸ θεῖον γράμμα für das kaiserliche Schreiben — 183, 11 τῆ θεία ῥήσει C.

θέλῃσις: 129, 8 θελήσει θεοῦ C.

θέλω: 72, 7 D — 82, 3. 6 D.

θεμέλιος fundamentum: 46, 12 τοὺς θεμελίους . . . ἐρριζῶσθαι . . . γινώσκομεν Or.

θέμις: 47, 12 Or.

θεογνωσία: 149, 23.

θεόθεν: 53, 19 τῆς . . . θεόθεν . . . εὐρήνης Or — 95, 6 θεόθεν ἐμπνευσθεῖς D.

θεολογέω: 87, 17 D — 88, 7 D — 89, 9 ἀπόδειξις θεολογοῦσα D.

θεομάχος: 64, 12 ὑπὲρ τοῦ θεομάχου Ἄρειου D, s. Ἄρειος.

θεομωσία: 140, 7 τῶν θεομισῶν τυράνων.

θεόπνευστος: 53, 29 ἐκ τῶν θεοπνεύστων λόγων Or — 129, 16 ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς C.

θεοπροπέως: 119, 30.

θεός: 46, 7 τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ Or. 49, 18. 50, 12 u. ὁ. τοῦ σωτήρος ἡμῶν θεοῦ Or — 51, 27 ὁ πάντων δυνάστης θεός Or — 52, 12 τοῦ ἀθανάτου θεοῦ Or — 52, 14 δυνάμει τοῦ θεοῦ Or — 52, 17 τὴν τοῦ θεοῦ ἀγνωσίαν (Wortstellung!) Or — 53, 5 τοῦ ἀθανάτου καὶ τοῦ ἡμετέρου θεοῦ Or — 130, 4 τῷ παντεφόρῳ θεῷ C, vgl. auch 180, 17 C — 180, 23 τὸν τῶν ὕλων θεόν C — 187, 2 ὁ πάντων κηδεμὼν θεός C — s. a. λόγος und Χριστός.

θεοσέβεια: 128, 6 ὁ τῆς θεοσεβείας ἐχθρός C.

θεότης: 46, 20 τῆ τῆς θεότητος τοῦ ἡμετέρου σωτήρος δυνάμει Or — 48, 21 γαληνῶ νεύματι τῆς αὐτοῦ θεότητος Or — 48, 29 τὴν ἀγνὴν αὐτοῦ θεότητα

Or — 49, 13 Or — 50, 21 Or — 51, 14 τῆς οὐρανόθεν θεότητος Or — 65, 12 f μᾶς οὐσῆς τῆς τῶν ἀμφοτέρων προσώπων θεότητος D — 65, 16 τῆς τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ θεότητος D — 83, 15 τῆς τε θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σαροῦς D — 83, 20 D — 88, 3 D — 90, 22. 26. 91, 9 μίαν θεότητα D — 99, 25 D.

θεόφιλος: 96, 7 θεοφιλέστατε φιλόσοφε D.

θεραπεύω heile: 10, 16 τὴν παλαιὴν ἀπιστίαν — 184, 20 τοὺς ἄλλους θεραπεύσαι C.

θεράπων: 181, 10 τὸν τοῦ θεοῦ . . . γνήσιον θεράποντα C — 53, 1 τοῦ αὐτοῦ θεράποντος Or.

θερός: 162, 2 θερμοτήτην . . . τοῦ βασιλέως ψυχῆν — 188, 20 εἰπέ μοι ὧ θερμοτάτῃ σὺ C.

θείσις: 46, 19 ἀκνήτον τῇ θέσει τῆς πίστεως Or — 188, 26 θέσεως νόμῳ C.

θεσίσιμα: 2, 4 ἐκ . . . θεσίσιματος — 53, 27 τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσίσιματα Or.

θεωρέω: 76, 10 D.

θεωρία: 50, 12 Or — 74, 9 D.

θήρατρον: 11, 32.

θησαυρός: 184, 4 τὸν τῆς παρανοίας . . . θησαυρόν C.

θλίψις Sträuben: 149, 32.

θόρυβος: 129, 5 τοὺς θορύβους . . . ἐνίγησε ἢ λαμπρότης.

θράττω: 187, 23 C.

θρέμμα: 168, 33 θρέμματα = Schafe oder Herde.

θρησκεία: 33, 26 τῇ οὐρανόθεν θρησκείῃ — 50, 28 f τῶν θρησκείων τὰ γένη Or — 200, 4 εἰς τὴν ἀγιωτάτην . . . θρησκείαν C.

θρυσαστήριον: 149, 21 θρυσαστήρια πηγνύειν.

θώπαξ: 162, 10.

θωπεία: 149, 23.

θῶψ: 158, 24 θῶπα ἀροθίνιον τοῦνομα Ἐντόσιον.

ἴμα: 49, 3 θείῳ ἵματι Or — 50, 15 τὴν τοῦ σωτηριώδους ἵματος ἀνεξιζαζίαν Or.

ἴδομαι: 184, 19 C.

ιατρούς: 91, 22 ὡς ἱατροὺς ἄριστος D.

ἴδιος: 9, 21 τοῦ ἴδιον θεῖον πνεύματος Or — 50, 12 ἰδίῃ θεωρίᾳ Or — 50, 25 τὴν ἴδιαν λειτουργεῖ τάξιν Or — 51, 28 τῆς ἰδίας . . . ἀρετῆς Or — 95, 1 ἴδιον mit Gen. D — 98, 20 ἰδίως D — 162, 30 κατ' ἴδιαν = privatim.

ἰδοῦ: 71, 12 D — 85, 12 D — 89, 8 D — 91, 14 D — 184, 17 ἰδοῦ δὴ πάλιν αὐτῷ C.

ἰδρώω: 191, 16 C.

ἱερατικός: 118, 18 ὁ ἱερατικὸς κατάλογος.

ἱεροφάντης: 94, 2 ὁ ἱεροφάντης Παῦλος D.

ἱερώω: οἱ ἱερωμένοι 109, 9 — 118, 16. 17. 22 — 162, 12.

ἰθύνω: 180, 34.

ἱκανός: 47, 22 ἔργον ἱκανόν Or.

ἱκεσία: 93, 30 διὰ τῶν . . . ἱκεσιῶν ἡμῶν D.

ἱκετεῖα: 164, 32 C — 184, 14 C.

ἱκέτης: 184, 17 ἱκέτης ἔρχομαι C.

ἴκω: 92, 9 D — 187, 4 C.

ἴνα: 92, 23 διὰ τοῦτο . . . ἴνα D — 96, 30 mit Ind. fut. D.

ἰοβόλος: 185, 19 τὰ ἰοβόλα . . . πέφικεν C.

ἰός: 184, 24 C — 190, 19 C.

ἱππῆλατος: 188, 12 ἱππῆλατον πεδίον C.

ἰσοδύναμος: 66, 13 D.

ἰσόπεδος: 46, 17 ἰσόπεδος πορεία Or.

ἰσοπροσήγορος: 79, 7 D.

ἰσοσχέδιος: 86, 6 τὸ ἰσοσχέδιον D.

ἰστορέω: 76, 6. 17 D — 148, 24 Ἰνδιαν ἰστόρησεν.

ἱστορία: 72, 5 D — 76, 9 D — 148, 13 ἱστορίας ἔνεκα — 148, 15 ἱστορίας χάριν.

ἴστωρ: 77, 8 ἴστωρ γενόμενος D.

ἰσχυρός: 52, 2 ἰσχυροτάτοις νεύροις Or.

ἰσχύς: 200, 2 C.

ἰσχύω: 100, 23 οὐτε ἑαυτοῦς . . . ἀρπάσαι ἰσχύσαμεν D.

ἴσω: 47, 18 Or.

ἰταμότης: 183, 8 C.

ἴγνος: 49, 7 τοῖς θεοῖς ἴγνεσι Or.

καθέ, καθέπερ: sehr oft — vgl. 66, 2. 10 D — 69, 3 D — 91, 6 D — 101, 1 D.

καθαιρέω: 50, 19 Or — 117, 6. 27 (Canon 17, 19) — 184, 23 C.

- καθάραξ: 183, 5 C.
καθαρός: 46, 25 καθαρός διανοία: πε-
ποιθήσει Or — 200, 15 καθαρὰν . . .
διάνοιαν C — 53, 5 καθαρωτάτη πίστει
Or — 192, 6 καθαρὰν . . . συνείδησιν
C — 181, 9 τὸ τῆς ἡμετέρας χρίσεως
καθαρόν τε καὶ ἀδιάστροφον C —
181, 31 τὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας
καθαρόν C.
καθαρότης: 182, 21 — 49, 18 Or — 67, 5
D — 53, 11 τὴν καθαρότητα τῆς κα-
θολικῆς πίστεως Or.
καθέδρα: 189, 3 τῆς ἀφορισμένης καθέ-
δρας κύκλον περιγράψαι C.
καθιδρῶν: 51, 19 Or.
καθικετεῖω: 93, 28 D.
καθίστημι: 47, 2 ἐπιφανεῖς καθίστησιν
Or — 50, 5 ἀφανῆ καταστήσαι Or —
191, 10 ἡμᾶς εἰς φῶς κατέστησας,
σαυτὸν δὲ εἰς σκότος C — 188, 16
εἰς μέσους καταστήσω C.
καθολικός: 46, 9 καθολικὴ ἐκκλησία Or
u. δ. — 53, 11 τῆς καθολικῆς πίστεως
Or u. δ. — ἐν καθολικαῖς (sc. ἐπιστο-
λαῖς) 87, 16 D — 96, 20 D.
καθόλον: 112, 26 — 114, 1 — 116, 6.
καθομολογῶ: 89, 20 D — 92, 2 D.
καθοράω: 51, 11 Or.
καθοσιόω: 49, 17 τῆς ἐμῆς καθωσιωμέ-
νης ψυχῆς . . . τὴν καθαρότητα Or.
καθοσίωσις: 48, 13 Or — 49, 27 Or —
200, 16 C.
καθυποκρίνομαι: 191, 23 C.
καθυποτάττω: 148, 5 — 154, 14.
καθός: oft — vgl. 70, 1 D — 71, 4 D
— 72, 20 D — 16, 21.
καυότερον (denno?): 151, 36.
καυότης: 98, 4 D.
καιρός: 52, 20 ἐξ ἐκείνου γὰρ καιροῦ
Or — 67, 19 ἐπὶ τοῦ παρόντος καιροῦ
D — 166, 9 προβάτος τοῦ καιροῦ.
καίτοι = καίπερ: 151, 37 — vgl. γε.
κακοδοξία: 128, 9 C — 181, 27 C.
κακόδοξος: 88, 25 κακοδόξοις . . . ἐνοίαις D.
κακομαχία: 180, 2 C.
κακόνοια: 49, 29 Or.
κακοτεχνάομαι: 129, 4 κακοτεχνισάμε-
νος C.
κακοτροπία: 18, 10.
κάλαμος: 184, 24 C — 187, 15 C.
κάλλος: 183, 5 C.
καλοκάγαθός: 162, 11 ὁ δὲ βασιλεὺς ἔμ-
φρον ἔχων τὸ καλοκάγαθός.
καλός: 48, 9 τῷ πάντων τῶν καλλίστων
δημιουργῶ Or.
καμπτήρ: 75, 27 ἐπ' αὐτὸν τὸν καμ-
πτῆρα ἐπανιών D.
κανών: oft, vgl. 112 ff.
καρπός: 47, 1 ἀθανασία: καρπὸν ἀθροί-
ζουσα Or.
καρποφορέω: 101, 6 D.
κατά: m. Acc. 50, 13 καθ' ἡμέραν καὶ
κατὰ χρόνους Or — 1, 25 — 2, 1 κατὰ
τὴν σύνοδον — 5, 26 κατὰ τὴν βίβλον
— 67, 21 κατὰ τὸ αὐτὸ D u. ä. δ. —
159, 29. 34 τοῦ κατὰ Ἄρειον προεβυ-
τέρου, vgl. 169, 16 — 162, 20 — 44, 9
κατὰ λέξιν = wörtlich — m. Gen. oft;
vgl. 22, 1 — 85, 8 D — 93, 18. 25
D — 11, 19 — 3, 2 κατὰ τῶν σοφισμά-
των . . . ἐπιλύσεις.
καταβολή: 75, 12 u. δ. πρὸ καταβολῆς
κόσμου D.
καταδουλόω: 47, 22 Or.
καταθαροῦν: 161, 31.
κατακρίνω: 186, 27 C.
καταλαζονεῖομαι: 62, 25.
καταλαμβάνω: 52, 28 Or — erreiche:
48, 2 τοὺς ἀνωτέρω . . . τόπους κατα-
λαμβάνει Or — 163, 26 καταλαβόντα
. . . τὴν Ἀλεξάνδρειαν, vgl. 167, 13 —
168, 31 — 169, 32.
καταλείπω: 35, 9 καταλείψας — 119, 5
καταλείψαντες.
καταλήπτικον (τὸ): 98, 27 D.
κατάληψις: 99, 1 D.
κάταλος: 152, 6 ἔλγην κάταλον καὶ
βαθντάτην.
καταλίω: 53, 22 καταλιθέντων τῶν
πολεμίων Or.
καταμάχομαι: 194, 18 C.
καταναγάζω: 188, 9 C.
καταντῶ: 48, 13 Or.
καταξίωω: 48, 19. 30 Or — 49, 23 Or
— 53, 16 Or.
καταπατέω: 49, 6 Or.

- καταπίπτω: 51, 16 Or — 68, 10 καταπίπτεις ἐκ τῶν σεαυτοῦ λόγων D.
κατάρουπος: 190, 23 C.
καταρχή: 91, 22 ἐκ πρώτης καταρχῆς τῶν λόγων D.
κατασκέλλω: 190, 22 κατέσκληκεν C.
κατασκευάσμα: 116, 20.
κατασκευή: 67, 25. 28 D.
καταστέλλω: 159, 25 ἵνα συμφορὰν καταστείλῃς.
καταστρέφω: 7, 8 καταστρέφει τὸν βίον, vgl. 14, 27.
καταστροφή: 187, 11 πρὸς ἔσχατον ἀποκλινεῖς καταστροφῆς C.
κατατολιμῶ: 88, 25 D.
καταφλέγω: 83, 8 D.
καταφρόνισις: 98, 1 D.
καταχρηστικῶς: 36, 4.
κατεπέχω: 176, 31 κατεπέχουσα viell. volkstümlich für τῷ δακτύλῳ δεικνῆσα (vgl. Thdt. 86, 9f).
κατενθίνω: 148, 7.
κατέχω: 49, 15 Or.
κατηγόρημα: 180, 31 C.
κατηγήσις: 180, 31 οὕτως τεταπεινωμένον καὶ κατηγῆ τεθεάμεθα τὸν ἄνδρα C.
κατηγέομαι: 112, 15. 18—116, 9—165, 32.
κατήχησις: 116, 10.
κατισχνῶ: 190, 21 τὸ σῶμα πᾶν κατισχνῶθέν C.
κατιέω: 167, 20.
κέλευσις: 129, 6 κατὰ θεοῦ κέλευσιν C — 182, 22 κατὰ τὰς βασιλικὰς κελεύσεις.
κεφαλαία Kopfsteuer: 191, 15 προσθήκη κεφαλαίων δέκα.
κεφαλαῖον: 46, 9 ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἡγιοτάτου νόμου τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας Or.
κεφαλή: 128, 18 κεφαλῆς ὑποστήσεται τιμωρίαν (capitis damnatio) C.
κηδεμών: 51, 6 τῆς ἡμετέρας σωτηρίας κηδεμών Or.
κηλίς: 159, 26 μὴ . . . ἀθόους αἵμασι κηλίδα . . . προσάψῃς.
κήρυγμα: 183, 19 C.
κινέω: 52, 5 Or — 80, 10 D.
κίνησις: 189, 2 τὴν κατὰ τὸν τόπον κινεῖσθαι κίνησιν.
κίων: 46, 19 κίονες κίονος λαμπρότεροι Or.
κληρικός: 116, 32 (Canon 17).
κληρώω: 77, 16 D.
κλίμαξ: 108, 8.
κλίνω: 151, 19. 153, 14 γόνυ κλίνασα.
κοινός: 53, 9 τῆς ἀγνῆς κοινῆς τε πάντων ἡμῶν μητρός (von der Kirche) Or — 53, 18 τῷ κοινῷ τῶν πραγμάτων συμφέρον Or — 53, 20 κοινῶς Or.
κοινωνία: 194, 14 ἀγάπης κοινωνία C.
κόλπος: 55, 8 ἐν τῷ οἰκείῳ κόλπῳ θεμενος.
κοιμῆ: 48, 3 στενὸν κοιμῆ Or — 149, 4 κοιμῆ νήπιον (vgl. Eus.).
κομιτάτον: 163, 9 ἐπὶ τὸ κομιτάτον γενέσθαι — 179, 15 φθάσας τὸ κομιτάτον.
κόπος Ermüdung: 166, 24 μήπως κόπον ἐμπούσωμεν.
κορέννυμι: 47, 24 ἢ ἐμὴ διάνοια τῶν θείων ἐνεργημάτων κορεσθεῖσα Or.
κορβαντιῶ: 62, 13 κορβαντιῶν ἀλαζονικῶς . . . ἐφέρετο.
κορφή: 46, 11. 15 Or.
κόσμος: Schmuck 46, 26 κόσμον λαμπρότητα Or — 51, 20 μετὰ ἐπισήμον κόσμον οἰκοδομοῦντες Or — Kosmos 51, 17 Or — 50, 24 Or — 52, 16 Or — 67, 25 D — 68, 1. 14 u. 8. D.
κορψισμός: 183, 14 κορψισμοῦ τινα ἐπιχορίαν εἶρασθαι C.
κραδαίνω: 184, 3 τὰς γλώττας κραδαίνουσα C.
κρατέω: gelte 113, 12 κρατεῖτω ἢ γνώμη vgl. 113, 27. 114, 5. 7 (Canon 5—7). 1, 24 — transit. 101, 20 πίστις, ἦντινα . . . ἢ ἐκκλησία . . . κρατεῖ D — vgl. 3, 23 — 160, 12 — 149, 29 — 83, 10 ἐκρατήθη σοφί D.
κρατίνω: 154, 7 τὴν ἐκέισε κρατινθεῖσαν τοῦ Χριστοῦ πίστιν — 164, 23 ἄρα . . . ὠρίσθη καὶ ἐκρατίνθη C.
κορηνίζω: 72, 1 D — 81, 15 D — 84, 12 D.
κορηνός: 71, 26 κορηνοῖς ἐπιβάς D.
κορηπίς: 52, 27 τῆς τε ἐφῶς καὶ τῶν πρὸς δύν κορηπίδων πατεψηφίσαστο Or.
κρίνω: 10, 2 οὕτω κεκριμένης τῆς μάχης — 78, 6 u. 8. κρίνων κατὰ πρόγνωσιν D.

κρίσις: 180, 27 *θεία κρίσει κινήθεις* C.
 κριτήριο: 187, 10 C.
 κριτής: 51, 28 Or — 93, 18 D.
 κριτικός: 76, 19 *κριτική σοφία* D.
 κρούω: 53, 15 (*πυλῶνας*) D.
 κρυπνίνους: 188, 14 C.
 κτίζω: *κτιστός* sehr oft im Dialog, vgl. 66, 3. 5 — 67, 8. 12. 26 — 68, 1. 13 etc.
 κτίσις: 70, 4 D — 75, 3. 5 D — 82, 22 D — 85, 20 D — 86, 20 D.
 κτίσιμα: 67, 23 D — 68, 14 D — 70, 21 D — 84, 25 D — 85, 4. 15 D.
 κτίστης: oft; vgl. 85, 4 *κτίστης καὶ δημιουργός* D.
 κνέω: 166, 32.
 κνριακός: 46, 11 τὸ κνριακὸν οἰκητήριον Or — 46, 28 τοῦ περιβόλου τοῦ κνριακοῦ Or — 47, 6 ὁ κνριακὸς οἶκος Or.
 κήριος (ὁ): 72, 4. 6. 16 D — 73, 20 D — 77, 21 u. o. D.
 κνριως: 73, 10 D.
 λαϊκός: 119, 1.
 λαμβάνω: 46, 15 *ἀσθνησι λαβεῖν* Or — 48, 19 *ἐκ παρθένου λαβεῖν* Or — 52, 19 *ἐκ τοῦ θείου νόμου λαβεῖν* Or — 83, 8 D — 90, 6 *λέμβανε . . . ἑποθήμας* D — 96, 30 D — 98, 15. 22 *λαμβάνει σάρα* D.
 λαμπρός: 46, 19 *γιόνος λαμπρότεροι* Or.
 λαμπρότης: 46, 17 *τῆ λαμπρότητι τοῦ φωτός* *χρωμένη* Or — 47, 17 *εἰς τὴν τοῦ αἵθιδου καὶ ἀθανάτου φωτός λαμπρότητα* Or — 48, 30 Or — 51, 1 τὸ φῶς τῆς λαμπρότητος Or — 51, 7 Or — 51, 13 *φαιδρότητα ἄγνης λαμπρότητος* Or — 51, 17 *τοῦ κόσμου τὴν λαμπρότητα* Or — 53, 2 Or — 129, 7 *ἀληθείας λαμπρότης* C.
 λαμπροφανής: 16, 9 ὄρος λαμπροφανές.
 λαός Volk Gottes: 200, 9 C — 86, 25 D — 100, 11 D.
 λατρεία: 181, 11 f *διὰ τῆς ἐμῆς πρὸς τὸν θεὸν λατρείας* C.
 λέγω: 129, 54 *ἦν οὕτως εἶπω* C — 191, 23. 26 *ὡς εἰπεῖν* C.
 λειτουργέω: 50, 25 *λειτοιοργεῖ τάξιν* Or.
 λειτοῦργημα: 192, 2 C.
 λειτονογία: 165, 15.
 λεληθότως: 21, 18.

λεξίδιον Lesart: 21, 13.
 λέξις: 66, 26 *οὐ μικρόν ἢ λέξις παρόχει ἄγῶνα* D — vgl. 71, 5. 21. 72, 2. 7. 79, 29. 80, 5 D.
 λευκός: 88, 14 *λευκότερας φράσεως* D — 90, 27 *λευκότερον* (Adv) D — 94, 27 *λευκότερα* (Adv) D.
 λεωφόρος: 84, 11 f *τῆς βασιλικῆς λεωφόρου τοῦτ' ἔστι τῆς ἀποστολικῆς πίστεως* D — 180, 14 *πρόσεισιν ἐν μέσῳ τῆς λεωφόρου* C — 5, 28 *τῆ λεωφόρου τῆς ἀληθείας*.
 ληστήριον: 183, 15 *τί . . . ἡμᾶς τὸ ληστήριον . . . τιρώσκει* C — 195, 12 *ἢ τοῦ ληστήριον . . . δεινότης* C — 200, 5 *τοῦ οἰκείου ληστήριον* C.
 λῆψις: 148, 25 *λήψις . . . τῶν ἀναγκαίων*.
 λίαν: 5, 22 *καλιωὺς λίαν* — 60, 27 *λίαν τρυχόμενοι* — 61, 14 *λίαν θανατοζόμενος* — 63, 21 *λίαν οἰκτροῦ φωνῆ* — 135, 10 *λίαν ἐρομόδιον* — 160, 6 *λίαν ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις* — 166, 29 *ἀπερχθῶς λίαν* — 169, 34 *δι' ὀλίγων λίαν* — 179, 5 *λίαν πιστότατος* — 185, 22 *λίαν ἄστειον* C — 190, 29 *ρεσνικῶς γε λίαν* C — 190, 16 *ὡ τῆς μαρίας λίαν* C.
 λίβελλος: 54, 25, 30 — 55, 2. 7. 15.
 λιπαρεύω: *bitte* 22, 9 *επαγγελίαις λιπαρηθεῖς* — 149, 28 *βασίλειος . . . παροκλησεσι λιπαροῦντος*.
 λογίζομαι: 48, 11 Or.
 λογισμός: 80, 24 D — 88, 24 D — 46, 26 *κόσμον λαμπρότητα σωτηρίας προσήγαγε λογισμός* Or — 52, 8 *τῆς διανοίας . . . τὸν λογισμὸν* Or — 52, 9 *τῆς διατηνώσεως τὸν λογισμὸν* Or — 52, 17 *λογισμοῦ ἁμαρτήματος* Or — 53, 10 *ὁ λογισμὸς τῆς ἐμῆς ψυχῆς* Or.
 λόγος: 6, 2 *θεοῦ λόγον* — 46, 5 *λόγος προσφωνητικὸς* — 48, 7. 14 Or — 49, 16 Or — 52, 10 *μῆτε λόγῳ μῆτε ἀριθμῳ* Or — 67, 2 D — 68, 10 D — 74, 13 *ἐν βιβλῳ λόγων μυστικῶν Μωσέως* D — 80, 10. 16. 18. 27 D — 81, 1. 3 *οὐ λόγῳ μόνῳ . . . ἀλλὰ ἀληθῶς* D — 83, 3. 8 — 89, 20 D — 90, 10. 97, 6. 98, 6. 27. 99, 1. 100, 13 D — 108, 12 *λόγος διδασκαλικὸς* — 186, 9 *ἐν*

τῶν ὑπερέχοντι λόγῳ C — 187, 26 ποι-
κίλοις λόγοις C.
λοιπός: 46, 16 ἀπασῶν τῶν λοιπῶν
ἔλων Or — 50, 11 τὰ λοιπὰ ἔθνη Or —
50, 16 τοῖς λοιποῖς Or — 52, 10 τὰ
δὲ λοιπὰ Or — 53, 5 τὸ λοιπόν Or —
72, 16 — 85, 27 — 94, 10 λοιπόν (Adv)
D — 92, 10 τῶν λοιπῶν D — 129, 3
λοιπόν C u. ὁ.
λίγος: 191, 13 C.
λυμῶν: 179, 3 — 189, 15 C.
λύσις: 53, 29 Or.
λυσιτέλεια: 48, 20 Or.
λυττάω: 189, 29 C.
λυτρόομαι: 100, 26 τῆς τοῦ θανάτου
ἔξουσίας . . . λυτρόσασθαι D.
λύω: 99, 21 τὰ λυθέντα D.
λώβη: 173, 13 τὴν Ἀφροίον λώβην εἰσδε-
δεγμένους.
μαθητής: 101, 21 D.
μακαριότης: 67, 6 D.
μάλα: 48, 2 καὶ μάλα εἰκότως Or — 62,
8 εὐ μάλα ὄψατα — 185, 2. 22 C —
188, 24 καὶ μάλα γε C u. oft —
μᾶλλον: 47, 6 μᾶλλον δὲ Or — 50, 5
τί γὰρ μᾶλλον ἢ . . . Or — 50, 20 ἀλλὰ
μᾶλλον . . . ἐναντίως ἂν ἀπίβη Or —
67, 19 D — 82, 5 μᾶλλον δὲ καὶ D —
84, 24 μᾶλλον δὲ D — 193, 8 μᾶλλον
δὲ C — μάλιστα: 16, 10 — 47. 26 εἰ
καὶ τὰ μάλιστα Or — 49, 19 μάλιστα
δὲ καὶ ἔξαιρέτως Or — 51, 24 Or —
53, 10 Or — 93, 31 D — 129, 31 μάλ-
ιστα ὕπου γε C — 169, 7 μάλιστα
καὶ — 150, 10 ὡς ἔνι μάλιστα vgl.
153, 23.
μανία: 49, 25 ἄμετρος τῶν ἐχθρῶν μα-
νία Or — 50, 14 πυρόδοξος μανία·
οἴστρο(ψ) εἰλανομένης Or — 50, 22 ἢ
τῶν ἀνθρώπων μανία Or — 184, 12
τῶν τῆς μανίας πολέμων C.
μανικός: 192, 9 καὶ μὲν τι μανικὸν
ἐνεῖναι δόξῃ C.
μαρτυρία: 71, 16 D — 83, 17. 18 D.
μαρτυρία Schriftzeugnis: 68, 21. 25 D
— 69, 10. 70, 27 D — 85, 10. 14. 18.
88, 6f D u. ὁ.

μαρτύρομαι: 89, 21 μεμαρτύρηται D.
ματαιότης: 190, 26 C.
μεγαλεῖον: 98, 21 τοῖς μεγαλείοις τοῦ
θεοῦ D.
μεγαλαγχέω: 22, 2.
μεγαλειότης: 92, 9 ἢ θεία μεγαλειότης D.
μεγαλοπρέπεια: 48, 10 Or.
μεγαλοσυνῶς: 119, 29.
μεγαλύνω: 101, 27 D.
μέγας: 59, 29 μέγας τε καὶ πλατέως
Or — 93, 13 μέγα (Adv.) D — 46, 18
παντός θαύματος μείζον Or vgl. 176,
35 — 49, 20 παντός ἐπαῖνον μείζονα
δικαιοσύνην Or — 49, 13 τὰ μέγιστα Or.
μέγεθος: 48, 3 ἀμέτρον ὄντος μεγέθους·
τῶν ἐνεργειῶν Or — 48, 14. 50, 17.
51, 22 Or — 83, 20 τὸ . . . μέγεθος
(acc. graec.) D.
μειόομαι: 80, 25 μειοῦται D.
μέλων: 49, 14 τῆς μελλούσης ἐδαμο-
νίας τὴν ἐλπίδα Or.
μέλος Glied: 49, 2 τῶν μελῶν χυθέντων
καὶ διασπασθέντων ἔλων Or — 52, 1
τῶν πάντων μελῶν τὴν συζυγίαν συν-
έδησε Or — 132, 8 (var. μέρος).
μεμβρόνη: 2, 10 ἐν μεμβρόναις.
μέντοι: 52, 29 Or — 128, 15 C — 150,
31 — 161, 26 — 162, 4 — 174, 27 — 182, 2
C — 183, 18 C — 187, 13 C — 188, 23 C.
μέριμνα: 190, 25 C.
μεσίτης: 189, 28 ὃ τῶν θηρίων μεσίτα C.
μετά: 47, 4 μετὰ τοῦ προσήκοντος ἐπαί-
νον Or — 52, 25 ἢ ἔλη μετὰ τῆς σκαι-
ότητος τῶν ἀνθρώπων προήχθη Or
— 172, 15 μετ' οὐ πολὺ.
μεταγενής: 65, 28. 66, 7. 71, 23. 75, 2.
77, 23. 92, 24. 25 D.
μεταγεννώ: 80, 29 μεταγεγεννημένος D.
μετάλλαι: 165, 11 μακαρίῳ τέλει μετ-
αλλάττει τὸν βίον.
μέταλλον: 56, 24 τοῖς μετάλλοις συνέ-
χεσθαι.
μετάστασις: 98, 2 D.
μετατρέπω: 18, 13.
μεταχειρίσις: 117, 4 (Canon 17) τόξους
λαμβάνων ἐκ μεταχειρίσεως.
μεταχρόνιος: 92, 25 μεταχρόνιον τοῦ
πυρός D.

μετόπωρον: 113, 25 *περὶ τὸν τοῦ μετοπώρον καιρόν.*
 μετριότης: 47, 21 *τὴν ἐμὴν μετριότητα . . . θεός . . . κατεδουλώσατο* Or — 48, 11 *τῆς ἐμῆς μετριότητος τὴν καθοσίωσιν* Or.
 μέτωπον: 46, 18 *τὸ μέτωπον* (sc. *τῆς κορυφῆς*) *ἀστροειδεῖ σφραγίδι κεκοσμημένον* Or — 53, 13 *τὸ μέτωπον τῆς οἰκείας αἰδοῦς* Or.
 μηδεῖς: 21, 12 *μηδεμίαν μοῖραν τῶν . . . πῶματων ἐμνημόνευσεν.*
 μῆν: 58, 25 *ἀλλὰ μὴν καὶ . . . δέ* — 89, 26 D — 191, 21 *καὶ μῆν* C — 118, 28 *μὴ μὴν ἀποξέγγρυσθαι* — 57, 16 *οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ* — 56, 9, 119, 26, 158, 4 *οὐ μὴν δέ ἀλλὰ καὶ* — 2, 24 *οὐ μὴν δέ ἀλλὰ γὰρ καὶ* vgl. 5, 22, 25 — 32, 24 — 119, 26 — 168, 8.
 μινῶ: 10, 5.
 μήστορ: 189, 24 C.
 μήτηρ: 53, 9 von der Kirche *τῆς πέντων ἡμῶν μητρός* Or.
 μητροπολίτης: 114, 2 (Canon 6).
 μηχανάω: 185, 14 C.
 μηχανή: 11, 26 *εἰς μηχανῆς εἶδος* — 82, 23 *οὐκ ἀργάνοις οὔτε μηχαναῖς* D.
 μηχανήμα: 11, 30.
 μαίνω: 51, 17 *τοῦ κόσμον τὴν λαμπρότητα . . . μαίνοντες* Or — 200, 5 *θεοῦ ὄνομα . . . ἐμίανεν* C.
 μαίφρονία: 8, 15 — 21, 30.
 μαρός: 191, 20 *ταῖς μαραῖς σου ζητήσῃσιν ἐμπλακέντες* C.
 μικρομεγέθης (var. *μικρομέγεθος*): 33, 18.
 μικρός: 48, 27 *μικρῶ τινι τροφῇ* Or — 49, 16 *μετ' αὐτῆς τῆς μικρῆς τοῦ λόγου παρασθενῆς* Or — *μικρόν* (Adv.) 84, 13, 85, 5, 91, 15 D.
 μικροψυχία: 113, 14, 23.
 μισγάθος: 140, 16 *ἐπὶ τοῦ μισαγάθου ἐχθροῦ δαίμονος.*
 μισθοδοτέω: 22, 4.
 μισόθεος: 19, 1.
 μῖσος: 181, 22 C.
 μνημόσνον: 165, 20 *τὸ μνημόσνον . . . περιελεῖν.*

μονήρης: 188, 22 *ὦ τῆς μονήρους δυνάμεως πάτερ* C.
 μονογενής: 71, 2, 80, 26, 81, 25, 97, 30 D u. 8.
 μόνως: 166, 34.
 μόρφωμα: 190, 3 C.
 μοχθηρία: 84, 22 *ἐπὶ τὸν βῆθὸν τῆς μοχθηρίας Ἰσραὴλ* D — 96, 11 *τὴν ἀσεβῆ μοχθηρίαν Ἰσραὴλ* D.
 μυριάστρον: 14, 7 *στρατόπεδον μυριάστρον.*
 μυσσάρος: 182, 7.
 μῦσος: 177, 10 — 182, 14 — 163, 28 *ὡς μῦσος γὰρ αὐτὸν* (sc. Arius) *ἐξετερόπετο* vgl. 178, 32.
 μυστήριον: 93, 14, 96, 23, 98, 28, 30 D — 110, 15 *τῆς κατὰ σάρκα αὐτοῦ οἰκονομίας μυστήριον* — 181, 20 *τὰ ἔργα μυστήρια τῆς εὐμενείας* C.
 μυχός: 185, 21 C.
 μῶ: 148, 16 *παῖδας μεμνημένους . . . εἰς . . . παιδείαν.*
 ναί: 78, 1, 3, 4, 5, 7, 86, 1, 90, 20 D.
 ναός: 51, 20 *ναοὺς . . . οἰκοδομοῦντες* Or.
 νεανικός: 190, 29 *νεανικῶς γε λίαν* C.
 νεαρός: 10, 15 — 118, 13.
 νεογενής: 189, 13 C.
 νεόκτιστος: 189, 13 C.
 νεῦμα: 82, 19 D — 46, 14, 52, 25 *θεῖω νεύματι* Or — 48, 20 *γαληνῶ νεύματι* Or — 50, 21 *σιωπηρῶ νεύματι* Or — 82, 18 *νεύματι πατρικῶ* D — 154, 13 *θεοῦ νεύμα.*
 νευροκοπέω: 56, 23.
 νεῦρον: 52, 2 Or.
 νέφος: 74, 27 D — 83, 8, 28 D.
 νεωτεροποιία: 8, 27 — 120, 14.
 νηπιόθην: 119, 2.
 νικητής: 49, 10 *νικητῆς ὢν ἐν πᾶσι* Or. u. oft im Kaisertitel.
 νιφάς: 61, 24 *νιφάδες* (sc. *λόγων*).
 νοερός: 67, 3 *τῇ νοερῶ . . . οὐσίᾳ* D — 67, 12 *ἐν τῷ νοερῶ ταμίῳ τῆς ψυχῆς* D — *νοερόν* (Adv.) 67, 2, 8 D.
 νοέω: 51, 24 Or — 65, 5, 23, 66, 19, 67, 1, 29 D — 73, 14 *συλλογισώμεθα . . . καὶ νοήσομεν* D — 73, 19, 75, 22, 85,

6. 86, 20 D — 8; 23. 91, 12. 15 πί-
σει νοῦν D — 90, 23. 91, 9 νοεῖσθαι
καὶ πιστεῖσθαι D — 90, 12. 92, 11.
18. 94, 10. 11. 97, 6. 16. 98, 3 D.
νόημα: 79, 28. 80, 6. 91, 23 D.
νόθος (adj.): 160, 19.
νομεύς: (von Athanasius) 168, 32.
νομίζω: 50, 9 Or — 51, 29 Or.
νομοθετέω: 48, 11 Or.
νόμος: 46, 9 τοῦ ἀγριώτατον νόμον τῆς
καθολικῆς ἐκκλησίας Or — 46, 23 τοῦ
ἀθανάτου αὐτοῦ νόμον . . . τὴν σε-
μνότητα . . . ἔδωκεν Or — 49, 12 τὴν
ἀγριότητα τῶ νόμῳ ἐπέταξεν Or —
49, 31 τὰ τῶ θεῶ νόμῳ δηλούμενα
Or vgl. 52, 19 Or — 181, 25 ἐν τῶ νόμῳ
τοῦ θεοῦ C.
νόσημα: 48, 31 παντὸς νοσήματος ἐλευ-
θήραν C.
νόσος: 49, 1 δι' οὗ . . . νόσον . . . ἀνα-
λωθεῖς Or.
νοτάριος: 106, 2.
νονέχεια: 165, 16.
νοῦς: 46, 23 εἰς νοῦν ἔδωκεν Or — 64,
16. 67, 13 D — 74, 8 ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν
νοῦν τοῦ πράγματος D — 74, 18 D —
85, 2. 87, 9. 96, 7 ἐπίστησον (ἐπιστήσας,
ἐπιστήσαι) τὸν νοῦν D vgl. 146, 16 —
88, 25. 92, 12 τὰ ἐπὲρ νοῦν D — 90,
9 D — 91, 16 τὸν νοῦν δοῦναι ἡμῖν
D — 92, 29 κατὰ νοῦν λαβὼν . . . πρὸς
τὴν ἀίδιον . . . οὐσίαν D.
νυγματίζω: 72, 17 D.
νῦν: 93, 24 νῦν καὶ πάντοτε D — 97, 2
νῦν μάλιστα D — 101, 20 καὶ ἄλλοι
καὶ νῦν D — 164, 17 καὶ νῦν ἄρα —
188, 1 νῦν μὲν . . . νῦν δὲ C — 200, 10
καὶ νῦν μὲν . . . δὲ C.
νύττωμαι: 153, 29 ὑπὸ τῆς πατροφῆας δει-
σιναιμονίας νύττομενοι.
ξενία: 186, 7 εἰ τὴν τοῦ σώματος ξενίαν
. . . παραλαμβάνεις C.
ξενιτεία: 149, 10.
ξένος sonderbar: 162, 28.
ξίλον: 51, 17 Or.
ὀδηγέω: 85, 3 ὀδηγήσει σε D.
ὀδός: 46, 7 πρὸς εὐπορίαν . . . ὁδοίς Or.

ὁδοίς: 183, 17 βρονχᾶται ἐπιπρίονσα τὸν
ὀδόντα C.
ὄθεν: 72, 14 D — 88, 12 D — 181, 18
C — 182, 8.
ὀθόνη: 155, 16.
οἶαξ: 150, 5 τῆς ἀρχιερωσύνης . . . τοῖς
οἶαξας.
οἶδα: 78, 8 εἰδὼς ἐν ἑαυτῷ D.
οἰκεῖος = Reflexivpron.: 83, 23. 89, 25 D
— 169, 5 — 169, 17 τῆς οἰκείας κακο-
τεχνίας — 172, 4 — 180, 33 — 183, 8 τῆς
οἰκείας ἰταμότητος C — 11, 32 — 12.
1—52, 3 τῆς οἰκείας ἁρμομονίας Or —
53, 4 οἰκειότερα τιὰ προνοίας Or —
53, 13 τῆς οἰκείας αἰδοῦς Or — 55, 8
— 151, 21 πορευομένην τοῖς οἰκείοις
ποσί — vgl. 153, 22. 32. 33 u. ö. —
200, 5 τοῦ οἰκείου ληστηρίου C.
οἰκουμένη: 50, 7 Or — 46, 14 ὡς πᾶσαν τὴν
οἰκουμένην αἰσθησαν τοῦτον λαβεῖν Or.
οἰκητήριον: 46, 11 τὸ χωριακὸν οἰκητή-
ριον Or — 48, 21 ἀγνοῦ σώματος οἰκητή-
ριον Or — 193, 10 ἡ γὰρ βούλησις
. . . τῶ οἰκητηρίῳ αὐτῆς ἐμπέπηγε C.
οἰκίζω: 47, 13 εἴσω οἰκισθεῖσα Or.
οἰκοδομέω: 51, 20 ναοὺς . . . οἰκοδομοῦν-
τες Or.
οἰκοδόμημα: 51, 22 Or.
οἰκονομέω: 97, 11 D — 153, 17 οἰκono-
μοῦντος τοῦ θεοῦ.
οἰκονομία: 4, 14. 18 — 72, 3 D — 83, 16.
22 D — 98, 3. 28 D — 99, 5 D — 176, 16
οἰκονομίας θεοῦ — 186, 7 οἰκονομίαν
τῶν θεῶν ἐνεργειῶν C.
οἰκονομικῶς: 76, 4 D — 83, 18 D.
οἶκτος: 48, 20 τοῦ παρ' αὐτοῦ οἶκτου
Or — 50, 13 θεῶν ἠρῶμεν συνεργεῖν
οἶκτου Or — 52, 13 θεοῦ ὁ ἀκάματος
οἶκτος Or — 148, 33 f εἰς οἶκτον ἐλ-
θόντες.
οἶμα: 80, 21 D — 95, 23 D — 183, 7
C — 71, 24 ὡς οἶσθαι D.
οἶονεῖ: 183, 5 C.
οἶος: 48, 27 οἶόν τε Or — 181, 31 ὡς
οἶόν τε C.
οἶστρος: 188, 8 τίς ἄρα οἶστρος ὑμῶς . . .
κατηράχασεν C — 190, 25 οἶστρος μα-
νία τε C — 50, 14 πυρόδονος μανίας

οἶστρο(φ ἐλαννομένοις) (vgl. 173, 23; Thdt.).
 ὀλίγος: 46, 8 οὐχ ἥμισυ Or — 50, 27 ἐν ὀλίγοις Or — 72, 24, 87, 18, 24 καὶ μετ' ὀλίγα D.
 ὀλισθάνω: 48, 14 οὐδέμια πλήρη αὐτὸν ὀλισθήσει Or.
 ὀλισθος: 151, 15.
 ὀλόκληρος: 186, 17 ὀλόκληρον . . . τὴν ἀδιότητα C.
 ὀλοφύρομαι: 180, 15 C.
 ὀλωσ: 85, 15 D — 116, 25 — 117, 28 — 128, 15 C — 182, 15 οὐθ' ὀλωσ C — 184, 2 C — 186, 17 C — 188, 4 οὐδὲ ὀλωσ C — 189, 22 C — 190, 1 C — 190, 14 ὀλωσ δὲ C — 192, 6 C.
 ὀυαίλος: 46, 17 ὀυαλὴ πορεία C.
 ὀυβρος: 191, 26 ὁ τῆς θείας δυνάμεως ὀυβρος C.
 ὀυίγγρος: 56, 22.
 ὀυιλία: 48, 30 Or — 50, 6 ἐκ τῆς ἄγνω-τάτης ὀυιλίας μετὰ τῆς πηγῆς τῆς δικαιοσύνης Or — 51, 7 τοῦ . . . λόγον δαυσιλεύσθαι τὴν ὀυιλίαν Or — 158, 29 ἡ περὶ Ἀρείου πρὸς αὐτὴν ὀυιλία — 184, 15 ἐπισχέτω γοῦν σε ἡ τῆς Ἀφροδίτης ὀυιλία C.
 ὀυιλος: von der Synode 16, 17.
 ὀυμμα: 93, 2 τὸ τῆς διανοίας σου ὀυμμα D — 106, 15 τὸ ὀυμμα τείνας εἰς τὸν οὐρανόν.
 ὀυμογνώμων: 200, 6 C.
 ὀυμοιώω: 98, 7 D.
 ὀυμοίως: 159, 1 τὰ ἀντὰ . . . ὀυμοίως.
 ὀυμοίωσις: 67, 10 D — 98, 5 πρὸς ὀυμοίω-σιν D — 98, 6 εἰς ὀυμοίωσιν D.
 ὀυμολογητής: 56, 17 ὀυμολογητῶν πολλὸς ἀριθμὸς — 196, 2 C.
 ὀυμόνοια: 53, 16 εἰς μίαν ὀυμόνοιαν . . . βλέφαντες Or — 164, 29 ὀυμονοίας ἐπαν-ῆρημαι φροντίδα C — 165, 1 τὰ μίση τῇ ὀυμονοίᾳ νικήσητε ἢν C — 165, 2 ἐπιζουρήσατε . . . τῇ ὀυμονοίᾳ C — 165, 5 ποιῆσατέ με ἀνοῦσαι . . . τὴν ἑμῶν ὀυμόνοιαν C.
 ὀυμοούσιος: 66, 12 D — 82, 27 D u. ὄ.
 ὀυμότιμος: 82, 28 D.
 ὀυμόφρων: 159, 3 — 158, 23 πρῆσβύτερόν

τινα ὀυμόφρονα τῶν τῆς Ἀρείου βλασ-φημίας κοινοῦν.
 ὀυμοφωνία: 101, 24 D.
 ὀυμώπηφος: 42, 11 ὀυμωπήφους ἀλλήλους εἶναι.
 ὄντως: 50, 3 Or — 81, 1 εἶς ὄντως θεός D — 95, 10, 15 τῆς ὄντως ζωῆς D — 176, 35 ἦν ὄντως ἐκπλήξεις.
 ὄξεροσπος: 186, 2 C.
 ὄπαδος: 193, 17 τοῦ Χριστοῦ . . . ὄπα-δός C.
 ὄποτε: 48, 8 ὄποτε εἴ τις . . . λογιῶταιτο.
 ὄρασις: 67, 20, 83, 12 τὰ ὄρώμενα D 70, 22 ἠμωμοργός . . . ὄρωμένων καὶ νοουμένων D — 71, 26 D — 80, 4 D — 82, 23 D — 90, 4 τὴν κτίσιν . . . τὴν τε ὄρωμένην καὶ νοουμένην D — 82, 29 D — 85, 15 τῶν ὄρατῶν καὶ ἄοράτων κτισμάτων D — 89, 10 D — 97, 29, 98, 1 D.
 ὄργανον: 82, 23 D.
 ὄργη: 200, 2 τῆς θείας ὄργης ἡ ἰσχὺς C.
 ὄρῶω: 164, 23 C.
 ὄρμάω intr.: 161, 30 — 194, 2 C.
 ὄσημέρα: 162, 18 — 183, 15 C.
 ὄσιον (τὸ): 51, 11 τοῦ ἐνδοξοτάτου ὄσιον ἑπεροφρονοῦντες Or.
 ὄσιότης: 129, 28 C.
 ὄσος: 49, 27 εἰς ὄσον quatenus Or — 102, 26 οὐδὲ ὄσον ἀκοῦσαι — 130, 3 ὄσον οὐδεπόποτε C.
 ὄυ: 82, 23 f. οὐκ — οὔτε — οὐδέ D — 90, 10 οὐκ ἂν οὐδέ — οὔτε D.
 ὄυαί: 93, 19 ὄυαί Ἀρείω D.
 ὄυδέ: 70, 23 οὐδέ — οὔτε — οὔτε D — 88, 11 οὐδέ ἀκηζέειν ποτὲ εἰ μὴ νῦν D.
 ὄυν: sehr oft i. Dialog z. B. 64, 15, 18, 65, 9, 22, 66, 19, 24, 68, 8, 12 D — 69, 25 τίς οὔν — 70, 21 ὅσπερ οὔν καὶ ἔστιν — 71, 16 τάχα οὔν καὶ — 73, 19 — 74, 25 οὔν i. d. Apodosis — 77, 8, 10 — 79, 23 — 81, 3 — 86, 3, 7 — 94, 22 — 96, 7 — 97, 13 D — 187, 1 οὔν δή.
 οὔρανιος: 47, 3 οὔρανιος δόξα Or — 51, 11 τὸ οὔρανιον . . . φῶς Or — 51, 13 τῆς οὔρανίου θεότητος Or.
 οὔρανός: 49, 19 θεός, ὁ τὸν οὔρανόν οἰκῶν Or.

οὐσία: s. oft, bes. i. Dialog — vgl. 66, 20.
67, 4. 81, 9. 87, 9. 89, 27 D.

ὄφειλω: 116, 26 — 51, 30 τὸν ὀφειλόμενον τύπον Or.

ὀφθαλμός: 52, 6 Or — 82, 19 ὀφθαλμῶν βλέμματι D.

ὄχλος: 184, 16. 28 C.

ὄχρωμα: 194, 16 C.

ὄψις: 51, 23 ἄξιον τῆς ἐαυτῶν ὕψεως παρέχεται τὸ θαῦμα Or — 180, 18 κατὰ τὴν πρότην ὄψιν C — 162, 21 ἀξιῶσαι . . . τῶν ὕψεων.

παγγενῆ (adv.): 140, 13.

πάγιος: 153, 2 πάγιον γνώμη ἐνθεῖναι.

παγίς: 11, 28 παγίς πλάνης — 112, 20 εἰς παγίδα τοῦ διαβόλου (Canon 20).

πάθος: 100, 21 σωματικὸν πάθος D — 101, 12 D.

παιδοποιία: 75, 21 D.

πάλαι: 22, 5 — 87, 25 D — 183, 11 C — 2, 8 πάλαι τε καὶ πρόπαλαι.

παλαιός: 87, 25 ἐν τῇ παλαιᾷ D.

παλαιῶν: 75, 22 τῆς αὐτῆς φύσεως παλαιονμένης καὶ ἀνανεουμένης ἀχρὶ συντελείας D.

πάλην: 5, 11 — 71, 4. 72, 30. 73, 24. 26. 75, 21. 76, 13. 78, 23. 80, 19. 83, 4. 84, 22. 92, 25. 97, 19. 22. 98, 14. 99, 22 D.

παλινοψία: 161, 20.

παμμίαρος: 156, 18 παμμίαρος . . . πλάνη C — 164, 17 παμμίαρος φθόνος C.

παμψιφί: 102, 20.

πανάγαθος: 93, 15 παναγίθου πατρός πανάγαθος υἱός D.

πανάγιος: 53, 25 τοῦ παναγίου πνεύματος Or — 65, 15 τὸ πανάγιον καὶ ἀπαράλλακτον τῆς . . . θεότητος D.

πανηγυριστός: 128, 21 πανηγυρικότερον γράψας C.

πανοικί: 146, 13.

πανορογία: 184, 9 C — 189, 25 C.

πανοῦργος: 187, 14 C.

παντάπασι: 48, 4 Or.

παντελῶς: 96, 18 D — 98, 27 D — 181, 21 C.

πάντη: 91, 4 D — 96, 24 D — 163, 31 — 186, 23 C — 4, 8 πάντη τε καὶ πανταχοῦ.

παντοδαπός: 183, 17 C.

παντοδύναμος: 46, 7. 47, 19. 49, 18 τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ Or.

παντοκράτωρ: 129, 23 παντοκράτωρ θεός C.

πάντοτε: 93, 24 D — 193, 8 C.

παντορογός: 141, 20 τοῦ παντορογοῦ θεοῦ (Thdt. μεγίστου).

πάντως: 72 5. 74, 20. 22. 77, 12. 89, 16 D.

πάνν: 48, 6 πάνν εὐκόλως Or — 187, 5 γραφῆς πάνν ἀρχαιοσύνης C — 7, 16 Εὐσεβίου τοῦ πάνν.

πανώλης: 196, 3 C.

παρά: 5, 4 παρὰ τοῦ κροῖον λαβόντες — παρὰ verbunden mit διὰ: 3, 26 — 16, 26 — 60, 19 — 96, 26 — 101, 18 — 164, 18 C.

παραβλέπω: 72, 29 D.

παραβολή: 80, 1 τῇ εὐαγγελικῇ παραβολῇ D.

παράγω: 76, 14. 24 D — 88, 9 D.

παράγγελμα: 191, 4 C.

παράδειγμα: 50, 10 τοῦ φαίλου παραδείματος Or — 192, 9 παραδείματος ζέλλιον C.

παράδεισος: 97, 11 ἐν τῷ παραδείσῳ τῶν πρωτοκτιστῶν ἀνθρώπων D.

παραδίδομι: 100, 18 D — 101, 19 D.

παραδοξοποιία: 58, 20.

παράδοσις: 114, 8 ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηγε καὶ παράδοσις ἀρχαία (Canon 7).
παρανείω: 88, 22 D.

παραίνεις: 200, 14 κακὴ παραίνεις C.
παραίτιος: 34, 9.

παρακαλέω: 91, 1 D — 97, 9 D — 165, 1 C.

παρακατατίθημι anvertraue: 159, 36.

παράκλησις: 162, 21. 24 — 164, 21 C.

παρέλιος: 187, 7 C.

παρήνοια: 185, 3 C.

παραπέιθω: 159, 28.

παραπέμπομαι (Thdt. παρέπομαι) 22, 24.

παραπίπτω: 116, 9 10 (Canon 14).

παρασιωπῶ: 182, 29.

παρασθενή: 49, 16 Or.

παραντὰ = παραντίκα: 166, 28.

παραφθείρω: 5, 12.

παραχορήμα: 128, 18 C — 164, 24 C — 165, 21 — 163, 25 ἐδθὲς καὶ παραχορήμα.
παραχωρέω: 81, 28 D.

παρεγγύω: 162, 5 — 174, 31.
 παρεικίζω: 79, 29 D.
 παρεισδύνω: 151, 15 τὸν . . . παρεισδύ-
 νοντα ἄλισθον.
 παρεισφέρω: 5, 13.
 παρεμβρασμα: 175, 2.
 παρεπτιδόν = παρεπτιός: 171, 17 (Thdt.
 δίχα).
 παρέλω: 182, 12 παρέλκοντες τὸν και-
 ρὸν C.
 πάροργον: 135, 9.
 παρενθός: 167, 30.
 παρέχω: 51, 9 Or — 51, 23 παρέχεται
 = παρέχει Or — 53, 19 τῆς παρα-
 σκευείσης εἰρήνης Or — 68, 21 παρή-
 σχον . . . τὰς μαρτυρίας D, vgl. 92,
 17 D.
 παρθένος: 48, 19 ἐκ παρθένου λαβεῖν
 Or — 83, 23 τεχθεὶς ἐκ παρθένου D.
 παρήμι: 93, 16 D.
 παρίστημι: 16, 18 — 65, 16. 67, 2. 71,
 7. 74, 8. 80, 9. 88, 12. 98, 27. 31 D.
 πάροδος: 77, 16 αἱ ἐνεργοὶ τῶν γύσεων
 πάροδοι D.
 παροινέω: 200, 4 C.
 παρορμῶ: 163, 27.
 παρουσία: 48, 18 Or — 97, 11 D.
 παρορησία: 162, 7. 19 — 181, 2 C.
 παρωθέω: 91, 22 D.
 πᾶς: 46, 10 παντὸς θαύματος μείζων Or.
 vgl. 49, 20 Or — 47, 13 παντὸς ἐπαί-
 ρου ἄξιοι Or — 47, 21 πάντων πραγ-
 μῶν πατήρ Or — 48, 6 πάντων τῶν
 καλλίστων δημιουργῶ Or — 48, 17
 πάντων πραγμάτων φύλαξ Or, vgl.
 51, 5 Or. — 49, 31 τὸν θεὸν τὸν πάντα
 δυνάμενον Or, vgl. 52, 29 Or — 49,
 24 τῆς πάντα δυναμένης θεοῦ τέξεως
 Or — 51, 5 εἰς πάντα δυνάμενος Or
 — 51, 27 ὁ πάντων δυνάστης u. ä. o.
 Or — 50, 18 πάντα λόγον = in jeder
 Hinsicht Or — ὁ πάντα ἄριστος:
 16, 5 — 162, 8. vgl. 56, 15 — 106,
 18 — 169, 1.
 πατήρ: von Gott 47, 21 Or — 67, 22 D
 — 76, 4 D — 81, 1 D u. ä. — οἱ
 πατέρες 85, 19 D — 101, 25 D u. ä.
 πατρικός: 82, 18 D.

πατροκτόνος: 190, 5 ὁ πατροκτόνε τῆς
 ἐπιεικείας C.
 πεζεύω: 49, 7 Or.
 πειθαρχέω: 117, 20 (Canon 18).
 πείρα: 57, 10 τὴν ἐκ παιδὸς ποιμενικὴν
 πείραν . . . καθιερωμένους.
 πέλαγος: 49, 8 διὰ μέσον πελάγους Or.
 πενθέω: 82, 5 D — 180, 15 C.
 πεντηχοστή: 118, 5 (Canon 20).
 πεποιθήσεις: 46, 25 Or — 48, 5 — 51, 28
 αὐτῇ τῇ πεποιθήσει τῆς ἰδίας . . . ἀρε-
 τῆς Or.
 πέρας: 50, 23 οὐκ ἔχουσα πέρας Or.
 περί: 49, 19 περί πάντων τῶν ἀνθρώπων γένους
 Or — 184, 16 τῇ περί τὸν Χριστὸν
 εὐσεβείᾳ C.
 περιαιρέω: 116, 15 (Canon 15) — 117,
 13 (Canon 18).
 περιάπτω: 188, 15 βροχὸν περιάπτω C.
 περιβέλλω: 180, 25 σκοφαντίαις περι-
 βάλλον C — 184, 22 οὐσίαν περιβε-
 βλημένος C.
 περιβόλος: 46, 28 διὰ παντὸς τοῦ περι-
 βόλου τοῦ κριακοῦ Or — 152, 35
 τοῦ οἴκου (sc. Kirche) τὸν περιβόλον
 ἤγειραν — 171, 32 ἐξελαθῆναι τῶν
 ἱερῶν περιβόλων.
 περιγράφω: 82, 15. 16 D — 66, 8 οὐ
 περιγραπτὸς τόπῳ D — 189, 3 κίχλω
 περιγράφειν C.
 περιεργάζομαι: 108, 25.
 περιεργομαι: 2, 13 περιελθοῦσαι εἰς
 τὸν . . . δεσπότην.
 περιέχω: 84, 13 D ἐκ τοῦ περιέχοντός
 σε . . . βυθοῦ D — 91, 5 D — 3, 11
 τοὺς τῇ βίβλῳ . . . περιεχομένους.
 περιλαμβάνω: 48, 25 ἀριθμῶ περιλαβεῖν
 Or — 52, 11 ἀριθμῶ περιληφθῆναι
 Or — 50, 4 τὴν δόξαν τὴν . . . περι-
 λεφθῆναι δυναμένην Or — 103, 3 ἐν
 δλίγοις ὄψασαι . . . περιλαβόντες.
 περιόδοι: 50, 7 Or — 76, 7 ἐκ τῆς περι-
 ὁδου τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός D.
 περιορίζω: 49, 9 διὰ μέσον πελάγους οὐ-
 δενὴ μέτρῳ βαδύτητος περιοριζόμενον
 Or.
 περιουσία: 184, 22 C.
 περιπίπτω: 150, 34 νήμιον . . . ἀσθενείᾳ

περιπεσόν — 159, 10 ἀσθενεία . . .
 περιέπεσεν — 180, 21 εἰς ἄφατον
 οἶκτον . . . περιπεσεῖν C.
 περιστασις: 34, 12 τὴν λοιμικὴν περί-
 στασιν.
 περιστοιχίζω: 187, 22 C.
 περιτιρώσω: 183, 17 C.
 περιζέω: 152, 7 περιεζέθη σότος.
 περιχώρος (ή): 155, 4 τῆ περιχώρῳ πάση.
 πεῦσις: 58, 11 πρὸς πεῦσιν τοῦ πράγμα-
 τος — 192, 8 C.
 πηγῆ: 50, 6 μετὰ τῆς πηγῆς τῆς δικαιο-
 σύνης Or — 74, 28 προῦπάρχει (sc.
 ἄνθρωπος) . . . πηγῶν D — 94, 9 ff.
 u. oft D.
 πήγνυμι: 49, 8 τὴν ἕγροτῆτα ἔπηξε Or.
 πιέζω: 19, 19 κακοῖς πιέζεσθαι — 191,
 15 τελέεμασι . . . πιεσθεῖς C.
 πιθαιῶς: 71, 24 D.
 πίστις: 2, 5 ἐπὲρ τῆς καθολικῆς καὶ
 ὁρθοδόξου πίστεως — 4, 5 τῆς ἀγίας
 καὶ ὁρθοδόξου πίστεως — 5, 3 τῆς
 ὁρθῆς καὶ ἀνωμότου πίστεως — 5, 12
 τῆς ἀγίας καὶ ἀνωμότου πίστεως —
 46, 11 τῆς πίστεως τὸ κρυφαζὸν
 οἰκητήριον Or — 46, 20 τῆ θέσει τῆς
 πίστεως Or — 46, 22 τὴν ἀπὸ ψυχῆς
 δικαίαν πίστιν Or — 46, 27 πίστις
 ἀνθρώπων Or — 47, 16 ἀμφιβολός τις
 τῆς ψυχῆς πίστις Or — 47, 23 προσ-
 λαμβάνοντες ἄξιοιμον πίστιν Or — 47,
 26 τῆς ἀληθείας ἡ πίστις Or — 49, 27
 Or — 51, 3 τὴν ἐμὴν πίστιν Or — 53,
 6 τῆ πρὸς αὐτὸν καθαρωτάτη πίστει
 Or — 53, 11, 17 τῆς καθολικῆς πίστε-
 ως Or u. ö. — 56, 16 τὴν λαμπρὰν
 καὶ ἀνώμωτον πίστιν — 80, 20, 91, 14
 ἀληθῆς πίστις D — 82, 6, 8, 20, 88,
 23, 91, 12, 96, 25 πίστει (μόνη) νοεῖν
 D — 84, 12 τῆς ἀποστολικῆς πίστεως
 D — 101, 17 ἡ τῆς ἐκκλησίας ἀποστο-
 λικῆ καὶ ἀνώμωτος πίστις D — 129,
 27 τῆ πίστει . . . τῆ ἑμετέρῃ πρέπει
 C — 164, 33 τῆς ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθεί-
 σης ὁρθῆς καὶ εἰς αἰὲ ζωῆς ἀποστο-
 λικῆς πίστεως C — 192, 4 ἐν τὴν
 ἰδιόφθορον ἀνταλλάξονται πίστιν C
 — 194, 6 ἡ ἀβλαβῆς τε καὶ εὐμειρηθῆς

πίστις C — 194, 8 τὰ τῆς πίστεως
 τεκμήρια C.
 πιστός: 71, 17 πιστὸς ὑπάρχεις D — 85,
 9 ἔστω . . . πιστὰ περὶ τοῦ νόου D —
 94, 29 οἱ πιστοὶ D — πιστῶς: 46, 13
 πιστῶς ἐροῦνθῶσθαι Or — 83, 2, 88, 27
 δέχον πιστῶς D — 92, 17 τοῖς πιστῶς
 δεχομένοις D.
 πιστώω: 70, 2 πιστωθεῖς D — 91, 16
 πιστωθήσῃ ἐπὶ πλείον D.
 πιττάκιον 102, 28.
 πλάγιος: 153, 6, 10.
 πλάνη: 48, 14 οὐδέμια πλάνη αὐτὸν ὀλι-
 θήσει Or — 51, 15 ἐπὶ τῆς ἀθλίας
 πλάνης Or — 52, 13 πλάνης τινὸς χω-
 ρίς Or — 52, 18 ἐκ πλάνης τοῦ ἐχ-
 θροῦ Or — 129, 2 πλάνης ἀπαλλαγέν-
 τες C — 129, 28 τῆς πλάνης ἐλεγχθεί-
 σης C — 183, 6 πλάνην . . . προτεί-
 νων C — 194, 10 τὴν ἥδη συγγεχυμέ-
 νην ὀλεθρίῳ πλάνῃ . . . ἀπόλειαν C
 — 200, 7 τὴν προτέραν ἐπανορθώσα-
 σθαι πλάνην C.
 πλάσις: 86, 12 D.
 πλάσμα: 189, 16 σὺ καθ' ἐπόθεσιν καὶ
 πλάσμα λαμβάνεις τὸν τὰ πλάσματα
 τῶν ἐθνῶν καταζοιῶντα C.
 πλάστης: 183, 4 C.
 πλάττω: 183, 4 C — 185, 23 C.
 πλατῆς: 34, 18 πλατύτερον . . . ἐκτε-
 θεικῶς σπουδῆν — 50, 29 τῶν θρησ-
 κειῶν . . . πλατῶς . . . διαχυθέντων Or.
 πλειστάκις: 71, 14 D.
 πλῆθος: 184, 18 πᾶν τὸ πλῆθος (Ath.
 παμπληθές) C — 150, 19 εἰς πλῆθος
 ἠῆξῃσαν.
 πλημύρω: 50, 8 Or.
 πλῆν: 5, 30 — 88, 9 D — 91, 5 D —
 92, 16, 30 D — 98, 22 D — 195, 5 C
 — 191, 14 πλῆν ἀλλά C — 114, 26
 πλῆν εἰ μὴ, vgl. 188, 4 C — 181, 15
 πλῆν ὅμως C.
 πληροῆς: 96, 30 πληροεστάτην . . . ἀμοι-
 βὴν D.
 πληροφορέω: 22, 11 — 32, 27 — 97, 1
 D — 167, 33.
 πληροφορία: 88, 14 D.
 πληρώω: 99, 25 τὰ πάντα πληροῖ D —

32, 17 πλήρωσας . . . εἰς χρόνον —
 47, 26 ἐπαίνους πληρῶσαι Or.
 πλήρωμα: 186, 13 C.
 πλουτέω: 70, 10 τῶν ἐν εὐσεβείᾳ καὶ
 ἀγνητοῖς πλουτοῦντων ἀνδρῶν D.
 πνεῦμα: 52, 5 πνεῦμα ἡμῶν . . . ἐνέπνευ-
 σεν Or — ἄγιον πνεῦμα: 68, 20. 82,
 25 u. ὁ. D — 53, 25 Or.
 πνευματικός: 80, 22 παρὰ τσαύτης . . .
 πνευματικῆς χορείας D — 112, 15 τὸ
 πνευματικὸν λουτρόν (Canon 2).
 πνευματοφόρος: 68, 21 τίνος πνευματο-
 φόρον ἔχεις τὰς ἐπογραφάς D.
 ποδηγέω: 6, 1 ποδηγοῦντος τοῦ . . . θεοῦ
 λόγον.
 ποθενός: 53, 3 ἀδελφοὶ ποθενότατοι Or.
 ποθέω: 85, 7 D.
 πόθος: 155, 14 πόθος καὶ ζήλος.
 ποίημα: 70, 8. 23 D.
 ποίησις: 68, 8 D.
 ποιητής: 81, 25 D.
 ποικίλος: 181, 30 ποικιλίας . . . βλασφη-
 μίας C — 187, 26 ποικίλοις λόγοις C.
 ποιότης: 193, 11 κατὰ τὴν ἐκάστου ποιό-
 τητα C.
 πολεμιστής: 14, 18.
 πολεμοποιός: 53, 23 τὴν πολεμοποιὸν
 ἀπελεύσαντες ἔριν Or.
 πολιτεία: 52, 16 ἀθέμιτος κόσμον πολι-
 τεία Or.
 πολιτεύομαι: 3, 20 τῆς πολιτενομένης . . .
 πίστεως, vgl. 4, 8 — 108, 14 πολιτεύε-
 σθαι ταῖς ἐνχαῖς.
 πολυάνθρωπος: 5, 16 τὴν πολυάνθρωπον
 . . . συνήγαγε σύνοδον.
 πολυδύναμος: 11, 5 τὴν πολυδύναμον
 Χριστοῦ χάριν.
 πολυπλήθεια: 52, 31 ἀναριθμήτους πολυ-
 πληθείας Or.
 πολυπλόκος: 62, 5 πολυπλόκους προτά-
 σεις.
 πολυπραγμονέω: 88, 25 D.
 πολὺς: 58, 2 πολὺς ἦν ἐπικείμενος αὐτῷ
 ὁ ἄνθρωπος — 88, 17 πολλῆς οὐσίας
 . . . τῆς ἀποδείξεως D — 61, 15 πολλὰ
 καὶ πάμπολλα — 159, 10 μετ' οὐ πολὺ
 — 89, 6 μετ' οὐ πολλὰ D — 172, 19
 τὸ ὄρκον μὴ πολὺν (Thdt. πάμπαν)

εἶναι ψευδῆ — πλείων: 70, 9 διὰ πλείο-
 των ἀπεδείξαμεν D, vgl. 81, 14 D —
 49, 15 τί πλέον . . . εἰ μὴ μόνον τοῦτο
 Or — ἐπὶ πλείον: 83, 2 D. 91, 16 D
 — πλείστος verbunden mit ὅσος sehr
 oft, scheint charakteristisch für den
 persönlichen Stil des Gelasius: 2, 19
 — 3, 17 — 4, 8 — 5, 10. 25 — 16, 7
 — 22, 1 — 32, 13 — 33, 13 — 58, 30.
 33 — 60, 22 — 61, 2. 16 — 81, 10 D
 — 83, 26 D — 88, 26, D — 92, 1 D
 — 93, 11 D — 99, 16 D — 104, 7 —
 149, 33 — 153, 23 — 158, 27 — 161,
 29. 33 — 162, 16 — 164, 21 C — 168,
 8 — 169, 27 (Zusatz zu Thdt.) — 170,
 5. 9 — 177, 19 — ὑπὲρ μέγιστα πλεί-
 στης: 167, 34 — 168, 33 — 179, 6 —
 180, 32 C — 182, 18 C.
 πολίτηγνος: 180, 26 C.
 πονηρός (ὁ): 186, 21 C.
 πόνος: 16, 5 τῶν αὐτοῦ πόνων . . . τὴν
 ἀνάλεξιν ποιούμενος — 92, 10 ὁ πόνος
 ἡμῶν διανέεται D.
 πορεία: 16, 8. 21, 28 πορείαν τοῦ λόγον
 ποιούμενος — 46, 17 ἡμαλὴ καὶ ἰσό-
 πεδος πορεία Or — 48, 3 ἡ τῆς γλώτ-
 τῆς πορεία Or — 49, 9 τὴν πορείαν
 ἐποιήσατο Or.
 πορθέω: 13, 22 — 50, 24 Or.
 πράγμα: 47, 21 θεὸς καὶ πάντων πραγ-
 μῶν πατήρ Or — 53, 18 τῷ κοινῷ
 τῶν πραγμάτων Or u. ὁ. — 149, 9
 διὰ . . . πείραν πραγμάτων βιωτικῶν.
 πρεπῶδες: 53, 17 Or.
 πρεσβεῖον: 113, 31 τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι
 (Canon 6).
 πρεσβεύω: 96, 21 D — 101, 20 D.
 προαίρεσις Gesinnung: 23, 6 — 24, 2 —
 115, 20 — 192, 5 C — 200, 15 C.
 προανακροῶμαι: 9, 24.
 προαναφωνέω: 80, 21 D — 194, 13 C.
 προαποδείκνυμι: 66, 7 D — 82, 15 D —
 99, 20. 24 D — 95, 22 D.
 προαποδίδωμι: 100, 1 κατὰ τὰς προαπο-
 δοθείσας ἐννοίας D.
 προβάλλομαι schütze vor: 3, 22 — 108,
 5 — 181, 21 C — 190, 1 C.
 πρόβολος: 87, 22 D.

προγενέστερος: 74, 22. 25. 26. 28 D — 76, 15. 22 D.
 πρόγνωσις: 75, 26 D — 78, 2. 6 D — 111, 15.
 προγνώστης: 78, 7. 79, 8 D.
 πρόγονοι: 101, 19 ἐκ προγόνων D.
 προσεδρία: 120, 12.
 πρόεδρος: 184, 6 C.
 προέλευσις: 180, 16 C — 193, 10 ἀμερίσ-
 τῶν προελεύσει C.
 προειτρεπίζω: 77, 11 D.
 προέχω: 190, 18 C.
 προηγέομαι: 50, 12 προηγούμενον τοῦ
 φαῖλον παραδειγματός Or.
 προθυμέομαι: 200, 17 C.
 προθυμία: 55, 5 ἐνστάσης τῆς προθυμίας
 — 178, 28 σὺν προθυμίᾳ πολλῇ.
 προθύμως: 130, 2 C.
 πρόθυρα: 47, 10 Or.
 πρόκειμαι: 73, 1. 88, 20 τῆς προκειμέ-
 νης ἐποθέσεως D — 90, 2 ἐπὶ τὸ προ-
 κείμενον D.
 πρόκεσσοις: 180, 13 ἀπὸ προκέσσοι C.
 προκηρίττω: 71, 3 D.
 προκοπή: 100, 5 D.
 προκόπτω: 162, 18.
 προκρίνω: 84, 24 D.
 προκτιζω: 66, 3 D.
 προλέγω: 46, 15 ἀπὸ τῆς κορυφῆς . . .
 τῆς προειρημένης Or — 69, 3. 74, 14.
 77, 21. 82, 19. 87, 10 D.
 προμηθία: 187, 4 C.
 προμηθέομαι 13, 10 — 18, 1 τὴν σωτη-
 ρίαν προμηθεύμενος — 18, 5 τοῦ
 ἰδίου λαοῦ ἀεὶ προμηθεύμενος — 175,
 8 τῆς . . . ὁμοιοῖας προμηθεύμενος.
 προνοέω: 164, 34 προνοήσατε πάντων
 C — 181, 18 προνοεῖσθαι πανταχοῦ C.
 πρόνοια: 48, 24 διὰ τῆς αὐτοῦ (sc. θεοῦ)
 προνοίας Or — 48, 26 τῇ τοῦτου θείας
 προνοίᾳ Or — 53, 4 οἰκειοτέρᾳ προ-
 νοίᾳ Or — 129, 1 παρὰ τῆς θείας προ-
 νοίας C, vgl. 200, 8 C — 152, 3 κατὰ
 πρόνοιαν θεοῦ — 165, 1 ἐάν . . .
 τούτων ποιήσητε πρόνοιαν C — 180, 1
 τῆς θείας προνοίας ἔργον C.
 προξενέω: 53, 24 ἡδονὴν καὶ γέλωτα
 προξενεῖν Or.
 προοδοποιέω: 6, 1.

προοίμιον: 1, 25 — 48, 17 τοῖς προοι-
 μίοις τῆς αὐτοῦ παρουσίας Or.
 προοράω: 111, 22 προεωρακῶς . . . τῶ
 τῆς πίστεως ὀφθαλμῶ.
 προπέτεια: 184, 22 C.
 προπετεῖομαι: 38, 25.
 προπέτης: 48, 4 Or.
 πρόρριζον: 59, 6.
 πρός: 25, 7 πρός ὀλίγον χρόνον — ad-
 verbial = außerdem 52, 8 καὶ πρός
 Or — 54, 5 τριακόσοι καὶ πρός —
 129, 18 τριακοσίων . . . καὶ πρός C.
 προσαγορεύω: 84, 6. 95, 13 D (Größ-
 formel): 39, 1. 2.
 προσάγω: 46, 27 Or.
 προσαναφρονέω: 70, 29 D.
 προσβλέπτω: 118, 24.
 προσγίνομαι: 98, 8 D.
 προσοδοκῶ: 49, 15 Or.
 πρόσκειμι: 46, 25 πρόσκεισιν ὁ βουλούμενος
 Or — 47, 7 φόβος θεῖος . . . πρόσκει-
 σιν Or — 47, 12 ταῖς θύραις προσέλ-
 θεῖν Or.
 προσηγορία: 52, 23 Or — 64, 18. 86, 12.
 94, 16 D.
 προσήκω: προσήκει: 200, 15. 17 C — 47, 5
 μετὰ τοῦ προσήκοντος: ἐπαίνοιο Or —
 53, 22 μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας
 Or.
 προσθήκη: 51, 22 Or — 186, 16 προσ-
 θήκης δε χαρακτῆρας C.
 προσίεμαι: 90, 20 D — 132, 21 C.
 προσικνέομαι: 167, 28 προσήκατο.
 προσκαλέομαι: 74, 11 D — 194, 5 C.
 προσκροῶ: 113, 19 (Canon 5) προσκε-
 κροῦντες τῶ ἐπισκόπῳ.
 προσκυνέω: 51, 19 Or — 129, 7 C.
 προσκύνησις: 48, 12 Or — 51, 21 Or.
 προσκυνητός: 5, 3 προσκυνητὴν ὕρον
 . . . τῆς πίστεως, vgl. 16, 28 — 5, 8
 προσκυνητὴν . . . δωρεάν.
 προσμηχανάω: 183, 5 C.
 προσπλένω: 181, 27 C — 185, 14 C —
 186, 5 C.
 προστασία: 161, 31 πεποισότες ταῖς
 προστασίαις.
 προστίθηναι: 73, 10 προσθήσαντες D.
 πρόσταγμα: 47, 27 τῶν προστάγματι τῆς

- διανοίας ὑπουργῆσαι Or — 52, 22 τὸ
 θεῖον καὶ ἅγιον πρόσταγμα Or, vgl.
 52, 29 Or — 164, 25 τὴν τοῦ βασιλι-
 κοῦ προστάγματος βούλησιν Or.
 προστάττω: 6, 4.
 προσφέρω: 53, 21 ἵνα . . . ἄξιαν ἀμοι-
 βὴν . . . προσεγγίζωμεν Or.
 προσφορά: 115, 12 (Canon 11).
 προσφύλαξ: 22, 15 C (196, 6) — 24, 21.
 πρόσχημα: 34, 4 προσχήματι . . . τὰ δὲ
 ἄλλα.
 προσωπεῖον: 185, 23 C — πρόσωπον
 (Thdt. προσωπεῖον) 169, 33.
 πρόσωπον: 86, 7 D — 89, 18 ff D —
 92, 5 u. o. D — 112, 22 (Canon 2) —
 113, 1 (Canon 3) — 162, 25 ὡς ἐκ
 προσώπων . . . λέγων.
 προσωποποιέω: 77, 23 D.
 πρότασις: 58, 33 — εἰς τὸ: 64, 13 D —
 92, 2 D.
 προτείνω: 72, 7 D.
 πρότερος: 52, 18 λογισμοῦ ἁμαρτήματος
 προτέρον τεχθέντος Or.
 προτιμάω: 8, 11.
 προτρέπω: 53, 12 Or.
 προὔπαρχω: 65, 24. 27 D — 70, 25 D
 — 74, 26 D — 75, 1. 7 D — 91, 19 D.
 προὔποιθαι: 91, 28 D.
 προὔφιστημι: 67, 27. 29 D.
 προφανής: 83, 28 εἰς τὸ προφανές τῆς
 γραφῆς ἐλθέ D.
 προφημιζῶ: 187, 7 C.
 προφητεία: 84, 15 D.
 προφητεύω: 83, 17 D.
 προφήτης: 83, 16 D — 100, 25 D — 69,
 2 Μωσῆν τὸν προφήτην D — 69, 12
 Ἱερεμίον προφήτου — 95, 9 ὁ προφή-
 της Δαβὶδ D, vgl. 78, 19 D — 53, 27
 τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεσπίσμα-
 τα Or.
 προφητικὸς: 95, 19 διὰ τῶν προφητικῶν
 λόγων D.
 προφορικὸς: 90, 8. 13 D.
 προχειρίζομαι: 115, 3. 4 (Canon 10).
 προχρόνιος: 92, 26 D.
 πρωτανεύω: 17, 5 εἰρήνην ἐπρωτάνευσε,
 vgl. 33, 5 — 140, 15 — 106, 18 πλο-
 τεως ὁμοφωρίαν ἐπρωτάνευσε — 110,
 21 ἵνα . . . πρωτανεῖσθαι ἡμῖν . . .
 τὴν τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν ἐλπίδα,
 vgl. 176, 9.
 πρωί: 153, 15 ἕως πρωί.
 πρωτόκτιστος: 76, 1 τοῦ πρωτοκτίστου
 ἀνθρώπου D, vgl. 84, 5 D, 97, 12 D.
 πρωτόμαρτυς: 83, 19 μάρτυρες διὰ τὸν
 πρωτομάρτυρα D.
 πρωτόπλαστος: 99, 20 διὰ τῶν πρωτο-
 πλάστων D.
 πρώτος: 98, 12 τῶν πρώτων ἀνθρώ-
 πων D.
 πταίω: 115, 3 (Canon 10).
 περὶώω: 93, 1 περὶώσας τῆ πίστει τὸ
 τῆς διανοίας σου ὄμμα D — 190, 29
 περσοῦμαι C.
 πυκτίον: 187, 19 τῆς Ἐρυθρᾶς πυκτίον C.
 πύλων: 46, 24 Or, vgl. 53, 14 Or.
 πῦρ: 65, 17 D — 92, 3 u. 6. πῦρ ἐθά-
 νατον καὶ ἀάδιον καὶ ἄκτιστον D.
 πύργος: 169, 9 πύργος εἰσεβείας.
 πυρός: 140, 29.
 πυρόδης: 50, 1 πυρόδους μανίας οὐ-
 τρ(φ ἐλαυνομένους) Or.
 ῥάβδος: 48, 27 βραχίαια τινὲ ῥάβδον ἀνά-
 στασιν πεποιήκε Or.
 ῥημάτων: 38, 2.
 ῥήσις: 66, 25. 91, 1. 97, 3. 95, 23 D. 183.
 11 θεῖα ῥήσις C.
 ῥιζῶω: 46, 13 τοὺς δὲ θεμελίους . . .
 ἐρριζῶσθαι . . . γινώσκωμεν Or.
 ῥιποκινδύνος: 116, 23 ὅσοι ῥιποκινδύνος
 . . . ἀναχωροῦσι τῆς ἐκκλησίας (Ca-
 non 16).
 ῥηπαρός: 51, 16 ῥηπαροῖς ἔργοις Or.
 ῥήπος: 36, 26 ῥήπον τῶν ῥημάτων —
 190, 21 ῥήπον . . . γέμει C.
 ῥηπῶω: 35, 7.
 ῥόννημι: 49, 3 θεῖον ἴματι ῥοσθεῖς Or.
 σαθρός: 185, 13 ἐνδρόσωπον ἡμῖν τὸ
 σαθρόν . . . ἐπιτεγίξιν C — 188, 13 C.
 σάκκος: 151, 8. 19 τῷ σάκκῳ . . . περι-
 βαλοῦσα.
 σανίς: 67, 10 γράφοντες ἐν σανίσι D.
 σαρκόμοιαι: 83, 21 πρὸ τοῦ σαρκωθῆναι
 D — 83, 22. 98, 7. 99, 18 σαρκωθεῖς D.

σάρκωσις: 99, 1 D.
 σάρξ: 2, 14 τὸν κατὰ σάρκα πατέρα — 72, 3, 83, 10, 15, 19, 98, 15, 100, 5, 24, 101, 5 D.
 σατανάς: 111, 11.
 σαφηνίζω: 91, 1 D.
 σαφής: 47, 14 πράγματα σαφῆ Or — 52, 20 Or — 65, 25 D — 88, 10 σαφῆ . . . ἀπόδειξιν D — σαφέστερος 74, 7, 18, 87, 10, 88, 12, 91, 24 D — σαφέστατος 77, 20, 89, 9, 95, 3 D — σαφῶς 48, 13, 51, 24, 52, 14, 53, 27 Or — σαφέστατα 70, 15, 19 D.
 σέβας: 180, 23 C.
 σεβασμιότης: 104, 7 μετὰ πλείστης ὕσης σεβασμιότητος.
 Σεβαστός: 46, 5 Or u. oft im Kaisertitel.
 σέβω: 22, 3.
 σεμνός: 176, 33 τὸ σεμνὸν τῆς ψυχῆς — 184, 9 σεμνὸν . . . ἡγεῖται C — 191, 3 τὰ σεμνά σου . . . παραγγέλματα C.
 σεμνότης: 48, 22 Or — 46, 23 τοῦ ἀθανάτου νόμου τὴν σεμνότητα Or.
 σεραφικός: 109, 12 τὸν σεραφικὸν ἐπέχειν θρόνον.
 σημασία: 64, 18 αἱ σημασίαι τῶν προσηγοριῶν D — 65, 9, 66, 24, 91, 24 D.
 σθένος: 181, 25 παντὶ σθένει . . . πειράσομαι C.
 σίγγον: 11, 11.
 σιδηρόφρων: 192, 4 C.
 σιτίον Brot: 48, 25 ἐλαγίστοις σιτίοις Or.
 σιωπηρός: 50, 21 σιωπηρῶν νεύματι Or.
 σκαιός: 52, 18 ἐν ταῖς τῶν σκαιῶν ἀνθρώπων ἀθλίαις ψυχαῖς Or.
 σκαιότης: 49, 26, 52, 25 Or.
 σκέπτομαι: 189, 22 C.
 σκευωρέομαι 21, 18.
 σκήπτομαι: 189, 10 C.
 σκιμπόδιον: 49, 3 Or — 151, 17.
 σκιριάω: 190, 28 C.
 σκοπέω: 48, 9, 13, 52, 10 Or.
 σοβαρῶς: 185, 1 C.
 σοφία: sehr oft im Dialog, vgl. 74, 26, 75, 1, 76, 19, 79, 27, 80, 11, 84, 8.
 σόφισμα: 164, 17 C.
 σπαράττω: 187, 13 δῆγματι σπαράξαι C.

σπινθήρ: 34, 13 ὡς ἀπὸ μικροῦ σπινθήρος μέγα πῦρ ἐξαφθῆναι.
 σπονδαζόμενον (τὸ): 171, 2 (Thdt. τὸ καττνόμενον).
 σπονδαῖος: 185, 22 C.
 σποῦδασμα: 135, 6.
 σπονδή: 52, 3 τῆς ἡμετέρας σπονδῆς ἀκάματον . . . τὴν ἀκμὴν Or — 161, 26, 163, 15 ἐκ σπονδῆς.
 σταθρός: 49, 6 σταθρὸν βάδισμα Or — 152, 6 ἐν ἡμέρα σταθροῦ.
 σταυρός: 10, 1 — 10, 4 τὸ σπήριον τοῦ σταυροῦ σύμβολον — 11, 12 — 12, 23 σταυροῦ σημεῖον — 100, 22 τιμωρία σταυροῦ D.
 σταυρώω: 100, 23 D.
 στενός: 48, 3 εἰς στενὸν τόπον συγκελιστενῶω: 148, 24. [θεῖσα Or.
 στέργω: 120, 9.
 στερίσσομαι: 51, 2 Or.
 στέφανος: 46, 28 ἀνθοῖσι στεφάνοις τιμημένη Or.
 στεφανῶω 147, 16.
 στέγω: 47, 3 ἢ οὐράνω; δόξα ἐστεμμένη Or.
 στήθος: 47, 18 εἴσω τοῦ στήθους Or.
 στήλω: 152, 13 Ἐκαστον . . . τὸ σκότος ἐστήλωσε — 152, 20 ἔνθα ἦσαν ἐστηλωμένοι.
 στήριγμα: 5, 33.
 στοιχέω: 148, 21 σπονδαῖς τῆς εἰρήνης . . . μὴ στοιχοῦντας.
 στόμα: 69, 12, 70, 19, 95, 25 ἐκ στόματος (vor Citaten) D.
 στρατιά: 68, 23 πασῶν στρατιῶν ἐπουρανίων D.
 στρατόπεδον kaiserlicher Hof: 180, 28 C — 181, 7 C u. δ.
 στυπαεῖον: 62, 6 στυπαεῖον δίκην.
 στωμύλος: 188, 11 C.
 σύγγραμμα: 128, 12 σύγγραμμα . . . συντεταγμένον C — 128, 16 σύγγραμμα συνταγὴν C.
 συγκαταβαίνω: 99, 22 συγκαταβάς: D — 99, 23 συγκαταβῆναι D.
 συγκατεργω: 195, 1 C.
 συγκατῶω: 186, 6 C.
 συγχλείω: 48, 3 Or — 52, 8 Or.

συγκροτέω: 44, 4 *σύνδοκον συγκροτεῖ* —
 54,9 *τὴν τοῦ Ἀρείου δόξαν... συγκροτεῖν*
 — 55,1 *ἐγκλημάτων συγκροτουμένων*.
 συγκριζέω: 85, 10 *συνέκτισε τῷ θεῷ* D.
 συγγέω: 49, 26 *μανία ὡς περ ἀχλύϊ τινὶ*
συγκεχυμένη Or — 194,9 *τὴν συγκεχυ-*
μένην ἀλεθρίῳ πλάνῃ τοῦ ἀνθρωπίνου
γένους ἀπόλειαν Or.
 συγχοῦσθαι = χοῦσθαι 9, 7.
 συζήτησις: 3, 17.
 συζυγία: 52, 2 *τὴν συζυγίαν συνέδησεν* Or.
 σκοφαντέω: 170, 15.
 σκοφάντης: 167, 33 — 171, 19.
 σκοφαντία: 171, 16 — 172, 1 u. 6.
 συμβασιλεύω: 66, 12 D.
 σύμβιος δ und η: 151, 26. 29.
 συμβολία: 119, 4.
 συμμορία: 3,22—93,19D—104,19. 175,34.
 συμμόστις: 24, 22.
 συμπεράσμα: 86, 6 *τὸ ἰσοσχέδιον τοῦ*
συμπεράσματος D — 104, 5 *τοῦ συμ-*
περάσματος τῆς πραγματείας.
 συμπλήρωσις: 193, 14 C.
 συμποδίζω: 188, 16 C.
 συμπράττω: 186, 28 C.
 συμφέρον: 53, 19 Or.
 συμφορέω: 184, 2 C.
 συμφράττομαι: 167, 1.
 συμφύρω: 88, 26 *μηδὲ ταῖς κακοδόξοις*
καὶ ἀσεβέσιν ἐννοίαις Ἀρείου συμφύ-
ρεσθαι D.
 σύμφωνος: 65, 18 *ἀπόκρισις σύμφωνος* D.
 συνυγέννητος: 80, 27 D.
 συναΐδιος: 66, 12. 68, 25. 70, 15 *συναΐ-*
διος τῷ πατρὶ D.
 συναναμίγνυμι: 188, 7 *ὅσοι... συνανα-*
μίγνυσθε C.
 συνάναρχος: 66, 11. 70, 15. 94, 5 D.
 συνάπτω: 175, 4 *εἰς εἰρήνην... συνάπτει*.
 συναρπάζομαι: 180, 26 C.
 συνασεβής: 22, 9 *πρὸς τοῦ συνασεβοῦς*
αὐτοῦ Δικανίου.
 συνδέω: 52, 2 Or.
 συνδημιουργός: 65, 10 *πρόσωπον συνδη-*
μιουργόν D—66,13.69,2.5.87,8.90,3D.
 συνδιάκονος: 48, 15 *τῷ ἑμετέρῳ συνδια-*
κόνῳ Or.
 συνδιαμένω: 94, 6 D.

Gelasius.

συνέδριον: 118, 8 *τὸ ἄγιον συνέδριον* —
 134, 26 *τὸ τῆς συνόδου συνέδριον*.
 συνείσακτος: 112, 25. 27 (Canon 3).
 συνεισφέρω: 165, 3 C.
 συνέλευσις: 118, 28 — 182, 25 C.
 συνέργεια: 16, 30 *συνεργεῖ τῆς τοῦ*
θεοῦ χάριτος — 82, 24 *συνεργεῖα τινὸς*
ἐτέρου D.
 συνεργέω: 50, 13 Or — 72, 6 D.
 σίνεσις: 47, 9 *τὸ... τῆς σίνεσεως*
βραβεῖον Or — 52, 7 *σίνεσιν δέδωκε*
Or — 88, 21. 23 D.
 αστήγιον: 148, 3 *ἐσεβεία τε καὶ πίστις*
συνεσφραγμένους.
 συνετός: 8, 28.
 συνεχής: 49, 1 *συνεχεῖ καὶ μακροῦ χρόνου*
τηκεδόνι Or — 52, 24 *γέγονε δὲ συν-*
εχῆς Or.
 συνέχω (oder — ἰσχω): 153, 12 *δέξει*
πολλῶν συσχεθεῖσα.
 συνήγορος: 21, 24 *ἀληθείας συνήγοροι*,
 vgl. 60, 30.
 συνήθεια: 116, 15 (Canon 15) — 117, 10
 (Canon 18).
 συνήλυδες: 165, 31.
 συνθεράπων (Constantin von sich): 164,
 24. 29 C — 194, 16 C.
 συνήμι: 49, 17 *ψηλῆς συνεῖναι χοῦ* Or
 — 52, 11 *καὶ ἰδεῖν καὶ συνεῖναι* Or
 — 67, 3. 83, 3. 75, 20 D.
 συνισποροσήγορος: 65, 10 D.
 συνίστημι: 180, 30 f *συστάς... ἐαντῷ* C.
 σύνοδος: 46, 5 *πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον*
 C — 53, 7 *ἢ ἀγνωστῆς σύνοδος* Or —
 84, 14 D — 101, 26 D u. 6.
 συνορίζω: 164, 23 C.
 σύνταγμα: 1, 23 C — 128, 6 *συντάγματα*
... σπονησάμενος C — 135, 6 *ἐν τρι-*
τῷ κατατάξει... συντάγματι.
 συντάττω: 16, 5 *συντάττειν* = *συνέγραψεν*.
 συντέλλω: 181, 22 *τὰ πρὸς διχόνουσαν...*
συντέλλοντα C.
 συντέλεια: 75, 23 *ἄξιον συντελείας* D.
 συντομία: 185, 12 C.
 συντριβή: 181, 28 C.
 συντρέχω: 66, 7. 9. 70, 15. 82, 7. 88, 4.
 94, 5 D — 184, 1 C.
 συνωμοσία: 166, 14.

σφοδράπτω (Thdt. ὑφαίνω): 172, 26 ἔτε-
 ρον . . . δρᾶμα . . . σφοδράπτοιον.
 σνσκιῶζω: 153, 33 σνσκιῶζονσα . . . τὴν
 οἰκειάν ἰπόληψιν.
 σίστασις: 76, 7, 80, 11, 20, 88, 13, 95, 24 D.
 σίστημα Versammlung: 200, 4 C.
 σνχνός: 50, 23 ἡ μανία ἐγένετο σνχνή Or.
 σφαιροειδής: 190, 2 C.
 σφράζω: 166, 4.
 σφραγίς: 46, 18 ἀστροειδεῖ σφραγιδι γε-
 ζοσμημένον Or — 53, 14 τῶν καλλί-
 στων ἀρετῶν ἐξενήροχε σφραγιδα Or —
 166, 4 σφραγίσας τῆ ἐν Χριστῷ σφραγιδι.
 σχεδόν: 48, 3 Or, vgl. ἀδόκιμος.
 σχῆμα: 89, 26 D.
 σχηματίζω: 191, 22 C.
 σχίσμα: 129, 5 C.
 σωματικός: 98, 9, 14, 101, 22 D — σω-
 ματικῶς 100, 7, 15 D.
 σωτήρ: 46, 20 τοῦ ἡμετέρον σωτήρος
 Or — 48, 17 Or — 50, 12 τοῦ σωτή-
 ρος ἡμῶν θεοῦ Or — 76, 4, 100, 27 D
 — 200, 4, 16 C u. δ.
 σωτηρία: 92, 10, 96, 30 D — 51, 6 τῆς
 ἡμετέρας σωτηρίας κηδεμών Or.
 σωτήριος: 46, 26 σωτήριος λογισμός Or
 — 49, 24 περὶ τῆς σωτηρίου . . . τάξε-
 ως Or — 93, 1 ἀφορμὰς σωτηρίου D.
 σωτηριώδης: 49, 22 Or — 50, 15 τοῦ σω-
 τηριώδους ἰάματος Or — 52, 4 σωτη-
 ριῶδει διατυπῶσει Or — 52, 12 σωτηριώδη
 θεοῦ ἐξουσίαν Or — 91, 17 σωτηριώδεις
 ἐποθήκας D — 181, 33 τῷ σωτηριώ-
 δει καὶ τιμίῳ αὐτοῦ αἵματι ἀγοράσας
 αὐτὴν C.
 σωφρονιστήριον: 47, 8 Or.
 σῶφρων: 53, 8 τὴν σωφρονεσιάτην ἐκ-
 κλησίαν Or.
 ταλαίπωρος: 183, 6 C — 187, 23 C —
 191, 10 C.
 ταλαντεύω: 182, 26 ἐπὶ ταλαντενοῦση ἐκ-
 βάσει.
 τάλας: 93, 19 D.
 ταμεῖον: 67, 12 ἐν τῷ νοεῶν ταμεῖῳ τῆς
 ψυχῆς D.
 τάξις: 49, 25 Or — 50, 25 Or — 76, 17,
 77, 9 D.

ταπεινότης: 194, 4 C.
 ταπεινῶω: 180, 20 C — 148, 6 ἐαντὸν . . .
 τῷ θεῷ ἑταπεινοῦτο.
 ταπεινώσις: 151, 17.
 ταραχώδης: 179, 33 ἐπὶ τινος ταραχώ-
 δους ἀταξίας C.
 τάχος: 180, 29 C — 181, 24 C τὸ τάχος
 (adv.).
 ταχύς: 11, 17 θάπτον — 11, 18 ταχύτεραν
 τὴν νίκην . . . ὑποδεξάμενος — 52, 11
 ταχεῖα ἐνθνημήσει Or — 71, 16, 79, 29
 τάχα οὖν D — 74, 8 τάχιον D — 50,
 26 ταχέως Or.
 τέκνον: 94, 21 τέκνον τῆς χήριτος D.
 τέκτων: 67, 27 D.
 τέλειος: 51, 4 δύναμις τελεία Or — 80,
 25, 86, 13, 90, 26 D — 70, 25 τελειότα-
 τα D.
 τελειῶω: 166, 5.
 τελευτή: 48, 27 Or.
 τελεσιουργῶω: 52, 4 Or.
 τελεσιουργία: 47, 5 τοῦ αὐτοῦ ἔργου τὴν
 τελεσιουργίαν ζοσμεῖ Or — 193, 3
 πρὸς τὴν τῶν ἔργων αὐτοῦ τελεσιουρ-
 γίαν C.
 τέλεσμα: 191, 15 C.
 τέλος: 8, 10 τῶν ἐν τέλει — 46, 16 ἄκρι
 τοῦ τέλους Or — 134, 7 τέλος δὲ τοῦ
 συμποσίον λαβόντος.
 τεσσαρακοστή: 113, 23 πρὸ τῆς τεσσαρα-
 κοστῆς (Canon 5).
 τετραδίον: 5, 22 ἐν τετραδίῳ παλαιοῖς.
 τέχνασμα: 191, 24 C.
 τεχνίτης: 46, 21 Or.
 τίως: 66, 26 τίως τοῦτο λεκτέον D —
 151, 37 — 159, 30 — 176, 17 ἐν τῷ
 τίως — 182, 11.
 τηκεδόν: 49, 1 συνεχεῖ καὶ μαζοῦ νόσου
 τηκεδόνι ἀναλωθεῖς Or.
 τηλαγχής: 182, 21 τηλαγχῶς ἐξέλαμψεν.
 τηλικούτος: 46, 21 τοῦτον τοῖνον τοῦ
 τηλικούτου ἔργου Or.
 τηρικαῖτα: 185, 20 τὸ τηρικαῖτα C.
 τίκτω: 47, 3 τοῦ αἰῶνος . . . τικτομένον
 Or — 48, 8 τετέχθαι Or — 52, 18
 λογιμοῦ τεθθίντος Or — 52, 23 ἐτέχθη
 . . . τὸ ἄνθος Or — 83, 22 D.

τιμάω schmücke: 46, 28 στεφάνοις τιμημένη Or.
 τιμή: vgl. ἄγω.
 τίμιος: 47, 23 Or — 47, 13 ὧ τιμώτατοι καὶ παντὸς ἐπαίνου ἄξιο ἀδελφοί Or.
 τιμωρία: 50, 2 Or — 100, 21. 27 D.
 τοιγαροῦν: 18, 21 — 52, 8 f. 53, 3. 7 Or — 58, 23 — 129, 7. 23 C — 164, 30 C — 180, 5 C — 181, 11 C.
 τοιγάροι: 183, 9 C.
 τοίνυν: 46, 15. 21 Or — 48, 10 Or — 49, 18 Or — 51, 10. 24. 26 Or — 52, 4 Or — 58, 10 — 60, 8 — 67, 2. 68, 24. 70, 27. 75, 22. 80, 19. 23. 83, 3. 84, 26. 88, 1. 92, 11. 22. 99, 26 D — 104, 4. 9. — 128, 5 C — 159, 11 — 162, 34 — 165, 17 — 170, 4 — 173, 5 — 173, 23 C — 182, 28 — 183, 14 C — 186, 14 C — 189, 23 C — 190, 4 C — 193, 10 C — 194, 6 C.
 τοκίζω: 116, 32 (Canon 17).
 τόλιμα: 82, 5 καταγελωμέν σου τὴν τολίμαν D.
 τολιμάω: 48, 5 Or — 49, 16 Or — 53, 23 Or — 90, 19 D — 162, 14 τὰς . . . τετολημμένας . . . ἐπιβουλάς — 181, 1 f τετολημῆσθαι C.
 τολμηρός: 92, 9 τολμηρὸν ποιοῦμεν D — 50, 3 τολμηρῶς Or.
 τόνος: 47, 1 ἀγνοῦς τόνους τῆς ζωῆς Or — 174, 26 τὸν τῆς εἰσεβείας τόνου.
 τοπικός: 91, 12 D — 98, 2 τοπικὴν μετὰστασιν D.
 τόπος: 47, 10 τοῦ ἀγνωτάτου τόπου Or — 47, 13 τοῦτον τοῦ τόπου ἐκκλείεται Or — 48, 2 ἡ δύναια . . . τοὺς ἀνωτέρω τοῦ σώματος τόπους καταλαμβάνει Or — 48, 3 εἰς στενὸν κομιδῆ τόπον συγγλεισθεῖσα Or — 160, 24 τόπον δίδομεν καθ' ἑαυτῶν.
 τοῦτ' ἔστι sehr oft: vgl. 67, 8. 13. 68, 5. 70, 12. 77, 27. 80, 7. 14. 84, 8. 11. 97, 28. 98, 11 D — 102, 7 — ταῦτά ἐστιν 84, 4 D.
 τρανός: 69, 9 τρανοτέρων δέχου μαρτυρίαν ἀθένητιζήν D — 89, 9 σαφειστάτη καὶ τρανοτέρα ἀπόδειξις D — 140, 24 — 151, 23 f τρανώς.

τρανώ: 16, 28 μαρτυρίαις τρανωθεῖς. τριακοστοετής: 100, 8 ἔω; τριακοστοετοῦ; χρόνον D.
 τριάξ: 4, 33 — 65, 19 ἡ τῆς ἁγίας τριάδος οὐσία D — 82, 28. 86, 13. 91, 11. 92, 5 D — 91, 13. 96, 23 τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκηνητῆς τριάδος D — 91, 20 ἀδιαίρετον καὶ ὁμοούσιον τριάδα D — 170, 18 ἔπερ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος.
 τριετής: 100, 19 ἐπὶ τριετῆ χρόνον D.
 τρικηνμία: 183, 19 ζήλαις καὶ τρικηνμίας κακῶν διαφορομένη C.
 τρόπαιον: 20, 23 τὸ στερεὸν τοῦ δικαίου τρόπαιον φιλανθρωπία κερασάμενο;.
 τρόπος: 49, 15. 51, 7 ὡσπερ τινὲ τρόπῳ Or — 80, 16. 99, 24 κατὰ τὸν . . . τρόπον D — 99, 11 D.
 τροφή: 48, 25 μισθὸν τινὲ τροφῆ Or — 100, 4 διδοῦς τροφήν πίσση σαοζί D.
 τρόφιμος: 46, 7 τρόφιμος δικαιοσύνη Or.
 τροχός: 75, 27 ὡς τροχὸν ἐλιπιτόμενον D.
 τρύχω: 156, 7 συμφοραῖς τρυχώμενα C.
 τυγχάνω: 88, 15 περὶ τῶν τυχόντων D.
 τύπος: 47, 18 τὸν τῆς ἐνδαιμονίας τύπου Or — 52, 1 τὸν ὀφειλόμενον τύπου Or — 94, 21 D — 117, 29 (Canon 19).
 τυραννοκότος: 12, 2.
 ἄβρις: 190, 4 C.
 ἔγαινω: 2, 20 τοῦ ἔγαινοντος λόγου.
 ἔγνις: 48, 30 ἐγνῶ . . . ἔδειξε Or.
 ἔγνά (ἡ): 81, 22 D.
 ἔγρότης: 49, 8 τὴν ἔγρότητα ἐπηξε Or.
 ἔδοθεσία: 100, 10 f ἔδοθεσίας δῶρον D.
 ἔλη: 52, 25 ἡ ἔλη αὐτῆ . . . προήγη, vgl. 51, 19 Or.
 ἔμνησις: 46, 3 εἰς ἔμνησιν καὶ δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν τοῦ . . . θεοῦ.
 ἐπάγω: 93, 16 D.
 ἐπαντιώ: 155, 21 κατὰ γνώμην αὐτῶ οὐχ ἐπῆντησε — 172, 25 ἐσρακότε; ὡς κατὰ γνώμην αὐτοῖς τὰ κατὰ τοῦ μεγάλου Ἐῦσταθίου ἐπῆντησεν.
 ἐπαριθμέω: 77, 8 D.
 ἐπαρχή: 81, 10 ἐξ ἐπαρχῆ; τῶν λόγων D.
 ἐπύχω: 16, 23 — 71, 17. 96, 24 D.

ἐπατικός: 175, 16.

ἐπεισέρχομαι: 165, 29 παύγων ἐπεισελθόντας — 166, 34 τοῦ ἀνδρός . . . ἐπεισελθόντος τὴν ἱερωσύνην.

ἐπεναντία: 112, 23 (Canon 2).

ἐπεξαναχωρέω: 153, 8.

ἐπεξέρχομαι: 57, 24 τὸν ἀνθρώπινον βίον ἐπεξέρχεται — 149, 4 τὸν ἀνθρώπινον ἐπεξελεθεῖν βίον.

ἐπεξούσιος: 70, 25. 71, 4 D.

ἐπέρο: 93, 14 ἐπέρο . . . νοῦν D.

ἐπεράγαν: 60, 30 φιλοσόφους τινὰς λογίους ἐπεράγαν, vgl. ἄγαν.

ἐπεραζοντίζω: 149, 13.

ἐπεραλγέω: 168, 10 — 179, 18.

ἐπεραναβαίνω: 147, 27.

ἐπερασπίζω: 181, 17 C.

ἐπερβαίνω: 99, 11 D.

ἐπερβολή: 50, 2 ἐπερβολὴν τιμωρίας Or — 52, 27 ἡ ἐπερβολὴ τῆς ἐναντίας δυνάμεως Or — 129, 11 καθ' ἐπερβολὴν . . . χαίρων C — 195, 11 ὡ μίσην ἐπερβολή C.

ἐπερέχω: 91, 5 οὐσία . . . ἐπερέχουσα καὶ περιέχουσα D.

ἐπερηφανῶς: 51, 25 ὁρῶσιν ἐπερηφανῶς Or.

ἐπέροθεις Verzug: 164, 17 ἐπεροθέσεις σοφίμασιν C.

ἐπερκειμαι: 46, 16 ἀπὸ τῆς κορυφῆς . . . ἐπερκειμένης Or — 67, 18 ἐπερκείσθω μοι ταῦτα D.

ἐπέρολαμπρος: 49, 13 τὰ ἐπέρολαμπρα . . . τῆς θεότητος Or.

ἐπερπαίω: 195, 11 C.

ἐπερτίθημι: 130, 2 C.

ἐπέροχομαι: 187, 9 C.

ἐπέρω: 187, 1 ἐποσχὼν τὰ ὄτα C.

ἐπισγρέομαι: 96, 28 D.

ἐπό: 140, 21 — 164, 18 in Verbindung mit διὰ: τὰ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος δι' ἑμῶν κεκοιμένα C, vgl. παρὰ.

ἐποβάλλω: 176, 11 θανάτω . . . ἐποβλήθηται.

ἐπογογγίζω: 60, 27 — 82, 29 D — 162, 10.

ἐπογραφή: 68, 22 D.

ἐπόδειγμα: 90, 7. 92, 16. 92, 21 D.

ὑποδέχομαι: 100, 29 ἐπεδέξατο εἰς τὴν σάρκα D.

ὑπόθεσις: 68, 21 τὰς μαρτυρίας τῶν ἐποθέσεων D — 88, 15. 20. 91, 25 D — 189, 16 καθ' ἐπόθεισιν C.

ὑποθήκη: 90, 7 λάμβανε . . . ἐποθήκα: D — 91, 17 δεχόμενος σωτηριώδεις ἐποθήκας D.

ὑπόκειμαι: 101, 2 ὑποκείμενος τῷ θανάτῳ D.

ὑπολαμβάνω: 78, 28. 80, 12 D — 89, 19 μὴ ἀνθρωπόμορφον τὸ θεῖον ὑπολαμβάνωμεν D.

ὑπομάζιος: 171, 10 ὑπομάζιον παιδίων (Thdt. ὑπότιθον).

ὑπομιμνήσκω: 53, 12 Or.

ὑπομονή: 193, 5 ἀκάματον ὑπομονήν C. ὑποπίπτω: 115, 12 (Canon 11) — 115, 18 (Canon 12).

ὑποπτέω: 98, 2 μὴ . . . ὑποπτέσης D.

ὑπόστασις: 51, 12 ὑπόστασιν ἀληθείας ἔχον Or — 86, 13 ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι D — 89, 18 D — 90, 26 τῶν τριῶν τελείων ὑποστάσεων D — 91, 11 D — 186, 11 ἐπόστασιν ξένην ὑποτάττειν C.

ὑποστρώννυμι: 46, 7 ἐπιφανεστάτας ὁδοῦ: ἡ . . . δικαιοσύνη ὑπέστρωσεν Or.

ὑποσῶ: 35, 12.

ὑποτάτω: 49, 12 τὴν ἀγριότητα τῷ νόμῳ ἐπέταξεν Or — 104, 3.

ὑποτένομαι: 11, 22 κάματον τῆ πίστει ἐ.

ὑπουλία: 104, 14 τῆς ὑπουλίας ἕξαρχος.

ὑπουλος: 3, 22 ὑπούλω: — 188, 5 ἐν τοῖς ὑπούλοις ῥήμασι C.

ὑπουργέω: 47, 28 τῷ προστάγματι τῆς διανοίας ὑπουργήσαι Or.

ὑπουργός: 67, 23 ὑπουργὸν γεγενῆσθαι D — 67, 24 δεῖτω . . . ὑπουργοῦ D.

ὑστερίζω: 190, 10 C.

ὑψηλέομαι: 77, 11 ἐψηρήσατο αὐτοῦ τὰ ἐνεργείας D.

ὑψηλός: 48, 1 ἡ διάνοια ὑψηλὴ οὔσα Or — 90, 22 εἰς ὑψηλοτέραν ἐννοίαν με ἡγάγετε D — 93, 2 ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν . . . ἐπίγνωσιν D.

ὑψος: 50, 19 εἰς ὑψος ἀρθέντα Or.

ὑψώω: 50, 18 Or.

φαιδρός: 18, 9 φαιδρὸν καὶ βαθείαν εἰρή-
 νην.
 φαιδρότης: 51, 13 Or.
 φανερόμαι: 86, 6 D.
 φανερός: 5, 19 εἶρεῖν φανερά (nonnulla)
 τῶν ἐκείσε ἐξεπιμένων (cf. Nuth de
 Marci vita Porph. p. 39) — 47, 2 εἰς
 φανερόν ἄγροσα Or — 71, 21 περὶ
 τῆς φανερά: λέξεως D — 180, 3 φα-
 νερός C — 182, 30 φανερά . . . κατε-
 ἔστησεν C.
 φαῖλος: 51, 4 μηδενὸς φαῖλον ἐμποδῶν
 ὄντος Or.
 φέγγος: 46, 12 μέγχι τοῦ φέγγους τῶν
 ἀστρων Or — 83, 28 τὸ τῆς γραφῆς
 . . . φέγγος D.
 φεῖδομαι: 129, 14 φεισάσθω ἡ θεία με-
 γαλειότης C.
 φείγω: 166, 24 ἐφηγήσασθαι φείγομεν.
 φθάζω: 182, 5 φθάζουσι ἐν τῇ Τύρῳ . . .
 τὴν σύνοδον.
 φθάνω: 3, 16. 22, 2 φθάσας ἐν — 9, 5
 φθάσας . . . ἀνακάμπει — 151, 10
 ἄχου τῆς βασιλίδος ἔφθασεν — 161, 30.
 163, 11 φθάσαντες (φθάσαι) τὴν Κων-
 σταντινούπολιν — 178, 27 φθάσαντος
 εἰς τὴν Ἀλίαν — 180, 28 φθάσαι ἐπὶ
 τὸ στρατόπεδον C — 181, 8 φθάσαι
 εἰς τὸ στρατόπεδον C.
 φθέγγομαι: 94, 20 D.
 φθίρω: 184, 5 C.
 φθόνος: 50, 27 τοῦ φθόνου . . . τὸ ἄδι-
 ζον Or — 174, 34 φθόνῳ τὴν διαίρε-
 σιν ὑπέστη.
 φθορεύς: 38, 28 φθορέας τῶν ψυχῶν
 ἀποστρέφεισθαι C.
 φιλάνθρωπεύομαι: 25, 6.
 φιλάνθρωπία: 4, 29 — 83, 23. 99, 18.
 100, 1 D.
 φιλάνθρωπος: 162, 35 s. Constantin.
 φίλια: 165, 3 συνεισηγγεῖσθε τὸ τῆς φι-
 λίας καλὰ C.
 φιλόκαμος: 8, 29.
 φιλομαθής: 5, 20 παρὸν . . . φιλομαθέων
 ἀνδράσιν.
 φιλοκειζέω: 82, 4 D.
 φιλοκειζία: 180, 2 C.
 φίλτρον: 191, 17 φίλτρον τῆς ὁμοιότητος C.

φλέψ: 190, 19 C.
 φοβέομαι: 49, 30 m. Infin. μὴ φοβηθῆναι
 εἰπεῖν Or.
 φόβος: 47, 7 φόβος θεῖος Or — 93, 12 D.
 φόρον forum: 147, 33 ἐν τῇ ἐπιλεγομένῃ
 ἀγορᾷ ἦτοι φόρον Κωνσταντίνου.
 φράζω: 81, 12. 94, 19 D.
 φράσις: 73, 9. 88, 15 D — 185, 12 C.
 φράττω: 9, 20 χόραν . . . πεφραγμένην
 — 18, 6 τοῖς τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας
 καὶ πίστεως ὄπλοις φράζας κατὰ τῶν
 . . . τυράνων — 22, 7 τὸν . . . πε-
 φραγμένην ἀκαταμαχῆτοις ὄπλοις Κων-
 σταντίνου — 140, 11.
 φράκη: 190, 22 C.
 φρονέω: 10, 23 οἱ εἰ φρονοῦντες, vgl. 55,
 18 — 32, 28 εἰ φρονῶν, vgl. 52, 9 Or.
 — 47, 8 τοῖς εἰ φρονοῦσιν Or — 53,
 28 περὶ τοῦ θεῖου φρονεῖν Or — 93,
 25 τοῦ τὸ αὐτοῦ φρονοῦντας D —
 164, 21 φρονεῖν περὶ τῆς καθολικῆς
 πίστεως C.
 φροντίς: 32, 18 ἀναδεξιόμενον φροντίδα
 — 164, 30 C — 180, 4 εἰ τινα τῆς
 ἀληθείας . . . ἐποιήσαθε φροντίδα C
 — 186, 28 τὰς φροντίδας ἀπελαφύ-
 ρουσιν C — 187, 22 C — 194, 17 C
 — 195, 6 γιλοκειζίας . . . φρον-
 τίδα C.
 φροσρέω: 47, 7 Or.
 φύλαξ: 47, 7 Or — 48, 19 ὁ θεῖος σωτήρ
 ὁ . . . φύλαξ Or — 51, 5 ὁ λόγος . . .
 φύλαξ πάντων πραγμάτων Or.
 φύσις: oft, vgl. 65, 17 D — 65, 19
 ἥστεκτος φύσις D — 66, 3 τῶν κτι-
 στῶν φύσεων D — 67, 3. 7. 26. 27. 75,
 21. 83, 9. 92, 18. 99, 11 D.
 φύω: 47, 4 αἰῶνος . . . φυομένον Or
 — 86, 6 D — 200, 2 ὕψη . . . ἡ ἰσχὺς
 πέφηνε C.
 φωλεός: 185, 21 C.
 φωνή: 47, 27 οὔτε φωνὴ οὔτε γλωττα
 τῷ προστάγματι τῆς διανοίας ἐπουρ-
 γῆσαι ἀρκοῦσι Or — 50, 2 ὃ τῆς . . .
 ἄσεβοῦς φωνῆς Or — 64, 16. 65, 16
 ἢ φωνή = Bibelstelle D — 66, 14. 68,
 10 λέγει ἡ θεία τῶν εὐαγγελίων
 φωνή D — 79, 7 = Wort D —

97, 26 κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ θεοσεσίου Παύλου D.
 φωράω: 119, 11 φωραθέντες . . . ἐπέπεσον — 128, 16 εἴ τις σύγγραμμα . . . φωραθείη κοίφας C — 129, 21 ἐφωρήθη . . . ἡττημένους C.
 φῶς: 46, 17 Or (vgl. λαμπρότης) — 47, 15 τοῦ ἀπιδίου καὶ ἐθανάτιον φωτός Or — 51, 1 Or — 51, 11 τὸ οὐράνιον φῶς Or — 92, 4 φῶς ἀχώρητον καὶ ἀκατάληπτον D.
 φωτοειδῶς: 10, 4.
 χαμαιλέον: 37, 29 ὡς χαμαιλέοντες μετεβάλλοντο.
 χαρά: 190, 29 C.
 χαρακτήρ: 81, 7 D — 190, 1 C.
 χαρίζομαι: 53, 20 Or.
 χέρις: 50, 17 πρὸς χέριον εἰσεῖν Or — 67, 7. 93, 4. 97, 5. 98, 12 D — vgl. τέκνον.
 χέρισμα: 97, 14 D.
 χεῖμών: 179, 32 μετὰ θορόβου καὶ χεῖμῶνος C.
 χερσηθής: 155, 24 C.
 χερσηθεία: 116, 31 (Canon 16).
 χερσητονία: 112, 11 (Canon 2) — 113, 8 (Canon 4).
 χερσηργέω: 112, 4 (Canon 1).
 χερσηβικός: 109, 13 χερσηβικὸν θρόνον.
 χέω: 49, 2 τῶν μελῶν . . . χυθέντων Or — 49, 4 εὐχαριστίας ἐπαίνους διαχέων Or.
 χηρέω: 33, 10.
 χιών: 46, 19 χιόνες χιόνος λαμπρότεροι Or.
 χορεία: 3, 25 τῇ ἁγίᾳ χορείᾳ — 80, 22 παρὰ . . . πνευματικῆς χορείας D.
 χορηγέω: 191, 2 τὰς σπουδὰς . . . χορηγήκει C.
 χορηγός: 21, 3 ὁ τῶν ἀγαθῶν χορηγός — 193, 7 Χριστός . . . ὁ . . . τῆς ἀθανασίας αὐτῆς χορηγός C.
 χοάνω: 187, 13 C.
 χρωστέω: 100, 21 κερσεώστιο τιμωρία D — 100, 27 τὰς κερσεωστούμενας τιμωρίας D.
 χοῦμα: 16, 24 τῆς αὐτῆς οὐσίας . . . καὶ τοῦ αὐτοῦ χοῦματος — 88, 3 πιστέων, ὅτι

τῆς . . . θεότητος . . . καὶ τοῦ αὐτοῦ χοῦματος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον D.
 χορησιολόγος: 10, 27.
 χορηστεύομαι: 115, 10 χορηστεύεσθαι εἰς αὐτοῦς (Canon 11).
 χορηστός: 90, 7 χορηστάς ἐποθήκας D.
 χορηστότης: 67, 6 D.
 χορηστομαγέω: 37, 20 (Brief Alexanders).
 χορηζῶ: 182, 12.
 χρόνος: 50, 13 κατὰ χρόνους πολλούς Or — 52, 31 τοῖς χρόνοις τοῖς παρεληλυθόσιν Or.
 χορησοκόλλητος: 11, 14 χορησοκollήτοις λίθοις συναρμόσας.
 χρῶμα: 67, 11 ἐξ ἐνὸς χρώματος τὰς εἰκόνας . . . γράφουσαι D.
 χῶρα Raum: 52, 7 Or.
 χωρηπίσκοπος (var. χωρηπισκοπή): 114, 28 (Canon 8).
 χωρίζω: 84, 24 χωρισθεὶς ἐξείνον D — 129, 25 ὧν ἡμᾶς . . . ἀνηρέτης ἐχώρισεν C.
 χωρίς: 52, 13 πλάνης τινὸς χωρίς Or — 180, 5 χωρίς τινος χέριτος C.
 ψάλλω: 109, 17.
 ψάλη: 119, 1.
 ψιλός: 59, 30 οὐκ ὀνόματι ψιλῶ (Hosius).
 ψόφος: 79, 6 τῷ ψόφῳ τῆς φωνῆς ἰσοπροσῆγορος D.
 ψυχή: 46, 22 τὴν ἀπὸ ψυχῆς δικαίαν πίστιν Or — 47, 16 ἀμφίβολος . . . τῆς ψυχῆς πίστις Or — 49, 28 ἡ καθ' ὁσώσους τῆς ψυχῆς τῆς ἐμῆς Or — 49, 17. 50, 24. 30. 51, 3. 52, 19. 53, 10 Or — 67, 13 ἐν τῷ . . . ταμείῳ τῆς ψυχῆς D — 98, 20 D.
 ὠμός: 187, 9 ἄγωνα καὶ ὠμὸν καὶ παγχαλέπον ἐπέλεθεν C.
 ὠμος: 49, 4 τοῖς ὠμοῖς ἐπέθηκε Or.
 ὦς: 50, 27 οὐχ ὦς ἐν ὀλλοῖς . . . ἀλλ' οὐδέεις Or — 53, 21 ὡς ἀληθῶς Or — 104, 8 ὡς ἦτε, vgl. 148, 34 — 188, 16 ὡς ἔν ταταμείῳ C.
 ὠσπερεῖ: 189, 17 C.
 ὠφέλεια: 92, 16 πρὸς ὠφέλειαν τοῖς πιστῶς δεχομένοις D.
 ὠχρίασις: 190, 21 C.

Berichtigungen.

- 22, 19 l. *ὄν*.
24, 17 Komma nach *διαγνώξει*.
24, 29 l. die Anmerkung in der Form: *ἐχόντων* Δ¹H (Mascul. d. Partic. statt Femin. wie 50, 30 und 68, 25) usw.
33 Unter den Quellen füge hinzu: 9 vgl. Thdt. I 2, S.
50, 27 Anm. l. *βασσαρία*.
54, 11 l. *Μάρις*.
65, 25 Anm. l. *τούτων*.
82, 24 l. *συρρογεία*.
102 Unter den Quellen füge hinzu: 3—17 vgl. Georg. Mon. II p. 507, 21 ff.
105 am Kopfe der Seite l. II 27, S.
106, 3 l. *Κυζιλάσι*.
128 Am Ende der Quellennachweise füge hinzu nach vor: ed. Ed. Schwartz
Acta conc. oec. IV 2 p. 101.
166, 4 l. *σφραγίδι*.

2357

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
10 ELMLEY PLACE
TORONTO 5, ONTARIO,

2357.

